LIVIU REBREANU

NUVELE,
SCHIȚE ȘI POVESTIRI

LIVIU REBREANU
(1885-1944)

NUVELE, SCHIȚE ȘI POVESTIRI

Glasul inimii

Spre seară, așa când se împreună ziua cu noaptea, Codrea obișnuiește să se așeze pe pragul tinzii, să-și vâre luleaua de lut roșcat între măsele și să se certe cu baba.

— Hm… Măă… Ce știi tu și cu feciorii tăi?… Voi toți împreună nu faceți cât o ceapă degerată…

Baba îi cunoaște năravul și nu prea îl ia în seamă. Sprintenă ca o fată mare, cu zbârciturile obrajilor rumenite de bujală, se învârtește pe lângă vatră, dă încoace, dă încolo, și-n cele din urmă răstoarnă pe crupător o mămăligă aburoasă.

Iar atunci și Codrea încetează cu cearta, se mulcomește. Își ascunde luleaua în chimir, se trântește bodogănind pe laviță, își face cruce de trei ori, creștinește, și prinde a îmbuca tihnit și cu chibzuială. După cină umflă iar luleaua, scormonește din foc un cărbune potrivit, pâcâie voinicește de câteva ori slobozind fuioare groase de fum alburiu pe gură și pe nas, și pe urmă se lungește în pat.

Într-un târziu întreabă tărăgănat, cu glas moale:

— Măi babă!…

— Haba, ghiujule?

— Hm… da ce-o mai fi făcând Ionică?… Hai?

— Păi, Dumnezeu știe, măi moșnege…

— Da oare n-o fi flămând?

— Bunul Dumnezeu știe, că el ne poartă de grijă la toți… Codrea se ridică repede, înțepat, scoate luleaua din gură și se uită lung și îngâmfat la babă. Pesemne nu-i sunt pe plac răspunsurile astea în doi peri. Buzele i se mișcă țicăind, ca și când ar bolborosi ceva, dar pe urmă se lasă iar pe spate și nu rostește nici o vorbă. Cu ochii întredeschiși, împăienjeniți, privește cum clipocește jăraticul în vatră și nici nu bagă de seamă că luleaua îi scapă dintre dinți… Un horcăit rar, ușor cutremură tăcerea bordeiului. În cenușă, tăciunii mocnesc înăbușit. Un greier rătăcit se tânguie sub fereastră. Un câine latră răgușit undeva, departe… Baba Firoana se apropie tiptil de moșneag, îngrijorată să nu-l trezească, și-i dezleagă opincile…

Așa-i Codrea de-o vreme încoace. S-a obișnuit cu răsfățatul și gogolirile babei, ca copilul din leagăn cu țâța.

O jumătate de veac au petrecut în căsuța aceea dărăpănată, cu acoperișul peticit, țuguiat, pitulită sub coasta de molifți din capul satului. Și au trăit…

Au trăit și mai bine, și mai rău, dar mai mult tot bine. Baba se simțea mai prostică, mai tare la cap, și nu prea i se împotrivea. Își călca pe inimă, chiar dacă nu i se părea ceva, și-l lăsa să se sfarme el din gură, să hăpăiască până s-o sătura. Numai câteodată îi treceau sulițe reci prin inimă și o podideau lacrimile… atunci când Codrea ocăra prea rău copiii… O durere năvalnică țâșnea din sufletul ei obidit, sângele începea să-i zvâcnească mai puternic în vine, fața ei pocită, gălbejită de vârstă și necazuri, ca frunza veștedă, se îmbujora de milă și de mânie, și ar fi fost în stare să-l și blasteme…

Dar tot nu putea. Vorbele întretăiate i se muiau într-un plâns amarnic. Iar Codrea se cătrănea, că de ce își mănâncă ea zilele pentru niște copii ca aceia. El nu-i putea vedea-n ochi de urâți…

Era un moșneag sfătos Codrea, un moșneag înalt și drept ca un steag, cu ochii albaștri de femeie, limpezi și adânci. Două cete de cute mărunte îi porneau de pe opcina obrajilor și alergau de-a valma, încrucișate și încolăcite în sus, spre gropile ochilor, și-n jos, spre colțurile gurii, unde apoi se pierdeau în desișul perilor bătuți de brumă. Pe umerii lui lați și ciobănoși apăsa povara celor șaptezeci și doi de ani. Odinioară Codrea credea că n-o să îmbătrânească până-i Prut și Siret, așa era de zdravăn și de voinic. Pornirile zvăpăiate ale tinereții îl mânau tot înainte și-i dădeau puteri de uriaș. Un vuiet îi răsuna mereu în urechi, o învălmășeală de glasuri asurzitoare…

răcnetul luptelor vieții. Și-i plăceau glasurile acelea încâlcite, îl fermecau și-l întărâtau. Se încumeta să se arunce tocmai în mijlocul vârtejului de trudă și sau să-l spargă, sau să se prăpădească.

Doisprezece ani a slujit pe împăratul ca toboșar. A colindat câte țări și mări, s-a bătut cu “pământezul”, cu “burcușul”, o dată a fost și prizărit printr-un picior. Dar nicicând nu și-a pierdut voioșia. Numai în noianul primejdiilor i se revenea sufletul.

Pe urmă a venit acasă. Ce odor de fetișcană mai era pe atunci baba asta Firoana!… Și pe urmă a avut copii, i-au năpustit neajunsurile. Pâinea ce-o mânca era străbătută de sudorile muncii necontenite. Truda și zoala îi mistuiră puterile și pofta de viață. Seara, toropit de greutatea nevoilor, de multe ori gemea, urla de cruzimea traiului. Fiecare an, fiecare zi trăgea câteo brazdă pe fața lui Codrea…

Dar au trecut toate, repede, ca și cum trece puhoiul. Copiii și-au căpătat aripi, s-au dus care-ncotro, și Codrea a rămas iar singur cu Firoana.

Puterile însă îi erau acuma sleite de crâncenia vremii. Mintea începea a-i zburda copilărește. Uitase multe din cele ce a pățit. Numele tovarășilor de la oaste, al orașelor, al superiorilor s-au șters din creieri. Unele visuri parcă le-a trăit aievea, unele întâmplări trăite parcă numai le-a visat. Vremea încurcă firele amintirilor și le învâltorește după placul ei.

Astăzi Codrea nu-și mai aduce aminte că a fost toboșar. Nu, nici vorbă. Grenadir a fost, sau călăreț, dar totuși parcă grenadir.

Și ce dragă i-a fost lui oastea! Acolo și-a prăpădit floarea vieții, acolo a dus traiul cel mai fără griji, cel mai ușor. O căldură priincioasă îl copleșește când se gândește la vremurile acelea.

Închipuirea îi zboară vioi, grămădește întâmplări poznașe, răscolește și amestecă lucruri nemaipomenite. Nici stăvilile vremii, nici prăpastiile mărginirii nu o pot opăci în avântul ei năprasnic.

— Hm… Măă… Ce știți voi?… Eu, când eram în oaste, mă!…

Aia era oștire, nu ca azi…

O umbră de surâs batjocoritor se leagănă pe buzele lui supte.

Bulbii ochilor îi năvălesc în afară. Obrajii se rumenesc în pripă.

Și semeț, cu glas trufaș, înălțat, povestește:

— Eram odată, mă, cu domnul căpitan al nostru… cu domnul căpitan Carlup… Așa, așa, Carlup îl chema… Eram în lagăr, mă, la pământez… Și iată că ne pomenim, mă, că ne atacă dușmanul și cât ai bate-n palme ne fură toți boii de la companie…

Hei, să fi văzut voi atunci pe domnu căpitan! Era negru de supărat, mă, mai negru ca sumanu ăsta de pe mine… Hm…

Și mi-era milă de domnu căpitan, că era om bun, Dumnezeu să-i dea sănătate, de mai trăiește… Și mă pun eu, mă, și-mi acăț pușca pe umăr, și mă duc, bre, mă duc până ce dau de vrăjmași într-o poiană. Da erau mulți, mă… erau ca vreo cinci sute. Nu zic eu nimica, dar mă iau frumușel și m-ascund după o tufă. Și-ncep a trage, băiete, și trag, și trag, și trag… Și deodată văd, mă, că se sperie dușmanii și o apucă la fugă, mă, de se hurduca pământul sub picioarele lor… Da bucuria lui domnu căpitan când și-a văzut iar boii! Măă! Era cât p-aci să mă înghită de voios… Și deodată își descinge sabia și mi-o dă mie.

, , Na, Costică! zice. De-acu înainte tu ești comandantul companiei!…” Așa, zău, mă… Ia vezi așa, dragii mei!…

O clipă pare că-i alt om. O undă de lumină senină plutește pe fața lui brăzdată. Se uită împrejur și-și întinde fălos ciolanele… Apoi, deodată

tresare buimăcit, ca zguduit dintr-un vis. Își trece palmele peste frunte, ca și când ar vrea șă împrăștie de-acolo niște gânduri posomorâte. Un văl întunecat de tristețe joacă înaintea ochilor lui… Bag seamă, îi vin în minte feciorii și-i e rușine.

Șapte feciori a avut Codrea, ca șapte feți-frumoși. Și toți șapte l-au făcut de rușine, toți șapte au fugit de la oaste, parcă a fost înadins. Să fi fost oricât de prăpădiți, oricât de becisnici, numai asta să nu i-o fi ticluit. Ce-i pasă lui c-au fost harnici, agonisitori, că s-au așezat bine, că și-au găsit neveste și frumoase, și lăptoase? L-au făcut de râs, l-au făcut de comedie la lume, fugind de la oaste. Și din pricina asta lui Codrea îi erau urâți, ca și când nici n-ar fi fost odraslele lui.

În sfârșit i-a mai rămas unul, Ionică. Acesta era mezinul. Și a fost băiat bun totdeauna. I-au plăcut de mic copil poveștile ostășești. Asculta totdeauna cu ochii scânteietori cuvintele lui Codrea… Într-însul își pusese el toată nădejdea.

Dar iată că într-o seară, tocmai când se ciondănea cu baba, după cină, se aude un bocănit lin, slab, în geam. Codrea pășește liniștit la fereastră și întreabă:

— Cine-i?

— Eu…

— Care eu?

— Ionică…

Mustățile moșneagului se zvârcoliră fioros de câteva ori, parcă le-ar fi smucit o mână vrăjmașă nevăzută.

Pe urmă iar întrebă:

— Ai fugit?

— Am venit…

Dintru-ntâi, îi veni să-l gonească de lângă casa lui, să-l alunge în lume, ca să nu-i mai auză nici de nume. Dar privirea lui încruntată rătăci spre babă. Nemișcată, cu doi picuri mari în colțurile orbitelor, ea nu îndrăznea nici să crâcnească. Dar durerea și iubirea ei mută îl înmuiară. Se scărpină în ceafă, înjurând printre dinți, ș-apoi se trânti pe pat și tăcu toată seara.

Ușa se deschise scârțâind și intră Ionică, smead, pleoștit, destrămat, ca o stafie. Se lăsă încetinel pe vatră, lângă foc, și rămase acolo, tăcut, multă vreme. Baba, mototolită într-un ungher, plângea cu sughițuri. Apoi, Ionică își sprijini capul în podul palmelor și începu să se jelească.

— Mi-era dor de-acasă… Că acolo-s numai străini, și străinii sunt răi, și nu le pasă de durerea ta, și te asupresc, și te batjocoresc, și…

Glasul lui, întrerupt când și când de sughițele bocite ale babei, răsuna duios în liniștea nopții. Codrea însă nu auzea nimic. Cu mâinile împreunate pe piept, zăcea neclintit, ca un mort. Iar după ce isprăvi feciorul, se întoarse către perete și zise aspru, poruncitor:

— Apoi mâine dimineață să te duci înapoi!…

În zori, când căscă ochii, văzu pe baba Firoana, cu ochii înecați în lacrimi, zgândărind la foc, în vatră. Codrea se uită repede împrejur.

— S-a dus?… gâlgâi răgușit.

— S-a dus.

O fulgerare dureroasă i se înghesui prin inimă, un val rece îl zgudui prin tot corpul. Vru să spuie ceva, dar nu putu scoate nici un glas omenesc. Numai un hropăit lung îi izbucni din adâncul sufletului.

În bezna ființei lui tulburate se petrecu atunci o schimbare mare, nelămurită. Se zbătea cu o droaie de gânduri și nu le putea desluși. Și din frământările astea mute izvorâră deodată doi stropi argintii, care se rostogoliră repede peste cutele feței, la vale. Iar stropii îi ardeau pielea, îi ardeau sufletul.

E cam mult de-atunci. Acuma Ionică e însurat… însurat bine, ca și ceilalți șase. Codrea însă a slăbit rău. De-abia mai poate ieși câteodată din bordei. Și-l mănâncă și tusea. Dar sufletul lui e tămăduit. Nici o grijă, nici o supărare nu-l mai necăjește.

În sărbători, când e vremea bună, iese în grădiniță, sub un paltin bătrân ca și dânsul, și povestește vecinilor, care se strâng bucuroși în jurul lui… Le povestește pățanii năzdrăvane de pe vremea când slujea la împăratul…

— Hm… Măă… Am fost noi odată la manevre, mă, da departe, tare departe… Am umblat atunci și pe la marginea pământului… Da-i frumos pe-acolo, bre… e numai nisip… nisip mărunțel-mărunțel ca macu… Hm… Așa, mă!…

Ofilire

Soarele zâmbea… Mănunchiuri de raze aurii se întreceau prin văzduhul înveselit, mângâind pământul crăpat de dogoreala zilelor trecute, răsfrângându-se zglobii în oglinda râului ce încinge satul ca un brâu de argint.

Un iaz tare și nou închidea calea apei neobosite. Valurile oțeloase se năpusteau mugind asupra zăgazurilor căptușite cu bolovani, le hurducau, le pălmuiau, apoi, neputând să le biruie, se aruncau turbate pe scândurile lucioase la vale, și se prăbușeau în vârtejurile adânci ale hâlboanei. Zdrobite, răcnind de mânie, se zvârcoleau în brațele vojului, pe urmă scăpau trudite și alunecau gâlgâind pe prundișul arămiu…

Din jos de iaz, la marginea râului, Saveta prundarului se închină de două ori spre oglinda încrețită a apei, ș-apoi, cu cofele pline, cu ochii în pământ, încordată ușor sub povară, se îndreptă spre pârlazul din fundul grădinii. Lângă gardul de nuiele poposi oleacă. Brațele îi căzură moarte de-a lungul trupului, capul îi căzu pe piept, iar sub dunga neagră a genelor îi răsăriră câțiva picuri mărunți de lacrimi, care se scurseră domol pe obrajii plini și îmbujorați. Și așa rămase un răstimp pierdută. Apoi privirea i se îndreptă spre turnușoarele de spumă ce tropăiau în hâlboana iazului. În creierii ei prinseră a se vălmăși o sumedenie de gânduri ciudate, niște gânduri de care îi era groază, care o chinuiau, dar care totuși o ademeneau neîncetat de o vreme încoace…

Într-un târziu, se dezmetici și, cu o sforțare cruntă, își curmă plânsul. Dar când ajunse la căscioara țuguiată și intră în pridvor, lacrimile o podidiră iarăși, pe-a furișul.

Mă-sa, o femeie vânjoasă, c-o gură ca melița, suflecată până- n genunchi, văzând-o pleoștită și bocită, se cătrăni foc, și se răpști la ea:

— Ce-i cu tine, fato? Ce te tot bocești, parcă te-ar fi părăsit mirele? Saveta tresări spăimântată și de-abia putu bâlbâi câteva vorbe zdruncinate. Lacrimile însă începură a-i curge și mai năvalnic.

Mama se uită mirată la fată. Dintru-ntâi vru s-o ocărască, să-i scoață nălucirile din cap. Dar când îi văzu ochii stinși, obrajii arși, când o văzu atât de posomorâtă, o cuprinse mila, parc-ar fi înțeles durerea mută ce se alină în lacrimile acelea. Și glasul i se înmuie, privirea i se îndulci:

— Spune-mi, draga mamii, spune-mi mie, ce te doare?…

Fata se opri în prag, stătu o clipă pe gânduri, apoi răspunse cu glas năbușit :

— Nimica, maică… Nimica… Zău, nimica.

Mama privi lung în urma ei, clătină din cap și bombăni îngrijorată:

— Are ceva… de bună seamă are ceva fata asta…

În porumbiștea din dosul casei Saveta se opri. Întrebarea mamei îi răscolise deodată toată durerea. Simțea limpede cum i se îngreunează mintea, cum îi lâncezește sufletul.

Genunchii începură a-i tremura.

Se lăsă jos și-și lipi fruntea de pământ. Lacrimile îi secaseră.

Numai oftări adânci se mai desprindeau din pieptul ei rotunjor, oftările plânsului uscat, care sugrumă sufletele. Părul ei bălan se zbătea ca peștele lângă corpul întins între mușuroaiele firelor de păpușoi.

O adiere blândă, lină se furișă printre foile jumătate verzi, jumătate galbene ale porumbului. Spicele fâșiau tainic și-și plecau capetele, ferindu-se de căldura soarelui, care prinsese a le înțepa. Și, din freamătul frunzelor-sulițe, parcă i se deslușea o povestire urâtă.

Pe Saveta o cutremură un fior de fierbințeală din creștet până-n tălpi. Buzele ei stinse, învinețite, murmurară trăgănat:

— Nu se poate… nu se poate…

De trei săptămâni îi furnică în urechi un gând, de când îi spuse Florica pădurarului că feciorul popii se însoară, feciorul cel mai mare, cel de se face doftor, cel care… Când a auzit asta, a simțit că i se înfige o săgeată otrăvită în inimă.

“Dacă e adevărat, mă arunc în hâlboana iazului”, își zisese dânsa atunci, și de-atunci o muncește mereu gândul acesta.

Privirea i se tulbură, sângele îi clocotește în vine când se gândește la ceea ce îndură ea de-atunci. Își încleaștă degetele în păr, se zvârcolește deznădăjduită pe bulgării sfărmicioși de pământ, și se blestemă întruna și-și zice: “Te-a bătut Dumnezeu, nerușinato, fiindcă ai păcătuit…” Dar apoi, repede, fără nici o trecere, o năpădesc alte amintiri, lumea i se pare că se înseninează, și-i pare rău că- și afurisește iubirea. O rază dulce de nădejde îi pătrunde prin creieri, îi rânduiește gândurile învâltorite. Și vuietele năprasnice încetează, înfrânte de adierea trecutului, care i se desfășoară ca o poveste frumoasă, fermecătoare…

… Era spre toamnă atunci… era pe vremea secerișului, întocmai ca și astăzi. Ea încă nu împlinise șaptesprezece ani. De-abia în vara aceea

începuse a merge la horă. Și-i ziceau oamenii “frumoasa lui Ion Prundarul”… Așa-i ziceau.

Și s-a întâlnit pe câmp, venind de la holdă, s-a întâlnit cu feciorul popii. Și feciorul popii era boier… boier mândru…

Ea i-a dat binețe, cum se cuvine, iar el i-a mulțumit ș-a întrebat- o dacă nu i-e frică seara pe hotar. Dar încă nu era seară, și ea a râs și i-a răspuns că nu i-e frică și că încă nu e întuneric.

El însă a zis că ba, se-ntunecă, și că are s-o însoțească până- n sat, ca să nu-i fie frică… Și ei îi era tare rușine, și de rușine ce-i era la început de-abia putu să bolborosească ceva.

Pe urmă totuși s-a îmbărbătat, căci boierul era tare vorbăreț și știa povesti multe lucruri vesele, de care trebuia să râdă cu hohot, și altele duioase, de care îi venea să plângă.

Ș-apoi avea boierul un glas moale, moale ca mătasa, care te mângâia și-ți încălzea inima. Și avea niște ochi mari, negri, cu sclipiri ademenitoare, și pe obrazul stâng, într-un drept cu mustăcioara de-abia mijită, un semn cât un pui de linte.

Și-i sta tare bine așa…

Și a tot povestit boierul… a povestit și nu i-a stat gura nici o clipă. I-a spus c-a isprăvit cu învățătura și acuma se face doftor… Și ea îl asculta bucuroasă, și ar fi dorit să fie cât mai lung drumul până în sat…

Apoi, într-un loc, boierul s-a oprit… s-a oprit tocmai sub părul cel pădureț din livada lui Siminoc. Pe jos era prund de pere sălbatice, mărunte și galbene ca turta de ceară… Și s-a oprit și Saveta, cu toate că ceva îi spunea să nu se oprească…

Ș-atunci boierul a tăcut și a luat-o de mână. Și mâna lui era suptă și rece ca o steluță de zăpadă.

Saveta tremura… tremura ca varga de mesteacăn și inima îi zvâcnea nebunește. Și feciorul popii a început a-i șopti vorbe dulci. Ea nu înțelegea rostul vorbelor lui, dar glasul îi mângâia sufletul ca o sărutare de mamă… Și feciorul popii a cuprins-o de mijloc… Ea a dat să-l respingă și i-a zis cu voce răgușită: “Boierule, fii bun și mă lasă-n pace…” Dar el a strâns-o și mai pătimaș în brațe și a sărutat-o pe buze. Și-n minutul acela a simțit Saveta că deodată tot sângele i se aprinde, că o pătrunde o fierbințeală mare, că îi cad în jos brațele… Și feciorul popii a putut face cu dânsa orice, căci dânsa nu i s-a mai împotrivit…

Era noapte cumsecade când a ajuns acasă și mă-sa a certat- o… a certat-o ca pe-o slujnică. Atunci ei nu i-a păsat de dojană și nu s-a spăimântat de cuvintele de ocară. Acuma însă îi răsună în urechi ca o vijelie:

— Ia seama, fato, ia seama! Să nu-mi aud vorbe slabe pe urma ta! Să nu te pângărești, să nu-mi faci rușine, că de mii face, cu mâinile mele te-oi sluti și, slută, te-oi goni din ograda mea, să te duci încotro te-or duce ochii, să cerșești pomana oamenilor fără milă și să nu-ți mai aud nici de nume!…

Și a doua zi Saveta iar s-a întâlnit cu feciorul popii. Și dacă nu-l vedea două zile, Saveta nu mai avea hodină. Și odată, când feciorul popii plecase de-acasă pentru o săptămână, Saveta s-a îmbolnăvit și s-a topit ca o floare neudată…

Ca niște fulgerări senine i se perindă acuma toate prin minte. Și fața parcă i se mai îmbujorează, parcă-i vine iar poftă de viață.

Dar gândurile triste o cotropesc iar numaidecât și sufletul ei amărât se zbuciumă, se prăpădește în prăpastiile ce i le arată ziua de mâine. Își aduce aminte cum o ocolește acuma când o întâlnește pe uliță, cum se întoarce pe altă parte și se face a n-o auzi când îi dă binețe, cum e mai străin ca cel mai rău străin. Și inima stă să-i plesnească de durere. Și nu mai îndrăznește nici să nădăjduiască măcar ca zvonurile despre însurătoarea lui să fie numai clevetiri.

Ar vrea totuși să mai dea o dată față cu dânsul, să-și citească din ochii lui osânda. Și a fost de vreo câteva ori… a fost până la poarta ogrăzii popii, dar n-a fost în stare să puie mâna pe clanță. O prididea plânsul, cuprinsă de sfială și, buimăcită de rușine, de-abia putea să se târască până acasă… Apoi iar caută să se mângâie… Da, așa trebuie să se sfârșească dragostea ei păcătoasă. Așa i-a fost scris, pesemne.

Ea nu-i de seama lui. Ea e proastă și săracă. Ea i-a fost numai o jucărie, o petrecere de vreme. El e boier. El trebuie să- și ia nevastă o cucoană… Dar deodată se oprește și se întinde, parcă s-ar împotrivi unei puteri vrăjmașe.

“Nu-i adevărat!… Nu-i adevărat!…” Și-i vine să strige în gura mare, s-o audă toată lumea, că asta nu se poate, că asta-i o rușine grozavă… Vorbele i se îngrămădesc în gât și nu le poate rosti, cu toate că simte cum o sugrumă.

Soarele se grăbește cu pași de uriaș spre asfințitul roșu ca sângele. Rătăcește o clipă printre piscurile rumenite ale munților, apoi se scufundă încetinel, împroșcând o ploaie de lumină ruginie pe coamele dealurilor din față.

În casa lui Ion Prundaru, la lumina înăbușită a unui opaiţ, oamenii s-au așezat la masă. Toropiți de munca zilei, mănâncă lacom și tăcuți. Numai zăcănitul lingurilor de lemn și țocăitul buzelor se aude din când în când.

Pe la sfârșitul mesei, însă, inimile se dezmorțesc. Deodată prundarul își înalță glasul:

— Duminică se cunună feciorul popii…

Un moșneag alb ca oaia, cu obrajii pământii, icnește ceva și clatină din cap. O femeie ciupită de vărsat își proptește lingura de ghizdul blidului și se uită întrebătoare împrejur.

— Să-i dea Dumnezeu noroc și fericire, că-i om bun și milostiv, zice iar prundarul, ștergându-și mustățile.

Saveta se scoală tremurând de pe laviță. Fața ei e galbenă ca frunza veștedă de frăgar. Iese din casă cu pași rătăcitori și i se pare că se năruie casa în urma ei…

Din dosul unui deal răsare luna și se înalță zgribulită, ca un sloi de gheață, în văzduhul înstelat. Un paienjeniș de lumină albă, rece, se așterne peste desișurile codrilor adormiți.

Pe cărarea din porumbiște, Saveta aleargă ca o smintită spre iaz. Țărâna scârțâie dureros sub leopăitul picioarelor ei desculțe. În buruieni, licuricii sclipesc ca niște punctulițe verzi, ca niște ochi vrăjmași, înfuriați…

Și râul mugește înfricoșător în bezna nopții. Un vânt rece, umed, învâltorește luciul oțelos. Zbârciturile argintite se leagănă, se încurcă și se sparg. O mogâldeață ciudată se zvârcolește în apă câteva clipe, făcând-o să bolborocească.

Valurile nemiloase o înhață repede și o aruncă pe iaz la vale, în mijlocul vârtejului spumos și alb ca laptele strecurat.

Vârtejurile o leagănă, o apasă la fund, apoi iar o scot, o zvârl la mal și o acoperă cu nisip mărunt ca pânza zăbranicului.

Luna zâmbește ca un om nepăsător și se ascunde la spatele unui nour negru ca jalea…

Proștii

Când să iasă Nicolae Tabără din casă, se poticni în prag și cât p-aci să se prăvale cu desagii de-a umăr, cum era.

— Bagă de seamă, bărbate, îi zise nevastă-sa cu glasul răgușit de spaimă, bagă de seamă să nu pățești ceva, că asta nu înseamnă bine!

— Ia taci mulcom, măi drace, nu-mi tot cobi a rău, mormăi țăranul necăjit, bojdicăind până în mijlocul ogrăzii. Da ce să pățesc? urmă apoi mai răspicat. Numai voi s-aveți grijă să nu-mi ticluiți vreo poznă până ce ne întoarcem noi… Să fii cu ochii în patru la pologul cela din livadă, să nu-l lași să vi-l mănânce toți câinii!…

Mai boscorodi el vreo trei vorbe, apoi își scoase pălăria de paie zdrențuită, își făcu cruce, închinându-se ca la mătanie, și rosti domol:

— Doamne-ajută!…

Pe urmă își îndesă pălăria în cap, tuși de două ori, scuipă ascuțit și se întoarse spre feciorul său, care aștepta somnoros deoparte:

— Hai, băiete, să pornim, să nu întârziem!…

Femeia, luminându-le din prag cu felinarul, adăugă și ea, cu mintea ei cea proastă:

— Așa, așa, grăbiți-vă, să nu vi se întâmple ceva…Dumnezeu să v-ajute!…

Dar Nicolae n-o mai auzi. Ieșise repede din ogradă și o apucase cu pași voinicești pe ulița ce se întindea ca un brâu albineț printre casele pitite în noaptea de păcură. În urma lui, feciorul tăndălea, ca un mânz trudit, ciulind urechile și uitându-se, când în dreapta, când în stânga, parcă i-ar fi fost frică să nu se năpustească cineva asupra lor.

În colțul ulicioarei ce ducea la gară, felinarul funinginit împrăștia o lumină gălbuie, mucezită. Urmele pervazurilor se tolăneau rășchirate ca degetele unei mâini uriașe și se pierdeau îndată în beznă.

— Taci, că-i bine! răsuflă Nicolae, oprindu-se oleacă sub felinar.

— Oare n-o fi trecut? bâlbâi feciorul, ca să zică și el ceva.

— Da de unde! Doar l-am fi auzit șuierând, făcu bătrânul cu mândrie, urnindu-se iar înainte.

Gara era pustie toacă. Numai într-un ochi de fereastră clipocea flacăra bolnavă a unei lămpi de veghere. Cele trei perechi de șine licăreau, ca niște dungi de argint, sub pâlpâirea luminii chircite.

— Bine că ne vedem aici, blogodori Nicolae Tabără, scârjâind prundișul peronului cu pașii săi apăsați. De-acu poate veni când i-o plăcea, că nu mi-e frică…

Dibuiră amândoi prin întuneric, căutând vreun locșor unde să se adăpostească până va sosi trenul. Feciorul, mai îndrăzneț, se apropie de ușa sălii de așteptare și puse încetinel mâna pe clanță. Era încuiată. Zări în stânga ușii o bancă, o pipăi cu băgare de seamă, parcă s-ar fi gândit să se așeze sau nu, stătu o clipă la îndoială și în sfârșit se lăsă alături pe lespedea de piatră dinaintea pragului. Bătrânul își alunecă sarcina pe bancă și se cocoloși și el lângă fecior.

— Pesemne-i cam devremior, se scânci feciorul într-un târziu cu glas potolit.

— Pesemne… Om aștepta, ce să facem? răspunse Nicolae obosit.

Și de-acum amuțiră amândoi. Priveau duși încoace-încolo, se așezau mai bine pe lespede și gemeau înăbușit, în răstimpuri, parc-ar fi fost strânși în curele.

Cerul se mai răzbunase. Pete vinete-șterse, presărate rar cu stele, se deschideau prin volbura neagră de nouri. Și întunericul începu a se limpezi. De jur împrejur linii spălăcite, nehotărâte, tremurau în beznă. Coamele dealurilor din față, ca un tăiuș de fierăstrău uriaș și hodorogit, se desenau din ce în ce mai lămurit pe pânzișul cenușiu al văzduhului, iar deasupra lor coroanele plopilor bătrâni de pe țărmul Someșului se ridicau negre, ca niște mâini amenințătoare.

Gâlgâitul trudit al apei rătăcea prin aer ca tânguirile neînțelese ale unor oameni prăpădiți de nevoi.

Flăcăul se cotoșmăni mai bine pe lespede, își aduse genunchii până la nas și, cuprinzându-i cu amândouă brațele, bâigui scurt și mustrător:

— Nu mai vine…

— Nu, tuși Nicolae, scotocind în chimir după lulea.

Aprinse și începu a pâcăi alene, nepăsător, scuipând des și țâșnitor printre dinți.

Gara cu magaziile ei sure prinse a se dezbrăca de întuneric.

Un vânt aspru, tomnatic vâjâia prin porumbiștea dimprejur, scutura stăruitor olanele coperișurilor. Iar peste linie, ascunsă sub sălciile zăvoiului, hruba de nuiele a hamalului răsări și ea, trezită din somn, cu ochiul ei roșu, plâns și ars de sărăcie.

Dinspre târg, deodată, se desluși zgomotul unor pași târâți, greoi, însoțiți de gemete înfundate. Feciorul ridică fruntea și trase cu urechea.

— Vine cineva… zise înăbușit.

Portița zăplazului scârțâi prelung și o babă gârbovită ca un gânj, cu fața zbârcită ca o hribă uscată, se apropie de drumeți.

— Oare n-am întârziat, oameni buni? întrebă dânsa îngrijorată.

— Nu, lele, nu, murmură Nicolae cu pipa între măsele.

Da până unde? adăugă apoi cu jumătate gură, în vreme ce baba se ghemui pe bancă, gâfâind ca un dobitoc trudit.

— Până la Beclean, răspunse ea pițigăiat, ștergându-și obrajii cu mânecile cămășii. Numai până la Beclean… A, vai de sufletul meu, ce-am alergat!… Mă temeam să nu întârziu, Doamne ferește, de năprasnicul ăsta de tren, că mi s-a părut că-l aud șuierând când eram pe la biserică. Uuf! Toată- s un lac de apă… Și dumneavoastră-l așteptați?

— Îl așteptăm și văd că nu mai vine…

— Vă duceți departe?

— Ba nu… Până la Salva…

— Apoi ce să faci? Cată să ne sfărmăm și să ne izbim, dacă vrem să trăim în pârdalnica asta de lume… Așa… Ce să facem? Și iar mocniră, acuma tustrei, oftând și gemând în răstimpuri, cum fac țăranii când nu mai știu ce să vorbească.

După o bucată de vreme, un felinar verde ieși din cocioaba hamalului. Lumina gâtuită se bălăbănea necurmat, dispărea și iar se vedea.

— Aha, tresări flăcăul, de-acu îndată sosește.

Felinarul se mări din ce în ce și pe urmă se desluși și chipul negru, bărbos, al hamalului.

— Să dea Dumnezeu bună dimineața, făcu Nicolae trăgănat și smerit, sculându-se și dându-se la o parte.

— Noroc, bombăni scurt hamalul.

— Oare vine degrabă, domnule? întrebă și baba, apropiindu- se un pas spre hamalul care înjura, necăjindu-se să potrivească cheia în broasca ușii.

— Ce-mi tot dârlâiești aici, babo? Ce-mi toci capul și dumneata? Nu cumva ți-ai ținea gura? se rățoi deodată hamalul, semeț în sufletul său rânced că poate certa și el pe cineva care-i mai slab decât dânsul…

Apoi, încetul cu încetul, gara se dezmorți. Prin săli, pe peron, luminile lămpilor începură a răspândi raze palide, cârcălite, care tremurau și se îngrămădeau pe fețele încrețite ale celor ce așteptau. Pe ulicioară, se auzeau

tot mai des leopăiturile pașilor grăbiți. Când și când, uruitul roților unei trăsuri înjunghia văzduhul, se iuțea apropiindu-se și se tăia scurt; urma gâfâitul cailor trudiți, vorbele repezi, aruncate din vârful limbii, ale celor ce soseau…

Acuma sala de așteptare gemea de lume. Țăranii, cu fețele supte, cu umerii obrajilor ieșiți în afară, cu barba și mustățile zbârcite, se îmbulzeau de-a valma printre muncitorii spâni, cu obrajii ca cenușa, îmbrăcați în straie nemțești murdare și ferfenițite.

Apoi deodată, dintr-o odaie vecină, șeful gării ieși somnoros, bosumflat, învăluit într-o manta groasă, și intră în birou trântind ușa. Se certase cu nevastă-sa, fiindcă îl sculase mai devreme cu cinci minute, și acuma era furios pe toată lumea. Printre oamenii din sală se răspândiră ca fulgerul șoaptele: “Biletele! Vine ăl ce dă bilete!… Haideți la bilete!” Șeful însă se plimba plictisit, încoace și încolo, cu ochii jumătate închiși, pe urmă se opri, se întinse de câteva ori de-i pocniră oasele, își aruncă privirea spre ceasornicul din perete și se repezi pe peron, unde prinse a trece în revistă pe pasagerii care tropăiau din picioare, zgribuliți și rebegiți de frig.

În sfârșit geamul ghișeului se deschise și pe marmora soioasă începură a zângăni banii azvârliți în pripă. Nicolae Tabără cu feciorul său se umeriră și dânșii de zor spre rampă, strângând în pumnii încleștați paralele umezite de sudoare.

Dar un vardist coșcogea se răpști la el, aținându-le calea:

— Unde vă burdușiți, he? Nu puteți aștepta până vă vine rândul?… Ei, drăcia dracului!…

Îl înșfăcă pe Nicolae scurt de guler și-l bruftui îndărăt, apoi, întorcându-se către un domn îmbrăcat bine, se ploconi zâmbind:

— Poftiți, domnule, poftiți înainte!…

…Din depărtare un șuier prelung și răgușit spintecă aerul.

— Vine, vine! fierbea lumea neliniștită, îmbâcsindu-se în ruptul capului spre ghișeu.

— Fă-ți bunătate, domnule, și ne dă două până la Salva, că ne lasă aici mașina! stărui Nicolae Tabără din dosul rampei, întinzând mâna cu gologanii peste capetele oamenilor.

— Gura, prostule! îl împunse șeful, morocănos, aruncându- i o privire cruntă și disprețuitoare, apoi închise repede ferestruica.

Țăranii se holbară uluiți unul la altul.

— Cre' că nu ne dă? se auziră printre dânșii câteva voci pline de spaimă, în vreme ce o buduhaiță de femeie limbută striga în gura mare:

— O, bată-l scârba să-l bată, că mânios l-a mai făcut Dumnezeu!

Șeful, însă, se duse numai la aparatul telegrafic, unde bocăni de două ori, pe urmă iar se întoarse la geam.

Și trenul se apropia mâncând pământul. Scârțâitul sfâșietor al roților, pufăitul obosit al locomotivei se topeau într-un răzbubuit surd, aspru, care creștea mereu. Apoi repede intră în gară și se opri brusc. Conductorul sări jos cel dintâi și urlă hodorogit:

— Năsăud… o minutăăă!

Câțiva călători coborâră grăbiți, luptându-se să străbată printre cei de pe peron, care năvăliră furtunatic asupra vagoanelor.

— Unde mergeți, proștilor? răcni conductorul către țăranii care alergau zăpăciți în sus și în jos, neștiind unde să se urce. Nu acolo, mă! Mai la vale, prostule, mai la vale-s vagoanele pentru boi!

Conductorul striga și zâmbea mulțumit în sine că a spus o glumă minunată. Când și când, arunca priviri pline de înțeles unui domn bondoc, care se uita la dânsul și-l asculta cu un surâs de admirație pe buze…

La ghișeu lumea se rărise de-a binelea. Abia vreo câțiva țărani bătrâni și slăbănogi mai forfoteau și se înghesuiau, parc-ar fi stat pe jăratic. Nicolae cu feciorul și cu baba, care acum se ținea de dânșii ca scaiul de oaie, alergând neîncetat de la un capăt al rampei la cellalt, priveau rugători în răstimpuri la vardistul care le răspundea printr-o încruntare din sprâncene și la șeful care țăcănea biletele și-i măsura cu sulițe de dispreț când din întâmplare îi cădeau înaintea ochilor. În cele din urmă însă ajunseră și ei la ferestruică.

— Două până la Salva, zise Nicolae pleoștit, numărând gologanii unsuroși pe tabla albă de marmoră.

— Altă dată să te înveți minte, mojicule, îi sâsâi șeful aruncându-i biletele.

— Iartă, domnule, iartă-ne și nu ne năpăstui, bâlbâi bătrânul umilit. Că noi suntem proști, păcatele noastre…

Pesemne, așa ne-a lăsat Dumnezeu, proști și necăjiți și nepricepuți, păcatele noastre… Da dumneavoastră trebuie să fiți mai iertători, că sunteți oameni învățați și…

— Hai, pleacă d-aici, să nu te mai aud flecărind! Mi-e scârbă și-mi vine rău când vă văd, izbucni șeful strâmbând din nas, apoi trânti geamul și

scuipă cu greață.

Nicolae Tabără stătu o clipă nemișcat, clătină încetinel din cap, întrebător și nedumerit, pe urmă ieși sprinten, urmat de fecior și de babă. Când ajunseră pe peron, auziră glasul ascuțit al conductorului:

— Gataaa!

Se repeziră tustrei înainte, spre locomotivă, apoi la mijlocul drumului își luară seama și se întoarseră.

— Urcă-te, mă, urcă-te, bătu-te-ar Dumnezeu să te bată, prostule! zbârnăi prin aer vocea aspră a conductorului.

Nicolae se avântă pe scările unui vagon în ale cărui ferestre zărise capete de țărani. Se cățără de clanță și o smuci cu putere, dar ușa nu îngădui. Și trenul șuieră prelung și începu a bubui și a fosăi.

— Urcați-vă, mă, urcați-vă! fulgeră din nou conductorul, bâțâind din mâini și din picioare.

Bătrânul se dădu repede jos și se azvârli la altă ușă, în vreme ce trenul începu a înainta vuind, iar baba se bocea amarnic, frângându-și mâinile. În clipa aceea însă conductorul se năpusti ca un viespe asupra lui Tabără, îl înhăță de după cap, îi trânti un pumn în ceafă și-l îmbrânci pe scări la vale… Feciorul cu baba stăteau deoparte ca doi pociumbi și se uitau cu ochii sticloși de spaimă.

— Să vă sculați mai devreme, putregaiule, și să nu mocoșiți, fire-ați ai dracului să fiți, răcni conductorul, dispărând într-un vagon.

Nicolae Tabără se prăvăli grămadă cu obrazul în prundiș și sângele îl prididi pe gură și pe nas. Și așa rămase un dram de vreme, neclintit ca un mort. Creierii îi vuiau, iar sufletul îi sângera și-l durea mai strașnic ca rănile feței. Apoi se ridică încetinel, clătinându-se pe picioare, își șterse sângele cu poala cămășii și aruncă o privire mută în urma trenului, care se pierdea în ceața zorilor. Un val amar de vorbe îi răsări în suflet, dar buzele lui crâmpoțite de-abia putură rosti oftând:

— Nu v-ajute Dumnezeu sfântul!

Printre nourii bolbocați în văzduh, la răsărit, o trâmbă de lumină cireșie se zvârcolea și se ințețea. Tabără își avântă povara în spinare și porni încet înainte pe o cărare spinoasă, cu capul plecat, cu inima urnită, iar feciorul și baba, tăcuți și îngândurați, îl urmară pârjol. Din noianul negru de nouri, însă, soarele scăldat în sânge își înălța biruitor capul și împroșca în fețele drumeților o beteală de raze purpurii…

Golanii

Văzduhul clocotea de zăpușeală…

O beteală de aur aprins se bălăbănea sub albastrul lăptos al cerului. Fuioarele subțiri de căldură se întortocheau de-a valma peste lanurile gălbejite de soare, alunecau ușor pe deasupra coperișelor țuguiate ale mahalalelor, se zvârcoleau îndârjite printre turlele tinichelate ale orașului nemărginit.

Câte-o gură de vântișor sec și aspru răscolea în răstimpuri pulberea albă ca omătul de pe șoseaua ce se întindea, netedă ca un brâu de argint, printre livezile dogorâte de arșiță.

Prin prejurimile ofilite, arborii presărați rar, ca niște bulgări de vopseală verde lâncezită pe o icoană colboasă, moțăiau toropiți de oboseală. Umbre uriașe pășeau agale peste întreg cuprinsul, se lungeau, se răsfirau și apoi se prăpădeau în zările scăldate în abureală.

— Aaaoh! căscă Dumitrache Cântăreanu, pocnind din încheieturi. Aaaaoh, Didico!

Stătea sub un nuc pântecos în “culcușul” de la “Trei gâște”, lungit pe spate, cu mâinile încopciate sub ceafă, cu privirile pierdute pe pânza vânătă, limpede și nesfârșită, care se rotunjea molatic deasupra pământului. Prin frunzișul nucului se strecura o rețea minunată de ochiuri de umbră și de soare, care se întreceau sprintene pe obrajii lui hopuroși și uscați ca coaja sâmburelui de măsline. Din haina așternută pe sub dânsul, prin căptușeala zdrențuită, se zgâiau două buzunare ferfenițite și înnegrite de smoală. Jobenul spart și mucezit, aruncat în spinișul din preajmă, părea o grămăjuie de humă arsă.

— Aaaoh! făcu Cântăreanu din nou, după un răstimp.

Didico scumpă, mi-e foame!

— Ia taci din gură, pungașule, fire-ai al dracului să fii!! să răpști brusc Didina, care ședea alături, răzemată de tulpina nucului, încolăcită ca un dobitoc, la umbră. Își frecă ochii cu dosul palmelor, până ce se roșiră ca două sfecle fierte, apoi, ridicând capul cu o trufie caraghioasă și aruncând niște priviri pline de scârbă spre bărbatul ce sta și acum neclintit, începu a-l ocărî:

— Aoleu, pieri-ți-ar vița și sămânța, că m-ai sculat din somn tocmai când ațipisem și eu nițel… Aoleu…

Cântăreanu se holbă la dânsa zăpăcit de mirare; bulbii ochilor i se nălbiră deodată ca două globuri de sticlă lucioasă.

— Dar dacă mi-e foame, fă? Dar dacă mi-e foame?… Ei, atunci, ce zici, drăcoaică, ce zici? Femeia dădu să răspunză, în clipa aceea însă Cântăreanu sâsâi ceva, scoase un țipăt înfundat, dobitocesc, și-și încleștă pumnii gata să izbească. Didina se sculă friptă și începu a se învârti ca o sfârlează în jurul nucului, din a cărui scorbură scoase în grabă un coșuleț acoperit cu o cârpă pestriță soioasă.

Întinse basmaua pe iarbă și răsturnă la repezeală conținutul coșului: mezeluri scofâlcite, rămășițe cigălite de oase de păsări, câteva legături de praz și o felie sănătoasă de pâine, cârcălită de unsori. Și, așternând, blestema printre dinți și azvârlea, din când în când, priviri piezișe spre Cântăreanu, care acum nici nu o mai lua în seamă.

— Haide, hoțule, de te înfundă! bombăni pe urmă femeia, așezându-se bulgărește lângă mâncare și începând a înghiți grăbită, parc-ar fi alungat-o tătarii.

— Nu mă mai ocărî, fetițo, fire-ai a dracului! Să nu mă mai ocărăști, că te iau la bătaie, mormăi Cântăreanu c-o pâlpăire de zâmbet sălbatic în colțul gurii, târându-se în patru buși spre basma.

— Parcă eu nu știu că vrei să mă omori, tâlharule, parcă nu știu?… Hai, lovește, că mie nu mi-e frică!… Haide!…

Haide!…

— Ține-ți clanța, fă, că mă superi și, dacă mă superi, o să te fac să-ți înghiți toate măselele!…

Didina se molcomi o clipă, dar apoi, deodată, izbucni ca o smintită:

— Pesemne, ți-e necaz, golane, că mă vezi mâncând și pe mine… Ai?

— Ai ghicit, scumpo, rânji Cântăreanu cu răutate. Tu ocărăști, tu blestemi, și, când colo, tot tu vrei să și halești…

Parcă tu ai fi muncit-o!

— O, mânca-te-ar ocna, hămesitule! Da nu alerg eu toată ziua, nu colind eu toate mahalalele până ce pot ciupi câte ceva de-ale gurii?… Aoleo!… Și tu stai ca un trântor și te pârlești la soare, mânca-te-ar ocnele să te mănânce!

— Acu ți-a ajuns, dragă! Cară-te de-aici și lasă să mai halesc și eu!… Cărel!… Cărel!…

Îi trânti brusc un pumn în piept și o îmbrânci cât colo, apoi se puse să molfăiască singur, cu lăcomia unui câine flămând, înghițind felii uriașe de pâine cu câte-o mușcătură de carne. Și, în vreme ce măcina grăbit ca

iepurele, ochii îi sticleau de plăcere, iar pe la colțurile gurii i se prelungeau vine subțirele de bale.

Didina se ghemui bosumflată deoparte, își adânci obrajii în poală și începu a lăcrima:

— Aoleu, mânca-te-ar fript pungașii, aoleu, putrezi-ți-ar oasele printre zidurile pușcăriei! Aoleu, cum mănânci tu din sudoarea mea și cum mă lași pe mine să mă lihnesc de foame! Aoleu, zănaticule, aoleu, candriule, că eu, sărman de capul meu, îmi ciopârțesc ciolanele ca să te îndop pe tine, ș-acuma tu, afurisitule, mă huiduiești!… Aoleu! Aoleu!

Cântăreanu însă fosăia liniștit, se lingea cu plăcere pe buze și numai rareori privea la Didina cu niște ochi foarte mirați, parc-ar fi întrebat-o când va conteni plânsul.

Prin frunzișul crâmpoțit al nucilor se strecura un mănunchi de raze galbene, îmbrobodind fața femeii cu o maramă veștedă de lumină și făcând să licărească întocmai ca niște bobițe de grâu lacrimile ce-i picurau încetinel pe obraji… Deodată bărbatul, cu mustățile zbârlite și pline de fărâmituri de carne, se întoarse la Didina și-i zise cu glas dulce, dar poruncitor:

— Iii, Didico, uitasem… I-adu sticla ceea cu țuică!… Aoleu, cum am uitat ca pământul… Bine că mi-am adus aminte…

Ad-o repejor, fetițo…

Ea nu răspunse. Rămase două clipe nemișcată, dar apoi tot se sculă și începu a cotrobăi în scorbura nucului. În momentul acesta, însă, dinspre șosea se desluși un foșnet de pași târâți. Cântăreanu întinse capul înainte, ca și când ar fi vrut să auză sau să vază mai bine, trase repede cârpa peste mâncare și rosti înăbușit:

— Sssst! Sst!

Didina se întoarse ca fulgerul, se lăsă tiptil, își făcu mâna cozoroc și se uită cu băgare de seamă spre șosea. În șanțul crescut cu buruieni și adumbrit de mărăcini, se târa încetinel o mogâldeață neagră. Făcea doi-trei pași, se oprea, pornea din nou. Din când în când, se uita îndărăt, parcă i-ar fi fost teamă că-l urmărește cineva.

— Bambaloi! șopti Didina scurt, revenindu-și în fire și vârând iar mâna în scorbură, de unde scoase numaidecât o sticlă verde cu țuică.

— Na! făcu apoi dânsa către Cântăreanu, cu o mutră de copil morocănos. Pe obrajii ei, unși c-un păienjeniș de pulbere cenușie, erau încrustate două brazde late de lacrimi.

Cântăreanu duse gârliciul la gură și trase o dușcă zdravănă.

Apoi astupă binișor sticla, o așeză lângă dânsul și urmă să mănânce cu poftă înnoită. Și după un dram de vreme zise femeii mai împăcat, dar fără să o privească:

— Bea și tu… dacă vrei!…

Didina se apropie fuga ca o pisică, înșfăcă sticla și supse o gură bărbătească. Clipi de câteva ori din gene și din sprâncene, apoi se mototoli lângă Cântăreanu și-i rânji c-un văl de mulțumire și de lingușire răsfățată pe față:

— Mi-e foame, tăticule!…

Dar el nu o luă în seamă, nici nu-i răspunse nimic. Femeia totuși începu să molfăiască și ea, înghițind bucături mari care, alunecându-i pe gât în jos, îi umflau beregata, parcă ar fi înghițit nuci.

În vremea aceasta sosi și Bambaloi la culcuș. Era un om scund și gros, cu fața scobită de vărsat și arsă de soare, îmbrăcat în zdrențe răspeticite, desculț, c-o pălărie cenușie blegită de sub care, printre câțiva cârlionți de păr ca păcura, sticleau o pereche de ochi scufundați în fundul capului.

— Trăiți, băieți! zise el cu un glas răgușit și gros, așezându- se alene deoparte.

Ceilalți doi tăcură și se strânseră mai aproape de mâncare, parc-ar fi vrut s-o apere de privirile pofticioase ale noului- venit.

Trecu o bucată bună de vreme fără ca vreunul să scoată o vorbă. Cântăreanu și Didina se grăbeau cu mâncarea, pe când Bambaloi își descheie haina, apoi cămașa și începu a- și scărpina pieptul coperit cu păr lung și negru, printre care licăreau picuri grași de sudoare. Într-un târziu, Cântăreanu totuși deschise vorba și-l întrebă ca cu gura altuia:

— Făcuși vreo învârteală?

— Am umflat cinci franci ș-o băncuță de la un țăran pe Calea Moșilor.

— Dormea? întrebă atunci Didina cu gura plină.

— L-am întors! sfârși scurt Bambaloi, lungindu-se cu burta- n sus.

Apoi tăcură iarăși. Nu se mai auzea decât clănțănitul dinților și plescăitul buzelor celor ce mâncau. Din depărtare însă se strecura până aici respirarea tihnită a orașului înfumurat, care semăna, când cu vuietul unei ape adânci, când cu vâjâitul unui vânt de furtună, când cu mugetul trudit al unui dobitoc uriaș.

— Joci? întrebă Cântăreanu iarăși, uitându-se la Bambaloi cu niște ochi cercetători, sfredelitori.

— Cum? zise cel întrebat, ridicându-se pe jumătate și mângâind cu privirile sticla cu țuică ce se zărea sub haina lui Cântăreanu.

— Joci babaroasa?

— Se poate? mormăi el domol, apoi adăugă repede, cu mâinile întinse: Dă-mi și mie o gură de țuică, măi Cântărene!

— Ți-ai găsit… Nu dau…

— Să-ți stea în gât!

Și în vreme ce Bambaloi, scrâșnind din dinți de necaz, se târî mai depărtișor și scoase de după brâul cafeniu, cu care era încins, un pumn de gologani unsuroși pe care îi numără cu zgomot, Cântăreanu potrivi sticla la gură și dintr-o dușcă o goli toată, apoi se tolăni cu burta la soare, pufăind și râgâind ca o gâscă îndopată. Didina, înviorată și sprintenă, adună rămășițele, le cotoșmăni în coș și le ascunse bine în scorbură; pe urmă se ghemui la poalele nucului, la pândă. Și, privind dusă spre șoseaua argintită de soare, lălăia din când în când câte-un crâmpei de cântec bătrânesc…

Încetul cu încetul, soarele se apropiase de asfințit vărsând, înainte de a se pierde, o ploaie de sulițe galbene asupra pământului însetat. În depărtări, turlele orașului, îmbrăcate în văluri fantastice de umbre și luminișuri, străjuiau ca niște ostași uriași pe un câmp de bătălie hopuros și părăginit. De jur împrejur, însă, nici un zumzet nu mai adia, parcă toată lumea ar fi căzut într-o toropeală de moarte.

Și liniștea aceasta abia, când și când, era întreruptă de leopăitul ușor al pașilor celor ce soseau la culcuș. Dinspre oraș, oamenii zdrențuroși, pârliți și scofâlciți la față, se târau ca șerpii prin șanțurile șoselei spre culcușul de la “Trei gâște”.

Didina îi zărea de departe și șoptea: “Ssst! St”. Iar după ce se apropiau, le zicea pe nume: “Neneciu!” “Bididiu!”… La culcuș fiecare avea “patul” său, călcat și bătătorit în iarba înaltă și grasă de sub nucii din preajmă. Vorbeau puțin, scurt și numai despre învârtelile ce le făcuseră peste zi. Scotea fiecare paralele ce le șterpelise de cine știe unde, le zuruia cu dragoste în găvanul palmelor, le număra cu multă băgare de seamă de mai multe ori, sau le rânduia în movilițe de câte un leu pe haina care îi servea de așternut, apoi, când se plictisea sau când isprăvea, le ascundea frumușel, ca să nul vază nimeni, și întreba pe cei dimprejur:

— Joci? Care, la rândul lor, răspundeau într-un glas:

— Se poate? În sfârșit Bambaloi se puse în mișcare. Scoase dintr-o spărtură tainică a vestei sale o pereche de zaruri de os, le cercetă câteva

clipe, apoi începu a le scutura în pumni, privind pe sub gene spre ortacii care picoteau la umbră. Se târî lângă Cântăreanu și, încolăcindu-se turcește, sâsâi scurt:

— Haideți!

Cântăreanu așternu o bucată de mușama roasă între două rădăcini pe jumătate ieșite din pământ, iar oamenii se așezară toți împrejur. Dar, înainte de-a scoate paralele, fiecare își trecu mâna peste mușama ca să se convingă că nu s-a făcut nici un șiretlic.

Începură jocul… Grămăjoarele de gologani asudați, rânduite în turnulețe regulate sau împrăștiate alandala, luceau ca niște ochi galbeni, vrăjmași, în văpaia fuiorașelor piezișe de lumină, ce se furișau printre frunzele nucilor.

— Ieși, Neneciu! șopti răgușit Cântăreanu.

Neneciu, un băietan de vreo dăuăzeci și trei de ani, smead și uscat ca tinicheaua, îmbrăcat ceva mai binișor ca ceilalți, cu mâinile noduroase și late ca lopețile, apucă un pumn de gologani, îi jucă în palmă, apoi îi trânti pe mușama și, împărțindu-i în două, zise cu glas stins:

— Jumătate și jumătate!… Răspunde?

— Răspunde!

Cântăreau strânse crunt din sprâncene, luă zarurile, le scutură îndelung în pumnul întredeschis și le aruncă ușor pe mușama. Și cu gâtul înțepenit înainte, cu niște priviri sălbatice, sticlitoare, urmări rostogolirea bucăților de os până ce acestea se opriră într-un colț.

— Trei și doi! șopti Cântăreanu, mușcându-și buzele; apoi, uitându-se la mâna lui Neneciu, care înșfăcase zarurile, zise cu un zâmbet amărât: Fără cacialmale, piciule!

În clipa aceea, însă, Neneciu azvârlise zarurile și acuma toți își plecară capetele, așteptând cu ochii zgâiți. Peste fața lui Neneciu trecu repede o rază de bucurie, dar se stăpâni numaidecât, întinse mâna cu o răceală silită și numără paralele bâiguind:

— Șase și șase! și apoi adăugând: Opt bani!…

Cântăreanu căzuse cu capul pe piept de necaz, dar se dezmetici și el repede și numără tremurând optzeci de bani.

Apoi împinse tot restul pe mușama și strigă înăbușit, în vreme ce pe frunte îi răsăriră câțiva picurași de sudoare, culoarea leșiei:

— Ce vine!… Răspunde?

— Răspunde!

Toți priviră cu ochii holbați, cu răsuflarea reținută, la Neneciu, care aruncase zarurile și nu făcuse nimica. La spatele lui Cântăreanu, Didina tremura ca o vargă verde de alun.

Zarurile însă trecură de mai multe ori de la Neneciu la Cântăreanu fără nici un rezultat, așa că jucătorii începuseră a-și pierde răbdarea. Dar atunci Cântăreanu, aruncând din nou zarurile, făcu unu și doi și Neneciu mătură paralele.

— Ptiu, lovi-te-ar relele, damblagiule! țipă Cântăreanu, sărind ca un nebun și scuipând pe Neneciu între ochi.

Neneciu surâse nepăsător, se șterse cu mâneca cămășii și jucă mai departe cu ceilalți tovarăși, în vreme ce Cântăreanu, zvârcolindu-se ca un pește de mânie, se întoarse spre Didina și o luă pe ea la înjurături:

— Fugi d-aici, drăcoaico, că din pricina ta am ghinionul ăsta.

— Aoleu, fire-ai al dracului; dar io-s de vină dacă tu nu știi să joci?

— Fugi, pungășoaico, să nu te iau de păr! Fugi!…

Didina se sculă și se depărtă doi pași, clămpănind cu greață:

— Mânca-te-ar ocnele!…

Jocul însă nu conteni deloc. Movilițele de gologani se micșorau sau se măreau din clipă în clipă. Doar grămada lui Neneciu creștea treptat-treptat. Pe fețele tuturor se oglindea o spaimă nedeslușită, iar pe frunte și sub buza de jos le licăreau cununițe de sudori reci. Numai pe obrajii lui Neneciu tremura adierea unui zâmbet de bucurie și răutate, dar și la dânsul colțurile gurii se lipiseră de dinți, dându-i înfățișarea unei fiare flămânde. De la o vreme, însă, el începu să strecoare și în buzunare câte ceva. Se făcea că-și numără câștigul și slobozea în vestă leu după leu, încetinel, pe nesimțite.

Cântăreanu pierdu tot ce avuse. Scormoni prin toate buzunarele, prin toate rezervoriile ascunse ale hainelor sale, dar zadarnic, căci pierdea mereu. Încercase toate mijloacele, se înfuria, înjura, sărea în sus ori de câte ori pierdea, își smulgea părul, se închina, apoi iar se vâra în cercul jucătorilor.

În sfârșit, după ce se curăță ca degetul, se întoarse la Didina:

— Hai, fetițo, dă-mi și mie ceva părăluțe! Uite, m-am ars, dar am așa o presimțire că cu un franc am să câștig tot ce am pierdut!… Hai, dă-mi!…

Didina, în loc de răspuns, îl scuipă în față ca pe-o javră și nici nu se sinchisi de dânsul.

— Dă-mi, Didino… nu mă lăsa de rușine! cihăi Cântăreanu necontenit. Haide! Dă-mi!…

— Ia lasă-mă-n pace, golane!… Nu-ți dau nici un ban, că m-ai înjurat! urlă Didina, strâmbându-se la dânsul ca o pisică ce se apără de o harmalae de câini.

Cântăreanu stătu câteva clipe ca o stană de piatră. Părea că se gândește. Apoi, deodată, începu a schimba fețe-fețe, ca un lunatic. Vinele de pe tâmple i se îngroșară ca niște lipitori hrănite de sânge, fruntea i se încreți, nările i se umflară, iar pumnii i se încleștară, așa că unghiile i se înfipseră adânc în carne. Începu a răsufla repede, sforăind ca un bolnav de plămâni. Se năpusti ca o fiară asupra femeii, o înhăță de gât și o tăvăli jos:

— Dă-mi, că te omor!

Și o lovi cu pumnii peste cap, peste ochi, peste foale…

Ea țipa ca din gură de șarpe:

— Nu dau, hoțule, nu dau… Nu dau!… Aoleu! nu dau!…

N-am…

Dar Cântăreanu îi urlă în urechi, necontenind cu ghionturile:

— Ba ai, hoațo, știu bine că ai!…

Femeia se zbătea sub loviturile lui ca o broască strivită în călcâi; în câteva rânduri se opintise și ea să-i împlânte degetele în ochi, dar Cântăreanu băgă de seamă, își trase capul îndărăt și începu s-o lovească cu picioarele în șale. Și Didina tot mai gemea cu glasul scăzut:

— Nu dau, hoțule, nu dau!… Omoară-mă, dar nu-ți dau nici un ban!

Cântăreanu parcă-și pierduse mințile. Se urcă cu genunchii pe pieptul descoperit al femeii, își încleștă mâna în părul ei destrămat și începu a o bate cu capul de pământ. Căpățâna Didinei bubuia ca o oală înfundată când atingea brujii de humă, iar ochii îi ieșiră din orbite ca două cepe mari, roșii.

Cântăreanu gâgâia și mugea:

— Te omor, hoațo, dacă nu-mi dai!… Îți beau sângele dacă nu-mi dai!…

— Omoară-mă!… Omoară-mă, că nu mi-e frică!

Atunci Cântăreanu, și mai întărâtat, vrând s-o facă să tacă, îi trânti un pumn în nas. Două șiroaie de sânge fierbinte, mohorât, bulbuciră brusc din gura și nările femeii, îi roșiră bărbia și gâtul, prelingându-se în picuri rari printre firicele crâmpoțite de iarbă… Pe Didina o trecură nădușelile, simți un nod acru în gât, dar nu conteni a blodogori, deși cu clăbuci de sânge în gură:

— Omoară-mă, omoară-mă, dar tot nu-ți dau!…

O ploaie de ghionturi îi astupă gura. Părul i se vâlvoi și se amestecă cu pământ și fire de iarbă, iar sângele îi vopsi toată fața ca o mască purpurie de

catifea. În sfârșit, gemetele ei slăbiră, buzele-i învinețite și mușcate începură a tremura convulsiv, iar mâinile ei zgârâiate vrăjeau după aer ca niște aripi zdrobite…

Cântăreanu, pufnind și răcnind ca un taur aprins, o bătu până ce osteni. Atunci, apoi, îi puse un picior în coaste și o îmbrânci ca pe-o cârpă netrebnică. Femeia, un morman de carne vie, se rostogoli o bucată de loc și rămase nemișcată ca un buștean. Numai sânii stropiți cu sânge, care creșteau și scădeau în răstimpuri rare, arătau că viața nu s-a stins de tot dintr-însa. După un dram bun de vreme, însă, totuși își reveni în fire; începu iar a geme ca un animal beteag, apoi se porni pe plâns și plânse, plânse cu sughițuri. Pe urmă, deodată, pe neașteptate, deznodă dintr-un ciorap o punguliță umflată de gologani, o cântări o clipă din ochi și o aruncă lui Cântăreanu, care stătea deoparte, cu capul între genunchi, ștergându-și sudorile de pe obraji. Cântăreanu se uită întâi la femeie, apoi la pungă și, fără să scoată un cuvânt, răsturnă gologanii în palmă. O rază de bucurie copilărească luci în ochii lui crunți la vederea banilor. Se închină de trei ori ș-apoi se amestecă iarăși între jucători, care, toată vremea cât el bătuse pe Didina, învârtiseră babaroasa, nepăsători și liniștiți, ca și când nu s-ar întâmpla nimic.

Didina își pipăi ciolanele stâlcite, își șterse sângele de pe față și de pe gât, se cotoșmăni deoparte, pe crăcana unui nuc stingher, suspinând și plângând cu o voce care semăna c-un cântec de jale:

— Aoleu și d-aoleu, că m-a omorât! Arde-te-ar pârjolul, hoțule și găinarule, că-mi storci și măduva din oase și tot mă omori în bătăi! Urî-te-ar și soarele, urî-te-ar și noaptea!…

C-ai omorât pe Ghiță Olteanu de pe șoseaua Pantelimon, ș- ai făcut spargerea cu omor în Călărașilor, ș-ai jefuit pe ovreiul din Băneasa!… Aoleu, proasta de mine, că nu te-am dat pe mâna poliției, c-aș fi scăpat de tine și de bătăile tale, aoleu și d-aoleu!…

Din când în când, tăcea, se uita pe-a furișele la Cântăreanu, parcă ar fi vrut să vază ce face. Apoi iar începea, mai dihai și mai jalnic, încât bocetele ei umplură întreg culcușul!… Bărbații însă n-o luau în seamă. Ei își urmau jocul tăcuți, cu inimile strânse, cu broboane de sudori pe față, și priveau cu ochii holbați la zarurile ce se învălmășeau cu iuțeala fulgerului pe mușamaua soioasă.

Un zâmbet șiret, șăgalnic, plutea acuma pe buzele lui Cântăreanu. Începuse să câștige și-i venise pofta să glumească. Aruncă în răstimpuri

câte-o vorbă de șagă către cei dimprejur, dar glumele îi înghețau pe buze, căci aceștia îi răspundeau prin niște priviri dușmănoase și amenințătoare.

Ș-așa nu-i rămânea decât să tragă cu urechea la oftările Didinei; încrunta din sprâncene când îi pomenea despre isprăvile care aveau nevoie de întuneric, dar totuși nu se uita la dânsa.

În curând, însă, Bambaloi băgă de seamă că Cântăreanu strecoară parale în gheață. Îl înjură, dar Cântăreanu râse șiret și mai dosi pe loc doi lei. Și ochii îi sticleau într-o văpaie de bucurie sălbatică.

— Ți s-a întors norocul bătându-ți gagica! bombăni Bambaloi, care se curățase ca o lămâie stroarsă și acuma privea lihnit la joc.

Cântăreanu zâmbi prostește, scutură îndelungat zarurile în palmă, le aruncă șmecherește, iar ele se opriră perechepereche…

Și în vremea aceasta Didina, schingiuită de bătaie, plângea amarnic și tremura ca o frunză bătută de vânt…

Dar apoi norocul, deodată, se schimbă ca prin farmec.

Cântăreanu începu a pierde și în câteva clipe rămase uscat ca scândura. El însă nu se ostoi. Își amanetă ghetele pentru cincizeci de bani, apoi pălăria pentru zece bani. Și toate se duseră pe apa sâmbetei, căci acuma Neneciu făcea mereu cinci și cinci, șase și șase.

Cântăreanu, ars până în suflet de necaz, blestema ca o babă rea de gură și se bătea cu pumnii în cap:

— Uf, trăsnire-ar Dumnezeu toate femeile!… Uf, cu ce gagică m-a bătut pe mine Dumnezeu!… Uf, uf, că i-a părut rău după parale și m-a făcut să-mi pierd și ghetele, și pălăria…

Apoi, vârându-se printre jucători, li se jelui cu glas plâns:

— Vedeți cum pate omul când are o ibovnică afurisită?…

Cât muncesc eu și mă trudesc pentru dânsa, fire-ar a dracului, și ea tot îmi cobește a rău și mă amenință cu vânzări și cu năzdrăvănii… Aoleu, acuși te omor! Aoleu, cum te țin eu ca pe-o cucoană și tu cum îți bați joc de mine!…

Dar Neneciu strâmbă din nas scârbit și îl întrerupse, urlându- i în urechi:

— Ce mai tot cârtești, bălosule! Omoar-o, dacă vrei, și nu bate mereu din clanță!…

Cântăreanu se uită lung și întrebător la Neneciu, apoi rând pe rând la ceilalți. Însă pe fețele tuturor citi parcă aceleași cuvinte: “Omoar-o și nu mai bate din clanță!…” Își întoarse ochii albaștri tulburați spre Didina, care plângea și acuma și-și ștergea lacrimile cu poala rochiei de stambă.

Mai privi o dată la jucători, scrâșnind din dinți ca un câine hain, apoi se apropie de Didina:

— M-am ars, fetițo, m-am ars până la piele! Pentru blestemele tale… Vezi, Didico, de ce mă tot afurisești?…

Didina izbucni deodată într-un hohot amarnic de plâns. Apucă mâna hopuroasă și crăpată a lui Cântăreanu și o duse la frunte, gemând de nenumărate ori:

— M-ai omorât, tăticule! M-ai omorât! Uită-te la carnea mea… M-ai omorât!

La apus, soarele se ascunse printre coperișele înroșite ale Bucureștilor. Orașul întreg părea scăldat într-o mare de flăcări trandafirii. Nucii de la “Trei gâște” aruncau o pată neagră uriașă pe pajiștea care începea a aburi în răcoarea înserării… Încetul cu încetul, noaptea se coborî pe pământ cu pași de lup, învăluindu-l cu o mantie vânătă-închisă, cusută cu mii de mii de stele. În zare, orașul începea a-și aprinde faclele sale galbene, răspândind în văzduh o ceață molatică și alburie, amestecată cu un vălmășag de zgomote lâncezite…

În culcuș, oamenii isprăviseră jocul. Se târâse fieștecare la locul său și acuma toți stăteau întinși, privind gânditori la cerul împestrițat cu stele, oftând din când în când ca niște bolnavi cuprinși de dureri. Singur Neneciu era neliniștit. Strângea în pumni paralele câștigate, le număra, le vâra în buzunare și iar le scotea să le numere.

“Aoleu, să nu mi le fure careva la noapte!” își zicea neîncetat, privind îngrijorat la tovarășii săi, care gemeau cu jind și care îi aruncau în răstimpuri câte-o privire pizmătăreață.

În sfârșit, scoase o bășmăluță, înfășură într-însa banii și o vârî în sân; apoi se închină repede de mai multe ori, se lungi și dânsul cu burta-n sus și începu a pufăi c-un surâs de biruință și de bucurie pe buze…

Într-o parte mai adăpostită, Cântăreanu și Didina șopteau încetinel, zgârciți unul lângă altul, ca doi tineri îndrăgostiți de curând. Femeia gâfâia și acuma; carnea ei chinuită tremura ca o grămadă de piftie. Pe obraji, lacrimile încă nu i se secaseră și buzele-i erau umede și înnegrite ca postavul… Cântăreanu o mângâia și-i șoptea cu milă:

— De ce mă tot superi, Didino, de ce mă superi?… O să te omor odată, taică, și mi-ar părea rău…

Apoi, după câteva clipe și oftând din adâncul sufletului, adăugă:

— Dar pentru ce mi te tot împotrivești? Didina se alipi de dânsul ca un copilaș de țâță la sânul mamei și-i șopti cu voce tremurată:

— Omoară-mă, tăticule!.. Aș vrea să mor de mâna ta!…

Și-n vreme ce Cântăreanu clătina din cap nedumerit, ea întrebă repede, cu o privire exaltată în ochii plini de lacrimi:

— Iubește-mă, tăticule!… Așa-i că mă iubești?…

Cântăreanu strânse din umeri și zise cu glas muiat:

— O să te omor odată, Didico! Mi-e frică c-o să te omor ș-o să mă bag în ocnă pentru tine!…

— Strânge-mă în brațe, tăticule!… Strânge-mă și mă omoară! murmură femeia, zvârcolindu-se lângă dânsul.

Surâsuri slabe se furișau prin frunzișul nucilor. Firicelele de iarbă se înmlădiau și se legănau prin somn. O pasăre piruia în apropiere o melodie dulce, lină, tărăgănată. Peste culcuș, peste împrejurimi, se așternu o boare subțire, răcoritoare, ca un înveliș țesut din ață de păianjen… Sus, pe cer, stelele licăreau ca o puzderie nesfârșită de luminițe de ceară albă, și licărirea lor părea dulce și amară ca o sărutare de fată mare… Și-n depărtare orașul nesfârșit gemea înăbușit, ca un uriaș care trage de moarte, și se mistuia în lumina lui gălbuie și vestejită.

Dintele

I

Într-o noapte, dăscălița Aglaia Bujor se trezi leoarcă de sudori, gemând și bâiguind ca un om bolnav:

— Vai de mine și de mine!… Oare ce-i?… Aaa…

I se părea că nu i-e bine, dar nu-și putea da seama ce o doare. Se uită împrejur, cuprinsă de o frică neînțeleasă. În odaie stăpânea un întuneric tulbure, cenușiu, din care deabia se deslușeau cele trei geamuri, ca niște lespezi muruite cu leșie, și o tăcere limpede, subțire ca pânza de păianjen, tremurată de respirările tihnite ale celor ce dormeau.

— Uf!… uuuf! suspină dăscălița după un răstimp de aiureală, pipăindu-și tâmplele. Apoi bâjbâi cu mâna pe scaunul din preajma căpătâiului și, găsind un chibrit, aprinse în pripă lumânarea. Valuri-valuri de raze sprintene se împrăștiară prin toate ungherele, în vreme ce femeia, ridicându-se în pat, își făcu cruce dârdâind și începu a murmura frânturi de rugăciuni cu ochii ațintiți la o iconiță sfântă din perete.

Pe urmele luminii, răsăriră în casă o droaie de umbre ciudate, care se alungau, se lungeau și scădeau, împestrițând pereții cu chipurile lor jalnice. Tavanul, cu grinzile joase măslinii, parcă, se legăna și el agale peste vălmășagul de haine și mobile încremenite care pe unde le apucase cea dintâi bătaie de aripă a nopții. Numai cuptorul, culcat întrun colț ca un bivol, se holba neclintit spre fereastră cu ochiul său negru ca o prevestire urâtă.

— Patru! șopti Aglaia privind la ceasornicul ce țăcănea morocănos pe scaun. Mai este un ceas bun până la ziuă…

Doamne, păzește-ne de toate relele!

Se închină iar, acuma împăcată, se dădu jos din pat, bău de dușcă un pahar de apă și pe urmă vru să se culce. Își șterse tălpile cu palma, își potrivi pernele și se întinse pe spate. În clipa aceasta însă un junghi, subțire ca un ac, o fulgeră prin falca de jos, îi zgâlțâi de câteva ori gingiile și dinții, și apoi încetă numaidecât, lăsând în urmă o amorțeală grea, năbușitoare.

Dăscălița Aglaia dintru-ntâi nu putuse zice nici vai. Se apucase numai cu pumnii de gură, apăsând și strângând cu deznădejde. Dar, după ce se dezmeteci și i se mai potoli durerea, își trecu mâinile peste față, își netezi părul ce i se încâlcise pe frunte și șoșăi cu buzele uscate:

— Aaa… vai de mine! Ce-i asta? Vai de mine! Uite, afurisitul de dinte cum începe să mă chinuiască! Uite!… Tot ăsta m-a sculat și adineaori, da, da… Vaaai de mine!…

Bolborosind mereu, scoase de sub pernă o năframă gălbuie și-și înfășură fălcile, gura și nasul.

“Ce, Doamne, o mai fi având? se gândi dăscălița, zgârcindu- se înfrigurată sub plapomă. O fi dintele cel de aseară, de bună seamă că numai acela trebuie să fie… Vezi, vezi! S-o fi smintit când am mușcat din cojița ceea uscată de pâine. Se clătina, ciolanul naibii, mai demult și mă necăjea, dar acu își face de cap… de cap își face… Dacă m-o ținea tot așa, nu știu ce Dumnezeu să…”Junghiul însă o arse din nou, mai prelungit, mai păgânește.

Capul dăscăliței începu a clocoti de durere, parcă i l-ar fi strâns în niște benzi de fier înroșit.

— Vaaai! gemu dânsa cu doi stropi mari de lacrimi în colțul ochilor. “Oare ce vrea dintele ăsta? Ce-e-e vreaaa? Așa ceva n-am mai pomenit de când trăiesc. Un dinte blestemat să-ți facă atâta pacoste?… Ooof!… Pesemne i-e să cază, Doamne ferește! De, omul îmbătrânește și…” Se întrerupse scurt, înspăimântată de gândul acesta.

— Încă nu, încă nu! șopti apoi îndurerată. “Nu vreau să rămân știrbă, mai bine moartea. Ș-apoi tocmai dintele din față! Să ai tu colo în loc de dinte un loc negru… fff! Încaltea de-ar fi o măsea, treacă-meargă, dar… Nu pot! Mai degrabă să știu că are să-mi bubuie capul ca o căldare de smoală aprinsă decât să rămân știrbă de tânără…” Era de treizeci și nouă de ani.

De-acuma însă durerea i se încuibă în fălci și n-o mai slăbi deloc. Clocea acolo, pâlpâia și sfârâia ca un vierme ce roade fără încetare. Junghiurile din ce în ce mai întețite o cutremurau din creștet în tălpi, făcând-o să închidă ochii și să-și înclește dinții. Iar ea gemea, din când în când, ofta și se lovea cu pumnii în piept mormăind:

— Vrea să mă omoare, afurisitul!… vrea să-mi scurteze zilele…

În sfârșit începu a mătăhăi prin casă cruciș și curmeziș, ținându-se cu mâinile de fălci și suflând din greu, parc-ar fi purtat o povară în spate. Își iuțea pașii când durerea o prea cotropea, apoi iar și-i domolea, îngândurată și totuși mai liniștită.

Deodată însă se opri în mijlocul odăii, încurcată, șovăind ca o nălucă. O teamă nebună îi picura în suflet, teama aceea grozavă, pe care o simți când ești singur și neputincios în fața unui dușman năprasnic. Liniștea, ce stăpânea de jur împrejur mai grea decât plumbul, îi strângea inima, îi

învâltora minţile şi le rotocolea în jurul unui singur gând, care o umplea de spaimă. Simţea cum gândul acesta i se înfige şi se încolăceşte în suflet, cum i se împrăştie încet prin toate mădularele şi ea nu poate să se împotrivească, să se apere cel puţin.

Se apropie de fereastră, scuturându-se buimăcită, parcă s-ar fi deşteptat dintr-un vis urât. Şi, vroind să-şi gonească din creieri gândurile ce o chinuiau mai mult decât durerea, îşi răzemă fruntea înfierbântată de geamul uns cu o pânză de aburi albăstrii. Răceala însă o făcu să tresară. Se uită afara lung, cu ochii sticloşi şi, băgând de seamă că se crapă de ziuă, îi veni în minte slujnica. O sculă numaidecât să mulgă vacile. Fata se urni bosumflată şi se îmbrăcă, frecându-ş i ochii cu pumnii şi bodogănind ceva din care nu se înţelegea decât “dimineaţa… Dumana… lapte…”. Dăscăliţa Aglaia o privi mai întâi necăjită, apoi, clipă cu clipă, tot mai înseninată. Părea că, văzând în jurul ei o fiinţă care se mişcă şi mormăieşte, se simţea şi ea mai uşurată. Încercă să intre în vorbă cu dânsa, ca să mai uite de suferinţă şi să se îmbărbăteze. Servitoarea însă n-avea chef de taifas.

Răspundea scurt, morocănos, ca toţi oamenii somnoroşi şi, luând doniţa de pe cuptor, ieşi afară, lăsând să se furişeze în odaie o dâră de aer proaspăt, care pe dăscăliţă o făcu să se înfioare.

Dar îndată ce rămase iar singură, durerea îşi arătă şi mai avan colţii, silind-o să alerge prin odaie de ici-colo ca o nebună şi să suspine neîncetat:

— Aaah… Vaaai de mine! Vai de mineeee!…

În gemătele acestea se deşteptă şi dascălul şi, văzând-o în aşa hal, o întrebă cu un glas în care era mai multă mirare decât milă:

— Ce-i cu tine, băbucă?… Ce te-ai pus să te plimbi în cap de noapte ca huhurezii?

— Mă omoară dintele, omule, mă omoară, bătu-l-ar fi Dumnezeu să-l bată! urlă dăscăliţa deodată scoasă din fire şi se trânti pe un scaun.

— Dă-mi oleacă de apă, mormăi dascălul nepăsător, adăugând apoi mai moale: Şi nu te necăji, băbucă, din pricina dintelui, că ţi-l scot eu cât baţi din palme… Ce mai şi ţii în gură vechituri hodorogite să-ţi facă zile fripte? Uite-acu ţil scot, dacă vrei, şi mai poţi să şi tragi un puişor până de dimineaţă… Haide repegior!

Dascălul era dentistul satului, vestit că scoate dinţi, măsele, dintr-o singură smucitură, fără pic de durere.

Aglaia însă se opri deodată, parc-ar fi lovit-o cineva în moalele capului, şi-i strigă cu voce aspră, dojenitoare:

— Nu ți-e rușine obrazului, om bătrân și fără minte? Ai vrea să mă vezi știrbă, ai? Bată-te mânia lui Dumnezeu, urâtule și zevzecule!…

Bărbatul se ridică într-o rână și se uită la dânsa o clipă foarte serios, dar apoi vorbi iar șăgalnic:

— Da ce, băbucă, te-ai supărat? Ei, hai, pupă-mă… Fuga!…

Nu-nțelegi?…

— Să-ți fie rușine, prăpăditule, a-ți bate joc de suferința oamenilor… Că tu habar n-ai ce înseamnă suferința! Mănânci, bei, te culci ca un dobitoc și încolo nu te mai sinchisești de nimic…

— Ei, lasă, băbucă!… Ce…

Cuvântul "băbucă", pe care dascălul îl arunca blajin, dar prea des, o ustura, ca și când i-ar fi dat palme. I se părea că bărbatul într-adins își bate joc de dânsa. De ani de zile n-o mai scoate din băbucă. Ea nu se supărase până acuma, pentru că știa că vrea s-o răsfețe cu vorba aceasta. Azi însă o durea mai rău ca dintele… Aruncă o privire de ură și de dispreț dascălului, care zâmbea cu bunătate, aprinzându-și o țigară. Nepăsarea lui o făcea să sufere și mai mult. Îi venea să sară la dânsul, să-l apuce de gât și nici să nu-l lase până nu-i va smulge din minte vorba asta scârboasă, până nu-l va face să simță și el ce înseamnă a suferi. Dar îi era teamă de brațele osoase ale bărbatului și de pumnii lui uscați.

Își aduse îndată aminte cum a bătut-o odată de a lăsat-o aproape moartă, și asta o făcu să-și înăbușe furia. Ca să nu mai fie silită să-l mai vază, se îmbrăcă la repezeală și ieși buzna afară.

— Ia seama, băbucă, să nu răcești! Prea te îmbraci subțire ca o fată mare și-i cam răcoare acuma, dimineața…

Dăscălița Aglaia îl blestemă înțepată și coborî în curte, unde începu iar a se plimba cu pași apăsați, milităresște, căci durerea în falcă o cuprinsese din nou, și mai vrăjmașă ca înainte. În curând însă obosi. Picioarele i se tăiară în genunchi și tot corpul i se moleși de o toropeală grea, apăsătoare.

Se așeză pe lavița de sub părul din mijlocul curții, hotărând, în gândul ei, să nu mai crâcnească deloc, oricât ar durea-o, până ce nu vor înceta junghiurile de la sine. Se propti cu spatele de trunchiul încrestat al pomului și, în vreme ce deasupra ei frunzele ruginite, moarte, zuruiau legănate de vânt, dânsa, cu pleoapele închise, scăldate în lacrimi de durere, asculta cum ronțăie vitele în grajd, cum vâjâie din când în când o suflare aspră prin frunzișul copacilor din grădină și cum toate astea se amestecă într-un

zgomot ciudat, monoton, ce seamănă foarte bine cu povestea unei vieți triste.

Un strat întins de ceață tomnatică, murdară, învelea întreg cuprinsul. Coamele dealurilor, îngrămădite unele peste altele, păreau acoperite cu scamă pospăită. Un colț de pădure răsărea în față, ca o pată mare de cerneală, sub care dormea satul ascuns într-o groapă, într-un noian de fum și de negură, prin care se zvârcoleau câteva licăriri de lumină palidă, tremurată, gata să moară. Ici-colo coperișele caselor se ridicau negre, posomorâte, ca mușuroaiele pe un câmp troienit cu zăpadă stătută. Singură biserica de lemn, cu turnul plecat într-o parte, se înălța mai mândră, desenându-se pe cerul leșiatic, ca un om mic la cap și gros la trup.

Dăscălița Aglaia se gândi deodată că, așa cum e priveliștea asta mohorâtă, întocmai așa este și viața ei. Un ogor ințelenit, în care n-a intrat plugul niciodată, pe care n-au crescut decât buruieni și mărăcini, care a fost vecinic înecat într-o ceață tristă și plictisitoare.

Ce viață-i aceasta? Și ce rost are o astfel de viață?… Anii trec în goană, unul câte unul, fiecare întocmai ca și celălalt.

Nici o zi de fericire adevărată, nici măcar un ceas. Și omul doar ar avea dreptul să ceară cel puțin un ceas de fericire de la viața care-l frământă cum îi place, îl aruncă unde se nimerește și face dintr-însul ce vrea…

Viața, ei, nu i-a adus nimic. S-a măcinat așa, ca o moară pustie, fără să scârțâie barem roțile… A pornit la drum frumoasă, tânără, veselă, dornică de-a se zbuciuma, de-a trăi.

Sufletul ei era ahtiat după viață, și totuși a trebuit să lâncezească mereu într-o așteptare nelămurită și nepricepută.

Zile întregi stătea visând, și gândurile îi alergau departe, într-o lume închipuită, într-o goană nebună după ceva ce parcă nu voia deloc să sosească.

Cât ce a răsărit, a dat peste dascălul Vasile Bujor care, pe atunci, era și el tânăr. Și inima ei a pornit să zvâcnească și mai puternic. Credea că de-acuma într-adevăr o să înceapă să trăiască, să i se împlinească ceea ce aștepta cu atâta patimă… Dascălul îi aducea zaharicale, o privea blând și drăgăstos, îi vorbea cu glas moale. Ea era tânără și doritoare de iubire. El sau altul, unul trebuia să vie și s-o iubească. El a venit cel dintâi, el a iubit-o.

Dar în curând fu nevoită să-și dea seama că s-a înșelat, că golul ce-l purtase în suflet o frământă tot așa ca și mai înainte.

A trecut o săptămână, o lună și atunci a văzut că n-a găsit ceea ce a căutat. Dascălul nu mai era blând și drăgăstos, nui mai vorbea cu glas moale. Dascălul era om așezat, omul tihnei. Lui îi plăcea să mănânce bine, să doarmă mult și să stea la palavre cu țăranii. Ce se sinchisea dânsul de visurile ei copilărești? Visurile sunt bune numai pentru cei ce nu iau viața în serios, căci ele te fac să trăiești mai mult în gând decât aievea.

Pe dăscălița Aglaia însă viața aceasta o sugruma, o făcea să-și blesteme uneori soarta și să urmărească cu mai multă râvnă clipa aceea de fericire curată, care dă un preț vieții.

Dar apoi s-a pomenit copleșită de copii. A venit unul, s-a necăjit cu dânsul, l-a ridicat; a venit al doilea, s-a necăjit și cu acela… Anii acuma treceau mult mai repede, deși cu aceeași înfățișare și neastâmpărând golul ce-i frământa sufletul.

Nădăjduia totuși mereu că, după ce vor crește mari copiii, va putea să trăiască și dânsa. Nădejdea aceasta o mângâia în toate împrejurările, îi dădea putere să se lupte cu toate neajunsurile ce i le aducea viața.

Și acuma, când și al șaptelea și cel din urmă copil e mărișor, când în sfârșit ar putea urma și ea să-și trăiască viața cea visată totdeauna, iată că acuma…

Dăscălița își trecu mâna peste frunte, parcă ar fi vrut să-și alunge din creieri gândurile care năvăleau s-o chinuiască întocmai ca niște stafii nemiloase. O rană mare i se deschise în inimă, care sângera, care-i umplea toată ființa de o durere nedeslușită, dar cu atât mai istovitoare.

“Sărmana, sărmana mea viață!” se gândi ea, ștergându-și cu poala șorțului lacrimile ce o podideau.

Se cutremură ca deșteptată dintr-un vis și se sculă în picioare, bâlbâind încăpățânată:

— Nu scot și nu las să-l scoată, nici moartă!

În gingii însă junghiurile începură a fierbe tot mai strașnic.

În jurul rădăcinii dintelui părea că se învârtește, cu o iuțeală amețitoare, un fir de sârmă înroșită, care sapă și arde neîncetat măduva osului. Dăscălița Aglaia nu mai simțea durere, ci o gâdilare grozavă, atât de grozavă, încât ajungea să-i fie plăcută. Încleștă pumnii și șopti iar, suspinând:

— Nu… nu…

Urechile îi țiuiau. Capul îi huruia de durere. I se părea că- i clocotesc creierii.

— Uuuff!…

Și în vreme ce pe banca de sub păr dăscălița Aglaia gemea și sâsâia, ghemuită în junghiuri năstrușnice, de după biserică soarele tomnatic își înălța încetinel, greoi capul roșcovan și se uita cu milă la dânsa, prin ceața ce se frământa în bătaia vântului de dimineață…

II

A doua zi era duminică și dăscălița Aglaia se sculă veselă, împăcată. Toată durerea îi trecuse, parcă i-ar fi luat-o cineva cu mâna. Se simțea atât de bine, încât vroia să muncească orice, ca o roabă, numai să n-o apuce iar dintele. Își îmbrăcă copiii, bărbatul, și-i porni pe toți la biserică, până și pe servitoare.

— Bravo, băbucă, bravo! Ei, vezi, așa-mi placi și mie…așa! zise dascălul văzând-o mai voioasă.

— Acu nici tu nu mă mai slăbești din “băbucă“, parcă aș fi o hoașcă de o sută de ani…

În geamuri băteau razele ofilite, arămii, ale începutului de toamnă. Lumina aceasta se potrivea atât de bine cu voioșia sufletului rănit al dăscăliței, încât îi venea s-o soarbă, s-o îmbrățișeze ca un om îndrăgostit de soare. Își scăldă fața în tremurările razelor, apoi se întoarse să-și vază de lucru.

Căuta să nu-și mai aducă aminte de dintele care o căznise ieri toată ziua și toată noaptea. Zadarnic, însă, căci gândurile ei, cu voie-fără voie, se învârteau mereu în jurul suferințelor îndurate.

Odată apoi, tot cu gândul la durerea suferită, lăsă toate lucrurile baltă, se șterse pe mâini și, repezindu-se la pat, scoase de sub pernă un ciob de oglindă rotundă, mică, cum se găsesc la bâlciuri pentru câțiva gologani. Se așeză la masă și se puse să-și vază dinții.

— Sunt cam îngălbeniți, șopti dânsa închizând gura o clipă. I-a îngălbenit vremea…

Stătu pe gânduri un răstimp și pe urmă adăugă:

— Și ce frumoși și albi erau odată!

În sfârșit începu să-și pipăie dintele cu pricina. Îl atinse mai întâi cu vârful degetului, ca nu cumva să-l smintească.

Nu o durea. Atunci îl prinse cu două degete și-l mișcă cu băgare de seamă. Dintele se clătina puțin, altmintrelea însă nu se deosebea de loc de

ceilalți.

“Ai zice că-i sănătos tun”, se gândi dăscălița Aglaia.

Cercetându-și dinții așa, cu de-amănuntul, îi veni în minte deodată un vis rău, ciudat, visul care o chinuise astă-noapte îndată ce închisese ochii. Visase anume că-i căzuse dintele și era știrbă; apoi părea că se uită în oglindă, ca și acuma, și plângea, plângea să se prăpădească…

Se gândi mult și cu teamă la visul acesta și se posomorî din ce în ce mai greu.

“Dintele înseamnă moarte în casă“, își zise dăscălița Aglaia, ascunzând repede oglinda.

Clătină din cap, ca și când ar fi vrut să se împotrivească dușmanului nevăzut, iar buzele îi bâlbâiau, înfricoșate:

— Poate să fie vreo prevestire?…

Simțea parcă lămurit că se petrece o schimbare mare în sufletul ei, fără însă ca schimbarea aceasta să fie cea așteptată de dânsa. I se părea chiar că n-ar avea decât să întinză mâna și ar putea pipăi de-a binelea schimbarea aceasta grozavă, care o durea și o tulbura în toată ființa ei. Dar încă nu se încumeta și nu voia să pună degetul pe rană. Se agăța cu deznădejde de gânduri de bine, încercând să înăbușe pe cele rele, să le facă să amuțească. În acest chip, însă, încetul cu încetul, se pomeni că iar o doare dintele. Dar acuma toată durerea i se îngrămădea în suflet și din suflet izvorau, parcă, și boabele de lacrimi amare ce se aninau pe pleoapele ei obosite, ca roua pe frunzele florilor veștede…

Tocmai în clipele acestea de răstriște, se nimeri să sosească de la biserică, în fuga mare, copilul cel mai mic al dăscăliței Aglaia, un pici durduliu ca un pepene, cu obrajii îmbujorați de oboseală, strigând cât îl ținea gura:

— Musafiri, măicuță!… Vin musafiri!…

Dăscălița tresări speriată de țipetele vesele ale copilului.

Îl măsură o clipă din ochi cu o privire de necaz, apoi deodată se răsti la dânsul furioasă și-l goni pe ușă afară. O ură amară îi cuprinse brusc sufletul, ură împotriva tuturor celor ce i-au încătușat visurile și n-au lăsat-o să-și trăiască viața.

— Voi sunteți de vină! răcni aprinsă dăscălița Aglaia, gândindu- se la copii și la bărbat. Mi-ați omorât sufletul, ucigașilor… mi-ați strivit viața!…

Apoi, privirile ei căzură fără voie asupra ceasornicului, care arăta ora unsprezece, și furia i se potoli, numaidecât, ca prin farmec. Se uită lung la

limba de aramă ce se bălăbănea neobosită încoace și încolo, ascultă tictacurile ei aspre și șoșăi foarte domol, cu o părere mare de rău în glas:

— Cum mai trece vremea!… Ce repede trece!… Întocmai ca și viața…

Și, uitându-se la minutarele ce stăteau nemișcate și totuși se mișcau neîncetat, se gândi să oprească în loc ceasul, ca astfel să oprească poate și mersul vremii. Dar când vru să ridice mâna, auzi pașii și râsetele dascălului și ale copiilor, care se întorceau de la biserică. Și zgomotele o făcură să-și revie în fire.

— O să ne vie musafiri, băbucă! rosti dascălul intrând în casă. O să vie preoteasa cu notăreasa… Du-te de te îmbracă și tu nițel, să nu te afle în așa hal…

Dăscălița Aglaia rămase însă mută, mototolită, pe un scaun, cu obrajii strânși în palme, pleoștită și îndurerată ca o zi de ploaie.

— Da ce-i, băbucă? Iar te necăjește dintele? zise bărbatul, oprindu-se în fața ei cu brațele încrucișate pe piept.

— Ție ți-e ușor să tot bați din gură, strigă dăscălița amărâtă.

Că tu n-ai grijă de necazuri… Ție puțin îți pasă de ce îndur eu.

Te-ai săturat de mine, hai, găsești altele!… Dar eu, sărmana de mine, eu? Ce fac eu? Ce s-alege din viața mea, din visurile mele?… Mi-ați omorât viața, voi mi-ați omorât-o, nu vă rabde pământul!…

Și începu a plânge cu hohot, izbindu-se cu pumnii peste cap, sughițând și bolborosind întruna:

— Mi-ați omorât viața, hoților, ucigașilor!…

Văzând-o așa, dascălul stătu trăsnit, fără să știe ce să-i răspundă. Apoi așeză el prin odaie, ca să poată primi musafirii cum se cuvine, deschise larg ușa, se propti în prag și se uită nedumerit la femeie.

Dăscălița Aglaia nu se dezmetici decât când intrară musafirii în casă. Atunci se ridică cu ochii plânși, se sărută întâi cu preoteasa, pe urmă cu notăreasa, și după astea se porni din nou pe bocete. Preoteasa era o femeie mică și groasă ca un butoi de bere, cu obrajii încrustați de bătrânețe și dogorâți de soare, plină de pistrui pe sub ochi, cu doi dinți afumați și găunoși în falca de jos și unul în cea de sus.

Crezând că dăscălița s-a certat cu bărbatul, luă pe dascăl deoparte și începu a-l povățui să fie mai bun și mai blând cu femeia, că altmintrelea o să-l pedepsească Dumnezeu, că femeile sunt slabe și simțitoare și le prăpădește rău plânsul…

Notăreasa, zăpăcită, își trase scaunul aproape de dăscălița Aglaia, și, neștiind cum s-o mulcomească, începu a plânge și dânsa, ștergându-și ochii din când în când cu o batistă pestriță, boțită între degete.

— Aș, aș! mormăi dascălul mirat de potopul de sfaturi cu care îi bătea capul preoteasa. Nu-i nimic, cucoană, nimica-n lume! D-ta trebui să știi că eu sunt un bărbat de zahăr! Din pricina mea dânsa n-a avut nici atâtica supărare toată viața ei. De douăzeci de ani de când o cunosc, nici fă-te-ncolo nu i-am zis… Și tocmai acuma să… Aa, să mă ierți…

— Ei, lasă, îl întrerupse preoteasa trăgând șireată cu ochiul.

Știm și noi prea bine cum sunt lucrurile astea… înțelegem noi…

— Dar nu vezi că mă omori cu înțelesurile d-tale? Ce-nțelegi? La urma urmelor nu poți înțelege nimic… căci n-ai ce-nțelege. Nici eu nu înțeleg nimic… Iaca, o doare un dinte și atâta tot… Și nu mă lasă să i-l scot… Ce să-nțelegi daci?…Preoteasa rămase o clipă buimăcită, cu buzele pungă, apoi deodată se întoarse la Aglaia:

— Scoate-l, dragă, scoate-l și-l aruncă la gunoi! Uite, fă așa cum am făcut și eu și alții de vârsta noastră…

Căscă gura și-și alunecă degetul cu mândrie peste gingiile goale.

— Eu n-am ținut niciodată la hodorogituri, Doamne ferește! Unu-doi, le-am dat afară. Ce naiba? Să mă mai chinuiesc și cu d-astea, n-am eu destule necazuri pe cap?…

Popa mă sfătuia că pe dincoace, că pe dincolo… să-mi pun dinți falși, să… Auzi tu? Dinți falși! Dar nu l-aș fi ascultat să- mi fi dat aur! Și-mi pare bine că nu l-am ascultat… bine, zău. Adică ce? Să mă fac de râs… I-auzi, pentru un dinte să rabzi tu atâta și să plângi și să te omori? Aaaa…

Bătu în palme de mirare, strânse din ochi și deschise gura, parcă, într-adins, ar fi vrut să se mândrească cu cei trei dinți înnegriți, care răsăreau din gingiile lucii ca niște pociumbi putrezi pe o cărare cleioasă.

Notăreasa, tânără și frumoasă ca o păpușă din fereastră, cu ochi mari, albaștri ca peruzeaua, cu părul galben și moale ca mătasa, se zgribuli de groază auzind cuvintele preotesei și clătină din cap, ca și când nu i-ar fi putut intra în minte cum e în stare cineva să-și scoată dinții și să rămâie știrb pentru totdeauna!

— Da, draga mea, uite, așa-i cum îți spun… Tu ce zici, Elenuțo? urmă preoteasa întorcându-se brusc spre notăreasă, pe care întrebarea o tulbură atât de mult, încât nu putu rosti nici o vorbă. Pe urmă însă, îmbărbătându-

se, spuse și ea cu glas tare și zâmbind, ca să i se vază bine dinții albi ca zăpada:

— Mai bine să mor decât să rămân știrbă!…

Și făcu un gest larg cu mâna, în vreme ce preoteasaguralivă începu iar a torăi:

— Tac-pac… mai bine să mor!… Așa sunteți voi, cele tinere: frumusețe-ncoace, frumusețe-ncolo… Dar, la urma urmelor, ce faci cu frumusețea? Spune, ce faci?… Se trece, dragă, se duce cum se duce apa la vale… Să ai ce băga-n gură și cu ce să-ți învelești goliciunea, asta-i asta. Încolo, toate sunt mofturi și copilării. Toate le uiți, mai târziu, când ai dat față cu viața, când te-ai izbit de dânsa și când, mai ales, te-ai luptat cu dânsa. Ce frumusețe?… Eu știu bine, bine de tot, că am pățit, of, Doamne, ce n-am pățit? Am fost și frumoasă, și drăguță, și șireată, tot ce vrei… Și toate au trecut. Mi-au mai rămas, uite, știrbiturile astea și trăiesc totuși, poate chiar mai bine ca pe-atunci… Acu noi nu mai umblăm cu frumusețe și cu mofturi. Punga poruncește… buzunarul poruncește…

Când îmbătrânește omul, cum am îmbătrânit noi cu Aglaia, nu-mi mai arde de nebunii. Atunci îi pare bine că trăiește…

Dăscălița Aglaia își înăbușise lacrimile și asculta în neștire vorbele preotesei. Se uita curioasă la gura aceea largă, la buzele lătărețe care se mișcau repede și fără nici o noimă și în colțul cărora se bolboceau în răstimpuri buburuze de spumă alburie, la limba care se ivea uneori printre gingiile umede. I se părea că e pe altă lume, într-o lume ciudată, unde nu se vede altceva decât cei trei dinți găunoși ai preotesei și obrajii rumeni, sănătoși, ai notăresei, unde nu se aude altceva decât vocea hodorogită a preotesei… Și se simțea atât de singură și de nenorocită, cum nu s-a mai simțit niciodată…

III

După-amiazi durerea se făcu stăpână deplină pe dânsa.

Avea friguri și i se părea că o mână rece, aspră, îi netezește fără încetare șira spinării, strecurându-i fiori în carne, în oase, în suflet. Iar mâna aceasta părea că e mâna preotesei care-i spunea mereu: “Să ai ce băga în gură și cu ce să-ți învelești goliciunea…

Încolo, toate sunt mofturi și copilării. Toate, toate! Până și frumusețea, până și tinerețea…” Se trânti, îmbrăcată cum era, pe pat, închise ochii, își

împreună mâinile pe piept și așteptă așa, singură nu știa ce.

Prin creieri îi roiau sumedenie de gânduri, își închipuia fel de fel de lucruri, care de care mai ciudate, mai năprasnice.

Se gândea când la copiii care de când o doare pe ea dintele de-abia mai îndrăznesc să se miște prin casă, când la dascălul care o necăjește întruna să-i scoată dintele și n-o slăbește deloc din "băbucă". Apoi își aduse aminte iar cum un țăran lung, sfrijit și spân, venise odată cu falcile legate, încovoiat de durere, să-i scoată o măsea și cum dascălul, în loc de cea vătămată, îi smulse una teafără. Ea atunci a crezut că țăranul are să se ducă acasă și să moară, și s-a minunat mult văzându-l a doua zi că umbla țanțoș și fluierând pe uliță.

"Nu mai mor nici oamenii așa, tam-nisam", își zise dăscălița Aglaia în gând.

Aceasta însă o făcu să-și amintească și de nevasta unui învățător din Vărarea, care se prăpădise mai deunăzi și de care lumea spunea c-ar fi murit din pricina unui dinte beteag.

— Când ți-e scris să te duci, trebuie să te duci, de vrei, de nu vrei, bolborosi dăscălița fără să se miște. Și mai bine să te duci iute, dintr-o dată, decât să te muncești cu durerile și cu suferințele…

Începu a se gândi mai înadins la moarte, căutând să-și închipuie cum ar fi dacă ar muri ea acuma, acuma, în clipa aceasta. Se minuna și ea că gândul morții nu o înspăimântă, ci dimpotrivă îi face o plăcere stranie, cum n-a mai avut niciodată în viața ei. Se vedea parcă întinsă pe un catafalc alb, albă și ea ca peretele, frumoasă și nemânjită de strășnicia vremii. În jurul ei, copiii îngenuncheau cu ochii roșiți de lacrimi, cu buzele învinețite, iar la picioare, dascălul o privea nedumerit, ca totdeauna, și clătina din cap a jale. Auzea plânsorile înăbușite, întrerupte de sughițuri, cuvintele de durere care fâșâiau prin aerul îmbâcsit al odăii și îi părea rău că a murit…

Apoi se gândi la zilele de mâine, când ea nu va mai fi în lumea aceasta. Și parcă vedea că lumea nu s-a schimbat deloc, cu toate că ea lipsește dintr-însa. În odaie plutește același miros necăcios de sfarog și de varză acră, numai cât ea nu-l mai poate mirosi. Casa, grădina, satul, câmpurile, toate au rămas la locul lor, oamenii își văd de treburi, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic, ca și când n-ar lipsi nimeni.

Și din ea n-a mai rămas decât o mână de cenușă care, încetul cu încetul, se face una cu pământul…

Închipuirile acestea o îngroziră. Adică cum? Lumea să rămâie tot lume și când ea n-o mai fi? Și de ce să nu mai fie și dânsa? De ce să moară numai ea singură și lumea să trăiască înainte, să treacă peste ea ca peste un vierme strivit în picioare? Pentru ce să mai fie lumea lume când ea n-o să se mai poată bucura de dânsa, când numai alții o să trăiască într-însa? Și deodată îi veni o poftă nebună de viață… Vroia să trăiască… Oricum, numai să nu lipsească din lume, dintre oameni. Nu-i mai păsa dacă va rămânea și știrbă ca preoteasa, dacă nu va avea decât ce să bage-n gură și cu ce să-și ascundă goliciunea, chiar dacă nu va avea nimic, numai să trăiască, să simtă că e în viață.

Se ridică repede din pat și începu a pipăi toate lucrurile din casă, ca și când ar fi vrut să se încredințeze că într-adevăr trăiește, că n-a murit. Mirosul odăii, care altădată o năbușea și o supăra, acuma i se părea dulce ca un parfum.

Copacii desfrunziți, dealurile negre, cerul mohorât, toate păreau că zâmbesc. Pretutindeni vedea și simțea viața care e bună, oricât de rea ar fi, pentru că trebuie să fie.

În sufletul ei se sălășlui o bucurie mare, mută, bucuria aceea pe care o simți după o lovitură grozavă, bucuria vieții. Acuma nici durerea nu i se părea atât de amețitoare. Durerea nu mai era pentru dânsa decât un semn mai mult că trăiește. Trebuia s-o îndure cu resemnarea cu care ești nevoit să primești tot ce îți dăruiește viața…

— Ei, băbucă, ți-e mai bine? o întrebă dascălul văzând-o atât de schimbată.

— Mai binișor… Acu, parcă, nu mai mă chinuiește așa, rosti Aglaia domol și apoi adăugă deodată: Și zici că ar fi bine să- l scot, ai?

— Firește că bine, nevestico, răspunse dascălul, din ce în ce mai mirat. Ai scăpa de un ciolan care nu mai face două parale…

— Atunci, vino de mi-l scoate!… Vrei?

— Foarte bine! Foarte bine! Dar să nu țipi dacă te-o durea…

— Aș, ce durere… Sunt deprinsă cu suferința.

Alergă ea însăși să caute cleștele rece și cam ruginit cu care dascălul scotea dinții bolnavi ai sătenilor. Simțea o plăcere la gândul că va suferi, căci și suferința înseamnă viață. Numai inima îi mai slăbi puțin când își închipui că peste câteva clipe are să fie știrbă și bătrână.

“Hai, hai”, se grăbi dăscălița Aglaia, ieșind în cerdac și așteptând pe bărbatul său cu gura deschisă și cu ochii închiși strâns.

— Ține-te bine! porunci dascălul, potrivindu-i cleștele pe dintele pricinos.Dăscălița Aglaia se apucă cu amândouă mâinile de parmaclâcul cerdacului. Simți cum fierul rece îi atinge gingiile, apoi o smucitură și un pârâit scurt, parcă i-ar fi înfipt un cuțit în gât.

Pe urmă gura i se umplu de sânge cald.

— Bravo, nevestico! Ai scăpat, strigă dascălul mândru și voios, învârtind cleștele cu dintele prins în vârf.

Aglaia mormăi ceva cu buzele încleștate și apucă repede paharul cu apă. Apoi, după ce își opri sângele și i se închegă rana, cercetă cu de-amănuntul rădăcina dintelui, pe care mai atârnau câteva firicele de sânge înnegrit și fărămituri de carne vie trandafirie…

Într-un târziu, când casa se liniști, dăscălița Aglaia luă iar oglinda de sub pernă și se privi într-însa lung, cuprinsă de amărăciune. Locul dintelui se holba la dânsa negru, ca gura unui mormânt, lămurindu-i lucrurile pe care până acuma nu vroise înadins să și le lămurească. Acuma, poate pentru întâia oară, băgă de seamă că în jurul ochilor i se urzise o țesătură de cute mărunte, subțiri ca pânza păianjenului, că ochii ei cei mari și negri ca tăciunele își pierduseră văpăile de altădată, că pe la tâmple, pe lângă urechi, printre șuvițele de păr castaniu, se amestecau multe fire albe și urâte.

— Cum am îmbătrânit! oftă dăscălița Aglaia, înăbușindu-și anevoie lacrimile.

Simțea deslușit că i se desprinde ceva din suflet și se duce, o părăsește pentru totdeauna, și că despărțirea aceasta o doare și o înfurie. Apucă iute oglinda și o trânti de pământ. Sticla se sparse în mii de bucăți, care se împrăștiară prin toată casa, privind-o de pretutindeni ca niște ochi vrăjmași, furioși.

Dăscălița Aglaia se zgudui de mai multe ori, ca și când ar fi fost cuprinsă de un frig grozav, apoi deodată simți că lacrimi îi udă obrajii, că buzele îi tremură șoptind:

— Bătrână, oricum, dar cel puțin trăiesc!…

Întunericul nopții o învălui în doliu. În casă se zvârcolea o liniște adâncă și un suflet amărât. În aer sfârâia, se măcina vremea…

Ocrotitorul

I

— Aide, Filibaș, zise directorul, un om acru, cu cioc și cu ochelari, către aprodul Ion Filibaș, întinzându-i un plic mare, galben, cu eticheta ministerului, să-mi cauți din fundul pământului pe domnul șef Sulea și să-i dai plicul ăsta!… Ai înțeles?…

Aprodul se închină adânc, luă plicul, bâlbâi de mai multe ori “da, domnule director”, apoi, cu o privire blândă și rugătoare, parc-ar fi cerut iertare pentru îndrăzneală, întrebă cu glasul răgușit de respect:

— Aștept vreun răspuns, domnule director?…

— Nimic, mormăi directorul, mângâindu-și ciocul cu amândouă mâinile și adăugând pe urmă mai răspicat: Nimic, ai înțeles?… Ei, aide, pleacă mai repede!…

Filibaș coborî sprinten scările, dar în stradă se opri oleacă să răsufle. Privi lung, în sus și în jos, pe Calea Victoriei la trăsurile ce alergau în goană spre Șosea, la ceasornicul din vârful unei case, și-și zise căscând: “ Fire-ar al dracului de șef să fie…” Apoi scoase din buzunarul pantalonilor o batistă pestriță și-și șterse, oftând, gâtul și fruntea.

Era o zăpușeală nemaipomenită. Razele soarelui aproape de asfințit frigeau coperișele caselor, se înfigeau în pereți, în frunzișul copacilor pleoștiți și prin grădini. Străzile și trotuarele, parcă, se înmuiaseră de fierbințeală. Oamenii umblau alene, suflând greu și făcându-și vânt în răstimpuri cu pălăriile sau cu batistele.

Aprodul, pornind tacticos în jos, se gândi că domnul șef Sulea stă tocmai în strada Fracmazonă.

“E departe rău, își zise, îndesându-și șapca pe ceafă, o să iau tramvaiul, că nu-i scump și mă dor picioarele…” Dar ajungând în Calea Griviței își trase șapca pe ochi și se gândi că ar fi o prostie să cheltuiască. Vreme are berechet, picioarele nu-l dor așa tare. Cu tramvaiul e mult mai cald decât pe jos, căci în tramvai e îmbulzeală. Mai bine o să bea o țuică cu un ban, ca să se răcorească, și mai economisește cinci parale…

Mergea încet, legănându-se și gâfâind ca o rață. Asuda tare și-și scotea deseori șapca să-și șteargă chelia. Era scurt și gros, cu o burtă din pricina căreia nu-și vedea decât vârful ghetelor. Avea ochi albaștri, dulci, care păreau a zâmbi necontenit, și nasul cu nările largi și înfundate de păr.

Barba-i era castanie, încâlcită, presărată cu câteva smocuri de fire albe și-i ajungea până la al doilea nasture al tunicii.

În strada Fracmazonă află de la proprietăreasă că Sulea na dat pe acasă de vreo două zile, că e în urmă cu chiria pe o lună și jumătate, că în fiecare seară vine acasă cu trăsura, dar de chirie nu se sinchisește, că scandalizează pe ceilalți chiriași aducând dame în casă și că, în sfârșit, trebuie să fie cam țicnit, deoarece vorbește singur și dă din mâini și pune noaptea să-i cânte gramofonul.

Filibaș era ostenit și avea și el poftă de vorbit. Șezu și spuse proprietăresei că are șapte copii, că la toamnă împlinește cincizeci și trei de ani, că pe fata cea mai mare, care-i foarte cuminte și frumoasă, a cerut-o un funcționar de la poliție, dar mă-sa n-a vrut s-o dea fiindcă auzise că funcționarul e bețiv și bătăuș, că dânsul e în serviciu de douăzeci și cinci de ani și toți superiorii l-au avut drag și lau cinstit, numai Sulea îl persecută, că om mai fără suflet și mai tiran ca Sulea n-a mai pomenit, că îl amendează în fiecare lună fără nici o vină și nu se gândește că bieții copilași îi mor de foame și că el crede că Sulea n-o să ajungă bine, căci e prea țanțoș și înfumurat…

Proprietăreasa îl ascultă cu luare-aminte, clătină din cap, îl compătimi și zise că și dânsa crede că o să-l bată Dumnezeu pe șef, apoi îi dădu un pahar cu apă și-l petrecu până la poartă.

“Bună femeie”, își zise Filibaș, gândindu-se că, dacă Sulea nu e acasă, trebuie să fie negreșit în strada Verde, la avocatul Ștefan Popescu, care e prieten cu șeful și care are o nevastă oacheșă, tânără și drăgăstoasă.

Pe drum, însă, îi păru rău că a ocărât pe șef. Câine-i Sulea, nici vorbă, dar n-ar fi trebuit să-l ocărască. Te pomenești că proprietăreasa, limbută cum este, i-o spune că l-a înjurat și atunci o să dea de dracul. Șeful și altfel are pică pe dânsul și-i tot făgăduiește c-o să-l dea afară, darmite când ar mai auzi că l-a vorbit de rău.

— Bine-i să ai lacăt la gură! mormăi el întristat și iuțindu- și pașii.

Trecând pe strada Lipscani, deodată zări pe Sulea în fața unei vitrine, rezemat în baston, cu gura căscată la niște manechine îmbrăcate în rochii-pantaloni. Fața-i era plictisită, parc-ar fi fost bolnav sau n-ar fi avut parale. De altmintrelea, era un bărbat de vreo treizeci de ani, cu un corp pe care nici o haină nu putea să stea bine, cu mustața roșcată și tunsă englezește, cu buzele groase și umede, cu barba lată și totdeauna albă de pudră, și cu monoclu. Se credea foarte frumos și se lăuda tam-nisam că are succes la

femei. Avea un baston cu mânerul de argint, pe care îl cumpărase cu trei franci la o licitație de la muntele de pietate, dar despre care dânsul spunea că l-a căpătat drept amintire de la un prieten al său, pictor celebru la Paris.

“Pomenești lupul și lupul la ușă!” se gândi Filibaș, încetându-ș i pașii și scotocind după scrisoare. Apoi se apropie cu șapca într-o mână și cu plicul în cealaltă:

— Vă salut, domnule șef…

Sulea se întoarse repede, speriat, auzind glasul lui Filibaș.

Nu dăduse după-amiază pe la birou și-i era frică să nu fi venit vreo inspecție. Se uită repede împrejur și se reculese numaidecât, căci văzu cum câțiva trecători curioși cască gura la el și la aprodul ce stătea descoperit.

— A, Filibaș?… Ei? făcu dânsul serios, apropiindu-se de aprod.

Filibaș stătea ca pe cuie și se muta mereu, când pe un picior, când pe cellalt. Își alunecă privirea peste fața gravă a șefului și-i veni în minte că tot așa face și când îl amendează.

— V-am adus o scrisoare din partea domnului director, îngăimă, în sfârșit, întinzându-i plicul și răsuflând, parcă ar fi scăpat de o povară foarte grea.

Șeful aruncă ochii la adresă și, văzând eticheta, păli. Învârti plicul între degete, ca și când n-ar fi îndrăznit să-l desfacă, și prin minte îi fulgeră neîntrerupt: “M-am dus dracului!” Căută totuși să se stăpânească și întrebă cu o tremurare în glas și cu dorința de a afla astfel, cel puțin cu o clipă mai târziu, cuprinsul scrisorii:

— Domnul director era la minister când ai plecat?

— Da, răspunse repede și hotărât aprodul, dar apoi, gândindu- se că poate răspunsul acesta nu e pe placul șefului, începu să bâiguiască: Adică… nu știu sigur… poate să fi plecat…

Sulea îl privi lung, încruntă din sprâncene și zise domol:

— Tare ești prost, Filibaș!… Cum dracu poți fi așa de prost? Filibaș zâmbi, bucurându-se că a scăpat cu atâta, iar șeful rupse plicul cu băgare de seamă și aruncă o privire înlăuntru.

Și atunci Filibaș văzu că fața lui Sulea se înseninează deodată, că ochii îi licăresc, iar colțurile gurii i se lărgesc așa, încât îi dezvăluie dinții.

“Mare câine ești, bată-te Dumnezeu, gândi aprodul, zâmbind totuși, parcă ar fi vrut să arate că și el ia parte la bucuria șefului. Dar acu mi se pare că te-am îmblânzit…” Sulea scoase scrisoarea din plic cu degetele tremurând și numără repede bancnotele ce erau înfășurate într-însa,

gândindu- se cu plăcere: “Și tocmai n-aveam nici un ban și nu mai știam de unde să împrumut… Ce om cumsecade, ce om!” Pipăi cu lăcomie hârtiile, se uită cu drag la Filibaș și prinse a sorbi rândurile în care directorul îi spunea că îi trimite cele două sute de lei ce i-a împrumutat deunăzi, îi mulțumește și, dacă n-are ceva mai bun de făcut, îl roagă să ia masa deseară cu dânsul și cu nevastă-sa.

— Mă duc, neapărat mă duc! murmură Sulea. Poate că facem și un pocheraș și mai ciupesc ceva!… Ce om cumsecade, ce om!…

Începu a râde. Apoi, zărind iar pe Filibaș, îl bătu pe umăr și-i zise fără să-și poată stăpâni bucuria:

— Bravo, Filibaș, bravo! Mulțumesc… Ești băiat de treabă.

Mersi!…

Se întoarse zăpăcit, să plece spre Calea Victoriei, dar după ce făcu doi pași, veni iar spre aprod și-i întinse mâna prietenește:

— Bravo, bravo și mersi, Filibaș! strigă, simțind că ar fi în stare să și sărute pe omul care i-a adus, tocmai când era mai necăjit, paralele ce le crezuse pierdute.

Filibaș, dintru-ntâi, se dădu înapoi, parcă n-ar fi putut crede ca șeful acesta să-i întinză mâna. Roși și începu a râde ca un prost. Își șterse palma de dunga pantalonilor și blodogori, fără să știe ce zice, ca un copil, căruia i se face o bucurie la care nu se așteptase niciodată:

— Vă salut, domnule șef…

În clipa următoare simți cum niște degete uscate, osoase, dar totuși moi și catifelate, îi strâng ușor mâna. Îl trecu un fior de plăcere. Mișcă din picioare, se închină și rânji iar, mai prost și mai roșu. I se părea că inima îi crește, i se umflă și bate tot mai repede, încât i-e frică să nu plesnească. Buzele îi tremurau, făcând să-i tremure și barba, iar fruntea i se umplu deodată de nădușeală.

“Îmi dă mâna, îi trecu necontenit prin creieri. Îmi dă mâna… Șeful îmi strânge mâna… Aoleu, ce-i asta?” Șeful se mai gândi că poate ar fi bine să-i dea și un bacșiș.

“Omul ăsta merită neapărat un bacșiș…” Dar pe urmă îi veni în minte că trebuie să se bărbierească și trebuie să dea bărbierului francul. Îi mai zise o dată foarte călduros:

— Foarte bine, Filibaș… Las' că nici eu n-am să te uit…

Apoi o apucă repede pe trotuar în sus, fluierând vesel și învârtind bastonul între degete.

Filibaș rămase locului nemișcat și uluit, privind cu mirare și cu evlavie în urma șefului. Parcă tot nu-i venea a crede că Sulea, Sulea cel strașnic, care îngrozise pe toți inferiorii de la minister, i-a strâns lui într-adevăr mâna.

“Se poate?… Ei, nu se poate, nu se poate!…”Dar în mâna dreaptă simțea și acuma atingerea aceea ciudată, și prin spinare îi trecu iar un fior de plăcere. Se uita la lumea ce trecea pe lângă dânsul grăbită, fără să-l ia în seamă și în gândul lui întreba: “Ați văzut cum mi-a întins mâna?… Ei, ce ziceți?… Ați văzut?…” Și i se părea că toți oamenii zâmbesc la dânsul și-l felicită și-i spun c-au văzut.

— Câine-câine, murmură, gândindu-se la Sulea cu o dragoste plină de respect, dar câine bun… Mă, să-mi dea el mâna așa din senin, în mijlocul străzii, în fața lumii!… Mare lucru!…

Își puse șapca pe cap și privi mirat după Sulea, care tocmai atunci se urca într-o trăsură. Și se pomeni deodată că începe să-i fie drag șeful și-i pare rău că până adineaori l-a urât și l-a ocărât.

“E un om de zahăr, orice s-ar spune, se gândi dânsul, pornind vesel și mândru spre casă, căci acuma era târziu să se mai întoarcă pe la birou, vrea și el să se arate rău și țipă și înjură, de, ca orice om necăjit și cu griji, dar are o inimă bună…” Se întinse din șale, își răsuci mustața și păși mai apăsat ca de obicei. Se simțea mai mare, cel puțin cu un cap, ca toți ceilalți muritori. I se părea că are mii de franci în buzunar, deși știa bine că n-are decât un leu și o băncuță. Mâna dreaptă n-o mișca deloc, o ținea tot așa cum o ținuse atunci când io strânsese șeful și i se năzărea că îl mângâie mereu degetele acelea uscate și catifelate, a căror atingere îi umpluse sufletul de nădejde. Fluiera și el vesel, vrând să maimuțărească pe Sulea, și din când în când izbucnea în hohote înăbușite de râs și dădea din mâini ca un nebun. La oameni se uita cu milă și cu dispreț, gândindu-se: “Ce nătăfleți mai sunt și ăștia… Iaca, ei nici nu bănuiesc măcar că numai adineaori am dat mâna cu domnul șef… Și ce-ar face ei dac-ar ști?” Își închipuia că s-ar descoperi toți și l-ar bate cu flori ca pe vodă… Dar oamenii credeau că e beat, îl compătimeau sau îl înjurau în gând și se fereau de dânsul.

II

Mergând spre casă, Filibaș se gândi necontenit la șef și căuta să-și aducă aminte toate lucrurile care i-ar putea dovedi că Sulea are inimă bună, ca

astfel să-i fie și mai drag. Mult bine nu-i făcuse Sulea, totuși ținea minte foarte lămurit că odată, cum-necum, a spart sticla de apă din biroul șefului și a făcut o apăraie și o halima de-i era și lui rușine. Atunci (își aduce aminte parcă numai ieri s-ar fi întâmplat) toți cățelușii din birou au sărit la dânsul și l-au certat și l-au înjurat, de lau făcut de două parale. Domnul șef Sulea însă nu se găsea în odaie. Când a venit pe urmă și a aflat ce-a fost, nu i-a zis nici o vorbă de ocară, nu l-a amendat și nici nu l-a pus măcar să plătească paguba, cum ar fi făcut, bunăoară, oricare altul.

Nu. S-a uitat numai la fărâmiturile de sticlă, apoi la aprod, și pe urmă s-a așezat la masă ș-a trimis să-i aducă un șvarț.

Filibaș n-ar îndrăzni tocmai să jure pe sfânta cruce, dar crede mult că șeful a plătit sticla chiar din buzunarul lui, nevrând să-l puie pe dânsul la greutate, căci știa că are șapte copii și e calic.

“Așa-i omul bun, sfârși Filibaș în sine, la un caz de adică tot nu te lasă să pieri…” Acuma se gândi un minut la nevastă-sa, care o să plângă de bucurie când va afla că șeful i-a strâns mâna, și la vecinul său, la vizitiu, care o să strâmbe din nas necrezător și o să înjure, apoi iar se întoarse la Sulea și la slujbă.

“Păcătos am fost și eu, nu-mi fie de deochi, își zise, gândindu- se cu părere de rău la amenzile ce i le pusese în cârcă șeful. Omul prost e osândit să fie păcătos. Ș-apoi să te mai miri că boierii sunt răi! Numai bieții de ei știu câte neajunsuri au după urma noastră… Ce boclucuri i-am făcut și eu, Dumnezeu să mă ierte. Mare minune că nu m-a dat afară!

Sunt bătrân și uituc… De-ar fi fost altul în locul lui, he, he, de când îmi dădea răvaș de drum!… Dar lui pesemne i-e milă și de copii…” Îi veniră în minte, rând pe rând, toate greșelile ce le făcuse în acești doi ani din urmă, de când îl cunoaște pe Sulea, și găsi că șeful într-adevăr a avut dreptate să fie supărat și să- l amendeze.

“Da, a fost nițel prea strașnic și dânsul, dar, dacă te gândești bine, am meritat și eu pedepsele. De-acu, însă, s-a isprăvit. Ne-am împăcat… Bine c-a dat Dumnezeu de ne-am împăcat! Degeaba, nu-i lucru firesc să fii rău cu șeful. Cine are puterea taie și spânzură. De ce să fii rău, când poți să fii bine?…” Dar apoi își aduse aminte că alaltăieri Sulea iar l-a amendat cu cinci lei, pentru că n-a fost la ușă când l-a strigat, și își zise că acuma, după ce s-au împăcat, trebuie să-l ierte. Și o să-l și ierte, fără îndoială, mai ales că mâine o să-l pândească și, când o fi singur în birou, o să-l roage frumos de iertare.

Știe că la început o să facă nazuri, să bată cu pumnul în masă și să țipe, dar pe urmă tot o să-l ierte. Îi va spune că are șapte copii, și șeful se va înduioșa, îi va lua mâna și-i va zice: “Ei, bravo, Filibaș! Fiindcă ești băiat cumsecade, te iert. Dar altădată să nu greșești, ai înțeles? Căci altmintrelea să știi că nu te avansez!”Pe Filibaș îl podidiră lacrimile de bucurie și începu iar a da din mâini și a râde. Iar când ajunse în colțul străzii în care stătea, nu se mai gândea decât că mâine-poimâine o să fie înaintat. Și adică, la urma urmelor, de ce nu l-ar înainta? Acu s-au împăcat, nu mai e nici o piedică. Și are douăzeci și cinci de ani de serviciu. Asta nu-i glumă. Douăzeci și cinci de ani! O viață de om. Și leafă tot puțină, șasezeci de lei pe lună. Cum să trăiască din șasezeci de lei? Să plătească chirie scumpă, să hrănească nouă guri, să îmbrace nouă oameni.

Nu se ajunge. Bine, până acuma a mers cum a mers, erau certați și nu se putea. Dar acu nu mai merge. Trebuie să-l înainteze. Și chiar merită să-l înainteze. De servit a servit, de la birou n-a lipsit nici o zi, cinstit a fost, de furat n-a furat, de înșelat n-a înșelat pe nimeni. Ei, atunci cum să nul înainteze?…

Trecu pe la o băcănie. Prăvăliașul îi era prieten, pentru că era singurul care îi mai dădea pe datorie. Dar, fiindcă datoria se urcase la cincisprezece lei și treizeci de bani, de vreo săptămână încoace Filibaș îl ocolea. Acuma îi era sete și ar fi vrut să bea o țuică. Dădu să intre; în prag însă își aduse aminte de datorie, îi fu rușine și se gândi s-o tulească. Pe urmă își zise că nu e lucru cinstit să fugi de creditori. Băcanul ar putea crede că nu vrea să-i plătească și de aceea nu-i mai intră în prăvălie. Cel mai nimerit e să intre, să zică “bună ziua” și să bea o țuică. Astăzi, de altmintrelea, merită să bea și șampanie, căci s-a împăcat cu șeful. În sfârșit, poate să spuie și băcanului că Sulea i-a făgăduit să-l avanseze și că acuma o să-i plătească toată datoria până într-un ban. Asta numai ca să nu creadă că are de-a face cu o haimana.

Intră mândru în prăvălie. Băcanul îl primi cu brațele deschise.

Își închipuia că Filibaș a pus mâna pe parale și vine să-i plătească.— Ehe, lume nouă-n băcănie veche! De mult n-ai mai dat pe la noi, nene!… Ei, ce mai veste-poveste? Cum o duci cu serviciul? Șeful tot câine, tot câine? Filibaș îi întinse trufaș mâna și rosti tare și răspicat:

— Așa să știi, că mâna asta a strâns-o adineaori și domnul șef!

— I-auzi acolo! strigă băcanul, făcându-se că se miră.

Șeful?… Vasăzică… Ei, bravo, asta-mi place!

Aprodul strânse din buze cu dispreț, scuipă și porunci:

— Ia să-mi dea o țuică!

— O țuică, băiete, țipă repede băcanul, apoi, întorcânduse îndată iar spre Filibaș, urmă: I-auzi, nene! Și zici că vorbești serios? Parcă tot nu-mi vine a crede… Păi, dacă-i așa, e bine de tot, ce?

— Se vede cât colo că d-ta nu mă cunoști, domnule! zise Filibaș grav. Eu n-am obiceiul să glumesc. Eu sunt om bătrân și funcționar, și nu vorbesc fleacuri. Și când spun ceva, să știi că-i așa cum spun… Ei, vezi, așa am vorbit și cu domnul șef cum vorbesc cu d-ta. El a zis una, eu alta, uite-așa. Pe urmă mi-a dat mâna și ne-am despărțit…

— Uite, așa-mi place și mie, glăsui băcanul, plescăind cu limba și urmărind cu privirile necontenit pe băieții de prăvălie, ca să nu mănânce sau să dosească ceva. Nu ți-am spus eu totdeauna că-i om cumsecade, dar nu știți cum să-l luați? Dar și d-ta ești mare pișicher. Bine trebuie să-l fi picnit de ți-a dat mâna! De unde până ieri-alaltăieri te stingea în amenzi, astăzi stă la taclale cu d-ta și-ți strânge mâna! Ei, degeaba, ești șmecher și s-a isprăvit!

Băcanul râse șiret și-l lovi cu dosul palmei peste burtă.

Filibaș puse paharul la gură, se uită cu ochi zâmbitori la băcan, dădu țuica de dușcă, strâmbă din nas și plescăi din limbă în semn că băutura a fost bună și tare, își șterse mustățile și pe urmă vorbi lingându-și mulțumit buzele:

— Dacă n-aș fi fost șmecher, crezi c-aș fi putut-o duce douăzeci și cinci de ani în slujbă? E, așa trebuie să te învârtești în viață, altminteri nu merge!

Un țăran care stătea alături și târguia își scoase repede pălăria din cap și se uită pe furiș cu respect la domnul acesta, care știe să se învârtească în viață.

Apoi Filibaș ieși încet din prăvălie, fără să mai plătească țuica, mângâindu-și barba și mustățile. Dar pe trotuar își aduse aminte că a uitat să spuie băcanului de avansare. Îi strigă deci din stradă, părându-i bine că astfel îl aud și trecătorii:

— Iaca, nici nu-ți spusei! Știi că mi-a făgăduit să mă avanseze? Ei, ce zici?

— Minunat! răspunse băcanul, din ușă, frecându-și mâinile la gândul că în sfârșit totuși o să poată scoate ceva de la Filibaș. Minunat!…

III

Filibaș plătea cincisprezece lei chirie unei ovreice din Calea Floreasca pentru o odaie și o săliță din fundul curții.

Odaia nu era mare, dar era foarte dărăpănată și atât de joasă, încât vizitiul, om mai înalt, ajungea cu mâna la tavan. Fiindcă însă Filibaș nu avea prea multă mobilă, încăpea destul de bine toată familia. El cu nevasta și cu cei doi copii mai mici dormeau într-un pat, fata cea mare și trei copii în altul, iar băiatul, căruia tatăl său îi zicea “cal bătrân” și care avea șaptesprezece ani, dormea jos, căci el nu trebuie să fie mofturos.

Sălița o împărțea cu vizitiul, cu care stătea ușă în ușă și care nu avea decât trei copii, cel mai mare de patru ani, iar cel mai mic de opt luni. Vizitiul avusese leafă bună la tramvaie, dar de vreo trei săptămâni nu mai era în serviciu: îl dăduse afară pentru că bătuse pe un pasager. Îl chema Mihail Ionescu și avea mâinile mari și noduroase, trupul scurt și picioarele foarte lungi, așa că, cu tunica-i scurtă, cafenie, părea un cocostârc plouat. Purta mustața răsucită și pomădată, căci tatăl său fusese ungur; el însă nu mai știa ungurește decât vreo câteva înjurături. Se fălea că e socialist și căuta să aducă vorba totdeauna de boieri, ca să-i poată înjura pe ungurește. Nevastă-sa murise din facere și de atunci dânsul nu poate suferi pe doctori. Cu Filibaș stătea în fiecare seară la taifas și vorbeau de rău pe superiori. La leafă însă totdeauna se certau, deoarece atunci Filibaș nu-i mai dădea voie să înjure pe boieri.

Filibaș intră în curte, fluierând, cu șapca pe-o ureche.

— Ei, nevestico, gata masa? strigă tare și mândru, oprindu- se în săliță, așa ca să-l audă și vizitiul, care stătea cu ușa deschisă și cu luleaua în gură, posomorât și mânios, căci se certase cu ovreica din pricina copiilor. Să nu uiți, nevestico, să pui la masă și olecuță de vin, căci astăzi am chef să beau un păhărel!… Ce dracu! Cât trăim să trăim bine, că pe urmă cine știe ce-o mai fi? Își scoase șapca și se șterse de sudori, uitându-se pe furiș la vizitiu. Și, văzând mutra blegită a prietenului său, îi veni în minte că mâine-poimâine o să-l avanseze și începu iar a râde cu atâta poftă, încât îi tremura burta. Își puse în gând să se facă beat, ca să-l invidieze și mai mult vizitiul.

Nevasta lui Filibaș era o femeie trecută, cu obrajii tăbăciți și încrețiți, cu nasul scurt și cu barba ascuțită, deșirată și murdară, parcă nu s-ar fi primenit și nu s-ar fi spălat de când s-a măritat. Auzind glasul bărbatului, ieși în ușă, bătu în palme cu necaz și țipă:

— Aoleu, pare-mi-se c-ai nebunit, bărbate, ori că vrei să- ți bați joc de mine!… Ție-ți arde de vin și eu nu-mi văd capul de sărăcie și nu știu de

unde să mă mai împrumut și ce să fac ca să pot găsi o bucățică de pâine pentru gurile astea mici și flămânde…

— Ce pâine, Marițo, ce pâine? făcu Filibaș necăjit că nevastă- sa nu se sfiește a se căi în gura mare. Cu cozonac am să vă hrănesc de-acu-nainte, ai înțeles? Cu cozonac!… Ei, îți place? Iac-așa vreau eu, uite-așa! Ai înțeles? Acasă, cu nevasta și cu copiii, lui Filibaș îi plăcea să vorbească așa cum vorbesc cu dânsul superiorii la birou. Dar acuma striga și mai tare ca de obicei, căci vroia să-l auză toți vecinii și să se minuneze.

Nevasta rămase o clipă cu gura căscată, apoi își făcu cruce și-și scuipă în sân.

— Ai nebunit, Ionică, aoleu, c-ai nebunit! Vai de capul tău!…

Bărbatul se încruntă și era cât p-aci s-o ia la înjurături, dar se gândi totuși că femeia n-are de unde să știe ce noroc a dat peste dânsul și, proastă cum este, nici nu e în stare să ghicească. Și se potoli. Scoase din buzunar francul și băncuța, ce-i căpătase bacșiș de la un boier din provincie care avusese niște daravere pe la minister, și îi întinse nevestei:

— Aide, nu mai torăi ca o neroadă… Du-te și adu vin, că astăzi trebuie să beau și să mă îmbăt… Pentru că văd că dta, cucoană, ești proastă cum erai când m-a pus dracul de m-am însurat cu tine și nu poți pricepe cu mintea ta cea de vrabie că eu nu vorbesc de clacă! Ai înțeles? Astăzi vreau să fac chef, fiindcă de azi înainte sunt avansat! Ei, acu ai înțeles?… Sunt a-van-sat!… Ș-acu mai crâcnește dacă-ți dă mâna, poftim!

Începuse să grăiască mai domol, dar la sfârșit se pomeni că iar strigă. Îi era necaz că femeia n-a fost de față când i-a dat șeful mâna, ca să știe să-l respecte cum se cuvine. Când auzi nevasta de avansare, începu să tremure și să schimbe fețe-fețe. Îi venea să leșine. Se holbă mută la bărbat, aci credea, aci nu credea, și-și mototolea întruna șorțul cu mâinile-i umede. Pe urmă începu a clipi repede din gene și bâlbâi, râzând și plângând în același timp:

— Of, dare-ar Cel-de-sus să-ți fie gura de aur, că numai bunul Dumnezeu știe cât am răbdat și am suferit în vremurile astea de scumpete amară! Of, of, sufletul meu! Că viața-i tot mai scumpă, și leafa puțină, și copiii mulți… Și lăptarului îi trebuie parale, și găzarului îi trebuie, și…

Luă banii din mâna lui Filibaș și ieși repede, plângând și făcându-și cruce de bucurie și înșirând cu glas înlăcrimat pe toți creditorii care așteaptă parale și-i fac bocluc în fiecare zi.

Filibaș mai stătu un minut în sală, furând cu coada ochiului pe vizitiu, apoi intră, tușind, țanțoș în odaie și se așeză la masă. Copiii nu erau pe-

acasă; cei mici se jucau undeva, pe la vecini, cei mari nu se întorseseră încă din oraș. Filibaș oftă, se gândi la șef bătând cu degetele darabanaua pe masă, pe urmă strigă deodată:

— Acasă ești, Mihai? Dincolo, vizitiul nu răspunse, tuși, se sculă încet și trecu în casa aprodului cu luleaua între dinți și cu mâinile în buzunarele pantalonilor.

— Așa, neică, ce să stai colo singur ca un cuc…

Vizitiul mormăi “bună seara” și se așeză pe marginea unui pat. Încetul cu încetul însă i se dezlegă limba și, întâi și mai întâi, povesti lui Filibaș din fir în păr cum s-a certat cu ovreica, adăugând că, dacă ar fi în slujbă sau ar avea parale, numaidecât s-ar muta, căci i s-a scârbit cu obrăzniciile și cu cârtirile proprietăresei. Apoi tăcu, scormoni tutunul din lulea, scuipă și întrebă:— Și, vasăzică, te avansează?

— Păi, răspunse scurt și mândru Filibaș, dar pe urmă totuși se puse să-i spună amănunțit cum i-a strâns șeful mâna, că au glumit și au râs ca doi prieteni buni, că la despărțire ia zis c-o să-și puie în cumpănă toată greutatea lui de șef și o să-l avanseze de la zi-ntâi. Vorbea încet, ca un părinte către copii, și nici prin gând nu-i trecea că minte.

— Să fie într-un ceas bun! murmură vizitiul cu pizmă.

Iaca, eu degeaba am muncit și mi-am sfărâmat ciolanele. Mau dat afară pungașii și m-au lăsat pe drumuri cu o droaie de copii!… Așa-i dreptatea în țara asta, uite-așa!

— De, zise grav Filibaș, trebuie să știi de unde să apuci viața și cum s-o sucești! Nu-i lucru ușor să trăiești în ziua de azi! He, he, e greu de tot! Trebuie să muncești ca un câine, să pui osul, să te vânzolești, altfel te mănâncă fript calicia!

Tăcu o clipă, apoi adăugă și mai grav, cu aluzie la greșeala vizitiului:

— Și trebuie să te porți bine-bine, ca o fată mare, altmintrelea s-a dus dracului și cinste, și slujbă. Cu hărțuieli și cu bătăi nu poți face serviciu, degeaba!… Capul plecat nu-l taie sabia, asta s-o știi de la mine!

Vizitiul scoase luleaua din gură și zise liniștit:

— Adică eu n-am fost plecat? Și ce mi-a folosit? M-au dat afară? M-au dat. Mă lasă să-mi moară de foame copilașii? Mă lasă. Puteam să mă port oricum, tot așa aș fi pățit. Dacă stăpânul e porc de câine, degeaba te căznești!…

Înjură ungurește, scuipă și înțepeni luleaua în celălalt colț al gurii, apoi mai mormăi ceva și tăcu. Filibaș râse silit și glăsui:

— Acu nu mai e nevoie să vorbim de chestia d-tale. Vinovat îi fi fost, asta fără doar și poate că, ce Doamne, nu te dă nimeni afară așa, tam-nisam. Șefii sunt oameni cumsecade, degeaba spui d-ta, dar slujbașii sunt ai dracului. Asta s-o știi de la mine!…

— Câini sunt, nu oameni cumsecade, zise vizitiul sculându- se. Câini fără suflet!… Acu vorbești și d-ta pentru că ți-a aruncat colo un ciolan, dar ieri, parcă, nu vorbeai așa, ai? Ieri îi înjurai și…

— Ba să mă ierți! căută Filibaș, supărat, să-l întrerupă.

Dar vizitiul se aprinse din ce în ce și, apropiindu-se de aprod, urmă tot mai cu foc:

— Când te amenda, țipai că el e rău și d-ta ești bun. Acu te-a încântat cu vorbe și numaidecât ești gata să spui că el e bun și d-ta ești rău… Ehe, oameni ca d-ta mai rar! D-ta te încânți lesne, că ești prost și te poate purta de nas orice gogoman, ca pe un copil. Dar mie să nu-mi vii cu palavre, că eu știu ce-i lumea și cum sunt boierii. Să te vază lat de foame, și n-o să-ți arunce o bucată de pâine. Mai degrabă ți-o da o funie să te spânzuri, ehe!…

Vizitiul se înfuriase de-a binelea. Învârtea pumnii sub nasul lui Filibaș, se roșise ca racul și-și muta mereu luleaua dintr-un colț al gurii în cellalt. Filibaș la început se pleoștise, dar, când văzu că vizitiul dă din mâini, se înfurie și dânsul și începu să urle:

— Astea sunt prostii, domnule, ai înțeles? D-ta ești un om de nimic și d-aia te-au dat afară! Oamenii de teapa dtale ar trebui bătuți în vergi, ca să le treacă de-a mai înjura și a bârfi, asta ar trebui!

Apucă pe vizitiu de un nasture al hainei și-l zgâlțâi cu furie, parc-ar fi vrut să-l silească a înțelege că e om de nimic și trebuie bătut în vergi.

— Vergi îți trebuie d-tale, ai înțeles? Atunci nu te-ai mai lua la bătaie cu oamenii și nu ai înjura zor-nevoie pe superiori! Vizitiul se zborși și mai rău auzindu-l urlând pe Filibaș.

Dar mai mult îl necăjea că o să-i rupă nasturele.

— Lasă-mă-n pace, domnule, zise dânsul, nu mă zgâlțâi, că nu sunt sluga d-tale!

— Nu te las! răcni Filibaș fără să știe ce nu lasă. Ești un mișel și un ticălos și înjuri pe toată lumea! Ești o canalie, o…

Vizitiul se smuci, să-și scape nasturele din mâna lui, dar Filibaș, crezând că vrea să-l lovească, îl înhăță și mai strâns și începu a-i căra cu dreapta la pumni peste cap. Mai întâi vizitiul se sperie și dădu să scape din mâinile

protivnicului, dar nu izbuti. Atunci se întărâtă și el, și-i trânti un genunchi în burtă. Filibaș căzu de-a dura pe dușumele, urlând întruna:

— Ești o canalie, domnule, un pungaș, un hoț!… În pușcărie ai să ajungi, nu în serviciu! Canalie!…

Tocmai acuma sosi și nevasta de la băcănie cu vin și cu mezeluri. Auzi gălăgia de departe și, îndată ce intră în curte, porni să țipe ca din gură de șarpe:

— Aoleu! Săriți, că-l omoară! Săriți!…

În curând, vecinii dădură năvală pe la ferestre, copiii vizitiului începură a plânge, iar proprietăreasa striga pe-afară că numai vizitiul e de vină, că el se ceartă cu toată lumea și c-o să-l dea afară, că-i face de râs casa și-i sperie chiriașii.

Vizitiul însă, care în vremea aceasta trecuse în odaia lui, bombăni:

— Să-ți fie rușine a minți și a te lăuda ca un netot, că ești om bătrân!…

Nevasta lui Filibaș era în sală, îl auzi și-i strigă amenințându-l:

— Las' că te știe lumea cine ești, afurisitule! Ți-e necaz că-l avansează, ai? După ce te primește omul în casă și te hrănește, mai sai cu bătaia la dânsul, pocitule și holbatule!

Filibaș se sculase de jos și ieșise în curte să povestească vecinilor ce s-a întâmplat. Toată lumea era de partea lui și toți îl ocărau pe vizitiu și spuneau că are necaz pe Filibaș pentru că îl avansează. Iar Filibaș striga:

— Cum să înjure o haimana ca dânsul pe domnul șef? Ce are el cu domnul șef? Fire-ar al dracului de boanghină!

IV

Filibaș se sculă mai de dimineață ca de obicei. Voia să fie la minister devreme, să-l găsească șeful la ușă și să vadă că nu și-a luat nasul la purtare, cu toate că i-a strâns mâna. Era tras la față, căci se culcase târziu. Se certase cu vizitiul până după miezul nopții. Părea însă și mai fericit ca ieri. Umbla sprinten de ici-colo și avea mare poftă să împărtășească tuturor bucuria ce i se zvârcolea în inimă. Astă-noapte, după ce se așezase în pat, stătuse multă vreme de vorbă cu nevastă- sa și găsiseră că nu se poate ca șeful să nu-l înainteze.

Ba chiar și visase că l-a avansat și s-a îmbătat turtă de bucurie.

Se învârtea mereu pe lângă ceilalți aprozi, deschidea gura să le povestească întâmplarea cu șeful, dar îi era și frică și rușine ca nu cumva să

creadă că vrea să se laude. Își închipuia că tovarășii lui, ca și vizitiul, ar crăpa de necaz și, sau nu l-ar crede, sau l-ar lua peste picior.

Dar, la urma urmelor, tot nu se putu stăpâni. Inima îi era prea plină, trebuia să și-o ușureze. Intră în vorbă cu un aprod tânăr, ras de mustăți și tuns până la piele. Forfotiră de greutățile vieții până ce ajunseră la superiori. Când veni vorba de Sulea, tânărul scuipă și înjură, căci îl amendase și pe el cu doi lei, fără să fi avut atâta vină măcar cât e negru subunghie.

— Nu se poate om mai ticălos ca dobitocul ăsta, sâsâi dânsul, uitându-se în toate părțile, ca nu cumva să-l audă vreunul din protejații lui Sulea și să-l pârască.

Filibaș simți că i se gâdilă limba. “Trebuie să-i spun, se gândi, nu pot lăsa să crează de rău pe un om atât de cinstit și de bun la inimă… Ei, trebuie să-i spun!” Zâmbi cu bunătate, tuși clătinând din cap și zise:

— Ei nu, băiete, nu-l cunoști pe domnul Sulea. Tu ești tânăr și nu te-ai izbit de viață. Ascultă-mă pe mine, că sunt om bătrân și cu douăzeci și cinci de ani de serviciu!… Nu-l cunoști… deloc nu-l cunoști!… Șeful e om de zahăr, auzi, de zahăr!

Tânărul rămase o clipă uimit. Parcă nu-i venea a crede că se găsește cineva să ia apărarea lui Sulea.

— Lasă-mă, nene, îngăimă sfios, gândindu-se că poate Filibaș e spionul șefului și vrea să-l tragă în cursă. D-ta ești cel dintâi suflet de om care te apuci să-l lauzi. Păi, dacă-i așa de bun, de ce m-a amendat pe mine? De ce te-a amendat pe d-ta? De ce face zile fripte tuturor? De ce? Se uită drept în ochii lui Filibaș. Ochii acestuia însă erau plini de bunătate, de încredere proastă, de fericire. “Nu-i spion, își zise tânărul, e prost, dar nu-i spion!”

— Sunteți necopți, băiete, ascultă-mă pe mine. Ce amenzi? Parcă au a face amenzile când e vorba de inima omului? Inima-i inimă, și amenda-i amendă. Și inima lui e de aur!

Și-i povesti cu cuvinte dulci, cu amănunte înflorite, cum l-a întâlnit ieri, cum i-a dat mâna, cum… în sfârșit tot, și pe urmă adăugă triumfător:

— Ei, acu ce zici? Tânărul aprod îl privi cu milă și-i răspunse foarte simplu:

— Zic că ești prost, nene… Iartă-mă că ți-o spun în față, deși mi-ai putea fi tată!… Adică, d-ta crezi în făgăduielile lui mincinoase și te încânți că ți-a dat mâna?… Aolică, măre!

Crezi d-ta că el o să-și mai aducă aminte de toate astea? Și pe urmă ce însemnează că ți-a dat mâna? Ia spune, ți-a iertat amenda?…

— O să mi-o ierte, fără îndoială, zise Filibaș cu convingere.

— Ei ași!… Păi mie nu mi-a dat odată mâna și secretarul general? Și nu mi-a făgăduit câte-n lună și-n stele? Și cu ce m-am ales?… Ba era să mă dea afară…

Filibaș nu mai zise nimic. Se întoarse încet și se duse la ușa biroului lui Sulea, ca și când ar fi căutat acolo adăpost și apărare împotriva celor ce vor să-i destrame fericirea. Îi părea rău că s-a spovedit băiatului. Ar fi fost mai bine să fi tăcut, să vază toți cum o să-l primească șeful când o să vie. Atunci, de bună seamă, n-ar mai fi cârtit și nu i-ar mai fi făcut sânge rău.

Tânărul, însă, se grăbi să spuie numaidecât și celorlalți ce i-a povestit Filibaș. Unul câte unul, veniră toți aprozii la dânsul să-l întrebe dacă-i adevărat și să-i zică pe urmă că e un dobitoc dacă se încrede în palavrele lui Sulea.

Necredința tovarășilor se așeză ca un ghimpe în sufletul lui Filibaș. Simțea că se năruie ceva în jurul lui, se năruie mereu și el nu e în stare să scape de primejdie. Încercă să se liniștească, zicându-și că aprozii îl pizmuiesc, dar ghimpele, cu toate acestea, pătrundea tot mai adânc, mai adânc.

“Se poate?… Ei, nu se poate, nu se poate!…” Începea să-și dea seama că a mințit când a spus că șeful ia făgăduit să-l avanseze. Nu i-a făgăduit, da, dar negreșit a vrut să-i făgăduiască. Și deodată își aduse aminte de amenzile ce i le croise șeful, de ocările și de înjurăturile ce i le aruncă de câte ori îl vede, de amenințările lui că o să-l dea afară, și se înfricoșă. Simțea că se zăpăcește de tot. Gândurile îi alergau prin creieri tot mai neînfrânate, se învălmășeau, se alungau. O clipă credea că îl avansează, apoi că-l dă afară, și iar că-l avansează. Se rezemă de pervazul ușii și-și duse mâna la fruntea care-i ardea. Nu mai știa ce să înceapă. Închise ochii.

Îl cuprinse o moleșală mare. Îi era somn, parcă n-ar fi dormit de-o săptămână. Rămase așa, cu ochii închiși, gândindu-se mereu la Sulea, la avansare, la vizitiu, la nevastă, la aprozi…

De jur împrejur stăpânea tăcerea aceea care se lăfăiește prin toate coridoarele birourilor, o tăcere întreruptă când și când de tusete, de pași repezi, de râsete înăbușite, de câte-un țipăt al superiorilor, dar care, după ce te obișnuiești cu dânsa, pare grea ca plumbul. Și, încetul cu încetul, gândurile lui Filibaș iar se limpeziră. Acuma iar nu mai avea îndoieli că n-o să-l avanseze. I se părea că vede pe Sulea venind, și strângându-i mâna, și

spuindu-i că o să aibă grijă de dânsul. Și, gândinduse, sufla greu, ca și când ar fi avut o piatră pe piept. Era iar fericit și vesel…

— Dormi, porcule? îi vui deodată în urechi un glas răgușit.

Nu ți-e rușine?… Aide, cară-te d-aci!

Filibaș tresări fript, se șterse repede la ochi și bâlbâi, dându- se înapoi:

— Nu dormeam, domnule șef, trăiți… Nu dormeam… Mă gândeam…

— Mai ai obraz să și minți?… Ei las' că te învăț eu…

Sulea se pusese la pocher cu directorul și pierduse toți banii. Ochii îi erau roșiți de nesomn, fața boțită. Aruncă o privire încruntată spre aprod, apoi se întoarse repede și intră în birou, în vreme ce Filibaș murmura tot mai domol și mai jalnic:

— Mă gândeam la necazuri, trăiți, mă gândeam la necazuri… Câteva uși se deschiseră în pripă și într-însele apărură capete curioase. Aprozii se uitară la dânsul batjocoritor și ochii lor parcă ziceau: "Ei, vezi, dobitocule?" Filibaș stătea încremenit.

Buzele-i tremurau, iar în gând se întreba: "Ce-i asta?… Ce-i asta?…" I se părea c-a visat și începu iar a se freca la ochi. Dar apoi se hotărî să-și facă ceva de lucru în birou și să vază dacă întradevă r Sulea fusese acela care l-a huiduit. Se strecură încetinel ca o umbră și se duse ață la sticla cu apă. Cu coada ochiului însă se uita spre birou. Văzu pe Sulea scotocind furios printre hârtii și-l auzi mormăind:

— Pretutindeni praf și murdărie… Nemaipomenit…

Filibaș luă sticla. Mâinile îî tremurau. Porni în vârful degetelor spre ușă și, mergând, parcă vedea mereu fața veselă de ieri a șefului și în mâna dreaptă parcă simțea atingerea dulce și moale a degetelor lui. Când puse mâna pe clanță, îl zări Sulea și-l opri:

— Filibaș!… Ia vino-ncoace!…

Aprodul se întoarse și se apropie de masă.

— Ce-i asta? zise șeful cu glas foarte liniștit, arătând cu o mână praful de pe masă, iar cu cealaltă potrivindu-și monoclul.

Filibaș tăcu. Se uită lung la masă, în ochii șefului, apoi la mâna lui cea dreaptă. Văzu că mâna e subțire, că pielea e albă, numai la încheieturile degetelor e roșă și că e brăzdată cu vine groase, albastre-spălăcite. Dar de altfel e mână ca și a lui și ca și a altor oameni. Îi era frică să nu scape sticla și o strânse cu toate degetele.

— Și crezi tu că o să mai rabd eu murdăria asta și pe viitor? urmă Sulea cu același glas liniștit. Crezi tu că biroul meu e grajd în care nu se curăță

decât o dată pe săptămână? Ei, nu, dragul meu! Eu n-am nevoie de trântori. Nu, hotărât. A ajuns cuțitul la os. Acu s-a isprăvit și cu răbdarea mea… Fii bun, deci, și-ți strânge catrafusele și te cărăbănește de p-aci, da? Eu numai vreau să te văz de azi înainte! Din partea mea, n-ai decât să te faci bancher sau ce-ţi place, dar cu mine să nu mai dai ochii… Așa. Vasăzică, ne-am înțeles?… Să-ți strângi catrafusele!…

Filibaș vru să se roage frumos de iertare, dar nu putu zice decât: “Am șapte copii, domnule șef, trăiți…” Și Sulea deodată începu să țipe ca un nebun:

— Ei, și ce-mi pasă mie dacă ai? Eu sunt de vină că ai copii?…

Și dacă ai, de ce ești trântor? De ce sforăiești și dormi în loc să lucrezi? Aci nu se doarme, mișelule, aci se muncește!… Afară, ticălosule, afară!

Îl luă de spate și-l duse până la ușă. Filibaș ieși și închise ușa cu băgare de seamă, ca să nu facă zgomot.

Inima i se zbătea în piept ca o pasăre rănită. Îi veni în minte nevasta, care o să plângă, vizitiul, care o să râdă de dânsul. Și deodată i se păru că a căzut de undeva, dintr-o înălțime mare, și cade, cade mereu fără să se poată agăța de ceva, fără să ajungă odată la pământ. Se răzemă de pervazul ușii și ochii i se umplură de lacrimi…

Nevasta

Ion Bolovanu trăgea să moară…

Stătea chircit în pat, cu un picior întins strună peste cearceaful boțit, cu cellalt cârligat din genunchi, parcă i l-ar fi zgârcit cârceii. Mâinile le ținea rășchirate ca un răstignit, degetele încleștate în așternutul de paie, din care se zgâiau, spăimântate și rupte, câteva fire galbene ca părul în barba unui spân. Pieptul descheiat i se ridica în răstimpuri rare, anevoie, horcăind prelung, parcă cu fiecare înălțare i s-ar fi smuls o coardă din suflet. Ochii, mari, holbați, se mișcau cu priviri sticloase, pline de groază, ca și când ar fi văzut ceva nespus de amenințător.

Nevastă-sa sta la căpătâi cu o lumânare de ceară aprinsă în mână, cu fața rece, nemișcată, și se uita la dânsul întrebătoare, în vreme ce razele roșcate ale luminii îi îmbujorau puțin obrajii și făceau să-i licărească ochii.

“Acu, Ion moare, iar eu rămân văduvă, se gândea dânsa, urmărind tresăririle de durere ale bolnavului. Acu eu o să mă întorc și o să plâng, și pe urmă poate o să mă mărit a doua oară…” Bărbatul încercă să-și ridice capul de pe perna umezită de nădușeală. Mușchii obrajilor lui cenușii se încordară, vinele de la gât se îngroșară ca niște șopârle. Boala, însă, îl birui numaidecât și capul căzu și mai istovit pe spate.“Cum se căznește, săracul! își zise nevasta, netezindu-și buzele cu limba. Mi-e milă de dânsul…” Simțea însă că minte când zicea că i-e milă. Plecă ochii rușinată și începu a se gândi: “De ce nu mi-e milă? Dar nu izbuti să se lămurească.

Dacă mi-ar fi milă, aș plânge… Uite, toate femeile plâng, numai eu stau ca o stană de piatră. Măcar că mie mi-a fost bărbat…” Se uita cu o pizmă copilărească la cele câteva femei bătrâne, care tropăiau în jurul patului, frecându-și mâinile, oftând des și cu multă poftă, și picurând câte-o lacrimă. Apoi privi iar la Ion, și iar își zise: “Mi-e milă de dânsul…” Femeile aruncau din când în când priviri speriate spre bărbatul bolnav și șopteau stins și repede:

— Moare!… Uite-acu moare!

Omul părea că aude șoaptele acestea și le soarbe fără să vrea. Își rotocolea în orbite bulbii albi ca marmura și privirile lui parcă întrebau ceva, parcă cereau ajutor și milă adevărată.

Apoi, deodată, se simți în odaie un zgomot ciudat, friguros, ca și când două aripi mari, nevăzute, ar fi fâlfâit de mai multe ori. În clipa aceea

bolnavul își îndreptă și piciorul cel îndoit, se întinse din răsputeri, suspină lung și ușurat, întoarse ochii cu albul în sus și pe urmă rămase neclintit.

După un dram de vreme, însă, corpul totuși se mai smuci oleacă, mâinile se adânciră mai grele în așternut, iar mușchii feței se schimonosiră, parcă, sub apăsarea unei dureri foarte mari.

— Aoleu, c-a murit!… E mort!…

O femeie uscată, cu nasul scurt și turtit și cu o năframă vânătă în cap, se năpusti năucă asupra mortului și începu al scutura, sărutându-l cu lăcomie și țipând:— A murit!… a murit!… Vai de mine, dragul mamii, că te-ai dus și pe mine m-ai lăsat! De ce te-ai dus singur, puiul mamii, și de ce nu m-ai luat și pe mine? Ce mă fac eu fără tine, ce mă fac, ce mă fac? Nevasta se apropie și dânsa de marginea patului și se uită lung în fața mortului. Pe tâmplele lucii zări un șir de bobițe de sudoare, care păreau gata a se rostogoli pe obraji la vale. Îi veni deodată pofta neînțeleasă să se încredințeze dacă Ion e mort sau nu. Își trecu lumânarea în cealaltă mână și atinse cu vârful degetelor mâna mortului, care era rece și umedă ca pielea de șarpe. Simți un fior de gheață prin inimă și făcu repede un pas înapoi. O Cuprinse o frică grozavă.

Lumânarea de ceară începu să tremure în stânga ei…

În casa joasă, săturată de un miros pătrunzător de leacuri, stăpâneau fiorii aceia spăimântători, ce se ivesc totdeauna în fața morții. Femeile alergau fără nici o țintă de ici-colo, bocindu-se în silă, repetând mereu aceleași cuvinte fără rost, care fac și mai jalnică priveliștea morții.

Într-un târziu intră un bărbat.

— A murit? întrebă dânsul cu glas șters și nepăsător. Și, cum nimeni nu-i răspunse, își făcu cruce și adăugă oftând: Dumnezeu să-l odihnească!

Apoi, după ce se uită și el puțin la mort, clătinând din cap și ștergându-și mustățile, se duse la vatră și urmă mai tărăgănat:

— Ar fi bine să-l scăldați până ce nu apucă a se înțepeni de tot…

Nevasta nici nu se mișcase de lângă pat. O babă îi luă lumânarea din mână și o puse pe masă într-o oală, șoptind pițigăiat:

— I-a fost tare drag, sărăcuța… Nici nu poate plânge…

Femeia acuma se grămădi pe o laviță. Fața nu i se schimbase, dar dârdâia, parcă ar fi luat-o cu frig. Se gândea necontenit la șoapta babei, ce o auzise ca prin vis: “I-a fost tare drag…” Și începu a-și zice și dânsa: “Mi-a fost tare drag…” Și se minuna cum poate rosti cuvintele acestea.

“Mi-a fost tare drag… Adică de ce să-mi fi fost drag? A fost bun? N-a fost. A fost frumos? N-a fost. Apoi de ce să-mi fi fost drag?… Știa cât vreau să mă mărit cu altul, și totuși m-a luat… Și pe urmă m-a bătut, mai rău ca pe o slujnică…

Nu, nu mi-a fost bărbat. A fost un străin…” Și, gândindu-se așa, i se părea ciudat și neînțeles vălmășagul și fierberea ce umpluseră casa: oamenii forfotind cu fețele zbârcite, îmbujorate, femeile care se învârteau în jurul unei căzi de lemn în care se zărea un cap galben, smead, ce se bălăbănea încoace și încolo, apoi zgomotul ce se asemăna cu un bâzâit de bondari, străpuns când și când de câte-un sughiț de plâns… Și iar își zise că ar trebui să plângă și ea. Toată lumea lăcrimează: așa se cuvine când moare cineva. Și, la urma urmelor, Ion tot i-a fost bărbat. I-a cununat popa. Negreșit, trebuie să plângă. Își frecă ochii cu pumnii și-și acoperi fața cu șorțul, parcă ar fi vrut să se ascundă dinaintea oamenilor de rușine că nu-i vin lacrimile.

— Nu pot, nu pot, murmură dânsa în sfârșit. Nu mi-a fost drag…

Își descoperi obrajii și-și ținti privirile la flăcările rumene ce se zvârcoleau pe vatră. Simțea că o cuprinde un frig din ce în ce mai năprasnic. Buzele i se mișcau întruna, parcă ar fi bâlbâit rugăciuni…

Oamenii o vedeau și ei cum se zbuciumă, o priveau lung și cu milă, clipeau din ochi cu înțeles și șopteau așa, ca să-i audă și dânsa:

— I-a fost tare drag, săraca… tare drag…

Trei zile cât a fost mortul în casă, nevasta a umblat ca o nălucă, punându-și fel de fel de întrebări, căznindu-se cu fel de fel de gânduri. Îi era rușine că nu poate plânge și ocolea privirile oamenilor. Când vedea mortul în mijlocul odăii, în cosciugul alb, acoperit cu zăbranciul aspru și înflorit, simțea ceva nedeslușit, ceva ce nu era nici părere de rău, nici bucurie și nici frică, dar în care găsea câte o urmă din toate acestea.

De mort, însă, nu s-a mai apropiat până în ziua înmormântării. Și atunci, cineva a luat-o de subțiori și a dus-o la picioarele cosciugului așezat în ogradă pe o năsălie ce scârțâia în răstimpuri. În mijlocul mulțimii popa, în odăjdii cusute cu fir, cu barba rară, argintie, cu cădelnița în mână, din care se bolboceau nourași de fum mirositor, părea un moșneag cuminte și obosit ce istorisește lumii, cu glas jalnic, cântător, o poveste tristă de demult.

Nevasta, îngenuncheată, își răzemase capul de dunga sicriului.

Simțea cum ascuțișul lemnului i se brăzdează în piele, cum îi gâdilă zăbranicul obrajii. Când respira, nările i se umpleau de miros de tămâie… Și înghițind cu plăcere fumul acesta năbușitor, ascultând mormăitul

cunoscut al preotului și răspunsurile grăbite și răgușite ale dascălului, i se păru deodată că toate acestea i s-au mai întâmplat odată. Creierul îi vuia. Gânduri și amintiri îi frământau mintea. Se vede stând în genunchi înaintea aceluiași popă, ascultând aceleași cântece jalnice, iar alături de dânsa simțea pe mortul din cosciug, pe care a fost silită să-l ia de bărbat, care era slab și răutăcios, pe care îl urâse tot așa de mult, precum iubise pe celălalt, ale cărui priviri îi ardeau și-i mângâiau inima, care însă trebuia s-o ocolească, altmintrelea tatăl ei ar fi zdrobit-o…

Popa citește din ceasloave și afumă cu cădelnița, dascălul îi răspunde cu ochii închiși sau întorși pe dos, iar ea simte din ce în ce mai lămurit că atunci, cealaltă dată, s-a întâmplat ceva grozav, ceva de ce ea nu și-a putut da seama până astăzi. De-abia acuma, în mijlocul bocetelor prefăcute și al fumului de tămâie, înțelege dânsa că popa și atunci a citit de îngropăciune, că i-a prohodit sufletul ei cel dornic de-a iubi și de-a trăi, că i-a prohodit iubirea.

Și, cuprinsă deodată de o durere sfâșietoare, începe a plânge cu hohot, a urla prelung, ca o fiară rănită, așa cum ar fi trebuit să plângă atunci. Prin plânsul acesta vrea, parcă, să-și jelească iubirea ei strivită atunci pentru totdeauna, iubirea care cu dânsa a fost mai vitregă și mai crâncenă chiar decât viața.

Lumea de la prohod se uita la dânsa mirată. Popa se opri puțin si începu a tămâia cu cădelnița. Iar din mulțime trecură din gură în gură vorbele:

— I-a fost tare drag…

Pe nevastă, acuma, cuvintele acestea o înțepară ca niște ace muiate în otravă. Se întrebă uimită: de ce-i tot dă zor lumea că i-a fost drag? De unde știu oamenii ăștia că i-a fost drag? Sau poate vor să-și bată joc de dânsa, de durerea ei?…

Întoarse repede capul și privi cu ochii înroșiți, fulgerători, la femeile îngenuncheate și smerite. Îi venea să se scoale în picioare și să spuie în gura mare sufletelor ăstora nesimțitoare că nu i-a fost drag, că nu plânge pe dânsul, ci își plânge viața ei prăpădită… Dar privirile cucernice și blajine pe care le văzu în ochii norodului o spăimântară și o îmblânziră. Plecă iar capul și-și șterse lacrimile cu mâneca de la cămașă…

Cimitirul era la marginea satului, pe o coastă lină, presărată cu tufiș. Pe drum începură a țârâi picuri mărunți și calzi. Popa deschise umbrela și-și iuți pașii, iar norodul, de asemenea. Cântările sunau mai vesele acuma, fețele se înseninară…

Când ajunse însă la poarta cimitirului, ploaia conteni și, din dosul unui nour de argint, soarele își scoase obrajii înflăcărați. Lumea se împrăștie și o apucă razna, peste morminte, spre groapă, ca să găsească locuri mai bune. Unii, împiedicându-se de cruci rupte și putrezite, înjurau sâsâind, în vreme ce alții făceau mare haz pe socoteala dascălului care, alaltăieri, la un botez, băuse până ce răgușise, așa că astăzi a cântat ca un curcan.

La groapă, cioclii așezară cosciugul pe dâmbuțul de lut umed, iar popa începu din nou să citească. Stropi sicriul cu agheasmă, stropi și mulțimea, bălălăi de câteva ori cu cădelnița, mormăind ceva printre dinți, și pe urmă se dădu trei pași înapoi. Groparii vârâră două frânghii pe sub cosciug și-l sloboziră încetinel în mormânt. Când crezură că e aproape de fund, slăbiră funiile. Sicriul căzu huruind și plescăind în apa noroioasă ce se adunase acolo în urma ploii. Popa luă o mână de pământ și o aruncă în groapă.

Oamenii se închinară și azvârliră cu toții, rând pe rând, câteun pumn de lut pe cosciugul ce bubuia ca o darabană. Nevasta vru să facă și dânsa, ca toată lumea, se plecă să ia un bulgăre, dar vreo câteva femei o traseră repede deoparte, șoptind speriate:

— N-o lăsați, că vrea să se arunce în groapă!…

Întorcându-se spre casă, lumea părea că uitase cu totul că vine de la înmormântare. Glume grosolane fâșâiau prin aer, însoțite de râsete înfundate… La pomeni se încinse apoi un chef cumsecade. Mesenii ciocniră des pentru sufletul mortului, iar dascălul, șugubăț, ca întotdeauna, închină în sănătatea nevestei:

— Și la anul să bem la nuntă, zise dânsul, trăgând cu ochiul către un bărbat roșcovan din cellalt colț al mesei, rămas văduv de curând. Căci, de, morții trăiesc cu Dumnezeu, iar cei vii cu oamenii. Pe morți trebuie să-i mai lăsăm și în seama Domnului, că noi avem destule necazuri cu cei vii.Nevasta ședea mâhnită și uluită, cu mâinile în poală, cu fruntea plecată. În mintea ei răsunau mereu citaniile popii și sufletul i se frământa de durere. Se simțea atât de străină în mijlocul oamenilor, care nu-i pot pricepe suferința, care n-o pot compătimi, fiindcă nici ei n-au niciodată parte de compătimire.

O babă, care plângea și bea fără încetare, se uită la ea cu coada ochiului și bâlbâi, clătinând din cap:

— I-a fost tare drag, sărăcuța… tare drag…

Nevasta nu auzise vorbele dascălului, dar acelea ale babei îi zbârnăiră în urechi ca o vijelie. Simți deodată că tot sângele i se urcă în cap. Cuvintele

acestea mincinoase, rostite de atâtea ori, i se păreau cea mai cumplită bătaie de joc. Și nu se mai putu stăpâni. Se ridică brusc în picioare și strigă ca o nebună:

— Minți!… Minți!… Toți mințiți!… Nu mi-a fost drag! Mi-a fost urât! Mi-a mâncat viața, mi-a zdrobit viața, nu-l rabde pământul!…

Bărbații o priviră necrezători, femeile își făcură cruce, iar baba șopti într-ascuns vecinei din dreapta:

— Tare mi-e frică să nu-și piardă mințile, sărăcuța… Că prea i-a fost drag…

Ițic Ștrul, dezertor…

— Hai, Ițic!

— Hai, don' căprar!

Porniră. Căprarul înainte, Ițic după el, prin șanțul de apărare părăsit, în care zăpada se troienise peste bulgării de pământ răscolit de obuze.

Mergeau cu băgare de seamă, călcând numai în urmele înghețate și adânci ale vreunei patrule de ieri, cu capetele și spatele plecate, ca să nu-i descopere ochii dușmani care pândeau din stânga, sau gloanțele ce pocneau în răstimpuri rare ca niște țipete ascuțite, cutremurând durerile înălțate și amorțite în văzduhul posomorât. Mergeau suflând din ce în ce mai greu, apoi asudând.

Cotiră întâi în dreapta, pe urmă iar înainte și pe urmă se pomeniră deodată la marginea pădurii de brazi care se cățăra, deasă și încâlcită, pe o coastă piezișă. Atunci, după câțiva pași, căprarul se opri atât de brusc, încât Ițic Ștrul, urmându- l ca o umbră credincioasă, mai-mai să se izbească de dânsul.

— Să ne hodinim oleacă! răsuflă căprarul fără să se uite la Ițic.

— Să ne hodinim, don' căprar! murmură soldatul, lăsând îndată să-i alunece pușca în zăpadă și apucându-se să-și șteargă nădușeala de pe frunte, cu mâneca mantalei, împingându-și pe ceafă capela prea mică, ștrengărește. Aburi albi îi țâșneau din păr și din gură, îmbrobodindu-i capul într-o ceață ce se risipea îndată în frigul înțelenit.

Căprarul, tăcut și îngândurat, sufla pe nări fuioare de oboseală. Vru să-și usuce și el sudoarea brăzdată pe tâmple, ridică mâna, dar la jumătatea drumului se răzgândi și-și îndesă doar șapca mai pe ochi, aruncând pe sub cozoroc o privire nehotărâtă spre celălalt. Când însă Ițic, simțindu-i căutătura, se întoarse întrebător, căprarul se feri, înfricoșat parcă, prefăcându-se că măsoară calea rămasă înapoia lor.

, , Tare-i ursuz astăzi”, se gândi Ițic, agățându-și alene arma pe umăr, mai răcorit.

Urmele lor se iveau ca niște pete negre, mereu mai mici, pe spinarea dealului acoperită cu un cearceaf alb nesfârșit.

Parapetul șanțului șerpuia ca o boțitură cenușie, frântă pealocuri, pierzându-se în zare. Zăpada sfărămicioasă stăpânea tot cuprinsul, atât de albă că, privind-o mai mult, ustura ochii. Cerul însă era mohorât și nepăsător și se cobora foarte jos, parcă s-ar fi pus să strivească pământul. În

văzduh rătăcea o tristețe grea care pătrundea în suflete mai adânc decât frigul atotstăpânitor. Câțiva copaci răzleți, negri, cu crengile despuiate, asemenea unor oameni bolnavi cerând iertare, vegheau încremeniți sub povara singurătății.

— De mult n-am mai văzut soarele, rosti Ițic deodată, plictisit de tăcerea care începea să-l înăbușe.

Deși vorbise aproape în șoaptă, glasul lui răsună aspru și poruncitor, zdruncinând liniștea pădurii ca o bătaie grea de aripă. Un brad bătrân tresări spăimântat și-și scutură crengile; zăpada se cernu fără zgomot pe învelișul alb. Căprarul se întoarse spre Ițic ca și cum glasul l-ar fi deșteptat dintr-o aiurare:

— Cum ai zis?— Soarele, zic, nu se mai arată de mult, repetă soldatul, uitându-se cu niște ochi voioși la dânsul. O fi târziu, don' căprar? Să nu ne-apuce noaptea prin pustiurile astea.

— Noaptea? murmură căprarul cu capul coborât în pământ, încât părea a vorbi dintr-o peșteră. Numai Dumnezeu știe câte se pot întâmpla până la noapte…

Veselia se stinse blând în ochii lui Ițic Ștrul. Glasul căprarului, straniu și puțin tremurat, i se prelinse în inimă ca o amenințare neînțeleasă. Mai vru să întindă vorba, dar curajul i se opri în gât. Apoi, cuprins de zăpăceală, porni iar să se șteargă de sudoare, acuma însă numai cu palma goală.

Întâi pe frunte, apoi pe ceafă și pe urmă pe gât. Mai ales gâtul și-l mângâia prelung, ca și când i-ar fi fost mai drag ca oricare altă parte a corpului. Avea un gât înalt, uscat, cu vinele umflate, cu o piele foarte roșie și puțin zbârcită, punctată cu pistrui cafenii cât urmele de vărsat. Sub bărbie începea părul cărămiziu, rar și murdar, care-i acoperea și fălcile, împreunându-se cu mustățile și urcându-se pe obraji până pe sub ochii verzi, vioi și parcă veșnic speriați. Din mijlocul feței păroase și roșcovane, nasul coroiat și subțire se ridica brusc, dominator, dându-i o înfățișare veselă, chiar când ochii și gura se umpleau de tristețe. Capul totuși părea prea mare pentru trupul lui pipernicit, slăbuț, pe care hainele militare groase, sacul din spinare și arma grea te miri cum nu-l doborau.

Căprarul se uită împrejur, iscodind încotro s-o mai apuce.

Urmele, după care veniseră până aici, de-acuma ocoleau pădurea prin dreapta. Se scărpină, scuipă, își aruncă ochii la Ițic cu imputare. În sfârșit se hotărî și o luă spre stânga, aproape de marginea pădurii, cu pași mai rari, ca și când ar fi căutat înadins să sosească mai târziu acolo unde totuși trebuie

să ajungă.Ițic Ștrul merse repede după dânsul, mutându-și pușca în răstimpuri de pe un umăr pe celălalt. Tăcerea îl posomora din ce în ce mai mult, silindu-l să se gândească. Era vorbăreț din fire și mai cu seamă acuma simțea o nevoie dureroasă să vorbească, poate tocmai fiindcă don' căprar era morocănos și avea o privire atât de neobișnuită.

, , De ce tace omul ăsta?” îi alerga mereu prin cap ca un junghi.

Ițic, la început, se mândrise că-l alesese pe dânsul să însoțească în recunoaștere pe căprarul Ion Ghioagă. Mai fuseseră ei împreună și alte dăți, și umblaseră bine. Cu Ghioagă ar fi mers și-n inima iadului, fără frică. Dar azi căprarul parcă-i un străin. Niciodată n-a mai fost așa de acru. Se vede că recunoașterea aceasta e mai primejdioasă ca toate, dacă și căprarul e încurcat și posomorât. De ce nu s-o fi alcătuit o patrulă tare, cum se cuvine? Ce nesocotință să plece numai doi inși, când au de înfruntat cine știe ce greutăți! Asta înseamnă să mergi de bunăvoie și fără folos în gura morții…

Ițic Ștrul se cutremură și se uită ba în dreapta, ba în stânga, mai cu luareaminte, să-și dea seama unde-l duce căprarul.

Înțelese curând că merg spre pozițiile dușmane, dar în aceeași vreme parcă se întorc și înapoi. Ce-i asta? Doar n-o să se vâre chiar printre liniile de foc, să fie împușcați poate chiar de-ai noștri! Se înfricoșă. Barba îi dârdâia, încât zadarnic se silea să-și strângă fălcile.

Totuși mai mult îl neliniștea tăcerea încăpățânată a căprarului. Din ce în ce, era mai sigur că tăcerea aceasta trebuie să aibă vreo pricină. Ghioagă era om glumeț, vestit chiar în batalion că nu-și pierde firea și voia bună nici în clipele cele mai crâncene, că merge la asalt totdeauna cu capela-ntr-o ureche și chiuind ca la nuntă, stârnind râsul ostașilor și făcându-i să uite primejdiile. Apoi Ițic îl cunoștea bine de-acasă din Fălticeni, unde dânsul avea un han mititel și cu o ogradă destul de mare să poată găzdui joia, în ziua bâlciului, pe țăranii care veneau să târguiască. Ghioagă trăgea la Ițic de zece ani, încât se împrieteniseră de-a binelea, ajutându-se omenește la necazuri. Acum doi ani, tocmai pe vremea asta, în miezul iernii, când Ghioagă și-a cumpărat boulenii și nu i s-au ajuns banii, Ițic a sărit frățește și, din toată sărăcia lui, i-a împrumutat patru poli, ca să nu scape omul chilipirul. Adevărat că nici până azi nu i-a întors datoria, dar nu face nimic, căci și Ghioagă e om nervos, cu cinci copii și fără pământ… Acuma Ghioagă a ajuns căprar, iar Ițic a rămas soldat prost, fiindcă a fost prea sfrijit și nu-l luase la oaste până azi, când războiul nu mai caută cine și cât e

de voinic, ci-i trimite pe toți în foc. Dar și în război au trăit ca doi prieteni; Ițic știa doar să-i dea căprarului cinstea cuvenită…

— Vezi, măi Ițic, am ajuns noi până aici și nici măcar datoria ceea nu ți-am plătit-o!… Doamne, Doamne, cum de nu ți-am plătit-o? Căprarul vorbise atât de brusc și cu atâta durere în glas, că Ițic se spăimântă ca și când ar fi auzit o sudalmă. Răspunse de-abia după o pauză și foarte încet, căznindu-se să-și ascundă turburarea:

— Lasă, Ioane, că ai vreme să mi-o plătești, numai să scăpăm cu viață!

— Așa-i, bine zici, să scăpăm cu viață, murmură Ghioagă, dar acuma cu o voce răgușită și mânioasă care închise convorbirea ca o pecete fierbinte.

Gândurile lui Ițic se porniră pe o goană năvalnică, frământându- i în suflet, încetul cu încetul, o frică stranie. Oare de ce s-o fi chinuind căprarul ca și dânsul? Chiar în clipa când el își amintea de cei patru poli, Ghioagă i-a zvârlit vorba despre aceeași datorie. Adică de ce tocmai acuma să-l cuprindă părerea de rău? Aici nu-i lucru curat… Nu îndrăznea să-și închipuiască ce poate să fie. Se simțea însă atât de singur, cum nu se mai simțise niciodată. Degeaba încerca să se mulcomească și să se mângâie că se sperie de năluciri. În adâncul inimii lui frica se zvârcolea tot mai dureroasă. I se părea ca și când sar fi trezit în miez de noapte, singur, fără nici o apărare, în mijlocul unei cete de tâlhari hotărâți să-l omoare…

Viteaz nu se născuse Ițic Ștrul, ci fricos și bănuitor. Un copil de se răstea la dânsul, începea să-i joace barba și să-i ticăie inima. În Fălticeni lumea îl poreclise , , iepurele”. În clipa când doctorul comisiei de recrutare a zis , , slăbuț, dar tot bun” Ițic a leșinat. Numai gândul că va merge la război îl îngrozea. Era convins că are să moară când va auzi întâiul bubuit de tun. Cu o zi înainte de-a porni din garnizoană, și-a luat rămas bun de la nevastă, de la cei șase copii, de la toți vecinii și cunoscuții, plângând ca o babă neputincioasă.

Norocul lui a fost că, îndată ce-a sosit pe front, l-au și băgat în foc. Fiindcă nu îndrăznea să descarce pușca, stătea lipit de peretele șanțului, ferindu-se și uitându-se când la dreapta, când la stânga, să vază cum mor ceilalți. Văzând apoi pe ceilalți, începu să-i scadă frica. , , Cine are viață scapă“, își zise dânsul. Nici în război nu mai mor oamenii așa repede și nici gloanțele nu nimeresc toate. Apoi scoase capul să vadă cu cine are să se bată. Nedescoperind nimic, se miră și se liniști mai mult: , , Ce fel de război mai e și ăsta, că nici nu știi pe cine omori?” Auzea însă șuierăturile gloanțelor dușmane trecându-i pe deasupra capului și uneori vedea în față

câte un bulgăre de pământ sfărâmându-se cu zgomot de zăngănit de cuțite. Alături de dânsul simți pe urmă ceva ciudat, parcă ar fi căzut un sac greu. Întoarse ochii. Un flăcăiandru se prăbușise în fundul tranșei, cu capul plin de sânge. Ițic se înfurie deodată, ca și când ar fi primit o măciucă în frunte, ridică arma și începu a trage nebunește, să răzbune pe camaradul despre care nu știa decât că-i dintr-un sat de pe lângă Fălticeni și că mă-sa era văduvă. Înfierbântându-se din ce în ce, simțea că pieptul i se umflă și brațele i se încordează.

Inima îi bătea cu o încredere și cu o mândrie ce nu le mai avusese niciodată… Când auzi însă mai târziu ordinul de înaintare, frica îl doborî iar și parcă mai stăpânitoare.

Deodată îl copleșiră iară șovăielile și chibzuirile. În tranșee ești la adăpost, pe când în câmpul liber trebuie să înhați moartea de beregată ca să mergi înainte. Frica de pedeapsă mai mult decât îndemnul sufletului îi poruncea să iasă din șanț și totuși nu era în stare, căci picioarele îi înlemniseră și nu le mai putea urni din loc. Atunci a zărit pe căprarul Ghioagă sărind din tranșee ca o săgeată și pornind înainte țanțoș, cu nasul în vânt. Văzând pe Ghioagă astfel, lui Ițic i-a trecut un fior de căldură prin inimă, picioarele i s-au ușurat ca pana.

Și îndată s-a repezit peste parapet, parcă ar fi vrut să se ia la întrecere cu căprarul. Și gonind, sufletul i se umplea de mânie și de o poftă ciudată de-a strivi pe toți care i-ar sta în cale.

Pe urmă s-a obișnuit și cu războiul, cum se obișnuiește omul cu orice în lume. Se gândea la moarte și parcă nu-l mai înfricoșa ca înainte vreme. Trăia când cu frica-n spate, când îmboldit de o îndrăzneală sălbatică. Cu cât simțea mai aproape primejdia, cu atât îi creștea curajul, pe când depărtarea îi strângea inima. În luptă se întărâta, închidea ochii și trăsnea în dreapta și-n stânga, ieșit din minți… Încetul cu încetul câștigă un fel de încredere care-i dădea o înfățișare voinicească. Odată, după o încăierare cu baioneta, maiorul l-a lăudat în fața batalionului. Altă dată, când un glonte îi găurise pulpa stângă și rămăsese în urmă să-și panseze singur rana, comandantul brigăzii, un general în fața căruia tremurau regimentele, trecând pe lângă dânsul, i-a strâns mâna, l-a întrebat cum îl cheamă și i-a zis: , , Bravo, Ițic!” I-a și scris nevestei sale toate acestea, încât femeia s-a speriat și i-a trimis o carte poștală rugându-l frumos să-și mai astâmpere vitejia, c-or să-i rămâie copiii pe drumuri.

Ițic însă zâmbi de îngrijorarea muierii. Vedea că ea îl credea tot așa cum fusese la plecare. Ea nici nu putea bănui că Ițic al ei râvnește acuma o recunoaștere vădită a vredniciei lui în fața dușmanului. De unde să bănuiască femeia, dacă el însuși numai în taină își mângâie dorința, ca nu cumva să-l ia peste picior vreun camarad mai șugubăț. Și cu toate acestea visa decorația neîncetat, parcă de ea și-ar fi atârnat tot viitorul.

De aceea se îmbulzea totdeauna când era vorba de vreo însărcinare primejdioasă. Îi tremura inima, îl zguduia frica și totuși nu se ostoia. Își închipuia deseori cum o să se minuneze toată mahalaua când îl va vedea cu medalia pe piept… Și parcă auzea șoaptele tuturor: , , Uite iepurele…

Viteaz bărbat!” Nădejdile lui Ițic s-au spulberat însă de când s-a schimbat comandantul companiei. Locotenentul cel nou, în două săptămâni, nu i-a spus o vorbă bună. Îl înjura din senin, se răstea mereu la dânsul, iar alaltăieri l-a și lovit cu cravașa peste cap. Nu era chip să-i intre în voie, oricât se străduia.

Asprimea locotenentului i-a frânt încrederea. Frica i se încuiba iar în suflet, din ce în ce mai stăpână. Privirile comandantului îl îngrozeau și-l înțepau ca niște săgeți otrăvite. În cele din urmă îi răsări în minte bănuiala că locotenentul vrea să- l piarză. Și cu cât se zbătea să se apere, cu atât simțământul acesta i se sfredelea mai adânc în inimă.

, , Poate că chiar acuma mergem la pierzanie!” își zise deodată Ițic clipind din ochi ca trezit dintr-un vis.

Mergeau mereu. Cu pașii rari, scufundându-se uneori până-n brâu în zăpada neprihănită, alteori scuturându-li-se în spinare povara crengilor de brazi cuminți, printre care înaintau trudiți, abătuți.

, , Cum mai tace căprarul!” se gândea Ițic călcând cu băgare de seamă în urmele lui. , , Poate că el știe și nu-mi spune…” Începu să pândească mișcările căprarului. Îi vedea numai spatele: șapca înfundată pe cap, ranița roasă atârnată lăbărțat pe umeri, pușca agățată cu gura țevii tocmai spre dânsul, sacul de pâine în care uruiau înăbușit încărcătoarele cu cartușe. Apoi deodată îl cuprinse un urât mare. I se păru că o mână nevăzută îi apasă umerii parc-ar vrea să-l oprească. Își iuți pașii până ce ajunse în dreptul căprarului.

Atunci se mai liniști puțin și întoarse ochii spre Ghioagă, așteptând barem o vorbă care să-i ostoiască frământarea.

Căprarul însă își urma mersul greoi, istovit, ca și când nici n-ar fi băgat de seamă că Ițic a venit aproape de dânsul.

Fața lui uscată, cu pielea oacheșă și întinsă pe oase, era muncită și mohorâtă de gânduri. Din când în când mustățile i se smuceau singure, strâmbându-i mai crunt câte-o clipă înfățișarea. Ițic se căznea din răsputeri să ghicească ce se zbuciuma în mintea căprarului. Și, fiindcă ceea ce citea îl îngrozea, se înșela zicându-și că nu pricepe nimic și mirânduse de muțenia lui încăpățânată.

— Adică de ce nu deschide gura? murmura Ițic simțind foarte lămurit cum întrebarea aceasta se împrăștie ca o apă fierbinte, încercându-și puterea la toate cutiuțele minții lui și neputând să scormonească de nicăieri răspunsul mângâietor.

Deodată căprarul se opri iar, fără a mai zice o vorbă, gâfâind de oboseală.Gândurile negre se risipiră îndată din creierii lui Ițic, ca un cârd de pasări sperioase în care un copil a zvârlit cu praștia. Se uită încrezător în fața îngândurată a căprarului și nu-și pierdu hotărârea nici când Ghioagă întoarse capul, parcă s-ar fi temut să-i întâlnească privirea.

— Da unde mergem, don' căprar? zise Ițic, lipindu-și întrebarea de buzele căprarului cu atâta stăruință, încât părea că vrea să stoarcă negreșit un răspuns care să-i potolească turburarea.

Ghioagă îl privi lung. Din ochi parcă-i picura o milă cu atât mai vădită, cu cât se silea s-o ascundă. Intr-un târziu rosti încet:

— Las' c-ai să vezi… Lasă, nu te pripi, că… Rămase cu gura deschisă ca și când ar fi avut să mai adauge ceva, dar ceva atât de greu, că îi era teamă să nu-i sugrume glasul și să-i crâmpoțească buzele.

În clipa aceea Ițic simțea cum îi curgeau sudorile pe obraji, prin barba soioasă, pe piept, pe tot corpul, niște sudori fierbinți care însă totuși nu-l mai puteau apăra de frigul îngrozitor ce începea să i se strecoare deodată prin toți porii, repezindu-se să-i înghețe inima. Și parcă frigul pornea din ochii căprarului și din gura lui căscată, unde nu se vedea nici limba, nici dinții, ci numai o pată neagră, rotundă, ca o gură de pușcă încărcată din care pândește moartea.

— Bine, don' căprar… Bine, don' căprar… Bine, don' căprar, bâlbâi Ițic, tot mai încet, ca și cum glasul i s-ar fi filtrat prin niște site din ce în ce mai dese.

Privirea însă îi rămase spânzurată pe obrajii căprarului, rătăcitoare și obosită, ca o rugăciune sfioasă. Acuma nu mai râvnea să afle nimic. Îi răsări în minte locotenentul și-n același timp o blândețe copilărească îi umplu sufletul. Se simțea întocmai ca în clipele dinainte de-a porni la asalt: mintea

golită de gânduri, inima încordată de nerăbdare. Viața îi atârna de un firicel atât de subțire, că orice freamăt ar fi în stare să i-o stingă.

— Ei, haidem, Ițic, hai să mai mergem! zise căprarul scuturându-se de privirea soldatului, cu o voce îndulcită de milă.

Ițic tresări, parcă i-ar fi înfipt un cuțit în piept. Glasul acesta blajin îl îngrozea ca o osândă. Începu să gâfâie greu și, dându-se înapoi din ce în ce mai spăimântat, răcni deodată, ca și când ar fi chemat într-ajutor:

— Nu mai merg, don' căprar!… Nu mai pot, don' căprar!…

Nu mai pot don' căprar!… Să știu de bine că mă omori, don' căprar!…

— Ia seama, Ițic! Ia bine seama! strigă Ghioagă repede, cu ochii aprinși de o străfulgerare stranie.

Soldatul văzu limpede lucirea în ochii căprarului și-i înțelese rostul. Dar furia îi răscolise sângele ca întotdeauna în vârtejul primejdiilor mari. Nu mai simțea decât o pornire oarbă de a se apăra din toate puterile și de-a abate astfel amenințarea înainte să-l fi atins. Răcnea deci mereu, acoperind glasul căprarului, și se retrăgea cu ochii mereu în ochii lui, înfruntându-l. Cum pășea însă cu spatele înainte, se poticni peste o rădăcină moartă și se rostogoli brusc întro groapă de zăpadă. Căderea neașteptată îi stinse într-o clipire toată mânia, făcând loc unei spaime copleșitoare.

Acuma își dădu seama că nu mai e nici o scăpare și că trebuie să primească, fără zadarnice împotriviri, orice i-ar fi hărăzit soarta. Din fundul gropii, căznindu-se să se scoale, strigă înfricoșat:

— Stai, don' căprar, că viu!… Stai mulcom, că viu! În mintea căprarului încolțise un gând atunci când Ițic se prăbușise. Își smucise chiar cureaua puștii într-un început de împlinire a gândului hotărâtor. Dar văzându-i bocancii înzăpeziți bălăbănind în aer, îi răsări un râs fugar care-i descruntă sprâncenele și-i goni din suflet ispita.

— Haida-hai! Hai după mine! făcu dânsul, pornind înainte fără să-l mai aștepte.

Ițic se ridică din groapă, se scutură de omăt și alergă după Ghioagă mai liniștit, ca și când zdruncinarea i-ar fi risipit grijile.

De-acum mergeau mai iute și înviorați, simțind amândoi c-au scăpat dintr-o primejdie. Căprarului i se dezlegă limba și se întinse la vorbă, încât Ițic de-abia biruia cu răspunsurile.

Povesteau însă numai de întâmplări voioase și petrecute demult, cu ani în urmă, lucruri mărunte ce se înșiră în viața oamenilor ca niște mărgele ieftine și lucioase pe un fir de ață de câlți. Se fereau înadins să se apropie de

poarta războiului, parcă aici viața lor s-ar fi împotmolit într-un noroi cleios din care nu mai sunt în stare să se desfunde. Vorbeau cu glas tare spre a-și înăbuși gândurile ce nu încetau a clocoti în sufletul lor căutând mereu să le întunece mulțumirea. Din când în când căprarul râdea, dar atât de silit, că Ițic se întorcea spre dânsul speriat și începea să râdă și el tot atât de prefăcut.

Pădurea se rărea acuma, răsfirându-se în copaci singuratici, înfipți parcă ici-colo de vreo mână năzdrăvană. Amurgul cobora nesimțit, mohorând din ce în ce văzduhul și așternând o ceață cenușie peste albul zăpezii înghețate.

Tăcerea stăruitoare înfășură iar din ce în ce pe cei doi soldați. Iar nu se mai priveau și fețele lor iar se mohorau.

Mai povesteau ei, dar se pândeau ca doi vrăjmași ascunși.

Înserarea le îngreuia sufletele și le încuraja gândurile negre.

Ițic se uita deseori împrejur ca și când s-ar fi așteptat în fiece clipă să primească lovitura. Tocmai vorbăraia căprarului îi strecura în inimă o prevestire de moarte atât de sigură, că în clipa când ieșiră din pădure întrebă deodată:

— Ai ordin să mă omori, don' căprar? Ghioagă își curmă povestea, parcă i-ar fi retezat-o cu o ață subțire, și răspunse fără mirare:

— Eu?

— De ce umbli să mă omori, Ionică? urmă Ițic, acuma plângător ca un copil în fața unui judecător mânios.

Pe fruntea căprarului se ivi îndată o umbră grea. Întoarse capul, își îndreptă arma pe umăr și murmură foarte gros, ca dintr-o groapă:

— Ia taci!…

Pe urmă, peste câteva clipe, iarăși:

— Ia taci!…

Și apoi, aproape la fiecare pas, ostoitor, îngrozit parcă el însuși de glasul său:

— Ia taci!…

Ițic tăcu și puse ochii în pământ, urmând pe căprar cu spinarea încovoiată de povara grijilor. Capul, cu șapca pe ceafă, i se legăna în cadența pașilor. Creierii îl usturau de zigzagul gândurilor împotriva cărora nu găsea nici o apărare.

În suflet i se zvârcolea dorința de-a reîncepe vorba cu căprarul și-i părea rău că l-a întrerupt. Dar Ghioagă pășea acuma parcă mai abătut ca dânsul, oftând în răstimpuri.

Coborau de-a lungul unui șir de molifți care, ca o linie punctată, tăia în curmeziș coasta blândă adormită sub învelitoarea albă. Se fereau amândoi de amenințarea ce-i privea de pe muchea celuilalt deal, dușman. Întindeau pașii de la un copac până la altul. Zăpada înghețată scrâșnea sub bocancii lor atât de tare, încât, în tăcerea stăpânitoare de jur împrejur, întorceau mereu ochii spre frontul vrăjmaș, înfricoșați să nu li se audă mersul. O vale seacă, însemnată de câțiva brazi rari, șerpuia chiar sub poalele coastei dușmane, care se îngusta îndepărtându-se până ce se împreuna cu șirul de molifți.

Ițic Ștrul, moleșit de gânduri, își asculta și-și număra pașii și se uita tot mai curios împrejur, căznindu-se să recunoască locurile. Astfel se pomeni încetul cu încetul cuprins de un simțământ straniu de încredere. Vedea că se apropie mereu de liniile inamice și aceasta îi înfiripa puțină nădejde. , , Dacă mergi spre dușman, înseamnă că mergi în patrulare”, își amintea dânsul din bruma de teorie ce i-o băgase în cap la cazarmă în Fălticeni. Atunci poate că numai o frică neroadă i-a stârnit toate închipuirile?… Gândul c-ar putea fi așa îi strâmba fața într-un zâmbet de fericire nemaisimțită niciodată.

Era mai liniștit și totuși își dădea seama în adâncul sufletului că liniștea caută doar să-i adoarmă presimțirea și să- l înșele. Pe când se legăna în speranțe de bine, simțea lămurit că zbuciumările dureroase îi fierb neîncetat în creieri și că nu-l mai chinuiesc numai pentru că peste ele s-a înțelenit o pojghiță subțire de nepăsare pe care se poate plimba în voie închipuirea de mulțumire. Groaza cea mare i se ghemuise într-un colț ascuns al sufletului, ca o fiară la pândă. O simțea cum clocește acolo, gata în fiece clipă să se năpustească. Și, cu toate acestea, o seninătate amețitoare îl ademenea. Își aducea aminte de-acasă și credea că, după isprava de-acuma, locotenentul trebuie să-i dea învoirea râvnită de-atâta vreme. I s-ar cuveni două săptămâni cel puțin, dac-ar fi pe dreptate, dar s-ar mulțumi și cu opt zile. Barem să-și mai vază nevasta și copilașii. Ce bucurie când va bate seara la ușa tinzii: , , Cine-i?”… , , Hai, deschide, că-s eu, Ițic!” Începu să-și împartă zilele și chiar ceasurile ca să nu rămână nici o clipă neîntrebuințată bine. Întâia zi… a doua… a patra…

Dar încă de-ar avea și medalia?… Ei, poate că se mai înmoaie și locotenentul acuma… La urma urmelor nu-i așa de hain nici locotenentul cel nou, numai să știi cum să-l iei.

Ajungeau în vale. Coasta dușmană era piezișă ca o râpă și atât de aproape, că închidea zarea ca un zid. Șirurile de copaci se împreunau într-o rămășiță de pădure de brazi bătrâni, cu crengile groase pe care zăpada dormea zgribulită.

Sosiră în pădurice. Căprarul se opri lângă tulpina unui brad foarte gros, cu coaja crestată și mâzgălită de rășină. O rădăcină, cârligată ca o laviță, se ridica din pământ peste stratul de zăpadă.

Ghioagă curăță omătul cu patul puștii și se așeză încet și obosit. Ițic se pironi în fața lui întrebător, cu o încredere veselă în ochi, suflând greu. Apoi, cum Ghioagă se încăpățână în tăcere, îi zise zâmbind:

— Am ajuns, don' căprar? Căprarul însă nu răspunse. Printre tulpinile copacilor se uita spre poziția vrăjmașă, măsurând parcă depărtarea din ochi.

După un răstimp, Ițic întrebă iar, tot zâmbitor:

— Mi se pare că suntem chiar în fața companiei noastre.

Acum căprarul întoarse repede privirea la dânsul și zise:

— Bine zici… Uite colo…

Și arătă cu mâna în zare, a lene. Ițic nu vedea nimic.

Coasta lină și netedă se întindea ca o coală de hârtie, dar se topea în ceața înserării. Rămase cu ochii pierduți, doritori, gândindu-se c-ar fi bine, la întoarcere, să nu mai ocolească, ci să meargă drept peste câmp, să ajungă mai repede la companie.

Tăcerea se coborî între dânșii iar ca un gard viu.

Apoi, într-un târziu, căprarul rosti cu glas moale:

— Ei, măi frate Ițic, până aici te-am adus eu… De-aici încolo poți să te duci și singur.Soldatul tresări, parcă l-ar fi înțepat cu un ac. Se uită la căprar, zăpăcit, și de-abia peste câteva clipe bâlbâi:

— Da unde să mă duc, Ioane?

— Dincolo…

Căprarul îi arătă din cap linia vrăjmașă și apoi își odihni asupra lui o privire caldă, care îndemnă pe Ițic să întrebe iar, mai nedumerit:

— Adică de ce să mă duc, Ioane? Pe Ghioagă însă întrebarea aceasta îl înfurie ca și când iar fi zgândărit în suflet o neliniște de-abia mulcomită. Privirea i se făcu rece și glasul amenințător:

— Ce mai îți baţi gura degeaba? Bucură-te și pornește, altminteri…

Ițic se agăță în neștire de cuvântul din urmă, ca de o funie mântuitoare, și-l repetă chinuit:

— Altminteri…

Și rosti atât de straniu cuvântul, încât căprarul se înmuie îndată, fără să-și dea seama de ce, și bolborosi ocrotitor:

— Altminteri…

Acuma Ițic Ștrul simți deslușit că groaza a izbucnit din ungherul ei și i s-a revărsat în toate tainițele sufletului ca o otravă fără leac. Știa că în câteva clipe îl va doborî și totuși nu se putu opri să nu mai încerce o amânare. Își răzemă arma de tulpina copacului, se așeză lângă căprar, îi apucă dreapta cu amândouă mâinile, și gura începu să-i toraie foarte repede, înfricoșat să nu scape prilejul de a-i spune tot, înainte de a fi prea târziu:

— Nu mă lăsa, don' căprar!… Cum să mă duc eu acolo, Ionică?… Nu pot, Ionică! Nu ți-i milă de mine? ori măcar de nevastă-mea și de bieții copilași! Acolo mă omoară dușmanii, Ionică! Mă omoară… mă omoară!…

— Nu te omoară, de-asta să n-ai grijă, mormăi Ghioagă, întorcând capul ca să nu mai vază ochii în care spaima juca nebunește, că doar de aceea te-am adus până aici, aproape…

Nu vezi? Ridici mâinile-n sus și urci coasta încet. Nu te atinge nimeni dacă nu mergi cu gând rău.

Soldatul sări în picioare ca mușcat de șarpe. Aruncă priviri înflăcărate de o mânie bruscă, parcă numai acuma ar fi înțeles gândul căprarului.

— Apoi dacă-i așa, bine că știu, că nu mă mișc de-aici nici mort! Lasă c-am priceput eu ispita, că nu-s prost… Vrei să mă faci dezertor, ai? Mă mir că nu ți-i rușine, Ionică! Încaltea de nu ne-am cunoaște de-acasă… Rău îți șade, Ionică, zău așa! Adică ce ți-am greșit eu ție de umbli să-mi lași familia pe drumuri și să mă faci și pe mine să nu mă mai pot întoarce acasă niciodată?… Ei, iaca eu nu vreau să fiu dezertor!

Nu vreau și nu vreau!

Căprarul îl ascultă liniștit și pe urmă îi zise tot blând și domol:

— N-oi fi vrând tu, dar de ce ți-e frică nu scapi!

— Minți! strigă Ițic întărâtat de glasul moale al căprarului.

— Degeaba nu vrei tu, că tot dezertor ești, zise iar Ghioagă.

— De ce să fiu, dacă nu vreau să plec? Eu nu-mi fac datoria? Nu lupt eu ca orișicare?

— Așa-i, măi Ițic, dar eu n-am ce-ți face… Crede-mă, măi frate! Ordin! Auzi? Ordin de la don' locotenent… Uite-acu tu nici nu mai ești în compania noastră. Raportul a plecat de azi-dimineață: Ițic Ștrul, dezertor…

Ițic ridică ochii în sus, deznădăjduit. Întrebarea , , de ce?” îi sfâșia creierii, fiindcă nu găsea nici un răspuns mulțumitor.

Își dădea seama că e pierdut și știința aceasta îi stânjenea gândurile. Căuta în minte vorbe de răzvrătire sau măcar de apărare și nu mai afla decât o îngăimare nătângă, prostească:

— Nu vreau… Nu vreau…

— Ba să vrei, măi frate Ițic, îi zise căprarul aproape în șoaptă. Trebuie să vrei, că altfel nu se poate… M-am gândit și m-am frământat de ajuns toată calea până aici și vezi bine că nu se poate altfel…

— Ce-am greșit, Ionică, păcatele mele? izbuti Ițic să se scâncească iar, mai toropit.

— Parcă eu pot să știu?… Nu-s eu de vină, Ițic, vezi tu bine… Mie don' locotenent mi-a ordonat să…

Ghioagă își curmă vorba speriat de ochii soldatului, care se făcuseră mari, parc-ar fi vrut să-i sară din cap.

— Să mă omori? stărui Ițic.

— Să te omor! făcu stins căprarul. Și să te îngrop, să nu ți se mai afle nici o urmă… Acu vezi bine, măi Ițic, vezi bine că nu te mai poți întoarce înapoi… Vai de sufletele noastre!

Urmă o tăcere lungă. Ițic privea încremenit buzele căprarului, pe care-și citea osânda, iar Ghioagă stătea cu gâtul întins, cu ochii țintă la dânsul, ca și când ar fi așteptat un răspuns, care să-i ușureze inima. Frigul se înmuiase. Din cer cerneau, în legănări leneșe, fulgi ușori de zăpadă ca niște petece de hârtie.

Apoi deodată o trosnitură zgudui tăcerea, urmată de un șuierat ascuțit. Zgomotul parcă trezi din somn toată firea.

Un vânt subțire se porni îndată, răsucind în văzduh fulgii și dezmorțind crengile bradului sub care înlemniseră cei doi soldați. O cracă uriașă, ce se întindea deasupra lor ca o aripă grea, se clătină puțin, fără ca zăpada înghețată pe ea să se stârnească.

Ghioagă se urni greoi, își săltă arma pe umăr și șopti:

— De-acu eu mă duc… Mi se pare că ne-au zărit cei de dincolo și trag după noi… Rămâi cu Dumnezeu, Ițic!

Îi luă mâna asudată și i-o strânse ușor. Ițic Ștrul tresări ca deșteptat dintr-un vis urât și se agăță de mâna căprarului, murmurând:

— Nu vreau… nu vreau…

Glasul îi era scăldat într-o durere atât de mare, că Ghioagă, spre a-și ascunde mila, se răsti deodată la dânsul:

— Să nu mă amărăști, omule, că pe urmă-i mai rău!… Eu te învăț cum să scapi, și tu mă ții aici să m-apuce noaptea… Ia seama!

Își smulse mâna și se depărtă câțiva pași.

— Să nu te puie ceasul rău să te întorci înapoi, Ițic, că mă bagi și pe mine-n năpastă, iar tu tot nu scapi… Noapte bună!

Porni singur pe calea pe care au venit amândoi, cu capul în pământ, cu inima ca plumbul. Își făcu cruce de mai multe ori până să-și simtă sufletul ușurat. Atunci își zise, oftând adânc:

— Mulțumesc, Doamne, că m-ai îndreptat să mă feresc de păcat… L-aș fi avut pe suflet toată viața… Bietul Ițic!

Se uită înapoi fără să-și înceteze mersul. Ițic stătea în același loc, nemișcat, cu un braț întins ca o chemare mută.

Căprarul se micșora din ce în ce până-l înghiți întunericul care se îngroșa văzând cu ochii.

Un foc de pușcă izbucni iar. Ițic se cutremură și se întoarse spre coasta dușmană. Făcu un pas și se opri îngrozit, murmurând:

— Nu vreau…

În mintea lui era un vălmășag cumplit. Nici nu mai îndrăznea să încerce să aleagă vreun gând din miile de frânturi ce se zvârcoleau fără sfârșit. Sufletul însă îi era plin de o încăpățânare dârză, din care izvora neîncetat murmurul: , , Nu vreau…” Înălță ochii spre cer așteptând parcă de-acolo mântuirea.

Deasupra capului său înnegrea, nemișcată, craca uriașă, în stare să țină lesne orice povară. Și deodată toate gândurile lui se agățară de creanga ademenitoare.Întunericul creștea mereu îmbrăcând tot pământul în haină de doliu. În bezna grea Ițic se căzni mult până să-și petreacă curelele peste creanga neclintită și până să-și potrivească bine lațul pe gâtul lung, cu pielea roșie și presărată cu pistrui. Craca pârâi puțin peste zvârcolirile lui, iar vântul, din ce în ce mai furios, îl suci și-l învârti toată noaptea.

Dimineața sosi târziu, însoțită de împușcături tot mai dese.

Ninsoarea încetase. Soarele se ivi într-o spărtură de nouri, aprinzând mii de curcubee pe câmpurile înzăpezite.

Ițic atârna sub creanga nemișcată, ca un viteaz în poziție reglementară. Doar că în loc de capelă avea un strat de zăpadă proaspătă peste părul zbârlit și că bocancii erau despărțiți de pământ cu vreo două palme. Ochii lui umflați și ieșiți din orbite priveau și acuma speriați în zare spre tranșeele companiei.

Lumina albă însă îi săruta fața învinețită, ștergând urmele suferințelor și netezind cutele imputării.

În văzduh, peste capul lui Ițic Ștrul, războiul vâjâia mai furios, mai nesăturat, ca o uriașă pasăre de pradă.

Golanii

1916

— Tăticule! Tăticule! țiui Margareta, lovindu-se repede cu palmele peste piept, către Gonea Bobocel, care se necăjea să-și croiască drum cu coatele prin furnicarul de lume ce se grămădea la intrarea cafenelei.

Gonea se opri o clipă, întoarse capul și, văzând pe Margareta, îi strigă cu glas rebegit, zvârcolindu-se furios în puhoiul de oameni:

— Stai că viu, puiule, stai!

Cernea o ploaie măruntă și grasă ca untura topită. Trotuarele erau negre de umbrelele umflate, care se bălăbăneau și răpăiau, ca niște darabanele, sub bătaia picurilor de apă.

Lumea, cu rămășițe de zâmbete înghețate pe buze, se grăbea acasă, sau se înghesuia la ușile cafenelelor și ale restaurantelor, ca albinele la urdinișuri când le gonește furtuna.

Margareta se adăposti sub cortul de pânză sură al unui galantar, unde un pâlc de oameni muiați leoarcă priveau cu frică la săgețile albe de ploaie, ca un cârd de găini speriate de uliu. Era o fetișcană jigărită, cu fața smeadă, bolnăvicioasă, pe care se citea durerea mută și nehotărâtă a sufletelor pedepsite de Dumnezeu. Îmbrăcată c-o rochie neagră, scurtă, de sub care răsăreau două picioare mari cu pulpele groase cât cofele, c-o bluză roșă-zinoberie, învăluită ca într-un sac cu un șort larg, cum poartă fetițele de școală, vedeai numaidecât că vrea să se facă mai tânără de cum este. Dar obrajii spoiți c-un strat gros de pudră și sulemenele, ochii stinși, cu cearcănele vinete negrii, pe care nici dresurile nu le mai puteau ascunde, buzele cărnoase, mușcate si vopsite cu carmin, care păreau o pată de sânge pe o coală de hârtie, și pălăria-beretă țanțoșă, aninată peste claia castanie de păr străin ce-i împovăra capul, erau parcă urmele și rezultatul celor douăzeci și șapte de ani, care nu se mai puteau tăgădui.

— Știi că ești nostimă, măiculiță? îi zise Gonea, scăpat cu mare greu din vălmășagul de oameni; apoi după un scurt răstimp repetă c-un zâmbet straniu, mângâindu-i bărbia: Aoleu, foarte nostimă!

Fata îl iscodi o clipă și-l întrebă c-un hohot ascuțit și silit:

— Sunt bine?

— Parc-ai fi o ștrengăriță de paisprezece ani… Aoleu, bată- te noroacele, fată, au să te soarbă fraierii, au să te soarbă…

Gonea vorbea repede și căutând să-și înfigă privirile în ochii fetei. Margareta însă îl smuci de braț, îl scoase în ploaia care țârâia cu o monotonie plictisitoare și-i șopti ca un copil corcolit:

— Vino, cocoșelul mamii, vino să ne plimbăm și noi ni- țel!…Vino…

— I-ascultă, fă, mi se pare că ești cam taram-taram! strigă Gonea, scos deodată din țâțâni. Nu vezi tu cum plouă?… Ce vrei, să mă fac zgulici de dragul tău? Asta o vrei?

— Vino, tăticule, nu mai cârti! îl întrerupse Margareta, astupându-i gura cu palma.

Gonea Bobocel încruntă din sprâncene, bombăni o frântură de sudalmă, dar pe urmă deschise umbrela și porni:

— Hai, hai șerpoaico… Acu văd că vrei să-ți bați joc de mine… De vreo două zile văd… Dar să nu mă prostești, Marghiolițo scumpă, că te sugrum și-ți strivesc țeasta ca la un pui de năpârcă… Uf!

Plecară agale pe Calea Victoriei. Pe fața Margaretei plutea o umbră de bucurie și tremura, parcă ar fi gâdilat-o un fior de fierbințeală. Cu o mână în buzunarul bărbatului, sărea și se sucea, învrăjbind băltoacele cenușii de apă ce începuseră a se lăfăi pe trotuar.

— Mergem până-n capul Podului, puișorule, așa-i? Și bem o halbă de bere, și mâncăm o pereche de mititei, și luăm o prăjitură, și…

— Da, da, duhni scurt Gonea, care pășea morocănos, pufnind de necaz că iar a lăsat să-l biruiască nepriceputa asta de fată.

Margareta știa că Gonea se frământă, și-l pândea cu coada ochiului. Fălcile bărbatului clămpăneau, iar mustățile i se zvârcoleau scurt, în răstimpuri. Se întoarse spre dânsa cu niște sclipiri albe, pătrunzătoare, în ochii care îi jucau în cap ca două mărgele de argint-viu.

— Ei, ce-ai isprăvit?… Ai apucat ceva? zise înăbușit, mișcând repede degetele de la mâna dreaptă, ca și când ar fi numărat gologanii.

Pe fată o păli frica și începu a bate din buze fără să poată scoate vreun cuvânt. În sfârșit, însă, se reculese și rosti răgușit:

— Bine, bre, ești chior? Nu vezi și tu că acuma nu-i vreme de învârteală?… Plouă, nene, nu vezi cum plouă? Unde găsești tu fraieri acu, ai? Dar Gonea parcă n-ar fi auzit-o; se burzului, roși ca racul fiert și păși din ce în ce mai apăsat, gata-gata să izbucnească.

— Și n-ai luat nimica?… Nimic, nimic? întrebă cu vocea înecată de mânie.

— O piesă…

— Aoleu, o piesă!… O piesă!… Ce să fac eu c-o piesă, ce să fac? crâșni dânsul, mușcându-și crunt buzele.

Se apropie de Margareta și, pe-ascuns, ca să nu-l vadă lumea, îi repezi un ghiont în coaste.

— Ești nebun, tăticule? sughiță fata. Vrei să te ducă la poliție?

— Aoleu, fă, aoleu!… Și tu mai ai poftă să te plimbi?…

Plimbare, domnule, plimbare-i trebuie coniței!… I-ascultă, fă!

Margareta șovăi o clipă. Gonea se opri brusc, își împinse jobenul asudat pe ceafă și se puse să înjure în gura mare.

— Dă piesa, taică, dă piesa, c-aici te zdrobesc, iac-aici, în clipa asta!… Dă-o-ncoace! Ș-acu du-te, mașer, și-ți vezi de treabă, că te deșăl, te schilodesc, te…

Fata scoase fuga banul din geantă, i-l aruncă și se făcu nevăzută, căci lumea, curioasă, se întețea în jurul lui Gonea, care răcnea cu ochii bolbocați ca un smintit.

“Vrea să-mi tragă clapa! Vrea să mă părăsească!” își zicea dânsul, simțind că numai gândul acesta îl frige ca un fier înroșit. Capul i se înfierbântase ca un ibric în care clocotește ceva. Se opri în fața unei vitrine, vroind să se hoalbe și el la nimicurile acelea pe care cei de seama lui le privesc hămesiți și înspăimântați, parc-ar vedea niște lucruri sfinte.

— O piesă! bolborosi Gonea iarăși și iarăși. O piesă…

Adică nimic, curat nimic! Atunci ce nevoie mai am de ea?…

O șontoroagă bătrână ca dânsa să-mi facă atâta inimă friptă? Aoleu, dar prost mai sunt, nene, prost mai sunt!…

Simțea, însă, când rostea cuvintele acestea, că minte, că încearcă numai să se amăgească. Și atunci îl apuca meteahna înjurăturii și-i venea parcă să se ia de gât cu toată lumea.

“Dar bine, bre, de ce să mă părăsească ea pe mine, de ce? Huohoho!… Și tot mai are obraz să mă mintă ca pe un gogoman!

N-am văzut-o eu alaltăieri cu Aristică? Dar ea nu, că era un fraier… Am știut că minte și totuși n-am bătut-o… Uf, măgarule, măgarule!… Iar de atunci fasoane și mofturi, și eu nu mai îndrăznesc să-i fac nimic, căci sunt laș ca o țoapă…

Mă fac de râsul mahalalei, șmecherii o să-și bată joc de mine, și tot nu mă încumet s-o zdrobesc, uuh!… Ba mai plec și la plimbare cu domnișoara…” Crâșni iar din măsele, bâlbâi vorbe murdare, între buze i se

închegă o dungă subțire, gălbuie de spume, și începu a da din mâini, parcă s-ar fi înecat.

Deodată o mână de oțel îl înșfăcă de braț, iar un glas cunoscut îi pufni la ureche:

— Ce-i cu tine, Goneo?… Ce-ai de umbli așa, ca un mahalagiu de provincie? Bobocel se întoarse speriat și răspunse cu glas sugrumat:

— Nimic, Aristică… ce să am? Iacă, mă gândesc…

Ochii lui Aristică scânteiau ca doi tăciuni aprinși pe fața roșcovană, lată, pe care o împărțea drept în două perechea de mustăți galbene ca paiele, întinse de-a curmezișul obrajilor, de la o ureche până la cealaltă. Rânjea cu râsul grosolan al unui mutalău, un râs la care luau parte gura, ochii, mustățile, obrajii și chiar nasul lung și subțire, care tremura și se îndoia ca o frunză de țigară.

Gonea, privindu-l, simți un fior ciudat prin inimă. I se păru că începe să înțeleagă ceea ce nu înțelegea. Aristică era vioi și tânăr, tânăr, încât părea că te înveselește cu tinerețea lui. Alături de dânsul, el era ca o gloabă mocănească lângă un cal năzdrăvan…

Îi trecu brațul pe după mijloc și-i zise râzând:

s— Hai, Aristică, să luăm o halbă!… Astăzi fac eu cinste…

— Parol? strigă Aristică bătându-l prietenește pe umăr, dar apoi, ca și când și-ar fi adus aminte de ceva, strâmbă mofturos din nas și urmă: Au, au, au! Imposibil, neiculiță!

Trebuie să mă duc, căci mă așteaptă… Știi, bre, un mic randevu…

Cred că mă-nțelegi? Gonea nu putu sufla nici o vorbă. Un nod amar i se înțepenise în gât. Dar se silea să zâmbească larg, cu înțeles, deși presimțirea îi spunea că Aristică se duce după Margareta.

Îl mai văzu o clipă răzbind printre lumea ce prinsese a forfoti iarăși pe stradă; umerii lui lați și ciolănoși cu grumajii de taur îl ridicau parcă din rândul celorlalți oameni… Și atunci o dâră luminoasă pătrunse în mintea lui Gonea: “ Puterea… puterea și tinerețea!…” Rămase câteva clipe aiurit. Abia acuma începea să-și dea seama cu tot dinadinsul de ceea ce va să zică putere și tinerețe, de farmecul ce se ascunde în aceste două cuvinte.

Și acuma, parcă, înțelegea și pentru ce Margareta caută să-l părăsească, și pentru ce dânsul nu poate lupta împotriva lor cum ar trebui…

Ploaia încetase. Prin aerul spălat și limpezit, însă, tot mai zbârnâiau când și când stropi întârziați, ca niște boabe scumpe de argint. La spatele cernit al

unui nour uriaș, se dezvelise o baltă roșă-aprinsă de lumină, rumenind toată fața orașului îngenuncheat sub plescăiturile reci ale ploii.

Șiragurile de geamuri ale palatelor împodobite începură a arde cu flăcări galbene-roșcate, ca o pădure minunată de făclii de rășină, iar coperișele, turlele și fumul acela albăstrui, care se așterne deseori peste capetele Bucureștilor ca un cearșaf nemărginit de dantele, se îmbrăcară într-o haină strălucită de mătase arămie… Numai jos, prin ulițile murdare și întortocheate, o ceață plumburie, gâtuită, leopăia și se terfelea în noroiul proaspăt, ca o femeie beată, deșirată și zdrențoasă…

Gonea rătăci mult pe străzi, cu sufletul răscolit, printre lumea ce năpădise iarăși trotuarele, mai veselă și mai numeroasă.

Simțea cum i se înfige în inimă tot mai adânc un cui și nu-l poate smulge, nu știe de ce să se apuce. Se zvârcolește și se sfarmă ca un tont, dar nu poate face nimic.

Când ar fi nevoie s-o scarmene, atunci o gogolește și-i ascultă toanele, iar când ar trebui să se facă n-a vede, n-aude, atunci o înjură ca un hamal. Ea râde de prostia lui, vede el bine cum râde din toată inima și cum îl poartă cu ciga-niga.

“Adică și eu sunt un zevzec și jumătate, s-a isprăvit…

Șerpoaica mi se urcă în cap și foarte bine-mi face, are dreptate, căci sunt prost! Degeaba mă cred eu băiat deștept, sunt mai netot ca orice huidumă…” Își trase pălăria pe ochi și se îndreptă, plouat, spre casă, mângâindu-și mustața subțire, cănită ca pana corbului și cârlionțată ungurește. Sub mustăți, printre buzele ca două șiruri purpurii, se zgâiau trei dinți viermănoși și înnegriți, și o plombă de aur, care clipea și licărea mândru în mijlocul feței înguste și galbene ca chihlimbarul. Mergea legănat, tacticos, cum avea obiceiul să se poarte totdeauna pe Calea Victoriei, ca să n-aibă boclucuri cu oamenii poliției, care îl dușmăneau de mic copil. Și ca să-și dea un aer mai boieresc, întoarse ochii pe dos și începu a fredona, cu o voce de oală crăpată, un cuplet care făcea mare furoare prin mahalalele Bucureștilor.

În colțul străzii, însă, îl opri brusc un băiețandru pipernicit, cu o mutră tăbăcită, cu degetele lungi și subțiri ca fusele.

— Bonjur, nea Goneo! îi zise, măcar că acuma pretutindeni pâlpâia lumina zăcută a felinarelor.

— Bonjur, Teacă… Ce vrei? N-ai parale? răspunse Gonea repede, fără să se oprească; îi era frică să nu-l vază cineva stând la taifas c-un pungaș

cunoscut.

— Ba am parale, nene, am berechet… Vrusei numai să te întreb: ce mai faci? Și începu a râde șiret, ca omul care știe ceva, dar nu vrea să spuie. Gonea îl târîi mai deoparte și se răsti la dânsul:

— Hai spune, cotarlă, nu-mi umbla cu fasoane!

Pungașul se făcu deodată serios, își scufundă mâinile în buzunarele pantalonilor ferfenițiți și întrebă mândru și scurt:

— Ai văzut matale pe Margareta? Gonea îngălbeni, ca și când i-ar fi trântit două palme.

“Adică tot orașul știe, numai eu mai cred în mofturi!” Își zgâi ochii la băiatul care-și făcuse buzele ca gura unei pungi de bășică.

— Zi, mă, zi! lihăi cu o voce de om bolnav.

Teacă se uită la dânsul cu ochii aprinși de o văpaie sălbatică și începu a torăi pe nerăsuflate, parcă fiecare vorbă rostită i-ar fi luat un bolovan de pe inimă:

— Am văzut, nene, pe Margareta cu Aristică. Mergeau la braț și râdeau, și tot mergeau. Apoi odată s-au oprit și s-au pupat în mijlocul străzii, iar oamenii i-au luat cu huo…

— S-au pupat, mă?

— Da, s-au pupat. Și Margareta, când m-a văzut, a prins a schimba fețe, însă nea Aristică mi-a cârpit o palmă peste ceafă, uite pe-aici, că și acu o simt… Și a zis că dacă-ți spun matale ceva, o să-mi mute fălcile, o să…

Pungașul tăcu brusc, sfredelindu-și ochii în ochii lui Gonea.

Văzu că fața acestuia se schimonosește, ca și când i-ar fi dat otravă. Asta îi mai răcorea sufletul ruginit; dacă l-alovit celălalt, să pătimească cel puțin ăstalalt.

În mintea lui Gonea gândurile se învâltorau cu așa iuțeală, că nu le mai putea urmări. Stătea uluit, buimac și numai inima i se zvârcolea și tremura. Dar Teacă nu-i dădu răgaz.

— Hai, neică! îi șopti cu glas mai muiat. Hai să-i vezi!…

O să-ți arăt cum se plimbă fără pic de rușine…

Se luă în neștire după băiat, cu pași de plumb, ca o vită care merge la zalhana. Trecea pe străzi strâmte și întunecoase, unde oameni palizi, îmbrăcați în zdrențe murdare, alergau zăpăciți, încoace și-ncolo, cu necazurile tipărite pe față.

Acuma Gonea vedea lămurit că Margareta e gata să-l părăsească. Dar nu putea înțelege ce se petrecea în sufletul lui însuși. Poate l-o fi fermecat

hoața?… Nu prea căutase niciodată să-și dea seama dacă o iubește sau nu. Golanii, de altmintrelea, rareori își pierd vremea cu d-astea. Fetele îi iubesc, poate, la început, dar și iubirea lor se schimbă repede într-o frică oarbă care, la ele, este mult mai trainică decât iubirea. Oricum, însă, îl rodea un necaz nespus când se gândea că azi-mâine n-are s-o mai vază pe lângă dânsul.

Începuse să-și închipuie că fata asta e legată oarecum de sufletul lui, poate chiar de viața lui, și, în clipa când s-ar despărți de ea, viața lui ar trebui să ia o întorsătură neașteptată… Și deodată simți o trebuință mare să vorbească, să-și verse focul și aleanul ce-l mistuia. Își mai domoli pașii și fură cu ochii pe tovarășul său, care tropăia foarte grav alături de dânsul, examinându-și din când în când ghetele scâlciate și înglodate.

— Bine, mă, începu Gonea c-un glas jalnic de femeie, acu și tu ești șmecher și știi cum merge lumea… Apoi bine, se poate să vie Aristică să-mi ia pe Margareta iac-așa din senin? Se poate, bre?… Ei, ce zici tu, că ești băiat deștept… ce zici?

— Nea Aristică-i mai tare, răspunse Teacă cu o mutrăîntristată.

— Ei da, nici eu nu zic că nu-i mai tare. Bine. Dar ce i-am făcut eu lui ca să se lege tocmai de Margareta mea? Ce i-am făcut, măi Teacă, ia spune?

— De, Margareta câștigă mai mult dintre toate fetele, știi matale destul de bine, făcu iarăși Teacă, privind c-un ochi la Gonea, care clătina din cap nerăbdător, căci răspunsurile nu erau deloc pe placul lui. El avea nevoie de mângâiere, nu de mustrări ascunse. Vru să-l ia la înjurături, dar totuși se răzgândi și urmă cu aceeași voce cadențată, dăscălească:

— Câștigă, firește, dac-o îngrijești cumsecade. Eu am scoso din mizerie, acu-i lesne să câștige… Ș-apoi nu merit și eu ceva după ce m-am trudit cu dânsa? Nu merit?… Ei, spune tu singur, să vedem, nu merit?

— Sigur că meriți, țivli pungașul cu vârful limbii.

— Vezi?… Și Aristică totuși vine și vrea să mi-o încânte și să mi-o răpească. Apoi crezi tu că ăsta-i lucru cinstit? Așa crezi? Când cotiră în strada Sfinții Voievozi, Gonea zări numaidecât, pe trotuarul din față, pe Margareta cu Aristică. Veneau încetinel, șoptindu-și nas în nas, ca doi logodnici. Gonea simți că-i joacă genunchii, se opri și se răzemă de un perete, cu privirile pironite la dânșii. Apoi bâjbâi cu mână, ca și când ar fi vrut să apuce pe Teacă de braț, dar Teacă o tulise îndată ce dăduse cu ochii de Aristică. Vedea singur că e caraghios și se pomeni punându-și întrebări peste întrebări: “Ce vreau eu acuma? Ce caut aici? La ce-am mai venit aici, când știam bine că sunt laș, că nu pot să fac nimica?” Se uită înspăimântat

la cei doi, cu ochii înlăcrimați, parcă le-ar fi cerut iertare… Ei însă râdeau și nici nu-l vedeau.

Iar când îl zăriră, Aristică îl strigă prietenește, fără urmă de sfială:— Bonsoar, Goneo!…

Gonea găsi în cuvintele acestea o zeflemea, care-i șfichiuia obrajii cu pleasna unui bici de foc. Și tot atunci îi fulgeră prin minte ce vrednic ar fi el, dacă ar avea acuma îndrăzneala și puterea să se arunce la fată și, în fața lui Aristică, s-o înhațe de păr, s-o târască pe pietrele uliței, să-i ciocănească ciolanele…

să facă în sfârșit o halima, de care să se minuneze Bucureștii.

Dar picioarele îi erau atât de grele, încât se părea că sunt bătute cu cuie-n pământ. Numai târziu de tot, când perechea se depărtase de-a binelea, se urni și el după dânșii, șontâc- șontâc, fără să-și dea seama pentru ce, ca un cățel bătut pe urmele stăpânului care l-a huiduit.

Deodată însă băgă de seamă că Margareta și Aristică s-au oprit. Stătu și el și se dosi iarăși lângă perete. La lumina amorțită a unui felinar, văzu că umbrele lor se apropie o clipă și se contopesc.

— O sărută! mormăi Gonea și mai întunecat.

La câțiva pași, apoi, se întâlni piept în piept cu Margareta.

— Bine, fă, se zborși el la dânsa, tu faci cabazlâcuri cu șmecherii în loc să-ți cați de învârteală? Tu…

Se întrerupse ca să se poată îmbăla în tihnă. Se simțea parcă mândru și mulțumit că poate iar să răcnească și să înjure. Încruntă strașnic din sprâncene, iar fata, văzându-l atât de sărit, se zguli ca o șopârlă și dârdâi cu glas plâns:

— Iartă-mă, tăticule, iartă-mă!…

— Unde-s gologanii? se răpști dânsul cu aceeași voce răgușită.

— Mi i-a luat, mârâi încet Margareta.

— Aoleu, aoleu! mugi Gonea, întorcându-i spatele, înțepat, și pornind ca furtuna, în vreme ce femeia alerga după dânsul murmurând neîncetat:— Iartă-mă, tăticule…

— S-a umplut paharul, mândro!… O să te stâlcesc acuma, acuma o să-ți rup ciolanele! urlă bărbatul fără să se uite măcar la ea.

Gonea totuși parcă simțea, chiar și când clămpănea din dinți și înjura surugește, că el mai nu mai are nici o stăpânire asupra acestei femei. Mai venea dânsa după el și-i răbda ocările, dar firul cel vechi, împletit din frică și din iubire, care o lănțuia strâns de dânsul, începuse a se destrăma.

Sufletul Margaretei s-a schimbat cu desăvârșire, și Gonea vedea din ce în ce mai lămurit că numai el este pricina acestei schimbări. Totdeauna bărbatul este de vină când o femeie îl părăsește. Dacă bărbatul e bărbat, femeia trage la dânsul, caută scăpare și adăpost în brațele lui dinaintea tuturor primejdiilor. Căci femeia e slabă și are nevoie de un apărător voinic în vârtejul caznei fără sfârșit care este viața.

El însă a fost laș. Și-a pierdut cumpătul îndată ce a bănuit că Aristică îi dă târcoale. A bătut-o, și ea știa că pentru Aristică o bate. Iar când femeia mănâncă bătaie pentru un bărbat, atunci, dacă nu l-a iubit, va începe să-l iubească… Acuma, firește, totul e târziu…

Margareta ciusmuluia în urma lui cu pași molatici, cu capul plecat puțin, cochet, într-o parte. Buzele-i bâiguiau necontenit “iartă-mă, tăticule”, dar glasul ei se făcea clipă cu clipă tot mai leneș, mai nepăsător. Simțea și ea că n-are de ce să se teamă.

Furia lui Gonea, într-adevăr, scădea și se potolea pas cu pas. Sudălmile i se opreau în gât, bolboroselile înverșunate îi amorțiră pe buze. Iar când intrară în strada Occidentului, unde aveau o odaie cu chirie, o luă de mână ca pe un copil rău și dezmățat, pe care mă-sa îl strânge acasă de pe drumuri.

În odăița săracă și dărăpănată, amândoi tăcură, ca două buturugi, vreme îndelungată. Ceva neobișnuit și apăsător fâșâia în aer… Margareta se aștepta ca bărbatul, după toate acestea, s-o bată sau cel puțin s-o înjure și să se strâmbe la dânsa. Atunci barem ar putea să ocărască și să țipe și ea, și n-ar fi nevoită să se rușineze. Acuma, însă, fiind silită să stea așa neclintită, să ocolească mereu privirile îmblânzite și întrebătoare ale lui Gonea, o cuprinse o rușine, care o stânjenea și o necăjea. Și Gonea înadins, parcă, nu-și lua deloc privirea de la dânsa. Se încolăcise pe sofaua roasă din care curgeau șuvițe de scamă și, oftând în răstimpuri din baierele inimii, îi urmărea cu ochii toate mișcările.

În sfârșit, Margareta nu mai putu răbda liniștea aceasta înăbușitoare și începu a se boci cu hohot… Gonea tresări mirat…

— Acu de ce plângi, maică? Hai?…

Fata bâlbâi cu o voce sughițată și mustrătoare:

— Nu mai mă bați, tăticule… nu mai mă bați!…

Pe Gonea nu-l uimi deloc imputarea aceasta; se întinse pe o rână și glăsui trăgănat și căinător ca o bocoavnă străveche:

— Pentru ce să te mai bat… S-a sfârșit, puișorule… vezi tu bine că s-a sfârșit… Ș-atunci de ce să te bat?… De-acu, iacă, s-a isprăvit… Ce să-i

faci? De douăzeci și trei de ani trăiesc cu fete ca tine, dar încă nu mi s-a întâmplat niciodată să mă părăsească ele pe mine… Acu tu faci de-a-ndoaselea…

Ei, ce vrei? Tu, poate, ești mai șmecheră… sau poate așa sa nimerit? Ce poți ști? Lumea-i ciudată. Rareori îi ghicești toanele… Astăzi mă lași tu pe mine, poimâine o să te lase Aristică pe tine. Vezi, așa-i lumea, puiule, iac-așa!

Margareta se târî lângă dânsul ca o pisică bătrână, răsfățată, și începu să-l ogoiască:

— Ce-i, Goneo, sufletelule drag?… Adică pentru că m-ai văzut o dată cu Aristică, tu crezi că…

— Taci din gură, fă, o întrerupse Gonea într-o bobotă de mânie, eu nu sunt tocmai atât de gogoman cum credeți voi cu Aristică! Eu știu ce știu și văd ce văd…

Apoi, după o tăcere de o clipă, iar se potoli și urmă mai rar:

— Și când mă gândesc bine-bine, văd și eu că aveți dreptate… Acu, ce mai la deal-la vale, eu sunt bătrân… Paizeci și șapte, asta înseamnă ceva! Dacă nu mi-aș vopsi părul și mustața, aș rămâne mai cărunt ca lustragiul cela din colțul Buzeștilor… Ș-apoi, la urma urmelor, de ce ți-aș lua tocmai eu gologanii și de ce nu altul, mai tânăr și mai fercheș? Pentru tine e cam totuna cine ți-i ia: eu, Aristică sau altul. E vorba numai să ți-i ia cineva, altmintrelea ai avea belele cu borfașii… Ei, și Aristică-i mai tare ca mine, e mai tânăr… mai tânăr…

Dar fata plângea mereu și sughița și murmura:

— De ce nu mă mai bați, tăticule, de ce nu mă torturezi?…

Știi tu cum sunt eu… Ciupește-mi carnea, dacă vrei să te iubesc!

Gonea o cântări puțin din ochi, apoi continuă rostind vorbele cu greutate, parcă le-ar fi smuls din adâncul pieptului:

— Eu ți-am luat paralele, dar în schimb te-am îmbrăcat, te-am hrănit, ți-am cumpărat orice ți-au poftit ochii și inima…

C-așa sunt eu, dragă, așa e firea mea. Eu sunt îngrijitorul vostru. Trăiesc și eu destul de bine și fără muncă pe lângă voi, n-am ce zice, dar de ce să nu trăiesc și eu bine și nemuncit? Nu sunt și eu om? Om sunt, frate, și-mi place să umblu cu minciuna și să lenevesc… Ce! În viață trebuie să fii deștept… Trebuie să știi înșela viața, altmintrelea ea e un adevărat iad pentru bietul om… Cu viața nu te poți război, degeaba! Viața nu se lasă biruită de oameni, cel mult înșelată.

Pentru aceia care izbutesc s-o înșele, ea e o glumă urâtă, pentru cei care se războiesc cu dânsa e un șir neîntrerupt de dureri… Bine, știu și eu că, odată ș-odată, orice înșelăciune trebuie să iasă la iveală, dar poți să știi când o să fie asta? Cel ce a înșelat va fi strivit, da, dar oare nu e învins și cel ce se războiește? Margareta nu înțelegea nimic din toată vorbăria aceasta.

Ea vedea numai că Gonea nu o bate și asta o făcea să-și aducă aminte de Aristică.

În odaie se înțepeni o tăcere grea ca o pânză neagră, pe care tictacul trudit și răgușit al ceasornicului de masă o dumica în clipe searbede și plictisitoare. Pe urmă Gonea întrebă scurt:

— Când pleci?

— Unde? murmură fata mirată.

— La Aristică…

Un moment, Margareta șovăi și se uită tulburată la flacăra galbenă, chircită, a lămpii, dar în sfârșit răspunse domol, mai mult pentru sine:

— Nu știu…

Și apoi nu mai schimbară nici o vorbă. Mâncară și se dezbrăcară tăcuți, parcă acest “nu știu” ar fi ridicat un zid de piatră între dânșii. Se așezară în pat unul lângă altul. Gonea stinse lampa. Margareta își hodini capul și acuma pe brațul încovrigat mort al bărbatului, cum se obișnuise în cei doi ani de zile, iar Gonea stătea întins cu fața-n sus, cu ochii pironiți la cercul de lumină mohorâtă pe care candela o tremura în tavan, și număra tictacurile ceasornicului. În hârbul candelei untdelemnul sfârâia încetinel, ca o pisică ce toarce la căldură; afară, sub fereastră, pași grei, îndesați, se apropiau în răstimpuri, bocănind din ce în ce mai tare, apoi se depărtau și se stingeau iarăși, în tăcerea ce se așternea clipă cu clipă tot mai deasă.

În creierii lui Gonea gândurile se vâltorau, se întreceau fără încetare și tot mai nehotărâte. Toate fetele cu care a trăit, gologanii soioși ce i-a luat i se perindară prin minte ca niște icoane stranii, iar pe urmă, ca o prăpastie fără fund, i se înfățișa ziua de mâine, neagră și pocită, întocmai ca o zi trecută…

Căldura ce izvora din trupul adormit al Margaretei i se părea că-i învălmășește toate gândurile și încetinel-încetinel îi înmoaie creierii, care încep a picura ca ceara topită pe o lespede albă de piatră…

Când se trezi, în odaie stăpânea aceeași tăcere năbușită.

Candela sfârâia și acuma, ceasornicul țăcănea neobosit, numai de afară mai pătrundea un zgomot surd, nedeslușit, zgomotul jalnic și trudit al vieții.

Brațul lui Gonea însă se ușurase, căci Margareta nu-și mai proptea capul pe dânsul. Un fior rece îl cutremură din creștet până-n tălpi… Se simți deodată atât de stingher și de părăsit, încât inima i se zgârci de durere.

După un dram de vreme, se uită împrejur necrezător și mirat, parcă, apoi se repezi la dulapul de haine și-l deschise. Era gol.

“A plecat…” Rămase smirna în mijlocul odăii…

Un mănunchi de raze blânde, veștede, intră pe fereastra colburoasă, spoind odăița c-o lumină tristă și amărâtă. Firele de praf, dezmorțite de adierea căldurii, începură a juca, leneșe și cumpătate, ca niște moșnegi cuminți… Și odaia totuși părea pustie ca o șandrama de vechituri.

Încetul cu încetul, Gonea Bobocel se dezmeteci. Sub crucea pieptului îl apăsa o greutate mare. Începu să tremure și trebui să se lase grămadă lângă pat. Și, în vreme ce ochii i se înecară într-un val sărat de lacrămi, gemu slab, sfârșit:

— Of, puiule, puiule!…

Răfuiala

1919

I

Primenit de sărbătoare, gata de mult de ducă, Toma Lotru ședea mototol pe laviță, cu coatele rezemate de marginea mesei, cu obrajii scufundați în găvanele palmelor, privind țintă la un ochi de fereastră pe care gerul de astă-noapte zugrăvise sumedenie de figuri de gheață, ciudate și întortocheate ca visurile urâte ale unui om necăjit. Își bătea capul să le slovenească… Iată, colo-n mijloc, o minune mândră și mlădioasă, un trup frumos de femeie proptit și-n dreapta și-n stânga pe două matahale șterse și prelinse. Și jur împrejur se încolăcesc de-a valma iezme pocite, subțiri, dintre care se desprind și se împletesc, în rotocoale răzlețe, cununi de gheață argintie… Toma părea că începe să înțeleagă rostul acestor chipuri. Își încruntă sprâncenele, ca să le pătrundă mai bine, dar atunci un strop lat de apă se dezghiocă de sub pervaz, se prăvăli în cârligături mărunte peste miezul geamului și, deodată, toată icoana se mânji și toate florile se schimonosiră…

Toma clipi vajnic de două ori, dezvelind doi ochi mari de cărbune stins. O fulgerare de pară lucitoare îi învioră o clipă privirea, o licărire de mânie pătimașă, care însă se înecă îndată în nedumerirea ce-i ținea încătușat sufletul. O oboseală i se strecură prin mădulare. Simțea că îi țâșnește ceva din inimă, ceva nedeslușit încă, asemuitor și cu durerea, și cu mânia.

Și-n răstimpuri, își cântărea nevasta prin păienjenișul pleoapelor întredeschise. O vedea așa, ca prin ceață, sprijininduse cu o mână de colțul mesei, îmbrăcată în haine frumoase, sărbătorești, și i se năzărea că vede o păpușă de marmoră în fereastră, floricică ajunsă de rouă…

Îi era tare dragă Rafila, mai dragă ca ochii din cap. A luat-o săracă, numai cu cămașa de pe ea, dar a trebuit s-o ia, că de n-ar fi luat-o și-ar fi făcut seama. N-a văzut el atunci nimic și n-a vrut să audă nimic. Îi era dragă Rafila și nu-i păsa de nimica.

Rafila a lăcrimat mult, foarte mult, când au făcut tocmeala.

Era fată orfană, crescută și îmbrăcată din mila oamenilor, obișnuită de mică cu plânsul. Plânsul îi fusese în viață toată mângâierea și în bine, ca și în rău. A mai slujit pe unde a apucat, și așa, încetul cu încetul, s-a pomenit

fată mare, frumușică și sprintenă. Flăcăii toți o iubeau și ea era blândă și bună cu toți, dar tot satul știa că numai cu Tănase Ursu se înțelege ea și se potrivește, cum se potrivesc două turturele.

A plâns mult Rafila când a făcut tocmeala cu Toma Lotru, și de la tocmeală până la cununie nici nu i s-au zvântat lacrimile.

Măcar că Toma era flăcău voinic și bogat, iar Tănase sărac ca degetul…

Toma a făcut, de dragul Rafilei, nuntă mare, cum rar se pomenește. Dar Rafila nu înceta deloc cu plânsul… Și când stătură înaintea altarului, când îi puse popa să zică sfântul jurământ, cu trei degete, pe sfânta cruce, Rafila a început să se bocească, de-i tremura și cununița de flori din cosițe. Și toate femeile au plâns de mila ei, încât s-a cutremurat biserica de jale… Mai mult a semănat cununia aceea a prohod decât a nuntă… Și toată lumea se mira și se minuna, numai Toma nu se sinchisea de nimic, căci lui îi era tare dragă Rafila…

Și a trecut de-atunci un an de zile… O seamă de oameni spuneau că trăiesc bine, ca o pereche de porumbei, iar alții zvoneau că nu se prea învoiesc la toate, cum ar fi să se învoiască un bărbat tânăr cu o femeie tânără.

Rafila se topea pe zi ce mergea, cum se topește omul de omăt în bătaia razelor de soare. Îi pieriseră bujorii din obraji, era albă ca peretele. Totuși acum, de când s-a măritat, n-a mai văzut-o suflet de om plângând. Numai Toma o vedea adese cu ochii înroșiți. Însă, când da el s-o întrebe, ea începea a zâmbi, și astfel Toma nu mai îndrăznea s-o necăjească.

Cu toate că și lui i se părea că zâmbetul acela prea seamănă a plâns…

Îi era tare dragă Rafila, și în sfârșit a băgat de seamă și el că se veștejește și se ofilește ca o floare gingașă copleșită de buruieni. Și, de la o vreme, a început să se gândească și să se neliniștească din pricina aceasta.

Apoi, într-o clipă nenorocită, i-a venit în minte un nume, un nume ca oricare altul, dar ale cărui slove îi înțepară auzul ca niște ace aprinse: „Tănase Ursu!” Și, deodată, parcă i s-ar fi făcut lumină în creieri. Părea că începe să înțeleagă multe lucruri pe care nu le înțelesese până acum.

În clipa aceea, însă, a simțit în inimă zvâcniri viforoase, a simțit că toată mintea i se tulbură ca o baltă în care se scurge un pârăiaș nămolos.

Îi veni să se izbească cu capul de pereți când își aduse aminte de bocetele celea nesfârșite, când își aduse aminte cum n-a pus el seamă atunci pe bocetele acelea. Pentru ce nu și-a cătat el de cap, dacă a știut ce știa toată lumea?…

Bag seamă, i-a luat Dumnezeu mințile. Dar îi era dragă Rafila ș-acum, poate mai dragă de cum i-a fost, și simțea că mai degrabă ar face moarte de om decât să se despartă de ea.

Umbla ca un smintit și nu îndrăznea să se apuce de nimic.

Era voinic ca un brad și se temea de toate umbrele, și totuși alerga nebun după umbre.

Se scula în miez de noapte și pleca. Spunea că se duce departe… Și-n capul satului se întorcea peste câmp, sărea garduri, trecea prin grădini ca un hoț, până ce ajungea iar în ograda lui. Ș-aici se dosea să nu-l vadă nimeni, ca un copil care a făcut ceva rău, și sta tupilat toată ziua și pândea, așteptând să vadă ceva, să vie cineva. Îl apuca seara nemâncat și nebăut, dar el nu se clintea din loc… Târziu, după ce se încredința că n-a văzut nimic bănuitor, se strecura iar pe unde a venit, cu același gol în suflet, cu aceeași dorință de a afla ceva. Îi părea bine că n-a găsit nimic, dar îi părea și rău. Ar fi vrut parcă să dea peste ceva, să puie mâna pe ceva, ca să știe lămurit…

Și așa, hoinărea neîntrerupt, când pe urmele lui, când pe urmele ei, totdeauna degeaba. Din toate alergăturile aceste n-a putut scoate nimic… Se chinuia și se frământa, nemaiștiind de ce să se apuce, simțind numai curat că o mână vrăjmașă îl împinge tot înainte și că îmboldirea aceasta nu-i lasă odihnă.

Din om vesel, ce fusese până atunci, se făcu închis ca vremea de ploaie. Nu se mai arăta printre oameni, iar dacă-l cerceta cineva, nu mai știa ce să spună, căci îi era frică să nu se dea de gol. I se părea că toate cuvintele îi sfâșie inima; din toate vorbele înțelegea vicleșuguri care se potriveau de minune cu starea lui, care poate erau rostite anume ca să-l batjocorească pe el. De multe ori îi trecea prin cap să se depărteze, să-și ducă pe Rafila undeva, unde să nu i-o zărească ochi omenesc, să nu i-o poftească nimeni, să nu i-o pângărească nici un gând străin…

Ș-acuma, iată, totuși, vrea să meargă cu Rafila la o nuntă.

Acuma vrea să-i dea drumul, să i-o vadă toată lumea. O duce el singur să se întâlnească cu Tănase.

“Da, își zicea el, căci Tănase are să fie și el la nunta aceea, mai ales dacă știe că și Rafila va fi acolo… Că Tănase-i holtei, el se duce la toate nunțile…”. Nici nu-și mai putea da seama cum s-a putut întâmpla una ca asta, măcar că numai ieri s-a petrecut… Își aducea aminte că au venit doi călăreți, au venit și l-au poftit la nuntă. El s-a codit cât s-a codit, dar

călăreții nu i-au dat răgaz și-n sfârșit a trebuit să le făgăduiască c-or merge negreșit, și el, și Rafila.

— Așa da, firește c-așa! i-a zis atunci unul. Așa se și cade, că, vezi, mirele nostru ți-a fost cel mai bun prieten în holteșie!

— Și mi se pare că sunteți și ceva neamuri… așa mai departe, a adăugat cellalt.

— Apoi să veniți nesmintit, să nu cumva să faceți să nu veniți, că s-ar supăra tare rău mirele…

Toma s-a uitat atunci cu coada ochiului la Rafila și a văzut că ea zâmbește. Îi era pe limbă să întrebe de Tănase. Dar totuși n-a îndrăznit, i-a fost rușine, și a zis cu glas domol:

— Ne-om duce de bună seamă, puteți fi hodiniți!

I-a părut rău, atunci îndată, că a făgăduit și, după ce au ieșit călăreții din casă, sta gata să fugă după ei și să le spuie că nu s-or duce, mai bine orice…

Toată noaptea s-a zvârcolit în pat, parc-ar fi fost culcat pe jăratic. Toate bătăile de cap, toate chinurile ce le îndura de o vreme încoace l-au năpădit deodată și l-au gâtuit, de parcă să-i scoată sufletul.

În urmă, sleit de oboseală, a adormit hotărât să nu se ducă la nici o nuntă…

Dar a doua zi, când era de mers, și-a schimbat gândul.

— Să ne gătim, Rafilo, zise alene către nevastă-sa, că-i vremea să plecăm!

Rafila parcă știa ce gânduri îl toropesc și se uită la el plină de mirare:

— Ne ducem?

— Vezi bine c-om merge, dacă le-am făgăduit! răspunse Toma buimăcit, întorcându-se în altă parte.

— Fie cum vrei tu, Tomo! bâlbâi Rafila.

În sufletul lui Toma se aprinse o poftă nebună să dea față cu dușmanul, să se învrăjbească cu toată lumea…

Și s-a îmbrăcat în hainele cele frumoase, în haine noi, cusute toate de mâna Rafilei. Și-n vremea aceasta nu și-a luat deloc ochii de la nevastă-sa. O pironea cu privirea, parc-ar fi vrut să-i citească gândurile cele mai ascunse. Dar Rafila se îmbrăca și ea repede, tăcută, și pe fața ei nu se deslușea nici bucurie, nici întristare…

Ș-acum, de când tot stau așa, gata de ducă? Toma parcă aștepta să zică ea ceva, să-l roage, poate, iar ea tăcea și aștepta smerită și liniștită, ca un

boboc de vâzdoagă în oala de lut, și-n loc de bucurie, parcă o umbră de plâns îi îmbrobodea obrajii de zăpadă.

În sfârșit, Toma totuși gemu:

— Mergem, Rafilo?

— Cum crezi tu că-i mai bine, răspunse nevasta cu glas stins.

— Dar dacă ești îmbrăcată?

— Iar mă pot dezbrăca…

El o privi-n ochi și băgă de seamă că buzele ei, subțiri și umede ca două vrâstuțe de sânge, tremurau.

S-a sculat ca trăsnetul, și-a încheiat sumanul la gât și apornit îndată:

— Haidem!

În mijlocul uliței însă își aduse aminte că și-a uitat acasă ciomagul. Se întoarse fuga, bodogănind printre dinți:

— Semn rău!

Rafila îl aștepta în uliță… O răpăială de omăt se cernea prin văzduh, învâltorită când și când de suflări tăioase de vânt. Fărmituri de zăpadă, mărunte și înghețate, o izbeau în obraji și-i alunecau în jos pe piept. Își duse mâna la ochi, ștergând câțiva picuri ce i se încurcau printre gene… Un fior rece o cutremură… Se simțea atât de stingheră în lume lângă acest bărbat de la care nu și-a auzit nici un cuvânt dulce, a cărui dragoste și dezmierdări o înfricoșau. Și, aducându-și aminte în treacăt de celălalt, de mângâierile lui, de bucuriile și de fericirea lor de odinioară, viața ce trebuia s-o ducă acum îi părea mai neagră ca moartea.

Toma veni gâfâind din casă, în mână cu un băț de cireș, încrestat cu flori. Văzându-l, Rafila simți că i se sfredelește un fior de groază în inimă…

II

În toiul veseliei toată casa clocotea ca un coș de albine când se apropie vijelia.

O ploscă înflorită trecea repede din mână în mână, când stoarsă, când iar plină. Nuntașii, cu fețele învăpăiate, cu glasurile răgușite și aspre, horeau un cântec, înăbușind aproape de tot îngânatul viorilor celor patru lăutari cocoțați pe vârful unui lădoi, după ușă. Bucătăreasa, suflecată până în genunchi, cu obrajii roșii și arși ca pojarul, c-o lingură uriașă de lemn în mână, se învârtea în răstimpuri pe lângă mesele încărcate de mâncări și băuturi alese, chiuind și tropăind în hohotul oaspeților. La vatră, o țigăncușă

toropită și uscată bătea și ea când și când din picioare, scotocind prin oalele înșirate pe muchea cuptorului.

Acum se ridică Toma din capul mesei și, întorcându-se către nașul cel mare, închină cu glas potolit:

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate și viață, să mai poți sărbători multe zile de praznic! Și să ție Dumnezeu pe finii dumitale, să trăiască și să-mbătrânească și să se aibă dragi…

mai dragi de cum se au alții!

— Mulțumim, Tomo! Să trăiești și tu și să-ți trăiască și nevasta! Să vă dea Dumnezeu noroc și bucurie! răspunse nașul cu glas înălțat, apoi, după o scurtă tăcere, adăugă mai domol: Ți-a dat Dumnezeu o femeie ca un înger, numai să fiți sănătoși…

Toma îi aruncă o privire nedumerită, parcă i-ar fi fost teamă că-l ia peste picior.

— Numai să vă ție Cel-de-sus pacea și liniștea casei! urmă nașul tot mai încet, și vorbele lui erau călduroase și blânde ca un vânt moale de primăvară.

— Așa, așa, făcu Toma aducând repede gârliciul ploștii la gură și trăgând o dușcă zdravănă. Așa!… Femeia-i bună, numai dracu-i rău!

Și începu a râde gros, ștergându-și buzele și mustățile cu mâneca cămășii.

Se arăta voios, ca un copil neostoit, dar de câte ori se deschidea ușa, se cutremura și se înfiora, parcă l-ar fi mușcat un șarpe. Simțea și știa hotărât că trebuie să mai vină cineva…

Cât fusese drumul de lung, din Măgură și până aici, s-a tot frământat. Îl vedea parcă pe Tănase venind într-un ropot pe urma lor și se uita deseori îndărăt, dacă nu-i ajunge din urmă. Nevăzând nimic, se mângâia, zicându-și că Tănase o fi luat-o înainte…

În creierii lui se plămădeau fel de fel de gânduri, se învălmășeau fel de fel de planuri. Un glas îi șoptea parcă neîncetat cuvinte urâte, îl întărâta, făcându-l să-și grăbească pașii…

Când au ajuns la casa cu cinstea, s-a mirat grozav, căci Tănase nu era acolo. S-a uitat cu de-amănuntul împrejur, dar nu l-a zărit… În clipa dintâi a simțit parcă un fel de durere, dar apoi a tresărit ca deșteptat dintr-un somn adânc și o adiere caldă i-a netezit inima, ca și când i s-ar fi luat o piatră de moară de pe suflet. A răsuflat o dată din greu, uitându-se în grabă, pe-a furișul, la Rafila. Femeia era ca marmura…

Totuși, după ce s-a mai dezmeticit puțin din bucuria dintâi și a început iar a se gândi, a simțit că Tănase tot o să vie, și-l aștepta cu tot dinadinsul, cum așteaptă oamenii cei bătrâni și neputincioși moartea.

Și pe la sfârșitul mesei, când era veselia mai aprinsă, iaca, se deschide ușa, și în prag se ivi Tănase. Era un flăcău înalt și drept ca lumânarea, cu o mustață neagră-cărbune, răsucită ca sfredelul, cu ochi mari și dulci, ca de copil nevinovat.

Dădu binețe și se așeză tocmai față-n față cu Toma.

— Să dea Dumnezeu bine, Tomo!

Toma dârdâi apucat de friguri. I se părea că deodată toată casa începe a se învârti nebunește, sălbatic; numai ei doi, el și cu Tănase, rămân neclintiți, privindu-se cu priviri ucigașe.

— Pozna l-a adus aici… pozna, de bună seamă, murmură Toma.

Și de-acum încolo tot cheful i s-a dus, ca și când i l-ar fi luat cineva cu mâna. Fața i se încruntă repede, apoi i se îngălbeni ca unui mort. În zăpăceala ce-l cuprinse se ridică fără veste cu gândul să iasă afară, dar, rușinat de slăbiciunea aceasta, se grămădi îndată iarăși pe laviță.

Îi veni în minte femeia. Își plecă fruntea și, așa, se uită la dânsa. Două pete de sânge se revărsaseră pe obrajii Rafilei și-n ochii ei, ațintiți asupra lui Tănase, luneca o văpaie neobișnuită.

În mintea lui Toma acum începură a se învâltori și a se zbate toate planurile făcute până aici, ca un șuvoi de flăcări învrăjbite. Încet-încet simțea cum se încheagă toate într-un mănunchi de foc, care-l îndeamnă și-i dă putere… Cu buzele învinețite bombăni iar ca prin vis:

— Pozna l-a adus aici… pozna, de bună seamă…

Tănase râdea, văzându-l atât de încurcat, iar râsul acesta îl durea pe Toma, parcă i-ar fi străpuns carnea cu cuie ruginite…

— Noroc, Tomo! strigă apoi Tănase iar, în gura mare. Ați mai venit și voi!

Toma nu răspunse nimic. Auzise limpede glasul, dar cuvintele îi sunau neînțeles ca dangătele clopotelor trase în dungă… Deodată însă prinse o voce moale ca mătasa, o voce subțire și blândă ca o mângâiere de dragoste:

— Am venit, Tănase, și noi la nuntă… Da și tu ai venit!

Era glasul Rafilei.

— Apoi ce să mai facem? Ia așa, ca cei holtei… Ne băgăm nasul în toate oalele, zise Tănase ș-apoi se întoarse spre Toma și începu a râde cu un râs prefăcut, care-l șfichiuia, ca și când l-ar fi lovit cu bice.

— Ai, Tomo? zise iar Tănase.

Toma căscă larg gura, parc-ar fi voit să scoată o puzderie de sudălmi, dar limba-i era amorțită și lipită de cerul gurii și nu putu rosti nici o vorbă… Făcu un semn desperat cu capul.

Apoi îl străbătu un fior rece. Simțea că se face de râs la oameni, purtându-se astfel… Își luă dar inima în dinți și hotărî să nu mai ia în seamă nimic astă-seară. A simțit el dinainte că Tănase va veni, a știut el că trebuie să vie… acum i s-a împlinit așteptarea. Ce să se mai facă de râs? Începu jocul…

Întâi o pereche, apoi alte trei și iar altele, încât bubuiau podelele sub tropotele lor. Foșnetul poalelor înăsprite și chiuiturile se amestecau cu sunetele de vioară, cu fumul albăstriu de tutun, cu mirosul de mâncări și de oameni…

Toma ședea într-un ungher, dus pe gânduri. Fața lui era buhăită, ochii ieșiți din orbite, părea că trage de moarte.

Ședea așa, cu privirile țintă în gol, iar înaintea lui puhoiul de oameni se frământau, cotindu-se cu nepăsare.

Rafila sta în picioare lângă el, un trandafir alb în umbra unui pom sălbatic, uitându-se la cei ce jucau, cu ochii scânteietori, rușinată că dintre nevestele de vârsta ei numai ea nu joacă…

De departe, dintr-un alt colț al casei, Tănase se uita la ea.

De câteva ori pornise spre dânsa, dar după câțiva pași se oprise. Mai târziu însă începu să se apropie încet, strecurându-se prin mulțime, până ce ajunse în preajma ei. Apoi iar stătu pe loc și se dădu câțiva pași înapoi… În sfârșit, nu se mai putu stăpâni. Își încheie pieptarul și se duse drept la Rafila.

— Rafilo, vii la joc? întrebă cu glas slab, tremurător.

Femeia se uită la Toma. Dar el nu zise nici câr, parcă n-ar fi auzit nimic. Numai ochii îi licăreau ca două mărgele de sticlă. Pe Rafila o înspăimântară licăririle acestea și nu îndrăzni să răspundă.

Așa stătură un răstimp tustrei, nemișcați ca niște oameni de ceară.

Pe urmă Tănase întrebă iar, acum mai răspicat:

— Rafilo, auzi?… Vii la joc?

Rafila atinse pe bărbatu-său ușor pe umăr. Toma tresări ca ars, se uită buimăcit, când la unul, când la cellalt, apoi zise cu glas răgușit, șters:— Du-te… du-te, ce mă mai întrebi? Se uită cu băgare de seamă după ei și văzu cum o prinde Tănase de mijloc și cum o trage spre el. Văzu cum își

odihnește nevasta lui brațele pe brațele lui Tănase, cum își încolăcește mâinile pe grumajii lui, cum se lipește de el.

Vedea bine că fețele lor străluceau de o bucurie pătimașă. Și iată, acum povestesc… Tănase îi spune ceva, dar ea nu-l aude. Tănase își pleacă obrajii spre obrajii ei, parc-ar vrea s-o sărute, și ea zâmbește dulce și două ruji purpurii i se aprind în obraji…

Lui Toma i se părea că toată lumea e scăldată în sânge, că toate se tulbură și se schimbă într-o uriașă baltă mohorâtă.

În clipa aceea, însă, o mână groasă, noduroasă, se apăsă pe umărul lui și un glas răgușit și tremurat îl izbi în urechi:

— Nu te uita la ei, Tomo!… Lasă-i în pace să se veselească și nu te mai uita la ei!

Toma se întoarse speriat, ca un hoț prins cu ocaua mică.

Un om sălbatic la căutătură sta înaintea lui și zâmbea batjocoritor.

Era Gavrilă Boroiu. Se lăsă alene pe laviță, lângă Toma, și începu să-l cumințească:

— Femeia e bună spânzurată, auzi tu, Tomo?… Așa-i cum îți spun eu, degeaba crezi c-așa ș-așa… Din femeie se trag toate fărădelegile și toate păcatele lumii…

Se opri oleacă, așteptând parcă vreun îndemn din partea lui Toma. Acesta însă nu zise nimic.

— Măi Tomo! Tu ești prost! Zău, ești prost! Că tu nu știi ce să faci… Dreptu-i? Îl înhăță pe Toma de umăr și-l scutură, privindu-l drept în ochi:

— Dreptu-i? Toma se clătină, întoarse fața și nu răspunse.

— Mă! începu iar Boroiu. Ce te uiți tu atâta la ei? Ce te tot uiți? Ce folos să te uiți?… Ascultă ce-ți spun eu, că io-s om pățit și umblat în lume… Eu am prins-o odată pe-a mea, pe cea dintâi, am prins-o tot așa, ș-acolo pe loc am sugrumat-o… Ce te frământi tu atâta?… Am șezut un an în temniță și iată-mă!

Toma îl măsură înspăimântat, apoi se depărtă încet de lângă el.

— Mă, auzi? îi șopti Gavrilă, apropiindu-se iar. Ia seama ce-ți spun eu!… Spânzurată-i bună femeia, da, spânzurată cu picioarele-n sus!

Toma dădu din cap tăgăduitor. El știa bine ce vrea el să facă, dar nu îndrăznea încă s-o facă. Degeaba îl oțelea Boroiu, el știa ce știa. Și cu cât îl povățuia mai stăruitor Gavrilă, cu atât vedea mai limpede ce trebuie să facă, cu atât se întărea mai mult în gândurile lui.

— Femeia-i iad, măi Tomo, femeia-i drac împielițat, îi spunea Boroiu, iar Toma răspunse într-un târziu:

— Bărbatu-i de vină, Gavrilă!

Și acuma, deodată, parcă se simți mai bine. D-aici încolo se uita liniștit la cei doi și nu se mai amăra dacă-i vedea șoptindu-și. Își zicea mereu, c-un zâmbet searbăd pe buze: “Bărbatu-i de vină!…” Și mai târziu, când conteni jocul pentru o clipă, el însuși a început vorba cu Tănase. S-au întrebat de sănătate și au povestit ca doi prieteni buni, au povestit întocmai cum povesteau odinioară când erau amândoi holtei, când încă nu era între ei nimic.

— Voi când vă duceți acasă? întrebă printre altele Tănase.

— Om porni și noi colo spre amiazi, dacă s-o mai potoli gerul, răspunse Toma, adăugând repede: Da tu?

— Păi, știu eu? M-aș duce ș-aș și rămânea… Nu știu cum ar fi mai bine…— Hai să mergem împreună! zise Toma repede.

Tănase stătu o clipă pe gânduri. Își acoperi ochii cu dosul palmei, uitându-se printre degete la Rafila. Nevasta stătea deoparte cu fața îmbujorată, ademenitoare ca o zână din povești.

— Bine! strigă în sfârșit Tănase vesel.

Ș-apoi jocul începu iarăși, mai zgomotos și mai pătimaș, ca un vârtej de dragoste.

III

Într-amiazi frigul se dezmorți. Cetele de nori plumburii se răzlețiră, dezvelind pe-alocuri în văzduh pete luminoase albastre.

Printr-o crăpătură destrămată, soarele de iarnă își vârî obrajii aprinși, așternând o spoială strălucitoare deasupra pământului îmbrăcat în haină albă…

Rafila și cei doi bărbați, cotoșmăniți bine în haine călduroase, înaintau pe drumul ghețos, ce șerpuia printre strâmtorile Poienii. Zăpada scârțâia sub tălpile lor ca și cobitul unei păsări a morții.

Mai aveau o postată bună până-n Măgura. Toma mergea înainte, sprijinindu-se în bățul de cireș, cu pași mari, grei, cu capu-n pământ, parcă toată grija lui ar fi fost să nu alunece. Mai în urmă veneau ceilalți doi, tăndălind și povestind cu glas domol. Din când în când, își grăbeau mersul ca s-ajungă din urmă pe Toma, dar apoi iar rămâneau înapoi.

Și după o vreme, cerul începu iar să se posomorască…

Norii cenușii se tolăneau prin văzduhul înăbușit, gata-gata să se rostogolească pe pământ, măturând în treacăt crestele dealurilor din preajma drumului. Fulgii se legănau în aer, căzând fără zgomot și așternându-se peste straturile de zăpadă sfărmăcioasă.

Vuiete de vânt alergau în răstimpuri, prin pădurile moarte, scuturând sălbatic crengile copacilor despuiați…

Toma înainta din ce în ce mai repede, lăsând pe cei doi departe în urmă, încât acuma nu mai auzea nimic din vorbele lor… Sângele îi fierbea în vine. Îi era cald, așa că trebui să-și descheie sumanul la gât… Și, când și când, pumnii i se încleștau strașnic, parc-ar fi strâns pe cineva de beregată.

Un șir lung de plopi bătrâni străjuia drumul. Capetele lor se închinau vâjâind, când încoace, când încolo… Deodată, o creangă neagră, uscată, ca o mână uriașă de om, se rupse, țipând ascuțit, și căzu tocmai în fața lui.

Toma stătu locului și se uită repede înapoi.

Tănase venea încetinel cu Rafila, mână în mână, ca doi logodnici.

Omătul le pălmuia obrajii, dar ei totuși parcă zâmbeau.

Inima lui Toma începu a zvâcni să plesnească. O auzea limpede cum se izbește de coaste, ca peștele-n undiță. Simțea cum îi clocotește sângele ca într-o căldare. Și un glas îl îndemna mereu dinlăuntru.

— Acum!… Acum! își zise Toma încet.

A sărit repede la Tănase și l-a prins de gât.

— Amu să ne răfuim, Tănase!

Rafila se aruncă orbește între ei, dar o mână de fier o zvântură de-acolo, încât căzu mototol la poalele unui plop găunos.

De-aici trebuia să vadă cum învinețește Tănase în mâinile lui Toma, cum îi cade căciula din cap, cum i se îngroașă vinele pe tâmple și pe frunte. Ea închise ochii, plină de groază.

Un geamăt dureros, slab, prelungit, bâjbâi prin aer, apoi niște gâfâituri grele, pe urmă și acestea se împrăștiară pe aripile vântului șuierător…

Catastrofa

1921

I

David Pop iubea viața tihnită. Zbuciumările de nici un fel nu i-au plăcut niciodată. Râvnea liniște multă și muncă puțină sau chiar deloc; și izbutise să le aibă pe urma hărniciei tatălui său, un țăran aprig, sârguitor și zgârcit, care făcuse avere.

Numai sângele rece îl moștenise David din firea părinților.

Încolo nici o ambiție nu-l necăjea. Bătrânul Pop fusese încăpățânat și stăruitor. Își pusese în minte să-l facă , , domn", mai ales că școala era acolea, la îndemână, în Năsăud, și nu costa mai nimic. La început păruse că și băiatului îi place cartea și că nici n-are să se oprească până nu va ajunge avocat sau cel puțin protopop. Dar pe urmă, când a crescut mai mărișor, s-a înmuiat. Ar fi fost mai bucuros să păzească vacile decât să-și sfarme creierii cu sintaxa latinească. Totuși, cu chiu-cu vai, a isprăvit liceul și a trecut la Cluj să învețe legile, căci bătrânul ținea morțiș să-l vază avocat. Degeaba.

N-a mai mers. Șapte ani a tot învățat David și veșnic, în preajma examenelor, s-a pomenit cu câte-o boală sau cine știe ce nenorocire atât de mare, că nu era chip să dea ochii cu profesorii.

Țăranul, dârz, nădăjduia mereu. A trebuit să-i spună verde David că s-a săturat. Împlinise treizeci și unu de ani, era om în toată firea. N-a avut încotro bătrânul; s-a dat bătut.

Îi era rușine de rușinea lui.În vremea celor șapte ani trândăviți pe la Universitate David, ca să arate năsăudenilor că n-a stat de pomană, s-a apucat să-și facă armata, un an de zile, în două rate. Ba chiar, într-un avânt strașnic, s-a repezit și la examenul de ofițeri, și, spre mirarea lui însuși, l-a trecut cu bine. Astfel, pe lângă averea ce era să-i rămână de la părinți, avea și un titlu: sublocotenent în rezervă. Se simțea măgulit și înălțat cu titlul acesta. De ziua împăratului se îmbrăca în uniformă, în mare ținută, și se ducea la biserică stârnind senzație în orășelul liniștit. Copiii se țineau după dânsul, admirându-i strălucirea, iar jandarmii îl salutau înlemniți de respect. David pășea grav și mândru, își răsucea mustața, își zdrăngănea sabia și-și zicea cu mulțumire că nu-i lucru puțin să fii sublocotenent în rezervă.

Îndată ce-a întros spatele școalei, David s-a însurat cu fata unui protopop de la Târnave, o ființă drăgălașă, blândă, supusă și cu o zestre frumușică. Bătrânul Pop însă muri înainte de a-și putea vedea nepoțelul, care sosi tocmai în ziua când se împlinea anul de la nuntă. A rămas David stăpân și cap de familie. Nici o grijă nu-l apăsa. Nevastă-sa vedea singură de toată gospodăria mai bine ca orice bărbat. Capul n-avea decât să mănânce, să se plimbe și să se îngrașe, ceea ce nu întârzia s-o facă, dar firește cu măsură.

Astfel David era foarte mulțumit cu viața. În lume nu prea ieșea. Doar uneori la berărie și joia, ziua bâlciului, prin piață. Năsăudul de altfel atât avea. Pe dânsul însă și acestea îl plictiseau. La berărie domnii îl omorau veșnic cu politica.

Ce-i păsa lui? El voia liniște. De ce să se frământe? Era bine cu românii, dar era bine și cu ungurii. Ce să se amestece el în certuri d-astea? Se abonase, mai cu seamă fiindcă-l zăpăcise un agent, la un ziar românesc; pe urmă, deoarece ungurii au început să vorbească pe socoteala lui, s-a abonat și la un ziar unguresc. Și, ca să fie pe deplin liniștit, nu citea nici unul.

Nici măcar la alegerile de deputat nu se ducea. Degeaba stăruiau românii și degeaba îl rugau ungurii. Ce să se încurce? Dacă ar vota cu unul, s-ar supăra cellalt. Din pricina aceasta apoi românii îl făceau renegat, iar ungurii agitator.

Dar el nu se sinchisea de ce zice lumea. Își făcea datoria de intelectual ducându-se, împreună cu nevastă-sa, la toate balurile și serbările românești și plătindu-și totdeauna încincit biletul. Dăruia pentru elevii săraci, pentru toate operele de binefacere, drept care era menționat veșnic în ziarul local printre , , mărinimoșii donatori și suprasolvenți”. La petrecerile unguresți nu se ducea, pentru că nevastă-sa nu știa nici o iotă ungurește; își plătea însă biletul și acolo foarte regulat, ca să fie cumpăna dreaptă.

Astfel David Pop se simțea fericit și se plimba pe ulița cea mare din Năsăud, cu degetele în buzunarele vestei, scoțându-și burta puțin înainte, privind tihnit împrejur și având mereu un zâmbet bun pe buze. Mânca bine, bea binișor, fuma mult și se juca ceasuri întregi cu Titi, odrasla lui, care acuma mergea pe trei ani.

Într-o zi însă l-a tulburat o întrebare a lui Traian Hogea, directorul liceului, care făcea o politică turbată și care era vestit că citește toate jurnalele ce vin la berăria Rahova.

Directorul i-a zis:

— Ei, domnule Pop, ce crezi, avem război, ori n-avem?

— Ce război?

— Război, domnule, război!… N-ai citit în ziare? Și s-a apucat să-i explice o mulțime de lucruri pe care David nu le înțelegea, fiindcă nu-i plăceau deloc.

S-a dus acasă abătut și chiar înfricoșat puțin.

— Elviro, mi se pare că ne-a bătut Dumnezeu… Auzi ce spune Hogea, că se face război!

— Se vede că s-a săturat lumea de bine, zise femeia cu indignare. Numai războiul ne mai lipsea… În loc să ne rugăm cerului în coate și-n genunchi să ne mai dea o țâră de ploaie, că se usucă toate bucatele pe câmp…

David însă era atât de plouat, că Elvira, văzându-l așa, se grăbi să adauge:

— Dar nici tu nu lua în serios tot ce trăncănește Hogea, că doar îl știi câte verzi și uscate spune.

Degeaba. Omul nu se mai putea potoli cu una-cu două. Îi intrase în suflet vorba ca o lance. Se așeză de îndată și începu să răsfoiască prin ziarele nedesfăcute, și cu cât răsfoia, cu atât se întrista mai mult și bombănea:

— Război!… Război!…

Și brusc, îl cuprinse o mare părere de rău. Cine l-a pus pe el să se facă ofițer de rezervă? Cum nu s-a gândit el atunci? Tatăl său l-ar fi putut scăpa de armată, cu bani sau pentru boală sau cine știe cum. Câți n-au scăpat? Acuma nici nu iar păsa de război. A simțit el greutatea titlului și mai înainte, când trebuia să-și piarză în fiecare vară câte-o lună cu manevrele, să se obosească, să se chinuiască. Dar azi părerea de rău îl copleșea și-i tremura sufletul.

— Ce dobitoc am fost, ce dobitoc! Își zicea citind articolele războinice sforăitoare și amenințătoare.

De-acuma aștepta jurnalele noi cu înfrigurare și le sorbea parcă din ce în ce mai liniștit. Zilele îl obișnuiră și cu gândul războiului.

— Ce-o fi o fi! Ce-or face alții, voi face și eu… Parcă numai eu va trebui să plec?… Cum mi-o fi scris, și pace bună!

Într-o după-amiază și-a scos uniforma, a întins-o în curte pe sfoară, să se aerisească. Umblând prin târg și-a mai cumpărat una-alta, ce-i lipsea. De-o fi ceva, el să fie pregătit, iar de n-o fi nimic, atâta pagubă!

Apoi într-o vineri, spre seară, pe când tocmai citea un articol de ziar care spunea că sunt multe speranțe să se evite războiul, David se pomeni cu o

telegramă. Începu să-i bată inima ca o pasăre speriată, iar degetele-i tremurară când o rupse. O citi, îngălbeni și murmură răgușit:

— Bine, foarte bine, voi pleca imediat!

Toată ograda parcă se puse să se legene, iar văzduhul limpede parcă se posomorî. Elvira veni îngrijorată să vadă telegrama, și David, de-abia stăpânindu-se, îi spuse:

— Trebuie să plec, chiar astă-seară. În douăzeci și partu de ore trebuie să mă prezint la regiment.

A fost nevoie de toate stăruințele și lămuririle Elvirei până să-l înduplece să aștepte a doua zi de dimineață. Trebui să- i explice de zeci de ori că la Bistrița ajunge cu trăsura în trei ceasuri și că, deci, dacă pornește mâine, încă sosește mai curând decât e nevoie. David s-a învoit, fără a fi convins pe deplin. Acuma, de altfel, el nici nu mai era în stare să înțeleagă nimic. Simțea o povară grea pe inimă și o dorință mare să plece repede, să sfârșească. Pe urmă orice s-ar întâmpla, să se întâmple.

Nevasta a plâns toată seara și a împachetat. Voia să fie tare, căuta să zâmbească și zicea mereu:

— Lasă, Davide, că poate n-o fi nimic… Doar n-a înnebunit lumea să se încaiere din senin. Nu, nu, fii liniștit… Ce zici, să-ți pun și vreo două flaneluri? Într-adevăr, și David parcă se liniștise. Și-a potrivit uniforma pe un scaun lîngă pat, ca să-i fie la îndemână mâine dimineață, și-a pus în portofel mai multe bancnote și l-a pupat de foarte multe ori pe Titi, care rămăsese entuziasmat de strălucirea hainelor militare și nu voia să se culce în ruptul capului.Dimineața David obișnuia să doarmă până la nouă, căci Elvira se scula cu noaptea în cap și avea grijă de gospodărie.

Acuma însă s-a trezit înainte de răsăritul soarelui și înaintea Elvirei, s-a îmbrăcat cu uniforma, a ieșit în ogradă, a deșteptat vizitiul. N-avea deloc răbdare. Parcă-l rodea să se vadă plecat mai curând, să-și ușureze astfel poate sufletul.

La plecare a sărutat de trei ori pe Elvira și i-a spus cu glas tremurat:

— De-oi muri, să ai grijă de Titi!

Iar femeia avea obrajii scăldați în lacrimi, deși încerca să zâmbească, să nu-i îngreuieze despărțirea.

Când a trecut podul Vicarului, David s-a uitat înapoi. Casa lui, cea rămasă de la tatăl său, o casă bătrânească, mare, de piatră, cu o curte în față cât o grădină, parcă-l privea jalnic, iar în poartă Elvira flutura o batistă mică, cât un porumbel sfios, ținând de mână pe Titi, care se freca la ochi cu

pumnul. De-abia acum își aduse aminte David că nu și-a sărutat copilul. Îi păru rău și deschise gura să strige vizitiului să întoarcă. Dar în aceeași clipă se gândi că întoarcerea ar fi un semn rău. Cine știe, o fi chiar mai bine că nu și-a luat rămas bun de la copil, căci asta poate să însemne că în curând va veni acasă. Simți îndată că gândul acesta îi aduce puțină ușurare.

Ieșind din orășel, trăsura trecu pe lângă o cruce mare de lemn, veche, pe care era răstignit un Hristos de tinichea.

David, căruia îi cam plăcuse să facă pe necredinciosul și să scandalizeze pe nevastă-sa spunând că nu-i Dumnezeu, acuma se închină cucernic, bolborosind: , , Doamne-ajută!”

— Da ce s-aude, domnule? întrebă vizitiul, scuipând între caii care alergau sprinten pe șoseaua adormită. Cică se face război! Să fie adevărat?

— Numai Dumnezeu poate să știe ce-o fi, zise David.

II

Cea dintâi noapte a avut numai visuri frumoase: parcă era tot acasă, parcă se învârtea iarăși prin ogradă și prin zăvoi, parcă vorbea cu Elvira și săruta pe Titi. În noaptea a doua însă a visat un atac înverșunat și o luptă cu baioneta, în care el a fost rănit în burtă de sabia unui ofițer dușman fioros la vedere.

Ofițerii vorbeau numai politică, puneau la cale soarta țărilor și a popoarelor, și doreau războiul cu gălăgie mare, cu scrâșniri de dinți. David nu se simțea bine printre dânșii.

Vitejiile acestea guralive îl scârbeau. Dar îi plăcea să stea toată ziua în mijlocul plutonului, alcătuit numai din feciori de pe valea Someșului, care mai toți îl cunoșteau, care toți îl iubeau, care își făceau cruce ca și dânsul, când se pomenea de război. Printre ei își pierdea mâhnirea, își regăsea încrederea și căpăta parcă o nădejde vagă, cuprinsă în cuvintele , , bun e Dumnezeu, și mare”.

Trimise de a doua zi o scrisoare lungă Elvirei, în care o îndemna să nu fie supărată, că poate nu va fi nimic, deși altminteri, de câte ori era singur, simțea că peste câteva zile va fi ce n-a mai fost de când lumea.

De altfel acuma era pregătit și liniștit. Își va face datoria.

Pe urmă puțin îi pasă. Dacă așa i-a fost scris? Cu o zi înainte de-a pleca din Bistrița și-a scris testamentul, l-a sigilat cu ceară roșie și l-a cusut în buzunarul dinlăuntru al vestei. Nu i-a tremurat deloc nici mâna, nici inima.

Se gândea doar, că, de-o muri, barem să se afle cinea fost el și care i-au fost ultimele dorințe. Scriind însă, i-a trecut prin minte de multe ori că, dacă va scăpa din prima luptă, scăpat va fi din tot războiul. Licăririle acestea îl bucurau.

Avea încredere în presimțiri, mai ales în cele bune, cum are totdeauna omul în fața primejdiei sau a necunoscutului.

III

Batalionul lui David a pornit cel dintâi, în ziua cea dintâi

Curtea cazărmii fusese plină de țărani posomorâți, de femei în lacrimi, de alergături, de strigăte, plânsete, înjurături, de zăpăceală. Pe străzi, o îmbulzeală greoaie.

Lumea străină urla de însuflețire și bătea cu flori pe oamenii care mergeau să moară cine știe pe unde și pentru ce.

David habar n-avea unde se duce. De-abia a doua zi, întro gară de prin șesul Ungariei, au aflat că se vor bate cu sârbii.

De altminteri lui nici nu-i păsa cu cine are să se bată. Îi era totuna. Trebuie să-și facă datoria, încolo ce-o vrea Dumnezeu.

Era atât de calm, parcă de când lumea numai războaie ar fi făcut. Amintindu-și în treacăt de viața lui tihnită din Năsăud, i se părea că visează, că viața aceea n-a existat aievea niciodată, cu toate că nu trecuse mai mult de zece zile de când primise telegrama cea grozavă. Parcă era alt om. Cel din Năsăud amorțise, făcând loc unui somnambul ce-și zicea mereu, ca încurajare și mângâiere:

— Îmi voi face datoria…

Nu îndrăznea, poate nici nu era în stare să-și dea seama ce s-a petrecut în sufletul său. Nici prin gând nu i-a trecut ca să se întrebe ce-i datoria. S-a agățat de cuvântul acesta și era mulțumit că într-însul a găsit un sprijin destul de puternic. Poate că, încercând să se dumirească, n-ar fi avut liniștea și stăpânirea de sine. Poate că, dacă ar fi vrut să afle, i s-ar fi deschis o prăpastie și s-ar fi înfricoșat atât de mult, încât l-ar fi cuprins tulburarea și groaza. Poate că simțea toate acestea și înadins înăbușea din rădăcină orice gânduri chinuitoare.

Ceilalți ofițeri, cei care făcuseră politică și vitejii acasă, acuma, apropiindu-se de câmpiile morții, deveneau din ce în ce mai nervoși, galbeni la față și răgușiți la glas. David, dimpotrivă, avea pe buze un

zâmbet de o mulțumire stranie, parcă s-ar fi dus la o serbare frumoasă, hotărât să plătească înzecit costul biletului. Când batalionul a jurat din nou credință împăratului, în fața dușmanului, David a jurat din tot sufletul. Jurământul îi întărea credința în datoria mântuitoare.

Cele dintâi bubuituri de tunuri i-au cutremurat puțin inima, iar sâsâitul gloanțelor care-i alergau pe lângă urechi l-au spăimântat. Mai ales însă când a văzut pe cel dintâi flăcău din plutonul lui, alături de dânsul, căzând cu fața în jos, ca un sac de pământ, fără șapcă și cu fața înroșită de sânge, i-a trecut prin creieri, scurt, ca o fulgerare:

— Datoria e moartea.

Și s-a buimăcit.

Până atunci, cum-necum, uitase să-și închipuie că războiul înseamnă moartea. Până atunci i se păruse ceva nelămurit, înfricoșător, dar fără să se gândească numaidecât la moarte sau poate gândindu-se la ceva mai rău ca moartea. Dar s-a lămurit repede. A înțeles și s-a întărit mai mult. Gândul morții, îndată ce s-a ivit, nu l-a mai înfricoșat. Moartea-i pentru oameni. O aștepta deci cu seninătate, nepăsător, ca ceva trebuincios sau întâmplător. După ce a văzut primul mort și apoi cu cât a văzut mai mult sânge a priceput că moartea alege și că, oriunde ar fi omul, îl ajunge. În seara întâiei lupte a numărat zâmbind șapte găuri de gloanțe în chipiu, în mânecile tunicii, în bufanții pantalonilor. Gloanțele au bâzâit împrejurul lui șapte ceasuri necurmat, dar au căutat pe alții, nu pe dânsul. Maiorul care rămăsese în marginea satului, cu vreo doi kilometri în urma liniei de moarte, ascuns în niște mărăcini, a fost găsit rece, lovit în inimă de un glonte rătăcit, pe când el a scăpat fără nici o zgârietură în ploaia ucigătoarelor năpârci de oțel.

Ziua aceasta i-a dat siguranța. De aci încolo mergea prin focul cel mai năprasnic ca și cum s-ar fi plimbat prin piața Năsăudului, într-o dimineață de vară, numai printre porumbeii vicarului. Soldații prindeau încredere și îndrăzneală văzându-l. Era o cochetare cu moartea, nevrută, firească, pe care ceilalți o numeau curaj sau eroism, dar care pentru dânsul era numai împlinirea datoriei. În curând i-a mers vestea.

Camarazii îl priveau cu puțină invidie, comandanții cu respect.

Au venit medalii și cruci să-l răsplătească. El însă nu s-a bucurat și nici nu le-a purtat. Zâmbea și-și zicea:

— Răsplată pentru datorie… Ridicol.

IV

Dar zilele, săptămânile, lunile trec mereu și războiul nu se mai sfârșește. O biruință mare nu folosește cât o picătură mică de iod pe rana unui ostaș. Și biruințele atrag înfrângeri, și înfrângerile, alte biruinți și războiul ține.

David Pop, soldat viteaz și iscusit, a căpătat, împreună cu o stea mai mult pe guler, și o însărcinare mai de seamă: o secție de mitraliere. Războiul lung a făcut din civilii neștiutori ostași de frunte. Și din Serbia l-au trecut în Galiția, și din Galiția iar în Serbia, și pe urmă în Polonia. S-a bătut în mlaștinile Pripetului și pe malurile Dvinei, iar în cele din urmă a ajuns în valea Isonzului, unde s-a statornicit.

Trecuse doi ani de când David Pop n-a prea cunoscut zile fără trosnituri de tunuri și fără lătrat de mitraliere. Alții doreau pacea, casa și familia, el nu mai dorea nimic. Se încăpățânase în datorie ca un smintit într-o idee fixă. Alții au găsit răgaz să se repeadă pe acasă, el n-a avut și nici n-a căutat. Parcă-i era teamă că, de-ar ieși o clipă din făgaș, și-ar pierde deodată toată liniștea, s-ar reîntoarce în sufletul său cellalt. David Pop, cel tihnit de odinioară. Și atunci cine știe ce s-ar alege din năzuințele lui de-acuma.

Scria în fiecare săptămână, regulat, Elvirei. Îi trimitea sărutări ei și lui Titi, și speranțe că în curând se va sfârși, va veni, vor fi iar fericiți și tihniți. Primea mai puțin regulat scrisori de la nevastă-sa, cu lacrimi, cu dorinți, cutremurări de grijă și rugăminți la Dumnezeu. Dar nici acestea nu-l scoteau din socoteala lui. Îi era dor de nevastă și copil, un dor ciudat care nu-i abătea gândurile de la datorie. Întâi datoria, își zicea, și pe urmă tihna, pacea, dragostea.

Nici în vis nu mai umbla pe-acasă. Visa asalturi crâncene, lupte furtunoase, obuze ce se spărgeau lângă el și-l lăsau nevătămat, comenzi disperate, gemete sfâșietoare. Visa și noaptea războiul pe care-l făcea ziua. Alții se visau mereu acasă și, când se deșteptau, plângeau că visul n-a fost realitate.

V

Acuma viața i se scurgea într-o văgăună săpată adânc în stâncile Carsului, în dosul liniei de foc, la câțiva pași. Avea un pat ticluit din scânduri verzi și o saltea moale, luată dintr- un sat părăsit, și lumină electrică adusă și pusă înadins spre a le batjocori mizeria. Aici trăia acuma împreună cu un căpitan croat, un locotenent și doi sublocotenenți unguri, care toată ziua înjurau și oftau după pace. De când trecuse la mitraliere,

David fusese strămutat într-un regiment, unde se simțea foarte stingher, fiindcă el vorbea prost ungurește și nu se prea înțelegea cu soldații care de altfel erau mai bătrâni, aveau copii acasă și veșnic se văitau și se jeluiau de oboseală și de dor. Și viața de-abia se urnea din loc aici, ca o apă mare căreia nu i se vede cursul.

În vizuina aceasta s-a pomenit, într-o bună zi, cu Alexe Candale, un prieten vechi de pe la Universitate, un om uscățel, cu ochii negri foarte vii și pătrunzători, cu un glas tăios și cald. David l-a îmbrățișat și l-a sărutat. Îi asculta vorba ca o evanghelie. Erau luni de zile de când nu mai auzise un cuvânt românesc. Nu se sătura privindu-l și auzindu- l. I se părea că truda războiului și veșnica amenințare a morții i-au mai înăsprit înfățișarea, dar că sufletul i-a rămas poate și mai aprins ca odinioară.

Erau singuri.

— Nu te-ai prea schimbat, Alexe, zise David cu o dojană zâmbitoare. Cum erai acum zece ani, ești și astăzi.

— Dar vremurile s-au schimbat cumplit, răspunse Candale repede, privindu-l drept în ochi, întrebător parcă.

David simțea în privirea prietenului o preocupare mare, o povară foarte grea ce-i apăsa inima, o îngrijorare însuflețită; dar nu înțelegea nimic. După o tăcere scurtă, Alexe urmă brusc, cu aceeași voce întrebătoare, sfredelitoare:

— De trei ori am fost rănit și nu știu pentru ce!

— Eu nici măcar zgâriat n-am fost, și se împlinesc doi ani de când mă bat neîncetat. Cu sârbii, cu rușii, cu cazacii, cu italienii, cu toți m-am lovit, zise David cu puțină mândrie, ceea ce nu prea era în obiceiurile lui.

— Ne vărsăm sângele prin țări străine și nu știm pentru ce! rosti Candale cu glasul de adineaori. Apoi, fiindcă în ochii lui David văzu aceeași nedumerire încăpățânată, urmă pătimaș, din ce în ce mai aprins: Dar ce-avem noi cu sârbii? Ce-avem noi cu rușii ori cu italienii? Ce-avem? Spune-mi tu, că eu degeaba mă întreb! Ce ne-au făcut și ce le-am făcut? Și cu toate acestea ne măcelărim de atâtea luni de zile. Tu habar n-ai ce s-au prăpădit din flăcăii noștri, cât sânge românesc s-a vărsat! Au rămas satele pustii. Și toate degeaba!

Înțelegi tu? Degeaba!… Ce va răsări din marea aceasta de sânge românesc, din pământurile îngrășate cu cadavrele noastre? Crezi tu că vom avea noi vreo mulțumire? Crezi?…

E îngrozitor ce se petrece cu noi. Alții, cel puțin, știu că se sleiesc pentru ceva, alte neamuri. Dar noi?… De ce? De ce? David Pop îl asculta cu ochii mari, uluiți aproape. I se părea că în față i se deschide o prăpastie în care va trebui să se rostogolească în clipa când își va arunca ochii spre dânsa.

Simțea lămurit că începe să-l cuprindă o frică ciudată și murmură grăbit, ca și când s-ar fi agățat de o funie salvatoare:

— Datoria, Alexe!

Candale însă izbucni aspru, hotărât:

— Datoria?… Orice datorie are margini!

Un sublocotenent bătrân intră vesel, triumfător, aducând cu mândrie o veste de victorie cine știe unde și, după ce o împărtăși celor doi prieteni, adăugă singur, melancolic:

— Toate acestea însă nu ne apropie de pace.

Nu mai putură vorbi și Candale plecă în curând. David rămase încurcat, tulburat, cum n-a mai fost niciodată. Mereu simțea prăpastia amenințătoare în față, tot mai largă, mai chemătoare. Tocmai noaptea târziu, pe front, în dosul mitralierelor care măcăiau înfricoșător, în mijlocul ploii de oțel, tocmai atunci își mai veni în fire și se pomeni deodată zicându-ș i cu ușurare:

— Alexe e pornit rău… Așa a fost totdeauna… Datoria!

Și, privind cum un soldat schimba benzile de cartușe, cu mochitorul corecta mereu mașina morții, căutând să străbată întunericul din față, de unde veneau stăruitoare obuzele ce se spărgeau pe cer cu lumini galbene, semănând gloanțe, văzând rachetele luminoase înălțându-se în văzduh și uitându- se de-acolo minute întregi ca niște ochi fără milă, aducători de moarte, David se gândea numai la Candale și, cu cât se gândea acuma, cu atât se potolea. Alexe numai de boroboațe s-a ținut și la Cluj, odinioară. Veșnic avea certuri, ba cu studenții unguri, ba cu profesorii, ba din pricina manifestațiilor. Voia triumful dreptății și cine mai știe câte altele. David însă nici atunci n-a priceput rostul vălmășirilor.

Adică de ce ceartă, hărțuială? Ce folos? Parcă românii nu vor fi tot români, oricât s-ar căzni să-i oropsească? Poftească oricine să facă pe Vasilie Precup ori pe Toader Hârlău să nu mai umble în opinci și să nu mai doinească! Vasăzică, toate ciorovăielile în privința aceasta sunt vorbe de clacă. Și la urma urmelor ce-au folosit frământările? Poate că mai rău au otrăvit sufletele, poate că…

În clipa aceea un obuz uriaș vâjâie ca o furtună în văzduh și îndată se înfige numai la câțiva pași de dânsul, acoperindu- l cu pământ împreună cu soldații de la mitralieră. Mașina își încetează brusc tăcăitul. Oamenii se dezgroapă tremurând, cu sudori de gheață. David își scutură nisipul din păr și de pe haine, zicându-și cu un oftat în care era și mulțumire și părere de rău:

— Asta da, asta-i realitatea… Celelalte-s visuri și închipuiri.

VI

A doua zi i-a ieșit din cap de tot tulburarea pricinuită de cuvintele lui Candale. Își urma viața ca mai înainte: mitralierele și somnul și mâncarea. Altminteri nimic nu-l interesa. N-a mai citit iarăși nici un ziar de când a început războiul.

Adică de ce să citească? Din jurnale să afle cum e războiul, el, care zilnic, în fiecare minut îi vede în față grozăvia și simte de jur împrejur cum îl pândește moartea? Camarazii veșnic discutau, veșnic făureau planuri de viitor, iar deseori se certau împărțind Europa sau așezând rostul popoarelor după pace. David stătea în vremea aceasta întins în pat cu ochii la becul electric, fără vreun gând în minte, având doar senzația că țeasta i-e cu desăvârșire goală, parcă războiul iar fi stors încetul cu încetul tot creierul.

Zilele se schimbau mereu neschimbate, nepăsătoare și nenumărate. David cel puțin nici nu le mai ținea seama. Ce folos? Ce-a fost ieri va fi și mâine. Nimic mai bun, nimic mai rău. Îi plăcea să vegheze așa, nemișcat, cu ochii deschiși fără să vază, cu urechile ascuțite fără să auză. Astfel barem își odihnea oasele și-și cruța nervii pentru ceasurile datoriei.

Într-o seară, stând așa pierdut, a băgat de seamă, fără să vrea, că tovarășii lui sunt mai aprinși ca de obicei, că vorbesc înfuriați și, din când în când, aruncă spre dânsul priviri piezișe și bănuitoare. Mai ales un locotenent secui, foarte mustăcios și cu nasul vânăt, gesticula ca un disperat, sporovăia mereu nemțește și se întrerupea brusc spre a înjura lung pe ungurește. Atunci David a făcut ceea ce nu făcuse niciodată: a întrebat pe căpitanul croat ce s-a întâmplat. Doi sublocotenenți au sărit fripți:

— Ce s-a întâmplat? țipară pițigăiat. D-ta nu știi?… D-ta dormi, d-ta…

Căpitanul, mai potolit, îl lămuri:

— S-a întâmplat, amice, că românii d-tale ne-au sărit în spate…— Ca niște bandiți, ca niște tâlhari! S-au repezit în Ardeal, poate că în clipa asta

sunt în satul meu, poate că ticăloșii acuma devastează casa mea părintească! răcni locotenentul secui cu o privire sălbatică.

Era tocmai o zi de marți. Toate relele numai în zile de marți îl năpustiseră. Marți!

David Pop se ridicase pe jumătate în pat și acuma stătea cu ochii mari, largi, uimiți. Se făcuse o tăcere adâncă în vizuină, întretăiată doar de respirațiile furtunoase ale secuiului.

Toți se uitau la David întrebători, într-o așteptare grea, ca și când de o vorbă a lui ar atârna mersul lumii întregi și soarta războiului. El îi privi pe rând, își făcu gura pungă, parc-ar fi vrut să zică ceva, clătină din cap în semn de nedumerire și apoi se lăsă iar pe spate cu mâinile încrucișate sub ceafă.

Un sublocotenent nu se putu stăpâni și zise celorlalți, pe ungurește, încet, dar așa încât să auză și David:

— Pun rămășag că-i pare bine… Zadarnic, are sânge de trădător!

David într-adevăr auzi, pricepu și tot nu spuse nimic. El știa că și-a făcut datoria deplin și nu se sinchisea de vorbele nimănui. În patruzeci și nouă de lupte crâncene nu-și pierduse niciodată sângele rece, salvase situația de multe ori, drept care fusese de atâtea ori lăudat, decorat, îmbrățișat.

Acuma să-și piarză firea? Căpitanul însă, făcându-se a nu auzi vorbele sublocotenentului, curmă tăcerea întrebând fără înconjur:

— Tu ce zici, camarade? Glasul răsună ca o acuzare. David avu o tresărire. Parcă i se urca un nod greu în piept, gata-gata să-l sugrume.

Răspunse repede:

— Ce-mi pasă mie?… Eu știu că-mi fac datoria. Încolo, tune, fulgere…

Și se întoarse încet, oftând, cu fața spre peretele de stâncă, unde pe câteva cuie îi erau atârnate hainele și armele, toată averea lui de azi.

Căuta să fie liniștit și nu mai putea. Simțea că îi furnică ceva prin inimă, că în minte pornesc de-a valma gânduri stranii. Se silea să nu dea ascultare discuției camarazilor, cum a făcut totdeauna, și nu izbutea. Auzea neîncetat, ca niște stropi de plumb, ce i-ar fi picurat pe creieri:

— Ticăloșii… Trădătorii… Valahii… Transilvania…

Ura și furia ofițerilor i se izbeau de timpane, îi pătrundeau în sânge, i se coborau în suflet și i-l răscoleau cumplit. Se pomenea că pe buze i se grămădesc răspunsuri și ocări, simțea că ocările îl chinuiesc.

— Trebuie să fiu liniștit. Ce-mi pasă mie? Ce am eu să mă amestec? își zicea mereu și tot de atâtea ori se hotăra să nici nu se gândească la ceea ce

se petrece împrejurul lui.

Dar liniștea îl ocolea acuma. Vorbele ofițerilor i se înfipseră adânc în urechi și-i răsunară toată noaptea. Și noaptea aceea a fost înfricoșătoare și nesfârșită, cu toate că nici un bubuit de tun și nici un foc de pușcă n-a cutremurat-o. Ceilalți dormeau duși, sforăiau strașnic și din când în când tresăreau sau strigau speriați prin somn. El însă n-a putut închide ochii nici un minut, deși stătuse aproape douăzeci și patru de ceasuri în mijlocul pârjolului și era zdrobit de oboseală.

Acuma n-o mai simțea. Acuma capul îi vuia de gânduri, parcă toate cele înăbușite în doi ani de zile s-ar fi năpustit deodată asupra lui să-l strivească sub povara lor.

Își aduse aminte de Elvira și de Titi și-l cuprinse un dor sălbatic. I se făcu în inimă un gol mare, mistuitor și dureros, iar ochii i se umeziră.

— Doi ani! Doi ani! murmură dânsul înduioșat.Apoi îndată îi năvăliră în minte iarăși vorbele ofițerilor, ocările și amenințările. Și pe urmă brusc i se aprinse în gând întrebarea lui Candale, ca o făclie puternică: , , De ce să ne vărsăm noi sângele?” Și drept răspuns se îmbulzea vorba căpitanului, de mai multe ori, obsedantă:

— Românii ne-au sărit în spate…

Niciodată cuvântul acesta , , românii” nu i-a sunat în urechi mai ademenitor ca acuma. Îl repeta mereu în gând, îl rosteau în neștire și buzele lui, fără glas, când duios, când aspru, când dulce, și simțea ca o mângâiere de mamă rostind:

— Românii… Românii… Românii…

Și deodată se pomeni închipuindu-și ce-ar fi dacă în Năsăud solgăbirăul ar fi român, și silvicultorul, și judecătorul, și jandarmii, și în Bistrița iarăși numai români la tribunal, la primărie, la școli, până și fișpanul să fie român. Și, pretutindeni, în toată Transilvania, numai români. Ce-ar fi? Gândul îl bucură ca pe un copil și adăugă zâmbind în sine: , , Chiar și honvezii să fie sub comandă românească.” Se opri brusc, parcă s-ar fi speriat că-l bat asemenea gânduri.

, , Nu se poate!… Auzi, ce copilării!… Copilării!… Prea ar fi…” Murmură de câteva ori , , copilării”, dar în curând iar se surprinse zicându-și: , , Românii au intrat în Ardeal… Poate că au ajuns și pe la noi… Poate că acuma solgăbirăul e român în Năsăud…” Vedea cu sufletul toată harta Transilvaniei, încercuită de Carpații sălbatici, cu oștiri multe, coloane nesfârșit de lungi repezindu-se vijelios prin trecătorile strâmte și

întortocheate, intrând prin sate unde femeile și copiii se uitau cu uimire din porți, înaintând fără zăbavă prin Alba Iulia, prin Cluj, prin Sibiu, spre Tisa, irezistibile, cine știe până unde? Deodată însă îi bâzâiră în urechi ocările secuiului, vedenia pieri și în schimb începu să se gândească ce lupte grele trebuie să fie acolo cu dușmanul care a năvălit în țară. Un fior de rușine îi trecu prin tot corpul, dându-și seama că s-a bucurat o clipă de pătrunderea oștirilor dușmane pe pământul patriei. Dar iarăși îndată, instinctiv, murmură trist și îngrijorat:

— Dușman… dușman…

Îl durea în suflet cuvântul. Mai simțise el o dată durerea aceasta o clipă, cu vreun an în urmă, în Galiția. Un val de ruși ajunsese până la piedicile de sârmă ghimpată în fața tranșeei lui. Câțiva începuseră să taie sârmele cu foarfece grele, când David porunci să latre mitralierele. Două minute a ținut toată afacerea. Rușii se rostogoliseră pe rând, doborâți parcă de o coasă uriașă, nevăzută. Puțini se întoarseră năuciți și o luaseră la fugă înapoi, urlând ca niște fiare căzute în capcană. Măcăitul mașinii îi urmărea necruțătoare, îi izbea din spate, îi prăvălea la pământ. În apropiere, încurcați printre sârmele încâlcite, cu trupurile însângerate de gloanțe și sfâșiate de ghimpi de oțel, zeci de vrăjmași se văitau, înjurau, gemeau. Printre glasurile de suferință și de spaimă, David a auzit o jeluire:

— Mamă, mamă!… Sufletul meu, mamă!

Pe-atunci David avea sub dânsul flăcăi de pe Someș. Unul dintr-aceștia zise mirat și plin de milă:

— Auziți?… Muscalul se vaită pe românește…

David n-a spus o vorbă, a tresărit scurt, simțind o săgeată în inimă, s-a gândit o clipă că trebuie să fie vreun basarabean, dar s-a recules repede, zicându-și: , , Fie ce-o fi, dacă-i muscal e dușman!”Acuma însă își amintea îngrozit gemetele acelea, le auzea limpede, jalnice, pătrunzătoare, amestecându-se cu altele care-i sfâșiau sufletul. Bâlbâi cutremurându-se:

— E îngrozitor să se ucidă frate pe frate!

Și tot atunci i se înghesui în minte întrebarea:

— Ce-aș face eu să fiu acolo, în fața lor, cu mitralierele mele? Inima i se strânse ca într-un clește înroșit. În loc de răspuns însă își zise iar, mai prăpădit:

— E cumplit… Frate cu frate… Bine că nu sunt acolo. Își făcu cruce și murmură ușurat puțin:

— Bine că nu sunt acolo… Ar fi cumplit… Aici știu că-mi fac datoria și nu-mi mai pasă de nimic.

Ațipi spre ziuă și se visă în Transilvania, prin Năsăud, cu Titi în brațe, sărutând pe Elvira, apoi deodată în fața unei companii românești, cu mitralierele lui, nehotărât, îndurerat, gândindu-se zdrobit de groază: , , Ce să fac? Ce să fac?”…

VII

Se deșteptă asudat, obosit, uluit. Porni să-și facă slujba ca până acuma, cu sânge rece, dar i se păru că tovarășii lui, deși nu mai vorbeau nimic de războiul cel nou, îl urmăreau mereu cu ochii bănuitori. El însuși se simțea oarecum vinovat și de-abia mai îndrăznea să le înfrunte privirile. Se temea că i se citesc pe față gândurile care l-au torturat azinoapte.

Îl înfuriau acuma gândurile acelea, fiindcă îl urmăreau întruna și-i răscoleau liniștea care-i dăduse puterea doi ani de zile să-și facă datoria pretutindeni, care-l scăpase de toate grijile și dorințele.

, , Îmi voi îndeplini datoria până la capăt!… Datoria!… Datoria!…” își repeta necăjit și stăruitor căutând să-și recâștige astfel echilibrul. Dar simțea cu mirare și spaimă că cuvântul acesta nu mai e în stare să-i potolească nici creierii, nici sufletul, că acuma îndată se ridică, mai otrăvitoare întrebarea: , , Care datorie?” și că la aceasta nu mai găsește nici un răspuns mulțumitor.

S-a bucurat când, după amiazi, i s-a dat o însărcinare mai primejdioasă. Poate va avea norocul să-l izbească și pe el un glonte, să se sfârșească brusc toate gândurile și temerile.

Tot moartea e cel mai bun leac pentru orice durere. Niciodată nu intrase în luptă cu dorința, sau măcar cu gândul dea muri. Azi însă moartea i se părea o binefacere. De ce să se chinuiască, să tremure mereu că-l vor trimite și pe dânsul , , acolo”? Dar moartea nu-l voia. Îi muriră aproape toți oamenii de la mitraliere, fu silit în cele din urmă să se așeze el la ochitor și, totuși, nici o fărâmă de oțel nu se apropia de dânsul.

Parcă înadins îl ocoleau gloanțele. Unde se ducea el, nu mai șuierau cu atâta înverșunare.

Zdruncinarea luptei însă tot îi mai mulcomi gândurile.

Dormi buștean, iar când se sculă, își zise triumfător:

— Dacă-ți faci datoria, nici dracul nu te atinge!

Se liniști într-adevăr. Doar că acuma aștepta cu nerăbdare comunicatele de război și că în comunicat se pomenea căutând întâi și întâi , , frontul românesc” și citind rândurile acelea veșnic cu o strângere de inimă.

VIII

Peste zece zile apoi veni un ordin urgent: regimentul se va învagona imediat și va fi transportat pe teatrul de război din Transilvania.David nu avusese vreme nici măcar să-și dea bine seama ce s-a întâmplat. S-a pomenit într-un vagon, împreună cu o mulțime de ofițeri, între care și Alexe Candale, care-l pironea mereu cu ochii întrebători, înfierbântați. Dar n-au putut schimba nici o vorbă până tocmai a doua zi, într-o stație mică, unde trenul poposea vreo două ceasuri.

Candale l-a întrebat repede, înăbușit:

— Ei, ce faci? David așteptase întrebarea, care totuși îl ului cumplit.

Răspunse tot printr-o întrebare:

— Dar tu?

— Eu voi trece la ai noștri îndată ce voi putea. În orice caz știu că n-am să trag nici un singur foc de pușcă… Mai bine să mă omoare ei pe mine, decât să lovesc eu pe vreunul dintr- înșii… Nu? David nu răspunse. Nu-i veni în minte la repezeală nici un răspuns. De-abia pe urmă zise cu sfială, aproape tremurând de emoție:

— Dar datoria… Dar jurământul? Candale n-avu vreme să spună nimic. Din fața lui se vedea însă un dispreț ciudat pentru vorbele lui David. Simțiră că ceilalți ofițeri îi priveau și că în privirile lor era o bănuială.

Trebui să se despartă.

Uruitul roatelor de oțel, zgomotul monoton al trenului în mișcare îi închideau ochii. Stătea nemișcat, aproape zgribulit, într-un colț, pe canapea, și mintea îi fierbea. În compartiment ofițerii nu-l mai luau în seamă, vorbeau, râdeau, fumau și doreau strivirea , , valahilor”. Din toate sporovăielile David n-auzea decât “strivirea valahilor” și cuvintele acestea îl revoltau atât de mult, că-i trebuiau sforțări uriașe să se stăpânească, să nu izbucnească., , Ce mă mai necăjesc zadarnic?” își zicea mereu, căutând să se potolească. , , De ce?… Datoria-i datorie.” Nu izbutea și-și mușca buzele și încerca iarăși vorbe mulcomitoare: , , De ce adică mă prăpădesc cu firea? De ce mă chinuiesc? Eu sunt de vină că trebuie să mă duc «acolo »?… Eu n-am vrut… Nu vreau… Mi-e groază… Dar trebuie să-mi fac datoria!

Trebuie, trebuie!” Se agăță de vorba aceasta și bombăni zăpăcit, torturat, ca un cântec de jale, fără de încetare, cine știe câte ceasuri:

— Trebuie! Trebuie! Trebuie!

IX

La Arad trupele fură debarcate și trimise într-un lagăr, afară din oraș, unde mai poposea un regiment, sosit cine știe din ce parte a Rusiei.

David nu mai avea stare. Cu cât se apropia de front, cu atât inima îi zvâcnea mai strânsă, cu atât în creieri i se îngrămădeau gânduri și vorbe care-l ardeau. Se plimba acum, cu capul în pământ, printre corturile ridicate în grabă, printre soldații obosiți care mâncau, cântau, înjurau. Parcă în toată lumea aceasta numai el ar fi fost chinuit de teama frontului, de ziua de mâine, de întâlnirea cu , , ei”. Ceva îl mâna neîncetat undeva, oriunde, numai să nu-l podidească deodată un plâns cumplit, să se facă de batjocura oamenilor, el, care mersese veșnic cu fruntea sus, în cele mai furioase ploi de foc.

Rătăcind prin cuprinsul lagărului, se pomeni deodată în fața unui ofițer ras de mustăți, cu ochii mici, cu un nas subțire, cu bărbia ascuțită. Se opri fără să vrea. Fața aceasta parcă-i era cunoscută. Ofițerul trebuie să fi avut aceeași impresie, căci, după o clipă de ezitare, se repezi la David cu mâinile întinse, strigând cu o bucurie sinceră:

— David Pop!

— Întocmai, răspunse David strângându-i amândouă mâinile. Era mai să nu te recunosc, fără barbă și fără mustăți.

— Le-am sacrificat pe altarul patriei de frica lighioanelor, zise ofițerul luându-l de braț și apoi urmând cu mirare: Dar bine, dragă, tu, tu, ofițer? Ce-ai pățit?… Eu credeam că trândăvești la Năsăud și acuma faci parte din comisiunea care iese cu prapori și icoane să întâmpine pe dorobanții români… Ei, ce zici?… În frumoasă încurcătură ne-au aruncat întâmplările acestea și pe noi, cei care suntem la datorie.

Era un prieten bun al lui David, avocat din Bistrița, Emil Oprișor. David îl știa , , șovinist turbat”, cum le zicea dânsul odinioară celor ce nu se astâmpărau. A fost chiar închis o lună în temnița de la Seghedin pentru că a îndemnat pe țăranii din Vărarea, care erau în proces cu sașii din Pinteneasa, să nu se dea bătuți și pentru că, în urma ațâțărilor lui, vărărenii au împușcat vreo câțiva boi de-a sașilor pe pământurile împricinate.

Veselia prietenului însă îl tulbura. Cum poate fi atât de vesel când pleacă , , acolo”?… Sau poate că Oprișor s-a hotărât, știe ce va face?… Nu se putu opri și-l întrebă îndată, scurt, cu mult înțeles și puțină răgușeală în glas:

— Tu ce zici? Aștepta răspunsul cu inima ghemuită.

Emil Oprișor răspunse însă fără șovăire, repede, cu o nepăsare uimitoare:

— Ce zic, dragul meu?… Zic că trebuie să ne facem datoria.

Iată!… Există oare altă posibilitate? Eu nu văd. Doar s-o ștergi la dușman… (David tresări auzindu-l cu câtă răceală rostește cuvântul , , dușman”.) Alta însă nu se poate. Întâi fiindcă ai jurat și ești obligat să-ți ții jurământul. Eu nu admit trădarea nici subt pretext că o faci pentru țară sau pentru neam. Trădătorul e un ticălos, orișice motive l-ar îndemna la trădare. Mai ales că motivele totdeauna, înțelegi, totdeauna sunt interesate într-un fel sau altul și izvorâte din egoisme lașe. Pe urmă chiar presupunând că ai vrea să treci la dușman, întrebarea e: poți? Eu cred că nu. Fii sigur că pe noi ne supraveghează mii de ochi. O mișcare suspectă, și te trezești cu glontele în spate sau, în cazul cel mai rău, cu ștreangul. Și apoi, la urma urmelor, dușmanu-i dușman. Dacă trage el în tine, tu să nu tragi? David nu se putu stăpâni. Îl întrerupse cu atâta mirare în voce, încât Oprișor se zăpăci o clipă:

— Tu?… Tu?

— Dragul meu, reluă Oprișor cu o ușoară șovăire, înainte de toate să ne înțelegem că războiul e război, vasăzică ceva extrem de tragic, tot ce cunoaște lumea mai tragic. Ce poate fi mai cumplit decât să ucizi pe cineva care nu ți-a făcut niciodată vreun rău, pe un biet necunoscut din cine știe ce țară depărtată, care poate să fie cel mai cumsecade om de pe suprafața pământului? Dar, de vreme ce războiul există, poți tu, simplu candidat la moarte eroică, vorba ceea, să mergi împotriva curentului, să te pui de-a curmezișul nebuniei generale?… Slavă Domnului, mai român ca mine nu cred să fi fost mulți. Am suferit, știi bine, pentru sentimentele mele neprecupețite. Mi-ar fi drag și poate că sufletul meu dorește chiar izbânda dușmanului, dorește în adâncul său ca Ardealul să fie românesc, cum se cuvine, deși, să-ți spun sincer, nu prea cred. Totuși, în situația în care ne aflăm, noi nu putem decât să ne facem datoria până la moarte. De altfel eu, îți mărturisesc, aș prefera să cad de gloanțe românești, decât de rusești. Murind așa, voi avea impresia că mor, măcar în sens negativ, pentru triumful românilor.

— Ce lesne se găsesc toate argumentele! murmură David îndurerat.

Tăcură amândoi câteva clipe fără să se privească. Simțeau amândoi că-i desparte un zid și că nu se vor putea înțelege.

Vorbiră pe urmă de altele, își schimbară impresiile celor doi ani de lupte, amănunte simple despre fluturarea aripilor morții. Vorbind, încercau amândoi să zâmbească, să pară veseli, dar nici unul nu izbutea. Inima lui David era cuprinsă de un frig mare, încât se minuna că nu-i dârdâie dinții.

Apoi se despărțiră ca doi străini. Își dădură mâna, își urară noroc, iar David îi zise la revedere pe nemțește, ca și când ar fi vorbit cu oricare din camarazii ceilalți, cei de care sufletul său nu era legat prin nici o fibră. Rămase pe loc și se uită lung în urma lui Oprișor, care mergea cu capul sus, legănându-și puțin corpul și tăind aerul cu o cravașă moale, foarte liniștit și nepăsător. Prisvindu-l, David se pomeni că- l invidiază.

“Iată un om fericit care știe ce are să facă!” se gândi dânsul, trecându-i prin creieri, ca o fulgerare năprasnică, toate frământările și chinurile care pe dânsul îl făceau să nu știe ce are de făcut.

Când Oprișor dispăru după corturi, David se întoarse mai abătut. Mâncă, se culcă și se zvârcoli toată noaptea. Gândindu- se la vorbele reci ale lui Oprișor, își aminti cuvintele lui Candale și mai ales privirea lui fierbinte, hotărâtă. Îl usturau creierii șovăind între amândoi. Dacă ei ar fi vorbit la fel, poate că s-ar fi hotărât și dânsul. Astfel însă vedea că argumentele tăioase ale lui Oprișor sunt tot atât de uluitoare ca și văpaia din ochii lui Candale, pe când sufletul lui nu e în stare decât să se revolte, să sufere și să geamă.

În cele din urmă nu mai putu. O oboseală mare îl doborî.

Adormi murmurând:

— Mâine!

Cu amânarea aceasta se mai potoli și zilele următoare.

Își dădu seama că toate planurile și hotărârile ar fi zadarnice.

Să vedem ce va aduce ziua de mâine! Atunci când îi va vedea, atunci… Cine știe? Împrejurările fac să se prăbușească hotărârile cele mai oțelite. Darmite nehotărârea și ezitările lui? De ce să-și închipuiască cum că va face așa, când poate va trebui să facă altfel?

X

Începu să se roage în fiecare seară, zgârcit în patul ce se nimerea să-l aibă, cu fața veșnic spre perete, în vreme ce camarazii lui jucau cărți, beau, fumau și urlau înjurături sclivisite.

Simțea o nevoie mare să se prosteamă, să se umilească, să ceară un ajutor supraomenesc. Numai Dumnezeu ar fi putut să-i mai dăruiască o mângâiere adevărată, un leac alinător.

În fiecare seară repeta cu deznădejde, fierbinte, ca un copil bătut de o mamă vitregă:

— Tatăl nostru care ești în ceruri…

Și adormea acum veșnic cu Dumnezeu pe buze.

XI

După câteva zile de așteptare înfrigurată, porniră. Se spunea că merg spre Făgăraș. Mai cu trenul, mai pe jos, înmarșuri grele, grăbite, istovitoare.

A doua zi spre seară, trecură Oltul și poposiră într-un sat aproape pustiu, cu casele mici, posomorâte. Doar câteva femei și moșnegi se ascundeau prin dosul porților de nuiele, cei ce n-au putut sau n-au avut inimă să fugă. Îi zicea Porumbacu.

Se știa că o puternică coloană românească se îndreaptă într-acolo în mare grabă. Mâine în zorii zilei poate se va întâmpla ciocnirea. Mâine!… Trupele avură un repaos de câteva ore, ca mai pe urmă să poată începe mai odihnite să- și croiască șanțurile de apărare.

David era mort de oboseală, cum nu fusese niciodată. Se trânti într-o casă părăsită și adormi buștean. Nu-i trebui nici mâncare, nici băutură. Somnul singur mai putea să-i dea alinarea de care avea nevoie spre a nu fi silit să se gândească la nimic.

Când îl sculă ordonanța, era întuneric beznă. Se frecă la ochi, se întinse și-și pocni oasele. Miezul nopții. Somnul nu se îndura să-l părăsească. Nici nu auzi când soldatul îi spuse că i-a venit o scrisoare, se bucură însă ca o mireasă, văzând-o.

Se învioră dintr-o dată. Își aruncă ochii la scris, în lumina jigărită a unui opaiț. Era de la Elvira. O citi zâmbind mereu și cu ochii scăldați în lacrimi de înduioșare. Nevasta îi scria numai nimicuri, dar acelea i se păreau mai scumpe acuma ca toate comorile lumii. Îi spunea că Titi vorbește mereu de tata, că s-a făcut mare și cuminte, că se joacă numai de-a războiul. Îi spunea că e cam supărată fiindcă de-abia mai găsește lucrători, că toți bărbații s-au dus la război, arde-l-ar focul de război; că s-au scumpit toate de nu mai e de trăit. Și-i mai spunea că mai toți funcționarii au fugit la Cluj, iar unii chiar la Budapesta, încât au rămas numai românii, care însă trăiesc cu frica-n

spate, căci cine știe ce-o fi dacă vor începe să se bată și pe-acolo și să tragă cu tunurile, să prăpădească tot ce le-a mai rămas bieților oameni…

“Aha, vasăzică e scrisă după…” — își zise David începând să citească a doua oară, oprindu-se acuma la fiece cuvânt, căutând printre rânduri ceea ce nu era în rânduri.

Îndoi frumos scrisoarea și o puse în buzunar, deasupra inimii; și parcă bucata de hârtie îi încălzea sufletul.

“De-ar ști ea, săraca, prin ce trec eu acuma”, se gândi apoi, pregătindu-se. “De-ar ști!” Porni mai liniștit din casă. Ieșind se lovi cu capul de pragul de sus. Începu să înjure, dar se întrerupse repede: “De bună seamă numai rău îmi prevestește… Doamne ajută!” Sufla un vânt aspru, tomnatic, sub cerul cenușiu, fără stele. În toate casele se simțea o fierbere ca într-un mușuroi în care un poznaș a izbit cu piciorul: porunci, șoapte, țipete scurte, zăngănituri grele. Se urnea oastea. Căsuțele păreau niște mormane de groază în bezna nopții, iar pomii desfrunziți de-a binelea fâșiau, plângeau, se legănau în bătaia vântului.

Pe o muchie de deal, pleșuvă, la câteva sute de pași depărtare de sat, tranșeele erau croite. Acum aveau să le potrivească, să le adâncească, să le înțepenească. Lucrul începu fără zăbavă. Felinarele slabe licăreau ca niște semne fantastice în șanțurile întortocheate, în vreme ce sapele, hârlețele vâjâiau și loveau surd pământul adormit, care suferea nepăsător să fie crestat și scormonit.

Munca tăcută, aspră, asudată ținu până-n zorii zilei.

David, împotriva obiceiurilor sale, nici nu se sinchisea ce-i făceau oamenii. Ședea greoi pe un hat, cu coatele pe genunchi, sfredelind din ochi întunericul care îndolia toată împrejurimea. Dorul de-acasă i se furișa în inimă pe nesimțite.

Începu să-și amintească amănunte din viața lui tihnită de odinioară. Și fiecare amintire îi aprindea mai mult sufletul.

Viața aceea i se părea acuma atât de dulce, o râvnea cu atâta patimă, încât toată ființa și-o simțea îndurerată. Se plimba cu gândurile prin Năsăud, îmbrățișa pe toți oamenii care treceau podul Vicarului, zâmbea la dânșii cu o dragoste frățească. Chiar și ovreii, pe care nu-i putuse suferi niciodată, acuma îi apăreau drăguți, fiindcă erau de-acasă. Dar Elvira, cu surâsul ei supus, cu ochii ei calzi, îngăduitori, veșnic blândă, silitoare! Dar Titi cu graiul lui drăgălaș, cu gingășiile lui fermecătoare!

Câte-o înjurătură ungurească îi întrerupe din când în când reveria, îi aduce aminte cât e de departe de dorurile ce-l frământă pe dânsul. Sau câte-un răbufnit de târnăcop, sinistru, parc-ar fi săpat la morminte.

Se mira cum nu și-a dat seama atâta vreme în ce vălmășag mohorât trăiește. Sânge, moarte, schije de obuze, sâsâit de gloanțe, trosnete, explozii, murdărie, sudoare… ce viață! Și el a trăit-o doi ani încheiați fără să se gândească o clipă la viața cealaltă, cea adevărată, fără s-o dorească măcar!

Și apoi în clipele următoare îi părea rău că nu i-a fost dat să rămână până la sfârșit așa cum începuse. Nepăsarea, răceala, nesimțirea aceea erau atât de mulțumitoare! Cum și de unde le-a luat? Și mai ales cum și de ce le-a pierdut? Nici acuma nu-și dădea bine seama, sau nu voia. O vorbă ca oricare alta, fără să se fi silit barem a-i pătrunde înțelesul bine, a fost în stare să-l facă să uite tot și toate doi ani de zile. Și acuma o simțire nedeslușită, trezită în sufletul lui deodată, nechemată, oropsită chiar și împotriva căreia s-a zbătut din răsputeri, îi tulbură sufletul, îi chinuiește și în același timp îi îndulcește viața. Zadarnic se mai trudește să aleagă, să hotărască. Acuma degeaba ar încerca să mai repete cuvântul “datorie”. Simte că a devenit o vorbă goală, fără puterea de a-l mai supune orbește, dar totuși destul de puternică încă pentru a-l împiedica să i se împotrivească. Sufletul lui înfierbântat, torturat de-o dragoste fără margini, nu găsește în mintea lui un sprijin de ajuns de solid care să-i dezlege mâinile și să-i împace temerile.

Zorile coborau din cer gingașe, mântuind lumea de încălecarea întunericului. Încetul cu încetul împrejurimile se dezveliră. O geană de soare se ivi de după un deal îndepărtat, poleind ușor pământurile îmbrumate.

David nu se mai sătura privind acuma locurile acestea.

Parcă în viața lui n-ar fi văzut o priveliște mai frumoasă.

Poate numai hotarele Năsăudului, cu pământurile lui, cu porumbiștile, livezile și zăvoiul lui l-ar fi bucurat într-atâta.

Toate-i păreau ca-n povești și-i erau atât de dragi, încât îi venea să le îmbrățișeze. Coasta gălbuie ce se cobora lin până înspre un sat necăjit, ascuns pe malurile unei gârle, șoseaua ce se ținea mereu de pulpana gârlei, și pădurea mohorâtă ce urca repede dincolo cât vedeai cu ochii.

“De ce m-oi fi bucurând așa ca un nerod?” își zise mirându- se singur. “Parcă n-aș mai fi văzut destule râpe și sate și…” Dar apoi îndată se

răzgândi: “Iată-mă iar în Ardeal” și, gândindu-se, simțea cum i se umflă inima și mai tare, cum priveliștea se înfrumusețează parcă și mai mult.

În clipa când soarele de-abia răsărit se ascunse iarăși în pânzișul posomorât de nori ce închidea văzduhul, din spate porni brusc un bubuit înăbușit, greu, urmat de un vâjâit care se îndepărta cu iuțeala fulgerului. David tresări, speriat.

“Uite cum îmi bate inima!” își zise zâmbind. “Parc-ar fi primul bubuit de tun, acum doi ani… E de-al nostru!” adăugă apoi căutând să ghicească direcția obuzului.

Dar nu văzu nimic și se necăji puțin.

Bubuiturile se întețiră apoi, topindu-se într-o uruială profundă și amenințătoare. La bubuiturile pe care dânsul le cunoștea bine după sunet, răspunseră curând altele, surde, scurte, răgușite.

“Au început și de-acolo…” La dreapta și la stânga, de departe, auziră mai pe urmă focuri dese de pușcă și ticăitul mitralierelor. Îl dureau ochii uitându-se, cercetând, doar-doar va descoperi ceva. Dar zgomotul continuă ceasuri întregi, când mai viu, când mai domolit, fără să vază nimic.

— Unde-s? Unde-s? murmură David mereu cu inima strânsă și cu broboane de sudori fierbinți pe frunte.

De-abia spre amiazi zări dincolo de satul din vale un uriaș vierme verzui târându-se pe șosea, deasupra căruia se îngrămădi îndată o ploaie de nourași albi, albi și șrapnele.

Aceasta însă n-a ținut mai mult de două-trei minute.

Viermele dispăru grabnic în pădure.

— Sunt ei! șopti David încremenit. De-acu începe…

Văzu apoi obuzele dese răbufnind printre copaci în locul unde coloana a intrat în desiș. Pe urmă tunurile tăcură puțin.

În sfârșit, când prin pădure s-au zărit oameni și căruțe, focul a reînceput și nici n-a mai încetat până seara târziu. În fața tranșeelor lui sau măcar prin apropiere nu se arătase însă nimic. Mitraliera lui nici nu deschisese gura toată ziua.

Soldații ședeau pitiți în șanțuri, spuneau glume grosolane, numărau bubuiturile și păduchii, sau scriau acasă cărți poștale, pe genunchi, gânditori. Apoi, cu cât întunericul se îngroșă, cu atât zgomotele luptei se potoliră, până ce nu se mai auziră decât focuri de armă singuratice, speriate, ca ultimele spasmuri ale unui muribund.

O curiozitate arzătoare îl rodea pe David acuma: “Ce s-o fi întâmplat? Unde s-au bătut? S-a sfârșit oare? Și… care au biruit?” Îi tremura inima.

XII

Într-o casă de câmp, din dosul frontului, se improvizase o popotă unde ofițerii veneau pe rând de pe linie, mâncau la repezeală și se întorceau în tranșee.

David se așezase la o masă, alături de un căpitan necunoscut.

Mâncau amândoi fără să schimbe o vorbă.

Dar David nu se putu stăpâni, până nu întrebă, cu ochii mari, aprinși:

— Unde s-au luptat?

— La flancuri, camarade… I-am respins sângeros.

David tresări. Totuși mai întrebă:

— D-ta ai fost în foc?

— Firește… Batalionul meu a susținut presiunea cea mai mare… Grea luptă, dragul meu. Până la baionetă… Am avut și noi pierderi serioase, dar dușmanul a fost zdrobit de tot.

Numai de bietul Oprișor îmi pare rău.

David se repezi ca un nebun la căpitan:

— Emil Oprișor e în batalionul d-tale?… Ce-i cu el?… Cea făcut?

— A căzut în mâna inamicului împreună cu două plutoane.

Era flancgardă. A fost înconjurat brusc și n-a avut încotro, a trebuit să se predea… Mare pierdere, spun drept.

Mai bine pierdeam o companie întreagă decât să-l fi pierdut pe dânsul. Ofițer excselent, veșnic vesel, îndrăzneț, inteligent…

Păcat de el!Căpitanul plecă îndată cu șapca pe ceafă, cu o țigară de foi între dinți, bombănind mulțumit și sătul.

David rămase zăpăcit. Pățania lui Oprișor îl puse pe gânduri.

“Uite omul cu noroc. Aici e regretat, dincolo trebuie să fie felicitat. Ce nu face soarta când vrea!…” Îl invidia, parc-ar fi câștigat la loterie.

Tocmai când se sculă să plece, intră un locotenent care, recunoscându-l, îl apostrofă:

— Știi… Candale a murit.

— Nu se poate!

— A murit. Un glonte i-a găurit fruntea. Moarte instantanee.

Dar s-a luptat admirabil. Îmbărbăta soldații, glumea, n-avea astâmpăr, în sfârșit superb… Tot regimentul îl regretă.

Și mai cu seamă ofițerii care își reproșează pentru că îl bănuiseră că nu va lupta împotriva românilor. Ce vrei? Probabil că tot așa ești bănuit și d-ta. Situația d-voastră e foarte delicată, evident, o înțelegem cu toții, de aceea și bănuielile sunt oarecum îndreptățite, nu? David ieși repede fără să răspundă ceva. Era furios și revoltat, și mergând pe șosea, înspre poziția lui, dădea din mâini și bombănea ca un apucat.

Nedreptatea soartei îl scosese din fire.

— Vasăzică, Oprișor vrea și e hotărât să lupte, dar scapă teafăr și e privit bine aici, precum va fi bine primit dincolo.

În schimb Candale, care și-ar fi tăiat mai bine mâna decât să tragă un singur foc, moare de glontele frățesc… Bine, dar nedreptatea aceasta e îngrozitoare. E înspăimântătoare!

Atunci, ce mă fac eu?… Ce mi-e scris mie?

XIII

Soldații săpau mereu la tranșee, le mai dregeau, le înfrumusețau. Rețeaua de sârmă ghimpată, în licărirea albă a câtorva stele, părea uneori o panglică de flori de gheață.

Câte-o împușcătură, ca un hămăit de câine răgușit, se auzea ici-colo, iar în răstimpuri se înălțau în văzduh rachete orbitoare care se spărgeau deasupra satului din vale, îl luminau vreo două minute și apoi piereau lăsând în urmă un întuneric des ca zăbranicul.

David s-a trântit jos, înfășurat într-o foaie de cort, și-a pus sub cap o raniță și a adormit. Ce să-și mai chinuiască creierii cu gânduri, când soarta e atât de vicleană? Îi părea rău că s-a frământat degeaba atâtea nopți și zile. De-acuma nu se mai sinchisea. Ce-o fi, să se întâmple!

Se trezi în bubuit de tunuri. Întunericul nu se limpezise încă. Se uită la ceas: de-abia trei după miezul nopții.

— Devreme ați mai început-o, arde-v-ar focul! mormăi dânsul întinzându-și lenea în oase.

Ascultă un răstimp vâjâiturile obuzelor. Cunoștea prea bine glasul tunurilor și înțelese îndată că ceea ce se petrece acuma nu-l privește. Se măsurau artileriile. Încet, încet somnul îl birui iar.

Când se trezi a doua oară, trosneau și puștile. Rar, nesigur, parcă și ele de-abia s-ar fi deșteptat din somn. Era ziuă, dar soarele nu se vedea din niște nori negri furioși ce se frământau și amenințau. În creștetul cerului vânăt însă câteva raze luminoase prevesteau o zi de toamnă frumoasă.

“Ce-i atâta somn pe mine?” se întrebă David, cotorosindu- se repede din culcuș și ridicându-se ca să vază ce se petrece primprejur.

Se simțea acuma ușurat și dornic de muncă. De când nu mai simțise el liniștea aceasta rece, hotărâtă, biruitoare! Singur se mira și se bucura. Parcă somnul i-ar fi luat cu mâna toate îngrijorările și șovăirile.

“Să-ți faci datoria, asta-i”, își zise cu un zâmbet amar. “Numai datoria îți dă liniștea și puterea sufletească ce-ți trebuiesc în viață.” I se ivi în minte repede întrebarea “care datorie?”, dar avu puterea s-o înlăture. “Orice datorie e sfântă“, mormăi dânsul. În suflet i se zbătea o încleștare dureroasă, era mișcat și în ochi avea lacrimi. Își înăbuși inima, scrâșnind:

— Soarta e afurisită. Soarta e crâncenă. Dar ce poți face împotriva soartei? Stătea în dosul mitralierei, în picioare, într-o groapă, așa încât jumătate corpul îi rămânea afară. Se uită înainte spre sat, pe coasta pleșuvă. La marginea satului, în vale, descoperi deodată o linie lungă de puncte mișcătoare.

— Românii! bâlbâi dânsul, și inima îi bătea să-i spargă pieptul.

Servanții mitralierei din fața lui se uitau la dânsul nerăbdători, îngrijorați, așteptând ordinul. El însă rămase nemișcat, cu ochii pironiți la linia ceea care începu curând să se apropie, legănându-se, strângându-se și lărgindu-se ca o armonică. În aceeași clipă din tranșee porni o răpăială speriată. Puștile trosneau grăbite, iar zgomotul lor se îmbina într-o chelălăială asurzitoare.

Linia venea mereu mai aproape, cu băgare de seamă, cu popasuri, cu sărituri. Era acum numai la vreo șapte sute de metri.

David privea mereu, fascinat: i-a văzut bine cu binoclul.

Aveau uniforme verzui, ca și ale lor, și pe gulere niște semne verzi-închise. Erau mărunți, sprinteni, uscați la față, osoși, harnici, și ochii lor luceau atât de tare, încât i se părea că lucirea ajunge până la dânsul și-l arde ca o înțepătură de ac. Deosebi un ofițer cu o barbă mare stufoasă, cafenie-închisă, care tremura și se răsfira spre umere când alerga. Gloanțe subțiri, tăioase, bâzâiau împrejurul lui tot mai des, parcă l-ar fi căutat tocmai pe el.

— Ar fi mai bine, se gândi David fără să-și poată dezlipi ochii de la șirul de soldați de pe coastă.

Deodată văzu o mișcare ușoară, ca și când niște alergători își fac vânt și auzi lămurit un glas ascuțit răcnind:

— Înainte, băieți!

Mai văzu cum sar toți în picioare, fripți parcă, și cum pornesc încoace. Desluși chiar zăngănitul armelor și al bidoanelor.

În clipa următoare însă privirea lui se întoarse la servanții mitralierei. Ochii disperați ai oamenilor lui îl spăimântară. Se simți întocmai ca și cum l-ar fi prins cu mâna într-un buzunar străin. Deschise gura, parc-ar fi voit să se apere, dar buzele lui rostiră mașinal, ca și altădată în momentele de primejdie:

— Langsam[1]!

Și mitraliera începu să latre brusc, ca un câine slobozit din lanț. Valul ce se ridicase se trânti iarăși la pământ. Câțiva se rostogoliră înapoi zvârcolindu-se sau încremeniți. Lui David i se păru că aude gemete și înjurături. Mașina urla mereu, neobosită, răgușită doar puțin, setoasă de sânge. Niciodată parcă nu făcuse un zgomot atât de înfricoșător. Lui cel puțin îi spinteca inima zgomotul pe care altădată aproape nici nu-l lua în seamă. Gloanțele țiuiau, izbeau pământul, furioase, sfârâiau ca o vijelie printre cei din vale.

— Langsam! repetă David cu sufletul zdrobit, cu un gest rugător.

Simțea trebuința să oprească vijelia aceasta și totuși navea puterea să rostească nici o poruncă.

După un răstimp mitraliera își rări tăcăitul singură, ca și când s-ar fi obosit.

Mai trecu o vreme și cei din vale dădură iar să se scoale, să plece înainte.

Acuma însă servanții nici nu mai așteptară cuvântul lui David, ci deschiseră repede un foc de seceră care sili pe cei porniți să se oprească.

Soarele ieșise dintre nouri, se înălțase sus și privea aprins la încăierarea oamenilor. Văzduhul clocotea de trosnetele puștilor și ale tunurilor.

Pe urmă trecu de amiazi. Mitraliera lătra mereu, singură ca o cățea otrăvită, iar linia ostașilor din vale nu se mai putea apropia. Cea mai mică mișcare se sfărâma în năvala de gloanțe care măturau toată coasta.

David stătea mereu nemișcat, cu ochii mereu înainte, cu creierul absolut gol. Nici un gând, nici o dorință nu mai avea.

Numai ochii nu-i putea lua de la șirul cela verzui de oameni care se zvârcoleau nerăbdători, chinuiți. Nu mai știa ce se petrece nici în dreapta,

nici în stânga; nici nu se mai putea gândi la asemenea lucruri. Îi erau dragi gloanțele ce veneau din vale și-i șuierau la urechi, care nu voiau să-l atingă, care parcă-i vorbeau, plângeau, îl dojeneau.

“Parcă pe mine mă caută, parc-ar ști că și eu sunt…” — își zise David de câteva ori fără a-și sfârși gândul.

Îl cuprinse dorința mare de-a fi izbit de un glonte din vale. Își închipuia că lovitura aceea va fi mângâierea sufletului său rebegit.

Gloanțele însă sâsâiau când furioase, când vesele și nu-l atingeau.

Gura-i era uscată. Îl chinuia o sete grozavă. Dorea să știe câte ceasuri sunt, își dădea seama că are în buzunar un ceasornic de precizie și totuși i se părea că n-are sau simțea o frică atât de cumplită de ceas, ca și când ar fi fost vorba de ceasul morții.

“Trebuie să fie vreo patru ceasuri de când s-au oprit pe loc…

de când i-a oprit asta”, se gândi dânsul adăugând numaidecât cu o disperare istovitoare: “Câte ceasuri să fie, Doamne, câte?” Îi era cald, parc-ar fi stat într-un cuptor. Hainele îl ardeau.

Apoi deodată, fără să-și dea seama, scoase scrisoarea Elvirei și începu s-o citească, liniștit, nepăsător de ceea ce se întâmpla în jurul lui. Citea și zâmbea și nu mai auzea nici hămăitul mitralierei, nici ropotul puștilor, nici bubuitul tunurilor. Se simțea acuma bine, mulțumit și fericit. Cine știe câtă vreme o mai fi trecut? David parcă era pe altă lume. Nici nu pricepu nimic când se pomeni brusc cu o mână zdravănă, încleștându-i-se după ceafă și când auzi, aproape, un glas sălbatic:

— Pune mâna pe el, plutoniere!

Sări drept în picioare, vru să se zvârcolească, îi trecu prin minte ca o străfulgerare să pună mâna pe revolver, când zări în fața lui pe ofițerul cel bărbos, cu ochii însângerați, fără chipiu, cu stropi mari de sudoare pe o chelie lucitoare, țipând răgușit, apropiindu-se în goana mare. Mitraliera amuțise. Vreo doi servanți zăceau cu creierii împrăștiați, iar ochitorul stătea cu mâinile în sus, cu fața îngrozită, în vreme ce un soldat mărunt și negricios îi lua armele.

“S-a sfârșit… Bine că s-a sfârșit!” se gândi David strângând cu înfrigurare în palma stângă scrisoarea Elvirei. “Se vede că ne-au înconjurat prin flanc… Ce-mi pasă ? Bine că se sfârșește.” David se uită la ofițerul cu barbă, lung, duios. Ar fi vrut să zică o vorbă, dar simțea că nu mai are glas. Se minună când totuși își auzi vocea:

— Datoria…

Dar în clipa aceea ofițerul bărbos întinse revolverul asupra lui David și i-l descărcă în piept, răcnind:

— Pune mâna pe el, plutoniere!

David simți o lovitură în coaste și apoi, îndată, o arsură ascuțită. Se clătină pe picioare. După ceafă încleștarea mâinii încetă și el căzu pe țeava fierbinte a mitralierei, îmbrățișând-o ca pe o ibovnică. Nu-l durea însă nimic. Capul îi atârna greu alături. Pe buze îi mai plutea zâmbetul obosit cu care întâmpinase pe ofițerul cu barbă. Pleoapele îi erau ca plumbul și totuși nu le putea închide. Își dădea seama că moare și se bucura. Deacuma s-a sfârșit orice datorie, s-a sfârșit tot. Simțea ușurarea cea mare și ar fi vrut numai să mai aibă puterea să strige cu glas tare că s-a isprăvit datoria. Se sforță să se ridice și nu putu. Din gât însă îi izbucni un gemăt surd:

— Frate… român…

Plutonierul îi auzi vorbele și se întoarse sălbatic:

— Ne omorâși cinci ceasuri cu mitraliera și acuma mai zici că ești frate?… Grijania și anafura ta de câine!

Cu patul puștii, cu amândouă mâinile îl trăsni peste cap.

Osul pârâi, țeasta se turti, iar creierii amestecați cu sânge se scurseră pe țeava mașinii.

În șanțurile dimprejur încăierarea era în toi. Se sfârșea om pe om, sângele țâșnea din răni pătimașe, iar loviturile cădeau vajnice, ucigătoare.

Îndată amuți și ultima mitralieră, vânătorii din vale năvăliră ca vijelia, trecură prin sârmele ghimpate, se repeziră în tranșee, strigând năprasnic de răsunară toate văile:

— Urraaa!

Câțiva soldați se năpustiră la mitralieră, descleștară trupul lui David și-l aruncară la o parte ca o zdreanță netrebnică. Mitraliera fu dusă înapoi așa cum era, cu țeava mânjită de creierii însângerați, și cei ce o duceau aveau o fericire mare în ochi, glumeau și chiuiau în mijlocul vuietului ce nu se mai potolea.

Cadavrul se rostogolise și rămăsese cu fața în sus, cu mâinile rășchirate, ca un răstignit. Figura zdrobită parcă mai avea un zâmbet amar, iar ochii holbați priveau spre cer mirați, întrebători și totuși mulțumiți. În mâna stângă scrisoarea mototolită era muiată de sânge.

Lupta trecu înainte. David Pop era singur. Pământul scormonit de ghiulele se potrivea să-i facă culcuș bun, iar soarele milos îl săruta pe ochii mari minunați, pe obrajii însângerați, pe gura strâmbă, pe toată fața

scofâlcită. Și zâmbetul mortului răspundea și acuma parcă mai umilit, mai necăjit:

— Frate… român…

1. ↑ Încet! germ.

Cântecul iubirii

1928

Prin geamurile peticite se strecoară leneșe cele din urmă tremurări ale amurgului. Lumina ruginie pătrunde în casă din ce în ce mai cernită, umplând odăița cu umbre deșirate.

În vatră flăcările roșcate pâlpâie domol, se preling ca niște limbi de șarpe în jurul ceaunașului funinginit, în care apa de mămăligă hohotește înăbușit. Adieri răcoroase rătăcesc pe sub pereții coșcovi, se furișează înlăuntru și-nvălmășesc, câteo clipă, jocul blajin al focului…

Pe prichiciul cuptorului, moș Costan șade pipernicit și tăcut, cu privirile pribege, cu gândurile cine știe unde. În fața lui, Ileana, o fetișcană ca un bobocel înrourat, răsucește, repede-repede, firul subțirel de in.

— Spune, tăticule… mai spune! bâlbâie fata cu glas moale, care, în liniștea înserării, răsună întocmai ca un fâșâit ușor de aripi.

Barba bătută de brumă a moșneagului tremură o clipă.

Se uită galeș, pe sub gene, la Ileana, pe care lumina trandafirie a flăcărilor o învăluie într-o haină scumpă din povești, apoi cu glas lin, cu ochii închiși, parc-ar citi în carte vremile trecute, începe: “Uite… era fetișcană, ia așa, ca tine. O guriță cât o cireașă coaptă și doi ochi albaștri cum e cerul când e mai limpede. Și cum râdea, cum râdea! Îți fura inima.

A trecut potop de vreme de-atunci, dar îmi aduc aminte de ea, parcă numai ieri aș fi văzut-o. Mai știi? Poate îmi furase și mie inima.

Eram pe-atunci ostaș tânăr și slujeam în Italia, într-un orășel ca o grădiniță de flori… C-atunci așa era lumea. Te prindea la oaste, te ducea prin câte și mai câte țări străine, ș-acolo te ținea cu zecile de ani. Plecai tânăr de-acasă, fără urmă de mustăcioară pe sub nas, și te întorceai bătrân, bărbos și toropit, de abia-abia te mai cunoștea cineva în sat… Așa era lumea, și pace…

Ea, să fi avut atunci vreo șaptesprezece ani, dar era chipeșă ca un flăcău și frumoasă, hei, frumoasă ca floarea spinului la începutul primăverii… Avea un nume hăt ciudat… dar noi o poreclisem Minodora, și Minodora i-am zis cât a umblat printre noi. Ședea într-o cocioabă dărăpănată, în afară de oraș, chiar în preajma lagărului nostru, cu mă-sa dimpreună, o femeie nevoiașă ca vai de ea. Fata trebuia să zorească ziuanoaptea ca să câștige de-ale gurii. Alerga și se sfărâma necontenit printre noi, cu un coș plin de

plăcinte, de cozonaci, de covrigi și alte bunătăți d-ald-astea. Și noi, oricât de necăjiți eram, cumpăram totdeauna și-i goleam coșul, de ne era foame, de nu ne era, numai s-o vedem veselă… Căci cum râdea fata aceea, cum râdea!…

Apoi vezi, așa trecea vremea. Când în slujbă, când slobozi, cum se nimerea.

Și-mi venise odată rândul de sentinelă. Era toamnă târzie.

Sufla un dușman de vânt, aspru și friguros, de parcă-ți ciupea obrajii cu clește înfierbântate. Și prin văzduh cetele negre de nouri se vrăjmășeau ca niște balauri. Eu, ca să nu mă cotropească somnul, umblam de colo până colo, mai tropăiam, mai căscam, ca omul cu urâtu-n spate. Și-un întuneric ca acela, de nu-ți vedeai nici mâna… Numai dintr-o parte pătrundea prin beznă un firicel de lumină galbenă ca fața unui om mort. Licărirea aceasta însă tremura din ce în ce mai slăbită, uneori se sfârșea de tot, apoi iar răsărea, dar mai stinsă și mai potolită parcă… Acolo ședea Minodora. Într-o vreme, clipocind așa cu ochii deschiși ca iepurele, mi se păru că aud ceva zgomot dinspre lagăr, ca și când s-ar fi apropiat cineva încetinel, pe-a furișul. Îmi zgâiam ochii cât puteam, ca să deosebesc câtuși de puțin, dar întunericul era așa de gros, parcă eram într-un sac.

— Stai! Cine-i? strigai, însă nimeni nu îmi răspunse. Bag seama, mi s-a năzărit, îmi zisei atunci, și prinsei iarăși a mișca.

Dar de-abia trecu o vreme cât să-ți aprinzi luleaua, și zgomotul de adineaori se auzi din nou, acuma mai aproape și mai deslușit:

— Cine-i? zic. Cine-i, că trag!

— Sst… sst! șopti cineva întocmai la spatele meu, eu sunt!

— Feldrihan Luca… tu ești? Încotro?

— Mai domol, bre, făcu el răgușit, să nu te audă… Mă duc…

N-am putut înțelege unde spunea că merge, căci o tivise repede spre casa cu lumină.

Nu mai știu cum s-a făcut, cum nu s-a făcut, dar în clipa următoare m-am pomenit și eu pe urma lui Luca. Alergam ca un smintit prin tufișurile desfrunzite. Rămurelele vlăguite mă plesneau peste ochi, dar eu nu simțeam nimic. Un singur gând îmi rodea sufletul, ca și cum roade cariul în grindă: “Luca se duce la Minodora”. În răstimpuri, totuși, mă opream și ascultam.

Înaintea mea auzeam pașii târâți, repezi, ai lui Luca.

Nu-mi pot da seama cât am alergat așa… Mie mi s-a părut un veac întreg. În sfârșit, însă, deodată îmi răsări în față un ochi de lumină, care mă

pironi locului. Ascultai cu băgare de seamă, dar, afară de clocotele inimii mele, acum nu mai auzeam nimic… Mai trecu o clipă, două, apoi un ciocănit slab în geam îmi izbi urechile. Ferestruia se deschise lin, în pervaz se ivi căpșorul Minodorei. Câteva vorbe întretăiate, rostite în fugă, bâjbâiră prin întuneric, și repede, parcă le-ar fi tăiat cu securea, se stinseră și fereastra se închise. Pesemne Luca intrase în casă…

Un vânt rece, ca gheața, prinse a bate dinspre cocioabă.

Simțeam cum mi se strecoară prin carne, prin oase, cum îmi vâjâie în inimă să mi-o crape. Ș-apoi deodată mă dezmeticii.

Îmi veni în minte slujba și mă întorsei repede la locul meu.

Mare noroc că n-a dat nimeni peste mine cât am lipsit. În curând fui schimbat, dar în noaptea aceea n-am închis ochii nici o clipă.

M-am mai zbătut eu ce m-am zbătut, cu gândurile mele de băiat aprins, dar în sfârșit ce aveam să fac? Am tăcut. … A trecut o zi, au trecut mai multe, dar nimeni, vezi bine, nu bănuia nimic. Fetița tot printre noi, și mai veselă, s-o sorbi cu ochii…

Apoi… pesemne așa a fost să fie.

În vremea aceea ne venise la companie un locotenent nou, să fi avut douăzeci de ani, bun și frumușel ca un fagure de miere. Cum văzu dânsul pe Minodora, cum o îndrăgi foc și prinse a o lua mai cu glume, mai cu vorbe dulci… cum fac feciorii… Dar fetișcana numai râdea de el și-l îmbia cu plăcinte.

Și băiatul, tot mai zăpăcit, și fata, mai rece. Îl vedeam adeseori șoptindu-i la ureche te miri ce, dar nu! Minodora râdea și cu dânsul ca și cu ceilalți, și atâta…

Într-o zi, însă, nu-mi aduc aminte cum, locotenentul nostru și-a luat inima în dinți și a sărutat pe Minodora. A strâns-o în brațe și a sărutat-o drept pe buze, acolo, dinaintea noastră…

a sărutat-o, ei, cum îți spun. Fata îi trânti în cap coșul cu plăcinte, plânse, blestemă… dar ce se sinchisea el de aceea? A sărutat-o, și gata! Iar noi râdeam… râdeam să ne prăpădim, ca netoții. Știu eu de ce râdeam? Poate de necaz că n-am sărutat-o noi, poate de bucurie că totuși a sărutat-o cineva. Ș-am băgat de seamă că și Luca râdea ca ceilalți. Dar când s-a depărtat locotenentul, iarăși am văzut bine cum i s-au încleștat pumnii, cum a scrâșnit din dinți ca o fiară și cum a mormăit ceva în sine sâsâind…

A mai trecut ce-a mai trecut, și iarăși mi-a venit rândul de slujbă. Minodora parcă uitase sărutarea cu pricina. Ba, în cele din urmă, prinse a

face ochi dulci locotenentului, știi, cum fac femeile când vor să scoată pe bărbat din minți. De vreo două ori locotenentul a îmbrățișat-o… a îmbrățișat-o și a strâns-o cumsecade, și fata nu s-a mai supărat, ci râdea și râdea… Hm!

Dar totuși mi se părea că râsul acela e prea prefăcut, prea sună a sec… Vezi, eu știam ce știam.

Ș-așa, cum zic, mă puse iar de sentinelă, și încă, Dumnezeu știe cum, iar la locul de altă dată. Era tocmai în preajma Crăciunului, și turna o ploaie amestecată cu omăt, gata-gata să te înece. M-am oploșit în gheretă, iar acolo, scutit de umezeală, prinse să mi se îngreuneze capul.

Clipoceam de-a binelea, când, deodată, un bocănit scurt în spatele gheretei mă făcu să sar ca fript. Dădui să ies și mă lovii față în față cu ofițerul de inspecție.

— Cine-a trecut adineaori pe aici? se răsti ofițerul la mine.

— Să trăiți, dom' căpitan, nimeni.

— Nimeni? răcni căpitanul. Nimeni? Minți, hoțule, minți ca un câine! Eu, cu ochii mei, am văzut strecurându-se un om pe-aici, către casa ceea!… Ai dormit, câine! Ei, las' că te învăț eu!

În clipa aceea parcă vedeam înaintea mea pe Luca. El, numai el trebuie să fie. Și, fără să vreau, bolborosii printre dinți: “Sărmanul băiat!” După o scurtă șovăire, căpitanul porni repede înainte.

“Hai!” zise către mine și ceilalți doi ostași ce-l însoțeau, și ne îndreptarăm grăbiți spre cocioaba în care ședea Minodora.

Din ferestrele mici, scofâlcite, izvorau și acum două fuiorașe de lumină roșiatică, întocmai ca niște țâșniri de sânge.

Ajunserăm gâfâind în preajma casei și ne oprirăm. Eram patru cu ofițerul. Părea că din casă se aud oftări, plânsete înăbușite.

Încetinel ne târârăm până sub streașină. Căpitanul se ridică în vârful picioarelor și se uită prin geam. Un glas scâncit de femeie răsună deodată ca o horcăire de moarte: “Ce faci, dragul meu, ce faci?”… “Minodoro, unde ești?… Vino lângă mine… Vino!” În lumina scăzută a ferestrei văzui deslușit că fața căpitanului încremenește și se albește ca varul.

— Hai! Înlăuntru! porunci răgușit ofițerul și ne opintirăm fuga spre ușă, care, într-o clipă, fu ridicată din țâțâni.

Când ne-am pomenit în mijlocul casei, ne-a cuprins spaima de ce-am văzut. Jos, lângă vatră, încolăcit și schimonosit, zăcea locotenentul nostru, locotenentul care sărutase pe Minodora.

Din gât îi bolbocea gârlă sângele. Când și când, gâfâia înecat. Iar ochii cei de cărbune, ieșiți din orbite, luceau ca două globuri de marmură… La masă, așezat pe laviță, cu fruntea răzimată în palme, Luca privea ca un lup flămând la locotenentul care se lupta cu moartea.

— Mă!… Mă!… ticălosule, tâlharule! răcni deodată căpitanul și se zvârli sălbatic asupra lui Luca.

Feciorul ridică fruntea, se uită o clipă la noi și nu zise nimic.

Nu s-a împotrivit, nu s-a apărat. Ghionturile căpitanului cădeau ploaie peste capul lui, peste obraji, dar el nu scoase nici un glas de durere. Răbda loviturile, parc-ar fi fost un morman de piatră, până-l podidi sângele pe gură și pe nas și se rostogoli amețit la pământ…

Și iac-așa, săraca Minodora… De-atunci nu am mai văzuto printre noi… Săraca!… Da-i mult de-atunci, tare mult… Și totuși, când îmi aduc aminte de dânsa, mi se pare că numai ieri s-a întâmplat…”Noaptea se revărsase domol, pe nesimțite, și învăluise pământul în haină de jale. Spuza de stele tresărea sfioasă în văzduhul mohorât. Surâsul înăbușit al frunzelor legănate de reveneala nopții pătrundea în casă ca un glas tânguit, care vine de departe și se stinge.

Fusul Ilenei nu se mai învârte. Iar în ochii ei albaștri, la lumina rumenă a focului din vatră, izvorăște un bob de mărgăritar, licărește o clipă, apoi se rostogolește peste obrajii ca laptele…

Mărturisire

1916

Pentru Fanny…

Mulți cred că se laudă zicând: „Iată inima mea! Vi-o dau… n-am nevoie de dânsa… Mie nu mi-e frică de chinurile geloziei, mie nu-mi pasă de tremurările înfrigurate ale iubirii! De un singur lucru mă feresc: să nu fiu banal! Aș vrea să sufăr, aș vrea să scrâșnesc din dinți, să-mi smulg părul și să adorm cu genele muiate în lacrimi! Astfel, cel puțin, aș ști că trăiesc, aș înțelege, poate, ce însemnează a iubi… Dar zilele trec, veșnic aceleași, searbede și plictisitoare, și viața mea se scurge întocmai ca viața unei gâze netrebnice… Eu nu pot avea o iubire; eu nu pot avea decât iubiri. Iubirile acestea însă răsar repede, pâlpâiesc o clipă și apoi pier, dispar pentru totdeauna, parc-ar fi fost niște visuri pe cari le uiți îndată ce te-ai deșteptat din somn'…

O, și eu credeam că nu pot iubi, și eu îmi închipuiam că vina nu este în mine, ci în ele, în femeile care nu merită să fie iubite!…

Astăzi însă știu și înțeleg că iubirea este făcută pentru cei umili, că cei mândri nu vor putea iubi niciodată… Cei mândri își închipuiesc că nu au trebuință de inimă; ei nu vreau decât să cucerească, mereu să biruiască; ei cred, în sfârșit, că și în iubire succesul e tot. Dorințele lor poate se vor împlini, poftele lor poate vor fi mulțumite, da… dar, vai, iubirea n-au s-o cunoască niciodată.

Căci iubirea cere supunere, o supunere oarbă, ca și credința. În iubire n-ai să fii convins niciodată, n-ai să aștepți probe niciodată. Tot ce nu e supunere și devotament nu e iubire.

Trebuie să trăiești mult, trebuie să suferi mult, trebuie să pricepi mult pentru ca inima ta să fie în stare a primi iubirea. Cei ambițioși, cei mândri, cei obraznici și nerecunoscători nu pot ști ce este iubirea și, așa, cei mai mulți dintre noi de-abia la vârsta de cincizeci de ani începem să înțelegem iubirea, atunci, deci, când e prea târziu…

Pe mine viața m-a frământat, m-a umilit; mie viața mi-a mulcomit glasul. Astfel am ajuns să nu mai spun că ele nu merită să fie iubite, ci să strig pretutindeni: știu să iubesc fiindcă am învățat a plânge, a suspina și a mă resemna!

Astăzi aș vrea și eu să nu iubesc, aș vrea să fiu iar mândru, ambițios, cuceritor… Dintr-asta se vede că sunt îndrăgostit!

Dacă aș ști cânta din syrinx, te-aș duce într-o poiană scăldată în lumină de lună, într-o poiană unde încă nu s-a încuibat mândria omenească, și ți-aș șopti la ureche cântecul celor iubiți. Atunci poate ai pricepe și tu că iubirea nu cunoaște ceea ce lumea numește „a fi iubit”.

Te iubesc pentru că mă iubești: acesta e un schimb, dar nu e iubire. Te iubesc pentru că te iubesc, și nimic mai mult; te iubesc numai pentru că te iubesc; aci începe iubirea. Îți mulțumesc din suflet că te iubesc: acesta e cântecul iubirei.

Omul îndrăgostit nu zice: te iubesc pentru că ești oacheșă; nici: te iubesc pentru că ești bună. Omul îndrăgostit zice: te iubesc cu toate că ești oacheșă, cu toate că ești bună, și te-aș iubi chiar dacă ai fi blondă sau dacă ai fi rea.

Poezia, zic unii, a falșificat iubirea. Poezia a făcut cântece, statui, versuri din sentimentul simplu și firesc ce a fost odinioară iubirea, a făcut nebuni din oamenii cari, și altmintrelea, erau cam porniți spre nebunie, a făcut gurmanzi din oamenii cari până atunci erau înfometați.

Eu însă zic că nu există poet, muzicant, pictor sau sculptor mai mare ca un îndrăgostit. Pentru ca artistul să înțeleagă poezia cea mare a suferinței trebuie mai întâi să fi fost îndrăgostit. Nu poeții au făcut iubirea, ci iubirea a făcut pe poeți! Iar eu, care citesc bucuros în stele și-mi fac o plăcere dintru a așterne pe hârtie slovă lângă slovă, pot să jur că în slovele noastre umile sunt scrise toate tainele de amor ale cerului înstelat.

Cel ce pricepe viața stelelor pricepe și iubirea omenească!

Iubirea nu cunoaște cuvintele credincios și necredincios.

Iubești pe altul, va să zică eu nu te iubesc: acesta nu e cântecul iubirii. Omul îndrăgostit nu zice niciodată: m-ai înșelat.

Iubirea nu-ți cere socoteală de sărutările ce ai dat sau nu ai dat altora. Iubirea nu-ți scormonește trecutul și nu-ți cercetează prezentul. Viitorul este nădejdea ei; viitorul este egoismul ei. Nădejdea cea. Deznădăjduită, mângâierea cea nemângâiată sunt balsamul ei, care e tot atât de dulce ca și suferința, ca și iubirea.

Iubești, suferi, trăiești: iată troița iubirei.

Sărutările îți alină setea, dar lacrimile îți trezesc în suflet doruri mari, istovitoare și dragi, pe cari nu ți le pot alina nici sărutările. Din ochi picură

lacrimile, izvorul cel veșnic al iubirii; din iubire picură cântecul, poezia, frumosul, izvorul cel veșnic al lacrimilor.

O bobiță de lacrimă, ce tremură sfioasă pe geana iubitei, e o comoară mai mare și mai prețioasă decât sărutările și îmbrățișările tuturor femeilor din lume…

O, vanitas, vanitatum vanitas! zice profetul.

Toate suferințele sunt deșarte! îți șoptește un glas dinlăuntru.

Sărutări, lacrimi, iubire: toate sunt deșertăciuni mari, nimicuri pline de durere…

Și totuși, pentru aceste nimicuri deșarte, pentru aceste deșertăciuni nepătrunse aș fi în stare acum să-mi dau tot ce am mai scump pe lume, aș fi în stare să-mi dau chiar viața…

Nu știu dacă e bine ceea ce fac sau e rău, dar simt că, dintre toate deșertăciunile lumești, am ales pe cea mai frumoasă, care e cea mai frumoasă fiindcă e cea mai deșartă din toate.

Strănutarea

Luna mai. Patru ceasuri după amiazi. Soare, în răstimpuri, adie câte-o gură de vânt căldicel…

Didi șade la fereastră, își scaldă fața în lumina dulce a soarelui și se gândește că ar fi bine să iasă și ea să mai vază nițică lume, că e tânără și se prăpădește de urât în mahalaua asta pustie și murdară. Stă în strada Rațiu și e fiica profesorului de dans Nicu Georgescu. Mama ei e de mult în pământ, iar tatăl său are lecții toată ziua și trebuie să vază de fetele altora, în loc să vază de fata lui. Așa, Didi, de când a ieșit din pension, e nevoită să stea acasă mereu singură, tristă, de dimineață până în seară, și numai să viseze ceea ce ar dori să trăiască.

Astăzi, însă, simte un dor mare să plece undeva, unde e lume multă, să râdă și ea și să petreacă. Inima îi bate mai repede, obrajii i se îmbujorează. Parcă primăvara o cuprinde în brațele ei trandafirii și o ademenește cu șoapte lingușitoare. Nu are nici puterea, nici voința să se împotrivească. Îi lipsește cineva, altcine decât tatăl său, cu a cărui lipsă s-a obișnuit de-a binelea. I se pare că aerul din strada Rațiu miroase a mucegai și o înăbușe…

Se scoală de la fereastră și începe să se îmbrace repede, parcă i-ar fi frică să nu scape un tren. Își dă pe obraji cu suliman roșu, se șterge cu pudră, își vopsește sprâncenele și buzele, își pune rochia cea nouă, azurie, pălăria cu petale de trandafiri… Inima îi zvâcnește din ce în ce mai puternic, sufletul i se umple de fericire și de nădejde, iar când, în sfârșit, gătită, stă în fața oglinzii, își zice, zâmbind, ca și când ar vorbi cu un bărbat care-i face curte:

„Sunt drăguță… zău, sunt drăguță’1…

Bani are: piața de mâine. Va să zică, o să ia tramvaiul ca să nu obosească și să nu i se șteargă pudra de pe ochi. Se duce până în Calea Victoriei, se plimbă o jumătate de ceas și pe urmă se întoarce. O jumătate de ceas pe Calea Victoriei face cât o jumătate de an în strada Rațiu. Tramvaiul cu cai trece prin Viting. Trebuie să aștepte cam mult, fiindcă p-aici tramvaiele trec mai rar. Așteaptă bucuroasă. Cum a așteptat atâta vreme singură acasă, de ce n-ar aștepta acum nițel? De departe face semn vizitiului, cu poșeta, să oprească, și vizitiul oprește numaidecât. Tramvaiul e gol. Didi se așază în fund, pe bancă, deschide punga, scoate banii și așteaptă. Conductorul e plictisit, i-e lene și i-e somn, și așteaptă și el până s-o mai aduna lume.

În dosul gărei tramvaiul se oprește. Conductorul și vizitiul se dau jos și se pun la taifas cu chioșcarul de jurnale și cu brutarul. Didi însă acuma e

grăbită să ajungă cât mai curând în oraș. Așteptarea o plictisește și se gândește să-și urmeze calea pe jos. Dar i-e rușine. Mai ales că, tocmai când se muncește cu gândul acesta, bagă de seamă că s-a mai urcat cineva în vagon, un domn care stă pe platformă, fredonează, fumează și-și răsucește mustața.

Tramvaiul se urnește iar. Domnul zărește pe Didi, azvârle mucul de țigară, intră înlăuntru și se așază față-n față cu dânsa, cu toate că vagonul e gol și ar putea să stea și mai departe. Fetei i-e rușine, pleacă ochii și nu îndrăznește să se uite la domnul, deși simte că el se uită mereu la ea.

Roșește, își netezește rochia, să nu i se vază picioarele, și strânge gologanii în palmă parcă i-ar fi teamă să nu-i fure cineva.

În sfârșit, apare și conductorul.

Ridicând ochii la conductor, Didi vede fața domnului și se aprinde și mai mult. Căci domnul e tânăr și o privește cu un zâmbet cald și stăruitor.

— Cinci! Cinci! șoptește Didi cu sfială.

— Până la Hotel de Franța?

întrebarea conductorului o zăpăcește de tot. Se uită pe furiș la domn, vrea să se scoale în picioare și zice domol:

— Da… da… până-n Bulevard…

Pe urmă ia biletul, îl mototolește între degete, căutând să ghicească până unde o fi mergând dânsul. Și, cu coada ochiului, se uită iar la domnul care n-o slăbește de loc din ochi.

— Patru, răsună glasul domnului, dar după o scurtă șovăire se răzgândește și zice: Adică nu… dă-mi și mie de cinci!

Tramvaiul ajunge în strada Bucovinei, și Didi simte mereu privirea domnului ațintită asupra ei. Acuma însă și-a mai venit în fire, ridică ochii și începe să se uite la case și la trecătorii de pe stradă. Domnul o mai măsoară o clipă, apoi deodată întreabă cu glas catifelat:

— Mergeți până-n Bulevard, domnișoară?

Didi se gândește dacă trebuie să răspunză sau nu, dar, gândindu-se, buzele-i șoptesc:

— Da…

— Și eu, adaogă repede domnul.

Urmează o tăcere. Se aude foarte deslușit tropotul calului și uruitul roatelor. Didi se uită mai bine la domnul care parcă se gândește ce să-i vorbească. Domnul e și el spilcuit, fiindcă și el se duce pe Calea Victoriei să ia aer. Are mustață castanie, frizată, pălărie tare, baston, mănuși cenușii de

ață, ochi galeși, buze roșii, late, pe care e aninat un zâmbet molatec. E pudrat și a uitat să-și șteargă pudra din gene și de pe sprâncene.

— Îmi dați voie să mă recomand: Jean Vasilescu, fost funcționar.

Didi rostește ceva, fără să știe ce, iar domnul începe îndată să-i spuie că se duce să se plimbe pe Calea Victoriei, fiindcă lui nu-i place mahalaua, și numai ghinionul l-a făcut să ia casă p-aici, că a stat în Bulevard și umblă numai cu mașina, dar îi pare bine că a luat tramvaiul acuma, deoarece astfel a avut fericirea să cunoască pe cea mai drăgălașă din câte ființe a întâlnit, o fată frumoasă, cultă, manierată, modernă, cum rar se întâmplă să se găsească la noi, și simte că, cu o astfel de fată, s-ar putea înțelege, fiindcă are ochii plini de simpatie, de farmec, de drăgălășie…

În vreme ce Jean vorbește și Didi ascultă uluită și încântată, tramvaiul se umple încet-încet de călători. Domnul trece lângă Didi, ca să nu auză toată lumea ce-i spune. Vorbește repede, parc-ar spune ceva învățat pe dinafară. Didi aruncă și ea câte-o vorbă din când în când, ca să nu creează domnul că are de a face cu o proastă. Și e fericită. Îi place Jean. E băiat inteligent, cam obraznic, nu-i vorbă, dar și obrăznicia îl prinde. Pe urmă e serios… Parcă o fată știe de unde-i pică norocul? Dacă a plăcut-o el la întâia vedere, are s-o placă și mai mult când va cunoaște-o mai bine, când va afla că are și ea o zestre, acolo, nu mare, dar potrivită. Și atunci, poate… Cine știe?… Se uită deseori cu mândrie la ceilalți călători și-i pare rău că Jean nu vorbește mai tare, să auză toată lumea ce-i spune.

În strada Berzei însă Didi, ascultând fermecată, simte o gâdilitură în nas. Strânge din dinți și din buze, închide ochii și se gândește:

— Aoleu, îmi vine să strănut… Unde mi-e batista?…

Batista era în poșetă, iar pe poșetă se așezase Jean.

Și Didi simte că gâdilătura în nas se întețește. Se sperie, respiră adânc și încearcă să rămâie nemișcată. Nu izbutește. Strâmbă din nas, își schimonosește fața, nările i se umflă și tremură. Se întoarce către Jean și caută să-și scoată poșeta cu batista de subt dânsul. Jean însă e înfierbântat și se îndeasă mereu spre ea, șoptindu-i pătimaș:

— Eu ador fetele moderne… Și mai cu seamă d-ta, care ești… Te ador!

În clipa aceasta Didi nu se mai poate stăpâni și, cu o strâmbătură grozavă, strănută tocmai în fruntea domnului Jean, murmurând plină de spaimă:

— Iertați, vă rog… Iertați, vă rog…

Toată lumea din vagon întoarce ochii, zâmbind, spre Didi. Jean își scoate batista din buzunar, se șterge pe frunte și glăsuiește foarte grav:

— Mersi, domnișoară!

Apoi se scoală, iese pe platformă și de acolo se uită cu dispreț la Didi, care se ghemuiește în colț, mângâindu-și gura și nasul cu mâna, roșă ca racul de rușine…

Și Didi e nenorocită. Ochii ei mari, albaștri, se îneacă în lacrămi. Privirile lumii din tramvai o ard. Nu mai vrea să se plimbe pe Calea Victoriei. Lacrămile îi brăzdează sulimanul și pudra. Vrea să ajungă acasă cât mai curând, să fie iar singură, să plângă…

Face semn conductorului, cu poșeta, să oprească, dar conductorul nu oprește numaidecât. Se dă jos și pleacă înapoi, spre casă, pleoștită, cu ochii sărați de lacrămi…

Luna mai. Cinci ceasuri după amiazi. Soare, în răstimpuri, suflă câte-o gură de vânt rece…

Vrăjmașii

Popa Grozea stă în poartă și-și smulge barba. Din când în când, aruncă priviri dușmănoase spre casa de peste drum și bate din buze, parcă s-ar certa cu cineva. Se mută mereu de pe un picior pe celălalt și-și tremură genunchele. Trecătorii se descopăr înaintea lui și se reped să-i sărute mâna dreaptă, pe care o proptește pe burtă; mâna părintelui e noduroasă, groasă și moale, ca și când ar fi căptușită cu untură. Babele, după ce îi sărută mâna, îi pupă și poala anteriului, ca să vadă sfinția-sa cât sunt de cucernice. Sfinția-sa însă nu le vede, fiindcă e furios, iar când e furios, nici nu vede, nici nu aude.

Trece un dram de vreme, pe urmă vine dascălul Tofan.

Dascălul Tofan e spân și-i place să umble cu minciuna. De altmintrelea e om cu multă carte, știe și nemțește, și e prieten cu revizorul, care zice că el e cel mai destoinic învățător din tot județul.

Tofan are o deosebită stimă pentru popa Grozea, mai ales de când i-a povestit cum a colindat, în tinerețe, toate țările și orașele, de la Roma până la Ierusalim. Iar în ziua când a aflat că Grozea a adus de la Roma o țăndărice din crucea pe care s-a răstignit Isus Hristos, s-a certat cu nevastă-sa, care nu putea să sufere pe popi, și n-a lăsat-o până n-a convins-o să meargă să se spovedească.

Dascălul Tofan își scoate respectuos pălăria și zice:

— Bună seara, părinte!…

Părintele tace și nu-l vede. Dascălul se miră și repetă:

— Bună seara, părinte!

Părintele mormăie ceva și-i face semn să-l lase-n pace. Dascălul vede că e supărat, vrea să știe de ce e supărat, dar nu îndrăznește să-l întrebe pe șleau și glăsuiește:

— Parcă ești cam bolnav, părinte?

— Nu sunt bolnav, omule, sunt supărat!… Du-te cu Dumnezeu și mă lasă dracului!

Tofan se încurcă. E jicnit și, tocmai fiindcă e jicnit, îl roade și mai mult curiozitatea. Se hotărăște să afle, cu orice preț, pricina supărării preotului, ca să aibă ce povesti neveste-si. Face deci și el pe supăratul.

— Îmi pare rău, părinte, că d-ta… cu mine, care…

— Lasă, domnule, că parcă văd că mâine-poimâine și d-ta ai să mă înjuri ca și păgânul ăsta de peste drum…

Dascălul știe că păgânul de peste drum e Grigore Iliaș, cu care popa se vrăjmășește de ani de zile. Părintelui însă i-a venit chef să se plângă, și începe să-i istorisească toată daravera. Îi spune că nu mai are pic de hodină de Iliaș, care îl ocărește pe toate potecile și-și bate joc de biserică și de Dumnezeu. Acuma află că s-a legat și de țăndăricea din crucea lui Hristos. Ei bine, până aici! Asta n-o să i-o mai treacă cu vederea. Pentru asta ar merita să-l ia de guler și să-l scuipe în obraz. N-o poate face, că nu se cuvine s-o facă un preot; destul de trist că nu se găsește altcineva s-o facă. El însă are să-l afurisească în biserică, să știe toată lumea că-i păgân și să se ferească de dânsul ca de lepră.

Popa Grozea dă din mâni, face spume la gură și amenință casa păgânului. Tofan își freacă mânile și zâmbește când vede că popa nu se uită la dânsul. E fericit, căci îi place să fie în curent cu toate certurile, deși el nu se ceartă cu nimeni de când un țăran l-a pălmuit în cancelaria primăriei, fiindcă îi bătuse copilul la școală. Față cu Grozea face și el pe indignatul, clatină grav din cap și zice că păgânul, odată ș-odată, o să-și frângă gâtul ca și popa din Runc, pe care l-a trăsnit Dumnezeu din senin deoarece a lucrat în ziua Rusaliilor.

Dascălul nu apucă să-și sfârșească vorba, când se pomenește că popa îi pune mâna pe braț, să tacă. Tofan înghite speriat, se întoarce și vede pe Grigore Iliaș, care se apropie, ca de obicei, strănutând și tușind la fiecare pas și ștergându-și neîntrerupt mustățile și barba cu o basma cenușie înflorită.

Păgânul e bătrân de tot; umblă răzimându-se într-o cârjă cepuroasă. Are un cap mare cât o doniță. Poartă o haină scurtă și roasă, veșnic neîncheiată, iar pe ceafă o pălărie lată, moale, turtită. Toată vremea sflederește și sfarmă stâncile învelite cu mușchi gălbui de pe malul Someșului cel cu apă clevetitoare și argintie, unde dânsul are o livadă mare cât vezi cu ochii. Lumea spunea că Iliaș caută o comoară ce i-ar fi arătat-o în vis Necuratul; el însă zicea că taie drum în coasta stâncilor, ca să nu mai înconjoare câte două ceasuri prin dosul satului.

De altmintrelea păgânul e o fire veselă și caută prilejul să-și bată joc de oameni. Când vede pe popa Grozea, râde și-i strigă de departe:

— Bună seara, Vasile!… Ce mai face țăndăricea?

Popa s-a potolit îndată ce a dat cu ochii de păgân. Se face a nu auzi de țăndărice și zice:

— Bună să-ți fie inima, Grigore! Da’ tu ce mai spui?

Iliaș nu se oprește, dar răspunde râzând mulțumit:

— Iacă, sflederesc mereu, ce să fac?!

— Ia seama să nu se prăbușească stâncile pe tine, că prea ești al dracului…

Păgânul râde, tușește și intră în curte, zicându-și: „L-am omorât cu țăndăricea!”

Popa Grozea râde și el uitându-se după Iliaș, apoi mormăie, mângâindu-și barba, către dascălul care stătea cu pălăria în mână, zgulit ca un cățeluș flămând:

— L-am ars urât cu stâncile, ai?

— Urât de tot! bâlbăie Tofan, și pleacă repede acasă, să povestească nevestei că Grozea și cu Iliaș s-au certat ca niște țigani și, desigur, s-ar fi și bătut dacă nu era el acolo ca să-i mai potolească…

Cearta

Domnul, patruzeci și nouă de ani; cărunt ca oaia; copist la „Creditul viticol”; vine de la biurou; a băut pe drum o țuică și e melancolic și gânditor.

Cucoana, cincizeci și doi de ani; idem ca oaia, dar își vopsește părul; menajeră celebră în mahala; se gândește la măritișul fetei.

Domnul: Ești singură?

Cucoana: Singură… Ghighi a plecat adineaori cu domnul Popescu, să mai răsufle puțin, pe Calea Victoriei…

Domnul: Hm… Cu Popescu, zici… Da’ de Vidrighin i-ai vorbit?

Cucoana: Crezi c-am putut? N-am putut, omule, și n-am îndrăznit! Cum să îndrăznesc, când știu cât i-e de nesuferit Vidrighin al d-tale… Nu vezi că e destul să-i pomenești de el, ca să se facă foc și să nu mănânce cu zilele, săraca fetiță? Dar să-i mai spui c-a și cerut-o! Doamne păzește!… I-e drag Popescu, și pace!

Domnul: Drag… Hm… Mare belea, bine zici! Dar și omul ăla așteaptă un răspuns. Să știe ce face…

Cucoana: De… cam ai dreptate.

Domnul: Dreptate am eu totdeauna, dar, vorba e, ce să-i răspund creștinului?… Sau poate mai bine ar fi să vorbească el singur cu Ghighi?… Tu ce zici?

Cucoana: Vezi bine că mai bine.

Domnul: Mare încurcătură și cu fata asta!… Când mă gândesc că trebuie s-o măritām și că zestre ca-n palmă, mi se strânge inima ca într-un clește. Uite, așa m-a lăsat Dumnezeu pe mine! Sunt părinte bun! Mi-e milă de tinerețele ei, săraca… Și unde mai pui că și tu îi prinzi mereu partea și o încurajezi…

Cucoana: Că parcă tu nu!… Dacă ești părinte bun, cum te fălești, de ce nu-i spui că așa și așa, trebuie să se mărite, că i-a venit vremea, și anii trec, și tinerețea se duce. Ca așa-s fetele, ca florile… o dată înfloresc. Vidrighin e băiat bun și cu stare, funcționar și el cu optzeci de lei pe lună…

Domnul: Da. Iacă, ai și tu dreptate o dată în viața ta…

Cucoana: Totdeauna am eu dreptate, dar n-are cine să mă asculte.

Domnul: Rău face că așteaptă pupăză pe colac. Popescu-i Popescu. Îi trage clopotele, dar își bate joc de ea. Unuia ca ăla îi trebuie bani, nu nevastă. Femei găsește el…

Cucoana: Femei d-alea…

Domnul: Cum, necum, găsește. La urma urmelor, femeia, tot femeie. Una mai țanțoșă, alta mai cu moţ, dar tot femeie. Vorba e ca Ghighi să nu lase să-i alunece norocul printre degete. Că cine alege prea mult, mai pe urmă ajunge să culeagă. Și cine știe dacă are ce culege… Ehe, viața-i grea. Numai Dumnezeu știe cât și cum ne trudim și ne căznim ca să-i putem ținea piept…

Cucoana: De ce-mi spui mie toate astea? Spune-i fetei…

Domnul: Spune-i, spune-i! Crezi d-ta că e ușor să-i spui! Dacă-i spui, se supără. Eu nu vreau s-o supăr. De ce s-o supăr?

Cucoana: Apoi, dacă-i așa, de ce aș supăra-o eu?

Domnul: Eu, eu!… Tu ești mamă… tu știi cum s-o iei, mai cu binele, mai pe departe…

Cucoana: Tocmai fiindcă sunt mamă nu pot să-mi silesc odrasla să se mărite cu cine nu-i place. Destul am suferit eu…

Domnul: Ce-ai suferit?

Cucoana: Multe. Numai sufletul meu știe câte am înghițit.

Domnul: Ce-ai înghițit?

Cucoana: întreabă-mă pe mine…

Domnul: Ce să te întreb?

Cucoana: Că eu sunt pățită și mâncată de toate nevoile…

Domnul: Norocul tău să-l aibă fata mea, mai mult nu cer de la Dumnezeu… Bărbat bun am fost, de agonisit am agonisit, trai bun ai avut…

Cucoana: Avut, avut… ferească Dumnezeu pe toată lumea de ce nu m-a ferit pe mine!

Domnul: Apoi, da, acuma poți să cârtești, acu ce-ți pasă? Dar atunci te-ai ținut scai de mine. Din „puiule” și „scumpule” nu mă mai scoteai…

Cucoana: O, bătu-te-ar Dumnezeu, urâtulel Numai inima mea știe ce-a-ndurat…

Domnul: Ha-ha… Inima ta, sireaca!

Cucoana: Atâta îți spun, ca să știi: pe Ghighi n-am s-o mărit cu cine nu vrea! Pe mine m-a silit mama, dar eu n-am s-o silesc…

Domnul: Cum te-a silit?… Să te măriți cu mine?

Cucoana: Să mă mărit cu tine.

Domnul: Da’ cine dracu te-ar fi luat dacă nu te luam eu? Ia. Spune, cucoană!

Cucoana: S-ar fi găsit, de asta să nu te îngrijești d-ta! M-au iubit pe mine oameni mai ceva ca tine!

Domnul: Te-au iubit… Poftim! Au iubit-o! Care va să zică, mă-ta te-a silit să. Te măriți cu mine? Mă-sa a silit-o să se mărite cu mine! îmi place… Și asta tocmai după douăzeci și șapte de ani te găsești să mi-o spui?

Cucoana: Ți-am spus-o eu și altădată…

Domnul: Ce mi-ai spus? Auzi d-ta! Mă-sa a silit-o să se mărite cu mine!… Mă rog dumitale, de ce te-a silit mă-ta să te măriți cu mine? De ce? Aș vrea să știu și eu!

Cucoana: Tacă-ți gura, nebunule, că te-aude lumea! Ce te rățoiești așa, parcă…

Domnul: Cum să nu mă rățoiesc, cucoană, când acuma, la bătrânețe, îndrăznești d-ta să îmi spui că te-a silit să te măriți cu mine? Ei, cum te-a silit, cucoană? Vreau să știu și eu, de ce te-a silit?

Cucoana: Ești nebun…

Domnul: Nebun cum oi fi, dar vreau să știu!

Cucoana: Ești nebun, s-a isprăvit! Nu mai e chip să stai de vorbă cu tine ca lumea…

Domnul: Așa știi d-ta să stai de vorbă? Insultându-mă?… în sfârșit, ce mai ala-bala, pe d-ta te-a măritat cu de-a sila!… Dar de ce, mă rog? De ce?

Cucoana: Fiindcă ești nebun…

Domnul: Da' ce sunt eu? Nebun, hoț, pungaș, haimana? Mă rog… M-ai strâns d-ta de pe drumuri, sau te-am strâns eu de pe drumuri? Care pe care? Eu știu că te-am luat goală ca degetul, cucoană! N-aveai cămașă pe d-ta și eu ți-am cumpărat cămașă!… Iar astăzi ai obraz să-mi spui că te-ai măritat cu mine…

Cucoană: Ce strigi, nebunule, ce țipi?

Domnul: Fiindcă vreau să aflu de ce anume te-a silit mă-ta să te măriți cu mine.

Cucoana: Atunci dă-i înainte, că-ți șade foarte bine. Țipă și înjură, că asta ai învățat acasă la voi!

Domnul: Trebuie să știu!

Cucoana: Vai de mine, bărbate, da' ce-i cu tine? Turbat ești, ori nebun ești, ori nu ești în toate mințile? Te-apuci tu, așa din senin, de ceartă… Nu mai pot eu să zic o vorbă fără ca măria-ta să te burzuluiești? Doar gura omului d-aia-i făcută, să mai spuie și câte o glumă, Doamne ferește!…

Domnul: Mie să-mi spui de ce vrei d-ta să mă faci pe mine ticălos!… Mă rog, de ce?

Cucoana: Pare-mi-se că diavolul vrea să-ți fure mintea câtă ți-a mai lăsat-o Dumnezeu, că nu știu ce să mai zic… Dar cine te face pe d-ta ticălos?

Domnul: Tu!

Cucoana: Du-te, du-te, să nu-ți mai aud de nume, nerușinatule! Bătu-te-ar fi Dumnezeu atunci când te-am cunoscut și m-am legat de tine! Că amar cât am tras eu n-a tras om pe lumea asta! Numai de certuri și de sudălmi am avut parte, nu-ți ajute bunul Dumnezeu și Maica Precista!

Domnul: Acu de ce mă blestemi, cucoană?

Cucoana: Poate îi fi vrând să te blagoslovesc, blagoslovi-te-ar relele, cum îmi amărăști tu mie zilele!

Domnul: Nu mă blestema, femeie, c-o să mă superi!

Cucoana: Supăra-te-ar boalele, afurisitule și… Domnul se supără.

Cucoana se supără.

Amândoi se iau la bătaie.

Vecinii sar să-i despartă.

Ghighi se plimbă pe Calea Victoriei cu domnul Popescu.

Idilă de la țară

Se înserează…

Armeanul se târăște pe lavița din fața prăvăliei, gâfâie grozav, își șterge fruntea cu o batistă roșie, mare cât un cearceaf, și apoi strigă Bertei să-i aducă armonica. E șchiop și spune tuturor că și-a pierdut piciorul în război. Și toată lumea îl crede. De ce adică nu l-ar crede?

Îl cheamă Sencovici, dar țăranii îi zic „Armeanul”, fiindcă vorbește foarte stricat românește, iar copiii „Șchiopul”, fiindcă umblă în două cârje. Are o față neagră ca un harap, o chelie ca o lună plină și o pereche de ochelari pe care toată ziua îi freacă și îi curăță cu un petec de flanelă gălbuie, și care totuși sunt veșnic unsuroși. Din pricina cheliei răcește ușor și suferă deseori de guturai, iar cu ochelarii nu vede bine, și de aceea nici nu-i pune decât atunci când se ceartă cu Armeanca sau are ghinion mare la cărți.

Berta îi aduce armonica… Berta e odrasla cea mai mică a Armeanului. Și cea mai răsfățată, firește. E urâțică și cam morocănoasă, cu dinții negri ca barba Șchiopului. Țăranii își speriau copiii cu dinții Bertei, zicând că au înnegrit fiindcă a mâncat prea mult zahăr. Și copiii credeau. Deoarece credeau și țăranii.

Armonica Armeanului e veche și roasă, lui însă i-e dragă, căci îi amintește vremile când era tânăr, când avea și el două picioare și dădea târcoale Armencei. E cam mult de-atunci. Pe-atunci armonica era nouă și Armeanca tânără. De-atunci armonica s-a hodorogit, iar Armeanca a făcut trei copii: pe Iani, care umblă cu pantaloni roșii, largi și peteciți, pe Șimi, care veșnic se spilcuiește, dar veșnic e murdar, ca ochelarii Armeanului, și pe Berta.

Armeanca e o femeie naltă, uscățivă și înțepată ca o prințesă. De dimineață până seara se necăjește cu copiii, fiindcă cu Șchiopul nu se mai poate certa de când și-a pierdut piciorul. Înainte de întâmplarea aceasta, Armeanca a fost stăpâna casei. Și se zice că atunci treburile mergeau mai bine. De când casa e pe mâna Armeanului, a început să se ofilească norocul familiei…

Șchiopul întinde armonica, întoarce ochii pe dos și cântă falș o melodie armenească, tărăgănată și monotonă. Cântând, se înduioșează, și ochii i se umplu de lacrămi. Dar cântă mereu, și lacrămile i se revarsă pe obraji și se împrăștie prin barbă.

Berta s-a ghemuit lângă piciorul cel șchiop al bătrânului, se uită cu gura căscată la armonică, se înduioșează și ea și începe să cânte cu glas pițigăiat.

Pe urmă vine Șimi, pe urmă Iani, pe urmă Armeanca… Și toți se așază în jurul Armeanului și ascultă, și pe urmă cântă, și pe urmă lăcrimează.

Se înnoptează…

La Armeanul era clubul intelectualilor satului. Aici se întâlneau în fiecare seară, și mai cu seamă iarna, tot ce Maierul avea mai nobil: notarul Bărgăuanu, pădurarul Laar, David, feciorul cârciumarului, popa Grozea, dascălul Tofan și ceilalți.

Armeanul ținea o prăvălie și de-aceea era clubul la dânsul. Se întâmplă că e nevoie de ceva în casă. Ca la oameni. O sticlă de lampă, o luminare, ori oțet, ori cine știe ce. Fuga la Armeanul. Boierul tot nu face nicio treabă; iaca, se mută de pe un scaun pe altul. Să meargă dumnealui, că slujnica spală rufe… Boierul vede bine că așa e, și pleacă. Ajunge într-un suflet la Șchiopul.

— O sticlă de lampă!

— Bine. Numaidecât.

Și Armeanul, până învelește sticla în hârtie, se apucă să povestească boierului, sau unui alt mușteriu, că vaca cea mai frumoasă a Boroiului a pierit azi-dimineață din senin. Spune că tot satul fierbe.

— I-auzi!… Și eu habar n-aveam!… Cum a putut pieri Dumana Boroiului? Cum? O fi mâncat trifoi otrăvit, i-o fi făcut cineva farmece?

Mușteriii se perindă mereu. Fiecare știe sau născocește câte un amănunt nou și interesant. Ion a Glanetașului zice că ar fi pierit cu limba scoasă de-un cot. Floarea Oanei spune că de două zile dădea câte zece ocale de lapte amestecat cu sânge…

În sfârșit, numai lucruri de mare senzație, în fața cărora o sticlă de lampă trebuie să dispară și să se uite cu desăvârșire.

Din vorbă-n vorbă, boierul trece și-n odaia de-alături, să vază ce mai spun intelectualii. Domnii sunt în păr și joacă. Joacă domino sau cărți, neapărat. Deci, până una-alta, boierul face și el nițică galerie. Pe urmă îi vine prilejul să ție locul unuia care iese până afară ca să se răcorească, fiindcă are un ghinion turbat. Vremea trece, jocul se întețește și boierul se adâncește în cărți, așa că nici cu patru boi nu l-ai mai scoate… Când i-e lumea mai dragă, însă, se pomenește că-l zgâlțâie cineva de mână. E băiețașul, pe care l-a trimis măicuța să cheme acasă pe tăticul. Tăticul însă a început să aibă ghinion, pierde cinci gologani, e supărat și-și mângâie

disperat cărțile. Tocmai când copilul iese cu gura pornită pe plâns, vrea să-i spună că vine numaidecât. Mai trece ce trece, apoi vine servitoarea, suflecată până-n genunchi, înădușită și murdară, de, cum e omul când spală dușumelele sau rufele. Din prag strigă:

— Domnule, să faci bine să vii acasă, că avem mare nevoie de d-ta.

— Îndată! Îndată! răspunde boierul, zâmbind cu înțeles și jenat către ceilalți, care de asemenea zâmbesc, dar cu dispreț.

Servitoarea pleacă bombănind. Vremea trece ca gândul. Servitoarea se înființează iar, mai morocănoasă, și se răstește:

— Domnule, să vii, că n-avem niciun strop de petrol în casă și stăm prin întuneric!…

— Cumpără o luminare, fetițo, și du-te înainte, că te ajung!

Și iar așa, și iar așa… Până ce, în sfârșit, ușa clubului se deschide ca trăsnetul și apare însăși leoaica, doamna, înfuriată ca o vijelie. Face cu ou și cu oțet pe toți intelectualii, și mai cu seamă pe Armeanul, care e pacostea satului, căci înăcrește traiul tuturor cucoanelor. Pe urmă îl spală cum se cuvine pe iubitul soț și-l scoate din club în drăgălășii…

Intelectualii rămân încurcați și opăriți, zâmbesc și trec înainte. Ce să răspundă unei femei?

Cel mai însuflețit partizan al clubului e dascălul Tofan, care, deși de-abia răsuflă de calicie, are totuși multă trecere, fiindcă știe nemțește. Venea totdeauna cu copilul ca să fie liniștită dăscălița și să nu creează că se ține de drăcii. Copilul făcea pe chibițul. Și-i plăcea atât de mult să facă pe chibițul, încât stătea ceasuri întregi fără să scoață o vorbă, cu ochii holbați la grămăjuile de bani albi și roșii ce zuruiau pe masă. Se bucura nebun când vedea că dinaintea tăticului creștea grămada de parale, că tăticul era vesel și-l întreba mereu dacă nu i-e somn, iar dacă-i era somn, îi dădea câte un gologan. Atunci tăticul câștiga. Când vedea însă că tăticul șade pe scaun parcă ar ședea pe ghimpi, că numără într-una bănișorii ce amarul i-au mai rămas, atunci copilul se posomora. Fiindcă atunci tăticul pierdea de se smintea. Atunci el își rezema căpușorul pe marginea mesei și bâlbâia un Tatăl nostru, ca să-i ajute Dumnezeu tăticului să câștige. Și adormea cu gândul la Tatăl nostru și la tăticul, și nu se mai trezea decât atunci când vreunul, scos din fire de prea mult ghinion, bătea cu pumnul în masă…

S-au luptat ele, femeile, mult să omoare clubul, dar n-au izbutit. Și totuși, o femeie a pricinuit moartea clubului: Armeanca.

Familia Armeanului s-a împrăștiat. Prăvălia s-a vândut la mezat. A cumpărat-o un ungur posac, care nu vrea să dea niciun ac pe datorie. De aceea și intelectualii l-au poreclit „Pocitul”.

De altmintrelea, Tofan a prevăzut moartea clubului îndată ce a aflat că a murit Armeanca. I-a și spus dăscăliței, foarte mișcat:

— De-acum poți fi fericită! A murit Armeanca, a murit și clubul!

Talerii

Poate să fi avut vreo douăzeci și opt de ani, dar părea mult mai bătrână. Avea niște ochi mici și arși, scufundați în orbite și ascunși sub o broboană de lacrămi, și o gură mare, cu buzele supte și învinețite, cari totdeauna tremurau, gata parcă ori să râdă, ori să plângă.

Trăia așa de pe o zi pe alta, robotind pe unde putea, adăpostindu-se pe unde apuca. Era lucrătoare harnică para focului și zorea cât șapte pentru nimica toată, dar nu putea sta într-un loc cum nu stă apa. Cutreiera, cu pași scurți și grăbiți, toate satele de prinprejur și nu se oprea nicăiri mai mult de o săptămână. Venea la anume răstimpuri, ca și cum vin posturile sau sărbătorile cele mari, și-apoi iar se depărta repede, fără veste, ca o nălucă posomorită.

Oamenii din sat erau obișnuiți de-a binelea cu dânsa. Îi ziceau Todosia, măcar că ea se chema Tatiana. Știau când trebuie să sosească, o așteptau c-un fel de bucurie ascunsă, nehotărâtă, și se mâhneau din suflet dacă uneori, rar de tot, întârzia, întocmai cum se mâhnesc când așteaptă zadarnic sosirea unui prieten bun sau a unei rude scumpe.

Și Todosia venea mereu, îmbrăcată cu straiele-i ciudate, adunate parcă cu arcanul din tuspatru colțurile lumii. Cu pălăria de paie, lată și mușcată zdrențe de jur împrejur, cu zeghea de stambă cafenie, învechită și roasă, cu poalele înăsprite, cu zadiile roșii ca coțobrelele, vrâstate cu dungi albastre și verzi și împestrițate pe dedesubt cu flori cusute și cu fluturi de argint; cetluită pe la brâu c-o cingătoare tricoloră trasă de soare, iar la gât cu cele câteva șire de taleri de argint cari zuruiau la fiecare pas, trecea repede pe ulițele satelor, dând binețe tuturor, oprindu-se ici-colea și mângâind cu privirea căscioarele scunde și dărăpănate. Ș-atunci, iute-iute, vestea alerga din gură-n gură:

— Vine Todosia! E aici Todosia!…

Era fată cinstită și așezată, să-i cauți perechea toată ziua mare cu luminarea. Ș-așa se purta, ș-așa se silea, să nu-i găsească nimeni nici atâta cusur cât e negru sub unghie… Dar lumea, pârdalnicade ea, tot nu s-a lăsat până nu i-a scormonit și ei o greșeală. Se zicea că umblă cu limba scoasă să se mărite… Dar unde-i fata, tânără ori bătrână, care nu dorește să se mărite?

Asta i-o imputa lumea, dar altmintrelea se împăcau bine împreună. Era prietenă cu toate femeile, sta la taifas cu ele, forfotea de una-alta, de bărbat, de copii și de câte și mai câte necazuri. Și femeile o iubeau ca pe o soră

bună… în fața bărbaților însă era rușinoasă și tăcută ca o copilă. Când se întâlnea cu vreunul, își pleca ochii și, roșie până după urechi, abia șoptea cu glas scăzut:

— Noroc bun să dea Dumnezeu!…

Și se ducea repede, parcă ar fi alungat-o cineva. Totuși, îndată ce se depărta oleacă, nu se putea stăpâni să nu se uite înapoi. Întorcea capul tot mereu și rânjea ca o năucă, descoperind două rânduri de dinți lungi și galbeni.

Apoi, pesemne d-aici s-a pornit vorba că ea face ochi dulci bărbaților… Ori d-aici, ori d-aiurea, zvonurile acestea, încetul cu încetul, se răspândiră prin toate satele pe cari le cotrobăia dânsa, și-n curând toată lumea știa că Todosia vrea și vrea să se mărite… Cetele de copii zburdalnici, cari hoinăreau prin șanțurile ulițelor, în cămăși lungi și înnegrite, cu obrajii scofâlciți, o petreceau veșnic cu alai, strigând după ea cât îi lua gura:

— Tele Todosie! Todosie!… Mânca-te-ar măritișu, tu, Todosie!…

Todosia, însă, fată cuminte ce era, nu lua în seamă fleacurile acestea. Își vedea de drum și se făcea că nici aude, nici vede…

Și așa își măcina Todosia zilele. Venea și se ducea, și iar venea și iar se ducea…

Dar o dată, era tocmai într-o toamnă neagră și jalnică, s-a dus, și dusă a rămas. Degeaba o tot așteptară femeile două primăveri de-a rândul, nici măcar de veste nu i s-a auzit, necum altceva. Se mira și se minuna lumea de una ca asta, unde s-a mai pomenit așa ceva, dar în zadar. Todosia nu-i și nu-i, parc-ar fi înghițit-o pământul.

— S-o fi măritat amarul, ziceau unii, de bună seamă că s-o fi măritat, că tot la bărbat i-a stat capul!

— D-apoi să-i dea Dumnezeu noroc și pace, adăugau cei cu inimă bună, c-a fost fată harnică și cinstită…

Și cum zilele treceau și Todosia tot dusă rămânea, oamenii începură a se împăca și cu lipsa ei. Numai când și când mai suspina câte-o femeie:

— Săraca Todosia… oare pe unde mai rătănește și ea prin astă lume de nevoie?…

Iată însă că, într-o bună zi, neașteptată de nimeni, Todosia se ivi iar prin împrejurime. Veni cotoșmănită tot în hainele-i cele vechi, numai cât pălăria îi era mai zdrențuită, zeghea mai roasă, poalele mai negre și mai colboase, iar talerii de pe piept îi lipseau… Pășea încetinel și chibzuit, cu ochii în

pământ, blegită și rebegită, de-ți era mai mare mila… Un pânziș de jale o învăluia parcă din cap și până-n picioare…

Niște băiețandri, răsăriți dintr-o ogradă, se luară îndată după ea, și, ca alte dăți, începură a o hiritizi. Dar acum Todosia se opri coprinsă de un val de mânie, se întoarse spre ei cu fața schimonosită și-i amenință scuturându-și pumnii încleștați. Și numai abia-abia, bolborosind și crâșnind din dinți, se urni iar și se târî mai departe…

Apoi, dinaintea unui bordeiaș turtit, acoperit cu stuf mucezit, stătu locului. Se uită multă vreme la chenarele albastre ale ferestruicelor, întrebându-se parcă: să intre sau să treacă? în sfârșit, totuși deschise portița și păși în ogradă.

O nevastă tânără ieșea tocmai din casă, ca vijelia, alungind niște găini obraznice din pridvor. Când zări pe Todosia, rămase pironită, uitându-se la ea buimacă de mirare și nedumerire. Todosia stătea lângă portiță, 30 cu mâna încă pe zăvor, cu privirea la nevastă. Un zâmbet silit îi strâmba gura, în vreme ce ochii îi rămaseră reci și posomoriți.

— ’S tare blestemați copiii ăștia… zise Todosia pe urmă cu vocea stinsă.

— Dar lasă-i în para focului, că li-i bine și-s buiestri… se vede că nu i-a fript încă niciun năcaz… Nevasta tăcu, dar îndată adăogă, ștergându-și palmele de șolduri: Vaij de] mine și de mine, Todosie, că de mult nu te-am mai văzut! Da’ pe unde ai umblat atâta amar de vreme?

În ochii Todosiei se aprinse deodată o lucire ciudată. Scoase un oftat înăbușit, parc-ar fi vrut să izbucnească; în colțul orbitelor ei răsăriră doi picuri mari, scânteietori. Dar îndată iar se potoli și răspunse domol, cu barba-n piept:

— Am pățit multe, Doamne ferește…

— D-apoi așa pate omul trăind pe lumea asta… zise nevasta încet. Da’ ia șezi, Todosie, hodinește oleacă… Știu că ești trudită, săraca de tine… Ori mai bine să mergem în casă, nu cumva să mi se trezească băiatul…

Privirile ei apoi se opriră deodată pe pieptul Todosiei și o întrebă cu glas ascuțit, schimbat:

— Unde ți-s talerii, tu Todosie?… I-ai prăpădit?…

— Ba mi i-a mâncat el, mânca-l-ar peștii să-l mănânce, zise Todosia, răgușită. Mi-a păpat tot ce biata am agonisit, nu-l rabde sfântul Dumnezeu și nu-i deie sănătate și viață!…

Nevasta nu înțelese nimic din afuriseniile ei, ș-așa nici nu știu cu ce s-o mulcomească. Totuși, îngână câteva vorbe șterse, se plecă să îndepărteze cu

vârful unghiilor o scamă de pe zadie și apoi intră în tindă, bâlbâind prietenește către Todosia:

— Hai, tu, hai în casă și te hodinește!.

În casă se simțea o zăpușeală încropită și un miros aspru de mâncare. Un copilaș de țâță, cocoloșit în niște velințe rupte și așezat pe o pernă în mijlocul patului, se scâncea zvârcolindu-se sub învelitorile cari stau să-l înăbușe. Nevasta, speriată, îl scutură puțin ca să-l adoarmă, dar copilul nu se opri, ci începu a țipa sfâșiitor,. Încât tot bordeiul se umplu de bocetele lui. Femeia trebui să-l ia în brațe și să-i astupe gura cu sfârcul țâței… Băiețelul acum gângurea din când în când, cu țâța între buze, scoțând niște glasuri cari începeau cu sughițuri și se sfârșeau cu gâlgâiri slabe și mulțumite.

Todosia, ghemuită pe laviță, privea cu ochii scăpărători când la copil, când la nevastă. Deodată apoi se ridică fără zgomot, se apropie cu pași legănați, apucă cu gingășie mâna copilului, - încleștată în sânul nevestei, și o sărută lung și pătimaș. Și când se îndreptă, un șiroi de lacrămi i se scurse pe obraji, căzându-i în stropi lați pe piept.

— Bate-l, Doamne, bate-l, cum m-a batjocorit și m-a bătut el pe mine! murmură ea făcându-și cruce și mototolindu-se pe marginea patului.

— Da’ ce-i cu tine, tu femeie?… Ce-ai pățit, întrebă nevasta mirată.

Todosia însă bodogăni iar cu glas desperat, ca și când n-ar fi auzit nimic:

— O, bate-l, Doamne, și nu-l cruța și nu-i da sănătate, că m-a batjocorit și m-a bătut și m-a făcut de rușine la lume!…

Dar după un dram de vreme, totuși, începu mai potolită:

— Uite ce-am îndurat, draga mea nevastă, uite!… Acu-s doi ani de atunci… doi ani de zile, dar numai bunul Dumnezeu știe cât am avut eu de suferit cu omul acela în ăști doi ani… C-așa s-a pus pe lângă mine cu vorbe dulci, și m-a ademenit, și m-a nebunit, până l-am crezut și m-am învoit de l-am primit într-o mâncare cu mine…

Se opri brusc să-și facă cruce și să blesteme; acum însă nevasta nu-i dădu răgaz:

— Dar ce om îi acela, ce om?!… De unde-i? întrebă ea, giugiulindu-și copilul în brațe.

Todosia tresări, parcă s-ar fi înspăimântat, și se uită la nevastă cu ochii holbați:

— Ha?… Așa, așa… de la noi, din sat de la noi… Un calic de văduvoi, un… un…

Iar se opri cu gura căscată, ca și când i s-ar fi stăvilit vorbele în gât, și un timp își mișcă numai buzele crâmpoțite. Dar apoi înghiți o dată în sec și urmă repede, mâncând sfârșitul cuvintelor și îndoindu-se din șale la dreapta și la stânga:

— Mi-a venit gol ca napul, cârpit și petecit ca vai de el… Și eu l-am primit, și l-am spălat, și l-am îmbrăcat, și l-am hrănit cum am știut mai bine. Am muncit ca o roabă pe la toți oamenii, m-am căznit și-am agonisit, iar el ședea ca un trântor și numai bea și mânca din truda și din sudoarea oaselor mele… Iac-așa am început a-l cunoaște. Și, dacă am văzut că tot ce am eu și ce câștig se duce pe apă, am gândit să mă despart de el. Dar nu puteam, draga mea, nu puteam, că eram însărcinată și-mi era rușine de lume să plec așa pe drumuri… Ș-așa, m-am cătrănit și m-am mâncat cu el, socotind că doar-doar și-o căpăta odată minte și n-o tot face ce face… Dar nu și nu… Lui nu-i păsa nimic de amarul meu. El bea și râdea de necazurile mele și mă tot cihăia să-i dau bănișii iar bani, să aibă pe ce să chefuiască. Ș-apoi dacă nu-i dădeam, că nu mai aveam de unde să-i dau, a prins a mă bruftui ca pe o slujnică… și pe urmă s-a apucat și-a cărat din casă bucate și hăinicele și tot ce biata găsea, până e e mi-a prăpădit tot ce-am avut, de-am rămas cu casa pustie. Ba încă acu, de câte ori se întorcea de la crâșmă, sărea la mine, de trebuia să mă scoată oamenii din mâinile lui drăcești… Și eu eram grea, draga mea, eram cu burta la gură… Și-i curgeau lacrămile pârâu-pârâu povestind, dar tot nu conteni, ci urmă lihăind: Apoi odată s-a apucat de mine să-mi ia talerii… Nu m-am lăsat și-am început a striga ș-a mă văita, doar m-or auzi vecinii. Și nu… M-a prins de gât, m-a trântit jos și m-a călcat în picioare. Apoi mi-a smuls talerii și s-a dus de nu l-am mai văzut… Am rămas pe drumuri, fără o bucățică de pâine, într-un hal de plângeau oamenii de mila mea. Și nici munci nu puteam ca mai înainte, că doar îmi așteptam vremea… Ș-așa, de milă, m-a adăpostit o femeie ca să pot naște… Dumnezeu să-i dea sănătate… Ș-apoi am făcut, draga mea, am făcut o copilă… O, Doamne, Doamne, ce odoraș de copilă! Frumușică și cumințică și bună ca un om mare. Și blândă-blândă, ca un puișor de turturică… Deodată însă sări înțepată și făcu, hohotind, câțiva pași spre nevastă:

— Ș-a murit, auzi, a murit… Numai cinci săptămâni a trăit și s-a topit, degeaba i-am stins cărbuni și i-am descântat, degeaba am făcut câte-n lumea asta! S-a stins cum se stinge o luminiță de ceară bătută de vânturi… Și n-am avut… n-am avut nici cu ce s-o îngrop, n-am avut… Nu-i dea

Dumnezeu zile afurisitului care mi-a irosit tot ce mi-am agonisit… nu-i ajute bunul Dumnezeu și nu-i dea hodină nici în groapă!…

Își plecă fruntea pe piept, își încopcie mâinele și le întoarse cu palmele spre nevastă.

— Bate-l, Doamne, bate-l, Doamne, numai cât m-a înșelat și m-a batjocorit el pe mine, de nici nu mi-am putut îngropa copila!…

Zgârcită pe laviță, plângând și smulgându-și părul, blestema necurmat, și glasul ei răsuna aspru și sfâșietor, ca un bocet de moarte…

Cuceritorul

Ilie Ghinea iese pe poartă cu piciorul stâng…

„Superbă vreme de plimbare, își zice căscând. Dogoreala e pe sfârșite, începe să fie răcoare… nu se poate mai frumoasă!..

Se uită pe stradă în sus și-n jos foarte mulțumit, își netezește gulerul hainei, mângăie cu privirea vârfurile ghetelor care lucesc ca doi ochi de țigancă, apoi scoate o țigară și o aprinde gândindu-se:

„Dacă n-ar mai fi sărbătorile, ar uita omul că viața are și bucurii… Muncești, muncești toată săptămâna de dimineață până noaptea”…

Trece pe cellalt trotoar și o ia în stânga.

Merge cu pașii rari, bătând cu bastonul în asfalt, sorbind tacticos din țigară și cântărind din ochi pe toți oamenii…

E subșef de biurou, muncitor și burlac, scund și grăsun. Are mustăți mici, cănite, și o chelie mare, impunătoare. E foarte cumpătat. Își împarte leafa pe zile, și niciodată nu-și încurcă socotelile. Nu cere nimănui și nici nu dă nimănui nimic. Colegii își cam bat joc de cumpătarea lui, dar mai bine să-și bată joc pe gratis decât să-l iubească pe bani.

Femeile au fost slăbiciunea lui. Poate că tocmai de aceea nu s-a însurat, deși ar fi avut ocazii multe și bune. Îi plac iubirile trecătoare, flirturile, cochetăriile, mai cu seamă că acestea nu costă parale.

Se îmbracă șic. Preferă să nu mănânce decât să nu aibă dungă la pantaloni. Are un principiu: lumea nu știe ce ai în buită, dar vede ce ai pe tine…

Calea Victoriei geme de femei frumoase.

Ghinea ridică fruntea triumfător și-i pare rău că nu e baremi cu o palmă mai înalt.

„Ce de femei frumoase! se gândește dânsul cu jind. Degeaba, trăsuri și femei ca-n București nu mai găsești în toată lumea!”…

Aruncă priviri dulci în dreapta și în stânga… Apoi, deodată, îi încremenește zâmbetul pe buze. Un grup de trei doamne îl fixează. Una dintre ele e bătrână și grasă, cu o pălărie caraghioasă în vârful capului. Dar celelalte două sunt încântătoare. Și mai ales cea îmbrăcată în negru, cu niște cârlionti aurii pe tâmple, înaltă, trasă prin inel…

Ghinea se prăpădește după femeile înalte și trase prin inel. Se întoarce, își iuțește mersul, le întrece și iar se întoarce, ca să le vază mai bine. Cea înaltă zâmbește și se uită la el cu coada ochiului. Ghinea tresare de fericire.

„Mi-a zâmbit”, își zice, și aleargă repede să se oprească la vitrina pe unde trebuie să treacă frumoasa care i-a zâmbit.

„Mie mi-a zâmbit, nu mai încape îndoială, hotărăște Ghinea, ținându-se acuma scai de ele. Poftim, cum îți iese aventura în cale!”

Le întrece, rămâne în urmă, aruncă priviri întrebătoare și drăgostoase… În sfârșit, „pisează”. Și-n vremea aceasta gândurile lui se ceartă și se împacă. Cine știe ce poate să iasă dintr-o întâmplare? Întâmplarea e mama norocului. E drept că până acuma n-a prea avut noroc în dragoste. Dar cine nu pierde nădejdea trebuie să izbândească. Poate că blonda aceasta e femeia pe care i-a sortit-o Dumnezeu. De ce n-ar fi? La urma urmelor, ea l-a chemat și l-a încurajat. L-a plăcut. Negreșit că l-a plăcut. Câte legături de dragoste nu s-au început pe trotoarele prăfuite, dintr-o privire plină de înțelesuri?

Femeile dispar într-o cafenea. „Desigur, au obosit”, se gândește Ghinea intrând țanțoș după ele și așezându-se în fund, chiar alături de masa lor.

Blonda parlamentează cu chelnerul și din când în când își rătăcește ochii spre Ghinea, care aude că aleasa lui a cerut o ciocolată cu smântână.

— Ascultă, garson, strigă dânsul pe nas ca să facă impresie doamnelor, să-mi aduci și mie o ciocolată cu smântână!…

Alături femeile vorbesc în șoapte și uneori pufnesc. Și Ghinea zâmbește mereu.

S-a înserat. Cafeneaua murmură într-o lumină gălbuie, care pe blondă o face mai frumoasă…

A trecut aproape un ceas. Femeile se scoală să plece. Ghinea bate mândru în masă cu minerul bastonului:

— Plata!

Când dă să scoată portofoliul, îngălbenește. Nu-i. L-o fi perdut, sau l-o fi uitat acasă? N-are vreme să-și dea seama, căci chelnerul sosește furtunos:

— Vine plataaa!… Poftiți?…

Ochii lui Ghinea rămân țintiți la ușa de ieșire, unde blonda întoarce capul și-l privește foarte ciudat. Parcă râde batjocoritor…

— Doriți? întreabă chelnerul nerăbdător.

— Da… da, bâlbăie Ghinea. Da. Te-am chemat să… să-mi dai un pahar cu apă!… Dar foarte rece să fie!

Chelnerul pleacă repetând răspicat „pahar cu apă foarte rece”, iar Ghinea hoalbă niște ochi prostiți.

„Ce să fie asta, omule? se sfarmă dânsul, scotocindu-și discret buzunarele. Poftim ghinion!… Așa am avut eu totdeauna ghinion. Când e una, nu e alta! Pentru un pol să pierzi… Ce să pierzi? E grozav!… Dar nu-i nimic, o să treacă vreun prieten și”…

Vrea să nu dea nicio însemnătate lucrului și se silește să se gândească numai la aleasa inimii lui. Dar, cine știe cum și de ce, acuma i se pare că nu e tocmai sigur că blonda îl privea cu drag. Caută să se convingă că se înșală, că în surâsul blondinei era iubire. Nu mai izbutește. Neîncetat și tot mai stăruitor îi fulgeră prin creieri portofoliul și grija: ce-o fi dacă — hai să punem cazul — n-o găsi niciun prieten care?…

Vrea să-și alunge din cap gândurile acestea neroade și cere jurnale ilustrate, să se distreze. Se miră însă că parcă nu mai îndrăznește să poruncească prea energic chelnerului și i se năzare că și chelnerul e mai puțin respectuos.

„Aș! râde dânsul răsfoind o revistă. Sunt un caraghios… îmi fac sânge rău pentru nimic.”

Râzând așa, își amintește râsul blondei în ușă. Și-a bătut joc, acuma e sigur că și-a bătut joc de el.

„Măcar de-ar fi fost frumoasă… Dar era”… începe să descopere că blonda era foarte comună, în orice caz prost-crescută și, la urma urmei, n-avea niciun farmec. Cum a putut să-și piarză vremea ținându-se după cine știe cine? Iacă, nu pățea nici rușinea aceasta dacă nu era nerod. Acuma, pentru o femeie care și-a bătut joc de dânsul, să fie nevoit să tremure și să se frământe, el, om serios, funcționar! Și încă să trebuiască să se împrumute ca să scape din încurcătură!…

Se înfurie și-i vine să-și tragă pumni în cap:

„Idiotule!… Idiotule!… Ba te pomenești că nici nu pică nimeni de la cine să împrumut!”…

Când începe să asude, zărește pe Ralea, un șef de biurou, prieten vechi, care i-a luat-o înainte pe nedrept și prin protecție. Ghinea se simte deodată mai ușurat.

„Bine c-am scăpat de bocluc!” își zice, strângând cu căldură mâna prietenului.

Ralea se așază. Ghinea îi spune cu multe amănunte toată aventura, dar se sfiește să-i povestească de ce n-a urmărit-o mai departe. Îl știe pe Ralea batjocoritor. N-ar crede în ruptul capului că și-a uitat portofoliul acasă. Cum

să-și uite cineva portofoliul? Mai curând capul decât punga. Ar umple numaidecât ministerul cu glume nesărate.

Ghinea înghite și râde acru când aude că-i zice prietenul:

— De ce nu te-ai luat după ea, frate Ilie?… Vezi, de aceea n-ai tu noroc în dragoste… Apoi îndată schimbă vorba: Tu iai ceva?

— Da… mersi… am luat o ciocolată…

Ghinea simte că i-a înădușit capul. Își aduce aminte că nu și-a scos încă pălăria, ca să nu vază blonda că e chel.

„Mare zevzec am fost!” se gândește acuma, ștergându-și sudoarea.

Ralea mănâncă și vorbește câte verzi și uscate iar Ghinea se întreabă mereu cum să-i spună că e încurcat și-i trebuie un pol. De vreo câteva ori s-a hotărât să-i ceară de la obraz, dar prietenul îl privea parcă atât de ciudat, că nu mai îndrăznește.

— Oho, e târziu de tot și mâine-i biurou, face Ralea chemând chelnerul.

— Adevărat, se grăbește și Ghinea. O să plec și eu. Ia uite, domnule, cum am întârziat!

Vorbind însă, îi tremură inima: o plăti, ori n-o plăti Ralea și ciocolata lui?… Ralea n-o plătește și pleacă pe-aici încolo, liniștit și nepăsător. Ghinea e în picioare, îi stă pe buze să-l cheme înapoi, să-l roage… și cade pe scaun înfrigurat, zăpăcit și rușinat.

„Cum să-i fi cerut? Cum? Un pol?”

Îl apucă o căldură amețitoare. O fi cald într-adevăr, sau îl gâtuie frica? Se adâncește repede într-un ziar, să nu-l vază lumea. Trebuie să i se cunoască și pe față nenorocirea… Se uită pe furiș la chelner, parcă ar vrea să-l cerceteze: știe sau nu știe chelnerul că n-are niciun ban? Chelnerul pare un băiat de treabă. Are o înfățișare foarte simpatică. Tot mai bine ar fi să-i spună: Uite, domnule, eu sunt Ilie Ghinea, cutare și cutare, mi-am uitat portofoliul acasă și…

— Chelner!

— Doriți plata?

— Nu… nu… Mai dă-mi un pahar cu apă!

Chelnerul îl privește bănuitor, pleacă și întoarce capul de câteva ori.

„M-a simțit”, zice Ghinea, și îi vine în minte s-o șteargă înainte de a se întoarce chelnerul și, a doua zi, să-i trimită datoria, împreună cu un bacșiș gras. Dar își dă seama că i s-ar tăia picioarele. Are un nod în gât și un gol mare în piept. Dacă mai ține mult situația aceasta o să leșine…

Încearcă să se miște pe scaun ca să-și revie în simțiri. Deschide pentru a șaptea oară un jurnal și vrea să citească, să uite, să se liniștească. În creieri îi vuiește într-una: „Ce că fac? Ce să fac?”

S-a făcut miezul nopții. Oamenii s-au rărit în cafenea. Ghinea își rotește ochii cercetător. Nicio mutră cunoscută! Niciuna! El nu bate cafenelele, de, e om chibzuit. Dar ar fi în stare acuma să ceară oricui, chiar unui străin…

Chelnerul nu mai mișcă de lângă masa lui. Șterge mereu, așază scaunele, ziarele și măsoară pe Ghinea cu niște priviri care-l turtesc.

Un domn bătrân cu barbă lungă, cafenie, la o masă într-un colț, soarbe ca un lup dintr-o ceașcă și îmbucă felii zdravene de cozonac. Fărâmiturile i se încurcă în firele de păr încrețit. Și mâncând, are în ochi o bucurie ciudată, ca și când toată lumea ar fi a lui. Ghinea îl zărește, sare drept în picioare și se repede desperat la masa necunoscutului.

— Domnule, te rog, scapă-mă… te rog…

Bătrânul rămâne cu gura căscată, speriat.

— Îmi trebuie un pol… Un pol, domnule… Sunt istovit, nu mai pot… Un pol… mi-am uitat portofoliul… Un pol…

Domnul pune încet ceașca pe masă, se șterge pe mâini de fărămituri, scoate punga și bolborosește necrezător:

— Un pol… ți-ai uitat portofoliul… Hm… Poftim!… Mai mare rușinea…

Ghinea ia banii. Ochii îi strălucesc de bucurie.

— Nu știu cum să vă mulțumesc… O, ce nenorocire… Ce…

Se întrerupe brusc și pășește la masa lui, strigând:

— Chelner! Chelner! Plata!… Închipuiește-ți, omule, îmi uitasem acasă portofoliul… O ciocolată…

Chelnerul, foarte respectuos, răspunde:

— Se poate, domnule, vai de mine… Nu era nimic…

Ghinea e fericit și vesel, parc-ar fi câștigat la loterie. Își ia bastonul și aleargă spre ieșire, ca și când ar fi scăpat dintr-o temniță.

În stradă e răcoare și Ghinea începe să se mai potolească. I se pare un vis rău toată întâmplarea… Bine c-a găsit pe bătrânul cela. Și iacă, nici nu i-a mulțumit cum se cuvenea. Ar fi trebuit baremi să întrebe unde să-i trimită polul… S-a purtat ca un bădăran. Ce-o să zică omul acela cumsecade despre dânsul? Desigur, o să creadă c-a avut de-a face cu un pungaș…

O clipă se gândește să se întoarcă și să explice bătrânului că el e subșef de biurou, om cinstit, că i s-a întâmplat nenorocirea, în sfârșit… Dar repede

se răzgândește. La urma urmelor, și el ar fi ajutat pe oricine s-ar fi găsit într-o situație așa de grea. E o datorie să ajuți pe un om în nenorocire. Un pol! Adică ce-i azi un pol? Poate că domnul cela e un bogătaș la care un pol nu contează nici cât două parale… Ce să-i mai dai înapoi? Adică nu i-ar fi bătrânului rușine să-i primească de la un om sărac? Mai bine decât să-i dea lui înapoi polul, să-l dea de pomană unui cerșetor… Sau, și mai bine, să-și plătească cu un pol… în sfârșit, are destule găuri de astupat…

Își încheie haina mulțumit, își iuțește pașii și se joacă nervos cu bastonul. Încetul cu încetul, se liniștește de tot, începe să fredoneze și se gândește zâmbind:

„Ce întâmplare… Câștigai un pol!… Chilipir!… Bravo!”.

Cerșetorul

Automobilul înghițea lacom șoseaua, care se strecura, hopuroasă, peste lanuri înverzite, pe lângă coline împrăștiate ca niște mușuroaie uriașe, printre tufișuri uitate ici-colo ca perii în barba unui spân.

Doctorul Ispas, de la spitalul Maica Domnului, se ducea într-o inspecție pe neașteptate în satul Ciolănești, unde se zicea că bântuie, ascunsă, o molimă strașnică de scarlatină.

Era un om blajin doctorul Ispas, veșnic cu zâmbetul pe buze și cu ochelarii pe nas, ras ca un englez, și un binefăcător din naștere. Oculist prețuit și miop, desfășura o muncă neobosită pentru ocrotirea celor ce-și chinuiesc viața într-un întunerec fără sfârșit. Îi plăcea să-i zică lumea „apostolul meseriei doftoricești” De aceea nu primea niciodată bani pentru consultații, izbutind chiar să cheltuiască cu apostolatul o parte bunicică din averea frumoasă ce-i rămăsese de la părinți.

Acuma se înfunda în pernele de piele, foarte îngrijorat să nu-l azvârle în vreun șanț zguduiturile mașinii. Îi stătea mereu pe limbă să poruncească șoferului îndrăgostit de iuțeală să meargă mai cu băgare de seamă, dar parcă-i era rușine să arate că i-e frică. Aerul dimineței, aspru și rece, îl izbea în față și-l înviora.

„Uite sănătatea, se gândea dânsul cu nările în vânt. Toate doctoriile noastre nu fac”…

O zdruncinătură mai tare îl sili să-și întrerupă deodată gândurile. Treceau printr-un sat foarte sărăcăcios și murdar. În ogrăzile pline. De bălării, țăranii priveau cu jind după mașina buiastră, iar pe uliță câini și copii se repezeau la întrecere și chelălăiau de necaz în norii de praf ce se ridicau pe urmele roților.

Soarele scotea capul din zarea lăptoasă, drept în față, roșu și obosit, ca un bețiv după un chef cu lăutari. O ceață ușoară aburea din pământurile odihnite, legănându-se alene, ca o femeie gătită. Apoi, încetul cu încetul, văzduhul se limpezi și se încălzi. Razele începeau a frige.

Automobilul alerga din ce în ce mai năvalnic. Satele rămâneau în urmă unele după altele…

Poate din pricina aerului proaspăt, poate din pricina zguduiturilor nemiloase, Ispas simți deodată că i-e foame. Și fiindcă se apropiase de țintă, se plecă și strigă șoferului.

— Ascultă, Petre!… Auzi?… Oprești la cârciumă, nu la primărie, auzi?… Întâi luăm ceva și pe urmă…

Șoferul, rezemat pe volan, cu gâtul întins ca un jocheu întârziat, răspunse, moțăind scurt din cap:

— Bine.

Peste câteva minute intrau în Ciolănești, și mașina se opri înaintea cârciumei, care se pitula, cu o sfială ademenitoare, tocmai în fața bisericii. Pe prispa soioasă, vreo doi țărani, cu luleaua între măsele, se holbau la mașina ce pufăia trudită.

Doctorul se descotoșmăni din tartane, își întinse picioarele amorțite și se dădu jos, scuturându-se de praf.

— Găsim pe aici ceva de mâncare, oameni buni? zise dânsul spre țăranii sculați în picioare.

— Apoi de, boierule, ca la țară, făcu un bătrân cu fața prietenoasă și cu niște plete năclăite.

În fața cârciumei se ivi hangiul, foarte plecat și încântat.

— Poftiți, conașule, poftiți!… Avem orice vă cere inima…

Doctorul Ispas porni să intre. În clipa aceea, însă, răsări ca din pământ un cerșetor orb, cu cămașa zdrențuită și murdară, desculț, încins cu o sfoară noduroasă, cu o căciulă cenușie într-o mână, iar în cealaltă cu un băț zdravăn, și se apropie mormăind jalnic și tărăgănat:

— Fie-vă milă de un biet orb… Bogdaproste… D-zeu să vă miluiască…

Ispas șovăi puțin, apoi se opri, scoase niște bani și-i aruncă în căciula cerșetorului. Intră pe urmă în cârciumă, întovărășit de bolborosirile de mulțumire ale orbului, care pipăise în grabă banii și se roșise de bucurie. Așezându-se la o masă, auzi bine vocea țăranului pletos de-afară:

— Ia uite, mă, luași polul, ai?… Acu dă-i zor să-l bei!…

Și îndată glasul înțepat, sfidător al cerșetorului:

— Las’ să-l beau, că eu l-am câștigat, nu el pe mine!

În vreme ce mânca, doctorul se gândi mereu la cerșetorul orb. Să fie oare orb din naștere? Să-și fi pierdut vederea pe urma vreunei boli? Ce trist e să vezi cerșind un om voinic! Uite, dacă statul s-ar îngriji nițel de nenorociții ăștia, n-ai mai întâlni orbi în fiecare comună. Desigur!

Ispas mânca, și-n gând se înfuria din ce în ce mai tare pe cei ce au putința să facă bine omenirei și care nici nu se sinchisesc de omenire. Bău de dușcă un pahar de bere de la gheață și-și zise hotărât:

„Trebuie să mai văd pe sărmanul cela! De unde știi că nu e vorba de vreo năpastă trecătoare? De ce să nu-l ajutăm să se facă om dacă-i cu putință?”

Plăti, își puse pardesiul și ieși mândru că i s-a îmbiat iar prilejul să-și împlinească apostolatul.

În fața cârciumii se adunase o mulțime de țărani cari înconjurase automobilul și descoseau pe șofer. Primarul și notarul, prinzând de veste c-a sosit un boier mare, veniră grăbiți și îmbrăcați parc-ar fi mers la biserică.

— Unde-i cerșetorul? întrebă doctorul apropiindu-se de trăsură.

— Pe aici trebuie să fie, se îmbulzi un țăran dezghețat. Unde ești, mă orbule? Hai, că te cheamă boierul!… Ori te-ai pus să bei banii?… Ia vedeți, măi oameni, că doar nu l-o fi înghițit iadul!

Cerșetorul apăru în curând și întinse căciula, mormăind mai jalnic și mai disperat. Doctorul Ispas se apropie cu blândețe, dar tânguirile orbului duhneau groaznic a rachiu.

— Ai băut, nenorocitule, ai? îl dojeni dânsul compătimitor.

— Vai de mine, boierule, păcatele mele… Bogdaproste, un păhărel, atâtica… Ce să mai facă omul bătut de D-zeu? Vai ș-amar de zilele mele… Fie-ți milă, boierule, de-un biet…

— Bine, bine, i-o curmă doctorul cam plictisit. Vino mai încoace, să vedem ce ai la ochi!

Se uită cu luare-aminte, îi căscă ochii pe rând, îi întoarse genele pe dos și-n vremea aceasta îl întreba într-una: de când nu mai vede de loc, ce simte când apasă cu degetul, pe albeață, de ce s-a apucat de cerșetorie… Iar orbul povestea, oftând des, că s-au împlinit la Paște șapte ani de când nu mai vede lumina zilei, că i-a venit din senin, s-a culcat seara teafăr și s-a trezit dimineața vai de capul lui, că n-a avut bani să se arate la doctor și că Dumnezeu l-a pedepsit să trăiască din mila satelor… Țăranii se îmbulzeau în jurul lor, aruncau câte-o vorbă și chicoteau necrezători în spatele doctorului.

— Nda, da, murmură Ispas după ce-l cercetase amănunțit. Miroși groaznic a rachiu, ticălosule! Să-ți fie rușine!… Dar la ochi am să te vindec eu. Înțelegi? E o boală care se vindecă până bați în palme… O să te iau cu mine, la spital, și peste-o săptămână vii acasă zdravăn tun. Pe urmă n-o să mai trebuiască să cerșești.

Orbul asculta uluit și gângăvi speriat și fericit:

— Vai de mine, boierule…

Țăranii începură a vorbi cu aprindere despre norocul ce-a dat peste cerșetorul lor. Se găsiră îndată suflete miloase să-i dea care un suman, care o cămașă, care o căciulă… Un flăcău sosi degrabă cu brici și foarfece și, chiar acolo, pe prispa cârciumii, îl tunse și-l rase ca pe un boier.

După vreo două ceasuri, când se întoarse doctorul de la primărie, orbul era ca o floare. Îl sui lângă șofer și porniră în mijlocul urărilor de noroc ale țăranilor.

Ispas simțea o mulțumire mare văzând în fața sa spatele cerșetorului. „Uite, își zicea dânsul, un om care-și prăpădea viața cerșind și bând rachiu din pomenile adunate! Cu puțină bunăvoință însă poate ajunge iar folositor societății… Ehe, dacă s-ar gândi astfel toți colegii, ce mult ar fi alinate suferințele și mizeriile omenești!”…

A doua zi se duse mai devreme la spital, strânse pe interni și pe infirmieri și le povesti, cu amănunte înduioșătoare, întâmplarea cu cerșetorul. Era mișcat și-și ștergea mereu ochelarii și nădușala de pe frunte.

— Acuma să meargă cineva să aducă încoace pe individ și numaidecât să-i facem operația. O simplă cheratită. Și, astfel, în câteva clipe facem un om dintr-o sărmană ruină de carne și oase!

Doctorul Ispas își umflă puțin pieptul, iar internii îl priviră cu o uimire mută și respectuoasă. O infirmieră grasă sosi în curând cu „individul”, care-și bălăbănea capul înfricoșat și bolborosea într-una:

— Dumnezeu să vă dea sănătate… Dumnezeu să vă aibă în grije…

Operația reuși minunat, și peste opt zile cerșetorul, cu ochii limpezi ca lamura, se înființă în sala de operații să mulțumească doctorului și să-și ia rămas bun.

— Ei, așa-i? îl întâmpină Ispas, strălucitor de mulțumire. Acuma tu vezi mai bine decât mine, că eu, uite, trebuie să port ochelari!… Ei, bravo! de acum să te faci om de treabă, ai înțeles? Să muncești, să nu mai bei și să fii în rândul oamenilor!

Omul bâigui ceva încurcat și sărută repede mâna doctorului. Niciodată nu simțise Ispas o bucurie mai mare decât acuma, zărind două lacrimi curate în ochii cărora el le dăduse iar lumina.

La plecare apoi strânse mâna țăranului, îi mai dădu și o sută de lei ca să aibă acasă și-i zise de mai multe ori:

— Să mai vii pe-aici, ai înțeles? Să nu ne ocolești!…

Și doctorul Ispas a fost foarte bine dispus toată ziua și a istorisit la toată lumea cum a ridicat din noroi și din beznă pe un biet nenorocit. Și toată

noaptea a visat pe cerșetor, cum îi mulțumea și-i spunea plângând de fericire că își agonisește viața în cinstea și sudoarea feței…

Într-o după-amiază, însă, peste vreo câteva săptămâni, Ispas se pomenește cu cerșetorul pe neașteptate, la spital.

— Ei, ce-i, ce-i? îi zise doctorul bucuros.

— Bine, boierule, făcu cerșetorul morăcănos.

— Ai venit pe la București? N-ai uitat să mai dai pe la noi, ai? Foarte frumos… Ia vino să-ți văd ochii…

Țăranul nu se apropie. Își învârtea pălăria între degete și se muta de pe un picior pe celălalt. Vrea să spună ceva și nu știa cum să înceapă sau nu îndrăznea. Doctorul îi văzu încurcătura și-l îndemnă cu blândețe:

— Vrei să-mi vorbești ceva? Spune, nu-ți fie frică, spune!

— Am venit, boierule, să-mi pui la loc ce mi-ai luat de pe ochi, țâșni deodată cerșetorul, cu glas în care tremura mult necaz.

— Ce-ai zis? Cum ai zis? făcu Ispas, căruia i se părea că n-a auzit bine.

— Așa, boierule… Că dumneata m-ai prăpădit, boierule, de azi nu mai pot câștiga o bucățică de pâine. Doftoriile dumitale, boierule! Șapte ani de zile am trăit cum se cade, și toți oamenii, din cinci sate, îmi dădeau ba una, ba alta. Acu degeaba stau, degeaba cer, că nimeni nu-mi întinde măcar o mână de făină…

Doctorul Ispas rămase trăsnit. Se făcu roșu ca postavul, și pe timp le îi răsări un șirag de bobițe de sudoare. Se uită uluit o clipă, apoi deodată izbucni:

— Ieși afară, măgarule! Ieși, că te dau în brânci, ticălosule!

— M-ai nenorocit, boierule, ș-acu mă gonești, ai? Halal boier, n-am ce zice!… Mi-ai luat pâinea de la gură, m-ai lăsat muritor de foame…

Nu avu vreme să mai urmeze, căci doctorul, furios ca un tigru rănit, se azvârli la el și-l scoase afară în pumni și-n palme.

— Auzi, nemernicul! strigă Ispas, plimbându-se cu pași mari și dând din mâini amărât. Auzi, hoțul!! Măgarul! Netrebnicul! Ticălosul! Poftim!…

Hora morții

Două zile și două nopți Ion Haramu nu s-a clintit din colțul vagonului. Ghemuit pe raniță, strângând pușca în brațe, stă îngândurat și posomorit, cu capul în pământ. Numai rareori își ridică ochii, în care s-a înfipt o spaimă cruntă de ceva necunoscut și îngrozitor, și se uită împrejur nedumerit. Suflă greu, ca un dobitoc beteag, în creieri îi vuiește un gând chinuitor și necontenit bolborosește:

— Am să mor în bătălie… Am să mor… Mor.

Buzele-i sunt crâmpoțite și gâtul uscat, iar pe tâmple i s-au brăzdat pârâiașe de sudori, pe cari, oricât le șterge, nu seacă.

Dar trenul nesfârșit uruie într-una și roțile grele scârțâie asurzitor. Locomotivele pufnesc ca niște balauri și scuipă nouri năpraznici de fum, care se vălmășesc și se împrăștie în văzduhuri. Și în duduitul mașinilor se amestecă jalnic chiotele și cântecele ostașilor trudiți, ca behăitul unei turme de oi dusă la zalhana.

Vreo patruzeci de oameni sunt îngrămădiți într-un vagon de vite. Mai toți se îmbulzesc la ușa deschisă, parcă ar vrea să-și ia rămas bun de la câmpiile, satele, dealurile, pădurile ce se clatină și se încovoaie din goana trenului. Cu șepcile împinse pe ceafă sau trase pe-o ureche, cu fețele supte și umezite de nesomn, soldații totuși cântă răgușiți, lungind și tremurând vorbele. Doar câțiva sforăie nepăsători, chirciți printre ranițele și armele așezate pe lângă pereți.

Haramu se freacă la ochi cu pumnii. I se pare că visează un vis rău și iarăși murmură:

— Am să mor… Am să…

Apoi cântecele încetează. Oamenii izbucnesc în râsete neroade, urlă, se uită unii la alții ca și când nu s-ar mai fi văzut de mult, pe urmă și deodată tac toți, parcă li s-ar fi stins glasul. Din celelalte vagoane se aud jelaniile tărăgănate, strigătele mulcomite de bocănitul roților. Tăcerea se înțelenește și, în aerul îmbâcsit de nădușeală, se scoboară presimțirile stăpânite și apasă ca niște pietre de moară pe sufletele pornite în gura morții. În ochii tuturor tremură o întrebare. Creierii se frământă căutând un răspuns pe care nu îndrăznesc să-l găsească.

Un căprar spătos și înalt cât un munte, cu ochii mici, sfredelitori, rămași în fundul capului, cu o mustață subțire, bălaie și cu fălcile ieșite în afară, rupe liniștea:

— Ziceți, feciori!… De ce-ați amuțit, mă?… Înainte, înainte!

Vreo trei vlăjgani, foarte sfioși, râd înfundat. Vasile Fodor din Măgură, cu un cap de veveriță, strigă pițigăiat:

— Că bine grăiești, Boroiule!… Cum taci, cum te cuprind grijile și dorurile… Că, zău așa, măi oameni de treabă!

Și începe deodată, cu glas subțire și scâncit, o doină.

— Așa, Fodore, mormăie căprarul arătându-și dinții.

Fodor întinde gâtul și urlă mai înfocat, iar ceilalți, unul după altul, îi țin hangul cu ochii pe dos.

Înserarea se strecoară pe nesimțite în vagon. Cerul s-a încenușit și a început să se amestece cu pământul aburit. Amurgul învăluie pe ostașii cântăreți și-i subțiază.

Boroiu mai ascultă o clipă doina, pe urmă se întoarce și-și rotește privirea, parcă ar căuta pe cineva. Zărește în colț, pleoștit, pe Haramu, îl măsoară lung cu ochi stranii și-i strigă batjocoritor:

— Tu ce clocești, Haramule?

Haramu ridică fruntea, se uită, nu pricepe și tace.

— Ești posomorit, ai? zice iar Boroiu, apropiindu-se rânjind și oprindu-se dinaintea lui cu mâinile încrucișate la spate.

Fața lui Haramu e gălbejită de tot. Mustățile rari i s-au zbârlit speriate, ochii turburi parcă se opintesc mereu să iasă din orbite, nasul i s-a subțiat și i s-a lungit, iar cutele în jurul gurii s-au adâncit și s-au înmulțit. Se uită țintă la căprar și izbucnește cu glas spart și hârâit:

— Apoi ție ți-e lesne să batjocorești. Ție ce-ți pasă, ori că trăiești, ori că te prăpădești!… Dar eu am copii, și moșie, și nevastă! Simte că i se umezesc ochii. Se oprește puțin, înghite în sec ș-apoi urmează: Și-mi rămân copiii pe drumuri… Și nevasta rămâne.

Nu isprăvește, ca și când i-ar fi frică. Își aruncă privirea la Boroiu, cercetător. Mai bâlbâie ceva neînțeles și tace. Capul îi cade pe piept. Începe să geamă. Un soldat, care tocmai căuta să-și șteargă somnul din ochi, se uită morocănos la Haramu, înjură, se întoarce pe cealaltă parte și adoarme repede bombănind.

Boroiu a rămas cam uluit. A avut o tresărire, i s-au încleștat pumnii fără să vrea. Dar îndată s-a potolit și zice:

— Taci, bre, nu te teme… Nu mori…

— Am să mor, Boroiule! răspunde Haramu apăsat. Simt eu bine c-am să mor.

— Eu nu mor! murmură căprarul încruntat. N-am să mor!… De ce să mor?

Se așază și el lângă Haramu, își scoate șapca și se scarpină în cap. Celălalt îl privește cu coada ochiului, necăjit, și nu mai deschide gura. Amândoi tac, duși pe gânduri.

Sunt dintr-un sat, de pe valea Someșului, și se dușmănesc de vreo șase ani, de când Haramu s-a însurat cu Ileana, fata Paraschivei și a lui Grigore Bulbuc. De atunci Boroiu nu are hodină, dar nici. Haramu și nici Ileana.

Boroiului i-a fost dragă Ileana și Ilenii i-a plăcut Boroiu. Împreună erau la horă și nedespărțiți în zile de sărbătoare, iar în zilele de lucru făceau ce făceau, și mereu se întâlneau.

Dar a venit vremea de a trebuit să plece la oștire.

Ileana a plâns, l-a petrecut până-n hotare și i-a făgăduit și s-a jurat că-l va aștepta. Mai bine moartă decât să nu-l aștepte și să se mărite cu altul.

Și Boroiu a plecat liniștit în Bosnia și de-acolo i-a scris carte Ilenii, iar Ileana i-a răspuns bucuroasă, și cartea îi era scrisă cu cerneală roșă și pătată, cu lacrimi fierbinți.

După un an, Boroiu a venit acasă, de Crăciun, o săptămână. Era mândru, și avea două stele albe pe guler: îl făcuse căprar. Era fecior dezghețat Boroiu, isteț, săritor, muncitor. Tot satul s-a mirat de el și l-a copleșit cu întrebările și l-a ascultat cu gura căscată cum vorbea în limba bosniecilor și cum povestea de câte-a dres și a pățit. Și Ileana se lipea de el ca o pasăre înfricoșată și-l privea rugătoare. Boroiu însă n-a băgat de seamă tremurările fetei, ori de le-a simțit, nu le-a înțeles. Și nici nu a îndrăznit nimeni să-i spună și să-i deschidă ochii că Ion, feciorul lui Alexe Haramu, cel putred de bogat, se ține scai de Ileana și vrea s-o ia de nevastă în ruptul capului.

Apoi Boroiu s-a dus iar în Bosnia și n-a mai venit până peste doi ani și nici cărți n-a mai primit de la Ileana. Și atunci a găsit pe Ileana măritată cu Ion Haramu și cu un copil în brațe.

Când a văzut-o Boroiu așa, într-o dimineață, pe ulița cea mare, a scuipat-o în obraz. A înțeles, însă, din ochii ei plânși că nu-i ea de vină.

Și, încetul cu încetul, a aflat pe urmă tot. A aflat de la oameni că Ileana s-a împotrivit cât a putut, că l-a purtat cu vorba pe Haramu un an de zile, că, în sfârșit, a simțit-o tatăl său cu vicleșug și a început s-o bată și a bătut-o până a înmuiat-o. Baba Firoana, moașa satului, i-a povestit că Ileana într-un plâns o duce cu Haramu și i-a mai povestit cum o snopea tatăl său și cum îi striga: „Îți trebuie Boroiu, hai?… Pe Boroiu-l aștepți?… Na, blestemată!

Na, rapandulă!… Vrei calicie, vrei sărăcie, ai?”… Și zice că mereu țipa, să audă tot satul: „Ori te duci după Ionică, ori îți sucesc gâtul!”… Lui Ionică i-a dat bătrânul Haramu șaptesprezece locuri, o tablă mare de pădure, trei perechi de boi unguresti, nu știu câți cai, două vaci șvaițere și o turmă întreagă de oi, și casă de piatră în sat, și alte două case la câmp.

Totuși, Boroiu nu i-a făcut lui Haramu nicio învinuire. Simțea că, dacă ar vorbi despre Ileana cu dânsul, nu s-ar putea stăpâni și l-ar omorî. Boroiu avea un pumn cât un mai, iar Haramu era slab și jigărit ca o mârțoagă nemâncată.

Vorbeau când se nimerea. Haramu se simțea vinovat și mereu căuta să-l îmblânzească. Odată i-a îmbiat pe soră-sa de nevastă și i-a spus că-i dă șase locuri, și o casă, și o pereche de boi. Boroiu însă l-a privit drept în ochi și i-a răspuns tare, ca să-l audă bine oamenii din cârciumă:

— Eu nu mă mai însor, Ioane… Rămân holtei cât oi trăi!

Haramu a priceput și a tăcut.

Așa a trecut vremea. Așa au trecut șase ani.

Când a venit porunca împăratului să pornească bărbații la război, tot satul s-a bocit, numai Boroiu s-a bucurat. De moarte nu-i era frică, iar de ce lăsa acasă nu-i părea rău. Era singur cuc, cu inima deșartă și fără nicio nădejde.

În ajunul plecării însă s-a pomenit cu Ileana.

— M-ai iertat? a întrebat femeia cu ochii plini de lacrămi.

— Te-am iertat, a răspuns Boroiu, cu capul în piept.

Ileana ar fi vrut să mai vorbească și n-a îndrăznit. A stat o vreme ștergându-și palmele pe șolduri, mișcând gâtul și așteptând un cuvânt de îmbărbătare. S-a întors spre ușă și de-abia atunci i-a venit graiul.

— Iartă-l și pe dânsul, a zis cu glas moale. Ai grije de el și ocrotește-l și nu lăsa să-mi rămâie copiii fără tată.

Boroiu a văzut-o, pe sub sprâncene, cum tremura de rușine, și într-un târziu i-a spus aspru:

— O fi cum o vrea Dumnezeu, Ileano!

S-au despărțit fără să-și dea mina și fără să se privească. Și totuși, în sufletul lui Boroiu s-a strecurat o rază de nădejde. Se sfia să-și mărturisească gândul ce-i încolțise în minte. Căuta să-l alunge și se prindea mereu mângâindu-l. Simțea că i-e și mai dragă Ileana, deși a făcut trei copii cu Haramu. I-e dragă. Și simțea acuma că se bucură când vede pe Haramu zvârcolindu-se cu gânduri de moarte.

Acuma Haramu geme într-una și îl aude cum bâiguie:

— Am să mor… Am să…

Boroiu răsuflă adânc, își zgâlțâie scurt mustața și șoptește:

— De moarte să nu-ți fie frică, Ionică!… Moare cui i-e scris să moară!

— Eu am să mor, Boroiule! gâfâie Haramu stins.

Căprarul își înăbușe o părere de bine, se rușinează și tace. Ascultă o bucată de vreme cum chiuie Moise Tripa, la ușă, cu picioarele spânzurate afară, foarte răgușit, cum râd ceilalți și tropăie din bocanci, cum troznesc roțile neîncetat ca un șir de ciocane mici pe o nicovală uriașă. Dar îndată aude glasul lui Haramu:

— Barem să știm unde ne duce, Boroiule!

— Unde vrea împăratul, zice căprarul, și adaugă, mai târziu: Tu să te ții după mine, Ionică, auzi?

— Aud, aud…

— Că de mine nu se agață moartea.

Haramu întoarce scurt capul spre Boroiu, căutând să-i vază fața. Nu se vede nimic. Dar respirația i-o simte grea, liniștită, și ceva ce-i aleargă prin suflet îi răscolește inima, îi furnică prin sânge și-l încremenește. I se pare că o mână aspră nevăzută i se înfige în gât și-l strânge fără cruțare. I-e frică de omul acesta, care nu se teme de moarte. Își aduce aminte de Ileana, de copii, de Boroiu de altădată.

„Are suflet bun Boroiu… Dacă n-a zis el nimic atunci!… Acu-s altele… Acu, Doamne fetește!”

S-a înnoptat de-a binelea.

În ușa vagonului nu mai sunt decât vreo trei-patru întârziați. Cântecele au contenit. Soldații s-au trântit pe jos și vorbesc încet, parcă le-ar fi teamă să nu turbure odihna cuiva. Printre șoapte se amestecă oftări prelungite și, dintr-un vagon îndepărtat, străbate o melodie tristă, stingheră, întreruptă de zgomotul roților și al locomotivelor. Stâlpii de telegraf însemnează grăbiți câte-o dungă neagră pe crâmpeiul de cer vânăt-închis ce privește blând, cu ochi de stele tremurate, la ostașii îngândurați.

Suspinele și gemetele umplu toate vagoanele. O groază ascunsă a pus stăpânire pe sutele de oameni ce merg unde-i duce o mașină neroadă. Toți ar vrea să doarmă, să uite ceea ce este și să viseze ceea ce ar dori să fie. Și somnul nu vine.

Sute de oameni, rupți de osteneală, stau cu ochii mari holbați, scotocind întunerecul, vrând să pătrundă o taină de nepătruns. Și în sute de priviri

înfiorate care se încrucișează, se ciocnesc și se îmbrățișează, se zbate aceeași presimțire dureroasă.

Un ostaș începe să se zvârcolească, sare deodată drept în picioare și se repede, țipând de groază, spre ușa vagonului. Ceilalți îl opresc speriați și-l mulcomesc.

— Opriți-l, mă, că sare din tren!

— Nu-l lăsați, feciori!

Se face un zgomot ca și când intră dihorul într-un coteț cu găini. Toți se înghesuie spre cel îngrozit, îl mângâie cu vorbe potolite. Trece un dram bun de vreme până ce se așterne iar tăcerea, mai apăsătoare, mai chinuitoare.

Haramu mormăie o rugăciune și se necăjește că nu și-o aduce aminte. O rugăciune pe care o spunea în fiecare seară, în copilărie, și de la care acuma nădăjduiește îmbărbătare și izbăvire. Din când în când întoarce capul îngrijorat spre Boroiu, care pufnește rar alături. Simte că Boroiu e liniștit, și aceasta îl neliniștește. Se gândește din ce în ce mai mult la Ileana, gândindu-se la Boroiu, și se învinovățește. Îi vine să ceară iertare lui Boroiu, și chiar deschide gura să vorbească, dar se răzgândește. Mai bine să rămână toate cum sunt.

Și căprarul se simte atât de bine, parcă s-ar duce la bâlci sau la șezătoare.

Înspre miezul nopții soldații adorm frânți de gândurile negre. Și prin somn oftează des și numai rareori râd sau se vaită.

Trenul uruie într-una. Locomotivele sforăie obosite. Pământul aleargă pe lângă vagoane. Cerul zâmbește ca o mamă iertătoare.

Apoi, undeva, mașinile se opresc scârțâind sfâșietor. Toate vagoanele dorm, numai locomotivele slobod puhoaie de aburi pe nările de oțel. E o liniște grea, ca și când lumea întreagă ar fi încremenit sub povara întunerecului.

Deodată, un țipăt răgușit de goarnă spintecă tăcerea. Un murmur uluit răspunde din vagoanele deșteptate, prin care trece ca un fior.

— Muscalii!… Muscalii!

Un plutonier strigă aspru în fiecare ușă:

— Cinci minute!… Alarma!… Cinci minute!

Zgomotul în vagoane se ațâță: zăngănit de arme ciocnite, pârâit de ranițe aruncate în spinare, înjurături repetate printre dinți, gemăte zadarnice. Un ofițer gros, mustăcios, gâfâie supărat printre șine, zdrăngănindu-și sabia:

— Trompet! Boule! Nu se sună în apropierea dușmanului!

Un pâlc de ofițeri somnoroși, zgribuliți își pocnesc oasele pe peronul gării, care, cu cele două geamuri luminoase, privește nepăsătoare, tăcută în noapte, parcă nici n-ar vrea să vază ce se petrece. Porunci grăbite se desprind din zgomotul turbure, și comenzi scurte, tăioase.

Apoi, un nou semnal de trâmbiță zguduie somnul nopții, în ciuda ofițerului gros, care-și astupă urechile înjurând. Pe urmă, un tropot prelung, ca și când s-ar încinge o horă uriașă. Și, repede, compăniile își încheie rândurile în fața vagoanelor goale, ca niște guri lacome din care pufnește un miros greu de om.

— Intrăm în horă, Ionică… Intrăm! șoptește Boroiu, ca să nu-l audă ofițerul care se plimbă nervos prin fața plutonului, tremurându-și sabia și căscând des.

Haramu tresare. N-a înțeles vorbele lui Boroiu, dar simte că i-e frig. Un vântișor slab, umed începe să bată. Pornesc pe-o ulicioară strimtă, noroioasă.

„Se vede c-a plouat pe-aci, se gândește Haramu.

Pe la noi era cald când am plecat”…

Cel din spate îl calcă mereu pe bocanci. Haramu se supără. Cine-o fi? Nu-l vede. Boroiu e lângă dânsul. Îi aude pașii apăsați, grei. Îi cunoaște.

I se pare că trec printr-un sat. Niște câini hămăie când mai departe, când mai aproape. Un ochi de lumină galbenă, sfioasă pâlpâie o clipă și adoarme iute. „E un sat… Da, da… Un sat.”

Au mai mers puțin și pe urmă s-au oprit.

— Acu ce mai așteptăm? zice Haramu îngrijorat. De ce nu ne ducem la bătaie? De ce?

Nu răspunde nimeni. Toți se trântesc în șanțurile șoselei. Pe drum rămân doar piramidele de arme și ofițerii, cari par niște stafii urâte. În zare, pe cer, se frământă nouri bolbocați, negri, amenințători. Stelele acuma plâng înfricoșate și împuținate. Șoseaua albește în beznă, parc-ar fi de argint vechi. Se aude cântecul harnic al unui cocoș, apoi mai multe pe rând, io, răgușite, subțiri, furioase, ca un concert. Un greier spăimântat țârâie scurt și des. Frunze uscate zuruie împrăștiate de vânt.

Haramu șade cu fața-n sus nemișcat, cu ochii la cerul mohorât, prăpădit de gânduri. Un miros de pământ jilav îi gâdilă nările și-i amintește de-acasă. Și deodată parcă nu mai vede cerul acesta străin și nu mai aude zgomotele acestea străine. Parcă e în Prislop. Pe ulița cea mare căscioarele sărace se pitulează rușinoase după gardurile dărăpănate de nuiele. Numai casa lui de

piatră se înalță trufașă, cu acoperișul de tinichea roșie. Intră în ogradă mulțumit. Vitele rumegă leneșe și-l privesc lung. Sluga somnoroasă scoate apă; cumpăna fântânii scârțâie. În tindă găsește pe Ileana, plânsă, cu băiețașul cel mic în brațe, pe vatră. Focul duduie și flăcările fâlfâie și răspândesc o căldură moleșitoare. În patul răscolit, dezveliți, dorm copiii amândoi, și Toderaș râde prin somn.

Haramu se cutremură înfrigurat, își trece mâna peste ochi și oftează adânc.

„S-a isprăvit… Am să mor”, se gândește dânsul îndată, cuprins de frică. În suflet simte un gol mare, - atât de mate, parcă cineva i-ar fi smuls, pe nesimțite, toate măruntaiele. Și de jur împrejur se întinde și stăpânește același gol nesfârșit, ca și când][toată lumea s-ar fi sfărâmat și-ar fi rămas el singur, înfricoșat și îndurerat.

Sublocotenentul, un sas lung, roșcovan, cu glasul lung, adună plutonul într-un pâlc. Vorbește stricat românește. Vrea să fie energic, dar vocea îi tremură.

— Inamicul e aproape, feciori!… în curând primim botezul de sânge… Fiți bărbați! Românu-i viteaz… Fiți români!

Soldații ascultă tăcuți, cu gura căscată, parcă n-ar pricepe. Și sublocotenentul vorbește mereu. Împăratul… români… muscali… dușmani…

Pe urmă vine în goana calului un ofițer. Spune ceva colonelului cu glas foarte tare, ca și când ar fi speriat, în nemțește. Oamenii nu pricep. Ofițerul strigă mereu, întoarce calul și se face nevăzut. Comenzi răsună grăbite. Toți oamenii își fac cruce deodată, ca de porunceală. Pe urmă picioarele pornesc, și șoseaua parcă se clatină sub bubuitul pașilor.

Drumul cotește când încoace, când încolo, urcă povârnișuri, trece prin câteva sate. Prundișul e proaspăt și scârțâie sub tălpile bătute cu cuie. Ostașii merg tăcuți, parcă s-ar duce la înmormântare. Numai ofițerii mormăie uneori: „Curaj, copii!” Dar și glasul lor sună a pustiu și se stinge fără ecou.

Haramu își târăște picioarele și privește în toate părțile, căutând ceva, nici el nu știe ce. S-a făcut ziuă. Soarele însă nu se arată: norii ceia de la răsărit îl țin încătușat. Haramu simte într-una golul în suflet. Fruntea îi arde. Fața-i e ca varul și pe buze îi joacă un zâmbet.

— Pe-aici au cules bucatele, zice dânsul către un soldat, care de asemenea cercetează miriștile și porumbiștile.

— Alți oameni, altă țară, alte obiceiuri, răspunde acela clătinând gânditor din cap.

— Ehe, ce bucate frumoase mai aveam pe la noi!.. Acu o să le strângă ciorile!

Haramu râde amar. Ostașul râde și iar dă din cap.

Deodată Fodor, cine știe cum, iese din rânduri și începe să joace bărbuncul, chiuind ca un nebun. Toată compania izbucnește într-o veselie zgomotoasă, iar Haramu îl îndeamnă înviorat deodată:

— Nu te lăsa, Fodoree!

Merg mereu, merg mereu. Soarele a rămas în urmă. Tălpile ustură fripte. Cine mai știe de câte ceasuri merg mereu?

Șoseaua taie o vale largă ca o groapă uriașă. Companiile se opresc puțin și se dau la o parte, să facă loc unui șir lung de căruțe încărcate cu lăzi albe, grele, cu semne roșii. Vizitiii șed nepăsători, cu luleaua în gură. Un ofițer călare se învârtește într-una pe lângă căruțe, înjurând în gura mare și amenințând cu o cravașă ruptă.

— Munițiile! șoptește Eoroiu, și în ochi are o sticlite de veselie ciudată.

Tocmai când trece convoiul se aude un mormăit îndepărtat, prelungit, înăbușit. O tăcere adâncă urmează. Numai scârțâitul roților neunse turbură căldura mocnită. Toți ochii se ridică întrebători, cercetători, spre răsărit.

— O ploua! suflă Haramu într-un târziu.

— Tunurile! răspunde Botoiu cu aceeași veselie stranie în privire.

Haramu se uită la el neîncrezător. Râde și-și dezvăluie dinții ca un câine supărat. Glasul îi tremură:

— De-acu începe… Bine că începe!

Acuma coloana urcă un povârniș. Mormăitul tunurilor slăbește. Gâfâitul ostașilor se întețește. Urcă mereu, urcă mereu.

Pe creasta dealului, însă, parcă s-ar fi deschis deodată o fereastră: bubuiturile cutremură văzduhul. Oamenii se închină fără să vrea și-și feresc capul.

În față se desfășoară o vale lină, largă, nesfârșită. Departe, departe, în fund, albăstrește un șir dințat de coline. Valea toată parcă e o hartă uriașă întinsă pe o masă uriașă. Într-un verde spălăcit șerpuiesc drumuri albe. Ici-colo, pete vinete de păduri și de tufișuri. Apoi fâșii mari de semănături galbene. Și, resfirate la întâmplare, vreo câteva sate cu casele încremenite de frica tunurilor, ce nu mai contenesc. Departe, în stânga, arde un sat, și fumul se înalță până în cer. Drept înainte, alt sat e învăluit într-o mare de

fum, cenușiu-gălbui, din care se ridică uneori vârtejuri negre, atunci când bufnește în grămada de ruine câte un obuz rătăcit. Mai departe, foarte departe, arde câmpia. Fumul se tăvălește pe pământ și se clatină ca un bețiv plecat la plimbare.

Compăniile cotesc la dreapta pe-un drum îngust, împrejmuit de plopi deși. Și merg mereu…

Iar trec printr-un sat. Pe uliță stau înșirate vreo douăzeci de căruțe pline de paie. Pe brațul vizitiilor e crucea roșie. Pe turnul bisericii fâlfâie un steag mare alb, cu crucea roșie: Un doctor foarte tânăr ține mâna la cozoroc și zâmbește vesel, aruncând din când în când vorba: „Gata!” Boroiu nu se poate opri să nu lămurească pe Haramu, privindu-l drept în ochi, parc-ar vrea să-i împlânte un cuțit în inimă:

— Astea-s pentru răniți… Știi, dacă ești pe moarte, aici te aduce să mori.

— Am să mor, bâlbăie Haramu încet, întinzând gâtul ca o rață bolnavă. Pe mine nu mai trebuie să mă aducă aici. Ce să mă mai aducă?

— Ce tot îmi bați capul, păcătosule, cu moartea? izbucnește căprarul cu răutate. Ce tot trăncănești?… Și dacă mori, adică ce mare pagubă-i? Mori, bine! Ești mort. Are cine să te îngroape!

Haramu ridică ochii sfios la Boroiu și se înfioară. În fața căprarului e ceva ce-l înlemnește. Ar vrea să se despartă de dânsul și nu poate. Și în creieri îi fulgeră: „Boroiu îmi vrea moartea!”

Dar nu zice nimic. Își târăște picioarele grele — plumb, oftează și se mângâie curând: „Cum o da Dumnezeu-sfântul! Fie voia lui!”

Bubuiturile sunt tot mai furioase și se apropie, în dosul unui dâmb turtit se zăresc tunurile, mici ca niște jucării, iar oamenii, învârtindu-se pe lângă ele, ca niște cărăbuși.

Când le vede Haramu, se bucură copilărește și nu-și mai ia ochii de la ele. Troznetele răgușite, aspre îi farmecă urechile. Îl cuprinde o încredere oarbă, nemărginită, și începe să strige vesel:

— Uite tunurile!… Tunurile noastre! Tunurile noastre!

Apucă pe Boroiu de mâneca tunicii și-l zgâlțâie cu mândrie:

— Uite tunurile noastre!

În clipa aceea un vâjâit înfricoșător trece prin văzduh. Un șrapnel se sparge undeva, la spatele trupei, cu o flacără orbitoare. Un nour alb, cât o căpiță de fân, răsare, se umflă, rămâne câteva minute atârnat în aer, ș-apoi se destramă și se pierde. Boroiu răspunde rânjind:

— Ne-au zărit muscalii și dau în noi cu tunul.

— Da’ noi n-avem tunuri? face Haramu triumfător. Avem!… Uite-le! I le arată cu mina, râde și urmează: Nu știu cum, Boroiule, dar parcă-s de fier! Nu-mi mai pasă de nimic… Acu să mă trăsnească un glonț, și nici n-aș crâcni… Adică ce? O viață are omul! Așa-i, măi Boroiule? Râde zgomotos și începe să bată talpa, ca la paradă, numărând tare: Stâng! Drept! Stâng!

Căprarul îl privește nedumerit, își șterge sudoarea pe gât și tace.

Pe drum vine, cu pașii târâți, un tunar rănit. Se așază pe marginea șanțului până trece coloana. Capul i-e îmbrobodit în zdrențe murdare, muiate de sânge. O dungă lată, roșie-negricioasă, se scurge pe tunica cenușie de la guler până jos. Are în ochi o lucire apăsătoare și murmură îngrozit din când în când:

— Prăpăd mare… prăpăd mare!

Haramu aude vorbele și simte cum, deodată cu ele, îi zboară din suflet bruma de încredere. Merge înainte cu ceilalți, și parcă nici nu-și mai dă seama ce face. Vede mereu pe tunarul însângerat și nu-l mai slăbește de loc gândul morții.

Se pomenește într-o porumbiște, alergând, cu pușca în mână. „Cum am ajuns aici? Ce caut aici?” Boroiu merge înainte. „De ce mi-o fi vrând Boroiu moartea?!” Ostașii sunt răsfirați care încotro, gâfâie greu și calcă în picioare porumbul. Sublocotenentul pășește sprinten, taie în dreapta și-n stânga tulenii uscați, parcă și-ar încerca ascuțișul săbiei, se uită deseori înapoi și șoptește câte ceva. Tunurile mormăie mai departe. Din stânga pârâie focuri de pușcă. O frunză veștedă îl lovește peste față, și aceasta deodată îl face iar să se gândească acasă. Își aduce aminte că otava din luncă i-a rămas cosită, dar neadunată. Să nu fi dat vreo ploaie, să i-o prăpădească. „E muncă de șapte bărbați. Și ce otavă! Mătase, nu altceva! Las’, că are grije Ileana… Dar trebuie să ia femei la otavă… Da, da, femei. Bărbații au plecat toți… Mulți au plecat, cine știe câți s-or întoarce?!… Azi e vineri? Da, da, vineri. Zi de post. Poți să postești aici — Doamne ferește! Ce post! mănânci ce apuci”… îi vine în minte că n-a luat nimic în gură de ieri dimineață și că i-e foame. Scoate o plăcintă, adusă de-acasă, făcută de Ileana, și înghite repede bucăți mari. Poate că mănâncă pentru cea din urmă oară! De unde știi? „în război acu trăiești, acu ești mort… Ehe! Doamne ferește!”

Porumbiștea nu se mai isprăvește. Răzoare, șanțuri și mereu porumb.

„Unde-s muscalii? își zice Haramu încet, și întrebarea începe să-l chinuiască. Unde-s? Unde-s?” în față nu se vede decât spatele lui Boroiu, cu

ranița și cu bidonul care zăngăne necurmat, și vârful șepcii. Îi mai trece o clipă prin cap că Boroiu îi vrea moartea, dar îndată se gândește iar: „Unde-s muscalii?” Și se înfurie, parcă i-ar fi tras cineva o palmă. „Auzi, război fără muscali!… Rușine!”

Apoi se trezește lungit cu burta la pământ, lângă căprar. E marginea porumbiștei. Sublocotenentul se uită cu binoclul. Deodată, în față, se pornește un ropot de focuri de pușcă, și ofițerul țipă foarte ascuțit:

— Foc! Foc! Foc!

În stânga, din porumbiște, țâșnește un lanț de ostași și aleargă înainte ca o armonică. Lângă el Boroiu ochește și trage. Arma pocnește ca un tun. Haramu se miră cum poate pocni așa tare. Ar vrea să tragă și el, dar nu vede nimic.

— Unde-s muscalii? întrebă dânsul necăjit.

— Ești. Orb? Nu-i vezi? mormăie Boroiu, ochind din nou..

Haramu se uită zadarnic. Trage într-o doară, fiindcă simte o nevoie chinuitoare să facă ceva. Și pe urmă trage mereu, cu toate că nu vede nici urmă de dușman, și e nespus de mulțumit.

Dar sublocotenentul răcnește speriat: „Înainteee”, sare și pornește ca săgeata. Toți se reped după ofițer.

Un zbârnâit scurt trece peste capul lui Haramu în vreme ce gonește înainte. „Glonțul!” se gândește dânsul trăgând cu ochiul când în dreapta, când în stânga. Și după câțiva pași iarăși parcă i-ar zâzâi un bondar pe lângă ureche.

„Se ține glonțul de mine!… Se ține!”

Când se vede lungit jos, răsuflă ușurat și începe să tragă ca un nebun. S-a nimerit tocmai între sublocotenent și Boroiu. Toți ochesc, trag, și muscalii nu se zăresc. Ofițerului îi curge nădușala pe obraji. Haramu aude deslușit cum întreabă pe Boroiu:

— A căzut vreunul de-ai mei?

Și cum răspunde Boroiu, gros, ca de după un zid.

— Nu m-am uitat înapoi…

Și numaidecât iar urletul. Sublocotenentului și iar înainte. Gloanțele bâzâie mai ascuțit. Haramu le simte țiuind într-una, dar nu se mai gândește la ele. Îi trece mereu prin minte: „Unde-s muscalii?” Fugind, îi lovește urechea un țipăt sfâșietor. Un soldat, și pare că tocmai Fodor din Măgură se zvârcolește pe arătura proaspătă, ca un câine cu spinarea ruptă.

„L-a omorât”, se sperie Haramu. La dreapta lui, Trifon Mocanu înjură din răsputeri și merge șchiopătând, iar după câteva clipe cade grămadă gemând și sâsâind. Gloanțele însă vuiesc neîncetat, tot mai furioase, mai dese, ca niște năpârci turbate. Lui Haramu i se pare că fuge de când lumea și că n-o să se mai sfârșească goana niciodată. Picioarele îi sunt amorțite, nu le mai simte, îl cuprinde amețeala. Când își vine în fire e într-un șanț, cu pușca la ochi, și aude glasul sublocotenentului:

— Zece sute, copii!… Ze-ce su-te!

Și pe toată linia soldații, trecându-și unul altuia, din ce în ce mai slab:

— Zece sute… zece sute!

Tocmai în fața lui, numai la vreo câțiva pași, pocnește pământul și se ridică un nouraș de colb gălbui, cât o căciulă.

„Se ține de mine glonțul, își zice Haramu; dar nu mai are vreme să se gândească la glonte, căci îi vine iar prin minte: Unde-s muscalii?”

Mai înaintează de vreo două ori. Gloanțele bâzâie ca un roi de viespi înrăiți. Mereu răsună vaiete, înjurături, țipete, mereu cad ostași, gem și se zvârcolesc. Puștile troznesc neîncetat, când mai rar, când mai grăbit. Bubuitul tunurilor însă a slăbit, numai uneori se sparge în văzduh câte-un șrapnel trufaș… Și Haramu veșnic se întreabă: „Unde-s?” Și-i e necaz.

— Nu mai putem merge înainte, aude acuma pe Boroiu. Au căzut mai mulți de jumătate…

— Sapele! Sapele! zorește sublocotenentul. Nu toți deodată!… Pe rând!… Pe rând!

Dar până să-și desfacă sapa, vede că unii se târâie înainte spre un răzor ce desparte două miriști arse. Se târăște și el cu mare băgare de seamă și se ascunde binișor în șanț. Pe urmă totuși scoate capul, să caute pe muscali. Departe, la marginea unei porumb iști tivite cu pomi, zărește vârfuri de șepci.

— Muscalii, Boroiule! izbucnește dânsul oftând, parcă i s-ar fi luat de pe suflet o piatră de moară. Uite dușmanul!… Uite!… Uite!… (E fericit ca un copil).

— Bine, bine, mormăie Boroiu, ochind cu luare-aminte. Trage, Haramule, că ne prăpădim!

Haramu începe să tragă, și după fiecare împușcătură se așază mai bine în șanț. Simte o plăcere mare că a descoperit pe muscali. A scăpat parcă de-o grije mare. Acuma s-a mai înviorat. Are chiar chef de vorbă, dar Boroiu e

furios și înjură și se zbuciumă. Haramu trage, face socoteli și planuri și nu mai vrea să moară.

„Adică de ce să mor tocmai eu? Las’ să moară alții, care n-au la ce să se întoarcă acasă. Nu mor pentru că nu vreau să mor!… Nu mor!”

Simte totuși că frica îi stăpânește inima și că n-o poate goni, oricât își zice: „Nu mi-e frică!” Sublocotenentul, alături, pornește să geamă. „L-a lovit, se gândește Haramu, văzându-l cum îi cade capul în țărână și că are o pată mare de sânge pe umărul stâng. I-a zdrobit umărul, sărăcuțul!… Vezi, cine n-are noroc… Să fii cu stea în frunte, și nu te iartă glonțul!” Apoi deodată își aduce iar aminte de otava din luncă și-l apucă o grije dureroasă să nu fi dat o ploaie să i-o fi stricat… „S-o ia dracul de otavă… Ia uite ce-mi frământă capul!” încearcă să se gândească la altceva, dar nu poate și începe a socoti câte care de otavă o să-i iasă.

— Ioane, răsună vocea lui Boroiu. Ia seama, Ioane! Vine o companie de întărire… Auzi?… Când ajunge aici, sărim cu toții și înaintăm… înțelegi?

Haramu face ochii mari. „Ce vrea Boroiu?” se gândește dânsul bănuitor. I se pare că privirea lui Boroiu se bucură de ceva. „De ce se bucură?… Crede că am să mor?… Da, da, crede… îmi dorește moartea, de bună seamă… Și, după ce-oi muri, se întoarce acasă și-mi ia pe Ileana. Are necaz pe mine din pricina Ilenii… Oho!” Se uită cu răutate la Boroiu și strigă:

— Ileana, ai? Crezi că am să mă prăpădesc pe-aici, ai?… Nu mor, Boroiule! Nu vreau să mor!

Boroiu n-aude, căci puștile fac o gălăgie ca-n iad. Dar rânjește mulțumit, parc-ar înțelege gândurile lui Haramu.

Se apropie din spate pași grei, gâfâituri, zăngănit de arme, comenzi repezite în fugă. Haramu vrea să privească înapoi. În clipa aceea însă răsună un urlet sălbatec: „Uraaa!… Înainte!… Uraa!” Sare și el să pornească înainte, dar n-apucă să facă niciun pas și simte o lovitură în șoldul stâng.

— M-a ucis! murmură dânsul, prăvălindu-se iar în șanț. Mi-a rupt piciorul!

Vrea să se scoale din nou și nu poate. Își pipăie piciorul, ridică aripa tunicii și degetele i se umplu de sânge. Cureaua cu care era încins e găurită.

— Trebuie să-mi taie piciorul… Am să rămân olog…

Ochii i se împăinjenesc. Durerea îl chinuiește din ce în ce mai tare. „Leșin… Mor”… se gândește el cu frică. Încearcă să strige ajutor, dar nu poate deschide buzele. Sângele i se scurge pe piele. Îl simte cât e de fierbinte. „Ar fi bine să opresc sângele”, îi trece prin creier. Mâinile îi

tremură și nu le poate mișca. Începe să zică în gând Tatăl nostru și parcă se mai liniștește.

Se așteaptă, din clipă în clipă, să leșine și se miră că încă n-a leșinat. „Am să mor… Degeaba nădăjduiesc… Am să putrezesc aici, în șanț, ca un câine fără stăpân… Nu vine nimeni să-mi oprească sângele!” își amintește de căruțele cu paie de la marginea satului… „Rămâne Boroiu cu Ileana… Rămâne!”…

Vremea trece atât de greu, parcă ar fi de plumb topit. Soarele e aproape de asfințit. Tot văzduhul miroase a praf de pușcă.

Apoi Haramu, pe neașteptate, se pomenește iar cu Boroiu în șanț. Toți veneau îngroziți și se pitulau în dosul răzorului și începeau a trage cu deznădejde. Boroiu era ca un țigan la față și înjura sălbatec… Haramu vrea să-l strige și nu poate. Geme.

— Ce-i cu tine, Haramule? Ești moft?

Haramu, auzindu-l, își aduce aminte de Ileana.

Închide ochii; genele-i sunt grozav de obosite. Boroiu îl pipăie, mormăind:

— Unde te-a izbit, omule?… Aha!… Curge sângele dintr-însul ca dintr-o vită!

Rănitul simte o durere sfâșietoare, apoi îndată o alinare.

— Te-am legat, Ioane, duduie glasul lui Boroiu. Nu-i nimic… numai de n-ar veni ei peste noi!

Haramu geme puțin și începe să șoșăie iar din buze o rugăciune, repede, băbește.

După un răstimp, cine știe cât de lung, Haramu aude șoapte speriate:

— Vin!… Vin!… Vin!…

Și în curând, vocea lui Boroiu, aspră, răgușită:

— Înapoi!… înapoi!…

Pe Haramu îl cuprinde o spaimă nebună. Vede cum ostașii se scoală din șanț și pornesc înapoi în goană. „Vin muscalii!” se gândește dânsul, și nu mai simte nicio durere, numai frica, ce-i îngheață sângele în vine, că rămâne singur între dușmanii cari o să-l turtească mai rău ca pe un vierme. Își adună toate puterile și țipă deznădăjduit:

— Boroiule, frate, nu mă lăsa aici!

Boroiu se oprește șovăind.

— Nu mă lăsa frate, să mă prăpădesc în străini!… Nu mă lăsa…

Se uită lung unul la altul — Haramu, rugător, Boroiu, nehotărât. Gândul căprarului este, o clipă, să-l lase acolo, pe mina cazacilor. Cum i-a strivit el norocul, așa să-l strivească dușmanii acuma. Dar, văzându-i fața albă ca hârtia și ochii scăldați în lacrimi, i se înmoaie inima. Își aduce aminte de Ileana, cum stătea și ea plânsă și îndurerată, și parcă îi aude glasul tremurat: „Ai grije de el și ocrotește-l!”

— Hai! face Boroiu scurt, plecându-se și luându-l în cârcă.

Gloanțele țiuiau și sfârâiau neîntrerupt. Căprarul gâfâia din greu cu Haramu în spinare, care gemea și se văita. Toată miriștea era plină de ostași ce alergau înfricoșați, fără țintă, dornici numai să scape din ploaia de foc cât mai curând.

Pe Haramu îl apucă durerea, mai nemiloasă și mai năvalnică. Îi vine să țipe, dar parcă i-e teamă de Boroiu. Strânge dinții din răsputeri și numai rareori geme scurt, înăbușit.

— Taci, taci, că nu-i nimic, zice căprarul morocănos, pășind apăsat ca un bivol.

„Mor… mor, se gândește Haramu simțind cum i se sleiesc puterile. S-a isprăvit cu mine… S-a isprăvit!”

Ca să-și împrăștie gândurile chinuitoare, începe 25 să vorbească, încercând să arate veselie sau măcar nepăsare în glas:

— Vai de mine, Boroiule!… Mi-am uitat pușca-n șanț…

— Las-o dracului de pușcă!… Bine că nu te-am uitat eu pe tine! răspunde Boroiu răutăcios.

— Mi se pare că ne-au biruit muscalii! urmează Haramu.

— Mi se pare… ’S mulți… Câtă frunză și iarbă.

— Ș-acu ce facem?

— Fugim, nu vezi? zice căprarul posomorit și, după o vreme adaugă: Da’ ești greu tare, Ioane… Parcă duc în spinare un sac de pământ.

Haramu se sperie de vorbele acestea, dar totuși râde silit și sec. Boroiu râde și el. Râsul lui e mulțumit și cam aspru.

— Au pierit mulți de-ai noștri, începe iar rănitul.

— Mulți. Și mai mulți o să se prăpădească de-acu înainte! Tace puțin și apoi urmează: Mulți de tot… Ilie Onu s-a dus. În cap l-a pocnit glonțul… Și George al lui Bucur din Tihuța. Și Dolga Mihai, știi, băiețandrul cela din Bârgău, care se ținea numai de drăcovenii… Toți s-au stins!

— Dumnezeu să-i odihnească…

— Mulți, mulți… Pe Dumitru Hrișcă l-a nimerit drept în inimă. A mai alergat oleacă, și-apoi s-a prăvălit ca un bolovan, de nici vai n-a zis… Cine să-i mai știe pe toți?… E plin câmpul de ei. Și șanțurile gem.

— Urgia lui Dumnezeu!

— Războiul, Ioane!… Așa-i: sânge, moarte, durere, pacostea lumii.

— Le-auzi cum șuieră? face Haramu, ascultând gloanțele care umpleau văzduhul cu țipetele lor. Să știi că pe mine mă caută… Simt eu că mă caută.

— Să-ți spun eu una și bună, măi Ioane, bombăne Boroiu rar și apăsat. Glonțul se ține de cel ce se teme de dânsul. Auzi tu ce-ți spun? Când ți-o fi frică, să-ți iei rămas bun, c-ai pus-o de mămăligă!

Haramu începe să tremure. Cuvintele lui Boroiu i s-au înfipt drept în inimă. Frica își încleaștă ghearele într-însul din ce în ce mai adânc. O simte cum îi pătrunde în creier, în oase, în carne, în vine. „De-acu mor… mor”… îi fulgeră prin minte. Totuși, se mai zbate, încearcă să se apere. Limba i se învârtește repede. Și, vorbind, râde răgușit și horcăie:

— Mie nu mi-e frică, Boroiule! Zău nu mi-e frică… Mi-a găurit piciorul? Bine. Poate că Dumnezeu a vrut înadins să mă scape din prăpădul ăsta… Ai? Căruțele cu paie… Mă duce la spital și-mi taie piciorul… Mi-l taie? Bine. Parcă nu mai sunt ologi pe lume?!… Ori cu un picior, ori cu două, numai să știi că trăiești!… Am nevastă, moșie, copii… Trebuie să trăiesc… trebuie să…

Glasul i se taie deodată. Icnește scurt, ca și când i-ar fi trântit cineva un pumn zdravăn după cap, râde puțin, oftează lung și amuțește, parcă i s-ar fi retezat limba din rădăcină.

Căprarului nu-i place trăncăneala tovarășului, își aduce aminte de ce i-a făcut Haramu și i se pare că tare-i prost de cară în spinare pe cel ce i-a mâncat norocul. Se gândește chiar să se descotorosească frumușel de dânsul, orice ar fi. Asta o aștepta el de când a plecat de-acasă. Asta era nădejdea lui cea bună. Acum de ce să se pună de-a curmezișul soartei?… Dar când se frământă astfel, dă peste ceva, se împiedecă și e aproape să se răstoarne. Se uită, vrea să înjure. Vorbele-i încremenesc în gât. La picioarele lui vede pe Marin Prâslea, un flăcău din Salva, prietenul său cel mai bun, mort-rece, chircit ca o râmă chinuită, cu fața schimonosită, cu grumajii încercuiți într-un guler roșu de sânge închegat. Boroiu se cutremură și-și întețește mersul. Prin șira spinării îl furnică un fior.

Mai sunt doar câțiva pași până la porumbiște. Un căpitan se răstește cu sabia la fugarii ce sosesc mereu și nu se mai gândesc să se oprească, îi

amenință. Și răcnește din răsputeri:

— Stai, tâlharule!… Jos! Jos!… La lizieră!

— Uite c-ajungem, Ioane! zice Boroiu mai senin. Aici poate c-or veni sanitarii să te ducă la căruțele cu paie…

Tace, râde și așteaptă să zică ceva Haramu.

— Nu vorbești? urmează apoi din nou, când vede că așteaptă în zadar. Nu vrei să vorbești?… Mi se pare mie că ți-e frică!… Ia seama, Ioane, că frica nu e bună.

Căprarul râde foarte gros, dar iar nu primește niciun răspuns.

— Dacă vrei tu să taci, taci! mormăie dânsul după un dram de vreme, nepăsător. „O fi leșinat, păcătosul, se gândește pe urmă. He—he, mare-i frica!”

Intră în porumbiște. Câțiva ostași s-au întors spre dușman și trag fără de suflet. Căpitanul strigă desperat, cu ochii ieșiți din orbite:

— Stai!… Stai!… Liziera!…

— Am ajuns, Haramule! zice Boroiu. Hai, să te dau jos.

Îi desprinde picioarele de după mijloc și Haramu se rostogolește, ca un trunchi, la pământ și rămâne cu fața în sus, cu mâinile și picioarele înțepenite. Pe buzele mortului se răcise un râs dureros, iar în ochii holbați a rămas întipărită o dorință mare de a trăi, amestecată cu o frică năprasnică. În dreptul inimii, dintr-o rană rotundă cât un zlot de argint, se scurgea leneș un firicel de sânge negricios.

„L-a izbit glonțul în spate, de aceea nu mai vorbea nimic, se gândește Boroiu cu privirea pironită asupra cadavrului. Te-a bătut Dumnezeu, Ioane, pentru că mi-ai zdrobit viața și pe-a Ilenii”.

Își face cruce încet, de trei ori.

E mulțumit. Cum a dorit el, așa s-a întâmplat. De-acu Ileana iar e slobodă. Se vede bine că au fost ursiți unul altuia.

Boroiu tresare scurt. Aude glasul căpitanului, aude pocniturile puștilor și un bubuit de tun obosit, depărtat.

— Muscalii! își zice repede.

Începe să-și dea seama că încă nu s-a sfârșit. Întâi muscalii, pe urmă Ileana. Și cine știe ce-o mai fi?…

Se târăște la marginea porumbiștei. Pe câmpul însorit vede ici-colo trupuri de soldați, rămași care cum i-a trăsnit moartea. În văzduh croncăne o ceată de corbi ce se rotește, se coboară uneori, se apropie de morți, se înalță iar, parcă nu s-ar sinchisi nici de oameni, nici de gloanțe. Ostașii întârziați

vin ș-acuma în fuga mare, cu fețele strâmbate de groază. Și-n depărtare, din când în când, linii dese de vrăjmași se leagănă, dispar, apar, se apropie.

— Ne biruie muscalii, bâlbăie Boroiu și se căznește să ochească bine, să oprească puhoiul dușman. Dar mâinile îi tremură, și-n minte i se îmbulzesc neîncetat gânduri ce-i sunt dragi și de care se înspăimântă. Acuma nu dorește gândurile acestea. Simte bine că i-ar strecura grija în inimă și l-ar pierde. Și totuși, oricât se încearcă, nu izbutește să le gonească.

Din porumbiște aude un geamăt amar.

„Iar moare unul… Mulți mor”, se gândește dânsul.

Dar nu i-e milă. Îi pare bine că el trăiește. Ce-i pasă de alții? Altora le pasă de el? El să trăiască, încolo… El trebuie să trăiască!

Și, încetul cu încetul, începe să făurească planuri. Ochește mereu, trage mereu și sufletul lui zboară pe-acasă, prin Prislop. Se face că parcă se întoarce din război. Ileana îl întâmpină în capul satului. A întinerit, ori i se pare doar lui? Cum plânge, sărăcuța! Ea zice: „Ai venit?” Și el răspunde: „Am venit”. „Bine că te-a adus Dumnezeu!” Ar vrea s-o ia în brațe și s-o omoare în sărutări, dar i-e rușine, căci s-a adunat o mulțime de oameni și toți zâmbesc și se bucură c-a venit. Și popa Grozea vine și zice: „Acu haideți la biserică cu Ileana, c-ați așteptat de-ajuns!” Cineva însă zice: „Cum să meargă Ileana cu Boroiu la biserică, doar Haramu n-a murit!” „Cum n-a murit?” „Așa, bine. Uite-l pe Haramu!” Are un picior de lemn și-n piept o gaură roșie. Și Haramu vine șchiopătând și râde. Și Ileana zice: „N-ai avut grije de el, Boroiule! Nu-ți ajute Dumnezeu-sfântul! Nu-ți ajute! Nu-ți ajute!”

„Astea-s nebunii!” se gândește Boroiu clipind furios din ochi.

În suflet însă simte cum i se face un gol, și golul acesta cum crește biruitor, cum îl amenință. Și numaidecât îl cuprinde îndoiala: „Poate că într-adevăr n-a murit Haramu… Poate că el a gemut adineaori?” S-ar scula și s-ar duce să se încredințeze, dar i-e rușine de sine însuși. Strânge patul puștii de-i pocnesc degetele și se dojenește singur:

„Suflet ticălos de muiere!”

Îndoiala totuși rămâne încuibată și-l roade ca un cariu.

Pe miriște, de-abia la vreo șase sute de pași, vede cum se ridică un lanț de oameni, cum se apropie. Și se aruncă iar la pământ. Unul a întârziat. E burtos și are o barbă roșie. „Trebuie să-l omor!” își zice Boroiu, ducând repede arma la ochi. Rusul se oprește, înalță mâinile speriat către cer, ș-apoi cade cu fața-n jos, parcă ar face o mătanie.

— L-am nimerit, murmură căprarul mulțumit, dar îndată îi vine în gând: „Și Haramu te pomenești că n-a murit!”

O răpăială sălbatică de gloanțe pornește de la muscali. Toată marginea porumbiștei sâsâie înfricoșată. Boroiu aude mereu cum îi zbârnâie viespii de oțel pe lângă urechi, ca și când l-ar amenința.

„Se vede că m-am speriat”, își zice dânsul gânditor și deodată se înfurie ca un zmeu: „Nu vreau! Nu vreau! Nu vreau!” Dă să ridice pușca să ochească… Dar în piept simte o lovitură de cuțit. „Cine m-a izbit? Glonțul?… Nu vreau! Nu vreau!” Își încordează toate puterile, parcă s-ar împotrivi unui vrăjmaș năpraznic, și cu o sforțare uriașă sloboade arma. Aude lămurit răbufnitul puștii și numaidecât un țiuit vesel în urechea dreaptă.

„Mor… se gândește Boroiu, în vreme ce i se întunecă tot în fața ochilor. Și Haramu poate că n-a murit… Poate”…

Mâna îi înțepenește pe armă, gura i se umple de sânge, iar capul îi cade într-o parte, ca și când l-ar fi prididit oboseala.

Dușmanul se apropie mereu. Căpitanul țipă poruncitor și plângător:

— Stai!… Foc!… Foc!… Foc!

Gloanțele vâjâie ca furtuna. Soarele asfințește mânios, însângerând cerul și pământul.

Bibi

Era un zgomot ciudat, fâșâit de pași, șoapte de glasuri străine, întretăiate de câte o izbucnire nerăbdătoare, apoi tăcere, apoi plânsete înăbușite.

Bibi se trezi supărat și-și frecă ochii somnoroși cu mâinile-i grăsune. O șuviță răzvrătită îi atârna tocmai pe nas, îl gâdila și-l necăjea. De aceea se porni pe scânceală. Dar se opri curând, foarte mirat că nu vine nimeni să-l mulcomească. Se ridică în pătuceanul împrejmuit cu grilaj de lemn, să se uite prin odaie. Nu era nimeni. Nici măcar guvernanta, uscată ca o scândură și cu un neg pe nas, pe care n-o putea suferi, începu iar să mârâie, dar iar încetă singur plictisit. N-avea chef de plâns cu temei, altminteri s-ar fi pornit pe niște țipete de ar fi sculat toată casa în picioare, ca altădată. Era posomorit, parcă i-ar fi dat să bea ceai de siminichie cu sare amară.

„M-a înșelat «scândură», se gândi Bibi cu necaz văzând patul guvernantei neatins. M-a mințit aseară că se culcă și ea, și când colo… Am s-o spun măicuții!”…

Și numaidecât începu să cheme cu glas miorlăit:

— Măicuță!… Măicuțăăă!…

Strigând, văzu pe scaunul de lângă pat niște haine negre, așezate frumos. „Sunt noi”, își zise dânsul, căci pe celelalte le murdărise alaltăieri, când a căzut, jucându-se de-a lunecușul, într-un băligar. Tocmai atunci auzi de-afară și vocea tăticului:

— Mi se pare că s-a deșteptat copilul!… Ia vezi d-ta, mamă…

Bibi se bucură că a venit mama-mare, fiindcă totdeauna îi aducea câte ceva. Bunica își vârî cu băgare de seamă capul pe ușă.

— Te-am prins, te-am prins! țipă Bibi, crezând că mama-mare se joacă de-a ascunselea.

Bunica însă era albă ca varul la față. Numai gropile ochilor îi erau roșii și arse. Veni la patul lui Bibi, îl privi mută, îl luă în brațe și-l sărută pe păr și pe obraji. Bibi simți că l-a muiat de lacrămi și, cuprinzând-o de gât, îi zise:

— De ce plângi, mamă mare?… Te-a certat măicuța?

Bătrâna hohotea de plâns și-l săruta cu foc, iar copilul se gândea foarte grav de ce s-o fi ciorovăind mereu măicuța cu mama-mare. Și deoarece bunica plângea din ce în ce mai avan, începu să plângă și el cu tot dinadinsul. Astfel îi găsi tăticul, care-l ostoi cu glas înecat:

— Fii cuminte, Bibi… Nu trebuie să plângi, înțelegi… Dumnezeu nu vrea să plângi…

Bibi se potoli, iar tăticul, plecând, șopti bunicăi:

— Ce copil simțitor!… A rămas și el singur…

În vreme ce mama-mare îl spăla și-l îmbrăca, Bibi se gândea într-una: „Ce-o fi vrând să-mi ascundă, ce s-o fi întâmplat?” Și apoi întrebă deodată:

— Mamă-mare, a murit măicuța?

Bunica încremeni o clipă, pe urmă îl strânse în brațe cu ochii scăldați în lacrămi, fără să poată rosti un cuvânt.

„Ori a murit, ori mi-a făcut un frățior”, își zise copilul puțin dumerit. De vreo săptămână măicuța stătea mereu în pat, doctorul cu barbă venea în fiecare zi, iar tăticul spunea că nu e voie să intre la măicuța, că e bolnavă rău și să fie cuminte, să se joace frumos. Bibi repede s-a lăudat la copiii băcanului de peste drum că măicuța lui e bolnavă, dar Puiu i-a spus că dacă nu-l lasă s-o vază, atunci desigur îi face un frățior. Puiu era mai mare și știa bine, căci mama lui mereu îi făcea frățiori și surioare…

După ce l-a gătit frumos, bunica l-a învățat să stea liniștit, că ea trebuie să vază de casă, deoarece guvernanta e prin oraș după cumpărături. Și l-a lăsat singur.

Bibi s-a repezit îndată la fereastră. Dacă-i doliu la poartă e sigur că a murit măicuța. Văzu niște oameni mânioși cari bocăneau cu ciocanele și întindeau cearceafuri negre. În mijlocul curții erau câteva sfeșnice mari de argint, fără luminări.

„A murit măicuța”, își zise Bibi, tremurând ușor de mândrie că toți copiii din mahala o să-l invidieze.

Măicuța îi spusese lui odată că pe morți îi pune în groapă și-i acopere cu pământ. Dar Bibi nu credea. Măicuța, de altfel, numai minciuni îi spune, ca să-l sperie să fie cuminte. Mereu zice că-l vinde la țigani, când plânge, și tot nu l-a dat, măcar că de câte ori n-au fost țigani prin curte și l-ar fi putut vinde!… Așa-i măicuța, toată ziua cu gura pe dânsul: „Ia seama, Bibi, să nu cazi; să nu ieși din curte, Bibi, că te calcă vreo trăsură; stai frumos la masă, Bibi; nu te scobi în nas, Bibi!”

Stătu multă vreme la geam, cu degetul în gură. Vedea mereu intrând și ieșind o droaie de străini, în sfârșit, plecă grăbit și tăticul. Pe Bibi îl cuprinse acum o dorință mare de-a fi mai aproape de oamenii cu ciocanele și cu sfeșnicele. Măicuța nu mai are să-l certe, că-i moartă, iar de mama-mare nu i-e frică. Deschise ușa încetișor, trecu prin sufragerie, unde nu era nimeni, și se strecură prin antreu, printre o mulțime. De lume necunoscută, care nici nu-l luă în seamă…

Admirația pentru lucrători îi scăzu însă curând, când peste drum, pe trotuar, zări pe copiii băcanului, care se uitau cu jind la poarta cernită. În câteva clipe Bibi îi aduse în curte, le povesti că măicuța a murit, le arătă sfeșnicele, și copiii înghițeau în sec de emoție. Apoi se învoiră cu toții să se joace de-a mortul. Bibi se întinse pe jos, iar ceilalți îl bociră cu însuflețire. Pe urmă trecu Puiu la rând să facă pe mortul și ceilalți îl înhățară de picioare să-l târască spre fundul curții, unde era cimitirul. Bibi, reprezentând muzica militară, pășea în fruntea lor cu mâinile pâlnie la gură și urla din răsputeri un marș funebru improvizat… Cortegiul însă n-apucă să ajungă la cimitir, căci între timp sosi din oraș guvernanta, care, scandalizată, goni copiii, iar pe Bibi îl ocărî că și-a murdărit hainele noi și-l porni binișor în casă…

Până după amiazi Bibi a stat închis în odaie, mângâindu-se cu calul de lemn, căruia îi rupsese deunăzi coada și căruia acum i-a scos ochii, ca să vază dacă nu curge sânge.

După masă veni guvernanta și-l duse la măicuța.

Odaia măicuții era parcă mai frumoasă. Se scosese toată mobila, și-n mijloc erau niște trepte, și pe trepte un pat ciudat, și în patul acesta era măicuța, galbenă, îmbrăcată într-o rochie albă de dantele, cu ochii închiși, cu mâinile încrucișate pe piept, învălită cu o pânză subțire și albă ca hârtia, care atârna până jos. Și în sfeșnicele mari ardeau lumânări groase. Și pe trepte flori multe risipite și coroane cu panglici în toate culorile. Și un miros bun și un fum albăstriu care-l zgârna în gât…

Guvernanta îl sui pe trepte și-i șopti să stea în genunchi, iar Bibi se uită să vază dacă măicuța se mișcă, aducându-și aminte că Puiu, când făcuse pe mortul, mereu dăduse din picioare.

În odaie erau mulți străini și multe cucoane cu batistele în mână. Toți priveau posomoriți pe măicuța și vorbeau, dar așa de încet, că nu se auzea decât un mormăit prelung. Cucoanele își suflau mereu nasul, unele plângeau domol, iar altele se ștergeau la ochi ca să-i teșească și să pară că plâng…

A doua zi toată lumea păru zăpăcită și nimeni nu s-a mai sinchisit mult de dânsul. Astfel, apoi a putut să adune în tihnă toți copiii de pe uliță, să discute și să vază cu de-amănuntul dricul, caii împopoțonați și pe oamenii cei mânioși de ieri, care acuma erau îmbrăcați în haine cu fireturi, pălării caraghioase și mănuși albe.

Mama-mare l-a luat și pe el la cimitir într-o trăsură cu coșul ridicat. Îi părea foarte rău că-i coșul ridicat și nu-l pot vedea copiii, dar mai ales că n-a fost muzică militară și soldați.

Bibi s-a mirat însă mult când a băgat de seamă că se întorc de la cimitir fără măicuța. Asta n-o mai înțelegea. Adică măicuța rămâne cu adevărat în groapă? Dar atunci el cum rămâne? Cine-a mai văzut copil fără măicuță? Ca să lămurească chestia aceasta, întrebă brusc pe mama-mare:

— Măicuța când vine acasă de la cimitir?

Bunica iar plânse cu hohot și-l umplu de lacrămi și de sărutări.

— Nu mai vine măicuța, mititelul mamii… Tu nu mai ai măicuță…

Bibi se posomori… Asta nu se poate! Și începu să bocească…

— Vreau să mă duc la măicuța…

Câteva zile Bibi a fost foarte stânjenit. Pe urmă s-a împăcat. De unde înainte copiii băcanului nu puteau veni la dânsul decât pe furiș și nici el nu se putea duce pe la ei, acuma toată ziua erau împreună. Tăticu îi dădea voie. Numai guvernanta se făcuse mai rea, îl bruftuluia și-l amenința c-o să-i rupă urechile.

Bibi se mai gândea uneori la măicuța, mai ales seara și când ploua. Și atunci plângea… Guvernanta îl zgâlțâia și-l întreba ce-i lipsește, dar el nu voia să-i spună că i-e dor de măicuța. Dimineața însă îi părea bine că nu-i măicuța, fiindcă nu-l mai spăla nimeni cu săpun, să-l usture ochii.

Cu tăticul o ducea acum foarte bine. Îi făgăduia mereu că are să-i cumpere fel de fel de jucării și bunătăți, nu-l certa niciodată, iar seara se jucau și făceau împreună câte și mai câte nebunii.

Într-o zi apoi tăticul îl luă pe genunchi și-l întrebă:

— Ce zici, Bibi, să-ți cumpăr o măicuță nouă?

Copilul se gândi puțin și răspunse:

— Vreau, dar să-mi cumperi și ghete și un cal adevărat…

Pe urmă tăticul veni cu o doamnă cu rochia roșie și cu ochelari pe nas și-i zise:

— Uite, Bibi, asta va fi de-acuma măicuța ta!

Bibi o privi bosumflat. Nu-i plăcea, deși doamna îi zâmbea foarte dulce și dădea mereu să-l mângâie pe păr.

— Vrei, micuțule, să fiu eu măicuța ta?

Bibi răspunse scurt și morocănos:

— Nu.

Tăticul a râs, iar doamna cu ochelari a zâmbit acru 5 și a zis:

— Are să se obișnuiască cu mine și are să mă iubească, sunt sigură… Nu-ți închipui cât îmi sunt de dragi copiii!…

Peste câtva timp, apoi, Bibi a văzut că doamna io cu ochelari a venit și s-a așezat de-a binelea în casă. La masă ședea în locul măicuții, dormea în patul măicuții și-i spunea într-una că ea e măicuța. Bibi o ura ca și pe guvernantă, dar tăticul o iubea, mereu o mângâia, îi zicea „Mico” și o pupa până-i cădeau ochelarii. „Prost mai e tăticul!” își zicea Bibi, neputând înțelege cum poate să-i fie dragă o cucoană cu ochelari.

Încetul cu încetul, însă, Bibi s-a obișnuit și cu doamna aceasta, cum se obișnuise și cu guvernanta, îl mai ocăra ea uneori, dar îl lăsa în voie să alerge, să se joace de dimineață până seara. Guvernantei îi dădu drumul, ceea ce pe Bibi l-a bucurat, fiindcă „scândura” tot îl mai necăjea și-l certa din când în când.

S-a întâmplat, însă, că o dată Bibi a sosit acasă de la copii mai târziu. Tăticul venise de la biurou și-l căutase și se înfuriase că copilul s-a făcut o haimana. L-a dojenit aspru, și Bibi tremura ca varga că o să mănânce și bătaie. Și tocmai atunci a sărit și doamna cu ochelari cu gura:

— E un copil foarte rău crescut… Toată ziulica nu-l poți strânge de pe uliți… Eu degeaba îl învăț, că nu mă ascultă…

— Nu ți-e rușine, Bibi, să nu asculți pe măicuța noastră? a zis tăticul indignat. Te rog, Mico, să-l pedepsești când nu te-o mai asculta! Să fii foarte severă cu dânsul, te rog!…

Și din seara aceea Bibi o duse rău de tot. Doamna nu-i mai dădea voie să iasă din curte, iar când ieșea fără voie, îl huiduia și-l trăgea de urechi. Și-a făcut o nuielușă, cu care-l pleznea de câte ori se întâmpla să greșească. Și nuielușa ustura strașnic. Bibi mârâia și se gândea să-i spună tăticului cum îl bate doamna cu ochelari. Dar îi era frică să nu-l bată pe urmă și mai rău, căci în fața tăticului îl alinta și-i vorbea blând: puiule și micule și drăguțule… Mângâierile acestea parcă îl dureau pe Bibi mai mult decât nuielușa…

Uneori doamna cu ochelari totuși dădea voie copiilor de peste drum să mai vie să se joace. Bibi nu mai avea chef de jocuri ca odinioară. Se făcuse posac și trist. O singură dată a putut-o tuli și el la copiii băcanului. Și băcănița, văzându-l abătut, l-a întrebat:

— Care măicuță-i mai bună, Bibi, cea moartă, ori asta?

Și Bibi a răspuns îngândurat, posomorit:

— Cea moartă era bună, dar era cam mincinoasă, că mereu zicea c-o să mă bată și tot nu m-a bătut niciodată. Asta însă cum zice, cum dă…

Soacra Sfântului Petru

Și a fost în vremea aceea când Iisus s-a pogorât din munte în Capernaum, cetate a Galileei. Și era în sinagogă, unde se adunau noroade multe și ascultau pre dânsul și se închinau lui. Iar cu dânsul erau Iacov, și Ioan, și Andrei, fratele lui Simon Petru, iară Simon Petru nu era. Și Iisus se mâhnea în inima sa că Simon Petru nu era.

Și după ce au învățat Iisus pre iudei, au ieșit din sinagogă și s-au îndreptat către casa lui Simon Petru și a lui Andrei în carele ședea și el.

Și era zăduf mare și nici câinii nu lătrau că pleoștiți erau de zăduf foarte.

Iar Iisus au fost trudit, căci mult umblase în ziua aceea, propovăduind cuvântul lui Dumnezeu. Și sudoarea îl cuprinse pre dânsul și somnul. Că în gură nimica nu luase în ziua aceea și-i era foame. Și de aceea era întristat și pentru că Simon nu era.

Și-l urmau noroadele pre Iisus, îmbulzindu-l ca să auză graiurile sale. Și ziceau unii între sine:

„Cine este acesta ce grăiește astfel și semne mari face ca proorocii?”

Și Iisus auzea glasul lor și știa gândurile sale și-i plăceau lui, dar era tăcând și turburat cu duhul pentru Simon Petru.

Iar când s-au apropiat, iată că Simon vine. Și era Simon schimbat la față și galben. Și s-au spăimântat văzând pre Iisus și frică a venit peste dânsul și a căzut pre fața sa, și s-a rugat lui, grăind:

— Ravvuni (ce se tălmăcește Învățătorule)!

Și, răspunzând Iisus, a zis către el:

— Simone, au oare ce să-ți zic?

Iar el a zis:

— Învățătorule, zi.

Și Iisus au zis lui:

— Scoală-te.

Și s-au sculat Simon Petru și s-au apropiat de dânsul. Iar Iisus a grăit:

— Simone, unde ai fost? Fiul omului au rătăcit mult astăzi și pre Simon Petru n-a văzut.

Și îl mustra pre dânsul.

Iar Petru au plâns și au zis:

— Iartă-mă, că om păcătos sunt, Doamne.

Acestea grăind, Simon Petru au mărturisit, zicând:

— Soacra mea cuprinsă este de friguri mari, Doamne, și plângere este în casa noastră și tânguire că nu se vindecă.

Și s-a mohorât Iisus în suflet și au răspuns lui, grăind:

— Au pre soacra ta mai mult iubești decât pre mine?

Și au pornit.

Și Simon Petru mergea la dreapta lui Iisus și era înfricoșat de frică mare. Iar norodul urma pre ei și grăiau între dânșii:

— Va tămădui acesta pre soacra lui?

Iar Iisus auzea și tăcea. Și Simon nu știa ce va face dânsul și grije multă avea.

Și era cam la al nouălea ceas, și bătea soarele.

Și iată că au ajuns ei la casa lui Simon Petru și a lui Andrei. Și auzeau bocetele bolnavei. Și norodului milă nu era de ea, căci limbută și vicleană foarte o cunoșteau. Iar Simon într-ascuns căuta cu ochiul la Iisus, că nu știa ce ar grăi. Și Iisus citea gândul său și s-au oprit în uliță și au zis lui:

— Ce vrei să spui, spune mai în grab'.

Și privea în pământ Simon Petru, neîndrăznind să grăiască. Iar Iisus zise lui:

— Îndrăznește, Simone.

Și Simon Petru au răspuns și au zis:

— Tămăduiește pre ea, Doamne, că mama muierii mele este și bunica pruncilor mei mulți, care, iată-i, se joacă între ei pe-afară.

Iisus au zâmbit că au văzut sfiala sa și turburarea în sufletul lui, care se rușina grăind. Iar norodul s-au mâniat dacă au auzit graiurile acestea, și au ridicat pumnii și au strigat cu glas mare:

— Nu asculta pre el, Doamne, că blestemată este muierea aceea, iar pre dânsul cu bățul bate și de râs face pre el. Au tu nu știi pre ea? Mai bine este să moară, ca să scape lumea de aceasta.

Însă Iisus au tăcut și milă mare avea de ucenicul său, că și dânsul știa bine cine este soacra lui și câte rabdă el de la ea.

Iar după ce au încetat norodul, Simon Petru văzând, au căzut la picioarele lui Iisus, grăind:

— Doamne, nu lăsa pre dânsa să piară.

Și îndată au răspuns lui Iisus, zicând:

— Eu, venind, o voi tămădui pre ea.

Și au intrat în casă. Și n-au lăsat nici pre unul să intre, fără numai pre Petru și pre Iacov și pre Ioan și pre Andrei, fratele lui Simon. Iar muierea lui

Simon Petru nu era acasă, căci în Magdala se dusese la rude. Și norodul stetea afară și grăia între sine și-și râdeau de Simon pentru inima lui către soacra sa, și gălăgie mare făceau…

Și soacra lui Simon Petru zăcea aprinsă de friguri mari și bolborosea și gemea. Și o au privit pre ea Iisus și s-au mirat, căci acum au văzut mai bine cât vicleșug era pre fața ei. Iar muierea atunci s-a trezit din aiureala sa și au zărit pre Iisus și pre ceilalți și s-au speriat. Și auzind ea gâlceava afară, s-au spăimântat iarăși de frică mare, crezând că au venit s-o omoare pre ea, pentru că multe rele apăsau inima sa.

Dar Iisus au înțeles gândul ei și a grăit:

— Nu te teme.

Și s-au mulcomit muierea.

Iat Iisus a stat pre patul ei și o au ridicat pre ea, apucând-o de mână și au certat frigurile și o au lăsat pre dânsa îndată.

Și într-o clipeală s-au sculat soacra lui Simon Petru și au ieșit afară.

Iar mulțimea, văzând-o ieșind, au ocorât-o pre ea cu vorbe de hulă, zicând ei:

— Au un puteai muri, să fi scăpat de tine!…

Și îndată au luat ea toiagul lui Simon Petru din ungher și s-au năpustit la dânșii cu turbare mare și i-au gonit pre ei, lovind și ocărind.

Și iarăși au venit muierea în casă și au început să juruiască pre Simon Petru și pre ceilalți, iar pre Iisus nu.

Și au zis ei Iisus:

— Muiere, mi-e foame.

Iar soacra lui Simon Petru au răspuns, grăind:

— Au un voi hrăni eu pre toți? Că Simon nimica nu mai face, fără pe drumuri umblă și pește nu prinde.

Zis-a Iisus ei:

— Eu am făcut pre Simon vânător de oameni.

Zis-a ea lui Iisus:

— Noi ce mâncăm atunci?

Și s-au umplut muierea de mânie mare foarte, și s-au iuțit să-i scoată pre ei afară din casă. Iar Simon Petru s-a spăimântat în inima sa și a rugat pre dânsa să nu-i facă atâta rușine.

Și s-a potolit ea înfricoșându-se că Iisus va trimite la dânsa altă boală mare sau moartea. Și au slujit pre el, și a adus în blid mâncare bună, că avea. Iar Iisus au mâncat și apoi s-a culcat să odihnească oboseala sa.

Și au ieșit și l-au lăsat singur.

Și a dormit Iisus ca un ceas.

Iar când s-a deșteptat, zarvă mare fu în casă, și soacra lui Simon Petru bătea pre dânsul cu toiagul său și urla și dinții scrâșnea. Și Iacov, și Ioan, și Andrei steteau afară, și nu îndrăzneau să sară, că turbată era muierea și îndrăcită foarte.

Și s-au sculat Iisus, și au certat pre dânsa, zicând:

— Muiere, ce faci?

Iar ea roșu vedea cu ochii, și nu răspunse lui, ci pre Simon Petru lovea și țipa, zicând:

— Să înveți minte.

Și Simon Petru răbda și se ferea și tăcea, că era blând din fire și supus foarte muierii.

Și Iisus se mira.

Atunci au venit ceilalți în casă, ca nu cumva nebuna aceea să se înverșuneze și la Iisus.

Iar Iisus a zis lor:

— Sculați-vă, să mergem de-aici.

Zis-a lui Simon Petru:

— Doamne, pentru ce nu pot veni după tine și eu acum? Sufletul meu pentru tine este.

Răspuns-au Iisus lui:

— Sufletul tău pentru mine este? Adevăr, adevăr grăiesc ție, nu vei putea veni după mine până ce nu te vei lepăda de soacra ta.

Iar muierea au auzit vorba; aceasta, și mai mult s-au mâniat și au zis:

— El ginerele meu este. Tu ce-i dai lui?

Și Iisus au zis:

— Iart-o, Doamne, că nu știe ce face.

Și soacra lui Simon Petru au crâșnit și au hulit pre dânsul, zicând:

— Tu strici casa aceasta.

Și i-au gonit pre toți.

Și îndatăși au ieșit.

Și când au ieșit era noapte.

Și mergeau ei mâhniți în sufletul lor. Iar Simon Petru plângea și grăia lui Iisus:

— Învățătorule, mai bine nu tămăduiai pre dânsa.

Zis-au Iisus lui:

— Au un tu m-ai rugat pentru ea?

Răspuns-au Simon Petru pocăit:

— Greșit-am, Doamne.

Și s-au mângâiat dânșii și s-au dus în casa lui Iacov și a lui Ioan, că era aproape. Și au mas acolo.

Și s-a dus vestea aceasta în tot locul cel de prin-prejur. Și s-au făcut frică pre toți cei ce locuiau întru laturea aceea. Și s-au mirat.

Și au căzut preste soacre ocară mare pentru soacra lui Simon Petru, în vecii vecilor.

Pozna

Simțea o sfârșeală aspră prin genunchi și în șale. Îi curgeau sudorile pe frunte, îi zbârliseră sprâncenele și-i făcuseră brazde umede pe obrajii năclăiți de praf și de oboseală. Căra lăzi de smochine din pivnița marelui magazin de coloniale „Corbul alb” și le așeza într-un camion ce trândăvea în curte.

— Oooh, viață, arde-te-ar focul! murmură dânsul oprindu-se în poarta pivniței și ștergându-și nădușeala feței cu mâneca zdrențoasă a hainei.

Niciodată parcă munca nu-l chinuise mai mult ca azi. Inima-i fierbea de necaz și de o răzvrătire neînțeleasă, ca și când i-ar fi pleznit fierea și i s-ar fi revărsat pe furiș în toate tainițele sufletului. Dar fiindcă era om cumpănit, obișnuit să-și înece în răbdare pornirile mânioase, Toader Căpățână își scoase luleaua din brâu, o umplu tacticos și o aprinse, bombănind vorbe fără șir despre soarta omului…

Era o după-amiază de vară fierbinte. Soarele bătea cumplit, de părea că și-a pus în gând să potopească lumea toată. Arșița străpungea zidurile și se aduna de pretutindeni, înadins parcă, în curtea strimtă, gâtuită între aripi de case murdare cu uși multe, de la care porneau dâre de lături spre gura canalului, băltocită, unde aburea un miros amețitor. Camionul aștepta cu fundul aproape de pivniță, așa încât cele trei mârțoage băteau cu copitele în capacul ciuruit al canalului și strănutau des, ridicând boturile și alungind cu cozile roiul de muște ce li se plimbau pe burtă… Zăpușeala se îngroșa din ce în ce, amuțind toate zgomotele, coborând din văzduhul încins o tăcere înăbușitoare.

Toader Căpățână pâcâia zdravăn din lulea, răzimat de ușciorul pivniței, înfruntând dogoreala cu niște priviri aprinse, cu creierii vălmășiți. Alteori tutunul îl potolea; acuma parcă-l întărită mai rău, tulburându-i gândurile, tremurându-i pe buze cuvinte aspre, sudălmi și blestemuri. Era furios și nu-și dădea seama din ce pricină anume. Simțea doar că-i clocotește sângele și că în suflet îl roade, ca un cariu vrăjmaș, nevoia de-a se împotrivi, de-a ridica fruntea și de-a se hărțui cu toată lumea.

Tăcerea mare dimprejur îi sporea mânia. Bătaia soarelui îl supăra de-i venea să se năpustească asupra cailor, care-și făceau vânt cu cozile și dădeau mereu din cap, ca și când ar fi vrut să-și bată joc de dânsul. Auzea cum bufnește și înjură stăpânul în pivniță. Aceasta îl mai răcorea puțin. Lasă să vază și el ce-i necazul, că destul asuprește pe alții… Și, gândindu-se

astfel, simțea limpede că toată otrava din suflet i se întoarce asupra patronului. Se mira cum nu l-a urât de loc până azi!

— Toadere!… Toadere! vuia din pivniță glasul stăpânului, amenințător și înăbușit, parcă l-ar fi strâns de beregată o gheară dușmană.

— Strigă până-i crăpa! mormăi Toader cu un zâmbet bucuros în ochi, mândrindu-se că nu răspunde stăpânului. Și de-ai crăpa, atâta pagubă!… Ți-am muncit ca un câine, acu pot să mă mai odihnesc nițel, că n-o să piară lumea…

Știa bine că stăpânul trăsnește fiindcă ar vrea să isprăvească mai degrabă cu camionul, ca să nu întârzie de la gară. Și tocmai de aceea Toader nu mai dorea decât să-l facă cumva să întârzie. Grija stăpânului îl umplea de fericire. Strângea țeava pipei între dinți și asculta foarte mulțumit cum se frământă glasul stăpânului chemându-l. Parcă niciodată nu-l mângâiase o plăcere mai caldă…

Pe urmă auzi pași apropiindu-se.

„Poftească să vie, că nu-mi pasă! își zise Toader

Căpățână neclintit. Ce să-mi pese? Dac-o întârzia, ce mă doare pe mine? Ce mă doare?… He-he… pe mine nu mă doare!”…

Ieși chirigiul cu două lăzi în brațe, abia târându-și pașii. Apoi îndată, ca o sfârlează, stăpânul, alergând glonț la camion, să pună mâna să așeze lăzile.

Toader nu mișcă; doar că strânse mai tare luleaua între măsele. Peste câteva clipe însă stăpânul, roșu la față și la păr, cu un nas mare, coroiat, îl văzu și-i zise fierbând:

— Da’ ce-i, Toadere, tu nu răspunzi când te strig?

— N-am auzit, minți Căpățână răspicat.

— Eu mă zbat de nu-mi găsesc locul, iar tu tragi din lulea, ai?!

— Nu trag, domnule! făcu Căpățână, ascunzând încetinel luleaua în buzunar și adăogând: Muncesc!

— Muncești, fire-ai al dracului, ai?! Asta-i munca ta: un pas să mergi și de două ori să gemi și să te vaiți…

— Cum mă năpăstuiești așa, domnule? se cruci Toader cu mirare și supărare în glas. D-ta nu vezi că curge apa de pe mine, parc-aș fi ieșit din baie?… Și tot mă mai…

— Ce? Ce? izbucni deodată stăpânul ca un viespe. Ce zici? Mai îndrăznești să răspunzi? Mai ești și obraznic?… Porcule! Ticălosule!…

Se apropie de el cu pumnii strânși, gata să izbească. Toader Căpățână însă răspunse iar, mai dârz:

— Nu mă ocorî, domnule!… De ce mă ocărăști?…

Stăpânul se repezi la dânsul și începu să-l lovească cu pumnii peste obraji, peste cap, pe unde-l nemerea, răcnind într-una:

— Ești obraznic?… Obraznic?…

În clipa când Toader a simțit întâia izbitură, i-a pierit din suflet deodată toată mânia. S-a lipit de perete și, gândindu-se că trebuie să-și ferească cel puțin capul, a ridicat brațele, bâiguind din ce în ce mai posomorit:

— Stai, domnule, nu da!… Ce dai, domnule?… De ce mă bați?… Ce-s eu, domnule? Câinele d-tale?…

Dar loviturile curgeau mereu mai grele. Nu-l dureau, cât îl înfricoșau și-l amărau. Se făcu din ce în ce mai mititel, fără să mai crâcnească. Și nu se mai gândea decât să scape mai degrabă din mâinile stăpânului… își luă vânt și, într-o clipă mai priincioasă, o tuli în pivniță.

Între lăzile de smochine se dezmetici curând.

„Ce-a fost asta?” își zicea neîncetat, apucându-se de lucru, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic.

Îi țiuiau urechile, dar tot auzea deslușit cum mai înjură pe-afară stăpânul. Ieși cu câteva lădițe în brațe, le încărcă binișor în camion. Chirigiul se sfădea pe înfundate cu caii. Stăpânul mai mormăi o amenințare și intră în prăvălie, trântind ușa…

Toader Căpățână își urmă munca cu mai multă râvnă chiar ca până acuma, dar inima-i era sfâșiată de amărăciune. Schimba din când în când câte-o vorbă cu chirigiul, domol, și-și ștergea mai des sudoarea feței cu mâneca zdrențoasă a hainei. Sufletul lui căuta un sprijin și nu găsea. Bătaia aceasta i se înfipsese în creieri ca un ac de albină, se umfla mereu, strâmbându-se într-o întrebare usturătoare:

„De ce?”…

O sucea și o învârtea, și n-o putea îndrepta. A îndurat și alte dăți lovituri mai multe și mai grele, dar nu i-au lăsat în urmă nicio întrebare.

„De ce m-a bătut? își zicea acuma abătut. Ce-am greșit, să mă bată?… Mi s-au muiat și oasele de muncă, și tot nu ajunge?”

Întrebările se răscoleau unele pe altele, se coborau tot mai adânc în sufletul omului… De vreo douăzeci de ani robotește la același stăpân, aceeași cazna zilnică. Era un băiețantru când a venit întâia oară aici, și „Corbul alb”, o dugheană ca vai de ea, iar stăpânul, un biet negustor, de nu

prea avea nici după ce să bea o gură de apă. Douăzeci de ani… De-atunci stăpânul s-a ridicat, a făcut burtă și chelie, dugheana s-a întins și a ajuns marele magazin de coloniale cu filiale și sucursale… Toată lumea s-a schimbat, numai el a rămas același, cu aceeași muncă crâncenă, din care Dumnezeu știe cum își hrănește cei șase copii. Douăzeci de ani… Ce viață! Și cum nu s-a gândit el niciodată la astea, cum n-a încercat măcar o singură dată să-și lepede povara, să-și croiască altă cale! A cărat mereu, de dimineață până seara, ce i-a poruncit stăpânul, din căruțe în prăvălie, din prăvălie în pivniță… Mereu, mereu… a răbdat huiduieli și lovituri fără să mârâie, parcă n-ar fi avut sânge în vine…

— Ce om mai sunt și eu!… Oooh, viață, viață! murmură dânsul aruncând lăzile în camion, oftând greu și abia îndreptându-și șalele.

Se simțea atât de umil, că nici nu mai îndrăznea să se uite în ochii chirigiului, care acuma înjura, trântea lăzile și blestema aprig pe stăpân, fiindcă îl ținea prea multă vreme în arșiță cu căișorii lui…

Toader Căpățână munci până seara, ca totdeauna, și porni spre casă cu capul în pământ, ca niciodată, îi era rușine de sine însuși și se ferea din calea oamenilor, ca și când toți l-ar fi disprețuit ca pe un câine pribeag…

Se abătu pe la cârciuma din colțul fundăturii în care se pitea căscioara lui. Oamenii vorbeau cu glas tare, țanțoși, parcă fiecare ar fi voit să arate că toată lumea se învârtește numai în jurul lui și în slujba lui. Toader se așeză, bău o țuică, ascultă tăcut toate palavrele, minunându-se cum uită oamenii aceștia cruzimea vieții, cum se înșală singuri… Așa s-a înșelat și dânsul toată viața, așa a trăit în minciuni și închipuiri, până ce azi a văzut deslușit prăpastia…

Când a intrat însă acasă, a simțit foarte limpede o răsturnare foarte stranie în suflet. I se părea că a crescut deodată cât un uriaș. Amărăciunea și umilința se ascunseseră sau se prefăcuseră într-o mânie întocmai ca după amiazi, înainte de-a izbucni pozna. Își dădea seama că aici el e omul și stăpânul, și gândul acesta îi umplea inima de mândrie.

Nevasta îl mângâia cu privirile și căuta să-i ghicească dorințele. Copiii își mai domoliră glasul… Parcă chiar lucrurile din casă se sileau să-l mulțumească.

Toader trântea, mormăia, înjura și, în aceeași vreme, simțea o plăcere adâncă văzând cum toți i se feresc din cale.

— Oi fi ostenit rău, Toadere?… Uite-acu-i gata mâncarea, zise femeia, cu supunerea întipărită pe față.

Așternu masa, aduse bucatele, dar lui Toader înadins nu-i plăcea nimic. Suduia mereu și era mulțumit că nevastă-sa se supără și se necăjește din pricina lui.

— Da' ce-i, bărbate, ai nebunit? izbucni apoi deodată femeia, roșă de mânie.

Toader parcă atâta așteptase. Sări drept în picioare, ca și când l-ar fi mușcat o năpârcă.

— Ce zici? Ce faci? Mă-nfrunți? De ce mă înfrunți? răcni dânsul.

Și se repezi la ea cu pumnii.

Copiii se porniră pe țipete disperate și se amestecară printre picioarele părinților încăierați. Femeia răbdă un răstimp loviturile, apoi începu să blesteme și, în cele din urmă, fugi afară, urmată de copiii speriați.

Toader Căpățână simți acum o ușurare, parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă. Se așeză la masă, își tăie o felie zdravănă de pâine și mâncă cu poftă. Auzea bocetele și sudălmile femeiei în curte, întovărășite de lacrămile copiilor. Suferințele lor îi făceau bine. Îi aduceau aminte că e stăpân și-i ascundeau suferințele lui.

Toader Căpățână molfăi liniștit și tihnit până ce plânsetele de afară încetară. Atunci apoi simți un gol greu în suflet, se uită dezmeticit prin odaia mută, și oftând dureros, murmură clătinând din cap:

— Oooh, viață, viață, arde-te-ar focul!

A murit o femeie…

Doamna Zapa urca scara, ca și când ar fi urmărit-o un dușman de moarte. Strângea dinții și respira greu, înfricoșată să n-o copleșească plânsul. Teama aceasta i-a iuțit pașii toată vremea, din strada Zefirului până aici, de când i-a zvârlit Burcuş vorba aceea grozavă…

Stătea la etajul al cincilea, într-o odăiță de mansardă, pe un coridor lung, îngust și jos, cu uși multe în dreapta și-n stânga, numerotate ca la hoteluri. Pereții camerelor erau subțiri și camerele toate la fel, asemenea unor cutii cu chibrituri.

Când ajunse în capul scării, doamna Zapa își mai înceteni alergarea și-și cuprinse inima cu amândouă mâinile, parc-ar fi vrut s-o smulgă din piept, să-i oprească bătăile dureroase… Trecu pe lângă ușile albe, ca printre două șire de oameni țepeni, cu priviri reci și nemiloase. Nu-și auzea pașii măcar, căci coridorul răsuna de gălăgia veselă din odăile mobilate. Primăvara se suise până-n mansarde, dezmorțind toate sufletele și semănând pretutindeni o dragoste nouă de viață, mai vie și mai puternică.

Intră în odăița ei, încuie ușa pe dinlăuntru, își rupse vălul de pe obraji și, rezemându-se de colțul mesei, izbucni deodată într-un hohot de plâns. Lacrămile îi curgeau pe toată fața, se amestecau cu pudra și sulimanul, îi picurau pe rochia gălbuie, însemnând pete umede. Pieptul i se zvârcolea și, fără să-și dea seama, buzele-i, mușcate în sforțarea de a-și stăpâni durerea, bâlbâiau într-una, cu același glas întretăiat și gâfâit:

— Mizerabilul!… Mizerabilul!… Mizerabilul!…

Nu mai simțea decât o plăcere mare că, în sfârșit, poate să plângă.

Încetul cu încetul, însă, lacrămile se opriră singure. Doamna Zapa rămase cu ochii țintă la cuierul încărcat de rochii vechi. Tresări și-și aduse aminte deodată, ca și când s-ar fi trezit dintr-un vis.

„Trebuie să mor, își zise apoi liniștită, uitându-se împrejur, parcă mirată că se găsește acasă. Acuma trebuie să mor… să mor… să mor”…

Se așeză bolborosind în fața oglinzii, își șterse lacrămile și începu să-și dreagă fața, ca să acopere urmele plânsului. Se sulemenea cu multă băgare de seamă, parcă s-ar fi gătit pentru o petrecere mare.

În fața oglinzii, privindu-se, i se părea că vede o străină. Într-un ceas a îmbătrânit cât în zece ani. Ceasul care i-a zdrobit nădejdile și fericirea. Acuma simțea foarte lămurit că viața ei s-a prăbușit ca o clădire fără

temelie. Se uita în urma ei și se minuna ce grămadă tristă de amar și suferință a îndurat în treizeci și cinci de ani…

Nici chiar ea nu mai știa bine cum s-a pripășit prin țară. Era italiancă, franțuzoaică, nemțoaică, după trebuință, fiindcă vorbea deopotrivă de slab toate limbile. A fost vânzătoare în câteva prăvălii, croitoreasă câțiva ani, damă de companie un răstimp și pe urmă franțuzoaică la copii… A avut veșnic o încredere pătimașă într-o fericire care trebuie să vie, fiindcă e a ei. Când a aruncat-o întâmplarea în casa inginerului Burcuș, s-a cutremurat, simțind că acuma a sosit fericirea. Inginerul era văduv și avea două fetițe. L-a îndrăgit de cum l-a zărit… A trăit ca-n rai un an încheiat, până când a venit mama lui Burcuș și l-a pus s-o dea afară. A plecat însă din casa fericirei fără să cârtească: Burcuș îi făgăduise că o va iubi până la moarte. A așezat-o în odăița aceasta, i-a purtat de grije… Era mândră de iubirea ei și se bucura că nu va mai fi franțuzoaică niciodată. Știa toată casa că e prietena inginerului și în fiecare zi se sfătuia cu servitoarea mansardei, îi povestea despre dragul inimei ei, își slăvea fericirea…

Pe urmă, într-o bună zi, a aflat că Burcuș a dat afară și pe guvernanta care a venit să-i ia locul. Vestea aceasta i s-a înfipt în inimă ca un ghimpe otrăvit. Iar când Burcuș nu s-a mai arătat o săptămână, doamna Zapa nu s-a mai putut stăpâni. S-a dus, l-a pândit, l-a urmărit și l-a văzut intrând într-o casă mare, cu mansarde de închiriat. L-a așteptat în poartă trei ceasuri. Nevasta portarului i-a spus că Burcuș vine mereu pe-aici la o domnișoară nostimă, care se zice c-ar fi fost până mai deunăzi guvernanta fetițelor inginerului… Ieșind, Burcuș a văzut-o în poartă, a înțeles, s-a zăpăcit puțin; apoi repede de tot i-a tăiat-o:

— Ai început să-mi faci scene, ai?… Eu nu vreu scandaluri… Nul… Dacă-ți place!… Scurt!… M-am săturat… Și, la urma urmelor, de ce te cramponezi? Doar n-o să te ții de capul meu toată viața?!

Doamna Zapa a fugit ca și când i-ar fi turnat o găleată de apă rece în cap. La fiecare pas i se părea că ar călca într-o prăpastie cumplită și se mira cum nu se rostogolește într-însa… Pe străzi forfoteau mii de oameni cu fețele vesele, parcă soarele primăverii ar fi secat din lume toate suferințele.

în creierii ei era un vălmășag straniu de planuri, de crâmpeie fulgerătoare, de dorinți nelămurite, care de-abia când urcă scara spre odăița ei se potriviră într-un gând hotărât.

„Acuma se apropie sfârșitul”, și-a zis atunci, fără să îndrăznească totuși a-și închipui sfârșitul.

Hotărârea însăși a venit ca o împărtășanie și i-a cuprins deodată tot sufletul, sau ca un zid nemărginit care s-ar fi lăsat în fața ei închizându-i toate porțile lumii. În clipa aceea apoi și-a recăpătat liniștea întreagă, alinătoare și ademenitoare.

Se uită în oglindă lung, ca și când și-ar fi luat rămas bun de la sine însăși. Dresurile ascundeau acuma 20 brazdele lacrămilor. Doar bulbii ochilor mai erau aprinși puțin de văpaia plânsului.

— Repede, repede! murmură dânsa.

Deschise ușa și ieși în coridor.

— Profira! strigă doamna Zapa prelung. Profira?

Glasul ei se izbea aspru de pereții gangului, ca o chemare de ajutor, încât se spăimântă singură auzindu-l.

Dintr-o odaie de alături izbucni o voce caraghioasă, ca un ecou batjocoritor:

— Profira!

Pe urmă un hohot de râs gros, plin și mulțumit..

Doamna Zapa auzi, tresări ușor. Era glasul unui student care citea toată ziua, întrerupându-se doar când avea asemenea prilejuri de glume zgomotoase, gustate de toți chiriașii. Acuma însă doamna Zapa se înfricoșă și strigă iar, mai tare:

— Profira!

— Vin, vin! mormăi din fundul coridorului glasul servitoarei, ursuz.

Doamna Zapa o chemă în camera ei și-i zise prietenește și rugătoare:

— Aș vrea să-mi calc la repezeală toate rochiile, Profirițo dragă, că poate zilele astea am să mă mut de-aici… Fii tu bună și-mi adă fierul de călcat și niște cărbuni!… Te cinstesc, numai să-mi aduci repede, fetițo scumpă!

Servitoarea se îmblânzi puțin.

— Da’ de ce vrei să te muți, coniță?… Nu cumva te-oi fi certat cu boierul?

Doamna Zapa de-abia-și putu stăpâni o cutremurare. Răspunse însă zâmbind, fără șovăire:

— Cum să ne certăm, proasto? Se poate să te gândești la d-astea?… Nu, drăguță, nu, nici vorbă! Chiar are să vie domnul azi pe-aici, mai spre seară nițel… Vreau să-mi iau o locuință mai bună, mai liniștită. Aici prea e multă gălăgie, ziua-noaptea…

— Adevărat, că parcă-i iadul, nu altceva! făcu Profira.

— Ei, îmi aduci, fetițo, ce te rog? reluă doamna Zapa, îngrijorată mereu să nu trezească vreo bănuială.

— Fierul ți-l aduc, dar vezi că n-avem de loc cărbuni, coniță.

— Îți dau eu să-mi cumperi mai mulți, să fie din belșug!… Ce o să-mi rămâie, ți-i dăruiesc ție… Hai, du-te repede!

Îi puse bani în palmă și o împinse ușor afară. Ascultă cum se depărtează pașii în coridor și apoi răsuflă, parcă i s-ar fi luat o povară de pe inimă. Se așeză pe pat, liniștită, cu o seninătate palidă pe față.

În odaia ei tăcerea era atât de deasă, s-o tai cu cuțitul. Pe fereastra piezișă privea o pată de soare nemișcată, galbenă. Numai așteptarea plutea alene în aer, apăsătoare și năbușitoare…

— Uite, coniță, și fierul și cărbunii, zise servitoarea năvălind într-un târziu în casă. Ți-aș ajuta eu, dar mi-a venit pompierul, mânca-l-ar maica… Sărut mâna și spor mare la treabă!

Doamna Zapa rămase iar singură și tăcerea o împresură iarăși, mai aprigă, ca un vrăjmaș cutropitor.

— Trebuie, trebuie! șopti ea ridicându-se brusc îs în picioare, ca și când s-ar fi smuls din puterea unui farmec greu.

Potrivi cărbunii cu băgare de seamă în mașină, pe soba de fier, nepăsătoare, rezemată de același colț al mesei, uitându-se cu o curiozitate nerăbdătoare la focul cari sâsâia roșindu-se din ce în ce mai mult, ca și când s-ar fi rușinat de privirea ei stăruitoare.

Voința morții o stăpânea atotputernică. Se întinse în pat, își împreună mâinile pe piept, își încleștă dinții și stătu țeapănă, așteptând sfârșitul.

Studentul, alături, începu să fluiere un marș de paradă. Doamna Zapa auzi în cealaltă cameră trântindu-se ușa și se gândi că trebuie să fi venit acasă cei doi actori să-și fabrice cupletele pentru diseară. Peste câteva minute îi auzi înjurându-se, apoi, peste alte câteva minute, râzând de zbârnâiau geamurile. Ușă-n ușă cu doamna Zapa sta un cuceritor de femei ușoare; un glas vesel de femeie străpungea ușile, venind până la urechea ei… Pata de soare din fereastră se urcase acuma în pat și-i învălea picioarele…

Doamna Zapa închise ochii. Glasurile începeau să se amestece într-un gâlgâit când aspru, când moale, din care de abia mai deslușea câte-o frântură:

— … Aplauzele mele, idiotule!…

— Nu mă gâdila… mor!…

Simțea că pata de soare i s-a așezat pe față ca un zăbranic, prin care în curând nu vor mai pătrunde nici glasuri, nici dorinți… nimic… nimic…

Inginerul Burcuș urca scara alene, aranjându-și cravata la fiecare etaj, răsucindu-și mustața plictisit și îngândurat.

„E în stare să-mi facă cine știe ce scandal, își zicea dânsul supărat. Femeile astea sunt îngrozitoare!”

Se gândise și răzgândise, și se hotărâse să-i arunce ceva, dacă va fi nevoie, și s-o sfârșească boierește și prietenește.

Bătu la ușa doamnei Zapa cu un deget înmănușat, ca totdeauna. Bătu de trei ori și, neprimind niciun răspuns, se necăji. În odăile dimprejur gălăgia veselă zgâlțâia pereții.

„N-o fi acasă, murmură Burcuș mânios. Nici n-o mai fi venit poate pe-aici… Te pomenești că s-a și înhăitat cu altul. Femeile astea”…

Se duse în fund să întrebe servitoarea, să se încredințeze.

— Acasă trebuie să fie, sări Profira. Tocmai vă aștepta, conașule…

Veniră amândoi la ușa doamnei Zapa. Profira bătu cu pumnul din ce în ce mai tare. Apoi, cuprinsă de o presimțire, începu să țipe; se opinti cu umărul în ușă…

Într-un minut, coridorul se umplu de oameni. Printre glasurile mirate și speriate, al lui Burcuș se înălța cel mai nedumerit:

— Bine, dar de ce s-o fi omorât, de ce?

Pantofii galbeni

La Hotel de Franța se dădură jos din tramvai și o apucară spre strada Carol. Lazăr Tulbure era plictisit și-și mustră nevasta.

— Ce era nevoie să ne dăm jos aici, când cu biletul puteam merge până-n ușa prăvăliei… Crezi că mie îmi face plăcere să mă izbesc p-aici de atâta lume fiindcă d-ta vrei să te strâmbi la filfizonii ăștia nesărați…

— Fii mojic, dragă, fii cât mai mojic! zise d-na Tulbure acrită, dar zâmbind drăgălaș ca să nu observe lumea că se ceartă pe stradă. Nu mă mir de loc. M-aș mira când ai fi gentil.

— Slăbește-mă cu gentilețele, cocoană! Parcă mie-mi arde de gentilețele d-tale. Mie-mi arde că mă târăști după d-ta prin prăvălii pentru o pereche de ghete, în loc să mergi ca toate femeile de treabă să-ți cumperi, și pe mine să mă lași în plata Domnului.

— Știu, știu, scumpule, că-ți pare rău! Tu însă știi să cheltuiești pe la cafenele și la berării…

Treceau strada. Lazăr Tulbure profită că văzu venind un automobil, apucă pe nevastă-sa de braț și o smuci înainte, zicând:

— Ia seama, dragă, să nu te calce automobilul!

— Mersi, bărbățele, ești foarte drăguț! răspunse femeia ciupindu-l de braț.

Merseră tăcuți pe Carol. Bărbatul, pleoștit, târându-și alene picioarele, femeia, țanțoșă, învârtind capul în dreapta și-n stânga, zâmbind și râzând apăsat ca un husar. În fața unui magazin d-na Tulbure se opri și vorbi:

— Haidem aci, că-l cunosc pe prăvăliaș de când eram prin pension și o să-mi dea mai ieftin…

Intrară, și d-na Tulbure salută prietenește pe un domn scund, cu nasul gros și cu fața roșă plină de sudoare.

— Vreau să cumpăr niște pantofi. Dar să-mi dai tot buni, ca și când eram în pension.

Cel salutat zâmbi încurcat și răspunse domol:

— Mă rog, marfa noastră e cea mai prima din tot Bucureștiul. Poftiți, luați loc… îmi dați voie?…

Doamna se așeză pe un scaun, iar prăvăliașul îi scoase un pantof zicând:

— Purtați numărul treizeci și opt, mi se pare…

— Treizeci și opt? Auzi, dragă puiule — se întoarse către bărbat — zice că eu port treizeci și opt! Nu vezi d-le piciorul meu? Treizeci și patru,

domnule, înțelegi?

— Mă rog, scuzați…

— Să-mi dai o pereche de pantofi galbeni cu ramă, cu tocuri înalte Louis Quinze, foarte frumoși… Știi, ca la pension.

Prăvăliașul aduce o pereche de pantofi mângâindu-i și zice:

— Asta-i o marfă străină… cred că aveți să fiți mulțumită.

Doamna încercă un pantof.

— Ce zici tu, puiule? întrebă pe bărbat.

Lazăr Tulbure se mută de pe un picior pe cellalt, îl strângea nițel gheata stângă. Mormăi:

— E foarte bine…

— Da? îmi face picior drăguț?…

— Da, da…

— Nu cred să existe picior mai frumos în tot Bucureștiul! zice prăvăliașul.

Doamna roși. Se simți măgulită. Aruncă o privire cochetă spre prăvăliaș, pe urmă zise:

— Da, dar să-mi dai și decoltați să încerc… mi se pare că-mi cam îngroașă piciorul…

Prăvăliașul îi aduse pantofi decoltați. Pe urmă îi aduse pantofi fără ramă cu tocuri Louis Quinze. Pe urmă cu ramă și cu tocuri moderne. Pe urmă galbeni-închis. Pe urmă galbeni-deschis. Pe urmă halbșuhe…

Doamna îi încercă rând pe rând, zâmbi către negustor, întrebă pe bărbat dacă îi fac picior drăguț. Domnul n-avea țigări, strâmba mereu din nas și se interesa de prețuri. Negustorul asuda ca un cal de tramvai, zâmbea, înjura printre dinți și aducea mereu forme noi, culori noi, numere noi.

— Ia să-ncerc și o pereche formă americană, zise în sfârșit doamna către negustor.

— Mă rog, cu cea mai mare plăcere, se grăbi negustorul cu zâmbetul acru de nădușeală.

— Sunt curioasă cum îmi șade cu formă americană. În viața mea n-am purtat decât formă dreaptă, franțuzească… Am văzut însă pe Marioara cu americane și-i ședea admirabil…

Domnul Tulbure mormăi ceva. Nu-i trecuse încă supărarea și, fiindcă n-avea țigări și nici n-avea pe cine să trimeată să-i cumpere, nu era nădejde să se însenineze. Doamna observă aceasta și-i șoptește:

— Nu poți tu să nu fii mojic nici în lume!

Forma americană îi place grozav doamnei. Se plimbă de câteva ori încălțată în dreptul cu forma americană. Zâmbește. Aruncă priviri recunoscătoare negustorului, care-și șterge fruntea de sudoare.

— E foarte drăguț, nu?

— Da.

— Dar mi se pare că-mi lățește piciorul. Și tocurile sunt prea joase. Uite ce mică sunt!

Negustorul zâmbește și mai acru, își freacă mâinile.

— Dați-mi voie, domnișoară…

Doamna zâmbește spre domnul. E fericită că-i zice domnișoară, fiindcă asta dovedește că e drăguță și tânără.

— … Așa sunt toate formele americane. Cât privește lățimea, asta până vă obișnuiți, vi se pare numai. Pantoful ăsta e tot ce se poate mai șic și mai elegant. Vă asigur că o să fiți foarte mulțumită…

Doamna s-a convins. Se ciorovăiește un sfert de ceas la preţ, pe urmă vrea să încalțe și pe stângul, ca să plece cu pantofii cei noi din prăvălie. Stângul însă o strânge.

— Ah… imposibil să-l încalț — se vaită doamna — mă strânge. Ăsta mi-e piciorul bolnav… Știi, de când am născut copilul… Te rog să-mi dai un număr mai mare…

Negustorul e istovit. Prevede noi încurcături. De-acum se scuză.

— Scuzați, doamnă, un moment. O să vă servească băiatul, că eu am nițică treabă…

Ia la o parte un băiat și-i spune:

— Servește, mă, pe cucoana aia de colo, că pe mine m-a omorât. Bagă de seamă că are un picior mai gros…

Băiatul, în sfârșit, îi aduce pantofii potriviți. Domnul plătește optsprezece lei. Doamna surâde plecând și-și privește mereu pantofii galbeni. Toți în prăvălie strigă ușurați:

— Mersi, salut…

Pe trotuar doamna își privește mereu pantofii, întrebând pe bărbat:

— Tu ce zici? Sunt drăguți!?

— Da, desigur.

— Nu-mi îngroașă piciorul?

— Ei, aș! Sunt foarte buni.

— Dar tocurile? Nu-i așa că sunt joase?

— Ce joase? Sunt eminente. Tocuri potrivite. N-ai nevoie de picioroange cred.

Merg douăzeci de pași. Doamna se uită mereu la pantofi. Din când în când se uită și la trecători și i se pare că toți se hoalbă la pantofii ei. Asta o umple de bănuieli. Începe să descopere și ea toate cusururile pantofilor. Se oprește. Începe să se scâncească.

— Uite, uite ce urâți sunt! Eu nu vreau pantofii ăștia. Uite ce picior de slujnică îmi fac!…

— Bine, dar tu i-ai ales… intervine bărbatul.

— Da, în prăvălie erau drăguți, dar acu uite ce urâți sunt!… Nu-i port, mai bine să mor…

— Ei, ce vrei acuma?! Ai călcat și prin apă cu ei… Nu ți-i mai schimbă…

Doamna e gata să plângă. Domnul triumfează.

— Hai să ne întoarcem, poate totuși ți-i schimbă..

— Crezi?… Tu vrei să mergem? întreabă doamna înviorată.

— Să vedem.

Pleacă repede îndărăt. Pe drum, doamna zice foarte hotărâtă:

— Desigur că trebuie să-i primească. Ce? I-am purtat? Și nu mă poate el sili să port pantofi care nu-mi plac. Pe urmă nu-i cer paralele înapoi. Să-mi dea însă alții. Negri, de căprioară. Sunt mai buni și mai eleganți…

Negustorul, când îi vede, încremenește.

— Imediat, imediat, zice către doamna, care acuma e modestă și zâmbește foarte prietenos. Numai să servesc pe domnul…

Negustorul servește pe domnul, pe urmă pe alții. Doamna și domnul așteaptă o jumătate de ceas. Domnul îi face imputări doamnei, iar doamna înghite.

În sfârșit, negustorul vine frecându-și mâinile, fericit că s-a putut răzbuna și el puțin. Doamna îl întâmpină confidențial:

— Nu-mi plac pantofii ăștia. Te rog să mi-i schimbi. Să-mi dai negri, de căprioară.

Negustorul aduce pantofii. Doamna îi găsește eminenți. Iar zâmbește. Pe stradă merge țanțoșă. Când se uită însă din nou la pantofi, zice către bărbat:

— Aoleu, ce nătăfleț mai ești și tu! Te-ai apucat…

Oamenii

E mică și grăbită. Uscată. Capul puțin mare și obrajii pătrați, spoiți cu o pudră ieftenă. Gura cam mare; își mușcă mereu buzele ca să-i rămână roșii, în privire are ceva mizerabil și o dorință grozavă de-a plăcea.

E grăbită. Soarele arde puternic. Nădușeli în aer.

Pășește apăsat. Ghete, odinioară albe, azi cenușii, prea mari și cu tocurile călcate înlăuntru. Ciorapi de dantelă… o dantelă de perdea aspră. Din când în când, își privește picioarele. Le găsește bine. E mulțumită, își mușcă buzele. Se uită împrejur, pe cellalt trotoar, unde un cerșetor geme prefăcut. Întoarce capul repede.

Mergând, se leagănă ușor în șolduri, cu o cochetărie căutată. Șolduri înguste și colțuroase. Slăbiciunea transpiră prin rochia albă, tocită, cu destule pete de praf. Umerii, mai strimți și cu omoplații ieșiți. Bluza de pânză îi joacă în spate. Ea decolteu n-a ajuns pudra. Pielea e brună, poate murdară. Sânii uscați… și, pe păr, o pălărie de mătase vânătă, lucrată de mâna ei, nenorocită…

Merge mereu… Brațele seci se leagănă cochet, în mina stingă, o pungă mare și plină cine știe cu ce, un evantai de lemn. Mâinile, acoperite cu niște mănuși lungi glace, atât de mari, incit dintr-una singură ar ieși o pereche potrivită, și atât de asudate, incit nu se mai poate cunoaște albeața lor originală.

Două domnișoare elegante ușor trec. Nici nu se uită la ea. Întoarce puțin capul după ele. Strâmbă din buze cu un dispreț ușor.

Un soldat înalt, blond, speriat la față vine. Ea îl privește drept în ochi, cu severitate și cu gingășie, parcă și-ar încerca puterile. Omul se uită la ea cu milă și scuipă.

E mulțumită. I-e cald. Își trece evantaiul și își face vânt, repede. Trebuie să se răcorească. Se gândește la cele două elegante și la soldat. Își mușcă buzele, își face vânt repede.

Se oprește la o vitrină cu lucruri scumpe. Parc-ar vrea să cumpere ceva, deși portofel n-are. Profită de ocazie, se privește în sticla galantarului.

— Sunt drăguță…

Își urmează calea…

Pungașul

Scoborând scările Băncii Generale, de unde împrumutase șapte sute de lei cu ipotecă, Nae Chelban se gândea să meargă drept la gară și nici să nu se oprească până la Sulița, ca nu cumva pungașii, de cari auzise că mișună în București ca furnicile, să-i șterpelească banii. În stradă, însă, trecând pe la o berărie, nu se putu stăpâni să nu intre.

„Dă-o dracului de viață! își zise dânsul așezându-se la o masă într-un colț și pipăindu-și mereu buzunarul cu banii. Doar merit și eu să beau un pahar cu bere. Mă căznesc și mă muncesc ziua-noaptea, măcar atâta plăcere să am și eu… Un ban, doi nu-i o lume”…

Bătu în masă și zise chelnerului, ștergându-și sudoarea de pe frunte cu o batistă roșă:

— Dă-mi, domnule, un pahar cu bere!

A băut trei pahare și pe urmă s-a sculat să plece la gară. Se răcorise și se înviorase. Dacă nu s-ar fi gândit că e învățător și mâine dimineață trebuie să fie la școală, și mai ales dacă nu i-ar fi fost frică să nu scape trenul, ar mai fi băut un pahar, două.

În ușa berăriei stătu să chibzuiască cum să meargă până la gară fiindcă e departe rău. Pe jos s-ar duce dar nu știe drumul, poate să se rătăcească, și chiar să nu se rătăcească, e întrebare dacă poate să ajungă la vreme. Tramvaiul nu e scump, dar e cu înghesuială și în înghesuială te pomenești că-i fură cineva banii și pe urmă ia pungașul de unde nu-i. Trăsura e scumpă.

„Dă-o dracului de viață! își zise dânsul făcând semn unui birjar. La urma urmelor, n-o să mă facă pe mine doi lei. Îi dau, și cel puțin știu că n-am niciun bocluc.”

Se urcă în trăsură și zise birjarului:

— Du-mă, domnule, la gară!

La gară, în sala pașilor pierduți, stătu iar să chibzuiască ce bilet să ia. Altădată n-ar mai fi stat pe gânduri, ar fi luat de a treia fiindcă e ieftin și trenu-i tren. Acuma însă se gândi că a treia e cu înghesuială, cu tot felul de nespălați și, călătorind o noapte întreagă, cu atâția bani asupra lui, cine știe ce i se poate întâmpla.

— Dă-o dracului de viață, își zise dânsul., Câțiva lei nu m-au făcut pe mine. Îi dau, și cel puțin știu că merg liniștit, mă odihnesc și n-am niciun bocluc.

Luă bilet de a doua, ieși pe peron, găsi un compartiment gol, își scoase gulerul și ghetele, își puse paltonul supt cap și se lungi pe canapea după ce își încheiă bine haina și-și pipăi buzunarul cu paralele.

Cum stătea așa lungit, cu mâinile încrucișate supt ceafă, simțind moliciunea canapelei, care era mai moale ca patul lui din Sulița, îi veniră în minte necazurile. Așa sunt necazurile: când ți-e mai bine te năvălesc. Îi părea rău că a băut bere, că a dat doi lei la trăsură și că merge cu a doua. Ce zor avea el de astea? Mai bine cumpăra un rând de hăinuțe unuia din copii. Șapte copii nu-i glumă să-i îmbraci și să-i hrănești. Și al optulea pe drum. Grozav lucru și cu copiii! Ca și sărăcia. Se leagă numai de cei nevoiași. Cu cât e românul mai sărac, cu atât face mai mulți. Să-i trăiască cel puțin, că dăscălița, săraca, face ce face, și le astupă gura. Bună femeie, biata dăscălița! Mai bine-i cumpăra de-o rochie în loc să arunce paralele prin pârdalnicul de București. Parcă are Bucureștii nevoie de paralele lui. Blestemat oraș. Cuib de revizori și de inspectori care de care mai rânced la inimă și mai fără de pricepere în d-ale școalei. Parcă școala o fac cei din București… Numai cel ce și-a mâncat plumânii ani de zile în prăfăria câtor cincizeci de copii știe ce va să zică școală. Și pe urmă vine un revizor și te face de două parale. Cel vechi cel puțin era sânge din sângele nostru, dar ăsta nou? Nici numele nu-l arată a fi om de școală, că prea e întortocheat. O să vie și dumnealui și o să-l vedem.

Tainele iubirii

Noii chiriași au adus numai vrajbă și tulburare în casele d-nei Elena Arboraș, născută Ionescu, din strada Franemazonă, case cu multe apartamente mici, înădite și toate dând drept în curtea îngustă, murdară și lungă ca o fundătură. D-na Arbor aș le cumpărase înainte de a se mărita, din economiile ei, căci fusese, până mai anii trecuți, moașă cu diplomă și cu bună clientelă, Iancu Arboraș, agent fiscal, voluminos și blajin, văduv fără copii, câștiga frumos și nu se amesteca în afacerile nevestei, care, de când se lăsase de meserie, își punea toate energiile în exploatarea cât mai meticuloasă a caselor. O singură dată s-a amestecat bărbatul, acuma, deunăzi, pentru că doamna lipsise din București. A crezut că face bine și și-a aprins paie-n cap. Camera mobilată cu acces la bucătărie era liberă de vreo câteva săptămâni; au venit tinerii aceștia, i s-au părut oameni de treabă, s-au învoit din preț și i-a primit în casă, luând chiria pe cincisprezece zile înainte și rămânând ca restul să i se dea peste trei-patru zile… D-na Arboraș, aflând isprava, s-a făcut Dunăre, mai cu seamă că pe urmă au trecut nu trei zile, ci trei săptămâni, și chiriașii dumnealui nici gând n-aveau să plătească, ba când, de vreo două ori, a trimis servitoarea să le aducă aminte, s-au și supărat și au răspuns cu țâfnă că ei își cunosc obligațiile și să nu-i mai plictisească. Iancu Arboraș se recunoștea vinovat, dar numai pentru bunătatea inimii sale, că i-a crezut oameni cinstiți, în vreme ce soția, fără a-i spune pe șleau, îi bănuia și alte motive de slăbiciune și îl cicălea în fiecare zi cum numai o moașă pensionară știe să cicălească.

Într-adevăr, proprietăreasa, mai mult chiar decât chestia chiriei în restanță, era din ce în ce mai întărâtată din pricina misterului ce dăinuia în jurul chiriașilor soțului ei. Obișnuită să-și cunoască chiriașii în toate amănuntele, se simțea jicnită că tocmai acești răi platnici umblă cu mofturi și minciuni și abia se coboară să stea de vorbă cu dânsa. Când s-au mutat, cu un geamantan și niște boarfe drept bagaje, s-au recomandat doamna și domnul Ionel Vulpescu, adică soți legiuiți, oameni cumsecade. Peste puține zile însă, prin glasul servitoarei care le făcea curat în cameră, a aflat toată curtea că nu sunt cununați. D-na Arboraș, foarte simțitoare în privința faimei caselor sale (deși mai toți chiriașii ei se găseau în aceeași situație matrimonială), a încercat să descoase puțin pe pretinsa d-nă Vulpescu: în loc de explicații, a primit un răspuns obraznic că în chestiile lor intime nu dă voie nimănui să se amestece. Aceasta și faptul că Iancu Arboraș apucase

a spune odată despre noua chiriașă, tinerică, blondă, mică și grăsună că e ca o piersică, îndemnară pe proprietăreasă să fie și mai îndârjită împotriva noilor chiriași și să-și întețească imputările către soțul ei, învinuindu-l că probabil s-a gândit și el să guste din piersică și de aceea s-a grăbit să-i închirieze odaia pe gratis… De altminteri, toate purtările lor dădeau de bănuit nu numai proprietăresei, ci și celorlalți chiriași, solidari cu ea în ura contra tinerilor noi veniți. Ionel Vulpescu era mândru, se uita de sus la toți chiriașii, chiar și la d-na Arbaraș, de abia ridica pălăria când saluta și nu săruta mâna nici proprietăresei. Tânăr, subțirel și înălțuț, ar fi fost altfel simpatic, recunoștea toată lumea. Umbla veșnic îngrijit, ca scos din cutie, cu dungă ireproșabilă la pantaloni și nu mai puțin ireproșabilă cărare pe cap. Era însă grozav de încrezut și mai ales încântat cu frumusețea-i fără pereche. Tot ce făcea și ce avea el îi plăcea. De câte ori se întâmpla, prea rar, să stea de vorbă cu cineva din curte, nu știa decât să se laude: mustăcioara lui e mătase pură, ochii lui sunt cei mai aprinși, nasul lui are o linie clasică, mâinile lui sunt delicate ca de prinț, până și ghetele cu tălpile găurite le găsea cu tăietură englezească. Se credea iubit de femei ca nimeni altul. Chiar d-nei Arboraș s-a apucat odată să-i povestească diverse aventuri amoroase ce le-a avut cu diverse femei, blonde, brune, înalte, mărunte, o legiune, care toate zicea că l-au adorat la nebunie. De față era și nevastă-sa, sau ce i-o fi fost, care, în loc să-l dojenească, se înduioșase de admirație spre nespusa indignare a d-nei Arboraș, uluită și mută de atâta nerușinare.

Ionel Vulpescu spusese că e funcționar la tramvaie și chiar pretextase, când n-a plătit chiria pe luna întreagă, că restul îl va aduce la leafă. Dar ce funcționar să fie dacă nu se urnește din casă decât pe la zece, iar după masă doarme până la cinci? Ceva totuși avea cu tramvaiele, fiindcă o chiriașă din curte l-a văzut o dată urcându-se în tramvai, pe bulevard, și l-a auzit cum a strigat țanțoș conductorului „permis”, iar conductorul a salutat și nu l-a taxat.

Ea, ca femeia, deși se ținea mândră, tot era mai vorbăreață. Fiindcă nu făcea nimica în odaie, nu punea măcar mâna să șteargă de praf, căuta să stea de vorbă ba cu vreo vecină, ba cu proprietăreasa, ba și cu servitoarea. Și nu știa decât una: să laude pe Ionel, că Ionel e fecior de boier mare, că Ionel e învățat ca nimeni în lume, că Ionel are părinți putrezi de bogați, cu care s-a certat din pricina ei, că Ionel ar putea să iubească pe orice fată din lume, dar o iubește numai pe ea… în sfârșit, nu mai isprăvea. Și cu toate acestea în odaie se certau și se ocărau ca țiganii, iar servitoarea a găsit-o de multe ori

plânsă și amărâtă, dacă nu și bătută. Nu se plângea însă niciodată și răspundea necuviincios când vreo chiriașă miloasă încerca s-o compătimească. D-na Arbor aș, văzând-o într-o zi cam mâhnită, i-a zis în chip de gentilețe:

— Ești tânără și frumușică, madam Vulpescu, păcat numai că ești cam rece…

— Sunt rece, doamnă, dar sunt iubită de cel mai cald bărbat din București!

În urma acestui răspuns nerușinat d-na Arbor aș nu s-a mai sfiit să spună unei chiriașe bătrâne și vechi că n-a pomenit de când e dânsa oameni așa de suciți și că trebuie să fie țicniți de-a binelea amândoi. Până seara toată curtea a adoptat concluzia proprietăresei.

Ei însă nu se sinchiseau de nimica. Ionel ieșea în oraș, Eugenia rămânea acasă și-l aștepta să se întoarcă. Dacă era frumos, îl aștepta în curte, făcându-și unghiile și fredonând romanțe triste. În curte se aflau totdeauna frânghii întinse, pe care atârnau totdeauna cămăși, pantaloni, cearceafuri… Pe la ora unu, Ionel apărea în poartă veșnic radios, cu un surâs mulțumit subt mustăcioara neagră. Eugenia, cum îl zărea, se repezea în întâmpinarea lui, strigând tare ca s-o audă toată curtea:

— Ionel! Ai venit?… Iubitul meu!

El, galant și ceremonios, îi săruta mâna. Ea murmura vorbe dulci și îi cădea moale la piept. Și, cu o pasiune teatrală, Ionel o răsucea în brațe și o săruta prelung. O pauză. Îmbrățișarea. Apoi el, răgușit ca un actor în scena de rezistență, o cuprindea de mijloc și striga de asemenea ca s-audă toată curtea:

— Te vreau, Eugenie!… Te vreau! Te vreau!

Și intrau în camera lor, grăbiți și înfrigurați, subt privirile chiriașilor. Bărbații zâmbeau batjocoritor, femeile invidiau pe Eugenia și toți ziceau:

— Se iubesc mult țicniții, ce-i drept, nu-i păcat!

Într-o zi, spre sfârșitul lunii, pe o căldură moleșitoare, Ionel Vulpescu veni mai radios și mai vesel ca totdeauna. Îmbrățișă pe Eugenia, ca de obicei, dar răcni mai pătimaș „te vreau”. Și dispăru în odaie.

Iancu Arboraș, văzându-l așa de vesel (deși Ionel nici măcar nu-l salutase), socoti că tânărul a pus mâna pe franci și are să plătească în sfârșit datoria, să-l scape și pe dânsul din gura muierii. Se și grăbi să vestească pe d-na Arboraș:

— Ei, Lenuș, mi se pare că țicnitul se face om de omenie!

Lenuș însă, sceptică, tăcu.

Curtea rămase pustie în zăpușeala soarelui de august. Doar cămășile și pantalonii pe frânghii se cutremurau de câte ori trecea duduind pe stradă vreun camion militar, răscolind praful și umplând văzduhul cu aburi arși de benzină…

Apoi, pe când liniștea era mai mare și chiriașii își sorbeau tihniți cafeaua, o gălăgie infernală răbufni din camera îndrăgostiților. Toată lumea năvăli în curte. Proprietăreasa se speriase, în primul moment, să nu se fi aprins casa. Când ai asemenea chiriași, să te aștepți la orice.

— Hoțule! Escrocule! Nemernicule! răsună din odaie glasul Eugeniei, ascuțit ca împunsăturile de ace.

— Taci, cocotă! Taci! răspundea răcnind baritonul lui Ionel.

Și dialogul era mereu întrerupt de bufnituri, de zgomot de farfurii trântite, de țipete desperate și nearticulate. Pe urmă:

— Săriți, mă omoară!… Ajutor!

În clipa următoare țâșni afară Eugenia, cu părul vâlvoi, cu bluza sfârticată, cu fața schimonosită, cu gura încleștată:

— Ajutor!…

Un pahar zbură din cameră, pe ușa deschisă, peste capul ei și se zdrobi țăndări pe caldarâmul de lângă cișmea.

Ajunsă în curte, Eugenia, în același loc unde-și aștepta totdeauna iubitul, începu să plângă cu hohote, blestemând pe cel care o ține în mizerie și în bătăi, după ce i-a sucit capul și-a nenorocit-o… Vecinele făcură îndată cerc în jurul ei, o compătimiră și o mângăiară. Dar ea nu voia să se mulcomească și plânse până ce femeile se plictisiră și, una câte una, se retraseră. Rămasă singură, Eugenia mai vărsă un rând de lacrimi în mijlocul rufelor încremenite pe frânghii. Apoi se plictisi și ea, își șterse ochii, își strânse părul, își potrivi bluza și, încetișor, se strecoră în casă.

În curte se împânzi iarăși liniștea. Doar căldura soarelui, nestingherită, fierbea mai înfundat…

Deodată tăcerea fu zgâlțâită prelung de zbârnăitul soneriei. Servitoarea, ostenită, se întinsese să se odihnească puțin înainte de-a se apuca de vase. Ce poznă o mai fi iar? își zise văzând că tocmai din camera îndrăgostiților s-a sunat. Se repezi în curte, apoi la ușa lor și bătu. Ușa nu se deschise, ci auzi dinlăuntru doar glasul poruncitor al domnului:

— Să vie imediat proprietarul!

Servitoarea, care împreună cu toată curtea știa că noii chiriași sunt în urmă cu plata, se duse speriată și într-un suflet la stăpâni:

— Coniță, chiriașul cel nou cheamă degrabă pe domnul!

D-na Arboraș avu o tresărire. De mulțumire că totuși va vedea bănișorii, de puțină jicnire că prevederile ei pesimiste nu s-au împlinit și că Iancu a putut, fie chiar numai de astă dată, să aibă dreptate. Ca o consolare, își făcu planul în gând că la sfârșitul lunii, dacă nu i se plătește chiria întreagă înainte, le va arunca boarfele în stradă, fără multă vorbă.

— Nu-ți spusei adineaori? zise Arboraș, care ațipise nițel pe canapea, grăbindu-se acuma să-și alunge moleșeala din oase.

Triumfător și gâfâind, alergă la camera tinerilor. Un „intră” energic îl pofti să deschidă. Găsi pe Ionel cu Eugenia pe genunchi, îmbrățișați și strălucitori de fericire. Cu o mândrie zdrobitoare și cu glas pătrunzător, Ionel strigă proprietarului uluit:

— Te-am chemat, domnule, numai ca să vezi cu ochii d-tale cât de mult ne iubim!

Eugenia și-ascunse obrajii la pieptul lui Ionel, gângurind ceva ca o turturică. Iancu Arboraș însă își șterse sudorile pe frunte, râse prostește și bâlbăi:

— Bată-vă să vă bată…

Cu același râs prostesc se retrase pe urmă, și tocmai în curte, când se dezmeteci și-și aduse aminte de nevastă-sa, adaogă mormăind:

— Firea-ți ai dracului cu iubirea voastră să fiți… D-na Elena Arboraș, în culmea revoltei, îi zise cu dispreț:

— Piersică ți-a trebuit, babalâcule!

Păduchii

— Trăiți! murmură ordonanța, cu o bucurie respectoasă când căpitanul Turcoman îi porunci să strângă de grabă toate catrafusele căci diseară pleacă amândoi acasă, în concediu.

Cele câteva ceasuri, până să pornească la Iași singurul tren, i se părură o veșnicie căpitanului care stătea pe ghimpi. Dorul și nerăbdarea îl chinuiau. Astfel tresări de mulțumire când locotenentul Cojocel veni să-i țină de urât înainte de plecare. Mai ales că locotenentul avea să-l și înlocuiască până la întoarcere.

— Mor de nerăbdare, mărturisi Turcoman cu ochii muiați în lacrămi de emoție. S-a isprăvit… Șapte luni de zile nici n-am știut ce-i dorul, și acuma mă topesc… Aș zbura, mi-aș da jumătate din viață, numai să mă văz c-o clipă mai curând acasă…

Locotenentul zâmbi.

— Dar dacă nu venea concediul? Ce se făcea dorul?…

— Dacă nu venea? O, atunci nici nu se năștea poate… Tu mă știi, că doar împreună am fost în înaintare, în retragere, în toate mizeriile și toate clipele de înălțare, puține, nu-i vorba… în mijlocul tuturor primejdiilor mi-am păstrat veselia și calmul. Mi-e drag războiul ca o fată mare, de ce-aș tăgădui. Sunt doar militar de meserie și meseria mi-am ales din iubire. Am dat și dovezi, adăogă puțin mai domol, parcă s-ar fi sfiit.

— Slavă Domnului, ai luat printre cei dintâi „Mihai-Viteazul” — zise Cojocel cu o admirație sinceră care-i aprinse toată fața.

Căpitanul se zăpăci o clipă. Își dădea seama în sufletul său că faptele lui merită un cuvânt bun, dar totuși laudele îl rușinau. S-a bătut bine, a făcut acte de îndrăzneală, care au salvat de câteva ori situații crezute pierdute, dar toate acestea el le considera lucruri naturale, pe care trebuia să le facă, dacă norocul l-a pus în poziția să le poată face. Urmă, după o scurtă șovăire, făcând un gest cu mâna, ca și când ar fi vrut să înlăture vorbele locotenentului:

— Nu de-aceea… nu… Vroiam să zic numai că, dacă aș mai fi pe front, nici n-aș fi avut vreme să mă gândesc la viața cealaltă, aceea unde nu bat tunurile și mitralierele. În fața primejdiei gândurile se concentrează fără să vrei… Dar acuma suntem în repaos, linia de foc e depărtișor… Nici nu mai auzim bubuiturile aducătoare de moarte. Ne-am întors în lumea obișnuită și îndată s-au redeșteptat dorințele…

Scoase ceasul. Mai era.

— Toată vremea stau cu ceasul în mână. Minutele se târăsc ca secolele…

— Ferice de tine, rosti locotenentul clătinând din cap. Te invidiez. Eu degeaba aş căpăta concediu. N-aş avea unde merge. Casa mea e dincolo… Cine ştie ce liftă se lăfăieşte acuma într-însa… Bah! O să ne vie şi nouă rândul…

Când sosi vremea, Cojocel îl petrecu până la gară. Era seară. Ţârâia. Noroiul clefăia subt paşii grăbiţi. Întunerecul era des şi trist, străbătând până-n suflete.

Gara gemea numai de ostaşi. Două lămpi se sugrumau în beznă. Oamenii, umblând grăbiţi, cu feţele îngândurate, păreau nişte stafii.

— Ei, acuma te las, zise Cojocel, strângându-i mâna cu căldură. Mergi sănătos! Dar ia seama să nu te mănânce păduchii, c-am auzit că bântuie cumplit…

Zâmbiră amândoi, privindu-se drept în ochi, prieteneşte.

— Dacă nu m-au mâncat ele gloanţele şi schijele nemţeşti şi ungureşti!… murmură căpitanul. De mine nici dracul nu se leagă…

Trenul intră în gară scârţâind şi pufăind rupt de oboseală. Era lung de nici nu i se vedea sfârşitul. Şi toate vagoanele tixite ca nişte butoaie cu peşte. Turcoman se urcă într-un vagon de ofiţeri, la întâmplare, cu ordonanţa după el, cu bagajele. Pe coridor însă dormeau, prăpădiţi, pe jos, soldaţi fără număr, davalma, unul peste altul, parc-ar fi fost cadavre. Ordonanţa izbuti să aşeze lada într-un compartiment.

— Rămâi şi tu pe-aici, cum îi putea… Ce să facem? îi zise căpitanul.

În compartiment erau vreo nouă ofiţeri ruşi, care dormeau încolăciţi, întocmai ca şi soldaţii afară pe coridor. O duhoare cumplită de sudoare stăpânea, cu toată că geamurile erau toate sparte, iar uşile deschise vraişte. Turcoman se coborî pe peron să-şi treacă urâtul plimbându-se până să plece trenul. Îmbulzeala din vagon îl răcorise puţin, dar nerăbdarea-i de a ajunge acasă rămase aceiaşi, nepotolită. Plimbându-se se gândi numai acasă, închipuindu-şi cum o să-i sară de gât mama lui bătrână, cum o să tremure barba căruntă a tatălui său când îi va vedea decoraţiile, el care-i aşa de mândru şi ţine atât de mult la cinstea neamului, şi care cu patru zeci de ani în urmă s-a întors de la Plevna cu un glonte în coapsă şi o cruce rusească pe piept — în mijlocul acestora însă îi răsunară deodată cuvintele locotenentului: „Să nu te mănânce păduchii!” Zâmbi iar, dar totuşi îi veniră

în minte îndată toate veștile ce le aduceau din țară oamenii, că pretutindeni bântuie molima păduchilor și oamenii pier ca muștele, că nu există leac împotriva lor… O fi multe exagerări, se gândi dânsul, adăogându-și că și pe front sunt destui, soldații în tranșee îi vânează toată ziua și-i numără și fac glume pe seama lor…

Sirena gemu prelung. Trenul se smuci brusc, ca un cal care vrea să ia repede în piept o povară mare. Căpitanul Turcoman se agăță din mers pe scara vagonului.

Gândindu-se la duhoarea și vălmășeala din compartiment, mai stătu pe scară o bucată bună de vreme, privind în întunerecul din care nu se desprindea nimic din țară, pe care îl punctau din când în când mii de scântei roșii care se legănau speriate puțin și apoi se stingeau ca niște globulețe electrice sparte brusc. Vântul umed i se strecura în oase, stăruitor. Se urcă.

Dădu la o parte niște picioare adormite și-și făcu puțin loc pe bancă, tocmai atâta cât să poată sta. Chiar lângă dânsul, un rus bărbos, cu nasul foarte gros și cu gura căscată, în care se vedeau niște dinți albi lucitori, chiar în lumina moartă din compartiment, sforăia cumplit, urcând și, coborând game întregi. Turcoman ascultă sforăitul, încercă să adoarmă, nu izbuti. Atunci văzu că în fața lui un rus nu doarme, ci se zvârcolește mereu, când furios, când mai domol. Era un om tânăr, tuns până la piele, cu o față rotundă ca o lună și cu o expresie extrem de blândă și de copilăroasă. Căpitanul se uită la dânsul cu simpatie, ca și când l-ar fi compătimit că nu poate dormi. Rusul răspunse cu un zâmbet larg, care-i lumină toată fața, scărpinându-se deodată mai vijelios și bombănind ceva. În clipa următoare apoi își scoase tunica, se sculă în picioare, se apropie de lumină și începu a o cerceta cu mare băgare de seamă, strivind din când în când între unghii. După un răstimp se opri, se uită la Turcoman și zise ceva, arătând cu degetul la el. Căpitanul nu înțelegea, dar răspunse tot zâmbind, cu vorba pe care o rostea toată Moldova pe atunci:

— Niet…

Rusul râse larg, boscorodi iar și urmă să-și cerceteze tunica, și pe urmă să-și mai vază și cămașa.

Când se așeză iar, Turcoman vru să închidă ochii, dar deodată zări pe mâneca mantalei un punct: alb ce se mișca încet, greoi și liniștit. Sări drept în picioare, parcă l-ar fi înțepat cu un fir înroșit. Se uită la mânecă mai bine, în lumină. Era un păduche. Se cutremură fără să vrea. Îl scutură jos și-l călcă, în vreme ce rusul râse subțire, zicând cine știe ce cu un glas în care

parcă era o bucurie. Căpitanul însă nu se mai așeză, jos. Ieși pe coridor, în capul scării.

— Exagerarea e o copilărie, își zise dânsul gândindu-se. Ei și Slavă Domnului, franci să am câți am văzut de când a început războiul. Nu se poate războ fără păduchi, degeaba… Ce tot îmi fac sânge rău..

Cu toate acestea simțea pe tot corpul ca și când i-ar furnica ceva, sute, poate mii de lighioane. Nu voia să dea importanță și totuși senzația rămânea scârboasă, plictisitoare și neliniștitoare. Soldații oftau prin somn sau sforăiau. Ochii i se obișnuiră cu întunerecul. Îi auzea cum se scarpină câte unul cu furie, parc-ar vrea să-și rupă pielea sau măcar hainele. Și iar simțea și dânsul cum i se plimbă parcă pe piept, între spate, pe picioare, pe brațe… în cele din urmă aprinse un chibrit, să vază ce este… Nu era nimic.

— Închipuiri… Parc-aș fi copil sau muiere! își zise dânsul privind iarăși în întunerecul punctat mereu de scânteile locomotivei. Apoi, în ritmul boncănitului roatelor de oțel, murmură de multe ori scandat: Prostii… prostii… prostii…

Și totuși iar simțea senzația aceea enervantă. Pielea i se zbârlea și i se cutremura mereu. Îl cuprindea groaza numai gândindu-se. În viața lui n-a putut suferi insectele. A fost de o sensibilitate feciorelnică. Un purice nu-l lăsa să se odihnească toată noaptea. Aceasta și-a păstrat-o și în război. A făcut ce-a făcut, a rămas curat totdeauna, ferit de lighioane… Și tocmai acuma? Râse în sine, dar totuși fără să vrea se scărpină între spete frecându-și spinarea de ușciorul ușii vagonului…

Târziu, oboseala îl copleși. Se târî, printre corpurile de soldați pierdute de somn, în compartiment. Rusul cu păduchii sforăia ușor, cu fața în sus, cu capul și fața înflorite de sudoare. Căpitanul Turcoman își făcu iarăși loc, se așeză, își întinse picioarele subt canapeaua din față, hotărât să nu adoarmă de frica lighioanelor. Prin creieri îi trecură deavalma gânduri de pe front, de-acasă, din copilărie… O pestrițătură caldă, moleșitoare… Ochii i se închiseră fără să bage de seamă…

Când se trezi era ziuă, un soare sărăcuț, fricos. Dar în compartiment toți dormeau încă potoliți nemișcați, ca niște morți, încât îți făcea groază nemișcarea aceasta.

Turcoman sări speriat, parcă i-ar fi fost rușine că l-a doborât somnul. Ieși repede în coridor. Și aici soldații, ruși amestecați deavalma cu români, dormeau nemișcați, suflând greu. Zări și pe ordonanța lui, în capătul

coridorului, ghemuit, îmbrățișând cu grije o lădiță ce nu încăpuse în compartiment, dormind dus.

Se duse iar la ușa vagonului care rămăsese deschisă și se balansa în mersul trenului. Simțul cela greu de aseară nu-l părăsise. Dar acum era hotărât să sfârșească, să se convingă. Își scoase mantaua, o cercetă amănunțit pe față, pe dos, prin toate îndoiturile și tiviturile. Nimic. O agăță într-o țâțână. Își scoase tunica. O cercetă. Nimic. Își cercetă cămașa, pantalonii, până și chipiul. Nimic. Răsuflă ușurat:

— Slavă Domnului… știam eu că-i închipuire…

De altfel nu-i întâia oară… De câte ori am auzit sau am văzut lighioane, am avut pe urmă ceasuri întregi impresia că mă mănâncă…

Trenul mergea foarte încet. Se oprea ceasuri prin halte neînsemnate, uneori chiar în mijlocul câmpului, pufnea aprig, slobozea nouri uriași de fum și totuși de abia se târa. Turcoman însă a mers de-acuma liniștit. În stații se dădea jos, se plimba pe peron, printre oamenii îngrijorați, grăbiți. Totuși pretutindeni vedea oameni care se păducheau în câte-un colț și fura parcă în treacăt vorbe ciudate, în care veșnic reveneau păduchii…

Într-o gară mai mărișoară, unde stătuse aproape două ceasuri, întâlni un prieten, civil, administrator de plasă de prin împrejurimi. De la cele dintâi vorbe izbucni:

— Murim, dragul meu… ne prăpădim. Am sate întregi pustiite de păduchi… E cumplit… Urgia lui „Dumnezeu… Nu s-a mai pomenit așa ceva. Și niciun leac, nicio apărare… Doctorii sunt secerați ca și țiganii din bordeiele cele mai ticăloase… Degeaba toate încercările… Ne-au invadat dușmanii cei mai cumpliți, pe care nu-i poți potoli nici cu tunuri, nici cu muniții…

Vieți omenești cer vrăjmașii aceștia, multe, zeci de mii, poate sute de mii…

Căpitanul Turcoman încercă să observe că poate se mai și exagerează, că poate e ceva trecător. Dar prietenul îi povesti repede zeci de cazuri, îi pomeni nume cunoscute care s-au stins fără putință de ajutor. Avea o groază cumplită, sinceră în vorbă și înfățișare, cu toate că Turcoman îl știuse o fire veselă, chiar ușuratecă.

— Războiul e suferință, fără îndoială,. Își zise căpitanul mai pe urmă, în tren, gândindu-se la vorbele administratorului. Toți suferim, unii într-un fel, alții într-alt fel…

Totuși în inimă îi intrase un cui, care-i mai astâmpărase bucuria. Mai ales îl îngrijeau părinții, să nu cază cumva și ei pradă molimei în zăpăceala generală. Venirea lui are să-i întărească și să-i încurajeze de altfel…

După amiazi ajunse la Iași… Inima îi tremura de fericire și i se strânse ca un puișor speriat. Trenul se opri în gară extenuat.

Gara era un vălmășag cumplit de oameni și de murdărie. Coji de semințe de dovleac pretutindeni, soldați nenumărați, încărcați sau fără nicio treabă. Peronul era tixit. Glasurile se amestecau într-un tărăboi asurzitor. Dar pe lângă pereți și pe lângă stâlpi muscali în uniforme dormeau…

Pe Turcoman zăpăceala aceasta îl durea. Stătu lângă un stâlp, la picioarele căruia dormeau duși și liniștiți câțiva militari ruși, să aștepte până ce ordonanța îi va coborî bagajele. Îi făcu rău ceea ce-i vedeau ochii. Era uluit… Unde e lașul de odinioară, liniștit, tihnit, curat? Rușii lângă el respirau atât de greu încât îi auzea în tot vălmășagul cela de gălăgie. Se uită la dânșii cu scârbă și milă. Dar deodată tresări. Gulerul mantalei unuia era aproape alb și albeața mișca încet greoi ca un furnicar… înțelese: erau păduchi… se uită fără să vrea și la ceilalți. Pe toți pete albe… câte mii o fi fost, câte mii?

Se îngrozi… Iată deci adevărul!… Ne mănâncă păduchii cu adevărat…

Pe jos, pe asfaltul peronului, printre sâmburii de dovleci, văzu de asemenea mișcându-se o linie albă… Păduchi… E îngrozitor…

Închise ochii. I se părea că toată lumea e cuprinsă de păduchi… Îi vedea parcă mari, uriași, mișcând alene picioarele multe, de abia târându-și pântecele late, scârboase…

Îl cuprinse o frică stranie, pe care n-a simțit-o niciodată în cele mai crâncene lupte… I se păru că i se urcă pe cizme, pe haine, că-l înfășoară în lanțurile lor de picioare și pântece îngrozitoare. Și totuși nu se putea mișca din loc…

— Vino băiete, că nu mai pot, murmură către ordonanța ce venea încărcat. Haidem, să ieșim d-aici, din iadul acesta murdar.

În trăsură se mai potoli. De-acu în câteva minute e acasă.. Of, ce ușurare!… Coșul era ridicat; nu vedea nimic. Nici nu voia să vază. Acuma parcă-i era frică să nu dea cu ochii de ceva ca că-i tremure iarăși inima. Stătu strâns în fundul birjei, cu ochii închiși, numărând clipele, căutând să ghicească străzile pe unde trece trăsura. Voia să-și alunge din minte îngrijorarea. Ce-i pasă lui că alții suferă? Are câteva zile de fericire în față, trebuie să le exploateze. El cât a suferit pe când alții huzureau?

Nici nu-și dădu astfel seama cum se pomeni acasă, în brațele mamei sale bătrâne care-i luase capul între mâini și-l săruta nesățioasă pe păr, pe frunte, pe obraji, plângând și murmurând neîncetat.

— Dragul mamii… viteazul mamii drag…

Tatăl său privea mișcat, cu fața luminată de un zâmbet de bucurie mare, cu barba albă tremurând, bătând din palme din când în când și zicând cu un glas muiat de lacrămi:

— Destul… Ei… Măi lasă-l… Uite, Doamne, cum s-a vârtoșit băiatul. Destul!…

În cele din urmă îl smulse din brațele bătrânei, îi strânse mâna privindu-l drept în ochi, vrând să păstreze o demnitate gravă și mută. Dar în clipa următoare uită tot, îl cuprinse în brațe și izbucni într-un hohot de plâns…

Vreun sfert de ceas trecu numai cu interjecții de emoții și de bucurie. Pe urmă se mulcomiră toți trei, iar bătrânul pomeni să-i aducă ceva să se desmorțească băiatul. Mama alergă, deși ar fi vrut să stea să-l descoase la repezeală de tot ce-a pățit în atâtea luni de primejdii.

— Întâi să te odinești, să te faci comod, să-ți vii în fire și apoi să ne povestești tot, zi cu zi, ceas cu ceas! hotărî tatăl.

— Stai, stai, nu începe până nu vin și eu! strigă mama care intrase după zahamiță.

De-abia acuma bătrânul se puse să-l examineze mai bine. Văzându-i decorațiile, se sculă în picioare, solemn.

— Ei, iaca, mie nici nu mai e nevoie să-mi povestești nimic… Alea din piept mi-au spus tot… Bravo! De-acu pot să mor liniștit!… Așa te-am vrut…

Totuși când mama sosi cu ceaiul aburind și când Turcoman începu, în fraze repezi, să schițeze crâmpeiele de război pe care le-a trăit, bătrânul își uită mereu-mereu țigara, încât trebui s-o aprinză de vreo câteva ori și în cele din urmă s-o arunce necăjit că-i proastă.

Dar în sfârșit veni vremea cinei, apoi vremea culcării.

— Să nu uităm, zise bătrânul, că băiatul a îndurat destule. Eu știu ce-i războiul… Acuma să-l lăsăm să se odihnească.

Odaia lui era păstrată întocmai cum o lăsase. Părinții lui îl conduse, mama singură îi făcuse patul, îngrijise de toate.

— Vezi, ce egoist m-am făcut, le zice Turcoman, cu un glas parcă le-ar fi cerut iertare. Am torăit numai despre mine și nici nu v-am întrebat câte-ați suferit d-voastră?

— Am suferit, dar ce-are a face cu greutățile voastre, murmură bătrânul.

Mama însă, cuprinsă parcă de-o îngrijorare mare, începu să se plângă.

— Ne mănâncă, păduchii, bradul mamii drag… Ce-i aici să ferească Dumnezeu pe toată lumea… Cu miile se prăpădesc și leac nu-i. Vai de sufletul nostru…

Încotro te-ntorci numai de ei dai… Ne prăpădesc, și ne omoară…

Turcoman avu o înfiorare. Bătrânul păru a o fi simțit, căci interveni:

— Aș, nu te uita la femei… Ele-s fricoase… De, boale de război. Omul se ferește, se păzește și trece.

— Să te păzești, dragul mamii, să ai mare grije, adăogă mama înfricoșată.

Turcoman rămase singur, căzu pe gânduri o clipă… Dar apoi își reveni repede.

— Bah, parcă-s copil! Cum aud de păduchi, cum mă moleșesc. Am devenit chiar ridicol!

Își așeză revolverul pe mescioara de noapte, își potrivi puțin prin casă lucrurile. Căldura din odaie îl cuprinse în brațele ei moi. Se simțea fericit. O, de câte ori n-a văzut el în suflet odăița aceasta, cu pătuceanul curat, cu lumina dulce în clipele când ațipea pe câmpuri sau prin cine știe ce corturi și noroaie. Becurile luminau vioaie odaia, împrăștiind parcă o dragoste de viață care-i pătrundea în toate fibrele. De-abia aici își dădea seama ce înseamnă viața și în același timp ce urâtă e moartea.

Stătu în mijlocul odăii, cu brațele încrucișate pe piept, cu ochii în lumina electrică, sorbind-o și dându-și vânt gândurilor. Cum nu i-a fost frică de moarte niciodată? Iată, acuma își aduce aminte că niciodată nu s-a gândit la moarte. În încăierările cele mai crâncene se gândea la toate-n lume, numai la moarte nu. Își amintea cum într-un atac cu baionete, în mijlocul prăbușirii generale, își ferea mereu capul ca să nu-l lovească vreun pat de pușcă și cum se gândea într-una numai să nu rămână șchiop. Acuma se spăimânta gândindu-se de câte ori l-a împrejmuit moartea, de câte ori viața-i atârna numai de-un fir de păr… Azi, dacă întâmplarea nu l-ar fi ferit, ar zăcea poate în cine știe ce noroi, fără un semn la căpătâi…

Îl cuprinse brusc o groază de moarte. Se cutremură și începu să umble de ici-colo. Zâmbi:

— Dac-ar fi așa, nimeni n-ar mai pleca la război… Asta-i lașitate… La-și-ta-te!… Parcă nu tot trebuie să mori odată și odată?

Dar în suflet groaza îi rămase, gonindu-i toate gândurile generoase, învârtindu-i în creier numai crâmpeie de frică. Nu mai voia să moară. Trebuie să trăiască… Viața e atât de frumoasă! Trebuie, trebuie să trăiască! îi tremura inima. În suflet i se ivi un chip drăgălaș:

— Dina! șopti dânsul înfrigurat.

Era o fată blândă și dulce. Nu erau logodiți și totuși în adâncul inimei Dina stăpânea suverană. Mâine dimineață o va revedea!… Cum are să se bucure!… Dac-ar fi murit, n-ar mai fi văzut-o niciodată… Cum să moară? Nu se poate să moară!

Îi râdea inima de plăcerea vieții.

Se dezbrăcă încet, vesel, cu toate gândurile la ziua de mâine, la Dina, la viață. Se apropie de pat, își aruncă ochii pe așternutul ca zăpada. Apoi deodată încremeni. Pe pernă, într-un colț, un punct cenușiu, nemișcat și totuși amenințător.

— Ce-i asta?

Se uită. Erau trei păduchi, strânși grămadă, puși parcă înadins la pândă. Cum se uita la ei, lui Turcoman i se părea că că-l sfidează. Se repezi nebunește și-i strivi cu greață.

— De unde? De unde? se căzni dânsul răsturnând tot patul, căutând cearceafele, plapoma, pernele.

Dar nu mai găsi nimic. În cele din urmă râse. Atâta groază pentru nimic. I-o fi adus chiar el că doar a călătorit împreună cu milioane de asemenea lighioane. Ce trebuie să se gândească numai decât la cine știe ce?

Dimineața se sculă devreme. Voia să plece îndată la Dina. Cel dintâi drum să-l facă la ea… Îmbrăcându-se îi căzură ochii iar pe pat și deodată iar încremeni. Pe pernă, în același loc, zări iarăși punctul cenușiu. Acuma însă parcă păduchii se lingeau pe bot, parcă râdeau batjocoritor spre dânsul.

— Mă urmăresc lighioanele! murmură el, simțind deodată o căldură tăioasă în tot corpul.

Îi strivi însă iarăși.

Dar nu mai putea sta în odaie. Se înăbușea, îl cuprinse o frică ciudată, ca și când o mână nevăzută l-ar fi înșfăcat de gât cu furie să-l zugrume. Vrea aer și scăpare de groaza care-l înlănțuiește ca pe-o babă idioată.

Ieși încet în curtea largă, care vara era o adevărată grădină, iar acuma părea murdară din pricina zăpezii înghețate și topite și înnoroiate. Respiră lung și sorbi din ochi lumea care-i era acuma nespus de dragă și pentru care simțea o teamă cumplită. Aerul însă era greu, plin de umezeală; nourii

pluteau jos și dintr-înșii se scurgea o ceață nevăzută care însă îi apăsa pieptul ca o povară. Ordonanța, în fundul curții îi curăța hainele fluierând bucuros și încetând brusc văzându-l. Turcoman vru să-i vorbească, sperând să-i fure ceva din veselie. Îi zise însă morocănos:

— Ei, să bagi de seamă, băiete, cu hainele…

— Trăiți, don’ căpitan, am găsit destule lighioane…

Turcoman se înfurie, dar nu răspunse. Simțea că-l strânge ceva de gât și ieși pe poartă în stradă să plece prin oraș să-și alunge din creier gândurile apăsătoare.

Orașul dormea ca un bolnav, de-abia respirând. Ici-colo câte-un fum subțire fâlfâia greoi din coșuri. Gara, cu nenumărate vagoane înșirate de-a valma…

Ghinionul

Într-o sărbătoare, seara, la „Cafe Splendid”… Lume multă… Chelnerii alergau disperați, de ici-colo, legănând peste capetele mușteriilor tăvi încărcate cu „consumații”. Fum mare, gălăgie și mai mare, muzică… Eu, la o mescioară, singur, așteptam cu resemnare un biet șvarț, comandat de două ceasuri.

— Îmi dai voie? murmură cineva la spatele meu.

întorsei capul.

— A, tu ești, Ioane?

Era Ion Popescu, șef de biurou și prieten vechi, pe care nu-l mai văzusem de câteva luni — un om mic, grăsun, cu capul rotund și creștetul pleșuv, cu fața rotundă, cu ochii rotunzi, în niște haine cenușii-deschise… Părea foarte abătut. Se așeză fără vorbă, punându-și pălăria nouă pe scaunul ce ne despărțea. Apoi își șterse chelia de nădușeală, mă privi lung și blând, ca pe un duhovnic, și-mi zise puțin răgușit:

— Îmi pare bine că te-am găsit… Am mare nevoie de un om, să-mi mai răcoresc sufletul!

Mă gândeam să-i spun o vorbă de compătimire sau de încurajare, dar nu-mi dădu răgaz:

— Nu-ți poți închipui, dragă, ce pacoste-i când se ține ghinionul de capul omului… Pare ridicol și, în realitate, e îngrozitor, îți amărăște viața, te nenorocește, te… te… te zăpăcește!

Încercai să-l asigur că înțeleg, deși nu înțelegeam nimic. El însă mă opri cu un gest:

— Lasă… ai să vezi… Am motive grave să vorbesc așa, căci de câtăva vreme ghinionul e umbra mea!… Dar ce-am pățit azi mă pune pe gânduri… E prea mult!

Se încălzi și, ca să mă convingă mai bine, trecu mai aproape, pe scaunul ce ne despărțea, continuând:

— Acuma să vezi și să judeci… Aseară am avut la masă pe Crișan, trebuie să-l cunoști, un filfizon cu ceva parale și cu dungă la pantaloni… îmi vine prin casă mai demult, fiindcă nevastă-mea îl găsește interesant și binecrescut… Mie mi-e antipatic, dar nu puteam zice nimic, c-ar fi părut că-s gelos, și eu am oroare de ridicol… în sfârșit, după cafea, nevastă-mea, ce să mai născocească? „Haidem la un cinematograf, să ne distrăm!” Eu mă codeam, și cu gândul la pungă, și că eram obosit de la biurou. Tu știi bine

cât muncesc și cum sunt de conștiincios, încât nu-mi arde de petreceri… Ea — hai, eu — nu! Atunci, Crișan: „Fac eu cinste!” Ce să-ți mai spui? Nu mai aveam încotro… Am cedat!… Ne-am dus. După cinematograf iar: trebuie să luăm ceva undeva, căci tot Crișan face cinste… în sfârșit, am ajuns acasă pe la miezul nopții, frânt de nesomn. Totuși, cu gândul la biurou, am potrivit deșteptătorul, ca de obicei, să mă scoale la șapte, să nu întârziu de la datorie… Azi-dimineață mă trezesc, arunc ochii la ceas: șase. Mă întorc pe cealaltă parte și adorm îndată liniștit. Dar peste câtva timp, grija condicei de prezență mă deșteaptă iar. Arunc iar ochii la ceas: iar șase. Aoleu! Sar din pat ca fript… „Desigur c-am uitat să întorc ceasul aseară și s-a oprit”, îmi scormonesc din vestă ceasornicul de buzunar: era aproape nouă! Să-ți închipui capul meu!… Parcă n-aveam de ce? Peste zece minute condica se duce în cabinetul secretarului general, și în condică lipsește tocmai Ion Popescu, șeful de biurou, harnicul, conștiinciosul, punctualul Ion Popescu… într-un minut, dacă nu și mai puțin, am fost spălat, îmbrăcat… Numai gulerul să mi-l pun și haina… Când colo, ia butonul de unde nu-i! Caut pe noptieră, răscolesc patul, răstorn ligheanul… nu-i și nu-i! În sfârșit, să mă mai uit și pe sub pat… Mă plec, îngenunchez și simt o tăietură grozavă în genunchiul stâng… În genunche mi se înfipsese chiar butonul blestemat… Bine că l-am găsit, să pot pleca mai degrabă, să prind condica… Dac-aș avea norocul să pun mâna și pe-o trăsură, aș fi salvat! Cobor în stradă implorând în gând pe dumnezeul nenorociților… Tramvaiul, ce-i drept, trece pe la poarta noastră, dar nu speram să-l pot lua, căci tramvaiul nu sosește niciodată când ești grăbit… însă cum pășesc pe trotuar, iată tramvaiul, și încă goli… Mă avânt cu ceasul în mână: „Slavă Domnului, mai am cinci minute!”… Conductorul mă asurzește cu o sirenă hodorogită, vatmanul dă curent, pornim. Dau să plătesc, să scot portofoliul… Nu-i! Îngălbenesc. Atâta mi-ar mai lipsi, să-mi fi pierdut banii!… Caută-te prin haină, prin vestă, pe dinafară, pe dinlăuntru… Degeaba! „Mi s-a furat!” mă gândesc înfricoșat. În vagon sunt numai patru călători, care par oameni de treabă; de altfel, nici nu m-am apropiat de ei… Pe jos nu-i! Atunci l-am uitat acasă, are să-l găsească servitoarea și, cum servitoarea-i ticăloasă de te fură din ochi… într-o clipire m-am repezit la scară, am sărit din tramvai și am pornit în goană înapoi… Din fericire, încă nu umblase nimeni în dormitor… Da, dar portofelul nu se găsește nici sub perne, nici pe masă, nici căzut pe jos, nicăiri… Va să zică, trebuie să fi umblat cineva! Încep să strig și să înjur. Nevastă-mea apare vopsită și

indignată: „Ce-i, nebunule? De ce faci scandal?” „Portofelul! Servitoarea!” răcnesc eu într-una disperat, „În loc să zbieri ca un măgar, mai bine l-ai căuta la tine, prin buzunare!” „Da’ ce? Nu l-am căutat? Crezi că eu sunt smintit?” mă răstesc eu mai furios, vârându-mi instinctiv mâinile adânc în buzunarele pantalonilor… Și ce să vezi! În buzunar…

— Portofoliul! întrerup eu zâmbind înțelegător.

— Da, portofoliul… Ghinionul! Vezi d-ta, nu-l căutasem bine… Nu-i nevoie să-ți spun că eu n-am mai zis nici câr, și că nevastă-mea m-a petrecut până-n curte cu blagoslovenii… Ce-mi mai păsa? Bine c-am scăpat și să dea Dumnezeu să găsesc iar un tramvai… M-am postat încredințat în poartă… Ei bine, zece vagoane au trecut în jos, și niciunul în sus, spre minister! De trăsură, nici pomeneală… În sfârșit, pe la nouă și jumătate, aduce Dumnezeu un vagon în direcția mea, dar arhiplin, încât scările se rupeau de oameni, încerc eu să mă agăţ, să mă îmbrâncesc… Nimic. Vagonul pleacă, eu rămân. Altă jumătate de oră, alt vagon, altă luptă să mă urc… El pleacă, eu rămân… Cred că în stația aceea am îmbătrânit zece ani… „Dacă mai aștept tramvaiul, mă apucă aici prânzul”, îmi zisei în cele din urmă, resemnându-mă să pornesc pe jos. Atunci de-abia se trezește și norocul meu și-mi scoate în cale o trăsură goală. „Hai, birjar, galop!”

Chiar în galop m-a dus până la minister. Firește, ghinionul nu mă slăbește, n-am bani mărunți și birjarul minte că nici el n-are. Trebuie să-i dau un sutar pentru o cursă de trei minute… Poarta ministerului, închisă! Portarul nostru, cu barba-i de mitropolit, nu-și arată chipul în geam… Bat discret, și nu vine! Bat mai cu inimă, și nu vine! Îmi învinețesc pumnii până ce catadicsește să apară, și încă cu o mutră mirată și nedumerită. „Deschide, omule, ori nu mă cunoști?” „Da… dar ce poftiți, don șef?” „Condica s-a retras?” „Care condică?” „Idiot ești!… Condica de prezență!” Mă privește, mă cântărește, zâmbește amical. „Ce, don’ șef, ați uitat că azi e sărbătoare și n-avem serviciu?” Mă mir că nu m-a trăsnit acolo pe loc!… Așa era! Bărbosul avea dreptate! E sărbătoare… Numai un ghinion nebun poate face pe un funcționar să uite o sărbătoare! Stătui cât stătui, dobitocit, în fața portarului, care desigur credea că sunt beat. Pe urmă plecai, necăjit, firește, pe nevastă-mea, care se interesează mai mult de pantalonii cu dungi ai unui filfizon decât de viața bărbatului ei… Eram hotărât s-o muștruluiesc… Prea am fost blajin cu ea totdeauna, de mi s-a urcat în cap! Sosesc tocmai destul de îndârjit ca să-i pot face scena cuvenită… Poarta, închisă. Altă poznă. De ce-i poarta închisă ziua-n amiaza mare?… Sun. Într-un târziu, vine

servitoarea, deschide și, când mă vede, înlemnește. Mi-a trecut un fior prin inimă. Aici s-a întâmplat o nenorocire… Fata dă să fugă înainte, probabil să anunțe c-am venit. „Stai! Înapoi!” șoptii încruntat. Intru hoțește. Trebuie să aflu tot, acum ori niciodată!… Mă duc drept la iatacul nevestei. Încuiat! Nu-mi mai dau seama ce fac… Bat. „Nu ți-am spus, proasto, că nu-s acasă pentru nimeni?” Era glasul ei. „Deschide imediat că-s eu!” Nu știu cât a trecut, dar m-am pomenit zdrăngănind cu pumnii în ușă. Furia mă sugruma. Simțeam că am să-i ucid pe amândoi, orice-ar mai fi pe urmă… Atâta ticăloșie! Atâta grozăvie!… în sfârșit, deschide. Năvălesc înlăuntru și o găsesc, închipuiește-ți…

— Cu Crișan! zic eu compătimitor.

— Singură, dragă! Singură!… Asta-i culmea ghinionului! Și doar sunt sigur că nu s-a închis ea de florile mărului în casă. Firește, mi-a înșirat explicații berechet, că așa și pe dincolo, dar eu, zevzec, nu m-am mulțumit și am stăruit într-una: „M-ai înșelat, mizerabilo! Unde ți-ai ascuns amantul?” Asta până ce am înfuriat-o și a început ea să răcnească. Atunci m-am potolit și mi-am dat seama cât am fost de caraghios… Nevestei mele i-e greu până ce începe scandalul, că pe urmă nu-i mai ții piept nici cu o companie de jandarmi. Fiindcă eu o râcâisem, și mai ales fiindcă devenea tot mai amenințătoare, am crezut că e cuminte și înțelept să renunț la dejun și să-mi plimb ghinionul și foamea pe trotuarele pline de lume și de soare… în stradă apoi m-am liniștit de-a binelea și am înțeles limpede că opintirile mele sunt zadarnice. Nu poți lupta cu ghinionul când te urmărește de aproape. Trebuie să te supui toanelor lui, să te faci mititel și să te resemnezi. Așa am făcut. Și, prin urmare, m-am ciocnit cu un stâlp de felinar, era să mă calce o trăsură cu un cal și un automobil, m-am amestecat într-o învălmășeală unde m-am ales cu câțiva pumni încasați… și altele, prea multe, încât nici nu m-ai crede… Acuma sunt pregătit și oțelit pentru orice. Nu mai cârtesc. Nu mă sperie nici fulgerile iubitei mele consoarte, care trebuie să mă aștepte cu nerăbdare. Numai până acasă să pot ajunge teafăr. Mi-e frică, îți mărturisesc, să nu-mi cadă o cărămidă în cap, să mă omoare. Nu de altceva, dar prea ar fi de pomină să ți se tragă moartea din ghinion…

Tăcu. Mă privi spăimântat și umil, așteptând parcă ceva… împrejur, lumea era veselă, muzica se zbătea să înăbușe gălăgia de glasuri, fumul de țigări și zângănitul tacâmurilor. Un chelner gras, blond și foarte asudat, cu câte o tavă încărcată în fiecare mână, se învârtea tocmai la spatele nostru, strigând cu un zâmbet strâmb:

— Am sosit cu cafelele!… Aici!… Cine a dorit cafele?

Vrând să așeze marfa dintr-o mână pe masa clienților de alături, cealaltă tavă se înalță din ce în ce mai sus peste capetele noastre, apoi deodată se clătină, se întoarse în dungă și-și prăvăli toată încărcătura pe spinarea prietenului meu.

— Ce faci, nerodule! strigai eu revoltat, sărind în picioare.

Ion Popescu însă rămase senin, zgulindu-se doar puțin și uitându-se la mine aproape triumfător.

— Lasă, nu-i nimic… Bine că n-a fost cărămidă! murmură dânsul, în vreme ce chelnerul privea năucit la șprițul, șvarțul, capuținerul și tortul ce se amestecau pe haina cenușie-deschisă a prietenului meu…

Trecu o clipă grea, întovărășită de muzica neobosită și de râsetele vecinilor. Pe urmă Ion Popescu zise iar, încercând să zâmbească:

— Acum cred că pot pleca mai liniștit… Acum cred că s-a spart ghinionul!… Slavă Domnului!… Dar pălăria? Unde mi-oi fi pus pălăria? adăogă uitându-se împrejur. Ei, Doamne, doar nu mi-o fi dispărut? Sau poate…

Nu îndrăzni să-și sfârșească gândul. Se sculă încet, cu multă băgare de seamă… Șezuse pe pălăria cea nouă și o turtise ca o plăcintă. O ridică tacticos, mi-o arătă și porni șoptindu-mi grav:

— Ai văzut!… Ghinionul!…

Fiara

— Hector s-a bătut cu un câine turbat! mă întâmpinară copiii când intrai pe poartă, cu vădită mândrie că paznicul casei noastre din capul satului a săvârșit o mare vitejie.

— Nu se poate!… Când?

— Ba, zău, s-a bătut… Pe la amiazi… Uite-l colo cum șade de pleoștit!

Lângă cotețul de găini, clinele stătea nemișcat, cu ochii îndreptați spre mine, posomoriți. Îl chemai. Se ridică șovăind și se apropie. Șchiopăta puțin, Blana-i albă era scărmănată și murdărită de colb. Dădu din coadă de două ori și apoi se ghemui iar în mijlocul ogrăzii, și-și linse piciorul dinapoi, rănit.

— Da… se poate… Bietul Hector!

Îmi era drag ca un om. Îl adusesem acum trei ani, în brațe, cățeluș bondoc, drăgălaș, cu capul mare și ochii înțelegători; îl crescusem și-l îngrijisem până ce-a ajuns dulăul bătăios, voinic și temut de astăzi, în fața căruia tremurau toți câinii și copiii din sat. Hector însuși pricepea dragostea mea și-mi răspundea eu o credință supusă și veșnic bucuroasă cum numai la câini se găsește. De câte ori plecam de-acasă, trebuia să născocesc mereu noi vicleșuguri ca să nu mă însoțească, iar când soseam nu se astâmpăra până nu-și ștergea noroiul de pe labele dinainte pe hainele mele… Și iată că, acuma, l-am strigat și de-abia m-a luat în seamă!

— Bietul Hector! zisei mai încet, amintindu-mi într-o clipire toate nenorocirile, citite ori auzite, pe care le poate stârni turbarea.

Mila însă îmi născu în suflet îndoieli. Poate că Hector a dat peste un protivnic mai zdravăn, care l-a scuturat nițel… Adică de ce numaidecât turbat?… Lămuriri noi se grăbiră să-mi înlăture șovăirea. Câinele cu care s-â mâncat Hector a fost străin… În orice caz, n-a fost de la noi, căci copiii cunosc foarte bine toți dulăii din sat… Venise dinspre hotar, cu capul în pământ, obosit, pe marginea șanțului; Hector, cum l-a zărit, s-a repezit să-l miroase… Cel străin, niciuna, nici două, și-a înfipt dinții în piciorul lui Hector… Pe urmă s-au încolțit furtunos, tăvălindu-se pe șosea, prin-pulbere, vreun sfert de ceas, deoarece nu era nimeni să-i despartă… în sfârșit, Hector a curmat lupta, retrăgându-se în ogradă, iar cellalt a pornit înainte, pe uliță, mai dârz și cu ochii înroșiți..;

— Bine, dar atunci ce-i de făcut? întrebai supărat, fiindcă știam prea bine răspunsul ce-l voi primi.

— Vai de mine! Mai stai pe gânduri? strigă nevastă-mea speriată, citindu-mi pe. Faţă nehotărârea.

Poate vrei să aştepţi să se întâmple cine ştie ce poznă, să muşte vreun copil sau… Se vede că ţi-e mai dragă… javra ceea blestemată decât sângele tău!

— Sângele… sângele, murmurai ruşinat, cu o privire spre clinele încolăcit la câţiva paşi mai încolo, care clipea cu un ochi încoace, ca şi când ar fi înţeles că e vorba de dânsul.

— Mă mir că te lasă inima să mai şovăi, în loc să chemi un ţăran să-l împuşte şi să scăpăm de orice grije!

— Da… da… zisei încet, uitându-mă iar, acuma pe furiş, la Hector.

Intrai în casă, încurcat, fără să-mi dau seama de ce. Când trecui pragul, îmi veni în minte puşca cu două ţevi, care atârna în perete, deasupra patului meu. Eram furios că mă duc spre armă şi totuşi păşeam apăsat, parcă m-ar fi împins cineva de la spate. O luai din cui, cu multă băgare de seamă, gândindu-mă că ar fi fost mai bine să n-o fi cumpărat şi că n-am avut nevoie de armă în casă câtă vreme ne-a păzit Hector. Am ţinut-o doi ani degeaba, fălindu-mă doar la ţărani că pot ucide chiar un urs, deşi n-aveam decât cartuşe cu alice de iepuri… încărcai puşca şi-mi tremurau mâinile, zicându-mi:

„Dacă ar bănui Hector ce-l aşteaptă, săracul!”

Apoi mă pomenii iar în curte, ţanţoş, ca un vânător bătrân gata de drum.

— Pe cine crezi să chemăm? întrebă nevastă-mea văzându-mă înarmat.

— Pe cine?… Ei, pe cine! râsei eu prosteşte, ca şi când întrebarea ar fi fost nespus de caraghioasă.

în vreme ce râdeam, mă gândii la încărcătura cu alice de iepure şi mă cuprinse deodată spaima. Cum să ucizi un câine cu alice de iepure? Asta ar fi o barbarie nemaiauzită… Nu se poate cu alice de iepure! Moartea trebuie să fie instantanee, altminteri… altminteri ar suferi prea mult sărmanul… Şi mai ales de ce să-l chinuiască orice ţăran care nici nu ştie să tragă? Nu, nu, asta ar fi…

— Ce-i nevoie de ţăran, când sunt aici eu? urmai îndată, mirându-mă însă singur de ce spuneam.

— Atâta ţi-ar mai lipsi, să te faci şi hengher de dragul dulăului! se cruci nevastă-mea. Lasă, că sunt destui oameni în sat cari pentru un gologan, doi…

— Ce vorbești?! strigai revoltat, parcă m-ar fi jicnit adânc. Cum îți vine să vorbești așa?… Cum îți vine?… Cum… cum…

— Din parte-mi, fă cum vrei! sfârși ea nepăsătoare.

Copiii primiră hotărârea mea cu violente explozii de bucurie. Erau fericiți c-o să mă vadă omorând… Avură însă repede o decepție dureroasă aflând că Hector se va săvârși în dealul din dosul casei, departe de privirile lor lacome. Cel mai mărișor încercă, zadarnic, să mă convingă prin lacrămi că el trebuie să fie de față negreșit la ultimele zvârcoliri ale câinelui.

Mă apropiai chemându-l cu glas blând, vrând să-l mângâi și să-l ademenesc să mă urmeze spre locul de supliciu. Hector, simțind viclenia, mă privi înfricoșat și fugi între grajduri, dând supus și umil din coadă și întorcând de câteva ori capul. Inima mi se strânse de milă, și totuși gura mea strigă mânioasă, ca și când ar fi vrut să-i ascundă slăbiciunea:

— Ia să-mi dați o frânghie să-l leg, că altfel nu isprăvim niciodată!

Copiii alergară voioși că pot lua parte măcar la pregătirile de ucidere. Cu pușca pe umăr și cu frânghia în mână, înaintai vitejește pe urmele câinelui. Îl descoperii în fundul șopronului, grămădit pe niște ogrinji.

— Stai, Hector, stai, că nu-ți fac nimic! murmurai legându-i sfoara de gât.

Cu ochii închiși, câinele întinse gâtul, fără nădejde, dar cu supunerea obișnuită. O singură dată ridică puțin capul, încât mă speriai, crezând că vrea să mă muște. El însă îmi linse mâna, parcă mi-ar fi cerut îndurare.

Îl îndemnai să vie după mine și nu se urni până nu-l atinsei în coaste cu vârful piciorului. Tăcut, îmi linse și gheata, uitându-se în ochii mei, și apoi se sculă…

În poartă, Hector mai șovăi puțin. Pe urmă, însă, păși încet, pleoștit, frecându-se de picioarele mele, încât frânghia îi atârna sub gât ca o amenințare leneșă. Urcarăm dealul pe o cărare piezișă. Nu mai îndrăzneam nici să mă uit la câine. Mila îmi clocotea în piept și mă simțeam vinovat, cu toate că mă sileam să mă conving pe mine însumi că ar fi o crimă să țin pe lângă casă un dulău care mâine-poimâine poate să fie o primejdie pentru tot satul și, în primul rând, pentru casa ce-l adăpostește. Mai ales însă îmi era rușine că m-am făcut eu însumi ucigaș, și acuma mi se părea că sunt sfidător de ridicol cu arma agățată de umăr.

„Așa, cel puțin, n-are să se chinuiască mult… îl voi ochi bine, va muri într-o clipă”, îmi zisei totuși, ajungând în deal, ca o mângâiere.

Îmi veni în minte încărcătura cu alice de iepure, care acuma mă îngrozi de tot. Cum să moară repede cu alice de iepure?… „O, Doamne, barem de l-aș lovi bine, să nu-l văd suferind!”

Un soare aprins se zbătea în apus, înroșind cerul. Spinarea dealului, pleșuvă, parcă se scălda în lumina ruginie.

Cu gândul mereu să scurtez chinurile câinelui, mă hotărâi să-l leg de o tulpină, să-l ochesc de-aproape, să fiu sigur că n-am să greșesc… Hector mă urma nepăsător…

În sfârșit, găsii un mesteacăn tânăr și înnodai bine capătul frânghiei.

— Hector! Hector! șoptii cu glas tremurat, potrivind pușca la umăr.

Clinele se uită la mine ciulind puțin urechile, dar fără groază în ochi, ca și când glasul meu i-ar fi redat deodată nădejdea.

„În piept trebuie să-l nemeresc!” îmi fulgeră prin creieri ridicând arma.

Ochind, întâlnii privirea câinelui, încrezătoare, și mâinile începură să-mi tremure atât de tare, că țeava puștii se clătina ca o limbă de ceasornic.

„Nu există dobitoc mai sălbatec ca omul! mă gândeam amărât. Cu toate astea, trebuie!… Și poate că nici nu-i turbat… Poate că… Sunt un ticălos fără suflet… Sunt”…

Închisei ochii și, zicându-mi mereu că n-am inimă, apăsai degetul pe trăgaci. Un bubuit asurzitor mă cutremură, încât sării câțiva pași înapoi. Niciodată o pușcă parcă n-a făcut zgomot atât de îngrozitor. De-abia peste câteva clipe îmi adusei aminte de Hector

— L-am omorât…

Câinele, în picioare, se zvârcolea. În coastă îi răsăriseră câteva mici pete roșii. Se repezea spre tulpina copacului, ca la un vrăjmaș de moarte. Pe urmă porni nebunește împrejurul mesteacănului, până ce frânghia se scurtă de tot. Atunci se opri desperat și se apucă să roadă funia întinsă cu gura plină de sânge amestecat cu bale. Scormonea în același timp lutul cu labele, neputincios, tăcut, furios, agățându-se de viață cu o supremă încordare de puteri.

„E îngrozitor… Hector!… Trebuie să mai trag, altfel se va chinui ceasuri întregi… Alicele de iepure”… îmi zisei cu ochii țintă și cu o milă mare în suflet.

Deodată, însă, simții o plăcere stranie văzând frământările dureroase, o plăcere care mă împiedeca să pun iar arma la umăr. Plăcerea aceasta mă tulbura, mă rușina și mă înfuria, mai ales, dându-mi seama că n-o pot înăbuși.

„Asta-i barbarie… Să privești o suferință și să nu”…

Atunci văzui că Hector s-a așezat pe burtă, cu labele dinainte pe frânghia sângerată, mai potolit, ca și când durerile i-ar fi amorțit. Liniștea lui mă supără. Și brusc, ca la o comandă irezistibilă, luai pușca la ochi și trăsei a doua oară.

„De ce-am tras acuma? mă întrebai înmărmurit. Asta… asta”…

Câinele sări în sus ca o mingie vie, se zbătu, goni iar împrejurul copacului, descolăcind funia. Apoi, istovindu-și puterile, se opri un răstimp. Ochii lui speriați se uitară la mine. Capul era murdărit de sânge. Picioarele îi tremurau. Se prăvălii și rămase neclintit, doar coșul pieptului i se ridica repede, și la fiecare respirație i se roșea mai adânc. Lângă gât, între picioarele dinainte, sângele vopsea pământul din ce în ce mai mult, aburind ușor în răcoarea amurgului.

Voiam să-mi întorc privirea și nu puteam.

— Săracul Hector! Vai, săracul! șopteam și, în același timp, simțeam că ochii îmi ardeau de o plăcere care mă mustra, și care totuși mi-i pironea spre câinele muribund.

„Asta-i o rămășiță de barbarie, mă gândii frământându-mă. În fața sângelui se trezește fiara încătușată în inima omului… Ce Dumnezeu, îmi dau seama și, cu toate astea!”…

Pe când mă gândeam, mă apropiai binișor. Pata de sânge lângă dânsul se întinsese. Câinele se cutremură într-un spasm greu.

„Acuma a murit… Acuma s-a sfârșit”…

Pe urmă, parcă creierul mi s-ar fi ințelenit. Nu mai puteam să încheg niciun gând. Doar o poftă cruntă îmi zdruncina sufletul: să pipăi sângele cald… Trebuie să-l simt… Vederea îmi era tulburată într-un văl roșu, ca și când toată lumea s-ar fi umplut de sânge fierbinte, din care se înalță aburi amețitori ca o ceață… Mă lăsai pe vine lângă câinele mort, sorbind din ochi numai petele roșii, cari se măreau parcă în nesfârșit… Apoi deodată îmi înfipsei degetul în băltoaca de sânge sub capul câinelui, simțind un fior de groază și de plăcere sălbatecă.

Mă dezmetecii brusc, ca și când aș fi căzut într-o prăpastie.

„Ce-i asta?… Am înnebunit?”…

Îmi ștersei degetul în blana câinelui, ca ucigașul care caută să ascundă urmele păcatului.

„M-a biruit fiara”, mă gândii înfricoșat, pornind grăbit în vale, fără a îndrăzni să mă mai uit înapoi, cu pușca în mână.

Copiii mă așteptau în uliță, înfrigurați de nerăbdare.

— Auzi, că n-a fost turbat câinele cu care s-a bătut Hector!… E al baciului, știi, cel de pe ulița din dos… Ieri l-a adus de la munte…

— Acuma l-am omorât… Acuma degeaba… Acuma…

Ochii îmi erau arși de remușcări rușinoase.

Omul mic și oamenii mari

— Ia seama, Popescule, zise șeful circumscripției, un om cât o prăjină, cu nasul ascuțit și cu mustățile mânioase, că ești de serviciu! Ții minte ordinul domnului prefect?… Ori l-ai uitat?… La ora unu toate localurile de noapte vor fi închise… La unu, toate!… Ia seama, va să zică…

— Am înțeles, don șef! răspunse subcomisarul militărește, adăogând apoi mai familiar: Puteți dormi liniștit, că doar sunt polițist vechi și mă cunoașteți…

Șeful îl privi lung, mormăi ceva, îi întinse mâna și ieși mândru, însoțit până afară de subcomisarul Dumitru Popescu, cu capul gol, strălucitor de respect și repetând mereu:

— N-aveți nicio grije, don șef… Icoana mea e datoria și ordinele superiorilor… Vă salut!… Trăiți!…

Rămas singur, subcomisarul se scărpină în cap oftând, se uită la ceas și-și zise:

— E de-abia opt… Până la unu aș putea trage un puișor de somn… Numai de nu m-ar supăra nimeni…

Își scoase tunica, să n-o boțească, și o agăță în cuier, pe urmă se trânti pe divanul de piele hodorogit, cu fața-n sus, ca să nu doarmă greu.

În biuroul circumscripției era căldură și tăcere, în antreu, pe un scaun fără spetează dormita un sergent, iar din beci se auzea cântecul desperat și falș al unui arestat.

Subcomisarul aștepta somnul cu ochii închiși, mișcând din buze și suflând pe nas din ce în ce mai apăsat. Prin creieri însă gândurile îi alergau valvârtej stârnind întrebări și căutând răspunsuri. De ce l-a privit așa de ciudat șeful?… O fi știind că-i vine greu să execute ordinul domnului prefect, că, de n-ar fi cele de pe de lături, s-o dai dracului de poliție… Parcă șeful zice: „Ia-mi, Doamne”?… Leafa, vai de ea… Cum să-ți hrănești nevastă și copii, să-i îmbraci omenește și să-i încalți, să plătești chirie?… Omul mic e uitat de Dumnezeu, și dacă nu știe să se poarte… Și șeful s-a uitat așa de ciudat… Foarte ciudat… foarte…

Tocmai după miezul nopții se trezi speriat, sărind drept în picioare. Văzând că n-a întârziat, se liniști și murmură căscând:

— Dacă n-am pus pe sergent să mă scoale, de!… Am ațipit nițel… Știu că m-oi fi buhăit… Dar nu-i nimic, la frig trece repede…

Se uită în oglinjoara din perete. Era scund, vânjos, cu fața plină, cu o privire blândă și umilă. Pe frunte îi luceau acuma șiraguri de bobițe de sudoare, ca o coroană de om necăjit.

— Hai, hai la datorie, băiete, nu lenevi! se îndemnă dânsul, îmbrăcându-se tacticos și luptându-se cu moleșeala somnului.

Îmbondorit bine, cu o căciulă de miel în cap, părea mai înalt și impunător. Sculă pe sergent, să aibă grije până se întoarce din inspecție…

Afară viscolea. Gerul pătrundea la os. Pe străzile pustii și albe, vântul aspru stăpânea furios, pleznind când din față, când din spate pe subcomisarul Popescu, care, zgribulit, cotea dintr-o stradă într-alta.

„E bine… Bravo! se gândea trecând pe trotuarele cârciumilor și cafenelelor zăvorite. Oameni de treabă săracii… Cum să nu-i servești?”

Numai la „Cafe de Paris” văzu de departe lumină. Se supără și intră glonț la proprietarul localului.

— Bine, nene Negrescule, se poate?… Așa execuți d-ta ordinul poliției?… Tocmai d-ta, care, de, mă așteptam la un concurs, zău așa…

— Ce să fac, șefule? se scuză proprietarul frecându-și mâinile. Du-te de vezi și d-ta! Numai oameni mari, primul-procuror, judecătorul de instrucție de la a treia, șeful de cabinet de la Interne… Pot eu să-i dau afară, spune?

— Trebuie, nene, dacă-i așa ordinul! zise polițistul mai domol.

— Eu nu îndrăznesc, șefule, iartă-mă… Dă-i afară d-ta, și mă închin! Nu poți zice că-i rea-voință…

Subcomisarul intră nehotărât în sala mare, scăldată în lumină și răsunătoare de veselie. Într-o boxă din fund, înconjurați de o ceată de chelneri, cinci domni cu fețele roșii și două doamne foarte vopsite și decoltate răcneau în cor la lăutarii care nu puteau dibui o anume romanță de amor. În răstimpuri, însă, ciocneau paharele cu șampanie și, în vreme ce ei beau, chelnerii și lăutarii zâmbeau eu admirație… Subcomisarul se opri uluit, cu ochii la dânșii: n-a mințit proprietarul… Uite procurorul, oarecum superiorul lui… Și acuma să se ducă el, biet subcomisar să-l poftească afară? Să se pună el cu toate mărimile astea!… Dar dacă mâine, fiindcă le-a stricat cheful, o să bată un telefon prefectului: uite-așa și-așa, subcomisarul Popescu a făcut și a dres… Mărimile astea cu o singură vorbă pot să-l sufle din slujbă și să-l nenorocească pe toată viața, să rămâie pe drumuri cu nevasta și copiii… Ce să te pui tu, mititel și calic, cu niște oameni mari ca ăștia?… Mai bine, cum zice și nevasta, să cauți să le intri în voie, că de ei

atârnă soarta celor mici… Ba te pomenești că dacă le zic acuma ceva, se supără și mă înjură de mă fac de râsul chelnerilor!…

— Oricum, nene Negrescule, trebuie să le spui d-ta frumos că-i ordinul domnului prefect, zise subcomisarul înfricoșat și zăpăcit. Trebuie, nene! Altfel intru eu în bocluc și ar fi păcat, nene!…

În cele din urmă, proprietarul se înduioșă și se duse la masa boierilor. În clipa următoare toate privirile se îndreptară spre subcomisarul Popescu, ș-apoi câteva glasuri răcniră răgușit:

— Comisarul!… Să vie comisarul să bea cu noi șampanie!…

Popescu salută cu groază și cu respect spre masă, retrăgându-se în același timp spre ușă, ca să scape de manifestația primejdioasă.

Când gălăgia era mai aprinsă, în prag apăru brusc însuși prefectul poliției, înalt, spătos, îmblănit, înșoșonat, cu căciula de lutru trasă peste urechi și cu o havană între dinți. Subcomisarul salută încremenit, vrând să zică „trăiți” și neputând scoate glas. Prefectul însă merse drept la masa chefliilor, unde fu primit cu însuflețire furtunoasă. Dădu mâna cu toți, mângâie pe doamna blondă, ciocni un pahar de șampanie și apoi se depărtă în uralele domnilor. Popescu îi deschise ușa cu plecăciune.

— Ia vino puțin cu mine! șopti prefectul, ieșind.

Pe trotuar, lângă automobilul care pufăia nervos, prefectul scoase un carnet și-i zise sec și tăios:

— Așa-mi execuți d-ta ordinele, ai?… Căști gura la oameni, în loc să…

— Domnule prefect… trăiți! bâlbâi subcomisarul tremurând, e don prim-procuror… e… oameni mari…

Eu am spus că d-voastră ați ordonat…

— Ai spus, ai?… Oameni mari, ai?… Lasă, că te învăț eu cum să-ți faci datoria, domnule! N-ai grije, te învăț!… Numele d-tale?

— Popescu Dumitru, trăiți… Eu cum am putut, don prefect… oameni mari…

Însemnându-l în carnet, prefectul îi mai spuse că are să-l învețe și apoi se urcă în automobil…

A doua zi subcomisarul primi, în scris, învățătura prefectului: amendat cu leafa pe trei zile.

— Ce ți-am spus eu, Popescule? întrebă șeful circumscripției citindu-i pedeapsa. Apoi dacă nu înțelegeți de vorbă, ce să vă fac, domnilor? urmă adresându-se și celorlalți subcomisari de față. Datoria, domnilor! Nu-mi umblați mie cu oameni mari și cu fleacuri! Acuma să te înveți minte! zise

apoi iar către Popescu. Să fi adus imediat jandarmi și cu baioneta să-i fi scos afară!… în fața ordinului nu există nici procuror, nici ministru, nici rege!… Ordinu-i ordin, domnilor!…

Subcomisarul Popescu recunoscu că a greșit și primi amenda cu resemnare. Așa se și cuvine. Dacă s-a uitat că-i cutare și cutare, în loc să fi executat ordinul!… Ce oameni mari? Legea nu cunoaște oameni mari și oameni mici. În fața dreptății toți oamenii sunt la fel… Slujbașul să nu se uite nici în dreapta, nici în stânga, ci drept înainte, cum îi spune legea… Asta-i!…

Totuși, nevestei nu-i mai spuse ce-a pățit. Numai când femeia îi aduse iar vorba de oamenii mari, i-o reteză scurt, zicându-i cu încredere:

— Omu-i om, nevastă, fie că-i mare, fie că-i mic!…

Peste câteva zile însă șeful întrebă, ridicând nasul dintr-o circulară:

— Care-i de serviciu azi, băieți?

— Eu, don șef! strigă Popescu.

— Disează-i bal mascat la „Eforie”, știi?

— Nu știu, don șef, că-s familist și nu obișnuiesc…

— Diseară facem serviciu la bal, ai înțeles?… Dar să fii cu ochii-n patru, că-i foc! Rândul trecut s-au furat acolo paltoane și haine de zeci de mii de lei și acuma domnul prefect ne face pe noi răspunzători de orice pagubă… Va să zică, așa să știi, Popescule!… Ai zece jandarmi!… Să meargă strună!…

— Lăsați, don șef, că-mi cunosc datoria la perfecție! zise subcomisarul clipind jovial.

Seara, subcomisarul Popescu plecă la „Eforie” cu jandarmii și cu un plan foarte chibzuit. Puse doi oameni la intrare, însărcinați să nu dea drumul nimănui fără bilet sau legitimație; astfel e sigur că nu se va putea strecura niciun pungaș… Ceilalți jandarmi fură orânduiți în diferite colțuri ale garderobei, să supravegheze pe oricine s-ar apropia de haine fără drept. El însuși se plimba de ici-colo, cu mâinile la spate, cu chipiul pe ceafă, mulțumit ca un comandant victorios.

Într-un târziu, jandarmii de la intrare opriră pe un boier gras, burtos, cu blana până la pământ și cu joben în cap:

— Bilet sau legitimație!…

— Ce bilet, mă? răspunse boierul ridicând barba și uitându-se peste capul lor. N-am nevoie de bilet…

— Fără bilet nu se poate… Avem ordin…

— Ce ordin, ce nu se poate?! se miră domnul întărâtându-se. Ia dă-te la o parte, țoapă! Aide, că pe urmă…

Subcomisarul, văzând stăruința boierului, interveni grav:

— Vă rog, domnule, jandarmii au ordin… Dacă n-aveți bilet, trebuie să vă legitimați, altfel…

— Eu nu mă legitimez în fața unui subcomisăraș ca d-ta! Știi d-ta cine-s eu?

— Nu vă cunosc, domnule, făcu subcomisarul mai apăsat, și vă rog să vă legitimați dacă vreți să intrați în bal…

— Impertinentule! izbucni boierul nemaiputându-și stăpâni indignarea. Am să-ți arăt eu cine sunt! Am să…

Vru să treacă în sală și întinse brațul să dea la o parte pe jandarmi. Atunci însă subcomisarul, jicnit, răcni:

— Pune mâna pe el, jandarm! Pune mâna!… M-a ultragiat în exercițiul funcțiunii!… Pune mâna!…

În clipa aceea sosi, în capul gol și cu părul mare, președintele balului și, luând respectuos de braț pe domnul gras și furios, zise subcomisarului:

— Se poate să nu cunoașteți pe domnul Davidoglu, șefule? Vai de mine!… Și să-l superi în așa hal?… Dar cine nu-l cunoaște?… E prim-efor, șefule, om mare… Se poate?… Poftiți, domnule Davidoglu, și vă rog foarte mult să scuzați că…

— Ai să vezi tu mâine cine-s eu, obraznicule! strigă Davidoglu subcomisarului, dispărând la brațul președintelui, care încerca să-l potolească.

După ce-i trecu mânia, subcomisarul Popescu se simți mândru și fericit că și-a făcut datoria pe deplin, și a doua zi se așeză tacticos la biurou, chiar în fața șefului, să scrie raportul cuvenit despre cele întâmplate la bal. Când să înceapă, însă, telefonul zbârnăi deodată, parcă mai aspru ca de obicei. Aparatul era în perete, lângă masa lui, încât auzea tot.

— Allo!… Allo!… Aici șeful circumscripției… Vă salut, domnule prefect!…

— Bine, domnule, ce s-a întâmplat aseară ta.

„Eforie”?… Se poate să fie atât de necuviincios subcomisarul d-tale, cu un om mare ca domnul Davidoglu?

Popescu auzi foarte deslușit glasul prefectului prin telefon și, din felul cum a lungit numele lui Davidoglu, a înțeles că era chiar acolo în biurou.

— Domnule prefect, vă rog, zise șeful, șovăind totuși puțin, subcomisarul nu și-a făcut decât datoria și a executat întocmai ordinul d-voastră… Am fost și eu, după incident, la „Eforie” și m-am informat personal.

Absolut toată lumea care a fost martoră întâmplării mi-a declarat că domnul Davidoglu nu numai că a refuzat să se legitimeze, dar a și ultragiat pe subcomisarul Popescu, încât vedeți, domnule prefect…

— Ei, asta-i acuma! mormăi glasul în telefon.

Subcomisarul e dator să cunoască pe oamenii noștri mari și să se poarte cuviincios! Era de datoria lui să…

Popescu, zăpăcit de spaimă, nu mai auzi lămurit decât sfârșitul;

— Comunică deci subcomisarului că l-am amendat cu leafa pe cinci zile, pentru că s-a purtat necuviincios cu publicul!

— Prea bine, domnule prefect! murmură șeful, agățând receptorul. Apoi, întorcându-se și strângând din umeri, adăogă: De, Popescule, ce pot eu să fac mai mult?… Ai auzit?

— Auzit, don șef, rosti subcomisarul foarte răgușit și privind speriat mereu aparatul telefonic. Ce să mai zic, don șef? De… de… de…

Șeful se plimba mormăind printre biurouri, ceilalți scriau tăcuți, și penițele scârțâiau ca niște plânsete înăbușite. Subcomisarul Dumitru Popescu se uita acuma împrejur, neputincios, parc-ar fi cerut ajutor. Se aplecă apoi să înceapă totuși raportul, dar se opri înainte de-a înmuia în cerneală și zise deodată ușurat, ca și când i s-ar fi ridicat o piatră de pe inimă:

— Doamne ferește de ceasul rău, don șef!… Doamne ferește!…

La urma urmelor…

Ignat Pascu, directorul proprietății, își smulse, deodată nasul din dosar, parcă i-ar fi căzut în creștetul capului un strop de apă în clocot.

— Dorina! murmură dânsul, trăgând cu urechea. Ce caută nevasta mea la Faranga?

Faranga, divorțat, bogat și încă în floarea vârstei, era directorul embaticurilor și făcuse curte Dorinei până deunăzi, când Pascu i-a prins mai-mai asupra faptului, dar i-a iertat, fiindcă se. Ferea de scandaluri și, ca om cu socoteală, n-a vrut să-și strice liniștea și casa din pricina unui prieten necinstit… Și totuși, acuma auzea limpede glasul Dorinei în biuroul embaticurilor, despărțit numai printr-o ușă condamnată de cabinetul directorului proprietății.

De indignare, Pascu încremeni pe scaun, lângă masă de scris încărcată cu dosare și fu silit astfel să asculte cu luare-aminte uneltirile vinovaților. Era singur în biurou; dar pe fereastra plouată îl pândea de-afară o zi morocănoasă de sfârșit de toamnă.

Alături, glasurile prindeau din ce în ce mai mult curaj:

— Nu mai pot fără de tine, oftă Faranga, gros și cu foc. Trebuie să ne întâlnim undeva, altminteri să știi că mă omor!

— Sunt nenorocită și desperată, se plânse îndată Dorina. Dar cum să ies în oraș dezbrăcată? Judecă și tu, micule… A venit iarna, și n-am nici haină, nici blană ca lumea… Îți închipui cât de greu îmi vine să-ți spun asemenea necazuri, și totuși, trebuie să-ți spun, căci te iubesc…

Pascu, într-un acces de revoltă, făcu o mișcare scurtă cu scaunul, hotărât parcă să-i prindă a doua oară; chibzuiala și curiozitatea îi stăviliră repede avântul. Totuși, din pricina zgomotului, dincolo glasurile amuțiră, și de-abia după o pauză prudentă se ridică iarăși, fricoasă, șoapta lui Faranga:

— Mi se pare că-i aici Ignat…

— Nu se poate, te înșeli, îi răspunse Dorina, cu siguranță. L-a chemat secretarul general. Mi-a spus aprodul… N-ai grijă…

Apoi, cu încetul, convorbirea reveni în făgașul de adineaori. Faranga îi dădea zor cu întâlnirea, și Dorina se plângea că e dezbrăcată… În sfârșit, cu multe precauții, ca să n-o jicnească, el o rugă să primească un cadou de câteva mii de lei, iar ea, foarte bucuroasă și protestând că nu se poate, primi. Din nenorocire, însă, Faranga, nu avea bani la dânsul și-i ceru voie să-i trimită mâine. Bucuria Dorinei se mohorî pe dată, căci trimiterea era

plină de primejdii, fiind înconjurată numai de spioni de-ai lui Pascu, și… În cele din urmă, tot ea găsi mântuirea: Faranga să puie plicul cu cadoul în mâneca răsfrântă de la paltonul lui Pascu, care, zevzec și nătăfleț cum l-a lăsat Dumnezeu, n-are să bage de seamă nimic. Faranga, mai puțin îndrăzneț, încercă să-i explice că nu-i bine să te joci cu focul, până ce Dorina îi alungă temerile printr-o sărutare zgomotoasă, însoțită de făgăduința solemnă că în mâneca lui Pascu va găsi și răspunsul ei, care va hotărî ceasul fericirii lor stingherite de atâta vreme…

Sătul de câte auzise, Pascu se sculă în picioare și trânti un teanc de dosare pe biurou. Mânia i se potolise, lăsându-i în inimă o amărăciune apăsătoare. În cabinetul lui Faranga se înțelenise o tăcere fierbinte, din care pe urmă se destrămă un foșnet și o șoaptă:

— Du-te, măicuță… a venit Ignat…

Peste câteva clipe, Dorina intră strălucitoare la Pascu și-l sărută prelung.

— O, micule, cât muncești tu pentru nevestica ta!… Ai avut vreo supărare de ești așa de abătut?

Îndrăzneala ei îl dezarmă cu desăvârșire; îi răspunse încurcat:

— Nimic… de-ale slujbei… secretarul general…

— Așa-i slujba, micule, oftă ea cu compătimire de teatru, adăogând însă imediat, foarte veselă: Am trecut pe-aici numai să-ți spun o veste minunată. Știi, am fost pe la mama, chiar de la ea viu, și i-am cerut de la obraz vreo zece mii de lei, ca să mă îmbrac de iarnă… De ce să te mai plictisesc pe tine, când mama, slavă Domnului, are destule parale?… N-am făcut bine?

— Da… mama are, zise Pascu mai nervos, cotrobăind într-un sertar, ca să nu izbucnească.

Dorina mai ciripi vreo cinci minute, încântată și fericită. Apoi plecă fredonând, lăsând în urma ei o dâră de parfum.

Pascu rămase uluit, cu ochii după ea, gândindu-se ce să facă acuma? Se zbuciumă zadarnic; nu se putu hotărî. Știa însă că Dorina va minți, se va jura, va protesta și-l va convinge că nu-i nimic adevărat. Dacă a fost ea în stare, după ce a iertat-o ca un cavaler, să mai vie la minister și să intre la Faranga fără teamă și fără rușine… De altfel, după-amiazi, Dorina aduse iar vorba despre mă-sa, povestindu-i din fir în păr cum a luptat până ce i-a smuls făgăduința că-i va da negreșit banii, încât Pascu trebui să-i mulțumească frumos că l-a scăpat de niște cheltuieli așa de urgente.

A doua zi, la biurou, scoțând capul după un servitor care adormise pe coridor, Pascu zări pe Faranga umblând de ici-colo, grăbit și nerăbdător, și

înțelese că într-adevăr vrea să se țină de vorbă. Întâi se supără și se gândi să-l tragă la răspundere, dar pe urmă cumpăni bine lucrurile, își luă seama și, punând subțioară câteva dosare, porni la secretarul general. Se întoarse tocmai peste o jumătate de oră și, cu bătăi de inimă, se aruncă la paltonul ce atârna nevinovat în cuier. Și în mâneca răsfrântă găsi un plic, și în plic, înfășurate într-o duioasă scrisoare de dragoste, zece hârtii noi de câte o mie. Atunci Pascu se așeză la biurou, citi scrisoarea cu atenție, se ridică iar în picioare și stătu un răstimp, uitându-se spre fereastră, cu banii într-o mână și cu răvașul de iubire în cealaltă. Apoi brusc deschise un sertar și ascunse hârtiile într-un regulament de împroprietărire, iar scrisoarea o rupse în bucățele foarte mici și o zvârli în foc, mormăind cu o strângere din umeri:

— Da urma urmelor… Să vedem… Adică de ce să-mi fac eu atâta inimă rea?

În poarta ministerului, ieșind de la slujbă, se întâlni cu Faranga, dar trecu nepăsător, legănându-și ca de obicei mâna dreaptă… Acasă nevastă-sa îl întâmpină în antreu și, cu mare explozie de drăgălășie, îi ajută să-și lepede paltonul și se grăbi să i-l scuture cu însăși mânușița ei și să-l perie cu măturică, înainte de a-l agăța în cuier. Pascu îi mulțumi și intră liniștit în sufragerie. Dorina îl ajunse din urmă, repede și cu drăgălășia potolită… Potrivindu-și șervetul la gât, bărbatul o întrebă, îngrijorat:

— Unde mi-ai pus paltonul, dragă, că am niște hârtii oficiale…

Femeia îi aruncă o privire disprețuitoare.

— Poate dorești să ți-l servesc la masă?… Vezi, așa ești tu… Niciodată nu știi să prețuiești o gentilețe…

Apoi toată după-amiaza Dorina se perpeli și bufni fără astâmpăr. Totuși, la cină, Pascu îi mai zise, ca din întâmplare:

— Ei, ce-ai făcut cu mama? Ți-a dat banii?

De data aceasta însă Dorina izbucni:

— Firește, eu să mă milogesc, și d-ta să huzurești… Destulă rușine că nu ești capabil nici măcar să mă îmbraci, de-am ajuns să nu mai pot ieși pe stradă! În schimb, scandaluri de gelozie știi să-mi faci… Ehei, proastă mai sunt eu, bine a zis cine a zis!

Pascu înghiți ca un filosof și pe urmă dormi scăldat.

Dimineața, mergând la slujbă, își pipăi mâneca să vadă de nu-i duce lui Faranga vreo somație. Pe la zece îl chemă ministrul și-l ținu zece minute. Când se întoarse, își găsi paltonul pe jos, cu cheotoarea ruptă, iar alături auzi pe Faranga răcnind la cineva și bătând cu pumnul în masă…

Trei zile gustă Pascu plăcerea zbuciumărilor altora. A patra zi, însă, cântărind o rezoluție pentru o chestie încurcată, se pomeni cuprins de îngrijorare.

Dăduse adineaori peste hârtiile de o mie, și acuma îi veni în minte că afacerea aceasta nu se poate opri aici. Odată și odată trebuie să se afle că banii lui Faranga s-au împotmolit în mâneca lui, și atunci?… Și baremi de-ar fi păstrat scrisoarea de dragoste!

La masă, în vreme ce Dorina, tăcută și melancolică, stătea cu privirea în farfurie, Pascu îi zise cu blândețe:

— Mi se pare că mama ta nu se mai îndură să te ajute!

Dorina ridică ochii, înțepată și gata să-l fulgere.

Dar el, cu o energie neobișnuită, o domoli și urmă:

— Mama ta ți-a făgăduit și nu ți-a dat, eu nu ți-am făgăduit și uite… ți-am făcut rost… ca să nu mai fi dezbrăcată…

Își șterse gura cu șervetul, scoase portofoliul, numără banii și-i întinse peste masă cu un zâmbet de cuceritor. Dorina se uită o clipă cu spaimă la dânsul, apoi alergă și-l îmbrățișă, gâlgâind:

— O, micule drag, iartă-mă… inimă de aur.

Casa se umplu iar de veselie și de planuri de cumpărături. În amurg, însă, Dorina căzu pe gânduri și îl întrebă de unde a luat atâția bani? Pascu improviză o minciună complicată și ea îl crezu, dar cu o fluturare de surâs în colțul buzelor.

A doua zi Pascu plecă la minister mulțumit ca înainte de a-și fi prins nevasta cu Faranga. De-abia în biurou își aduse aminte de mâneca paltonului. O pipăi cu încredere și înlemni. Descoperi un plic mititel, fără adresă și nelipit, iar înlăuntru numai trei cuvinte: „Ești zevzec! Dorina."

„Uite fericirea mea", își zise Pascu, înseninat, punând plicul la loc.

Se duse îndată la arhivă, după un dosar, ca să poată Faranga să-și ia răspunsul. Se întoarse înapoi fluierând ca un copist amorezat. Când să se așeze însă la biurou, îi răsări în minte o întrebare: de ce oare n-a fost pe plic nicio adresă? Se uită spre palton și văzu că Faranga umblase la scrisoare. Acuma îi părea rău că n-a examinat mai de aproape plicul. Dar Faranga i-a boțit de tot mâneca… Vrând s-o potrivească, simți ceva. Plicul. Va să zică, Faranga l-a citit și l-a pus înapoi?

Pascu rămase cu plicul în mână și cu o îndoială nouă în suflet. Nu mai știa ce ține între degete: fericire sau nefericire… Apoi, ridicând din umeri resemnat, aruncă plicul în foc, murmurând:

— La urma urmelor…

Cumpăna dreptății

I

— Gaz!… Hai gaz!… Am sosit cu gaz! mormăi Șulăm intrând, cu cobilița pe umăr, în curtea avocatului Miliță Dogaru.

Portița de fier se închise singură în urma lui. Duzii bătrâni, străjerii porții, își întindeau umbrele pe prundișul curat, care scârțâia umed subt bocancii scorojiți. În mijlocul curții, casa veche, văruită de curând și cu coperișul de tinichea nouă, se scălda încă somnoroasă în bătaia Soarelui de dimineață, sclipind și scânteind raze albe în toate geamurile… Șulăm ocoli cu băgare de seamă treptele de piatră și se îndreptă spre fund, până la ușa bucătăriei, unde, lăsându-și jos bidoanele pline și așezându-le binișor, ca să nu se răstoarne, repetă mai dulce și trăgănat:

— Gaz… gaaz… gaz…

Peste câteva clipe îi răspunse din bucătărie un glas jovial:

— Bine că veniși, jupâne… prea bine… Stai nițel… numai cinci minute…

— Stau… iacă stau, murmură Șulăm cu o resemnare firească, ridicând ochii spre casa avocatului și privind-o ca și cum s-ar fi întrebat cât o fi costat reparația, și mai ales coperișul cel nou.

Așteptă așa vreun sfert de ceas. Era om trecut de șasezeci de ani, deșirat și puțin adus de spinare, cu hainele îmbâcsite de pete și miros de gaz… De subt pălăria soioasă i se zbârlea părul lung, amestecându-se cu barba lățoasă cafenie, în care firele argintii se puteau număra pe degete. Ochii negri, mici, împrejmuiți cu mii de zbârcituri, se ascundeau în fața păroasă ca două mărgele de sticlă…

Bucătăreasa se ivi în sfârșit în prag, voioasă, suflecată, roșcovană și zâmbitoare, răspândind în răcoarea curții o undă de ceapă tocată și de aburi… Șulăm o cântări puțin din ochi și, înainte de-a apuca ea să deschidă gura, îi zise bănuitor:

— Ai spus că azi îmi plătiți?…

— Am spus, jupâne, făcu bucătăreasa, pierzându-și brusc zâmbetul, vezi bine c-am spus, dar acum boierul nostru doarme, și n-avem voie să-l sculăm pentru nimica-n lume… Eu și aseară i-am spus că iar o să vii azi după bani și că ni s-a isprăvit gazul… Cine să se înțeleagă cu dumnealui? Zice să-ți spun să mai aștepți, că săptămâna viitoare o să-ți plătească tot…

— Ce săptămâna viitoare?… Ce să aștepți? se miră Șulăm. Ce?… Asta-i vorbă?… Apoi eu nu mai vreau săptămâna viitoare, auzi?… Mie-mi trebuie gologani, că eu n-am capital să aștept iar săptămâna viitoare!… De trei săptămâni, mereu săptămâna viitoare…

— Lasă, jupâne, că doar n-o să înșele boierul pe unul ca dumneata, ce Dumnezeu! îl întrerupse bucătăreasa cu o mândrie aproape disprețuitoare.

Glasul și fața femeiei umplură deodată de mânie pe Șulăm, care începu să răcnească, scos din fire și bălăbănind cu amândouă mâinele, ca și cum ar fi vrut să se ferească de un vrăjmaș:

—Apoi atunci de ce umblă să mă înșele?…

N-are de unde să-mi plătească?… De ce nu vrea să-mi plătească?… Că eu acuma nu vreau să mai aștept, auzi? Nu vreau și nu vreau!… Mie să-mi dai banii, că eu n-am furat gazul! Eu am plătit de la mine trei vedre de gaz și vi l-am dat pe datorie… Eu nu pot, nu pot… nu pot…

Se făcu vânăt la față strigând, barba creață îi juca înfrigurată, iar ochii i se umflară, stând parcă să sară din orbite.

— Vai de mine, jupâne, se cruci bucătăreasa cu obrajii lucitori. Ce-i cu dumneata?… Cu mine ți-ai găsit să te sfădești?… Boierului să-i spui ce spui, că dumnealui e stăpânul!

— Eu pot să-i spui orișicui… Mie nu mi-e rușine pe banii mei, că eu muncesc de-mi zdrobesc oasele… eu… eu…

Se opri brusc și rămase cu ochii în ochii femeiei, care stătea în ușa bucătăriei. Uimirea ei îi stinse furia ca un pahar de apă peste un chibrit aprins fără rost. Mai bolborosi de câteva ori „eu… eu”… din ce în ce mai încurcat și mai domol, apoi barba i se mototoli pe piept, acoperindu-i gulerul sclipitor de murdărie.

Casa avocatului era într-o stradă tăcută. Zgomotul orășelului tremura blând, înăbușit în văzduh, cu sfiala unui zumzet de stup harnic. În curte însă stăpânea numai duduitul focului din bucătărie și hârâitul oalelor de pe vatră…

Șulăm, între tinichelele cu gaz, părea un par mâncat de carii, gata să se prăvălească la o suflare de vânt. Respira greu. Buzele îi ticăiau. Mâinile, lăsate moarte în jos, i se zvârcoleau nervos în răstimpuri.

— Acu eu ce să fac? șopti într-un târziu, umil, rugător. Că mie-mi trebuie bani, că eu trebuie să plătesc, că pe mine nu mă așteaptă, că eu…

Începu să se legene pe picioare ca la rugăciune și înălță privirile spre cerul alburiu… în creieri i se vălmășeau vertiginos gânduri și amintiri, toate

deopotrivă de ațâțătoare. Miliță Dogaru caută să-l înșele, asta-i sigur, și deaceea îl tot amână cu plata de pe o săptămână pe alta… Miliță Dogaru, avocat bogat, nu i-ar putea arunca lui câțiva poli dacă ar vrea să plătească?… Adică s-a apucat el, la bătrânețe, de negoț cu gaz, ca să-l tragă pe sfoară tocmai un om care se joacă cu banii? El a muncit din greu o viață întreagă, și a suferit, și s-a trudit de și-a crescut copiii: doi feciori însurați și cu prăvălii, unul la Craiova, altul la București; trei fete măritate și înzestrate… Muncește bucuros și azi, cutreieră ulițele orășelului cu cobilița în spinare și se hărțuiește cu platnicii răi, fiindcă nu-l rabdă inima să stea degeaba, dar de ce să-l înșele Miliță Dogaru?

Cu cât se gândea mai mult că vrea să-l înșele, cu atât mânia neputincioasă i se înfigea mai tare în suflet. Se uită iar în ochii bucătăresei, lung, parc-ar fi vrut să-i scruteze adâncurile creierilor, apoi o întrebă cu imputare și plângător:

— De ce umblați voi să mă înșelați pe mine?

Femeia râse deodată, ca și când ar fi auzit o glumă, se bătu cu palma peste gură și răspunse:

— Ia fugi, jupâne, că mă faci să și râd cu prostiile astea!

Șulăm clătina din cap, mai necrezător, și întrebă mohorât:

— De ce nu plătiți, de ce nu…

— Acu lasă, nu mă ține de vorbă, că-mi dau oalele-n foc, jupâne, îl întrerupse bucătăreasa, nerăbdătoare. Măsoară mai bine cinci chile de gaz, și lasă, că-ți plătește conașul… Hai, repejor!

Atunci Șulăm, scos din minți, prinse iar a răcni:

— Ce?… Ce?… Să-ți mai dau gaz tot pe datorie? Ca să mă înșelați mai bine?… Eu nu dau nimic, auzi tu? Nu dau și nu dau, auzi? Dar să-mi plătiți, uite-acu, toată datoria, toată… toți banii mei… toți…

— Taci, jupâne, nu țipa, că scoli din somn pe boieri și te aud vecinii! zise femeia, încercând să-l potolească.

Dar Șulăm nu mai vedea, nu mai auzea, ci urla într-una, răgușit, amenințând cu pumnii casa avocatului:

— Mie nu-mi pasă de vecini și de nimeni pe banii mei și pe munca mea!… Eu nu înșel pe nimeni, dar voi sunteți înșelători și hoți, că umblați să furați pe un om sărac!… Hoți sunteți, să știi tu, hoți, hoți!…

— Ce-i aici? răsună deodată, dinspre scara de piatră, glasul avocatului.

Miliță Dogaru, în halat, cu boneta de noapte în cap, se apropie furtunos, cu mustățile cărunte, ciufulite, cu somnul în ochi, repetând:

— Ce s-a întâmplat aici?… De ce zbieri, jidane?

Șulăm îi ieși înainte câțiva pași, sfidător, strigând:

— Io-s jidan, dar dumneata vrei să mă înșeli!… Să-mi plătești gazul, să-mi plătești…

Avocatul avu o fulgerare de șovăire în fața îndrăznelii neașteptate, dar în clipa următoare își încleștă stânga în barba lui Șulăm, și cu dreapta începu să-i care la pumni peste cap, mormăind înfundat:

— Îndrăznești, târtane?… Îndrăznești?… Îndrăznești?…

Furia găzarului pieri ca prin farmec după prima lovitură.

— Ce… ce… mă bați, coane Miliță? bâlbâi dânsul, dându-se înapoi și încercând să-și scape barba din mâna avocatului.

— Îndrăznești.?.. Îndrăznești? repeta Dogaru, izbindu-l tot mai cu sete și gâfâind din ce în ce mai greu.

Subt ploaia de lovituri, Șulăm căzu grămadă între bidoanele cu gaz. Pe nas porni a-i curge un fir de sânge negricios, mânjindu-i mustățile și prelungindu-i-se pe barbă. Îi bubuia capul și i se părea că a început să se învârtească și curtea nebunește. Buzele lui însă bolboroseau mereu:

— Ce… ce… pe banii mei… coane Miliță…

Văzându-l jos, avocatul se potoli, își îndreptă halatul boțit și strigă obosit:

— Aide, piei din ochii mei, târtane, că-ți zdrobesc căpățâna!… Nerușinatule și ticălosule!

Bucătăreasa, care încremenise în ușă de spaimă, acuma ajută lui Șulăm să se ridice de jos, îi dădu pălăria și-i zise cu milă:

— Du-te, jupâne, du-te cu Dumnezeu…

— Plec, iacă plec, murmură ovreiul uluit, strângându-și măsurile împrăștiate. Plec… Io… pe banii mei… la bătaie…

își luă cobilița pe umăr și se îndreptă spre poartă, în vreme ce avocatul intră în casă, bufnind răcorit:

— Fire-ai al dracului de jidan, fără rușine…

La poartă, Șulăm își șterse nasul, își aduse aminte că a căzut peste bidoanele pline și se gândi: „Bine că nu s-a vărsat gazul”…

În uliță se opri, se uită înapoi și bolborosi mirat:

— De ce să mă bată pe banii mei?… Ce i-am făcut eu să mă bată din senin?…

Bucătăreasa stătea în același loc, ținându-se cu mâna de falcă, parcă ar fi așteptat o urmare…

II

Șulăm o apucă în dreapta… își ștergea mereu nasul cu mâneca stângă și, pipăindu-și fruntea și tâmplele, simți că i-au ieșit cucuie în locurile ghionturilor. Capul îi vâjâia de durere. Întâmplător văzu urme de sânge pe mâneca hainei și se sperie și iar murmură:

— Bătaie… pe banii mei…

Totuși, îi veni în minte că încă n-a vândut nimic azi și își zise că urâtă saftea a făcut. Se dusese înadins la Miliță Dogaru tocmai ca să înceapă ziua cu bine, și, când colo… Dar asta nu se poate să rămâie așa! Nu se poate… El bătaie n-a mâncat niciodată, că s-a ferit de pozne și de oameni răi, și mai bucuros s-a lăsat păgubaș decât să pățească cine știe ce. Și acuma, la bătrânețe… pe banii lui…

în colțul străzii simiți că îl apasă prea rău cobilița, mai rău ca totdeauna, deși o mutase de câteva ori de pe un umăr pe cellalt. Își șterse fruntea îmbrobonată de sudori și atunci îi trecu prin minte: „Am să-l dau în judecată, să-mi plătească și bătaia”…

Dar numaidecât se gândi că judecata e cu multă cheltuială și cu două tăișuri, chiar când ai de-a face cu oameni de seama ta… Cum să se ia el la harță cu Miliță Dogaru, singurul avocat în târgușor, care a făcut avere din pricinile altora! Ar mai fi, ce-i drept, un avocățel ovrei, Iosipovici, acioat aci de vreo doi ani, tinerel, slăbuț, cu patru copii, trăind mai mult din mila lui Dogaru, fiindcă toată lumea trage la cel cu greutate… Apoi dacă-i așa?…

Zăpăcit și socotind că totuși asta nu poate rămâne baltă, Șulăm se pregătea să plece mai departe, să mai chibzuiască… în clipa aceea se pomeni cu institutorul Dimitrie Popescu, spin, cu ochi fierbinți.

— Noroc, jupâne Șulăm, noroc! strigă institutorul de departe, amical și puțin jenat, ca datornicul care ar vrea să plătească și nu poate. Ai pornit cu noaptea în cap la muncă…

Șulăm mormăi ceva necăjit, amintindu-și că și Popescu îi datorește câteva chile de gaz, și vru să-și vază de drum. Atunci însă institutorul, care zărise petele de sânge, îl întrebă spăimântat:

— Da’ ce-i, jupâne, cine te-a umplut de sânge?

Bătrânul, bucuros că a găsit cui să se jeluiască, își descărcă inima în două cuvinte. Institutorul se revoltă:

— Cum se poate asemenea barbarie?… Asta-i… asta-i nemaipomenit, e ceva… ceva… prea din cale-afără! Trebuie să-ți dea socoteală… Hai cu mine, domnule!

Găzarul încercă să se codească, dar Popescu nu-i dădu răgaz, îl apucă de mână și strigă:

— Da' ce crede domnul Dogaru, că asta-i țară de ha ram? Să bată pe oameni așa, tam-nesam?… Apoi, dacă-i așa, o să-i arătăm noi că mai este dreptate pe lume, domnule! N-ai nicio grije, că-i arătăm noi!…

Indignarea institutorului stârni o nouă undă de mânie în sufletul lui Șulăm, care, mergând, se tânguia din ce în ce mai dârz:

— Și încă pe banii mei, domnule Popescu!… Și bătaie…

Ieșiră în piață, și Popescu îl opri în fața unei căsuțe cu curte mare și cu grădiniță de zarzavaturi. Acolo ședea cu chirie avocatul Iosipovici care, dornic de muncă și de clienți, se scula foarte de dimineață. Ferestrele erau deschise. Un pici sprinten, cu ghiozdanul subțioară, tocmai ieșea pe poartă, plecând la școală.

— Stai, Mișule! zise institutorul. E acasă tăticul?… S-a sculat?

— S-a sculat de mult, răspunse copilul, strigând spre casă: Tăticule! Tăticule!

Într-o fereastră apăru capul lui Iosipovici, tuns la piele, întrebător.

— Eu sunt, domnule Iosipovici, glăsui Popescu, intrând în curte cu Șulăm de mână. Să mă ierți că te deranjez așa de dimineață, dar când vei auzi despre ce e vorba, ai să te iei cu mâinile de păr…

— Poftim, poftim! zise avocatul intrigat, adăogând către servitoarea care deretica prin odaie: Aide, Leanco, isprăvește și închide geamurile, că vin niște clienți…

Lângă scară, Șulăm se opri încurcat:

— Cu marfa ce fac acuma?

— Lasă bidoanele afară, jupâne, că aici nu fură nimeni, îl învăță institutorul.

Pentru orice întâmplare, bătrânul luă cu sine baremi măsurile… Avocatul îi întâmpină în capul scării, frecându-și mâinile. Când îl văzu, Popescu simți un fior ciudat în inimă și deodată, trăznindu-i prin minte că Miliță Dogaru e președintele eforiei școlare, se gândi uimit: „Oare ce m-oi fi amestecând eu unde nu-mi fierbe oala?”

— Încă o dată, domnule Iosipovici, iartă-mă că… bâigui institutorul cu un surâs zăpăcit, dar e un caz foarte… Știi, e într-adevăr ceva…

interesant…

Iosipovici îi conduse în biroul de unde servitoarea venea cu mătura și fărașul. Pendula bătea solemn opt. Popescu tresări cu un suspin de ușurare și zise foarte grăbit:

— Vai, Doamne, opt… opt, și directorul meu știi cât e de afurisit, domnule Iosipovici… îmi pare nespus de rău că nu mai pot zăbovi, dar jupânul o să-ți spuie și ai să vezi cât e de… de interesant… Te rog din suflet, domnule Iosipovici, și… la revedere… Spune-i tot, jupâne, și să ai toată încrederea în dumnealui, că-i om de inimă…

Dădu mâna cu avocatul și chiar cu Șulăm, și se repezi afară, parcă i-ar fi fost frică să nu-l cheme înapoi.

Iosipovici examină câteva momente pe Șulăm, rece, nehotărât, până își aduse aminte că găzarul, deși zdrențeros, are faima de om cu stare. Atunci se mai însenină, îi arată un scaun să șază, și apoi îl întrebă cu glas mătăsos și frecându-și iar mâinile:

— Ei, ce-ai pățit, bătrâne?… Te-a bătut cineva?… Că te văd cam scărmănat…

Șulăm se așeză, fără curaj. Plecarea institutorului îl opărise, oricât își zicea în gând că slujba-i slujbă… Despre Iosipovici știa că nu ține legea și nu mănâncă cușăr, prin urmare e ca și un străin… Se scărpină în cap și nemeri peste cucuiele care iar începură a-l durea. Privi în ochii avocatului, strălucitori de îmbărbătare profesională.

— M-a înșelat, domnule avocat, și m-a bătut, mormăi bătrânul cu o șovăire. Uite-așa, fără nicio vină… din senin…

— Hm… da, negreșit, făcu Iosipovici, devenind grav, ca să arate cât de mult se interesează de soarta clientului. Da… Dar ar fi bine să-mi povestești mai pe larg, tot… Nu te sfii de loc!… Avocatul e ca și duhovnicul.

Îi zâmbi foarte dulce, cântărind în sine dacă o fi având găzarul destule parale să plătească un onorar mai serios… Șulăm, înfierbântându-se, își pierdu șirul, vorbi verzi și uscate, încât avocatul trebui să-l întrerupă:

— Perfect… am înțeles tot, dar cui ai dat gazul, cine te-a bătut?

Șulăm se uită la el bănuitor și zise:

— Adică nu ți-am spus?… Apoi cine să fie, nu-ți închipui?… Miliță Dogaru!

Iosipovici nu-și putu ascunde un gest de mirare, într-o singură clipire își făcu socoteala că el, care trăiește din prietenia lui Dogaru, susținând asemenea reclamație împotriva binefăcătorului său, și-ar zdrobi cariera și s-

ar face imposibil în orășelul acesta… Astfel, în clipa următoare, zise plin de uimire: ;

— Miliță Dogaru?… Nu se poate!… Avocatul, zici?… Conu Miliță?… Peste putință, domnule!… O lume întreagă îl cunoaște om pașnic, milos și suflet de aur…

Șulăm îngălbeni și se sculă în picioare, bolborosind:

— Dumneata zici că nu se poate, dar eu simt și acuma că s-a putut… M-a umplut de sânge… și… uite mâneca hainei…

Iosipovici, ca să-și biruie încurcătura, își aruncă ochii pe biurou după ceva, zicând:

— Și-acum ce vrei d-ta?…

— Ce vreau? făcu Șulăm aproape indignat. Apoi de ce am venit eu aici?… Și d-ta de ce ești avocat?…

Răspunsul și mai ales tonul găzarului enervă pe Iosipovici. „Vorbește cu mine parcă i-aș fi slugă, se gândi dânsul. Nu-i de mirare că Dogaru l-a luat la palme… O fi fost necuviincios de l-a scos din țâțâni"… Totuși, se mai stăpâni.

— Avocatul nu te poate învăța ce să faci d-ta, ci numai cum să faci!

— Eu nu știu chițibușerii de-astea, că de-aș ști n-aș mai fi venit de loc la d-ta… Eu știu atâta, că am mâncat bătaie de pomană, și nici măcar datoria nu mi-a plătit-o… Eu vreau dreptate!

Iosipovici înțelegea lămurit că Șulăm umblă să vâre zâzanie între el și Miliță Dogaru și simțea că nu trebuie să se lase. Când în orășel sunt numai doi avocați, doar n-o să se dușmănească din pricina unui bătrân obraznic, care, la urmă, o să-i scoată ochii cu vreun pol și o să plece pe-aci încolo. Ar fi nebun să-și compromită el interesele pentru…

— Ascultă, bătrâne, vorbi dânsul deodată, apropiindu-se. Ceea ce vrei d-ta să faci nu-i nici cuminte, nici frumos…

— Dar ce-a făcut dumnealui e frumos? întrebă găzarul repede.

— Dacă vrei să fii om de treabă, ascultă-mă pe mine, urmă avocatul, netinând seamă de întrebarea lui. Nu zic, și recunosc chiar că la o mânie se poate să se fi iuțit și domnul Dogaru… Oameni suntem cu toții, nu-i așa? Dar, gândește-te bine, cu mâna pe conștiință, cine l-a supărat? De ce s-a înfuriat omul pașnic, stimat și iubit de toată lumea care îl cunoaște?.. Ești cam aspru la vorbă, bătrâne, și de, nu toți oamenii sunt răbdători ca mine, să-ți treacă cu vederea…

— Adică d-ta crezi că eu sunt de vină? se holbă Șulăm.

— N-am spus că numai d-ta, Doamne ferește! protestă avocatul. Nu!… Am dorit doar să-ți arăt că nimeni nu lovește fără pricină, adică fără să fie provocat, și cu atât mai puțin conu Miliță… Cât că te-ar fi înșelat, nici să nu mai spui nimănui, fiindcă domnul Dogaru e o persoană cu avere și cu greutate, în sfârșit, un om prea cinstit…

Șulăm se apucă cu mâinile de cap și începu să se tânguiască:

— Ai-vai… Dumnealui e prea cinstit, iar eu sunt necinstit pe munca mea și pe marfa mea, pentru că dumnealui nu vrea să-mi plătească… își curmă brusc jelaniile și se apropie de Iosipovici cu niște scăpărări de ură în privire, continuând cu o voce înecată: Domnule avocat, văd bine că pe d-ta mai mult te doare conu Miliță Dogaru decât durerea mea… Dar eu vreau dreptate, domnule avocat! Eu pentru dreptate am venit la d-ta!

— Iar eu sunt dator, înainte de-a lua un proces, să arăt omului calea cea bună! răspunse avocatul jicnit.

— Mai bine nu mi-ai arăta nimic, că pricep eu unde bați d-ta! strigă Șulăm aprins.

— Omule, eu am foarte multă răbdare, dar nu uita că toate obrăzniciile au margini! zise Iosipovici de-abia stăpânindu-se și încheindu-și nasturii hainei. Când te învăț cum e mai frumos și mai…

— Ți-am cerut eu să mă înveți? se răsti găzarul furios. Eu îți cer să-mi faci o jalbă… eu cer dreptate… eu…

— Ei, destul, s-a isprăvit! izbucni Iosipovici. Am terminat cu d-ta! Dacă nu știi ce-i omenia, aide, imediat să ieși afară!

— Nu ies! se încăpățână Șulăm, fără să-și mai dea seama ce zice. Nu vreau să ies!… Să-mi faci jalba, că de-aceea ești avocat!… Până nu-mi faci, nu ies!

Iosipovici sări înțepat, parcă i-ar fi tras o palmă:

— Ce?… Ce?… Nu ieși?… Cum ai zis?… Din casa mea?…

Îl înhăță de guler și îi făcu vânt spre ușă. Atunci însă Șulăm, clocotind de revoltă, prinse a ocărî și a răcni:

— Rușine să-ți fie, domnule! Asta-i dreptatea… asta…

Iosipovici se repezi la dânsul și-l plezni cu dosul mâinei peste gură, gâfâind:

— În casa mea… mă insulți?… Aa, derbedeule!.. Mă și insulți?… Ieși afară, tâlharule!… Afară!… Marș!

Îl scoase din odaie în pumni și palme, țipând tot mai furios:

— Afară, obraznicule!… Ticălosule!… Nemernicule!…

Auzind gălăgia, nevasta avocatului sosi la fața locului, desperată, și se agăță de brațul bărbatului.

— Astâmpără-te, Mișule, să nu-l omori!… Știi că ai mâna grea, Mișule, vrei să te nenorocești pentru un tâlhar?…

Șulăm se rostogoli pe scară, cu măsurile în mină, și se trezi tocmai lângă bidoanele pe care le lăsase afară.

— Va să zică, iar bătaie?… Numai bătaie?… Bine… Mie nu mi-e frică… Eu vreau dreptate… O să vedem dacă-i dreptate…

Ieșind pe poartă, cu cobilița pe umăr, mormăia amenințător:

— Adică așa merge? Cu bătaie?… Așa crezi d-ta?… Crezi că eu n-am gură?…

III

Nu simțea nicio durere, într-atât îi era sufletul otrăvit de revoltă. Mergea foarte grăbit, fără să-și dea seama unde se grăbește, și cotea din stradă în stradă, cu o siguranță deplină… De-abia în fața judecătoriei de pace, văzând niște grupuri de țărani care-și așteptau rândul, se gândi că nu poate intra cu bidoanele, în același moment însă își zise că prăvălia grecului e numai la câțiva pași, și că grecul e om cumsecade, își lăsă gazul în seama prăvăliașului și alergă la judecătorie. Trecu printre oameni, ca și când n-ar fi văzut pe nimeni…

În sala de așteptare furnicau împricinați și funcționari. Șulăm prinse din aer vorbele unui practicant tânăr, cu degetele murdare de cerneală, cu creion după ureche și cu dosare subțioară:

— Domnul judecător?… Da, da… a venit… adineori…

Bătrânul se năpusti asupra practicantului.

— Domnule… domnu… Eu am o jalbă la domnul judecător pentru bătăi…

— Pe coridor înainte, ușa a treia, stânga, strigă practicantul, fără a-l privi măcar, continuând mai încet o convorbire cu un țăran chiabur de la care nădăjduia ceva.

Nici Șulăm nu-i ceru alte deslușiri, ci o luă repede pe coridor, numărând cu mare grije ușile de pe mâna stângă. A treia era păzită de un aprod mustăcios, cu degetele pe clanță, înconjurat de câțiva oameni îmbătrâniți de așteptare.

— Am o jalbă pentru bătăi, zise Șulăm cu o mândrie de erou, făcându-și loc cu coatele și dând să intre peste paznicul care îi puse mâna în piept, acoperind ușa cu tot corpul.

— Stai, jupâne, hoo… c-aici e cu rânduială! făcu aprodul supărat. Don judecător de-abia a sosit, și are de lucru cu don grefier… Puțină răbdare! adăogă apoi mai indulgent, aruncând o privire blajină spre un țăran cu capul gol, care îi strecorase adineaori câțiva lei.

— Bine, dar eu sunt grăbit, că-s negustor, stărui Șulăm.

— Oi fi, nu zic, se poate… Parcă dumnealor nu-s? sfârși aprodul liniștit de tot, cu un zâmbet de complicitate spre țăranul său.

Șulăm stătea pe spini. Se uită împrejur și întâlni numai ochi resemnați. Pricepu că trebuie să aștepte și porni să se plimbe de ici-colo prin coridor, mormăind în neștire.

Din sala de așteptare venea mai gros murmurul oamenilor… Lui Șulăm i se părea că vremea nu se urnește din loc oricât grăbea el pașii. De emoție și nerăbdare îi asudase capul, și perciunii de pe tâmple i se înmuiaseră. Încercă să-și rânduiască gândurile, ca să poată povesti lămurit judecătorului ce a pățit, și nu izbutea.

Apoi, văzând că țăranul intră, se apropie iar de ușă, cu o privire imploratoare spre aprodul fără milă, care îi răspunse printr-o ridicare de umeri semnificativă. Luminat deodată, se dădu puțin mai la o parte, scormoni o bancnotă unsuroasă dintr-un buzunar ascuns și i-o strecoră în palmă.

— Numai nițeluș, jupâne… numaidecât îți vine rândul și d-tale, că ești bătrân și necăjit, zise aprodul, pipăind hârtia, îmblânzit.

În sfârșit, Șulăm se pomeni în fața judecătorului, om slab, galben, fără mustăți, cu părul lins, așezat în dosul unui biurou, de subt cărei se întindeau. Afară ghetele foarte lustruite. În picioare, lângă biurou, stătea grefierul, vânjos și negricios ca un urs… Judecătorul se uită întrebător la Șulăm…

— Domnule judecător, eu am venit să mă jeluiesc că m-a înșelat și m-au bătut… Uite, că-s plin de sânge, și capul îmi duduie…

— Povestește! rosti judecătorul numai din buze, cu glas obosit și coborând alene ochii într-un dosar.

Șulăm, turburat de glasul judecătorului și mai ales de privirile puțin batjocoritoare ale grefierului, începu să vorbească repede, fără șir, de-abia reușind să-și descurce pățanii le… Când tăcu, judecătorul întrebă cu același glas și fără să mai ridice ochii din dosar:

— Martori ai?

— Martori? se holbă Șulăm. Adică halul meu nu e destulă mărturie?… Martori trebuie?

— Firește… Altfel, de unde să știe judecata cine te-a bătut?

— De unde să știe? se aprinse bătrânul. Apoi judecata să se uite la mine și să știe!

— Da? făcu judecătorul plictisit. D-ta crezi că noi numai pe d-ta te avem aici… așa crezi?

— Eu am mâncat bătăi, domnule judecător, și nu se poate…

— Ce nu se poate?! se roși judecătorul. Așa, mâine s-ar putea să te bați cu cineva, undeva, și pe urmă să vii să te plângi că te-am bătut eu sau dumnealui… Legea cere martori!

— Legea?… Apoi asta-i lege? răbufni Șulăm, fierbând de indignare. Adică omul pașnic să umble veșnic cu martori după el, că altfel legea nu-l apără de bătăuși?

— Ascultă, omule d-ta să ne mai slăbești cu teoriile, că noi nu avem vreme de conversații, zise judecătorul stăpânindu-se. Ori aduci martori, ori pleacă pe-aci încolo și nu ne mai încurca!

— Cum să plec?… Eu nu plec!… Eu vreau dreptate! strigă deodată ovreiul, simțind că îi fuge pământul de subt picioare. Apoi cu părtinire nu-i dreptate, domnule judecător!… Adică pentru că dumnealor sunt avocați, pot să bată pe oameni și judecata îi acopere?

— Aide, ajunge!… Ieși! șopti judecătorul răgușit, sculându-se în picioare. Asta-i obrăznicie!

— Ce obrăznicie?… Ce să ies?… Trebuie să-mi faci dreptate!… D-ta însă o împărți după obraz, domnule!… Asta… asta… nu…

— Domnule grefier, acest individ m-a ultragiat în exercițiul funcțiunii!… îl declar arestat! zise judecătorul, potolindu-se brusc și plin de demnitate. Te rog să iai măsuri să fie la dispoziția judecății!

— Ce?… pe mine? răcni Șulăm. Adică tot pe mine?… Asta-i dreptate?… Asta-i…

Grefierul îl înhăță de umăr, șoptindu-i apăsat la ureche:

— Destul, jidane!… Lasă gura, că altfel te pun în fiare!

Îl scoase afară de spate, în vreme ce Șulăm, uluit, bâiguia:

— Ce?… Ce?… Asta-i dreptate?… Dreptate?…

IV

Îndată ce ajunse în coridorul întunecos Șulăm se dezmeteci și întrebă jalnic pe grefierul care îl aducea de braț să-l dea în seama unui jandarm:

— Ce-am făcut eu, domnule?… Adică eu…

— Lasă, c-ai să vezi numaidecât! zise grefierul cu dispreț. Ai să te saturi de obrăznicie!

În sala de așteptare, înțesată de gălăgia mulțimii nerăbdătoare, grefierul strânse mai tare brațul lui Șulăm și răcni cu măreție:

— Hei, jandarm!

Frământarea de glasuri se curmă o clipă, oamenii se dădură la o parte speriați, iar de lângă ușa sălii de ședințe răsună respectos răspunsul jandarmului:

— Prezent!

— Uite-l, strigă grefierul marțial. Și ia seama bine: a ultragiat pe domnul judecător!

Chiar atunci, pe ușa dinspre stradă, bătută de soare, intră avocatul Miliță Dogaru, cu o servietă grea subsuoară, cu pași rari de om mare. Auzind ultimele cuvinte ale grefierului, întrebă în trecere:

— Ce ultragiu, amice?

— Iacă, jidanul ăsta a fost obraznic cu șeful…

Dogaru se opri și se uită la Șulăm, lung, cu niște ochi micșorați de nedumerire. Șulăm tremura din genunchi. Mânia i se stinsese în inimă. O frică dureroasă îi gălbenea obrajii… în privirea lui pâlpăia atâta îngrijorare și umilință, că avocatul întoarse capul și, luând brațul grefierului, porni repede spre cabinetul judecătorului.

Șulăm lăsă ochii împământ, fără nădejde. De-acum i se părea că toată năpasta lumii are să se abată asupra lui… Se simțea vinovat în adâncul sufletului său și se mira cum a putut el, om bătrân și cu socoteală, să-și piarză mințile până într-atâta… Dacă nu se iuțea cu Miliță Dogaru, nu se întâmpla nimic… Și baremi de-ar fi folosit ceva!… Dar s-a ales numai cu bătăi și cu rușine, și Dumnezeu știe ce-l mai așteaptă…

Singur nu pricepea ce i-a venit să se fudulească cu un om de treabă ca Dogaru, care și acuma, dacă ar vrea, l-ar putea scăpa din belea cu două vorbe spuse cum trebuie… Și încă pentru un fleac de parale! Parcă Miliță Dogaru ar fi omul care să se lăcomească la sărăcia lui!… Degeaba, când vrea Dumnezeu să te pedepsească, trebuie să tragi ponoasele…

— Ia treci mai colea în colț, îi zise jandarmul mânios.

— Trec, domnu jandarm, cum să nu trec, murmură Șulăm, grăbit și umil, oftând apoi prelung, cu ochii în tavan.

Peste vreun sfert de ceas, Șulăm văzu iar pe Miliță Dogaru cu grefierul, și deodată fu cuprins de frică și de o nouă licărire de speranță, mai cu seamă că amândoi veneau drept spre dânsul.

— I-ascultă, jupâne, îi spuse grav grefierul. Domnul judecător a binevoit să te ierte de data asta, deși ai fi meritat să înfunzi pușcăria pe cât ai fost de obraznic… Ai însă noroc că a venit și conu Miliță să se roage pentrud-ta, că altfel… Dă-i drumul, jandarm, să se ducă dracului!

Șulăm crezu întâi că n-a auzit bine, dar, întâlnind privirea lui Dogaru, înțelese și, cu ochii înecați în lacrimi de recunoștință, bolborosi:

— Coane Miliță… să trăiești… să-ți dea Dumnezeu sănătate… că ești suflet bun… să-ți dea Dumnezeu…

— M-ai lăsat fără gaz, Șulăm, zise avocatul cu un zâmbet puțin tulbure. Du-te degrabă și măsoară câteva chile, c-apoi duminecă o să-ți plătesc tot, omenește… Dar să nu cumva să mă lași fără gaz pentru diseară, că pe urmă ne supărăm…

— Vai de mine, coane Miliță… Eu să te las pe d-ta?… Să trăiești și să-ți dea Dumnezeu…

Nu isprăvi vorba. Ieși glonț în stradă, se repezi să-și ia bidoanele și, fără a se uita în dreapta sau în stânga, se duse ață spre casa avocatului Miliță Dogaru. Când intră pe poartă îi curgeau nădușelile pe tâmple. De bucurie, nu mai simțea nimic, doar buzele-i arse mormăiră mai domol:

— Gaz!… Hai gaz… Gaaaz!…

Dincolo

În miercurea aceea de iunie am fost abătut, fără niciun motiv, toată ziua. Mă deșteptasem de dimineață cu o neliniște vagă în suflet și cu un simțământ de apăsare plumburie. Pe urmă, din când în când, aveam senzația că o mână imaterială îmi strânge inima ca într-un cleşte, rărindu-i și încetinindu-i palpitațiile, până aproape să le oprească. Atunci, apoi, mă cuprindea o spaimă mare și mi se părea că o primejdie se pregătea undeva să se năpustească asupră-mi.

Mă sileam să nu iau seama, să uit și să mă scutur de amenințarea stranie ce mă împresura. Încercam să vorbesc mai mult ca de obicei, să fiu vesel și nepăsător. În zadar. Acul veninos mi se împlânta tot mai adânc în conștiință.

Eram profesor. Deși împlineam treizeci și cinci de ani, îmi păstrasem intactă pasiunea pentru meseria ce-mi alesesem. Mă socoteam, în sine-mi și în taină, un fel de mic apostol al luminării neamului. (Au trecut numai cinci ani de-atunci, și-mi dau seama cât de naiv eram și cât de ridicol). Intram cu emoție în clasă. Îmi iubeam elevii întocmai ca pe copilașii mei proprii, unul de zece și cellalt de opt ani… în miercurea aceea, poate întâia oară în cariera mea, am fost distrat pe catedră, plictisit, nervos. Ascultând răspunsurile elevilor — eram în epoca examinărilor finale — mintea mea căuta alte explicații: de unde și ce rost să aibă tulburarea care mă hărțuiește necontenit? Și fiindcă nu găseam nimic, și fiindcă spaima necunoscută mă tortura, mă răcoream bruftuluind pe bieții școlari, îngroziți și altfel de emoțiile examenului.

La prânz, acasă, am găsit o scrisoare de la tata. O clipă mâna dușmană parcă-mi sfârtică inima. În creieri simțeam cum se îmbulzea să încolțească închipuirea unei nenorociri, care totuși nu mai avu răgaz să prindă rădăcină, căci în același timp văzui și-mi dădui seama cât ar fi fost de absurdă. Din moment ce scrisoarea era desfăcută, însemna că nevastă-mea a citit-o și că nu cuprindea nimic grav, altminteri nu mi-ar fi întins-o atât de simplu. Urmele spaimei însă izbucniră într-o întrebare răgușită:

— S-a întâmplat ceva?

Femeia mă privi nedumerită. I se părea ciudat că o scrisoare de la părinții mei poate să mă uluiască. Răspunse, după o ezitare, puțin disprețuitor:

— Nu… Ce să se fi întâmplat?

— Nu știu, dragă… Am întrebat așa… Sunt și plictisit…

Bolboroseam fără noimă. Îmi era rușine de închipuirea neisprăvită, ca și de întrebarea pripită. Mă apucai îndată să citesc slova bătrânească, în vreme ce nevastă-mea, în tonul ei obișnuit de cicăleală, mă copleșea cu mustrări:

— Are dreptate săracul tata să fie mâhnit!… Auzi, să nu-i scrii tu niciun rând de șase luni de zile! Un străin să fie, și n-ar merita să te porți așa… Numai eu de câte ori te-am îndemnat: „Alexandre, nu e frumos să-ți neglijezi părinții, scrie-le și tu măcar două vorbe, să știe de soarta noastră”… în loc să mă asculți, te mai și supărai, parcă ți-aș fi cerut cine știe ce sacrificiu pentru mine! Și baremi dacă ți-ar da ghes ocupațiile! Dar, slavă Domnului, timp ai destul…

Pe patru pagini tata îmi făcea, în altă formă, aproape aceleași imputări. Era preot în Prislop, pe valea Izei, în Maramureș. Cine nu cunoștea prin partea locului pe popa Hortopan? Bun slujitor al bisericei, harnic gospodar, suflet cinstit și drept, așa îl judeca toată lumea și așa era aievea. Nu l-am auzit niciodată plângându-se și nici în scrisoarea asta nu-și arăta direct mâhnirea. Spunea că e voinic și sănătos, din mila lui Dumnezeu, cu toate că a intrat în al șaizeci și cincilea an de viață grea și plină de necazuri; preoteasa, însă, adică mama, a început să se tânguiască mai des, când de una, când de alta, încât n-ar fi de mirare „să ne pomenim într-o zi eu fără preoteasă, și voi fără mamă și bunică”. Nu i-e frică bătrânei de moarte, dar are o mare tristețe: că tocmai feciorul ei cel mai mare și mai scump a dat-o uitării și n-o învrednicește cel puțin cu o întrebare de sănătate din an în paști…

— Încetează cu morala și hai să ne așezăm la masă! zisei brusc nevestei mele, care continua să-mi demonstreze cât sunt de vinovat.

Mă rodeau suficient remușcările, nu mai era nevoie de insistențele ei. Cum am putut ajunge în așa hal tocmai eu, cogeamite profesorul și educatorul tineretului? Adevărat, în general aveam un fel de repulsie fizică față de hârtia de scrisori albă. Cu asta îmi și scuzam toate neatențiile și necuviințele în relațiile cu lumea mică în care mă învârteam. Dar cu părinții?… Pare a fi devenit un loc comun că tinerii au dreptul să răspundă prin ingratitudine la dovezile de dragoste ale părinților. Eu însă mă revoltam și pretindeam că fac excepție. Frumoasă excepție! Ea fel vor răspunde desigur și copiii mei când vor fi mari, și eu nu voi avea curajul de-a mă plânge nici măcar în forma blajină cum făcea acuma tata…

Oricât mă acuzau aparențele, în realitate îmi iubeam părinții mai mult decât alții și mai ales decât cei ce-și proclamă iubirea în gura mare. În

căsuța mea bunicul Vasile și bunicuța Maria erau pomeniți zilnic cu o duioșie aproape idolatră. Pentru mine tata rămânea părintele ideal, iubit și respectat mai presus de toate. E-am iubit parcă, în anume privinți, mai mult decât pe mama, deși n-a fost sentimental cu noi nici când eram mici, nici pe urmă. Părea distant și mândru, și de fapt era un timid, iar răceala lui relativă era sfiala de a-și manifesta sentimentele…

Abia azi sunt capabil să prețuiesc deplin virtuțile unor părinți care au avut curajul să crească șapte copii, dintre care patru încă în viață. Și totuși, acuma bătrânii erau tot atât de singuri, ca și când n-ar fi crescut pe nimeni. Din doi băieți, niciunul n-a vrut să se facă preot și urmașul tatii la Prislop. Eu profesor la București, cellalt avocat la Dej. Din două fete niciuna n-a vrut să rămâie acasă, să se mărite cu un „teolog" și să devie preoteasă, să continuie pe moșioara părintească. Pe cea mai mare a luat-o un farmacist de la Zalău, pe cea mică, Florica, am luat-o eu, la mine, la București. Mai cu seamă din pricina acesteia s-au întristat rău bătrânii. Ar fi dorit s-o aibă cel puțin pe ea mai aproape. Putea să învețe și la Sighet, unde începuse și urmase șase ani. Baremi până va lua bacalaureatul… N-a fost chip. Fetița ținea morțiș la capitală, pentru că apucasem a-i promite c-o iau. Voința ei s-a impus, firește.

De doi ani, adică exact de când le-am luat pe Florica, eu n-am mai fost de loc prin Maramureș. De altfel, și sora mea numai în vacanța mare a plecat acasă și numai o lună a stat la Prislop. Bătrânii trăiau singuri și se simțeau, desigur, uitați de toată lumea, și în primul rând de proprii lor copiii.

— Vacanța mare o petrecem toată la Prislop, cu bătrânii! am declarat deodată pe la sfârșitul mesei, după ce, negreșit, toată vremea vorbisem numai despre scrisoarea tatei și despre „bieții bunici".

Declarația mea a fost primită cu mare bucurie, în special din partea copiilor, care nicăiri nu erau mai răsfățați ca sub ocrotirea bunicilor. Toată după-amiaza s-au făcut planuri și combinații: cu ce tren vom pleca, ce toalete să ia nevastă-mea și Florica, dar copiii, ce program de distracții se impune?… Participam și eu la dezbateri, mai ales ca arbitru, când se ivea vreo divergență de păreri. Eram mulțumit și aveam impresia că prin hotărârea enunțată mi-am ispășit păcatul cu nescrisul. Neliniștea de dimineață parcă se mai împrăștiase ca o ceață nestatornică în bătaia vântului.

Pe seară, și ca o concluzie a proiectelor discutate, nevastă-mea găsi totuși cu cale să mă avertizeze:

— Sper că acuma cel puțin n-ai să mai tărăgănești, Alexandre? În orice caz, oamenii trebuie să fie anunțați din vreme că mergem… Suntem cinci persoane pe capul bătrânilor, și nu e glumă…

— Lasă, frate, nu-mi bate capul, că știu eu mai bine ca tine ce trebuie să fac!

După ciorovăiala de rigoare, mă retrăsei în biurou să „compun” scrisoarea. Mă treceau sudori reci, chinuindu-mă. Nu eram în stare să găsesc un început care să nu mă silească a minți și nici a spune adevărul… Pe când îmi munceam astfel zadarnic creierii, auzii deodată din prag:

— Salve, domnule profesor Hortopan!

Era Iulian Moga, dascăl ca și mine, având însă catedra la Sighet, în țara noastră. Ne cunoșteam și eram ca frații. Prislopean și dânsul, băiatul notarului mi-a fost tovarăș în toate, din copilărie până la universitate. Înalt, subțirel, slăbuț, cu părul foarte negru și o bărbuță de faun, cu niște ochi foarte vii și sfredelitori, părea o arătare mefistofelică… Făcea politică, firește, cu mare pasiune, ca toți maramureșenii. Partidul său fiind la putere, s-a găsit și pentru dânsul o vagă însărcinare de inspector, grație căreia putea face naveta între București și Maramureș, având conștiința împăcată și credința că servește țara. De când era inspector și venea prin București, ne întâlneam iarăși mai des. Îl invitai să rămâie la cină.

— Rămân bucuros, Alexandre, cum să nu rămân la voi! strigă Moga patetic. Dar să nu crezi că am venit pentru asta, Alexandre. Te rog!… Sosesc de la Sighet direct și am un mesagiu pentru tine din partea părintelui Vasile. De aceea am tras de la gară glonț în strada Toamnei, la tine!

— Ai fost prin Prislop?… Ai văzut și pe mama?… Ia spune…

— Domol, domol!… N-am mai trecut prin Prislop cel puțin de un an, fiindcă nici nu mai am ce căuta acolo. Pe mama, știi bine, am… mutat-o la mine, la Sighet, alte neamuri n-am…

— Asta n-ar fi un motiv să te înstrăinezi de satul natal, de locurile care…

— Romantism ieftin și perimat, domnule profesor! făcu Moga cam teatral, cum obișnuia când credea că spune ceva important. S-a isprăvit cu satul natal și poezia rurală! Noi vrem mașini azi, nu pământ! Suntem în secolul televiziunii, nu uita!… (Continuă cu alt glas, simplu.) M-am întâlnit la Sighet cu bătrânul tău, chiar ieri-dimineață. M-a întovărășit până la gară,

până a pornit trenul… Ce om admirabil, Alexandre! Ți-e mai mare dragul să te întreții cu dânsul! Te înviorează și te întinerește, zău așa! E plin de viață, de sănătate, de încredere… Iacă, prietene, ăștia sunt românii adevărați, sănătoși, pe care se poate clădi o țară solidă!… Și vioi, și tânăr, mai tânăr ca noi, pe onoarea mea! Dacă n-ar avea puțină brumă în păr și în barbă, aș putea jura că ți-e frate, și încă frate mai mic! (Schimbă iar tonul.) Totuși, ieri am observat o urmă de amărăciune. Bătrânul e amărât din pricina ta, Alexandre! Iartă-mă că ți-o spun fără înconjur, suntem prea vechi prieteni și…

— Chiar adineaori am primit o scrisoare de la dânsul, murmurai jenat. Știu, e trist și e singur…

— Cred că n-ar simți așa de multă singurătatea dacă nu s-ar adăuga impresia că e părăsit și uitat de copii… De, asta e durerea tuturor părinților, iar copiii sunt egoiști și ingrați, toți, fără excepție… Mi-a cerut cu mare, mare insistență, până în ultimul moment, să-ți spun, negreșit, îndată ce voi sosi la București, că preoteasa vă dorește mult, că e slabă și mâhnită și îngrijorată din pricina voastră… Vorbea numai despre preoteasa, înțelegi, Alexandre, numai despre ea… Asta m-a impresionat mai puternic!

Până la vremea cinei ne-am pierdut în evocări de amintiri, călătorie în trecut inevitabilă între prieteni din copilărie, când se întâlnesc și au timp de cheltuit.

Printre altele, la un moment prielnic, i-am amintit și despre neliniștea ce m-a obsedat toată ziua. S-a uitat lung la mine, a râs:

— Dacă aș fi spirit științific ca tine, ți-aș spune că ai o depresiune nervoasă, pentru că ți-ai încărcat stomacul, sau un dezechilibru hormonal, sau așa ceva… în realitate, cred că n-ai nimic. Stările astea sunt mai frecvente decât îți închipui, numai că oamenii nu le prea iau în seamă. Și mie mi s-a întâmplat de atâtea ori să simt brusc o spaimă inexplicabilă sau o bucurie mare, tot atât de misterioasă și nemotivată. Sunt senzațiile cele mai prețioase, fiindcă vin dintr-o lume neexplorată încă și care poate va rămâne pururi inexplorabilă. Degeaba, omul nu e un simplu motor, cum încercați să-l înfățișați voi în dorința neroadă de a mecaniza și nivela toată viața noastră. Nu, omul, dimpotrivă, e mai curând o minunată cutie fermecată. Sufletul nostru are vibrații și rezonanțe pe care nicio știință nu le va putea codifica și explica și standardiza vreodată, pe care numai inima noastră le simte și le dezleagă în limbajul ei tainic. Sufletul comunică permanent cu cosmosul întreg, dincolo de timp și spațiu, dincolo de materie și neant. Într-

însul trecutul și viitorul își lămuresc tainele peste viața și moartea efemeră. El e trăsătura de unire între spirit și materie, prin el suntem în legătură cu cei ce au fost și cei ce vor veni după noi, între cei ce rămân și cei ce pleacă, între dincoace și dincolo, în sfârșit, între ființă și neființă!

Auzisem de mult că Moga a prins slăbiciune pentru multe superstiții, că s-a pasionat pe rând după grafologie, chiromanție, astrologie, că a fost și spiritist înfocat într-o vreme, că, în sfârșit, credea în toate semnele, întocmai ca ultimul țăran din Maramureș. Tocmai când perora mai patetic, l-am întrerupt cu un surâs sceptic:

— Nu știu cât e de interesant ce spui tu, dragă Iuliene, dar te asigur că e foarte confuz…

Nu s-a supărat. A râs. Și pe urmă și-a continuat expunerea, iar la masă s-a înverșunat să mă convingă întâi pe mine, apoi toată familia, inclusiv pe copii, că trăim într-o lume de umbre, că realitatea lucrurilor e inaccesibilă pentru rațiunea mecanică și că numai intuiția sufletului… „Filozofia” aceasta amenința să ne adoarmă pe toți; a trebuit să intervin:

— Nu vezi, omule, că ne-ai ucis cu atâtea mistere?… Mai bine povestește ceva despre tata, cum l-ai întâlnit, ce ți-a spus de pe acasă…

S-a executat imediat. Era foarte vorbăreț. Și a stat până după miezul nopții, evocând sumedenie de lucruri despre părinții mei, și îndeosebi despre tata, care a fost bun prieten cu notarul cel bătrân, tatăl lui Iulian, mort cu vreo zece ani în urmă. Era un subiect care ne interesa pe toți. Chiar și pe copii. Ne-am antrenat, de nici n-am observat cum au trecut ceasurile.

În sfârșit, Moga se retrase, scuzându-se că a palavragit atâta, noi însă am continuat depănarea amintirilor din viața de toate zilele a bătrânului de la Prislop. Erau numai întâmplări și fapte mici, fără altă însemnătate, decât că s-au petrecut acolo și că la ele a participat tata…

— La culcare, copii! Destul! Mai povestim și mâine! Ajunge!

Soră-mea totuși mai spuse copiilor cum obișnuiește bunicul să citească seara, în pat, ziarul, cu luminarea aprinsă pe mescioara de noapte și cum regulat adoarme citind și uită luminarea aprinsă. Târziu apoi se trezește de zgomotul mototolirii ziarului și mormăie supărat cine știe ce, se scoală, se duce cu luminarea în mină, ca o stafie, să bea apă și, în sfârșit, se culcă de-a binelea…

Până am stins eu lumina s-a făcut ora două. M-am mai zvârcolit totuși puțin înainte de a-mi veni somnul. Tocmai când să adorm, când eram între vis și realitate, mi-am amintit o întâmplare de demult,. Din copilărie. Într-o

noapte, m-am deșteptat brusc din somn și am zărit lumină în ușa deschisă a camerei în care dormea tata. Am tras cu urechea și am auzit zgomot de pași. Nu știu de ce m-a cuprins o frică cumplită. În clipa aceea însă a răsunat glasul mamei din odaia de alături: „Ce-i, Vasilică? Nu dormi?” Și îndată răspunsul tatei, puțin sugrumat, dureros: „Vai, rău mi-e!” Pe urmă a apărut în ușă, în cămașa de noapte, cu luminarea în mână, ca o stafie… Spaima de atunci o simțeam acum ca o prăbușire în somn…

A doua zi, după prânz, mă trântisem pe sofa să ațipesc puțin. Soneria zbârnăi deodată strident, parcă ar fi vrut înadins să-mi tulbure moleșeala. Apăru servitoarea:

— Telegramă…

Am iscălit nervos recipisa, apoi am citit:

„Vasile mort. Înmormântarea sâmbătă. Veniți, Mama.”

Seara eram îngrămădiți cu toții în trenul de Maramureș. Am ajuns vineri noaptea în Prislop. Biata mama, slabă și neputincioasă cum era, făcuse toate pregătirile pentru ceremonia din urmă. Era mai oțelită sufletește ca noi toți. Sâmbătă după amiazi, precum hotărâse dânsa, s-a făcut înmormântarea, cu doisprezece preoți, cum se cuvenea.

Abia duminecă, după ce s-a terminat tot, după ce casa noastră bătrânească și-a reluat înfățișarea obișnuită, am putut întreba pe mama cum și în ce împrejurări s-a stins bătrânul.

— N-a fost bolnav de loc, ne-a povestit mama. Marți s-a dus la Sighet la târg, să cumpere bucate și câte altele. S-a întâlnit acolo cu Iulian al notarului și au luat masa împreună. Miercuri iarăși a muncit pe-acasă, ca de obicei. Dar toată vremea s-a frământat și s-a zbuciumat de dorul vostru: că de ce nu-i scriți nimic, că de ce v-ați înstrăinat așa rău… Ba într-un rând, după amiazi, mă pomenesc că-mi spune că s-a hotărât: o să plece neapărat la București, să-și vază nepoții. Cine știe ce i s-o fi abătut și lui! Poate că moartea i se arăta și-l zorea… Altfel, a mâncat bine ca întotdeauna și s-a culcat așa, pe la zece, cu jurnalul, obiceiul lui. A citit ce a citit, și pe urmă a stins luminarea. Încă m-am și mirat, că doar știți voi cum făcea dânsul de adormea mereu cu lumina la cap, de-mi era și groază să nu se întâmple odată să ia foc și casa… Am ațipit și eu. Pe la miezul nopții, cum m-oi fi trezit nu știu, am văzut lumină în odaia popii. „Ce să fie?” mă gândeam. Am stat nițel și am ascultat și mi s-a părut că-l aud gemând. Vai de mine, zic, doar nu i-o fi venit rău popii? „Vasile, dormi?” am strigat pe urmă speriată. A ieșit din odaie cu sfeșnicul în mână, în cămașă, după apă. „Vai! rău mi-e!”

mi-a spus pe urmă, întorcându-se în odaia lui. Am sărit friptă din pat și m-am dus după dânsul. „Ce te doare, Vasilică?” l-am întrebat. „Nu știu, mi-e rău, așa”… S-a culcat, s-a învelit și mi-a făcut semn să mă culc și eu, să-l las să se odihnească. Lumina a rămas aprinsă pe mescioară. Nu știu cât o mai fi trecut, un ceas, două… M-am deșteptat năucită, fiindcă mi s-a părut prin somn că aud horcăituri din odaia lui. Am alergat; zăcea de-a curmezișul patului. A mai suflat de câteva ori. Se vede că se sculase iar, dar nu l-au mai ținut picioarele și s-a prăvălit înapoi…

Ascultam și plângeam și mă învinovățeam, ca și când numai din pricina mea s-ar fi întâmplat ceea ce s-a întâmplat. Și câte zile am mai zăbovit în Prislop, am întrebat mereu pe mama despre miercurea aceea când m-a tulburat neliniștea fără motiv, când am stat de vorbă despre tata, cum poate nu mai făcusem niciodată, până târziu după miezul nopții… în sufletul meu, însă, rămâneau întrebările la care nimeni nu mi-a mai răspuns: de ce în miercurea aceea, pe când eu eram neliniștit la București, pe tata îl frământa aceeași neliniște mare la Prislop? De ce în ceasurile când acolo, la o distanță de o mie de kilometri, sufletul tatei se despărțea de lumea asta, noi, copiii și nepoții, familia întreagă îl îmbrățișam cu gândurile și cuvintele noastre, atât de stăruitoare, ceasuri întregi, până la ultima suflare? Poate să fie simple coincidențe. Desigur. Dar de ce atâtea coincidențe? De ce? Ce înseamnă coincidențele acestea stranii? N-au ele niciun rost?… Nu înseamnă oare nimic?… Nu cumva…?

Zevzecul

— Apropo, domnilor, ne zise într-o seară locotenentul Alexa Candale, dacă e vorba de ordonanțe, dați-mi voie să vă povestesc o întâmplare care pe vremea aceea, acu-s șase… da, tocmai șase ani, făcuse mare vâlvă-n țară…

Pe atunci făceam serviciu în G… un orășel așa și așa, destul de plăcut și de vesel. Aveam un colonel cumsecade, camarazi cheflii, și astfel, deocamdată, eram mulțumit cu soarta. Din întâmplare, însă —firește, era o femeie la mijloc — mă învrăjbii cu un pârlit de domnișor: martori, duel, îi rătezai o ureche și, din pricina asta, fui permutat de urgență la B… Suflam foc de necaz, dar n-aveam ce face: ordinu-i ordin, trebuia să plec numaidecât. Îmi luai calabalâcul de-a umăr, mă urcai în cel dintâi tren, și p-aci ți-e drumul spre noua garnizoană.

Despre B… nu prea auzisem nimica până atunci. Printre ofițerii de-acolo nu aveam nicio cunoștință… Ce să fac?… Unde să trag?… Soseam dimineața. Eh! nu stătui mult pe gânduri, mă aruncai într-o birjă și poruncii să mă ducă la cel mai bun restaurant.

Cel mai bun restaurant, îi zicea „Hotel Splendid”, era o sărăcie de han, mititel, dărăpănat, murdar, ca vai de lume! Cameră nici vorbă să găsesc, căci cele două ce amarul erau le ocupaseră niște geambași ovrei.

Buimăcit cum eram, trebui să plec să-mi găsesc casă.

Îndată, în strada cea mai frumoasă, dacă în B… poate fi vorba de ceva frumos, zării într-o fereastră biletul cunoscut: „De închiriat două camere bine mobilate”. Odăițele într-adevăr păreau bunișoare. Proprietăreasa, o femeie c-o gură ca melița, mi le lăuda și mi le oferea atât de ieftin, că nu mă putui codi și dădui mâna.

Dintru-ntâi, până să mă obișnuiesc mai bine cu camarazii, stăteam mult pe-acasă. Mă așezam la fereastră și căscam gura la lumea ce se perinda pe stradă… Astfel, chiar a doua zi îmi ținti luarea-aminte un soldat gătit și spilcuit veșnic, parcă l-ai fi scos din cutie, care se învârtea mereu pe dinaintea casei mele. Într-o zi îl întrebai cum îl cheamă și cine-i. Zicea că e ordonanța domnului colonel.

Era un tip foarte curios ordonanța asta, pe onoarea mea, domnilor! Văzându-l așa zâmbind necontenit și arătându-și dinții ca o cucoană cochetă, pășind numai pe tălpi ca un cavaler în sala de dans, vorbind moale

și trăgănat, obraznic și prietenos… părea că văd un erou dintr-un roman de senzație. De nimeni nu-i era frică afară de domnul colonel. Cu mine începuse îndată legături de prietenie. Își zicea, probabil, că dacă soarta ne-a făcut vecini, trebuie să fim prieteni. De aceea, de câte ori trecea pe subt fereastra mea, îmi zâmbea prietenește… în sfârșit, o prietenie cum se cade.

Dar adevărata viață pentru prietenul meu Costică începea de-abia seara. Cum se întuneca, el, mândru ca o păpușe, cu mustățile răsucite ca acele, se înțepenea în poartă și zâmbea, zâmbea necontenit. Am înțeles în curând că zâmbetul este arma lui cea mai strașnică. Și, într-adevăr, zâmbetului lui nimeni nu i se putea împotrivi. Slujnicele, fetele de țăran, nevestele, toate erau roabele zâmbetului lui Costică. Care cum trecea pe dinaintea porții, se oprea oleacă, schimba câteva vorbe și mai multe sărutări cu Costică și numai pe urmă își vedea de drum…

Ei bine, într-o seară mă întorceam de undeva de la masă. Străzile, firește, pustii și negre ca-n iad… Deschid, dau să intru, când, peste drum, zăresc o umbră.

„Cine-o fi pribegind așa târziu pe subt ferestrele colonelului?”

Fără să stau mult pe gânduri, hai să vedem ce-i cu umbra aceea. Trebuie să vă mărturisesc, domnilor, că mă așteptam să dau peste vreo femeiușcă întârziată pe-acolo cine știe cum. Când colo, ce să vezi?! Umbra mea se pune în poziție și ridică mâna la cozoroc. Adică Costică.

— Dar tu ce cauți aici pe vremea asta?

Băiatul prinse a bâlbâi zăpăcit… Pricepui pe loc că e vorba de o aventură de dragoste. Nu-l mai descusui, ci mă grăbii acasă.

Totuși, mă rodea să știu pe cine aștepta prietenul Costică. N-am aprins lumină. Am deschis încetinel fereastra și m-am pus la pândă. Nu peste mult, auzii scârțâind poarta colonelului, iar în deschizătură deosebi un căpșor de femeie… Vorbea ceva, dar atât de încet, că de-abia putui auzi câteva cuvinte întretăiate.

— Nu mă chinui, Marițo! se deslușea glasul tânguit al lui Costică.

— Lasă-mă-n pace… du-te… Nu e voie… nu se poate…

Apoi, în curând, iarăși vocea femeii:

— Nu se poate, înțelegi?… Haide, pleacă…

Scena aceasta a ținut mai bine de zece minute. Pe urmă, deodată, poarta se închise uruind, cheia se învârti de două ori în broască, iar flăcăul meu rămase uitându-se la clanță, cu pumnii încleștați.

Mi se părea că văd limpede situația. Costică s-a zăpăcit de fata în casă a domnului colonel, dar ea nu vrea să capituleze. El, deprins cu biruinți ușoare, se întărită, se înfurie, dar, bag seamă, și fata e un drăcușor și jumătate…

A doua zi Costică păru foarte abătut. Mustața-i era neperiată, barba nerasă, numai cizmele, lustruite ca oglinda, mai arătau că el este vestita ordonanță a domnului colonel.

„Ce are băiatul ăsta? mă întrebai cu mirare. Te pomenești că s-a zăpăcit cu tot dinadinsul de Marioara!”

Seara mă așezai din nou la locul de pândă. S-a repetat scena de ieri, numai că, de astă dată, poarta s-a izbit mai strașnic ca de rândul trecut.

„Vezi, vezi? îmi ziceam. Marioara umblă cu mofturi. Desigur, umblă cu mofturi, altmintrelea de ce ar ieși în toate serile până-n poartă? Ca să-i spuie să plece?… Aș, face nazuri!… Ei, dar în cele din urmă tot Costică o să iasă biruitor!”

Costică, însă, pe zi ce mergea, tot mai mult se posomora. Într-o săptămână se schimbase de necunoscut. Își neglijase și cizmele… nu se mai sinchisea de nimic. Ba, odată, domnul colonel fu nevoit să-l cârpească în mijlocul străzii, în fața lumii, fiindcă pe cai găsise gunoi de alaltăieri.

În sfârșit, am constatat că prietenul meu s-a zăpăcit cum nu se poate mai bine…

Când mă dusei întâia oară la domnul colonel, văzui mai de aproape și pe Marița. Ei bine, domnilor, vă pot spune pe cinstea mea că era o fețișoară ca o floare înrourată. Obrajii ca laptele, ochii galeși, căprui, buze subțiri, roșii ca sângele, talie vino-ncoace… în sfârșit, domnișoară, ce mai la deal, la vale!…

Colonelul nu era acasă, și când ieșii, Marița îmi ajută să-mi pun mantaua. M-am folosit de prilej și am vrut s-o îmbrățișez. Ei, credeți că s-a lăsat? Doamne ferește! S-a smult drâmboiata din brațele mele și mi-a sâsâit, supărată foc:

— Ești obraznic, domnule sublocotenent. Știi?

După asemenea experiență, urmăream cu și mai mult interes asediul lui Costică, deși, drept să vă spun, nu-i mai proroceam mare izbândă…

Odată poftisem la mine pe un locotenent, băiat foarte cumsecade, la un ceai. Trăncănisem câte verzi și uscate, iar pe urmă îi pomeni și de Costică.

— S-a zăpăcit de Marița? întrebă surprins locotenentul.

— Da, și mi se pare că s-a zăpăcit bine de tot…

— Asta o face foarte rău… foarte rău…

— În sfârșit, de ce s-o facă rău?… El…

— Aș… Marița nu e de el… De altmintrelea, n-are decât să-i ia dracul pe toți! adăogă scârbit.

Văzui că nu vrea să vorbească și îl lăsai în pace. Povestirăm iarăși despre calul maiorului și alte asemenea lucruri interesante, iar vremea trecea. Se apropia ceasul îndrăgostiților.

— Îndată o să ai și tu prilejul să-i vezi! îi zisei șăgalnic.

Amorezii noștri se înființară… Locotenentul îi privea mormăind ca un urs trezit din somn.

— Idiotule, idiotule! zise așezându-se iar pe scaun. Apoi se întoarse brusc către mine întrebându-mă: Tu încă nu știi că domnului colonel nu-i place să stea ofițerii tocmai subt nasul lui…

— Subt nasul lui? Vorbește, te rog, mai lămurit!… Asta…

— Ești prost, băiete!… Ei bine, domnul colonel găsește că nevasta d-sale nu este destul de tânără, destul de fermecătoare, de…

— Și?

— Și are pe Marița, care e o fată drăguță!… Domnul colonel o găsește chiar foarte drăguță! încheie scurt locotenentul.

În toamna aceea ne bătuse Dumnezeu cu niște manevre cum nu s-a pomenit mai mizerabile. Într-o zăpușeală omorâtoare, într-o colbărie care te făcea să-ți scuipi plămânii, făceam marșuri de câte cincizeci de kilometri. Au trecut însă și ele, cum trec toate necazurile și bucuriile, și ne-am întors acasă, în târgușorul nostru mult hulit, care acuma ne părea un adevărat colț de rai.

„Ce-o să facă acum îndrăgostiții mei? mă gândeam eu. Cum o fi revederea după atâta vreme?”

Seara mă și așezai la fereastră… Costică se arătă în curând și începu a se plimba nerăbdător de ici-colo. Prin geamuri însă se strecora lumină de lampă, dovadă că domnul colonel încă nu se culcase… Trecu un drum bun de vreme până se stinse lumina în ferestrele colonelului. Noaptea neagră îmbrăcă acum orașul într-o haină strânsă de jale. În turnul bisericei din piață, ceasornicul numără rar, prelung: unsprezece.

De-acuma clipele se scurgeau cu o încetineală spăimântătoare. Îmi păru o veșnicie până sună miezul nopții. Pe urmă, niciun zgomot, parcă toată lumea ar fi moartă… Apoi, deodată, de undeva departe, hămăitul ascuțit, înfiorător al unui câine spintecă văzduhul… Prin spinare începură a-mi

furnica fiori de groază. Așteptam totuși, tremurând, să văd ce s-o întâmpla. Costică, însă, oploșit subt poartă, nici nu crâcnea, iar în casă stăpânea o tăcere ca-n cimitir… Și, nu știu cum, frica, o frică proastă, neînțeleasă, mă prinse cu totul în mrejele ei. Umbre rânjite păreau că se învârtesc nebunește în jurul meu… Mă dezbrăcai repede, mă vârâi în pat și-mi trăsei plapoma peste ochi.

A doua zi, parcă m-ar fi snopit cineva toată noaptea. Mă simțeam grozav de obosit, mă dureau toate oasele. Îmbrăcându-mă, îmi adusei aminte de Costică și, fără să vreau, pășii la fereastră.

În fața porții lui Costică, învălmășeală mare. Câteva femei își frângeau mâinile. Ce s-o fi întâmplat?

În clipa următoare văzui pe domnul colonel ieșind ca furtuna din casă. Își făcu drum printre oameni și dispăru subt poartă. Îmi pusei grăbit tunica.

„Hai să vedem ce-a mai ticluit năstrușnicul ăsta de Costică!” îmi zisei.

În poartă întâlnii pe domnul colonel, care ieșea, cu fața zgârcită, mușcându-și nervos mustățile și bâlbâind neîntrerupt:

— O, ce idiot! Ce idiot!

Răzbii cu anevoie prin mulțimea ce se întețea și alergai în goană spre grajduri. Când să intru, cât p-aci să cad jos de spaimă.

Adică, închipuiți-vă, domnilor, zevzecul de Costică se spânzurase!

Idilă de la țară

Se înserează…

Armeanul se târăște pe lavița din fața prăvăliei, gâfâie grozav, își șterge fruntea cu o batistă roșie, mare cât un cearceaf, și apoi strigă Bertei să-i aducă armonica. E șchiop și spune tuturor că și-a pierdut piciorul în război. Și toată lumea îl crede. De ce adică nu l-ar crede?

Îl cheamă Sencovici, dar țăranii îi zic „Armeanul”, fiindcă vorbește foarte stricat românește, iar copiii „Șchiopul”, fiindcă umblă în două cârje. Are o față neagră ca un harap, o chelie ca o lună plină și o pereche de ochelari pe care toată ziua îi freacă și îi curăță cu un petec de flanelă gălbuie, și care totuși sunt veșnic unsuroși. Din pricina cheliei răcește ușor și suferă deseori de guturai, iar cu ochelarii nu vede bine, și de aceea nici nu-i pune decât atunci când se ceartă cu Armeanca sau are ghinion mare la cărți.

Berta îi aduce armonica… Berta e odrasla cea mai mică a Armeanului. Și cea mai răsfățată, firește. E urâțică și cam morocănoasă, cu dinții negri ca barba Șchiopului. Țăranii își speriau copiii cu dinții Bertei, zicând că au înnegrit fiindcă a mâncat prea mult zahăr. Și copiii credeau. Deoarece credeau și țăranii.

Armonica Armeanului e veche și roasă, lui însă i-e dragă, căci îi amintește vremile când era tânăr, când avea și el două picioare și dădea târcoale Armencei. E cam mult de-atunci. Pe-atunci armonica era nouă și Armeanca tânără. De-atunci armonica s-a hodorogit, iar Armeanca a făcut trei copii: pe Iani, care umblă cu pantaloni roșii, largi și peteciți, pe Șimi, care veșnic se spilcuiește, dar veșnic e murdar, ca ochelarii Armeanului, și pe Berta.

Armeanca e o femeie naltă, uscățivă și înțepată ca o prințesă. De dimineață până seara se necăjește cu copiii, fiindcă cu Șchiopul nu se mai poate certa de când și-a pierdut piciorul. Înainte de întâmplarea aceasta, Armeanca a fost stăpâna casei. Și se zice că atunci treburile mergeau mai bine. De când casa e pe mâna Armeanului, a început să se ofilească norocul familiei…

Șchiopul întinde armonica, întoarce ochii pe dos și cântă falș o melodie armenească, tărăgănată și monotonă. Cântând, se înduioșează, și ochii i se

umplu de lacrămi. Dar cântă mereu, și lacrămile i se revarsă pe obraji și se împrăștie prin barbă.

Berta s-a ghemuit lângă piciorul cel șchiop al bătrânului, se uită cu gura căscată la armonică, se înduioșează și ea și începe să cânte cu glas pițigăiat.

Pe urmă vine Șimi, pe urmă Iani, pe urmă Armeanca… Și toți se așază în jurul Armeanului și ascultă, și pe urmă cântă, și pe urmă lăcrimează.

Se înnoptează…

La Armeanul era clubul intelectualilor satului. Aici se întâlneau în fiecare seară, și mai cu seamă iarna, tot ce Maierul avea mai nobil: notarul Bărgăuanu, pădurarul Laar, David, feciorul cârciumarului, popa Grozea, dascălul Tofan și ceilalți.

Armeanul ținea o prăvălie și de-aceea era clubul la dânsul. Se întâmplă că e nevoie de ceva în casă. Ca la oameni. O sticlă de lampă, o luminare, ori oțet, ori cine știe ce. Fuga la Armeanul. Boierul tot nu face nicio treabă; iaca, se mută de pe un scaun pe altul. Să meargă dumnealui, că slujnica spală rufe… Boierul vede bine că așa e, și pleacă. Ajunge într-un suflet la Șchiopul.

— O sticlă de lampă!

— Bine. Numaidecât.

Și Armeanul, până învelește sticla în hârtie, se apucă să povestească boierului, sau unui alt mușteriu, că vaca cea mai frumoasă a Boroiului a pierit azi-dimineață din senin. Spune că tot satul fierbe.

— I-auzi!… Și eu habar n-aveam!… Cum a putut pieri Dumana Boroiului? Cum? O fi mâncat trifoi otrăvit, i-o fi făcut cineva farmece?

Mușteriii se perindă mereu. Fiecare știe sau născocește câte un amănunt nou și interesant. Ion a Glanetașului zice că ar fi pierit cu limba scoasă de-un cot. Floarea Oanei spune că de două zile dădea câte zece ocale de lapte amestecat cu sânge…

În sfârșit, numai lucruri de mare senzație, în fața cărora o sticlă de lampă trebuie să dispară și să se uite cu desăvârșire.

Din vorbă-n vorbă, boierul trece și-n odaia de-alături, să vază ce mai spun intelectualii. Domnii sunt în păr și joacă. Joacă domino sau cărți, neapărat. Deci, până una-alta, boierul face și el nițică galerie. Pe urmă îi vine prilejul să ție locul unuia care iese până afară ca să se răcorească, fiindcă are un ghinion turbat. Vremea trece, jocul se întețește și boierul se adâncește în cărți, așa că nici cu patru boi nu l-ai mai scoate… Când i-e lumea mai dragă, însă, se pomenește că-l zgâlțâie cineva de mână. E

băiețașul, pe care l-a trimis măicuța să cheme acasă pe tăticul. Tăticul însă a început să aibă ghinion, pierde cinci gologani, e supărat și-și mângâie disperat cărțile. Tocmai când copilul iese cu gura pornită pe plâns, vrea să-i spună că vine numaidecât. Mai trece ce trece, apoi vine servitoarea, suflecată până-n genunchi, înădușită și murdară, de, cum e omul când spală dușumelele sau rufele. Din prag strigă:

— Domnule, să faci bine să vii acasă, că avem mare nevoie de d-ta.

— Îndată! Îndată! răspunde boierul, zâmbind cu înțeles și jenat către ceilalți, care de asemenea zâmbesc, dar cu dispreț.

Servitoarea pleacă bombănind. Vremea trece ca gândul. Servitoarea se înființează iar, mai morocănoasă, și se răstește:

— Domnule, să vii, că n-avem niciun strop de petrol în casă și stăm prin întuneric!…

— Cumpără o luminare, fetițo, și du-te înainte, că te ajung!

Și iar așa, și iar așa… Până ce, în sfârșit, ușa clubului se deschide ca trăsnetul și apare însăși leoaica, doamna, înfuriată ca o vijelie. Face cu ou și cu oțet pe toți intelectualii, și mai cu seamă pe Armeanul, care e pacostea satului, căci înăcrește traiul tuturor cucoanelor. Pe urmă îl spală cum se cuvine pe iubitul soț și-l scoate din club în drăgălășii…

Intelectualii rămân încurcați și opăriți, zâmbesc și trec înainte. Ce să răspundă unei femei?

Cel mai însuflețit partizan al clubului e dascălul Tofan, care, deși de-abia răsuflă de calicie, are totuși multă trecere, fiindcă știe nemțește. Venea totdeauna cu copilul ca să fie liniștită dăscălița și să nu creează că se ține de drăcii. Copilul făcea pe chibițul. Și-i plăcea atât de mult să facă pe chibițul, încât stătea ceasuri întregi fără să scoață o vorbă, cu ochii holbați la grămăjuile de bani albi și roșii ce zuruiau pe masă. Se bucura nebun când vedea că dinaintea tăticului creștea grămada de parale, că tăticul era vesel și-l întreba mereu dacă nu i-e somn, iar dacă-i era somn, îi dădea câte un gologan. Atunci tăticul câștiga. Când vedea însă că tăticul șade pe scaun parcă ar ședea pe ghimpi, că numără într-una bănișorii ce amarul i-au mai rămas, atunci copilul se posomora. Fiindcă atunci tăticul pierdea de se smintea. Atunci el își rezema căpușorul pe marginea mesei și bâlbâia un Tatăl nostru, ca să-i ajute Dumnezeu tăticului să câștige. Și adormea cu gândul la Tatăl nostru și la tăticul, și nu se mai trezea decât atunci când vreunul, scos din fire de prea mult ghinion, bătea cu pumnul în masă…

S-au luptat ele, femeile, mult să omoare clubul, dar n-au izbutit. Și totuși, o femeie a pricinuit moartea clubului: Armeanca.

Familia Armeanului s-a împrăștiat. Prăvălia s-a vândut la mezat. A cumpărat-o un ungur posac, care nu vrea să dea niciun ac pe datorie. De aceea și intelectualii l-au poreclit „Pocitul”.

De altmintrelea, Tofan a prevăzut moartea clubului îndată ce a aflat că a murit Armeanca. I-a și spus dăscăliței, foarte mișcat:

— De-acum poți fi fericită! A murit Armeanca, a murit și clubul!

Baroneasa

Nu se pomenea fată mai frumoasă în toată Ilva-Mică și-n împrejurimi ca Ileana Mariucăi lui Dosoftei. Se dusese vestea pretutindeni părului ei cel negru ca mura, des ca peria și lung ca un șarpe, buzelor ei cele roșii ca zmeura și umede ca o floare stropită de rouă. Nici n-apucase să împlinească șaisprezece ani, și se și găsi împresorată de pâlcuri de pețitori, cari de cari mai frumoși, cari de cari mai bogați. Dar Ileana nu vrea să vadă pe nimeni și nu vrea să audă de nimeni. Iar voința Ilenei era sfântă, căci pe Ileana toată lumea o răsfăța, până și mama ei cea vitregă.

Fiindcă era așa de frumoasă, Ileana nu era silită să lucreze nimic. Toată vremea se gătea și visa. Îi plăcea, mai ales, să viseze, căci viața e mai frumoasă visată decât trăită; căci dacă n-ar fi visat, ar fi trebuit să vadă că tatăl ei e calic, mai calic ca toată lumea; că mă-sa vitregă e bețivă, mai bețivă ca toate femeile, și că nici în Vinerea Patimilor nu e trează; că ar trebui să se mărite cu vreunul din flăcăii ceia unsuroși și sfrijiți, de care sătenii zic că sunt frumoși și bogați; că astfel ar trebui să facă și ea copii și să muncească și ea ca o roabă. Ea însă nu vrea să vadă lucrurile acestea, și de aceea visa. În visurile ei apoi, în loc de pețitori murdari și zdrențeroși, vorbea numai cu feți-frumoși și cu feciori de împărați, care se războiau între dânșii și se luptau cu fel de fel de balauri ca s-o poată câștiga pe ea de nevastă. Iar visând mereu, a început să creadă că visurile sunt adevărata viață, și viața e numai un vis.

I se părea Ilenei că ea e o prințesă surghiunită aci, între țăranii cei toropiți de trudă, și că va veni vremea când se va isprăvi surghiunul și se va întoarce în palatele cele fermecate. Ca să fie mai hodinită, s-a dus și la ghicitorul din Măgura, ca să-l întrebe cine-i e sortit. Și ghicitorul i-a răspuns întocmai ca și babele cele înțelepte, cari se mirau de frumusețea ei:

— O să vie un fecior de împărat cu căruță de aur, cu armăsari de argint și cu slugi de aramă. O să se oprească, cu tot alaiul, înaintea unei căsuțe dărăpănate, cu coperiș de paie. Pe prispa căsuței o să șază o fată frumoasă ca o rază de lună. Slugile o să întinză un covor de mătase de la caleașca prințului și până la picioroușele fetei. Și prințul o să ia fata de mână, s-o sărute pe frunte și s-o urce în căruță. Pe urmă, pocnind din harapnice, o să se ducă departe, până la al șaptelea hotar…

D-atunci înainte Ileana prinse a sta toată ziulica pe prispă, așteptând să sosească feciorul de împărat și s-o ia cu dânsul.

Și fiindcă voința Ilenei era sfântă, într-o bună zi se ivi și feciorul de împărat. Era un baron ungur, bătrân ca vremea, galben ca turta și stors ca lămâia. Trecea prin sat într-o caleașcă trasă de patru armăsari albi. Când auzi Ileana tropotul cailor și huruitul roților, ridică fruntea și se uită lung, ademenitor, cu ochii ei cei de cicoare, la caleașca boierească. Inima îi bătea grozav și-și zicea înfricoșată: „poate c-a sosit!”…

Baronul o zări din goana cailor, opri caleașca. Slugile se repeziră să-i ajute ca să se dea jos. O luă de mână pe Ileana, o sărută pe frunte și o urcă în trăsură, așezând-o la dreapta lui pe pernele moi de mătase portocalie. Îi spuse la ureche vorbe ciudate, străine, din cari ea nu pricepea nimic, dar cari îi sunau în creieri ca un bâzâit dulce de bondar bătrân. Caleașca plecă în goană, armăsarii păreau că suflă foc pe nări…

Pe-atunci Ileana avea tocmai șaisprezece ani, iar baronul, șaizeci și șase. Și fiindcă Ileana era atât de tânără și frumoasă, iar baronul atât de bătrân și bogat, s-a ales dintr-însa ibovnica cea mai răsfățată a boierului. Acum Ileana avea tot ce dorea: mâncări alese, băuturi scumpe, mătăsuri rare și bani mulți, câți îi cerea inima. Toate acestea pentru câteva sărutări și îmbrățișări. Era deci fericită.

Dar apoi, într-o bună zi, se pomeni că baronul moare. Moare și el, ca orice om necăjit. Pe ea însă nici la moarte n-o uită. Îi lăsă palatul în care stătea, cu tot ce se afla într-însul, cu toate pământurile, cu toți banii. Fără să-i ceară măcar să-l mai sărute o dată.

Ileana l-a plâns, l-a înmormântat și l-a jălit. E-a jălit o lună, două. Pe urmă s-a pus pe gânduri. Și-a zis:

„Sunt tânără și frumoasă ca o iconiță din perete. Bani am. Nimic nu-mi lipsește… în afară de cinste. E! Parcă toate fetele tinere și frumoase au cinste!… Am însă nevoie de ceva. De iubire! Iubirea cea mare, cea adevărată, cea pătimașă, aceea unde nu se dă nimic și nu se ia nimic”…

Și fiindcă voința Ilenei era sfântă, au venit mulți prieteni cari au iubit-o. Și ea nu simțea că de cârpa baronului nu se apropie nimeni cu iubire adevărată, îi părea bine că are bani și e iubită.

Pe urmă a început și Ileana să bage de seamă că iubirea cea adevărată nu se apropie de dânsa. A încercat s-o atragă, s-o momească, dar n-a izbutit. Și când a văzut că nu izbutește, s-a învoit cu viața: ea dă paralele, viața să-i dea iubirea. Orice iubire. Căci i-e sete de iubire. Și a prinsa-și schimba iubirile cum își schimbă alți oameni cămășile.

Vremea trecu foarte repede. Ileana se trezi tocmai când avu în spate o jumătate de veac și când țăranii cereau să-i cinstească cu rachiu și să stea cu ei la masă ca s-o iubească. S-a învoit din nou cu viața și, după șampaniile franțuzești, a băut rachiu cu țăranii, îi părea bine că-i zic baroneasă și o iubesc. Dar începea să simtă că mătăsurile și catifelele îi fac rău. Îi era dor de obârșie, de vremea când visa. A lepădat deci straiele cele pompoase și a îmbrăcat iar hăinițele cele frumoase, țărănești. Nu mai vrea să se deosebească de celelalte femei. Numele doar să-i rămâie: baroneasa. Astfel, apoi și-a găsit și ea prietene, ea, care toată tinerețea și-o petrecuse cu servitori și cu mobile cari o priveau ca pe o străină și parcă îi aruncau mereu în obraz necinstea. Prietenele acestea nu-i scormoneau trecutul și nu se sinchiseau de prezentul ei. Îi iertau toate păcatele. Cel mult o pizmuiau pentru belșugul, pentru toată viața ei trecută, și beau și ele cu dânsa rachiu prost din păhărele de cristal, șezând pe scaune de pluș, holbându-se la tablouri scumpe.

În sfârșit, prinseră a-i cădea și dinții, cei ce fuseseră albi ca spuma și ajunseseră negri ca păcatul, îi căzu și părul cel des ca peria. Buzele ei cele roșii și umede se spălăciră și se moleșiră. Ochii își pierdură tot focul cel ademenitor. Părea, în mijlocul rămășițelor de belșug, o stafie întârziată, o amintire urâtă a unor vremi frumoase.

Și începu iar să se gătească și să viseze, ca în vis să se vadă iar tânără și frumoasă, să aștepte iar vreun făt-frumos care s-o ia și s-o ducă departe, mult mai departe de cum a dus-o odinioară…

Cinema

Pianul automat cântă o horă zburdalnică. Spectatorii își șterg nădușeala de pe frunte. Un băiat cu tablaua aleargă printre bănci, țipând ca din gură de șarpe:

— Rahat cu apă rece! Americane prăjite!

Apoi pianul tace. Luminile se sting. Băiatul cu tablaua încremenește într-un colț al sălii. Orchestra napolitană atacă o melodie spaniolă, și pe pânză se desfășoară povestea nemaivăzută.

„Contele și contesa stau la masă. În ușă apare un servitor aducând stăpânului o scrisoare. Contele o ia, o desface, o citește. Cuprinsul scrisorii: „Stimate domnule conte, vă fac cunoscut că ați moștenit două sute mii franci. Mirați-vă și fiți fericit. Banii puteți să-i ridicați personal când doriți. Devotat, Cutare, notar.” Contele spune contesei ce noroc neașteptat a dat peste dânsul. Contesa, care aduce mult cu o chelneriță, îmbrățișează pe contele, care seamănă cu un birjar. Amândoi pleacă dansând și lăsând, firește, scrisoarea pe masă. Servitorul vine și, cu o mimică diabolică, citește scrisoarea. De-acuma știe ce are de făcut, mizerabilul!”

— Rahat cu apă rece! strigă în pauză băiatul cu tablaua.

„Contele și servitorul se îmbarcă într-un vapor. Iată-i într-o cabină amândoi. Servitorul trage cizmele stăpânului. Contele se culcă. Culcarea aceasta i-e fatală. Căci servitorul, infam, atâta a așteptat. Se repede la stăpân, îi deschide gura cu forța și-i toarnă un lichid îmbătător. Într-o clipă, mâinile și picioarele contelui sunt legate cu frânghii groase ca brațul, în cealaltă clipă hoțul îi răpește scrisoarea notarului, iar sărmanul stăpân e aruncat într-o ladă și încuiat.”

— Americane prăjite! strigă iar băiatul cu tablaua.

„Și iată-l pe servitorul trădător în hainele nefericitului conte, care se căznește neputincios, zăvorât în ladă. Servitorul, îngrozitor în noua lui înfățișare, se prezintă notarului, care este un detectiv amator. Notarului i se pare suspect acest conte oribil la vedere. Cu ajutorul unui câine polițist, descopere pe adevăratul conte închis în ladă. Începe o goană nebună după servitorul mizerabil, care, în cele din urmă, este prins și aruncat în închisoare. Contele plânge și oferă cincizeci mii franci notarului detectiv care l-a scăpat de moartea sigură. Notarul însă recunoaște în conte pe fratele său vitreg. Bucuria lor e de nedescris. Se îmbrățișează și pe urmă contele se

întoarce acasă la contesă cu cele două sute mii franci. Fericire. La revedere.”

Luminile se aprind. Orchestra napolitană tace. Spectatorii își șterg nădușeala de pe frunte. Pianul automat intonează o rapsodie ungurească. Băiatul cu tablaua încărcată aleargă printre bănci, țipând ca din gură de șarpe:

— Rahat cu apă rece! Americane prăjite!…

Războiul

Bărbosul (ridicând nasul din „ediția speciala”): Eu, drept să-ți spun, nu pricep nimic din toate telegramele astea… E o harababură… I-ascultă, bre! Tu ai făcut armată?

Spânul: Nu, dar sunt acasă în toate chestiile de strategie și tactică… M-am ocupat… Ce crezi? când faci atâtea războaie… Am cărți, hărți, planuri…

Bărbosul: Atunci fii drăguț, te rog, și mă lămurește și pe mine… Ascultă! Zice că o armată e în Flandria, alta în Alsacia, iar alta la Polonia… Vorbește de șapte sate și de douăzeci și șapte dealuri, de trei sute de kilometri și de o mie de kilometri, de fronturi și de mai știu eu ce… Și, în sfârșit, spune că kaiserul vede tot… Ei, cum naiba se poate una ca asta?

Spânul: Nimic mai simplu, amice… Kaiserul are un binoclu cu care vede la o mie trei sute de kilometri!

Bărbosul: Pe urmă citesc că divizia cutare a fost împinsă, că brigada cealaltă a fost respinsă și ofițerii de stat-major zboară din batalion în batalion… Mă rog, cum se împing și se resping batalioanele?… Și cum zboară ofițerii ceia de stat-major din batalion în batalion? Cu aeroplanul, ori cu zepelinuri? Și adică de ce zboară?

Spârtul: Destul! Din toate astea văd că un nebun poate întreba mai mult decât ar putea răspunde zece înțelepți… Ei, acum ascultă: Eu, ce-i drept, n-am făcut armata, dar știu din experiență că războiul e ca și manevrele…

Bărbosul: Și cum sunt manevrele, dacă nu te superi?

Spânul: Ca jocul de șah… Și acolo mergi înainte cu o figură, tragi înapoi o figură, dai afară pionii și pierzi partida… Ei vezi, întocmai așa-i războiul!

Bărbosul: Mă rog… Tu știi să joci șah?

Spânul: Firește că… nu știu.

Bărbosul: Așa da. Fiindcă nici eu nu știu… De aceea, ce să-ți spun, pricep mai bine războiul decât jocul de șah.

Spânul: Stai, dragă, că-ți explic eu tot. Stai!…

Uite… Va să zică, jocul de șah e ca războiul. Oștile se înșiră față-n față, pe urmă încep să avanseze…

Bărbosul: înțeleg. Exact așa-mi închipuiam și eu. La dreapta stau prietenii, la stânga dușmanii. Apoi comandanții strigă „uraa!”… Și trag cu puștile și cu tunurile unii în alții.

Spânul: Idiot ești, bre!… Cum crezi tu că două armate o să se înșire așa, ca două echipe de elevi de liceu sau ca figurile de șah?… Ce prostie!…

Bărbosul: Bine, nu spui tu că jocul de șah e ca războiul?

Spânul: Am spus-o numai ca să te fac să mă înțelegi mai bine. Dar războiul e cu totul altceva decât jocul de șah. Ce dracu, nici atât nu știi? Războiul modern se bazează pe legea pompării, pe care trebuie s-o știi din școală… Rușii merg înainte, nemții merg înapoi, nemții merg înainte, rușii merg înapoi.

Bărbosul: Rușii merg înainte, nemții merg înapoi…

Spânul: Ei, vezi?… La șah fiecare figură își are locul său, pe când la război totul atârnă de împrejurări. Sau poate tu crezi că și terenul războiului e împărțit în șaizeci și patru de câmpuri?

Bărbosul: Dar în câte e împărțit?

Spânul: Aoleu, ești prost rău!… La război fiecare corp ocupă terenul cel mai convenabil…

Bărbosul: Ce-i aia teren?

Spinul: Un loc, sau o câmpie, sau o colibă, uneori chiar o colibă poate fi teren.

Bărbosul: Și cel ce a ocupat terenul a învins?

Spânul: Ei, aș! După ce a ocupat terenul, pornește împotriva dușmanului și trage focuri, și sau învinge, sau e învins. Ai înțeles?

Bărbosul: Nu.

Spânul: Atunci degeaba îți mai explic. Războiul nu se face ca să-l priceapă toți nerozii.

Bărbosul (iar cu nasul în „ediția specială”): Las’, că tu îl pricepi…

Războiul. Însemnările unui sublocotenent

Sublocotenentul e grav rănit într-un spital din Transilvania. E român. A trebuit să lupte împotriva sârbilor. Și-a însemnat pe apucate clipele petrecute în fața dușmanului într-un caiet cu scoarța neagră. Reporterul unui ziar, vizitând spitalul înțesat de răniți, a vorbit cu ofițerul, care i-a dat voie să publice cuprinsul carnetului. Mi se pare că sunt interesante însemnările sublocotenentului. Mai cu seamă în vremurile acestea pline de înfrigurări războinice…

Lugoj, 28 iulie.. Aici am să-mi însemnez tot ce voi vedea și ce mi se va întâmpla în război… Tocmai mă pregăteam să plec la Sibiu. Îmi făceam geamantanul. Toc, toc! În ușă. Iată un soldat cu un plic portocaliu. Mobilizăm. E ordinul de chemare. Îmi dă să iscălesc și să adaug ora și minutele, fiindcă în 24 de ceasuri trebuie să fiu la Timișoara, la regiment. De-acum, noroc bun!

Timișoara, 6 august. Azi am avut o inspecție mare. Domnul general comandant al corpului de armată. Bătrânul (text șters N.N.) Se zice că mâine (text șters N.N.) batalioane. Am presimțirea că unul va fi batalionul meu. Sunt ghinionist. Baremi de-am ști unde mergem!

În tren, 7 august. Aseară am primit ordinul de plecare. În zori am părăsit cazarma. Am stat în gară până la nouă. Ne duce la sârbi. Prin gări, lumea fâlfâie batiste și umbrele. Toți ne urează izbândă. Femeile plâng.

…8 august. Azi-dimineață am sosit. Un sat croat. Eu cu plutonul meu plecăm mai departe, pe jos. Suntem escorta trenului. Soarele arde grozav. O să ne prăpădească zăpușala.

…9 august. Suntem într-un cătun ciudat. Așteptăm tunurile. N-am mai văzut sat ca ăsta. E atât de lung, parcă n-ar avea sfârșit. Facem gardă la biserică fiindcă e satul sârbesc și se zice că sunt multe elemente suspecte. Căpitanul a și prins vreo șase țărani care o să fie împușcați. Așa-i ordinul de la divizie.

…14 august. Ne plictisisem. Acuma însă ne-a trecut plictiseala. Am făcut treizeci de kilometri pe o căldură îngrozitoare. Se aude că ai noștri au trecut Sava și că la Sabatz e o luptă mare… Pe seară iar pornim peste o miriște. Ne scoase din sat fiindcă era vorba să se întoarcă cei de la Sabatz ca să se odihnească, dar n-au venit. Soldații cântă Deșteaptă-te, române! și glumesc parcă ar fi la manevre.

…17 august. Ne-am întors în sat și am așteptat până azi-noapte, când a venit ordinul să venim aci în marș forțat și să așteptăm noi ordine. Am sosit la nouă dimineața și ne-am culcat. Am dormit câteva ceasuri. Acum așteptăm. Se aude bubuitul tunurilor.

Dincolo de Sabatz. 18 august, în zori. Stau culcat afară din oraș, într-o livadă mlăștinoasă. Doi porci grohăie la câțiva pași. Aseară la opt au sunat alarma și a trebuit să las pe masă friptura și sticluța cu vin negru. La nouă ne-a oprit în mijlocul câmpului, ne-a împărțit cartușe și ne-a oprit să fumăm. Mergeam pe două drumuri. Ne opream mereu din pricina cailor artileriei. Suntem vreo trei mii, poate mai mulți. La miezul nopții am ajuns în Klenak. Se auzea foc de pușcă. De-aici nu erau decât zece kilometri până la Sava, și niciun sat. Tunurile au fost trimise înainte, iar noi am dormit vreun sfert de ceas. Drumul merge la vale. Pretutindeni, tunuri și gherete de grăniceri. Mi se strânse inima de-a binelea, nu mai e decât un kilometru până la Sava, unde e podul de pontoane. Din zece în zece pași, câte o sentinelă. La 2 ore și 43 minute noaptea am pus piciorul pe pod. Pe cellalt țărm fumega o clădire uriașă, pe urmă fabrica de cărămizi ciuruită de granate. Și un miros de praf de pușcă, îmbătător. Pe ulițe, nici țipenie de om, numai mobile sfărâmate și sentinele care dormeau în picioare, cu arma la braț. Întuneric beznă; colonelul ne conducea… Am ieșit din oraș, aci, în livadă… Acum răsare soarele. Stăm culcați în linie de trăgători, cu arma în mână. Noi suntem în aripa stângă, aproape de șosea. Maiorul a chemat pe comandanții de plutoane și ne-a arătat; De-acolo vine dușmanul! Dincolo de livadă e o porumbiște, iar mai departe începe pădurea. Locotenentul Crihan privește mereu cu ocheanul. Nu se vede nimic.

18, orele 6 și 10 minute dimineața. Un șrapnel trece peste capetele noastre spre podul de pontoane. Cel dintâi foc! Ai noștri s-au s…

Klenak, 18 august, după Sabatz, la Ambulanță, după-amiazi. Zac și scriu… Urmez… Când a fâșâit șrapnelul sârbesc, locotenentul a strigat: „Ei, băieți, de-acu începe hora!” Dușmanul e la 1.500 metri. Dar nu era unde-l așteptam noi, în față. Focul venea din dreapta, dinspre pădure. Din trei în trei minute, câte un bubuit de tun.

Ai noștri au răspuns tot cu tunurile. Pe urmă, tăcere. Poate să fi fost șase și jumătate când am plecat în linie de trăgători spre porumbiște. Căpitanul dădu ordinul: „Plotonul al doilea și al treilea, înainte!” Mergeam puțin la deal. Până la marginea porumbiștei ne-am târât pe burtă, nici n-am băgat de

seamă. Amândouă plotoanele mergeau. Locotenentul alerga mereu înainte și se întorcea înapoi.

Intrăm în porumbiște, cu arma în mână, dar n-aveam voie să tragem, ca nu cumva să ne vadă de la marginea pădurii. Prin porumbiște, o salvă de gloanțe, în jurul nostru de-abia câteva gloanțe au trecut. Ciudat mai sfârâie gloanțele! Am mers așa vreo jumătate de ceas. Cu mare băgare de seamă. Când am ajuns la marginea porumbiștei, ne-am pomenit cu o salvă groaznică de gloanțe. Trei deodată au căzut grămadă. Porumbiștea toată era plină cu de-ai noștri. Auzeam mereu: „Înainte! Înainte!” Am făcut și eu semn cu sabia spre pădure. Între porumbiște și pădure e o livadă de vreo șase sute de metri. Am început să alergăm. Cum am năvălit din porumbiște, era cât p-aci să cad. Mă împiedicasem de cadavrul unui sârb mort mai de mult, în haine civile. Un miros groaznic. Cu fața în sus, gura căscată, arma frântă alături de dânsul. Trebuia să alergăm din răsputeri prin livadă. Foarte mulți flăcăi se vedeau căzând. Unii țipau, alții înjurau. Credeam că sârbii sunt înaintea pădurii într-un șanț, dar numai șepcile erau acolo, ei trăgeau cocoțați în copaci. Am început și noi să tragem.

Un locotenent a pus două mitraliere și a deschis focul spre pădure. Vedeam căzând oameni din copaci. Mulți. Nu știu cită vreme a ținut până am trecut livada, două minute sau un sfert de oră. Ne trânteam jos, trăgeam, iar porneam. Când am ajuns la șanțuri, șepcile militare așezate frumos pe grămezile de pământ „iar jos, în șanț, morți de mult, și peste dânșii cad acum mulți de-ai noștri.

Un soldat trece ca furtuna pe lângă mine cu baioneta la armă, un glonte îl lovește în genunche, îi țâșnește sângele. Sar șanțul, dar îl aud văitându-se: „Mamă, mamă!”… „Brancardier! Brancardier!” Alt soldat îl ia în cârcă și-l duce înapoi. Intrăm în pădure, alergăm nebunește printre copaci. Pe la mijlocul pădurii, altă ploaie de gloanțe. Șrapnel. Se prăbușeau copacii, pârâiau ramurile. Simt că mă împiedec și cad lângă o rădăcină ieșită din pământ. Vreau să mă ridic; nu pot. N-am simțit să mă fi atins vreun glonte, credeam că m-am lovit de vreun copac.

Îmi pipăiesc șalele, simt căldură la mână, văd că e însângerată. Mă gândeam că poate mi-a intrat vreun gândac în cizmă, fiindcă mă înțepa grozav. Dar și la picior mă lovise o schijă de granată.

Toți țipau: „Cartușe, cartușe!” Pe urmă a început să mă învăluie o ceață parcă. Îmi ziceam că mor. Măcar de-aș ști că am învins. M-am târât totuși lângă un copac bătrân. Acolo mai era un rănit. Sprijinindu-ne unul pe altul,

ne-am dus înapoi la șanțul cu cadavre și ne-am trântit în mijlocul lor. Tovarășul meu, un plutonier, a smuls de pe haina unui maior sârb mort o decorație și și-a înfipt-o pe piept. Și el are un glonte în șale. În șanț tot auzeam: „Brancardier! Brancardier!” Și câteva înjurături românești. Peste o jumătate de oră vin doi soldați. Nui-am văzut, doar am auzit: „Ia pe domnul sublocotenent, eu până atunci văd care mai trăiește”. Pe urmă nu știu ce-a fost, dar acuma mă pomenesc iar în casa cea galbenă, de unde am plecat înainte de-a trece Sava.

Vremuri războinice

Povestea e nouă și interesantă, fiindcă e din război și fiindcă tot ce e din război e nou și interesant. Povestea e și adevărată, cel puțin așa îmi spune cel ce mi-a spus-o între un șvarț dulce și o dulceață amară. Adevărată sau neadevărată, ce are a face? O dau cum mi s-a dat…

Acum vreo două luni, domnul Ilie Manea se pomenește bolnav de apendicită. Doctori peste doctori, alergături, dureri… Zadarnic. E nevoie de operație.

Domnul Ilie Manea, pe lângă apendicita cu pricina, mai are câteva milioane de lei și un fecior la care ține ca la ochii din cap. Toate acestea însă nu-l pot scuti de operație. Trebuie operație, altfel e rău, altfel nu-i garantează nimeni viața.

În multe privinți e săracă țara românească, dar în doctori e tare. Doctorii noștri sunt printre cei mai buni din lume. Toată lumea o recunoaște, afară de români, bineînțeles. Și mai cu seamă afară de românii bogați.

Domnul Ilie Manea, ca proprietar al câtorva milioane, are o neîncredere desăvârșită în doctorii români. Când tușește, aleargă la Viena, să consulte un doctor… Unde să se ducă deci pentru o operație de apendicită? Firește, la Paris. Acolo e sigur că se înzdrăvenește cât bați în palme. Ba chiar e sigur că acolo nici nu s-ar fi îmbolnăvit.

Pentru orice eventualitate, însă, ia cu dânsul și pe fiul său, un flăcău voinic, frumos, de vreo douăzeci și cinci de ani. Având pe Jenică cu dânsul, va suferi cu mai multă ușurință toate durerile și necazurile boalei.

Plecară amândoi.

La Paris trag amândoi într-un sanatoriu. Operația se face și reușește întocmai cum nădăjduise bătrânul. L-a costat scump, dar face. Simte zi cu zi cum se întremează și nu contenește de-a preaslăvi pe doctorii francezi și de-a ponegri pe doctorii români.

Jenică a îngrijit pe tatăl său cu o dragoste nemărginită. Ziua-noaptea era lângă patul bătrânului. Patru săptămâni nu s-a mișcat de lângă bolnav. Domnului Manea i se umpleau ochii de lacrimi de bucurie văzând dovezile de iubire ale odraslei sale.

Într-a cincea săptămână, însă, Jenică simți nevoia să mai iasă puțin. Bătrânul mergea bine. Peste câteva zile puteau pleca acasă. Și apoi Jenică nu vrea să se întoarcă de la Paris fără măcar să fi văzut Parisul și fără a fi cheltuit nimic. Se înțelese cu bătrânul și, fiind de acord, Jenică ieși.

Era o vreme minunată. Soare, căldură, splendoare.

Jenică intră repede într-o frizerie. Nu putea merge prin oraș neras și nefrizat.

Bărbierul, un bătrân uscat și blajin, se uită la dânsul întâi mirat, apoi din ce în ce mai necăjit. Jenică nu se putu stăpâni să nu-l întrebe:

— De ce ești supărat, patronule?

— Nu sunt supărat, domnule! răspunse acru bărbierul. Mă mir numai că un bărbat voinic ca d-voastră poate să stea acasă când țara e în primejdie…

Jenică se roși și vru să explice omului că dânsul e român și că, deși n-a făcut armata, va stărui acasă ca România să dea ajutor Franței…

Dar bărbierul nu se împăcă cu explicațiile, și Jenică plecă tulburat și rușinat.

„A înnebunit bărbierul, se gândi dânsul mângâindu-se. Da’ ce sunt eu să-mi expun viața de dragul nu știu cui?… Și chiar dacă aș merge la război, aș merge cu țara mea, și poate la partea sedentară, că doar nu sunt băiatul boierului Manea ca să mă bag carne pentru tunuri”…

Era gătit, ca scos din cutie. Învârtea bastonașul cu mâner de aur și fluiera. Dar străzile erau aproape pustii, deși era vremea plimbării, iar oamenii umblau grăbiți și îngrijorați.

„Grozav e războiul! își zise Jenică fluierând. Să te ferească Dumnezeu… Parisul e gol… Pariziencele parcă au intrat în pământ”…

Jenică e clientul lui „Capșa” și al varieteurilor bucureștene. Și e irezistibil, fiindcă nu se uită la parale. Ar vrea să-și arate puterile și e mâhnit că nu i se prezintă ocazia. Totuși, se simte bine. Oricum ar fi, Parisul tot Paris rămâne. Chiar în vremuri războinice. Și se plimbă mândru, țanțoș, fericit.

Într-un colț, însă, se pomenește cu un gardist.

— Vă rog să vă legitimați!

— Cum, domnule? De ce? N-am făcut nimica! zice Jenică speriat.

— Se prea poate, domnule, răspunde gardistul. Dar sunteți suspect… Un tânăr voinic ca d-voastră, dacă nu e militar, trebuie să fie sau neamț, sau spion…

Jenică protestează, zâmbește, se încurcă și nu se descurcă decât tocmai la secție.

„A înnebunit poliția, se gândește Jenică ieșind de la secție. Nu mai vede decât nemți și spioni. Scârbos popor”…

Își urmează plimbarea și, în splendoarea înserării, uită îndată incidentul. Iar fluieră, iar zâmbește și aruncă priviri drăgăstoase femeilor. Dar în curând văzu că toate femeile se uită la dânsul cu scârbă.

„Ce dracu oi fi având?! își zice Jenică îngrijat. Nu cumva”…

Își pipăie hainele, cravata, gulerul, pălăria. Nu simte nimic deosebit. Se privește într-o vitrină. Se găsește foarte elegant și cuceritor. Atunci, ce să fie?

În sfârșit, găsește trei fete. Le privește dulce, dar ele întorc capul, iar una zice:

— Ce tip nesimțitor! E cât un munte, și se plimbă aici, în loc să meargă la oaste!

Jenică își pierdu tot cheful. Nu mai e de trăit la Paris. Alergă la sanatoriu și nu mai ieși decât atunci când plecă cu tatăl său, însănătoșit, spre România.

Acum e acasă și povestește cu însuflețire:

— Tot Parisul e militarizat. E o splendoare! Bărbații în uniformă, automobilele aleargă, trenurile — cu soldați. E o splendoare! Nu vezi un civil pe stradă. Iar acei pe care-i vezi sunt sau copii, sau bătrâni neputincioși. Închipuiți-vă o scenă la care am asistat. Un tânăr se plimba nepăsător… Un tânăr chipeș… Făcea cu ochiul cucoanelor. Un gardist…

O scenă

(Scena se petrece intr-un hotel din Abazzia. Sau cel puțin s-ar fi putut petrece.

O după-amiază de vară. Soare. Căldură. Plictiseală.

Mosafirul sosește cu doi copii de mină. Un hamal aduce un munte de geamantane. Toți se opresc la cabina portarului de la hotelul, îi zicem, „Panonia”. Două minute de parlamentări, apoi mosafirul pleacă cu copiii, urmați de portar, înspre interiorul hotelului, printr-un labirint de coridoare. Portarul e foarte limbut.

La o ușă se opresc cu toții. Intră. Începe scena.)

Portarul: Cred că odăile acestea vor fi tocmai pe placul d-voastră… Cred și sunt sigur. Mai ales că amândouă împreună nu costă decât cincisprezece franci pe zi… Adică pardon!… D-voastră sunteți român?

Clientul: Da.

Portarul: Va să zică, ziarist?

Clientul: Nu, domnule. Eu sunt dentist.

Portarul: Nu se poate, domnule… Vă rog, gândiți-vă puțin, poate totuși sunteți și ziarist…

Clientul: Ei, da, adevărat: scriu și eu din când în când la gazete, cu deosebire când sunt chestiuni importante la ordinea zilei.

Portarul: Va să zică, nu mă înșelasem. Sunteți ziarist. Dar copilașii d-voastră? Și dumnealor sunt ziariști, nu? Nu?

Clientul: Încă nu.

Portarul: Va să zică, elevi de ziariști. Va să zică, viitori ziariști… Așa… Acuma ne-am lămurit… Ei bine, pentru aceste odăi d-voastră nu veți plăti decât paisp’ce franci…

Clientul: O, dar și paisp’ce franci e prea scump.

Portarul: Nu, mă rog. Vă înșelați. Paisp’ce franci e un preț redus. Un preț special. Ceva ca o ediție specială… Domnul Romanescu, celebrul redactor bucureștean, tot paisp’ce franci plătește pentru două odăi ca acestea… Știți, domnul cela care făcea gălăgie în sala pașilor pierduți… L-ați văzut?… Acela care striga în gura mare: „Las’, că vă învăț eu minte!”

Clientul: Te înșeli, prietene, te înșeli. Domnul acela nu e ziarist. Îl cunosc foarte bine. E un simplu agent de publicitate.

Portarul: Va să zică, ziarist. Perfect! Și exact atâta plătește pentru două camere domnul redactor Popescu-Vasilești… cel care răcnea adineaori pe terasă: „Mișelie! Pungășie! Las', că vă arăt eu, escrocilor; vă dau eu la gazetă!”

Clientul: Iar ești greșit, prietene, fiindcă nici domnul acela nu e ziarist. E un negustor de lemne și proprietar de tipografie.

Portarul: Aa, va să zică, are atâtea ziare câte vrea… Va să zică, e director de jurnale când dorește…

Clientul: Ei, da… firește… Dar ia spune-mi, ce te face pe d-ta să mă iei pe mine drept ziarist?

Portarul: Foarte simplu, domnule. Eu, domnule, sunt portar bătrân. Am văzut multă lume. Am avut de-a face cu tot felul de nații, dar încă n-am pomenit un român care să nu fie ziarist… De altmintrelea, să n-aveți nicio grije. Scrieți numai în registrul hotelului că sunteți ziarist, și tot se va aranja perfect… (După o pauză, cu o obrăznicie revoltătoare.) Totuși, domnule, îmi dați voie să vă spun că eu mă mir…

Clientul: De ce te miri?

Portarul: Că în România nu se găsește niciun om care să nu scrie la gazetă, care să nu fie îndemnat să-și exprime părerile la gazetă…

Clientul (cu mândrie): Ehe…

Portarul: Eu, domnule, știam că în viață mai sunt o sumedenie de alte ocupații în afară de ziaristică. Adică cum, nu sunt la d-voastră brutari? Nu sunt chelneri?

Clientul: Negreșit, dar aceasta nu-i împiedică de a fi și ziariști. Brutarii, sau măcelarii, sau chelnerii sunt colaboratorii ziarelor breslei lor.

Portarul: Am înțeles. În România toată lumea are câte o ocupație suplimentară, sau poate complimentară. Am înțeles… Va să zică, dacă cineva nu e ziarist de profesiune, cel puțin în orele libere se simte totuși obligat să scrie la gazete.

Clientul: Exact.

Portarul: Exact. Astfel se și înțelege că, deși la d-voastră toți oamenii sunt ziariști, totuși, aveți și cititori de ziare. Am înțeles. Unii scriu înainte de masă, iar după masă citesc, ceilalți citesc înainte de masă și după masă scriu… Am înțeles.

Clientul: Afară de aceia, bineînțeles, care nu citesc de loc, care doar scriu… Dar acuma fii drăguț și-mi explică cum cunoașteți d-voastră așa de

bine pe români. Sunt aici o mulțime de români care vorbesc perfect franțuzește…

Portarul: Ei bine, după gălăgia pe care o fac, după țipetele lor. „Mișelie! Pungășie!”

Clientul: Vorbește, prietene, nu te jena, căci eu, ce-i drept, sunt bucureștean, dar sunt bulgar. Ți-am spus că sunt român numai pentru că eram curios de ce întrebi.

Portarul: A, d-voastră sunteți bulgar?… Va să zică, nu sunteți ziarist?

Clientul: Firește că nu.

Portarul: Atunci, scuzați. Prețul odăilor e numai zece franci…

Clientul: Cum, va să zică, ziariștii români plătesc mai mult?

Portarul: Negreșit. Toți ziariștii de paradă… Adică de ce să ne înjure și să ne batjocorească dumnealor degeaba? Noi primim, dar atunci să plătească gras, fie că sunt ziariști, fie că nu sunt… și dacă nu sunt, tant mieux!…

(Și scena continuă sau se isprăvește. Cum vreți.)

Puia

E cuminte. Mai ales când doarme. Măicuța o răsfață, tăticul o râzgâie. De aceea e Puia cuminte.

Până mai deunăzi toată ziua se juca și toată noaptea visa că se joacă. Era mama păpușilor. Le îngrijea, le mângâia și le alinta, uneori le și spăla pe obrajii bucălați sau le atârna mâncare printre dinții strânși într-un veșnic zâmbet fără viață. Lucia, Mirela, Toto, Sanda îi dădeau mult de lucru. Le îmbrăca și le dezbrăca, le croia și le cosea mereu haine noi. Pe Toto l-a botezat cu alai; pe Lucia voia s-o mărite și-i și făcuse un trusou complet, bogat ticluit din cele mai variate petece găsite prin sertarele măicuții… înainte de-a fixa însă data nunții, a intervenit un eveniment asemenea unei declarații de război: a bătut la poartă viața, sub forma unei profesoare… Și nunta s-a amânat…

Păpușile s-au dat la o parte. Jocurile au rămas încremenite de mirare. Viața a sosit să-și reclame drepturile ei reci în viața Puiei.

Câteva nopți a mai visat pe Lucia, pe Toto, pe celelalte… Apoi au început alte visuri. A început i-o-n… ion și două cu unu face trei…

Acuma Puia șade ceasuri întregi cu născiorul plecat peste tăblița neagră, strângând tare între degete creionul de piatră, desenând încet slove cari încă nu au prins rădăcini solide în mintea ei fragedă. Gurița i-e întredeschisă, ochii umbriți de gene stufoase fixează cu teamă semnele celea albe pe cari mâna ei le așterne anevoie, iar pe fruntea ei albă, limpede se ivește din când în când câte-o cută fină, delicată… Puia cugetă; creierul ei imaculat lucrează… Pentru întâia oară în viață lucrează serios… Și nici nu-și dă seama că de-acum înainte va trebui să lucreze mereu, mereu, că de-acuma a intrat și ea în vârtejul atât de cumplit al vieții…

Acum Puia visează și noaptea i-o-n… ion și două cu unu jace trei… Pentru că Puia e cuminte…

Divorțul

„Vasile mă înșală!” își zicea Laura Sorobetea, frângându-și mâinile și silindu-se să-și oprească lacrimile.

Nu plângea niciodată în fața lui. Mai bine să moară decât să o simtă el că e nenorocită. Îl ura văzându-l că nici nu se sinchisește de frământările ei. Parcă nu s-ar fi întâmplat sau nu s-ar întâmpla nimic, atât se arăta el de liniștit. Nu putea înțelege cum poate fi cineva așa de ipocrit?

Uneori însă îi părea rău chiar de iubirea ei din trecut. Dacă ar fi bănuit ea că, sub înfățișarea lui cinstită și dreaptă, se ascunde o fire atât de cinică! Îndrăgise într-însul tocmai mândria bărbătească ce nu se ploconea nici în fața femeii iubite. L-a luat cu toate că era băiat de țăran, cam stângaci, cam neobișnuit cu șlefuirile lumești. Adevărat că nici ea n-a avut zestre, dar a fost fată de profesor, cu educație aleasă, cu pian, cu puțină franțuzească, în sfârșit domnișoară, care putea visa, și chiar a visat, ofițeri, doctori, avocați, ingineri, iar nu un contabil la banca „Mercur”, ca Sorobetea. Prietenele ei s-au și mirat când s-a măritat cu dânsul… Pe urmă toată lumea l-a iubit. S-a văzut că e bărbat bun, cumpătat, muncitor… Laura n-a avut niciun motiv să fie nemulțumită. Vasile o iubea fără multe fraze, ce-i drept, dar din toată inima… își lăsase o mustăcioară englezească cochetă, care-i plăcea ei foarte mult. Apoi ochii lui negri, aprinși, lucitori o învăluiau veșnic într-o mângâiere caldă…

Avea o singură meteahnă Vasile. Deoarece seara luau masa totdeauna devreme, înainte de culcare pleca la club și juca o partidă de biliard. Dintru întâi, Daura, nici vorbă, protestase că i-e urât singură; că e cea mai nenorocită femeie din lume… Când a văzut însă că într-adevăr e vorba de o distracție nevinovată, s-a împăcat. Sorobetea, om foarte chibzuit, era învoit cu partenerii să plătească totdeauna împreună, așa că cheltuiala nu întrece niciodată „banii mei de buzunar”, cum zicea dânsul, căci pe altceva nu mai dădea niciun gologan, nefiind nici băutor, nici jucător de cărți și nici umblător după femei ușoare. Pe urmă, la ora zece precis suna la poartă, servitoarea alerga să-i deschidă, și el sosea când vesel, când posomorât, după cum câștigase sau pierduse… Laura însă se culca liniștită și de multe ori nici nu-i simțea venirea.

Într-o seară s-a întâmplat de Laura n-a putut adormi. S-a zvârcolit zadarnic în pat, cu o carte în mână, chemând somnul. Astfel a venit ora zece. În clipa când pendula a început să bată, soneria a pornit să sbârnăie.

— A, bine că vine Vasile!… Parcă mă cuprinsese și urâtul…

Îndată auzi pașii servitoarei alergând să deschidă.

Laura aștepta și număra clipele. Dar clipele treceau așa de anevoie, că-și pierdu răbdarea.

— La ce nu mai vine, Doamne?… Ori n-o fi sunat el?

A trecut un minut, cinci, cinsprezece! În orice caz, ei i se păru o veșnicie până ce auzi pași. Îi cunoștea bine. Erau ai lui și se apropiau. Dar parcă veneau dinspre bucătărie, nu dinspre poartă… Simți un ac în inimă.

— Ce a căutat el la bucătărie?

Închise ochii și se făcu că doarme. Inima însă îi bătu să-i rupă coastele și în minte i se zvârcolea mereu întrebarea: „Ce a căutat la bucătărie?"

Sorobetea intră în vârful picioarelor, cu țigara în gură. Se opri în mijlocul odăii, trase două-trei fumuri și așeză mucul în scrumelniță, stingându-l cu băgare de seamă. Apoi scoase batista și se șterse pe frunte… Laura, care-l pândea printre gene, avu o tresărire și în gând își zise îngrozită: „De ce s-a șters pe frunte?"

Bărbatul se apropie de pat și o sărută pe ceafă. Buzele lui însă erau parcă mai fierbinți ca altădată. Laura ridică încet pleoapele și murmură:

— De ce întârziași atâta?

— M-a ținut Grozea de vorbă la poartă. E necăjit foc, săracul, fiindcă l-am bătut la biliard de l-am rupt, răspunse Sorobetea cu mândrie.

Pe urmă s-a culcat și a adormit curând, ca și când ar fi fost istovit de oboseală.

Laura însă nu mai putu închide geana toată noaptea. O bănuială chinuitoare începu să-i roadă în suflet… De ce atâta vreme între deschiderea porții și intrarea lui în odaie? De ce a venit dinspre bucătărie? De ce a fost nădușit pe frunte? De ce când servitoarea?…

A, servitoare! Era spre ziuă când Cuvântul acesta i s-a înfipt în minte. Și deodată parcă i s-a făcut lumină. S-a uitat la Sorobetea, care dormea buștean, în lumina roșiatică a candelei îi vedea bine fața strâmbată de un sforăit tihnit. Numaidecât și-a zis: „E în stare să mă înșele cu servitoarea! E chiar sigur!"

Îi veni să-l zgâlțâie, înfuriată că ticălosul sforăie când ea e nenorocită și parcă simți o undă de miros de servitoare, desigur rămășițele vizitei lui prin bucătărie.

Laura suferea cum numai femeile știu să sufere: cu patimă. Era hotărâtă să divorțeze, dar îi trebuia o dovadă definitivă, zdrobitoare, care să-l

nimicească pe el, iar pe ea s-o justifice în fața lumii întregi. Pentru dovada aceasta își mai prăpădea ea tinerețea sub acoperișul care ascunde deopotrivă rușinea ei și nerușinarea lui.

Și cum credința e sortită să triumfe întotdeauna, într-o zi Laura se pomeni că servitoarea îi cere voie să se ducă până acasă, deoarece a aflat că maică-sa e bolnavă pe moarte; va pleca după cină și se va întoarce dis-de-dimineață. Era pe la amiazi, și Sorobetea încă nu venise de la bancă. Laura se roși de emoție. Simți că în sfârșit se apropie și ceasul ei…

Seara dădu drumul servitoarei și rămase singură în toată casa. Întâi fu veselă și umblă de ici-colo prin odaie, cu zâmbetul ei cel mai drăgălaș pe buze. Deodată, însă, se opri pe loc încurcată.

Niciodată primejdia nu i se lămurise ca în clipele acelea.

Nesiguranța tortureză fericirea, certitudinea o ucide…

Aprinse o luminare și se duse la bucătărie. Lada servitoarei era descuiată. Își alese un rând de haine mai curate și se îmbrăcă tremurând, parcă s-ar fi îmbrăcat pentru o înmormântare… Se întoarse în odaia ei, se privi în oglindă și găsi că îi șade drăguț. Apoi își pregăti o cutie de chibrituri…

Vremea trecu greu, dar ea aștepta răbdătoare, înfricoșată puțin. În sfârșit, pendula bătu zece, rar și parcă mai trist ca totdeauna, încât Laura se spăimântă și sări drept în picioare, cu chibriturile în mână. O clipă mai stătu nehotărâtă, apoi alergă spre poartă.

Învârti de două ori cheia în broască și îndată o tuli pe scară și pe coridor, ață în bucătărie. Acolo se trânti pe pat, cu fața în sus, cu cutia de chibrituri în stânga.

Bătăile inimii ei umpleau odăița cu un zgomot speriat. În curând auzi pași grei, apăsați, rari… Se apropiau încet, cu siguranță, parcă pe un drum făcut de nenumărate ori.

Mii de gânduri îi năvăliră în minte. Mai presus de toate, însă, simțea lămurit că acuma se rupe în două viața ei, că soarta, cu o secure uriașă, are să-i curme norocul…

Pașii erau acuma lângă bucătărie. Auzi cum se așază o mână pe clanță, iar ușa scârțâi deschizându-se, un scârțâit care-i chinui inima ca și când ar fi râcâit-o cu o custură ruginită.

Laura căscă ochii mari, să deslușească ceva în întunericul care începea să o sugrume. Vru să aprindă lumina, dar nu-și mai putea mișca mâinile.

Simțea o durere cumplită gândindu-se că omul pe care l-a iubit a venit aievea în bucătărie s-o înșele cu servitoarea.

Deodată pierdu răbdarea. Trebuie să aprindă chibritul, să-l dea de gol, să isprăvească… Dar atunci simți că el începe să se dezbrace. Îl auzi bine cum își scoate haina, cum o aruncă pe scaun… Îi încremeni inima de spaimă. Urechile îi țiuiau atât de tare, de parcă mereu suna un clopoțel de alarmă…

„Cât va mai ține chinul?” se gândi Laura desperată, făcând mereu sforțări zadarnice să aprindă chibritul, căci mâinile parcă îi erau înțepenite. Își strânse brusc toate puterile și izbuti să se ridice.

În aceeași clipă însă ușa se deschise încet, și o luminare aprinsă se ivi în odaie, după care urmă capul lui Sorobetea, puțin galben, cu ochii ieșiți puțin din orbite.

— Laura! răsună glasul bărbatului.

Pe marginea patului, un pompier roșcovan era tocmai pe cale să-și scoată ghetele, cu fața speriată și rușinată.

Laura parcă ar fi văzut două fantome îngrozitoare. Se uită la pompierul de la picioarele ei, apoi la chipul spăimântat al lui Sorobetea în deschizătura ușii. Vru să strige, să sară din pat, să-i explice cu o singură vorbă, dar glasul îi înghețase în gât de frică și de nedumerire.

Când se dezmetici, era iar întunerec. Pompierul se ridicase de pe pat și boscorodea ceva prostește. Laura sări friptă, năvăli în coridor și apoi în odaia ei. Era goală. Alergă într-un suflet până la poartă, țipând desperată:

— Vasile, Vasile!… iartă-mă…

„Întâiul gropar”

Era atât de amărât, că strângea umbrela subțioară, deși ploua cu găleata. Adus puțin de spinare, pălăria trasă pe ochi, pardesiul fluturat de vântul tăios care vâltora neîncetat firele de ploaie, mergea grăbit pe trotuarul lunecos, mormăind în răstimpuri:

— Asta-i bătaie de joc…

Se întunecase. Strada Unirii, punctată cu rare becuri electrice, era aproape pustie. Ferestrele și vitrinele aburite răspândeau pâlpâiri galbene-cenușii.

Nu știa încotro merge, dar ajunse acolo unde se ducea totdeauna înainte de cină, la „Cafe Minerva”. Împinse ușa cu cotul. Când se văzu leoarcă, simți umbrela subțioară și se rușină.

— Ce idiot!

O scutură totuși, se uită împrejur și zâmbi. Toate mesele erau ocupate. Zări niște cunoscuți în apropiere și murmură spre ei:

— O ploaie mizerabilă… M-a pătruns până la piele, și doar am venit cu umbrela…

Trecu printre mese, salutând ici-colo. În sfârșit, lângă o fereastră, în colț, dădu peste un domn singuratec, cufundat într-un jurnal.

— Alexandre, bună seara!… îmi dai voie?

Domnul ridică ochii:

— A, tu ești, Aurică?

Îi întinse mâna. Era foarte oacheș, cu barba neagră, știrbită de fire albe.

— Așa de tare plouă? adăogă apoi, scoțând batista să-și șteargă mâna pe care i-o strânsese cellalt.

— Grozav…

Se așeză în fața lui, își răzimă umbrela de fereastră. Se sculă iar, își scoase pardesiul și-l puse pe un scaun liber.

— Ia seama, să nu-mi pătezi pălăria!

Aurică, jicnit, nici nu mai răspunse. Își trase scaunul mai aproape și-și propti coatele pe marginea mesei, netezindu-și părul cu amândouă mâinile. Înaintea lui, în spatele celuilalt, se afla o oglindă îngustă și înaltă până-n tavan. Își văzu înfățișarea și oftă. Avea o figură de pasăre, smeadă, cu nasul subțire și ridicat, bărbia ascuțită, fruntea joasă și plecată înapoi, urechile lipite, ochii castanii mici, rotunzi, neliniștiți. Pielea negricioasă, aproape stacojie de multele rasuri, era boțită de cute aspre la ochi și pe frunte.

Actor la Teatrul Național din localitate și profesor de gimnastică și dexterități la Școala comercială, se numea Aurel Barberini. Criticii, fiindu-i prieteni de chefuri, îi preziceau mereu un viitor strălucit, iar el se lăuda cu succesele din cei douăzeci și cinci de ani de teatru. De când a improvizat odată pe scenă o glumă cu aluzii locale, toată lumea îl socotea om de spirit. El însuși regreta deseori că s-a născut român, și era convins că numai străinătatea i-ar putea făuri gloria ce se cuvine talentului său.

— Ia mai lasă gazeta, dragă Alexandre, când vezi că omul e necăjit! izbucni deodată Barberini, încercând să dea la o parte jurnalul.

— Numai două minute, suflete, și am isprăvit, mormăi Alexandru fără să ridice capul.

Actorul suspină iar și-l măsură batjocoritor, gândindu-se cât poate să fie de nesimțitor un burghez chiar când e directorul Liceului central. Disprețuise toată viața pe burghezi, ca orice artist de provincie. Dar pe Alexandru îl socotise o excepție. Erau prieteni din copilărie, amândoi piteșteni și amândoi stabiliți aici de vreo douăzeci de ani. De când ajunsese directorul liceului, Barberini începuse chiar să-l respecte, mai ales că toată lumea îl prețuia ca pe un dascăl deosebit de serios și conștiincios.

— Așa se înșală omul în prietenii cei mai buni… șopti actorul, clătinând din cap de câteva ori.

— Ei? făcu directorul în aceeași clipă, și înfășură ziarul cu grije, ca să-l vâre în buzunar.

— Dragă, ce să-ți spun? zise Barberini, luând brusc o înfățișare tragică. Trebuie să-ți închipui!… Directorul d-tale!

— Ce director?

— Prietenul d-tale!

— Adică directorul tău? zâmbi Alexandru.

Barberini se înfurie:

— E un ticălos, înțelegi? Un… un… Să-i fie rușine!

Alexandru zâmbea mereu.

— Nu-i glumă, te rog să crezi! urmă actorul, încurcat puțin de surâsul lui, dar din ce în ce mal mohorât. Când ți-oi spune ce mi-a făcut, n-ai să mai zâmbești!

Îi povesti, cu foarte multe amănunte că i-a dat un rol de mina a treia, după ce toată stagiunea trecută l-a ținut la carantină.

— Închipuiește-ți, eu, artist, pe care mă admiră o lume… Și dumnealui își bate joc de mine cu Întâiul gropar!

S-a dus, fierbând de indignare, cu rolul la director. Adineaori. Nici n-a vrut să-l asculte. Trebuie să-l joace pentru că are nevoie de ansamblu… Atunci i-a spus că el nu iese în Întâiul gropar pe scenă, mai bine își dă demisia. Și directorul, calm, ba chiar ironic, l-a sfătuit să nu se joace de-a demisia, că i-o primește numaidecât.

— Va să zică, după douăzeci și cinci de ani de succese în slujba artei, iată-mă amenințat pur și simplu cu izgonirea din teatru, ca un simplu servitor oarecare! Asta e răsplata artiștilor de valoare în țara noastră!

— Și pe urmă?

— Pe urmă ce mai puteam face? Obrăznicia domnului m-a încremenit. Sunt omul ordinei și al disciplinei. I-am zis „vă salut” și am plecat. Dar ce clocotește în sufletul meu numai bunul Dumnezeu știe!

Actorul își trecu degetele prin păr, oftă și se uită, peste capul lui Alexandru, în oglindă, unde își văzu mutra dramatică cu privirea îndurerată.

— Un artist ca mine, care am jucat și tragedie, și comedie! adăogă cu mândrie muiată în mâhnire.

Alexandru Rătescu, fire blajină, stătea nedumerit, cu zâmbetul uitat pe față. Îl vedea pe Aurică amărât, simțea amărăciunea și din glasul lui, totuși, nu înțelegea. În cele din urmă, întrebă:

— Bine, drăguțule, bine, dar Întâiul gropar poate fi o jicnire atât de mare? Ș-apoi, dacă trebuie pentru ansamblu…

— Adică eu sunt artist de ansamblu? sări Barberini deodată furios, bătând cu pumnul în masă încât vecinii întoarseră capetele. Așa m-am lăsat eu totdeauna călcat în picioare, de am ajuns să-și bată joc de mine toți nepricepuții cocoțați în capul teatrului!… De-acuma însă s-a sfârșit! S-a sfârșit!

Se opri. Se uită în oglindă. Îi plăcu expresia de energie. Continuă:

— Mai bine plec din teatru! Uite-așa!… Mă duc la București! Acolo-i locul meu, acolo-i presa, critica, elita… De ce n-aș fi și eu apreciat cum se cuvine, și sărbătorit?… Mi s-a propus de atâtea ori și am refuzat, ca un prost ce sunt. Credeam că o să mi se recunoască meritele…

Iar tăcu, iar se uită în oglindă și se însufleți:

— Pentru ce n-aș fi sărbătorit și eu?… La București actorii își aranjează jubileuri și banchete în fiecare stagiune. Eu nu merit?… Spune tu, Alexandre, nu merit?

— Negreșit, murmură directorul fără convingere.

— Dacă ar fi aici adevărați iubitori de artă, crezi că nu mi s-ar putea face mie o manifestație de admirație, spune?

— Desigur…

În clipa aceasta îi veni o idee și repede își aruncă ochii în oglindă, să vază cum e când îi vine o idee. Se însenină, apucă mâna directorului:

— La urma urmelor, chiar Întâiul gropar ar merita o manifestație! Tocmai pentru că dumnealor vor să mă umilească. Ar fi cea mai frumoasă revanșă pentru mine! Idioții cred că numai rolurile mari trebuiesc răsplătite. Ei bine, să le dovedim că talentul adevărat e mare și în roluri mici! Nu-i așa, Alexandre?

Rătescu încercă să spună ceva. Actorul nu-i dădu răgaz:

— Și să știi că numai de tine depinde, Alexandre! Absolut numai de tine!… Nici să nu zici nimic… E în joc soarta mea, înțelegi?… Directorul umblă să mă distrugă. Ți-e prieten, dar e un mizerabil, degeaba îl aperi. Trebuie să-mi dovedești că mi-ești prieten. Nu uita că am copilărit împreună!

— Aurică, m-ai zăpăcit de tot, izbuti directorul să zică.

Barberini se întinse peste masă, stăruitor:

— N-ai înțeles?… Și cât e de simplu!… Dacă nu joc întind gropar, directorul e în stare să-mi facă cine știe ce. De jucat, iarăși nu-l pot juca, fiindcă e onoarea mea de artist. O singură modalitate ar putea aranja lucrurile: să joc, dar să mi se facă o manifestație… Ar fi ceva simplu și superb pentru reputația mea!

— Ar fi, ar fi, dacă publicul ar vrea, zise directorul cu bunăvoință.

— Apoi de ce-ți spun ție, dragă? clipi misterios actorul. Parcă manifestațiile pică din cer, ca ploaia? Și, cum zic, numai de tine depinde… Liceul, înțelegi, și știi bine cât mă admiră elevii. Baremi despre ai mei de la Comerț, nici nu vorbim. E curată pasiune… Cu toate astea, răuvoitorii ar zice că i-am pus eu să mă aplaude. Nici nu există ceva mai intrigant ca provincialul. Tu mi-ai face un serviciu imens, dragă Alexandre! Doar să arunci o vorbă, tot orașul va fi cu tine și va ieși o manifestație splendidă… îți dai seama ce ar fi asta pentru mine, pentru arta mea?… Aduceți elevii din cursul superior, că e o piesă clasică, și unul pronunță câteva cuvinte, pe scenă, firește. Eventual și un profesor… Dacă mi-ați da și un cadou, ar fi perfect. Poate să fie orice fleac, indiferent, chiar aș putea să-l cumpăr eu… Dar, știi, face impresie un cadou… cadou…

Alexandru Rătescu își încheie haina. Se posomorise. Murmură jicnit:

— Mie să-mi ceri asemenea lucruri? Se poate, Aurică? Demnitatea mea de îndrumător al tineretului… Ar însemna…

— Stai, stai, nu fi ridicol, Alexandre! se înflăcără Barberini. Ce ți-am cerut, dragul meu? O crimă?… Nu spui tu — ca toată lumea de altfel — că mă admiri?

— Te admir, firește, dar eu sunt profan în chestie de teatru, se scuză directorul.

— Ei și? Ori n-ai încredere în talentul meu? Îmi pare rău!… Fii sigur că voi face din Întâiul gropar o creație cum nu s-a pomenit nici la București. A, nu-ți fie teamă, n-am să te dau de rușine! Și, dacă tocmai vrei să știi, am mai jucat rolul acum treisprezece ani, și am avut un succes monstru… Dar azi, cu experiența mea! Încât vezi bine că scrupulele tale…

Rătescu se codi, se împotrivi o jumătate de oră. Actorul îl copleși cu argumente, strivind chiar câteva lacrimi între gene la momentul oportun.

„Săracul! se gândi la sfârșit directorul, înduioșat. E băiat de treabă și suferă”…

Se sculă, se îmbrăcă și-i zise ocrotitor:

— Fii tare, Aurică!… Trebuie să-ți ridicăm moralul… Suntem datori…

— Bine zici, Alexandre, moralul… Mulțumesc, salvatorule!

— Am întârziat de la masă și mă așteaptă nevasta, adăogă Alexandru îngrijorat, strângându-i mâna. La revedere!

— Și discreție absolută, Alexandre, șopti actorul strălucitor. În astfel de cazuri surpriza e totul!

Își frecă mâinile, fericit, privindu-se în oglindă, își zâmbi și se felicită. Chipul din oglindă îi plăcea… Apoi se uită împrejur. În cafenea lumea se rărise, dar zgomotul era mai mare. Alături, un domn cu burtă respectabilă bătea cu halba goală în marmura mesei, bâiguind gros: „Plata, băiete!” De la altă masă, chelnerul cu socoteala răspundea supărat: „Vine! vine!” Privirea domnului se întâlni cu a lui Barberini și se înviora:

— Bună seara, bună seara! ce mai noutăți pe la teatru?

— Iacă, stătui nițel de vorbă cu directorul liceului, răspunse actorul foarte încântat. Minunat om! Inimă de aur!… Dar știi că jucăm Hamlet, ai auzit?… Da, duminica viitoare! O să fie un spectacol superb!… Am eu acolo o creație, ceva strașnic de tot, Întâiul gropar… Nu s-a mai văzut pe-aici așa ceva, crede-mă!… Sper că vii…

Chelnerul sosi, domnul plăti și, plecând legănat, zise:

— Venim, venim, negreșit… M-ar lăsa nevastă-mea să nu venim?

— Oprește și pe la noi cu plata, onorabile! strigă Barberini triumfător și confidențial către chelnerul care strângea bacșișul de pe masa domnului. Ai fost vreodată la Hamlet? E o minune! Eu joc pe Întâiul gropar… Să vii să mă vezi, tovarășe! Așa ceva n-ai mai văzut nici la Paris… Creația mea… Ce-am avut? Da, o bere… Să vii, tovarășe, să mă vezi!..

Umbre

Îl ameţise Podoleanu cu tânguirile. De cum a intrat, l-a luat într-un colţ şi nu i-a mai dat drumul. Ca să poată pleca, a fost silit să inventeze o minciună, altfel, prietenul său l-ar fi oprit toată noaptea să-i ilustreze cum a ajuns să-şi izgonească azi la prânz nevasta, după şapte ani de căsnicie fericită. Lui Barbu Spătaru, medic tânăr, cu o situaţie materială mulţumitoare, însurat de trei ani cu o femeie frumoasă, blândă şi inteligentă, poveştile cu gelozii i se păreau în general puţin comice. Înţelegea gelozia şi ca un cariu în inimă, cu toate că el însuşi n-o experimentase, dar n-o admitea ca explozie tragică în viaţa unui om civilizat. Numai primitivii rămân incapabili să-şi domine pasiunile. Criminalii din gelozie n-au fost niciodată inteligenţi… Mai bine de două ore a ascultat pe Podoleanu, care, din trei în trei fraze, regreta că n-a ucis-o. Îl compătimea pentru că îl vedea suferind aievea. În acelaşi timp, însă, îl încerca un zâmbet straniu, prin care ar fi vrut să-şi exprime tăcut propria-i siguranţă.

— Dacă o iubeşti atâta, de ce ai alungat-o?

— Dacă m-a înşelat…

— Când iubeşti mult…

— De aceea îmi pare rău că n-am ucis-o, iacă, de-aceea!

Coborând, Spătaru nici nu se uita înapoi, parcă i-ar fi fost frică să nu-l urmărească. Venise la club, ca în mai toate serile, să întâlnească prieteni, să audă fleacuri şi să-şi odihnească nervii. Spovedania lui Podoleanu până la urmă îl mohorâse, oricât ar fi vrut el să-şi păstreze seninătatea obişnuită. O durere adevărată nu te poate lăsa indiferent. Se simţea acuma plictisit, cu gândurile tulburi, înfăşurat într-o ameninţare vagă, ca un bolnav înainte de a-l doborî boala. În vestibulul de jos văzu ceasul: unsprezece. Îşi înfofoli gâtul cu fularul de mătase, îşi încheie bine paltonul.

Afară ningea liniştit. Fulgii fâlfăiau în văzduh, coborau legănat pe acoperişe, pe globurile electrice, pe trotuarele înălbite. Calea Victoriei era tăcută şi aproape pustie. Din când în când, câte-o maşină se strecora fără zgomot, încărcată de zăpadă, ca o jucărie de Crăciun. Rarii trecători păşeau zgribuliţi. Luminile vitrinelor se filtrau multicolore pe strada rămasă parcă în stăpânirea funigeilor neastâmpăraţi.

Barbu Spătaru se oprise o clipă pe trotuar. De peste drum, un claxon discret îi atrase atenţia asupra automobilelor în aşteptarea clienţilor. După o

ezitare de o secundă, porni totuși pe jos. Simțea nevoia să se miște puțin, să-și alunge din suflet amorțeala. De altfel, stătea aproape. În câteva minute va fi acasă.

Prin Piața Palatului frigul începu să-i gâdile urechile și să-i îmbujoreze obrajii. Își iuți pașii. Pe umeri zăpada i se așezase ca o coală de hârtie. Pe piept, câteva dungi albe, asemenea unor brandeburguri de bal mascat. Din când în când, fulgii jucăuși i se prindeau de gene, se topeau îndată și i se scurgeau pe obraji parc-ar fi plâns.

Avea acuma senzația unei înviorări. Întreaga ființă îi era pătrunsă de un sentiment de limpezire. Se gândea cu drag la apartamentul în care-l așteaptă femeia lui… Coti la stânga, pe strada Știrbei-vodă.

„Bietul Podoleanu!… Cum să nu fie amărât când”…

Gândul îi țâșnise brusc, parc-ar fi stat ascuns, la pândă, printre celelalte. Totuși, nu-l înlătură. Tocmai pentru că el e fericit trebuie să fie mai înțelegător cu nenorocirile altora. Dacă ar fi el în locul lui Podoleanu, ce bine i-ar prinde mângâierea unui prieten. După șapte ani să te pomenești deodată singur fără casă… Despărțirea îți sfâșie inima totdeauna, dar încă de femeia ta…

Despre nevasta lui Podoleanu a auzit și el vorbe aruncate ici-colo. Nu le-a luat în serios. Românul nu-și respectă nici propria-i soție, cu atât mai puțin pe a altuia. A spune murdării pe socoteala unei femei oricât de onorabile ține de bârfeala cotidiană. Nu există româncă fără amanți, cum nu se găsește român care să nu fie deștept. D-na Podoleanu părea o sfântă. El ar fi pus mâna-n foc pentru ea. Arăta atâta dragoste lui Podoleanu și-i făcea atâtea scene de gelozie, parc-ar fi fost mereu în luna de miere. Și totuși, l-a înșelat, nu o dată, și nu cu unul. I-a găsit scrisorile păstrate cu îngrijire, parfumate, cuprinzând locul și data întâlnirilor, toate detaliile.

Traversase strada Luterană. Ajunse în capul străzii Câmpineanu. Îi trecu prin minte să-și continue calea, să se abată prin Cișmigiu și să iasă prin Intrarea

Nordului drept în fața casei sale. Se răzgândi însă și coborî încet pe Câmpineanu.

„Se face prea târziu, și Ina mă așteaptă”…

În vreme ce frământase în minte cazul d-nei Podoleanu, simțise în suflet zvârcolirile remușcării: de ce mai hoinărește pe străzi când știe prea bine că Ina nu poate adormi până nu sosește el acasă?

„Uite, așa suntem noi, bărbații, în iubire, își zise dânsul filosofai. Începem prin a fi sclavi și sfârșim prin a fi tirani.”

În două minute își trecu în revistă toate defectele conjugale și se găsi vinovat. Se poartă cu Ina parc-ar fi însurat de treizeci de ani. N-a căutat niciodată să-i afle năzuințele, să-i înțeleagă sufletul. Era sigur că Ina îl iubește, fără să-și dea seama că a fi iubit nu înseamnă nimic când tu nu răspunzi cu o iubire la fel. Iubirea lui se bazează pe siguranța în iubirea ei. Avea certitudinea că o domină, ca și când în dragoste dominația ar fi eternă.

— Ina e adorabilă! murmură el, scuturându-se, parc-ar fi vrut să-și împrăștie gândurile.

A neglijat-o în toate privințele. A mers cu egoismul atât de departe, încât nu s-a întrebat niciodată dacă inima ei e mulțumită. O lasă singură de dimineață până noaptea. Numai la masă se întâlnesc. Deseori și seara el mănâncă la club, subt diferite pretexte. Știe că unica ei plăcere e cinematograful, și pentru că lui nu-i place, o trimite să meargă singură, deși ea, ca orice femeie, nu iese fericită decât la brațul bărbatului. I-a spus de atâtea ori că i-e urât seara acasă singură, și totuși, el o părăsește mereu numai ca să flecărească la club cu oameni străini.

„În inima oricărei femei se ascunde o comoară; totul e să știi s-o descoperi și s-o prețuiești!”

Ningea mereu, dar fulgii erau mai rari și mai leneși. În colțul străzii apăru deodată casa lui, înaltă, cu geamurile adormite. Numai într-o fereastră, la etajul al treilea, veghea o lumină portocalie, cernută prin perdele subțiri. Spătaru zări lumina înainte de a fi văzut casa.

— Sunt un ticălos! bombăni dânsul. Aș merita să…

Își curmă gândul la mijloc. De altfel, nici în creieri nu-i răsărise sfârșitul. Pe cât era de sigur că e un ticălos, pe atâta nu știa ce ar merita. Se opri în fața casei, la câțiva metri, cu ochii sus la fereastra luminată, cu inima tulburată de sentimente nehotărâte. Stătu așa un răstimp, parc-ar fi așteptat ceva în liniștea rece în care, printre bătăile inimii, percepea clar sfârâitul fluturilor de zăpadă. Deodată, în cadrul luminos observă o umbră. Tresări murmurând:

„Săraca femeie, cum se chinuiește din pricina”…

În clipa următoare lumina ferestrei se mohorî din nou, ca și când umbra ar fi revenit.

„Sau poate că?”…

Întrebarea scormonea răspunsul. A doua umbră a fost mai mare și a întunecat mai mult fereastra. Prin urmare, nu poate fi aceeași umbră. Amândouă au trecut de la stânga spre dreapta. Dacă ar fi fost una singură, trebuia să apară a doua oară de la dreapta la stânga…

Barbu Spătaru avea în urechi lovituri de ciocane. Sumedenie de gânduri îi năpădiră mintea. Nici nu-și dădu seama cum s-a năpustit spre poartă, cum a deschis, cum s-a repezit la ascensor. De-abia în cabina strimtă, când a apăsat pe butonul etajului al treilea, s-a dezmeticit puțin.

„Cât sunt de idiot să-mi închipui că Ina”…

Urcând, ascensorul vâjia parcă să scoale din somn toată casa.

„Când ești zevzec, iai ascensorul, în loc să”…

Încercă să se calmeze și să judece cu sânge rece. Bănuiala însăși e o insultă față de femeia care i-a dat toate dovezile de iubire și credință. Și chiar dacă ar fi vreodată să-l înșele, cum își închipuiește el că Ina ar fi capabilă să-și terfelească propriul ei cămin? Toate acestea numai pentru că niște umbre s-au mișcat în fereastră? Dar dacă umbrele au existat numai în ochii lui buimăciți de alte fantezii?

Ascensorul stopă cu un zgomot de poticneală. Spătaru deschise ușa cu atenție. Nu aprinsese lumina înadins. O clipă plănui să nu mai dea drumul ascensorului. Își schimbă gândul îndată și ieși pe platformă trântind ușa cabinei. Pe când liftul huruia coborând, el căută cheia de la broasca de siguranță, o potrivi cu băgare de seamă și învârti liniștit, zicându-și fără să vrea:

„Parcă pe scara de serviciu n-ar putea ieși dacă”…

Își lepădă șoșonii, paltonul, pălăria. Apoi stinse becul și rămase câteva secunde nemișcat, trăgând cu urechea spre scara din dos.

— Tu ești, Dudule? se auzi deodată, puțin speriată, vocea Inei.

— Eu, eu, mormăi Spătaru, pornind prin fâșia de lumină ce trecea din ușa deschisă a dormitorului prin salonaș până în vestibul.

Se pomeni în pervazul ușei, cercetând dintr-o ochire întreaga încăpere. În patul larg, bondorită în plapuma portocalie, Ina ședea, cu o carte pe genunchi, privindu-l lung, cu ochii ei mari, albaștri și melancolici. Cu părul blond zburlit băiețește, cu brațele goale, plăpânde, părea o fetiță spăimântată.

— De ce-ai întârziat așa, Dudule?… Dacă-ai ști cât mi-a fost de urât…

Glasul ei era dojenitor, dar dulce ca o alinare. Bărbatul o privea mereu, parc-ar fi fost sigur că în ochii ei are să citească răspunsul pe care-l căuta

mereu. Acuma însă observă cu groază că ochii femeii exprimă tot fără să precizeze nimic.

— Tu ai umblat adineaori la fereastră? zise dânsul brusc, ca un judecător care vrea să smulgă un adevăr printr-o întrebare neașteptată.

— Nu! minți Ina instinctiv, fără urmă de șovăire. De ce întrebi?

Spătaru simți minciuna. I se păru că o vede înflorind pe buzele ei, în siguranța glasului ei, în lumina mai caldă a ochilor ei, și se mira pentru ce o fi mințind.

Răspunse, după o mică pauză, apropiindu-se:

— Mi s-a părut c-am văzut niște umbre…

— A?… Umbre? făcu Ina nevinovată. Ce umbre?… Ți s-a părut.

— Da… Probabil.

Bărbatul întoarse capul, umilit. Își dădea, seama că n-ar fi trebuit să întrebe nimic, și totuși nu se putea stăpâni nici acuma. Se gândea să născocească un pretext, ca să se poată duce până la scara de serviciu, să se convingă definitiv. Renunță de rușine că Ina va înțelege mai mult. Dezbrăcându-se, încercă să schimbe vorba:

— Știi că Podoleanu divorțează…

Povesti amănunte. Când întâlni privirea Inei, se încurcă. Ochii, în care el se obișnuise a citi ca într-o carte, erau acum plini de toate misterele.

Se întinse subt plapumă. Atingerea corpului ei îl înfioră. Ina se lipi de el gângurând:

— Ce ai, Dudule drag?… De ce te-ai schimbat așa?

— Nu știu… M-am schimbat eu, ori te-ai schimbat tu?… Am impresia că iubirea e o mare iluzie.

— Nu stingi?

— Da. Numai întunerecul alungă umbrele…

În suflet îi stăruia neliniștea ca o rană deschisă.

Alibi

Ei, acuma de unde pornim, Alecule? întrebă primul-procuror cu o îngrijorare pe care zadarnic se silea să o ascundă.

— De la început, stimate domnule prim', mormăi judecătorul de instrucție Babulea, ironic și sigur de sine, ca și când el de mult ar fi avut în buzunar dezlegarea tainei.

— Care început dacă nu te superi? stărui cellalt.

— Asasinul! zise Babulea puțin emfatic.

Erau prietini din copilărie, piteșteni get-beget. Primul-procuror Ionel Vasilescu, înalt și slăbuț, cu niște ochi căprui speriați, cu mustăți ciupite de cărunțeală, timpuriu, ce-i brumase și părul prea stufos, avu veșnic scrupuluri și neîncredere. Foarte conștiincios, se ferea de concluzii pripite și, tocmai pentru că în mâinile lui se. Afla soarta atâtor oameni, devenea zgârcit cu afirmările categorice. Alexandru Babulea, dimpotrivă, nu se îndoia niciodată de propria-i perspicacitate. Cu cât realitățile îl dezmințeau mai des, cu atât dânsul dobândea mai mare încredere în talentul său.

Înnăscut de detectiv că nimic nu-i scapă. Voinic, spătos, gras, cu respirația scurtă și grea, cu ochii aspri de oțel, cercetători și sfredelitori, făcea impresia unui agent de siguranță recrutat din vreo mahala, deși era vlăstarul unei familii burgheze, cu stare, cunoscută și respectată în Pitești…

— Atunci noroc, dragul meu! sfârși Vasilescu, recomandând ca de obicei cu glas aproape îndurerat: Și prudență!

De fapt, în ciuda aparentei certitudini, de astă dată și Babulea avea oarecare emoție. Era vorba de un caz cum nu i se mai ivise în toată cariera lui de peste douăzeci de ani de judecător de instrucție. Nu crima în sine, deși executată cu o cruzime și un sânge rece nemaipomenit la Pitești, ci împrejurările ei și lipsa desăvârșită de orice urmă sau indicii care să permită vreun început de identificare a ucigașului. După douăzeci și patru de ore de la descoperirea celor două cadavre, Babulea se afla mai deconcertat decât în clipa când polițaiul Brancovici, un bătrânel cochet și mereu mahmur, i-a adus vestea menită să îngrozească pașnicul orășel argeșan… Senzația era cu atât mai vie cu cât victimele făceau parte din negustorimea bogată, temelia socială a Piteștilor. Agatie Vasiliu, trecut de șaizeci de ani, se retrăsese din afaceri de curând. Circulau legende despre averea lui, toată în monede de aur, păstrată acasă și ascunsă așa de bine, că nimeni, afară de el și soția sa, n-ar fi fost în stare să găsească decât cel mult firimituri. Cel puțin așa se

spunea. De trăit, însă, trăiau extrem de modest, dacă nu chiar meschin. Zgârcenia soților Vasilescu sporea pe măsură ce îmbătrâneau. Casele lor din Piața Libertății păreau veșnic pustii. Trăiau singuri, fără țipenie de om lângă dânșii. Curtea mare, un sfert de pogon, avea spre stradă un gard de scânduri, printre care niciun ochi nu putea străbate înlăuntru. Poarta, totdeauna zărnită, părea ruginită în țâțâni, iar portița, scârțâia jalnic de câte ori intra cineva, ca și când ar fi vrut să dea de știre. Cele două corpuri de case, în fund, abia se vedeau dintre arborii bătrâni și neîngrijiți ce umpleau curtea, lăsați parcă înadins ca niște paznici ocrotitori. Bătrânii locuiau numai în corpul din dreapta, trei camere cu o bucătărie-spălătorie și o mică marchiză indicând intrarea. Cealaltă casă, aidoma ca înfățișare și paralelă ca așezare cu prima, stătea goală de teama să nu nemerească niscaiva chiriași ticăloși care să-i jefuiască… O remiză aproape ruinată, între ambele corpuri de casă, era plină de lemne, iarna-vara deopotrivă. Înspre vecini curtea era apărată de o împrejmuire de zid înalt de doi metri deasupra căruia, pentru deplină siguranță, se adăogase și o împletitură de sârmă ghimpată. Mai cu seamă zidul acesta făcuse pe judecătorul Babulea, azi-noapte, pe când studia afacerea, să tragă întâia concluzie:

— Ucigașul n-a putut pătrunde decât pe portiță!

Imediat însă i s-a ivit în minte restricția:

— Ucigașul sau ucigașii?

Putea să fi fost unul, dar tot atât de sigur puteau să fi fost doi, cel puțin după primele cercetări. Cadavrul bărbatului s-a găsit în sufragerie, adică în odaia de lângă bucătărie, unde zăcea cealaltă victimă strangulată, bătrâna…

Babulea, de altfel, se simțea el însuși o victimă a împrejurărilor neprielnice în care trebuia să instruiască o afacere atât de dificilă. În zadar căuta dânsul să introducă metode civilizate și să aplice tehnica modernă în conducerea cercetărilor. Se izbea de primitivismul mediului și al organelor executive. Până să fie chemat dânsul la fața locului, anchetase întâi sergentul de stradă, pe urmă un subcomisar și, în sfârșit, polițaiul însuși, care, spre a descoperi mobilul crimei, se apucase să scotocească prin sertare, împreună cu d-na Zița Vasiliu, cumnata victimelor, ca să vază dacă și ce s-a furat…Nici primul-procuror nu s-a emoționat de tânguirea lui, zicând naiv:

— Lasă, dragă Alecule… Noi n-avem de-a face cu criminali profesioniști care-și înscriu amprentele digitale în registrele poliției. Tâlharii noștri sunt mai diletanți și întrebuințează tehnica patriarhală…

— Firește, de la cap se strică peștele, observă Babulea puțin amărât. Dacă tu, șeful parchetului, vorbești astfel!

Fără să fi audiat încă pe cineva, numai după constatările și observațiile sale, în casa crimei, coroborate cu procesele-verbale ticluite de poliție în privința felului cum s-au descoperit cele două cadavre, cel puțin două zile, mai sigur însă chiar trei, de la săvârșirea nelegiuirii, judecătorul de instrucție se străduia să dibuiască măcar un punct de sprijin, solid, real, pe care să-și ridice construcția. În clipa când va putea răcni către cineva, indiferent cine, cu o umbră de bănuială: „Tu ai ucis!… De ce i-ai ucis?”, atunci afacerea va fi pe roate, chiar dacă cel apostrofat nu va avea nici în clin, nici în mânecă cu crima. Aici însă lipsea parcă însăși posibilitatea bănuielii, încât Babulea își zisese furios aseară închizând dosarul:

— Deocamdată toți piteștenii pot fi criminali sau niciunul… Ceea ce dovedește că eu sunt idiot!

Pe urmă lucrurile s-au mai limpezit puțin, fiindcă azi-dimineață a lucrat mai sistematic. A reconstituit cronologic desfășurarea întâmplărilor după depoziția dată poliției de către d-na Zița Vasiliu… Era sigur că bătrânul Agatie Vasiliu a fost sâmbătă dimineața în piață, unde s-a întâlnit cu fratele său Take, soțul Ziței, negustor chiabur. Sâmbătă după amiază servitorul preotului Tănăsescu a intrat în curtea lui Agatie, trimis de stăpânul său să-l cheme pentru a încheia socotelile eforiei bisericești. Servitorul a bătut la ușa marchizei, dar n-a răspuns nimeni și a conchis că nu e nimeni acasă; preotul însuși, aflând aceasta, a socotit că bătrânii vor fi ieșit până la Take sau vor fi plecat la București, cum aveau obiceiul să plece uneori, probabil spre a stârni zelul vreunor debitori răi-platnici. Sâmbătă pe seară servitorul popii a fost trimis din nou și s-a întors cu același răspuns. Sâmbătă noaptea a nins, prima zăpadă a anului. A nins și duminecă toată ziua încât după amiază au apărut săniile cu zurgălăi, mai ales spre Trivale. Luni după amiazi preotul Tănăsescu a trimis a treia oară servitorul la Agatie Vasiliu, care, fiind președintele eforiei, trebuia negreșit să iscălească anume hârtii. Fără nicio bănuială urâtă și numai de grija hârțoagelor care nu puteau fi rezolvate fără semnătura bătrânului, preotul s-a repezit personal până la Take, să se intereseze când vine Agatie acasă. Firește, soții Take Vasiliu habar n-aveau de nimic și nu putură satisface curiozitatea preotului. În preajma cinei însă Take spuse Ziții cu o compătimire în care era și remușcare:

— N-ar fi rău să trimiți pe Mia după masă să vază ce-i pe-acolo… Nu de alta, dar te pomenești că a dat vreo boală peste ei și n-are cine să le întindă

un pahar cu apă…

Mia, servitoare de peste douăzeci de ani în casa lor, adusă de Zița în inventarul zestrei, se scutură cu groază și refuză să meargă:

— Aoleu, coniță… nu mă duc nici să mă omori și să mă tai în bucățele!… Că mi-e urât și ziua să intru la dumnealor, darmite seara!…

Zița n-a insistat. Știa că servitoarea nu simpatiza nici pe Agatie și mai puțin pe Elena, care era cam iute la gură și o bruftuluia de câte ori o întâlnea, subt motiv că ea nu e obișnuită să tolereze servitorilor nicio intimitate și cu atât mai puțin Miei. Dar a doua zi, ieri, marți, s-au dus amândouă împreună. Portița de-abia au putut-o deschide din pricina zăpezii. În curte zăpada era ca un cearșaf întins, semn că n-a umblat nimeni. Picioarele li se înfundau, pășind, până aproape de genunchi.

— Ori nu sunt acasă, ori…

Zița nu-și sfârși gândul, observând cu spaimă că ușa marchizei se afla întredeschisă, uitată sau lăsată așa numai de vreun străin, fiindcă Agatie o închidea totdeauna cu mare atenție. Când au pătruns în casă și au dat peste cadavrul lui Agatie ghemuit la picioarele mesei ca un câine de pripas, servitoarea a început să răcnească din răsputeri, repezindu-se în curte afară și alarmând vecinii.

— Aoleu!… Săriți!… Ajutor!

Nu mai puțin îngrozită, Zița a știut totuși să-și stăpânească firea și să se gândească numaidecât la biata Elena. Porni spre bucătărie. Cum trecu însă pragul sufrageriei, o văzu întinsă pe podele cu fața în jos. Atunci deodată își pierdu și ea stăpânirea. Îi fulgeră prin minte că tâlharii trebuie să se afle încă în casă, undeva, poate în bucătărie, și se aștepta parcă să se năpustească și asupra ei… Năvăli afară împleticindu-se, vrând să țipe și neizbutind să scoată niciun glas… Se adunase lume destulă. Ordonanța ofițerului care stătea cu chirie la d-na Niculescu-Lungu a fost trimisă în goană să cheme poliția. Un sergent, mai speriat ca toți, răsărit cine știe de unde, printre oamenii care se cruceau și se întrebau cine să fie ucigașul, se postase în ușa marchizei și nu dădea voie nimănui să intre…

Raportul polițaiului specifica foarte energic că s-a găsit ușa șifonierului din antreu deschisă și rufăria din două rafturi aruncată pe jos, dovadă că ucigașul a căutat bani, dar a trebuit să renunțe, probabil fiind surprins de cineva. Pe masa din sufragerie s-a aflat o oală de lut de circa doi litri capacitate, goală. D-na Zița Vasiliu, cumnata victimelor presupune că în oala aceasta ar fi păstrat Elena amanetele de valoare, bijuterii mai ales,

știindu-se că avea obiceiul să împrumute pe amanet… încolo, printr-o cercetare sumară, s-a descoperit suma de peste două sute de mii de lei, numai în monete de aur, ascunse în diferite colțuri…

— Mircea e criminalul! izbucni deodată judecătorul Babulea, ca și când s-ar fi coborât duhul revelației în sufletul său.

Totdeauna a contat dânsul pe inspirație. Când orice speranță pare pierdută, soluția țâșnește ca o săgeată din adâncimile subconștientului. Legăturile și motivările vin pe urmă și se înșiră ca niște verigi ale unui lanț miraculos.

Mircea era unicul fiu al d-nei Niculescu-Lungu, vecină cu casa crimei. Văduvă de mulți ani, d-na Lungu și-a pus toate nădejdile în băiatul ei drag. A cheltuit cu dânsul tot ca să-l facă om. A ajuns, cu chiu, cu vai, avocat, dar numai cu titlul, căci în realitate nu făcea decât chefuri în tovărășiile cele mai pestrițe. Altfel foarte simpatizat de toată lumea, fiind spiritual și vesel, încât nu exista petrecere în Pitești și împrejurimi de la care Mircea Lungu să lipsească. Se îmbăta anevoie și, oricât ar fi fost de cherchelit, rămânea veșnic drăguț și cu voie bună.

— Imediat să-mi fie adus la cabinet Mircea Niculescu-Lungu! ordonă magistratul instructor grav și sever.

Se plimba prin birou frecându-și mâinile de nerăbdare și de satisfacție. Din clipa când i s-a ivit numele acesta, misterul începu să se limpezească treptat. Mircea șade la maică-sa, vecin direct cu Agat ie Vasiliu. Toată lumea știa că bătrânul Agatie și mai ales coana Elena îl iubeau ca pe copilul lor. Se vorbea chiar că Agatie l-ar fi pus în testament ca moștenitor principal. În orice caz, Mircea umbla foarte des prin casa cu crima și era foarte bine primit… Restul, adică crima, venea de la sine. Etern în goană după bani, Mircea a pregătit de mult uciderea bătrânilor, pe de-o parte ca să-i jefuiască, apoi ca să ajungă mai curând la moștenire… De vineri a răspândit vestea că a doua zi pleacă la Câmpulung la o nuntă mare unde speră să petreacă măcar trei zile. De fapt, își pregătea un alibi: El nu știe nimic, a lipsit din Pitești, eh!

„Dar pe mine nu mă leagă nimeni de gard!” își zise Babulea cu mândrie.

Își aduse aminte că Mircea e nepotul primului președinte al tribunalului. Avu o ezitare. Ce-o să spuie președintele când îi va aresta nepotul?… Dacă e criminal, n-am ce-i face.

Mircea Lungu apăru în fața judecătorului de instrucție cam buhăit și morocănos. Fusese sculat din somn. Numai azi-noapte sosise de la

Câmpulung și de sâmbătă nu dormise decât pe apucate, încât era copleșit de osteneală parc-ar fi tras la jug.

Se cunoștea bine cu Babulea. Făcuseră împreună și câteva petreceri. De aceea Mircea întrebă nedumerit:

— Ce s-a întâmplat, domnule președinte, de m-ai ridicat din pat când mi-era somnul mai dulce?

Judecătorul îl fulgeră cu o privire disprețuitoare, zicând:

— Mă mir că nu bănuiești nimic!… Orice cinism are margini… Apoi, după o mică pauză calculată, continuă brusc și insistent: — Cunoști pe Agatie Vasiliu?

— Cum nu… Chiar bine! răspunse Mircea.

— Știi că dădea împrumuturi pe amanet?

— Da…

— Știi unde păstra amaneturile?

— Într-o oală, știu.

— Și unde ascundea oala?

— Într-un dulap de rufe…

— Atunci de ce i-ai omorât? strigă Babulea cu alt glas.

— Pe cine? se miră acuma Mircea Lungu.

— În zadar vrei să tăgăduiești… Am toate probele!… Mai bine mărturisește sincer dacă vrei să-ți ușurezi situația. Cum i-ai ucis? Spune, repede!

Mircea Lungu își aminti deodată ca prin vis că a auzit ceva aseară despre asasinarea soților Agatei Vasiliu. Perplex și încă mahmur, întrebă:

— Cum, adică eu i-am omorât?…

— Va să zică recunoști? triumfă judecătorul.

— Bine, dar eu de sâmbătă am fost plecat la nuntă!

— Alibi! observă Babulea disprețuitor. Nu merge!… Întâi i-ai ucis, pe urmă ai plecat să petreci! Ești un monstru!

Mircea se simțea cu desăvârșire frânt. Vedea în ochii judecătorului atâta gravitate, că-l ostenea mai rău. Dar acuzația era atât de absurdă, că părea mai curând o farsă de prost-gust pusă la cale de prieteni ca să-i încerce gradul de trezie. Cu o resemnare jovială, zise deodată:

— Domnule președinte, mărturisesc tot ce dorești!… Numai lasă-mă să dorm câteva ore!… Trei nopți n-am dormit ca lumea. Sunt distrus. Abia mă țin pe picioare… Pe urmă, știi, nu mă dau înapoi… Orice poftești!

— I-ascultă, unde te trezești? strigă Babulea indignat. Crezi că cu astfel de tertipuri ai să mă induci în eroare?… Pe mine, vulpe bătrână?… După alibi, vrei circumstanțe atenuante?… Aidade!

— Foarte bine, declară ironic Mircea Lungu. Aveți nevoie de un inculpat și nu găsiți. Perfect. Eu vă stau la dispoziție până se va găsi criminalul adevărat. Eu tot n-am nicio ocupație serioasă, așa că mă pot preta bucuros la orice experiment!

Dumnezeu

Într-o țară îndepărtată a fost odată un împărat care cu cât îmbătrânea, cu atât simțea mai mare mâhnire în suflet.

„În viața mea, zicea dânsul, am gustat și am văzut tot ce este îngăduit omului să guste și să vază. Ceva însă în toată viața mea n-am văzut: pe Dumnezeu. Trebuie să-l văd!”

Și dădu poruncă mare boierilor, sfetnicilor și preoților săi:

— Dacă nu-mi veți arăta pe Dumnezeu, am să vă pun pe toți la închisoare și am să vă pedepsesc strașnic!

Și le dădu un soroc de trei zile.

În curtea împărătească se stinse veselia. Curtenii umblau de ici-colo, cu capetele plecate, așteptându-și groaznicul sfârșit.

În ziua sorocului hotărât, toți boierii, sfetnicii și preoții fură chemați înaintea împăratului. Și boierii, sfetnicii și preoții păstrau tăcere mare, iar împăratul tocmai se pregătea să rostească osânda înfricoșătoare.

În clipa aceea însă un copil de păstor păși în fața împăratului și-i zise:

— Dă-mi voie, măria-ta, să-ți împlinesc eu dorința!

— Bine, răspunse împăratul. Dar bagă de seamă că ți-e capul în joc!

Și copilul de păstor luă de mână pe împărat și-l duse într-o piață și-i arătă soarele strălucitor și-i grăi:

— Privește în sus!

Împăratul vru să ridice capul ca să arunce o privire spre soare, dar razele orbitoare îi pricinuiră durere în ochi și-l siliră să plece capul și să închidă ochii.

— Vezi, stăpâne? Și doar soarele e numai o mică rază a măririi lui Dumnezeu, un colțișor neînsemnat al împărăției lui Dumnezeu! Cum ceri tu atunci să vezi pe însuși Dumnezeu cu ochii tăi slăbiți și înlăcrimați? Mai bine caută să vezi pe Dumnezeu cu ochii sufletului tău!

Aceasta plăcu împăratului, care grăi astfel către copilul de păstor:

— Văd că ai o minte luminată și un suflet înălțat. Mai răspunde deci la următoarea întrebare: Ce a fost înainte să fie Dumnezeu?

Păstorul stătu pe gânduri o clipă și apoi vorbi:

— Stăpâne, nu te supăra, dar te rog să numeri!

Împăratul începu să numere:

— Una, două, trei…

— Nu, nu, întrerupse păstorul, nu numeri bine. Începe înainte de unu!

— Cum asta? Nu știi că înainte de unu nu este nimic?

— Înțeleaptă vorbă ai rostit stăpâne; nici înaintea lui Dumnezeu n-a fost nimic!

Aceasta plăcu și mai mult împăratului, care grăi astfel:

— Am să-ți fac un dar împărătesc dacă ai să-mi mai răspunzi la o întrebare: Ce face Dumnezeu?

Iar păstorul răspunse:

— Bine, am să răspund și la întrebarea aceasta, dar împlinește-mi întâi o rugăciune. Schimbă cu mine hainele tale!

Și împăratul își scoase hainele împărătești și le dădu păstorului. Și păstorul se urcă pe tron, luă sceptrul în mână, și, arătând spre împăratul îmbrăcat ca păstor, care stătea la picioarele tronului, glăsui astfel:

— Iată ce face Dumnezeu: pe unii îi ridică pe tron, iar pe alții îi alungă.

Și se îmbrăcă iarăși cu hainele lui de păstor.

Împăratul rămase multă vreme pe gânduri, apoi zise înseninat:

— Da, acuma văd pe Dumnezeu!

Cupeul fermecat

Trecuse de mult miezul nopții. Dintr-o broboadă de ceață deasă, cadranul roșu, luminos al unui ceasornic rânjea la mine parcă ar fi fost fața arămie și zbârcită a vreunui tovarăș de beție. Îmi veni pofta să mă cert cu cineva și începui a mă hărțui cu ceasornicul.

— I-ascultă, ăsta! Degeaba te mai schimonosești așa! Cutele alea de pe fruntea d-tale încruntată, alea care vreau să-mi arate că sunt orele două, pentru mine sunt șmafu, ai înțeles? Je m’en jous, madam la Lune Rousse!…

Cu siguranța instinctivă a bețivanilor de profesiune simțeam însă că picioarele n-o să mă mai slujească multă vreme, și deci dădui să găsesc o birje, care să mă ducă acasă. Nu știu cam pe unde voi fi umblat, dar birje, ca-n palmă! O luai înainte și, cu chiu, cu vai, nimerii pe o stradă bătrână, pustie și hopuroasă.

Deodată, în mijlocul unor grozave pocnete de bice, un glas de aramă îmi vui în urechi:

— Heee! Heeep!…

Caii erau cât p-aci să mă calce, deși mergeau numai la pas. Mă clătinai puțin pe picioare, pălăria îmi căzu jos, dar, de voie, de nevoie, mă îndreptai și făcui semn vizitiului să oprească. Ajunsei trăsura din urmă și tocmai vrui să urc, când, uitându-mă la vizitiu, văzui că are un guler alb și fardat și o pălărie tricornă, foarte caraghioasă. Dar ceea ce mă miră mai mult era că purta niște pantaloni scurți, care se pierdeau subt ciorapii lungi și albi, și niște pantofi cu cătărămi. Îl privii mai bine, și atunci băgai de seamă că hainele îi sunt așa de pestrițe și de roase, ca penele unui papagal bătrân, bătut de furtună.

Vizitiul de altmintrelea era un moșneag gârbov, cu părul ca argintul. Dumnezeu știe ce o fi avut, dar era atât de zbârcit, că nu mai avea nici ochi, nici gură; se poate că nici nu mai vedea, nici nu mai auzea, ci bâjbâia doar așa, în beznă.

Dar și caii erau niște dobitoace cum nu se mai găsesc astăzi. Poate că și hamurile îi făceau mai stranii de cum erau aievea, oricum însă părea că sunt cel puțin de două sute de ani.

Trăsura era și mai ciudată. Era galbenă ca o coajă de lămâie. Avea ferestre rotunde, cu sticlă concavă, așa că nu puteai vedea înlăuntru. Roatele erau mari și înalte, cu arcurile lungi, ca picioarele de lăcustă. Coperișul era încins cu un grilaj, ca la vechile căruțe de poștă care duceau și bagaje.

Vizitiul stătea cocoțat sus, în vârful trăsurii, iar la dreapta lui, într-o toartă de bronz, clipocea flacăra de ulei a unui felinar.

— Ce fel de vizitiu ești d-ta? întrebai pe moșneagul de pe capră, dar el nu mă luă în seamă.

Pusei piciorul pe scara cupeului, care era, de asemenea, foarte înaltă. Atinsei clanța. Ușa se întoarse în balamale cu un suspin înăbușit.

Intrai.

— Pardon! zisei politicos, căci în cupeu zării pe cineva.

Dar nu primii niciun răspuns, așa că repetai mai răspicat.

— Pardon!

Nici acuma nu-mi răspunse nimeni. Totuși, fiind obosit mort, luai loc în trăsură.

Și cupeul porni iarăși în tactul cumpătat pe care îl urmează aceia cărora li-e indiferent când și unde vor ajunge. Tovarășul meu de drum nu-mi răspundea la întrebări și, astfel, crezui că voi face mai bine dacă voi sta și eu frumos și voi tace ca peștele. Mă gâdâlea parcă voluptatea liniștei și a vastității ce mă cuprinse și mă moleșea în acest cupeu straniu. Nici vorbă, miroase puțin a putred pe dinăuntru, dar cu mirosul te obișnuiai îndată. În schimb, simțeam o adevărată beție să mă tolănesc pe pernele moi de mătase; toate oasele, toate încheieturile simțeau că sunt înfășurate în ceva moale și nespus de plăcut.

Situația aceasta romantică, mie unuia, îmi plăcea. Stăteam într-un cupeu cu un om necunoscut și tăcut ca moartea, și-mi puteam închipui orice. Nu mă tulbura nimeni și nimic. Mă neliniștea doar un sentiment de așteptare. Sau așa ceva. Parcă tot așteptam să știu cum se vor sfârși toate acestea. Îmi veneau în minte fel de fel de întorsături romantice pe care le citisem sau le auzisem undeva. Cupeul însă mergea mereu, parcă de nenumărate veacuri niciodată nu s-ar fi oprit…

Pe cât îmi îngăduia lumina amorțită a felinarului ce pâlpâia afară, începui a cerceta pe tovarășul meu de drum. Prea de tot tânăr nu putea fi, căci purta niște haine care astăzi nicăieri nu se mai poartă: o redingotă, croită pe talie, de subt care se vedea puțin vesta de brocat, pantaloni deschiși, poate chiar albi, strâmți, încât se întindeau pe picioare, în cap un joben negru de mătase, mare și inform, de subt care se rostogolesc pe umeri șuvițele de păr răsucite în formă de suluri. Părul poate că era cărunt, dar totuși mai curând pare a fi blond. Figura nu i-o vedeam: dormea. Iar cupeul uruia necontenit.

Mergeam pe străzi întunecoase și pustii. De câte ori mă uitam pe fereastră, vedeam același tablou: o stradă murdară, moartă sau poate adormită. Nicăieri țipenie de om. Pașii țăcăniți ai cailor, zuruitul geamurilor cupeului și respirația regulată, fără expresie, a tovarășului meu de drum: atâta era tot zgomotul care făcea și mai monotonă tăcerea mare ce mă apăsa.

De unde venea cupeul acesta? Unde merge?

De când e pe drum? Ce scop urmărește? Îmi puneam mii de întrebări, dar nici la una nu puteam răspunde. Cupeul de altmintrelea mergea atât de încet, că oricând m-aș fi putut da jos fără ca cei dinlăuntru să observe. Această soluție însă nu mă mulțumea… De ce să duc eu în spinare o taină neînțeleasă și nedezlegată? Am rămas deci așteptând ce va urma.

Dar n-a urmat nimic. Aceeași uniformitate, aceeași nesiguranță, același întuneric în care de abia clipocea un opaiț funinginit. Mă simțeam cum mă simt deseori, în vis, când ceva îmi cuprinde inima așa că nici nu mai poate bate, parc-aș fi mort. Atunci toate întâmplările, toate amintirile, toți oamenii se contopesc și trec peste mine, cum trece apa, cum trec valurile.

De unde am venit? Unde merg? De când sunt pe drum? Ce scop urmăresc? Pentru ce trăiesc? Îmi puneam mii de întrebări, dar la niciuna nu puteam răspunde. Cupeul, de altmintrelea, mergea atât de încet, că oricând m-aș fi putut da jos fără ca cei dinlăuntru să observe. Nu se sinchisea de mine și nu răspundeau la întrebările mele. Eram supărat.

— Dragă domnule doctor, zisei furios către tovarășul meu de drum, felul d-tale de-a te purta e cât se poate de îngrozitor. Nu spui nimic, așa că sunt nevoit să ghicesc eu singur ce se petrece cu mine. De ce nu vorbești? D-ta trebuie să te plimbi mai de multă vreme în hodorogitura asta învechită, și deci poți să știi mai multe decât mine. Sau poate tocmai prin tăcerea d-tale vrei să zici că nici d-ta n-ai putut afla mai mult decât mine?… Vrei poate să-mi demonstrezi, prin aceasta, că așa e și viața? Că plecăm la drum, singuri nu știm de ce; mergem, habar n-avem de ce, și ne dăm jos, murim, fără a fi găsit răspunsul la vreuna din întrebările noastre? D-ta poate că ești însuși Trecutul? Trecutul, de la care nu putem învăța nimic?…

Tovarășul meu însă rămase mut, iar cupeul se urnea înainte mereu, nepăsător.

Poate că ăștia vreau să-și bată joc de mine? Da? Atunci să le arăt că și eu știu să fiu tot atât de nepăsător și de tăcut ca și dânșii. Și, într-un sfert de oră, simții ce repede te obișnuiești cu tăcerea aceasta încăpățânată, cu acest

nimic mut, care sfârâie, sfârâie mereu și fără zgomot, ca nisipul, ca lumea însăși.

Pe cer luceau puzderie de stele mari și luminoase, care păreau mult mai mari ca altădată. Luna părea că se uită mai prietenoasă în cupeu, ne acoperi cu un văl de dantele argintate, iar felinarul începu a; arde cu flacără mare, scrumoasă, ca un candelabru de doliu. O adevărată înmormântare, fără clopot.

— Nu, nu! strigai deodată, încă nu vreau să mor!

Deschisei larg ușa cupeului și înghiții lacom aerul proaspăt ce năvălea înăuntru. Încetul cu încetul, îmi revenii și făcui o mișcare cu piciorul, ca și când aș fi vrut să mă cotorosesc de zăbranicul cu horbote de argint. Mă opintii din răsputeri, mă sculai și mă dădui jos din cupeu. Cupeul trecu încet și mut până ce îl pierdui din vedere…

Eram iar în stradă și un vânt răcoros îmi mângâia obrajii. Îmbrățișam cu deznădejde un stâlp de felinar. Poate stâlpului acela am să-i mulțumesc că astăzi mai sunt în viață. Mă agățam de dânsul ca o lipitoare, altmintrelea, poate și acuma aș ședea colo, în cupeul galben.

Simțeam cum mi se ușurează pieptul, cum mi se umflă plămânii, cum mi se reîntoarce sângele în vine, cum încep să mi se miște iar bulbii ochilor, cum începe să lucreze iar mintea și pot să deosebesc, încetul cu încetul, casele dimprejur, porțile, străzile.

Mă apropiai cu băgare de seamă de vardistul care sforăia răzimat de peretele unei băcănii.

— Ce stradă-i asta? îl întrebai cu aerul unui om grăbit, dar când aflai numele străzii, rămăsei cu gura căscată, căci eram tot acolo de unde plecasem.

— Bine, dar n-ai văzut d-ta, p-aici, un cupeu, înalt, mare și larg, ca un dric de clasa întâi?

— Cupeu galben? Dric? făcu vardistul frecându-și ochii cu pumnii. Un cupeu galben?… Nu… Sunt de un ceas și jumătate aici, dar n-am văzut niciun cupeu galben…

Mă privi mirat și când mă depărtai, văzui, cu coada ochiului, că clatină din cap necrezător.

La urma urmelor, se poate ca vardistul să nu-l fi văzut. Căci, de obicei, aceia care l-au văzut și s-au urcat într-însul călătoresc mult mai departe ca mine și nici nu se mai întorc înapoi, așa că nu ne pot spune: unde mergem? de unde am venit? de ce trăim? și de ce murim?

Venus

Alexandru Ralea era de vreo opte zile în Roma și încă nu izbutise să isprăvească cu Forul Roman. Fiindcă nici nu se poate isprăvi cu Forul Roman în opt zile. Cu totul altceva a fost Forul pe vremea republicei, ca, de pildă, în epoca de aur a lui August sau subt împărații de mai târziu. Fiecare secol trebuie să-l scormonești, să-l găsești printre ruinele acelea mărețe…

Ba chiar, dacă e să vorbim drept, Alexandru nici în Forul Roman n-a pătruns încă decât până la templul lui Saturn, iar templul acesta e de-abia „începutul începuturilor”. Opt coloane uriașe de granit au mai rămas în picioare, și în jurul acestora sunt atâtea de văzut și de cercetat, încât Alexandru nu se îndura să se despartă de ele.

Simțea totuși primejdia grozavă ce-l amenința, zi cu zi, tot mai mult. Guvernul îi dăduse un concediu de patru săptămâni și un ajutor de cinci sute de lei… pentru străinătate. Vrea să arate că e demn de această distincție. A venit la Roma cu gândul să studieze

Forul Roman pe baza săpăturilor celor mai recente, ca pe urmă, reîntorcându-se la Focșani, să țină niște lecții de filologie clasică să-i meargă vestea.

După o muncă conștiincioasă de opt zile însă de-abia ajunsese până la templul lui Saturn. Adevărat că până aci cunoaște Forul așa de bine, cum își cunoaște palmele. Se uită visător la zarea depărtată și își dădu seama că, dacă va înaintea cu minuțiozitatea de până acum, tocmai peste două săptămâni va ajunge la minunata coloană a lui Phokas, care se îndreaptă orfană spre cerul alburiu. Peste trei săptămâni însă îi expiră concediul. Și până atunci banii îi scad mai repede de cum scade luna pe bolta cerească.

Uneori îi venea să se supere pe guvernul care crede că, cu cinci sute de lei și în patru săptămâni, poți vedea toată Roma, când numai pentru Forul Roman ți-ar trebui cel puțin un an de zile ca în sfârșit să zici că ai învățat ceva. Dar cum să se supere pe guvern? Mai întâi, el, din principiu, e totdeauna guvernamental. Pe urmă, fără sprijinul guvernului, ar fi putut muri, și tot n-ar fi putut să vază cu ochii orașul visurilor sale!

Roma! Din fiecare lespede de piatră simțea bătaia miilor de ani. Cele opt coloane ale templului îi aduceau aminte vechile bogății, comorile, „aerarium Saturni” din care Iulius Caesar și Antonius s-au înfruptat cu atâta plăcere. Comorile au dispărut; au rămas doar bolovanii, ca niște inimi despuiate sau ca niște buzunare goale. Ce vrea să știe umbra lui Saturn, care

rătăcește printre pietrele mucezite, că un biet profesor de la Focșani n-are decât patruzeci de lire în buzunar, iar acasă o singură hârtie de o sută, ascunsă bine, ca să-i ajungă trei săptămâni!…

A doua zi, dis-de-dimineață, Ralea urca iar spre Forul Roman, dar hotărât nici să se mai uite la templul saturnian; o să meargă, să zboare înainte să dea gata Forul până diseară. Sunt atâtea de văzut în Roma, încât pentru un secol întreg de-abia îți rămâne o singură clipă. Împărțise Baedekkerul în douăzeci și una de zile; în atâta vreme trebuia să vază „toată Romaf, deși, la gândul acesta, simțea că i se învâltoresc mințile.

Cu cât se apropia însă mai mult de Forul Roman, cu atât era mai sigur că iar o să se oprească la templul lui Saturn. Și se necăjea grozav că și vremea, și banii îi sunt măsurați. Niciodată nu-l amărâse mai mult sărăcia ca în clipele acestea.

Deodată însă luă o hotărâre eroică. Nu se mai duse până la Forul Roman, ci, îndată la Capitoliu, coti brusc la stânga și intră într-un palat spre care alergau și alți străini cu Baedekkerele în mână. Curtea palatului era plină cu statui și monumente antice. Pe o tăbliță de mucava scria: „Museo Capitolino”.

Alexandru trebui să se așeze pe un sarcofag antic. Atât de tare începuse să-i bată inima. Cu un minut în urmă el era un nimeni, un nenorocit fără bani, și acuma deodată se pomenește în mijlocul statuilor clasice pe care le-a visat de atâtea ori! Respira, ar fi putut zice, același aer antic, un aer dulce, roman, cald.

Tocmai peste un ceas își veni în fire. Se trezi silabisind inscripția unui monument și se gândi cu spaimă câte lucruri de văzut vor mai fi în caturile de sus ale muzeului. Îi venea să plângă de necaz și de neputință. Se mai învârti puțin prin curte, apoi deodată închise ochii și porni glonț spre scară sus. Nu îndrăznea să se uite nici în dreapta, nici în stânga. Se hotărâse să vază mai întâi en gros toată colecția și numai pe urmă să se întoarcă la amănunte.

Dar deodată rămase țintuit pe loc. Își alunecase privirea întâmplător spre o cabină. Îl oprise o figură care i se părea grozav de cunoscută și care îi zâmbea aproape ștrengărește, parcă i-ar fi zis: „Ai vrut să treci pe lângă mine, ai?”

Ralea intră în cabină. Ochii lui mirați zăriră un număr. Răsfoi în Baedekker și citi: „Venus Capitolina”.

Respirarea i se curmă o clipă, iar cartea începu să-i tremure ușor în mână.

„Va să zică, aici este! Asta e faimoasa!” își zise uluit, și inima îi bătea ca un ciocan de oțel.

Se uită apoi sfidător în ochii zeității. Un minut șovăi. Pe urmă murmură cu o amăgire sinceră: „Mi-o închipuiam mai frumoasă!”

Admirația începu să-i dispară și, în aceeași măsură, se înveseli. În Baedekker, lângă numărul statuiei, scrie: „Învârtiți!” Atinsei nepăsător statuia. Soclul scârțâi discret, iar spatele zeiței se întoarse încet spre lumină.

„Aha! — zise Ralea, scriind cu degetul o curbă în aer, conturul e splendid! Așa ceva numai un artist clasic poate face!… Păcat numai că i-a greșit figura!”…

Alexandru ieși din cabină. Dar abia făcu câțiva pași și se opri.

„Eu sunt orb sau lumea e oarbă? Ia s-o mai văd o dată!”…

Intră iar în cabină. Pe buzele zeiței plutea același zâmbet ștrengăresc. Se uita în jos cu o demnitate nespusă, aproape ironică, iar cu mâinile amândouă se apăra, pudică, împotriva ochilor barbari.

Profesorul de la Focșani atinse iarăși statuia, dar cu mâini mai pioase, și începu iar a o învârti, dar cu atâta umilință, parcă ar fi vrut să-i ceară iertare. Zeița însă privea mândră pe deasupra capului lui în depărtarea miilor de ani. În liniștea-i princiară, parcă nici nu-i păsa cine și când îi descopere grațiile armonice.

În vremea aceasta intră un domn cu Baedekker. Străinul căută o clipă în cartea roză numărul, privi o clipă, încremenit, statuia, făcu un semn cu creionul în carte și plecă. Zeița se uită liniștită în urma lui, dar în liniștea aceasta era o ironie zdrobitoare, care parcă îl durea și pe Ralea.

Profesorul de la Focșani roși, vârî repede Baedek- kerul în buzunar și, închinându-se umil, ca credincioșii în fața altarului, privi formele Afroditei născută din spuma mărei, care și acum, după mii de ani, ascund într-însele taine dumnezeiești. Și nu se dezmeteci decât atunci când un servitor îi aduse aminte că trebuie să închidă muzeul…

A doua zi, mergând spre Forul Roman, nu se putu stăpâni să nu se oprească măcar un minut în cabina Venerei. Stătu însă multă vreme la picioarele zeiței, deși simțea că își neglijează datoriile lui de profesor. Din pricina Afroditei neglijează Forul Roman, care este cartea cea adevărată a istoriei, pe când Venus nu e decât un basm frumos. Dar neglijența aceasta era atât de dulce! În cabina zeiței parcă zâmbea o bucată de cer antic. Ralea

se simțea liber, independent și mare. Începu a vedea tot mai lămurit că trebuie să stai ore întregi în fața frumuseței ca să-ți pătrundă sufletul întreg, să te transforme cu desăvârșire. Cu cât privea mai mult statuia, cu atât i se deschideau orizonturi mai largi. Citații poetice, amintiri, fragmente îi răsăreau în minte, prefăcându-se în adevăruri vii, înțelese…

Și de-acum înainte Venus era, pentru Ralea, ca lumina soarelui, ca aerul. Se ducea la dânsa ca la o amantă. O iubea cu o iubire curată, sublimă și neîndoielnică și era cu atât mai fericit că putea să ascundă guvernului de la București iubirea lui de la Roma.

Dar într-o zi… cele patru săptămâni trecuseră. Alexandru trebuia să plece. Cinstea și datoria îl chemau acasă.

Îi erau calculate toate minutele și toate paralele. Nu mai putea nici măcar să meargă să-și ia rămas bun de la Venus. Stătea trist și abătut în sala de așteptare a gării. Porumbeii albi zburau pe subt coperișul de sticlă, parcă i-ar fi adus ultimul adio de la Venus, Și deodată se pomeni cu însăși zeița în față, cu zeița care îi zâmbea și-l chema. Era o fotografie mare, atârnată în vitrina librăriei din gară. Sirena fluiera, îi mai rămânea doar o clipă.

— Cât costă? întrebă brusc pe negustor.

Scoase hotărât cea din urmă hârtie din buzunar și o puse pe tejghea…

Ce să mai spunem?… A călătorit cu trenul trei zile, nemâncat și nebăut, căci de la Roma până la Focșani e cam mult. Trei zile numai cu chipul zeiței a trăit. Dar a răbdat bucuros, parcă ar fi fost vorba de o aventură de dragoste. Și cu cât se depărta mai mult de Venus, cu atât era mai fericit că duce cu dânsul cel puțin chipul zeiței celei mai fermecătoare…

Țăranul și coasa

Întâmplarea făcu să fiu odată de față când intră un țăran într-un magazin de fierărie.

— Bună ziua! zise dânsul.

— Ce dorești?

— Aș vrea să cumpăr o coasă…

Negustorul se repezi și trânti pe tejghea un mănunchi de coase.

Țăranul se uită la ele chiorâș, cu niște priviri dușmănoase, apoi, întorcându-se cu dispreț și strâmbând din nas, murmură:

— Aș cumpăra d-alea cu pajura tunului.

Negustorul dădu la o parte coasele cu cap de taur și aduse vreo câteva din cele cu pajura tunului.

— Da' parcă mai sunt acolo, mormăi țăranul peste umăr.

Prăvăliașul, om răbdător, aduse îndată toate coasele însemnate cu pajura tunului. Țăranul își alunecă ochii peste marfă, dar nici n-o atinse. Clătină din cap gânditor.

— Ei, ce mai poftești?

— De, mă gândesc că tot mai bine o fi să aleg una din cele cu cap de taur…

Negustorul n-avu încotro; încărcă tejgheaua din nou cu coasele cele dintâi. Acuma însă văzu și țăranul că-și face de cap și deci luă din grămadă o coasă la nimereală.

închise întâi ochiul drept și cercetă coasa cu de-amănuntul, apoi închise pe cel stâng, ținând-o înainte, cu vârful în jos. Pe urmă o ridică în sus și o mai privi așa o bucată bună de vreme.

— Cât ai cere pe ea? țâfni, în sfârșit, către negustor, așa ca cu gura altuia.

— Patru lei.

— Pe coasa asta? întrebă țăranul batjocoritor. Nu se poate!

O îndepărtă puțin și trase cu mâna o linie în aer, să vază cum ar veni dac-ar avea coderiște, apoi o ciocăni cu degetul arătător și, în cele din urmă, o îndoi pe genunche.

— Hm… ei… va să zică, nu glumești?

Negustorul se jură pe tot ce are mai scump că nu i-o poate da mai ieftin deoarece și pe el îl costă patru lei în cap.

— Dar bine, domnule, nu vezi d-ta că nu-i călită cumsecade?

— Te înșeli, e fabricată din cel mai fin oțel englezesc.

— Ia nu te mai face caraghios! Trebuie să fii orb să nu vezi că e făcută dintr-una veche…

— E o marfă minunată, care o să ție până la moartea d-tale.

— Dacă cumva nu s-o rupe în otavă, zise țăranul râzând.

— Coasă ca asta n-ai avut d-ta de când ești pe lume. Mă rog, n-ai decât s-o cercetezi mai bine și să vezi…

— Aș, ce să mai cercetez? Coasa-i coasă, una ca și alta. O iau pe care îmi cade în mână. Ei, spune-mi verde, cât ceri pe ea, că n-am vreme de pierdut. Am o mulțime de treburi prin târg…

— Ți-am spus o dată: patru lei.

— Dar bine, domnule, pe ce ceri d-ta patru lei, pe ce?…

Și, zicând aceasta, începu să cerceteze coasa din nou, iar ca să o vază mai bine, ieși în stradă. În prag, însă, se întoarse și strigă:

— Ia seama, că mi-am lăsat înlăuntru pălăria!

Afară razele soarelui tremurau și alunecau vesele pe oglinda albăstrie a fierului. Țăranul duse coasa încetinel la gură, suflă și așteptă cu adâncă evlavie până ce aburii o întunecară o clipă și apoi se limpeziră iarăși, numaidecât. Pe urmă o atinse de câteva ori cu vârful de trotuar, făcând-o să clincăie.

— Cam ciudat sună, mormăi dânsul întorcându-se alene în prăvălie. O dai cu trei lei și cincizeci, sau n-o dai?

— Ei bine, fie; deoarece țin la d-ta, hai să rămân eu de pagubă, ia coasa cu trei lei și șaptezeci și cinci de bani!

— Doamne ferește!… Ce-ar zice feciorii mei când ar afla c-am dat atâta?… Ei, o dai ori n-o dai?

— Mai ieftin nu pot s-o dau.

— Atunci să rămânem sănătoși!

Ieși; dar din mijlocul străzii se întoarse repede înapoi și mai strigă o dată:

— O dai ori n-o dai?

— Nu, n-o dau.

Țăranul își mototoli zăpăcit pălăria unsuroasă între degete.

— De când sunt n-am avut treabă cu un om mai fără suflet ca d-ta… de când țin eu minte… Știi ce, domnule, pun coasa deoparte, am să mă mai gândesc nițel afară.

După vreun ceas de vreme veni însoțit de o rubedenie.

— Am venit, zise dânsul, ștergându-și sudoarea de pe frunte. Dumnealui e cumnatul meu. Ne-am sfătuit să cumpere și el o coasă, că doară când cumperi două se cuvine să le iei mai ieftin…

— Mai ieftin nu le pot da, ți-am spus de o mie de ori.

— Gândește-te bine, domnule, să nu-ți pară rău.

— Nu, nu. Nici să nu ne mai răcim gura.

— Va să zică, nu vrei să lași nimic. Nici măcar un ban? izbucni țăranul furios.

— Nicio para, răspunse hotărât negustorul.

— Ei, acu ce să mai zic? adăogă țăranul mai îmblânzit.

— Zi ce-ți place. Eu nu mai stau de vorbă cu d-ta.

— Aide, aide, nu te mai supăra și d-ta așa, ca o cucoană bătrână. Dacă ți-e scumpă vorba, hai, dă mâna.

Și țăranul, mulțumit, dădu mâna cu negustorul.

— Așa. Iacă, ne-am învoit! Câine să fie cine nu se va ține de tocmeală…

Cu o încetineală sărbătorească, începu să-și descheie pieptarul. În vremea aceasta însă nu-și luă de loc ochii din colțul unde răzimase coasa cumpărată. Deodată i se năzări că coasa e mai strâmbă și mai mică decât aceea pe care o alesese. Iscodi cu priviri mânioase personalul prăvăliei, apoi ridică coasa și-i cântări greutatea.

— Asta-i altă coasă! strigă dânsul întărâtat. Poți să spui ce vrei, asta nu-i coasa mea!…

Și repede își încheiă nasturii lucitori de cositor ai pieptarului.

— Cum să nu fie asta coasa d-tale?! Vino-ți în fire, nene, altmintrelea o să-mi ies și eu din țâțâni!…

— Nnda, hm… hm… Cine dracu m-a pus să ies din prăvălie!… Sunt și eu de vină, ce e drept!… Ei, acu ce mă fac?…

— Îți spun că asta-i coasa pe care ai ales-o!…

— Asta?… Parcă eu n-am ochi să văz?!

O ciocăni cu degetul, o îndoi pe genunchi, o scoase în stradă, o zăngăni de trotuar și se întoarse cu ea, pleoștit, în magazin.

— Asta nu-i coasa mea!… Pe asta nu dau mai mult de trei lei și cincizeci!

— Nu umbla cu matrapazlâcuri, nene!… Dacă nu-ți place asta, poftim, alege-ți alta. Găsești aici câte dorești.

— Da’ ce, crezi d-ta că eu sunt nerod să mă apuc din nou să-mi bat capul alegând? O iau pe asta, dar mai ieftin, fiindcă e mai slabă ca cea dintâi.

— Spui prostii, neică, încetează!

— Cum? Adică vrei să rămân eu de pagubă? Nu te-ar durea pe d-ta sufletul să-mi iei mie două prețuri?

— Hai, scoate banii degrabă și nu mai vorbi degeaba.

— Bine, strigă țăranul amărât, să ai d-ta dreptate. Dar cel puțin să împărțim cei douăzeci și cinci de bani, să nu rămân eu cu toată paguba.

— Rămâne așa cum am spus.

— Ei, dacă e așa, ia-ți banii!…

începu iar să-și descheie pieptarul, din al cărui buzunar scoase, cu multă băgare de seamă, o piesă de doi lei și o întinse negustorului.

— Ceilalți îi strâng acușica!

Dintr-alt buzunar al pieptarului mai scormoni patruzeci de bani, iar dintr-un al treilea alți zece băni.

— Uite cincizeci bani.

Apoi vârî mâna în buzunarul cioarecilor, unde găsi șaptezeci și cinci de bani.

— Cincizeci de bani cu șaptezeci și cinci fac un leu și douăzeci și cinci. Acu cât mai lipsește?

— Încă cincizeci de bani.

— Cincizeci?… Hm… Nu cred să mai am atâta.

În vremea aceasta, cu mutra cea mai nevinovată din lume, pândea ochii negustorului, parcă ar fi vrut să-i citească gândurile.

— Adică… Ia stai nițel… Unde dracu i-am pus? Aha, în nodul basmalei!…

Într-adevăr, din colțul boțit al unei basmale roșii mai scoase douăzeci de bani.

— Ăștia au fost cei din urmă, zise dânsul prietenos. De unde nu-i nici vodă nu poate lua!

— Încă treizeci de bani! stărui negustorul fără milă.

— Acuma lasă, nu mai zice nimic; coasa și așa nu face două parale! Și nici nu mai am bani la mine, că ce brumă mai am i-am uitat în căruță, în suman. Cred că nici d-ta nu vrei să alerg atâta amar de loc pentru câțiva gologani. O să ne răfuim noi altădată ca oamenii cinstiți.

— Mie să-mi plătești pe deplin! Du-te de adă paralele, că coasa n-are să fugă până te întorci d-ta!

Atunci țăranul deodată făcu pe jicnitul.

— Ce? Adică n-am eu la d-ta cinste de câțiva gologani? Știi d-ta, domnule, că tata și cu bunicu-meu au fost primari? Mie nu-mi trebuie mila nimănui, să știi d-ta i Cumnate, aruncă-i treizeci de bani și hai să plecăm!…

își luă posomorit coasa și se îndreptă spre ușă. În prag însă se mai întoarse o dată cu fața schimonosită, plină de dispreț, și, făcând să lucească coasa în lumina soarelui, strigă triumfător:

— Ascultă, domnule! Să știi de la mine că asta-i cea mai bună din toate coasele d-tale; celelalte nu fac două parale!

Sentinela

Prințesa Nadejda se uita pe fereastra castelului mohorât în care trebuia să-și macine tinerețea. Ferestrele castelului erau închise cu un grilaj de fier gros și pântecos și astupate cu geamuri concave, așa că trecătorii, care își aruncau ochii spre ele, credeau că în dosul lor oamenii nu trăiesc, ci doar visează viața. Deasupra porții, o pajură de piatră, înnegrită de bătrânețe, căsca plictisită.

De la fereastra prințesei nu se vedea decât un loc mare, pătrat, înconjurat de o cazarmă joasă, cu pereții galbeni și cu coperișul roșu. Dincolo de cazarmă, însă, se zăreau, ca niște ape mari din basmuri, livezile și lanurile înflorite.

În curtea cazărmii făceau exerciții soldați în haine albe, cu gulerul roșu, iar în odaie, o pendulă uriașă arăta trecerea vremii, cu țăcănitul ei bizar de aramă.

Curtea cazărmii, pardosită cu lespezi spălate, albe și cenușii, îngrădită cu salcâmi mărunți, prin frunzișul cărora privea pe furiș siluetele albastre, vopsite pe pereți pentru tragerea la semn, soldații cu tunicile albe, cu pantalonii albaștri, care toată dimineața tropăiau prin curte și se jucau cu puștile: toate acestea pentru prințesa Nadejda erau o priveliște foarte plăcută. Și curtea friguroasă, mucegăită i se părea o lume străină, curioasă, în care nu se putea coborî niciodată… Bărbatul ei era un om strașnic, zgârcit până la nebunie și gelos până la turbare…

Totuși, prințesei îi plăcea mai mult curtea cazărmii în după-amiezile somnoroase, când nu umbla printr-însa țipenie de om și când toată lumea era tăcută, plină numai de ecouri. Doar un singur soldat, sentinela, pășea, ca o pendulă de ceasornic, în sus și în jos, pe sub peretele cazărmii, iar baioneta arunca umbre lungi pe peretele galben.

Sentinela se plimba ceasuri întregi de ici-colo, fără să obosească, și numai rareori se oprea la ghereta care era tocmai sub fereastra prințesei. Atunci se uita în toate părțile și, fiindcă nu vedea pe nimeni, căsca cu lăcomie.

Prințesa Nadejda cerceta cu de-amănuntul tunica albă a soldatului, pe care licăreau tiviturile de postav roșu și nasturii de aramă, pantalonii ca culoarea cerului de vară, bocancii mari, hopuroși, coiful strălucitor, ranița roasă din spate, părul blond-roșcat, obrajii și nasul roșu, ochii albaștri, și când căsca, se minuna de dinții lui albi și de limba lui roșă.

Prințesa credea că toate acestea sunt nedespărțite de sentinelă și nici nu-și putea închipui că omul acesta se poate dezbrăca, de pildă, ca bărbatul ei. Ea credea că bărbatul ei e singurul om care își poate scoate hainele. Pe ceilalți oameni îi văzuse doar veșnic îmbrăcați.

Nadejda avea șasesprezece ani, iar de trei ani suferea în brațele prințului. Și pe-atunci, ca și astăzi, uneori, se întâmpla că fetele fragede erau date de neveste unor boieri puternici și morocănoși. Nadejda era fata unui zarzavagiu; tatăl ei a luat două sute de galbeni pentru dânsa, și se știe că niciun popă n-a binecuvântat cununia ei cu prințul.

Schimbarea vremii și a sentinelelor prințesa o vedea numai prin fereastră. Prințul, bătrân și veșnic posomorit, fugea de oameni, și, în afară de servitori bătrâni și slujnice, nu vorbea cu nimeni.

Câtă vreme Nadejda a fost copilă, n-a băgat de seamă că, la gheretă, se plimba mereu altă sentinelă, că păpușa aceea cu mișcări mașinale o dată e bălaie, o dată oacheșă, uneori scundă, alteori înaltă. Dar odată veni un flăcău cu niște ochi atât de albaștri, ca cicoarea de răsăritul soarelui.

„Ce bine trebuie să fie să mângâi asemenea ochi!” se gândi prințesa Nadejda, și întinse mâna, dornică, spre dânsul.

A doua zi ochii erau bruni ca nucul, și toată păpușa ceva mai mică, dar avea mustăți mai subțiri, mai răsucite.

„Ce plăcut trebuie să fie să mângâi asemenea mustață!” se gândi prințesa Nadejda, și ar fi vrut să poată zbura ca vrabia care se avântă de pe prichiciul ferestrei ei tocmai în vârful gheretei.

Cu VTemea cunoscu pe toți soldații și, fără să-și dea seama, era îndrăgostită de toți. Căci toți erau tineri, cu obrajii îmbujorați de brumă, și toți erau departe de dânsa…

Într-o noapte prințesa Nadejda se trezi din somn. Inima îi bătea nebunește. Era cea dintâi noapte petrecută fără odihnă, noaptea care curmă visurile adânci și naive ale copilăriei. Arma sentinelei licărea din când în când în lumina lunii, îmbrăcând în lumină și pe soldat. Nadejda nu putea desluși care soldat este, dar, oricare ar fi fost, se îndrăgosti de el. Îl privi mult, ca să-l recunoască și altădată, dar degeaba, fața nu i-o putea vedea, doar talia și mersul putea să și le însemneze mai bine.

De acuma înainte se uită mereu ziua la toți soldații, ca să recunoască pe sentinela din noaptea aceea. Dar niciunul nu era așa de înalt, așa de voinic ca sentinela dorită. Acela cu baioneta la armă era parcă atât de înalt ca un plop plăpând, iar fața, ale cărei trăsuri nu le zărise, și-o închipuia palidă ca

giulgiul. Încetul cu încetul, ajunse să creadă că atunci nici n-a avut de-a face cu o ființă omenească, ci cu vreo fantomă, jocul zglobiu al imaginației ei prea încordate…

Odată însă, într-un apus de soare, când Nadejda căuta ceva în scrinul cu ștofe scumpe, auzi zgomotul unor pași zdraveni, mașinali. Inima prințesei se strânse ca un ghem. Repede duse la fereastră un fotoliu vechi, zdrențuit, se cățără la geam, și de-acolo văzu o baionetă care, în razele soarelui ce se scufunda, strălucea roșă ca sângele și mereu se îndepărta. Prințesa Nadejda se uită nerăbdătoare și așteptă până ce sentinela se apropie.

— Hei! zise deodată domol cu glasul ei subțire.

Baioneta se opri.

— Hei! strigă mai tare.

Soldatul se uită împrejur de unde o fi venind glasul. Nu văzu decât o mână micuță care îi făcea semn dintr-o fereastră.

— Cine-i? întrebă soldatul cu glasul gros.

— Eu sunt. Prințesa Nadejda.

Soldatul rămase uluit, apoi sări, ca ars, vreo trei pași înapoi și se împiedică. Despre prințesa Nadejda auzise și el multe de pe la ofițerii care cercetau cu ocheanele castelul și spuneau minuni despre părul castaniu al prințesei, despre obrajii ei de lapte, despre trandafirii însângerați din obrajii ei și despre buzele ei ca cireașa coaptă.

— Tu ai fost sentinelă deunăzi, când a fost lună plină? întrebă Nadejda.

— Eu, minți soldatul.

Inima prințesei era gata să plesnească.

— Atunci urcă-te și mă sărută, vorbi ea dornică și înfricoșată.

Soldatul nu știa ce să facă. Fereastra era înaltă. El n-avea voie să se miște de la locul de pază. Tremura, se temea și dorea ceva, ca și când o zână l-ar fi ispitit în vis, poftindu-l să o sărute.

Își răzimă arma de perete. Se cățără spre fereastră. Obrazul îi ajunse până la grilajul de fier. În întuneric văzu doi obraji ca de spumă și doi ochi de femeie, mari, înflăcărați, cu luminile verzui, care îl priveau. Nadejda vedea întâia oară fața unui bărbat tânăr și străin atât de aproape de obrajii ei, și, de mirare, rămase cu buzele întredeschise. Uită să-i zică cel puțin: „Sărută-mă!”

Deodată, un bubuit groaznic se auzi… O dungă de foc luci înaintea ochilor ei și un fum greu îi umplu obrajii și privirile. Fața soldatului se schimonosi, gura i se deschise larg și se închise cu o strâmbătură caraghios

de dureroasă, apoi se prăvăli din fereastră. Nadejda nu mai auzi decât un bubuit surd…

Pe-atunci așa se pedepseau sentinelele care își părăseau postul. Erau vremuri războinice!

Barba

Razele orbitoare ale becurilor electrice se răsfrângeau mândre în cristalul oglinzilor venețiene. Bărbierul lucra repede, tăcut și mișcat; în tăcerea încremenită, scârțâitul briciului semăna cu țârâitul timid al unui greier.

Petre Ulvineanu vedea în oglindă, cu multă plăcere, cum i se întinde, se reliefează și îi întinerește, clipă cu clipă, fața obosită, aproape ofilită, pe care barba de o zi o acoperise cu umbrele și brazdele plictisitoare ale bătrâneței.

„Am ajuns la vârsta — se gândea dânsul — când trebuie să-ți iei cafeaua cu lapte așteptând bărbierul. Iată-mă nevoit să am mai multe întâlniri cu briciul decât cu mireasa.”

Petre Ulvineanu era mire. Tocmai la patruzeci și șapte de ani avu și el norocul ca o fată tânără, bogată să vrea să-și lege de dânsul toată viața. Până acum nu-l luase nimeni în serios. Fusese regele flirtului, regele patinajului, regele balurilor, regele cravatelor, dar cu toate astea trecea prin lume ca o cocotă cu care toți vreau să petreacă, dar căreia nimeni nu se gândește să-i întindă mâna.

Cât a fost într-adevăr tânăr, i-a plăcut să-l mângâie aripile ușoare și pestrițe ale vieței; când însă tinerețea lui încăpu pe mâinile bărbierului, ale croitorului și ale lui Dumnezeu, când lunea părea de douăzeci și cinci de ani, iar marțea deodată avea cincizeci, când fu nevoit să înconjoare lumina prea strălucitoare, ca nu cumva cutele ascunse ale bătrâneței să înceapă a rânji de sub masca tinereței lui meșteșugite, când acasă trebui să arunce cât colo corsetul ca să se poată tolăni bătrânește într-un fotoliu moale și cuprinzător, se posomori foarte mult și începu să se gândească.

Seara, înaintea oglinzii, fața lui părea tânără și neobosită, mai ales după întâlnirile cu bărbierul. Ziua, însă, obrajii lui rași de nenumărate mii de ori, chinuiți de tăișul briciului, gâtul lui ca un gât de curcan, cearcănele de zbârcituri înguste și dese de sub ochii scufundați în orbite îi trânteau în nas o sumedenie de adevăruri cumplite și triste. Deseori, în saloanele cele mai vechi și strălucite, simțea o greutate de plumb în ceafă și un fior rece prin spinare.

— La ce te gândești, domnule Ulvineanu? îl întrebă odată Fanny Dragnea, tocmai într-o clipă când simțea greutatea de plumb în ceafă.

— Mă gândesc — răspunse Ulvineanu strâmbând deodată cochet din colțul gurii — mă gândesc la plictiseala oamenilor ăștia. Aci mă simt ca și când aș sta între flori artificiale și aș fi silit să cred că e primăvară. Ei, asta nu mai merge! Asta nu se mai poate! Mi-e dor de natură, de locurile unde acuma e zăpadă, unde e vântul care îți mână sângele în obraji, unde omul poate să fie într-adevăr om. Dar n-am cu cine să mă duc prin locurile astea…

Aluzia aceasta avu urmări grave. Peste vreo săptămână Ulvineanu primi o scrisoare din Sinaia, de la domnișoara Fanny. Scrisoarea era atât de drăguță, atât de dulce, încât Ulvineanu nu se putu stăpâni și plecă la Sinaia. Repede de tot ajunse și regele toboganului și apoi se logodi cu domnișoara Fanny. Simțea însă că această izbândă minunată și neașteptată nu i se datorește lui, ci numai și numai aerului aspru care i-a îmbujorat obrajii, care l-a întinerit sau cel puțin l-a făcut să pară tânăr… cine știe până când?

— Pudrează-mă, te rog, și pe gât, zise bărbierului, care își dădea toată silința să-l întinerească, fiindcă știa unde se duce Ulvineanu.

— Acu sunteți atât de freș, conașule — vorbi bărbierul — încât, dacă aș fi femeie și dacă aș fi de șaisp’ce ani…

— Taci din gură, săpunarule! Vrei adică să-mi spui că d-tale îți datoresc tinerețea? Știu, știu…

Bărbierul își mângâie chelia.

— Poftiți de vă uitați, conașule, la tidva mea. Sunt chel și bătrân, cu toate că încă n-am împlinit treizeci și trei de ani. Boierii trebuie să aibă vreo taină a lor de rămân tineri. La vârsta d-voastră eu o să fiu un bărbier bătrân și uscat ca tinicheaua, pe când d-voastră vă însurați, luați o fetiță de optsp’ece ani, și cu ea patru sute de mii de lei… Nevastă-mea încă n-are treizeci de ani, dar nici nu-mi vine să mă uit la ea. În schimb, primadona pe, care am văzut-o aseară la teatru se zice că e de patruzeci și unu, și — de ce n-aș spune-o, conașule! — azi-noapte am visat-o, iar dimineața, când m-am trezit alături de nevastă-mea, m-am înfuriat așa de rău, că era cât p-aci s-o iau la bătaie… Ehe, boierii știu să trăiască și să-și păstreze tinerețea! Îi vezi pe dric, și tot tineri îi vezi!…

Și-n vreme ce bărbierul îi ungea părul cu alifii scumpe și mirositoare, Ulvineanu, privind cu ochi mari la luminile gălbui, simți parcă nevoia să se gândească cu glas tare.

— Ai dreptate, domnule săpunar, ai dreptate! Toți suntem niște actori mizerabili. D-ta joci rolul bărbierului în viață și ai să rămâi un figurant urât

cât vei trăi. Mie mi-a fost împărțit rolul de viveur elegant, cu toate că îmi aduc foarte bine aminte, începusem să joc alt gen, și la douăzeci și patru de ani păream de treizeci și cinci. Da, da. Mi-am schimbat genul. Fie că de nebun, fie că de necaz, lăsasem să-mi crească barbă. Și aveam o barbă lungă, frumoasă, ca un popă îndrăgostit. Și lumea începuse să mă ia în serios. Oamenii vorbeau cu respect de mine. Colegii mei prinseră a mă ocoli, prea le păream serios. În schimb, bătrânii mă îmbrățișau cu căldură în mijlocul lor, iar eu, fără să-mi dau seama, mă simțeam bine printre dânșii. Eram student în medicină și toată lumea îmi prorocea o carieră strălucită. Până și chelnării, cari, în privința asta, sunt specialiști, vorbeau cu mine ca cu un viitor profesor… Apoi deodată mi-a ieșit în cale o veveriță. O fetiță roșcovană, durdulie, pe care o întâlnii într-un local de petrecere tocmai când o durea un dinte. Am dus-o acasă și i-am scos rădăcina cu pricina. Drept recunoștință, mi-a spus următoarele: „Să-ți dau o povață. Rade-ți barba. Să știi de la mine că nicio fată n-are să te placă cu bărboiul ăsta de-un cot. Parc-ai fi de-o sută de ani. Te-aș săruta dar mi-e scârbă de barbă!” A doua zi mi-am dat jos barba. Cariera de doctor s-a dus dracului. De-acuma nu mai îndrăznii să mă duc printre domnii profesori. Mă întorsei iar la prietenii mei zburdalnici și începui să mă înfund prin localurile de noapte. Adevărat că acuma nu mă mai stânjenea barba. Avui din ce în ce mai mari succese la femei. Încetul cu încetul, ajunsei regele flirtului, regele patinajului, regele cravatelor, regele valsurilor, iar astăzi, la vârsta de patruzeci și șapte de ani, sunt tot acolo unde eram când aveam douăzeci. Rolul de viveur trebuie însă să-l joc până la sfârșit, trebuie să-l joc… Mă gândesc de mult ori că, dacă nu mi-aș fi ras barba, astăzi poate aș fi profesor la Universitate, aș avea clinica mea, aș umbla în cupeu, aș purta ochelari de aur, aș avea mutră gravă și serioasă… Viața e o comedie, domnule săpunar! E îngrozitor să te gândești că nimic nu atârnă de noi, că totul se învârtește în jurul bărbii sau în jurul mustăților… Apropo, vopsește-mi, te rog, mai bine sprâncenele!…

Sfârșitul

Cerul părea acoperit cu un văl foarte fin: era palid și boțit. Iar din dosul pânzișului mătăsos al ceței luna privea cu o tristețe picantă, aproape femeiască. Lumina stelelor, era spălăcită, ca și când toate stelele s-ar fi topit sau ar fi vărsat șiroaie subțiri de lacrimi.

În grădină fâlfâiau miresme dulci, pierdute. Globurile de sticlă colorată licăreau în lumina rece a lunei ca niște turbane pestrițe din povești, se înălțau, se îndoiau, se ridicau parcă în vârful picioarelor și, ca și Anastasiu, se uitau pe cărarea prunduită care se pierdea în întunericul depărtării.

Pe cărare, pietricelele albe, obraznice scârțăiau sau alergau, ca niște copii zburdalnici, să anunțe din vreme pe Anastasiu că se apropie cineva.

— Eleonora! șopti Anastasiu dintre turbanele de sticlă.

Fata vru să fugă, dar Anastasiu îi căzu în genunchi și îi sărută piciorul, acolo unde panglicile sandalelor îi îmbrățișau gleznele rotunde.

— Ce cauți d-ta aici, domnule Anastasiu? zise Eleonora încet, strângându-și pe umere șalul de cașmir. Scoală-te, te rog… Ce-ar fi să te vadă cineva așa…

— Mie puțin îmi pasă de prejudecățile lumii! strigă tânărul. Eu vreau ca, împotriva lumii întregi, să fii a mea! Vreau să te duc de aici departe, unde prejudecățile, clevetirile lumii să nu ne poată ajunge…

— Sunt unele formalități, domnule, sunt unele formalități, zise fata foarte tulburată.

— Formalitățile ne omoară viața, răspunse Anastasiu. Eu caut fondul vieții, fondul cel adevărat. Vino cu mine! O salcie pletoasă sub care ne vom îmbrățișa, o ciocârlie care ne va ciripi cântecul ei ceresc sunt formalități mult mai frumoase, mult mai poetice decât toate ceremoniile nupțiale…

— Dar, domnule, murmură Eleonora, d-ta nu te gândești la urmări…

— La copii? întrebă Anastasiu.

Eleonora se roși ca racul, căci ea nu se gândise la aceasta.

— Copiii, zise Anastasiu cu căldură, se nasc liberi și independenți. Părinții n-au dreptul să le octroieze prejudecățile lor…

Eleonora își ascunse obrajii în palme și de-abia putu zice:

— Domnule, d-ta ești greșit… Dar nu mă miră de loc… D-ta încă n-ai cunoscut o femeie în care să găsești delicatețea… Femeile pe care le-ai cunoscut d-ta (nu ți-o spun cu imputare, d-le Anastasiu) au privit viața mult

mai ușor de cum este… Nu trebuie să fii atât de cinic dacă vrei să te mai ascult…

— Eleonora! Eleonora! se auzi dinspre casă, unde câinii începură a lătra furioși.

— Pe mine mă caută! păli fata. Trebuie să mă duc… Adio!

— Nu, nu te las! zise Anastasiu apucând mina Eleonorei. Eas' să știe toată lumea că te iubesc, că te vreau și că je m'en jous de toată lumea! Dacă mă iubești trebuie să rămâi cu mine…

— Eleonora! Eleonora! se auzi tot mai aproape.

— Domnule, dacă ești impertinent… șovăi Eleonora.

Dar Anastasiu o îmbrățișă și o sărută de mai multe ori, murmurând:

— Ah! mă iubești! Mă iubești!

Pe cărare se ivi o figură de bărbat care lumina cu un felinar prin tufișuri.

— Tata, șopti fata tremurând.

Luă pe Anastasiu de mină și-l târî după ea în desișul parcului. Fugeau prin tufișuri întunecoase. Anastasiu se mira doar că se duc tocmai spre casă. Înconjurară toată grădina și ajunseră în dosul casei. Deschiseră ușa bucătăriei și, prin câteva camere întunecate, intrară deodată într-o odaie mare, unde era pusă masa și unde candelabrele risipeau raze gălbui pe farfuriile, paharele și tacâmurile luxoase. Când intrară, dintr-un fotoliu adânc se ridică un preot tânăr, în care Anastasiu recunoscu îndată pe zelosul și cucernicul preot al târgului. Cei doi bărbați se priviră o clipă cu ochi de lup, până ce Anastasiu se hotărî, și cu o ironie superioară întinse mâna preotului.

— Bună seara, părinte!

Eleonora făcu un semn preotului să nu se supere.

— Tinere, zise preotul cu glas cucernic, am auzit multe lucruri bune despre d-ta de când cu nesocotința-ți a trebuit să… în sfârșit, să-ți ispășești nesocotința…

Știu că te-ai făcut om silitor, că ocolești societățile gălăgioase și zădărniciile lumești…

În vreme ce preotul vorbea, Anastasiu zâmbea ironic din colțul buzelor.

— Fata aceasta, zise preotul deodată, mi-a încredințat o taină mare… mi-a spus că te iubește…

La vorbele acestea Eleonora o tuli repede din odaie.

— Mi-a spus, urmă preotul, că e îngrijorată din pricina d-tale, care ai ajuns cu totul în ghearele ateismului…

— Ți-a spus aceasta? zise Anastasiu cam deziluzionat.
— Nu mi-a spus-o tocmai așa cum ți-o spun eu, răspunse preotul, dar sufletul ei nevinovat și blând a simțit și m-a făcut să simt și eu în ce primejdie grozavă te găsești… Acuma însă nu vreau să discut aceasta. Dar trebuie să înțelegi că pe d-ra Eleonora n-o poți lua decât respectând formalitățile cele sfinte și onorabile. Oricât de emancipat te-ai crede d-ta, omul, când pune bazele familiei, trebuie să țină seamă și de obiceiurile lumei. Crezi d-ta că eu sunt mulțumit cu întocmirea societății de azi? Nu, domnule, aceasta încă nu este împărăția lui Isus, pe care noi, teologii, o visăm și o așteptăm. Vedem și noi răutatea lumii, dar în mijlocul nemărginitelor rătăciri omenești credința e un liman de scăpare…
Anastasiu se jucă un răstimp cu lanțul de la ceasornic, apoi deodată se uită în ochii preotului:
— Spune-mi, părinte, ce trebuie să fac?
Ușa se deschise și intrară părinții Eleonorei.
— Înainte de toate să vorbești cu părinții fetei, zise preotul, se sculă, duse pe Anastasiu în fața părinților și-l prezintă.
— Pe tatăl d-tale îl respectăm foarte mult, zise tatăl Eleonorei cu glas solemn. Ce dorești de la noi?
Anastasiu vru să rămână stăpânul situației până la sfârșit și zise scurt:
— Mâna fiicei d-voastră. Inima ei este a mea de mult.
— Tatăl d-tale îți cunoaște intențiile? întrebă tatăl Eleonorei.
— Eu, răspunse Anastasiu, sunt stăpânul răspunzător și independent al hotărârilor și faptelor mele.
Cât privește formalitățile de drept, învoirea tatălui meu pot spune c-o am cu siguranță.
Tatăl Eleonorei vorbi din nou:
— Noi nu vrem să împiedecăm fericirea fiicei noastre. Ea te iubește, și aceasta ne obligă să fim cât se poate de indulgenți în privința formalităților. Din partea noastră deci nu va întâmpina nicio împotrivire…
Anastasiu își păstrase sângele rece și astfel simțea, vedea cât de teatral a fost aranjată toată scena. Dar în clipa următoare intră Eleonora, alergă la părinții ei, îi sărută, apoi se aruncă plângând în brațele lui Anastasiu…
Apoi veni nunta… sfârșitul idilei…

Familia misterioasă

Până mai dăunăzi am fost vecin cu o familie foarte misterioasă, de care nu mă despărțea decât un perete subțire ca hârtia; săptămâni, luni de-a rândul, nu făceau mai mare zgomot ca un șoarece care zuruie printre petice de hârtie aruncată. Niciun cuvânt mai răspicat, nici uruit de vase sau de mobile, nici măcar baterea în perete a unui cui nu tulbura liniștea, îngrozitoare parcă, ce stăpânea dincolo. Uneori părea că toată familia ar fi murit și că în mijlocul pereților goi nu mai trăiește decât veșnica tăcere, veșnicul gol…

Când și când, totuși întâlneam pe câte cineva din familie. Erau niște oameni modești, fricoși, nu îndrăzneau să te privească în ochi și se lipeau de perete, să facă drum, când treceai pe lângă dânșii. Învederau neputința, neștiința de a trăi, tulburarea copilărească ce o simt toți cei care stau fără dinți și fără gheare față-n față cu lupta năprasnică a vieții.

Cu cât vedeam mai mult pe oamenii aceștia, cu atât mi se furișa mai adânc în suflet compătimirea și curiozitatea. Vecinătatea lor mă făcea sentimental și nervos. Am ajuns să-mi fac uneori imputări că nu aud prin zid plânsorile lor mute, că nu mă duc la dânșii chiar nepoftit, că nu-i ajut pe oamenii aceștia, care nu îndrăznesc și nu știu să ceară și să se înghesuiască.

În casă, slugile, proprietarul, chiriașii, toți făceau mare haz de mizeria familiei. Chilia n-o puteau plăti decât în rate săptămânale, și chiar așa mergea greu și neregulat. La băcănie au cumpărat pe datorie pâinea, într-o bună zi băcanul le-a tăiat scurt creditul. Acuma nu mai mâncau decât pâine și dovleac, căci brutarul din colț, un om bun la inimă, le-a deschis cont nemărginit pentru pâine și dovleac. Așa trăiau, și toată casa îi știa și-i batjocorea.

Într-un târziu, am înțeles ce însemnează zgomotul de șoarece care se auzea din vecini uneori, când era liniște desăvârșită. Tușea bărbatul. Tușea încet, timid, discret, ca o cucoană foarte fină, și parcă vedeam mâna străvezie, ca de pergament, cum o ține la gură. Niciodată nu pomenisem un ofticos atât de pudic, atât de răbdător. Și, desigur, tot el împrăștia în casă acea atmosferă atonă, a cărei tristeță parcă se strecura prin perete până la mine.

Odată, pe scară, am întâlnit o fetiță blândă, fricoasă, sfioasă. Doar m-am uitat la ea, și am ghicit că e din familia cea misterioasă și tristă. Cu iuțeală,

fericit, am băgat mâna în buzunar, am scos un franc și i l-am dat: „Cumpără-ți bomboane!”

Fetița roși, dar în clipa următoare ochii i se aprinseră și se ațintiră la banul de argint, pe care îl strânse pătimaș între degete. Uită să mulțumească și alergă în goană înapoi, acasă.

Scena aceasta m-a cutremurat până-n adâncul sufletului. M-am hotărât ca îndată ce o să mai văd pe fetiță să-i dau un napoleon. Am și învelit napoleonul într-un petic de hârtie și l-am pus într-o despărțitură deosebită a pungii.

Napoleonul își are însă și el povestea lui tragicomică. Nici eu nu sunt bogat; o dată chiar am fost în așa strâmtoare, că numai napoleonul acesta m-a scăpat dintr-o situație foarte penibilă, parcă înadins ar fi vrut să-mi răsplătească buna intenție, ca în basme.

Astfel, când am mai întâlnit fetița, nu mai aveam napoleonul. Dar, de altmintrelea, fetița a trecut așa de repede pe lângă mine, că nu i-am putut oferi nici măcar o piesă mai mică. Pe urmă parcă ar fi înghițit-o pământul: n-am mai văzut-o Mi-am închipuit că părinții au dat-o cuiva de suflet, ca să nu le îngreuieze și mai mult sarcina vieții…

Nu înțeleg nici astăzi cum atâta mizerie n-a putut să înduioșeze pe ceilalți chiriași. Dar familia aceasta, ce-i drept, avea o trăsătură de noblețe, de mândrie, care nu te lăsa să te apropii. Sufereau mult, și de aceea nu puteau face mutră de cerșetori, fără de care însă nu poți înmuia oamenii. Femeia, care își pierdea toate clipele îngrijind pe bărbatul bolnav, chiar în zilele de cea mai neagră mizerie, ieșea îmbrăcată bine și curat, trecea puțin semeață pe sub ferestrele vecinilor și nu saluta pe nimeni. Iar vecinii nu credeau că în rochie curată, cu obrajii fragezi, zâmbitori, cineva se poate târî prin toate iadurile foamei…

Într-o zi apoi a dispărut și femeia. Chiriașii au luat act cu satisfacție, căci toți spuseseră de mult că femeia asta mândră și luxoasă nu va putea îndura mult mizeria. Eu însă eram convins că dispariția femeii trebuie să aibă o pricină grozavă. Simțeam că e o crimă că n-am intervenit până atunci. Am trimis deci prin poștă, pe adresa bărbatului, o sumă mai mare, scriind că i-o ofer împrumut. A treia zi am primit mandatul și banii: „Adresantul a murit”.

„Cum a murit? Când a murit? Cum se poate să nu știe nimeni nimic? Proprietarul spunea bâlbâind că într-o dimineață au venit câțiva oameni și bau dus, dar că atunci de-abia mai sufla. Unde l-au dus? Nu se știe. Trebuia

să se mute de Sf. Dumitru, să facă loc chiriașului cel nou, care luase casa și chiar începuse a o tapeta din nou.

Chiriaș gălăgios, pretențios, care știe să trăiască.

Lada mea cu gunoi, care alunecase puțin sub fereastra lui, o trânti așa, că tot gunoiul mi se răsturnă în ușă.

Ana Maria

În lumea cea veche și frumoasă a basmelor, când scriitorul și cetitorul storcea din fiecare poveste oricât de neînsemnată „morala”, frumoasele flori ale povestirilor le strângeau în buchete mâini binevoitoare, și poveștile n-aveau numai savoare, dar și miere dulce mângâietoare. Azi e mai anevoios să culegi flori așa de blânde și sentimentale, căci vitrinele scriitorilor sunt pline cu orhidee și alte flori cu mirosuri exotice îmbătătoare. Totuși, uneori ți-e dor de vremile frumoase de demult, de poveștile frumoase de demult și de morala care zâmbește cu gingășie, care e în același timp blândă și cochetă.

Ana Maria Rosenmond, la vrâsta de doisp’sce ani juca leandler cu atâta patimă și foc, că preotul din micul sat austriac chemă pe părinții fetiței, îi puse să șează pe scaunele în stil Biedermeier și, răzimându-se de dulapul de rufării care era coperit cu o față în horbotă și pe care stătea o cruce de lemn, încercă să le vorbească la inimă:

— Copila voastră, Ana Maria, dumineca trecută înnebunise eu jocul ei pe flăcăii din sat. În fata asta arde focul Diavolului și dacă n-o cătați de cu vreme de mântuirea sufletului ei, o să Kichopni. Cerul i-a dăruit prea multă frumusețe și acum cerul cere să i-o dați îndărăt. Fiica voastră să fie mireasa lui Hristos, să îmbrace haina călugărească, care singură o va apăra de suferințele pământești și de chinurile iadului.

Părinții merseră plângând acasă, se sfătuiră multă vreme ce să facă, în sfârșit, hotărâră să trimită pe Ana Maria într-un institut de călugărițe la Gratz. Preotul satului luă asupra-și sfânta misiune să ducă pe Ana Maria în Gratz, și în decursul călătoriei vorbi necontenit la sufletul tinerei fete.

Casele cele mari, oamenii cu haine ciudate și femeile ce răspândeau razele frumuseții însă stricară imaginația Anei Măriei. Tăcea cu încăpățînare ori de câte ori preotul îi punea vreo întrebare. Înaintea unei cârciume unde pe ușe scria: „Vin nou” — popa, căruia i se făcuse cald, după mai multă zbuciumare sufletească, se opri și vorbi astfel Anei Maria:

— Eu acuma intru aci, dar tu n-ai voie să vii cu mine. Stai aici în colț, zi șase Tatăl nostru, și până vei zice al șaselea, eu voi fi din nou lângă tine.

Ana Maria își împreună mâinile, se uită cu evlavie la cer, și preotul se depărtă liniștit. Când se întoarse, Ana Maria — nicăiri. Preotul era cât p-aci să-și piarză mințile, alergă ca un smintit pe ulițe, întrebând de la toți oamenii nu cumva au văzut trecând pe undeva o fetiță de la țară în haină

roză. Degeaba fură toate, Ana Maria nu se găsi. Preotul se opri în colțul stradei unde lăsase pe Ana Maria, zise șase Tatăl nostru, apoi își zise așa: „A luat-o Diavolul.”

Și plecă trist acasă.

Când fu de 15 ani, Ana Maria Rosenmond era balerină la Burgtheaterul din Viena. Un arhiduce o luă la ochi, și de-atunci din rândul cel din urmă al baletului așa zicând, zi de zi făcea câte un pas înainte către rivaldă. Se și vorbea că pe cea mai celebră balerină din vremile acelea, care după arhiduce era „o vază aulică”, să o înlocuiască cu dânsa. Arhiducele însă deodată gândi altceva și fugi cu Ana Maria în Veneția. Șpionii împăratului știriciră în care palazzo se ascunde arhiducele. Pe arhiduce îl chemară acasă în Viena, împăratul îl certă și-l puse în carantină mai multe luni. Ana Maria primi 200 de taleri de la un omuleț ciudat, misterios și apoi o izgoniră pentru totdeauna de pe teritoriul Austriei.

Trebui să părăsească minunata Veneție, orașul visurilor, care pe atunci aparținea Austriei. Dar un director italian care tocmai vroia să meargă cu compania sa în Paris, auzise de la republicani unde se ascunde Ana Maria, o cercetă și-i oferi un contract splendid.

Ana Maria ajunse în Paris și într-un an de zile deveni una dintre cele mai celebre balerine ale Operei italiene. Asta-i fuse epoca de aur. Ziarele scriau coloane întregi despre jocul ei, muzicanți îi dedicau ei compozițiile lor, poeți o admirau și o iubeau de departe, iar prinții îi făceau curte de aproape. Vestea idilei venețiane ajunse și în Paris și făcu să crească și mai mult nimbul balerinei.

Dar gloria atunci îi ajunse la zenit când un tânăr și renumit poet francez bău otravă în supărarea-i amoroasă pentru că Ana Maria îi trimise înapoi versurile de dragoste însoțite de-un compliment italienesc de surugiu. Ana Maria aici fusese curat nevinovată. Ea nu-și aducea aminte decât că între multe mii de oameni i-au prezintat un bărbat foarte blond, aproape alb de blond, căruia ceilalți îi ziceau Rene și care toată seara nu-și luă ochii de la dânsa. Versurile, ca semnul unei obrăznicii vădite, i le-a trimis îndărăt.

Poetul nu muri de otravă, dar își pierdu lumina ochilor.

Pe-atunci oamenii erau încă impresionabili față de istoriile sentimentale, și vestea poveștii sentimentale dintre poet și Ana Maria se răzleți în toată lumea. Bătrânul preot așa auzi întâi de vestea mielușelului pierdut.

— Opera diavolului, zise trist, să-i așteptăm sfârșitul…

Peste un an nimeni nu mai știa nimic de Ana Maria. Într-o seară dispăru misterios de-aci și nici nu mai ieși la iveală. Îndrăgostiții ei scormoniră pentru dânsa întreg orașul, degeaba! Într-un an toată lumea o uită… chiar și numele.

Ana Maria în timpul acesta zăcea într-un mormânt mare și trist, a cărei învelitoare era de aba proastă și de unde nu putea vedea nici cerul, căci fereastra era la spatele ei și ea nu se putea mișca. Călugărițe forfoteau în jurul ei și ea în visurile-i de aiurire credea că bătrânul popă totuși a dat peste ea undeva și acuma vrea s-o facă cu de-a sila mireasa lui Christos. O boală lungă, chinuitoare o țintuise în pat, și-n vremea asta nu se gândea la altceva decât la satul ei și la popa bătrân.

„Dacă mă vindec. Își zicea deseori, mă fac călugăriță. Bine-mi spunea bătrânul popă.”

Trecu un an de când Ana Maria ajunse în spital, și-n vremea asta toată frumusețea i se ofilise, pe care nu demult prinții i-o asediau, pictorii o eternizau, compozitorii o puneau pe note și poeții o cântau.

— Ești vindecată, fiica mea, zise într-o zi doctorul. De-acuma te poți duce de-aici, ba chiar trebuie să pleci.

Ana Maria cei dintâi pași îi făcu spre oglindă și-ntr-o clipă văzu ce stricăciuni a făcut într-însa un an de zile. Multă vreme zăcu leșinată în odaie, în vechea ei odaie unde cununi de lauri, benzi colorate, daruri rămaseră cu amintirea ultimă a gloriei trecute. Când își veni în fire, prinse a mângâia ca o nebună lucrurile cari îi erau dragi și-n sfârșit se opri dinaintea portretului copilului ei, care era încadrat cu văl negru de doliu.

Ana Maria înțelese brusc și aceasta:

— A murit, a murit fără să-i fi putut săruta gurița…

Și ce chin este pe lume s-a zvârcolit în sufletul ei. Toate suferințele iadului îi trecură prin vine ca un oleu înfierbântat.

Dac-ar fi văzut toate astea bătrânul preot…

Aici s-ar cuveni să închei povestirea. În lumea cea veche și frumoasă a poveștilor, aici aș fi pus jos condeiul, pentru că am scos frumos la iveală „morala”.

Dar eu n-aș avea hodină dacă aș tăcea cele ce i s-a mai întâmplat cu Ana Maria. Documente reci ne spun scurgerea vieței ei mai departe și tot așa de rece vreu s-o spun și eu.

Ana Maria pierduse tot ce putea pierde și nu-i rămase decât un medalion în care era pictată cu email chipul Sfintei Maria și pe care încă bătrânul

preot i-l atârnase la gât. Medalionul acesta îl căută în toate părțile, dar nu-l găsea nicăiri, căci în decursul anilor s-a irosit. Când văzu Ana Maria că-și pierduse și această ultimă nădejde, îngenunche pe pământul rece și grăi astfel:

— Sfântă Maică Precistă, și tu m-ai părăsit!… Acu trebuie să mor!

Și vru să moară, dar un glas, parc-ar fi fâșiit de pe buze de femeie, îi șopti:

— Caută!

Și Ana Maria începu din nou să caute, scormoni prin toate sertarele, prin toate crăpăturile odăii, examină totul cu de-amănuntul, și douăzeci și patru de ore căută nemâncată, nebeută, parcă canonindu-se, medalionul, ultima nădejde. Chipul Sfintei Maria nu-l mai găsi. În schimb, dădu peste o scrisoare al cărui scris nu-l cunoștea și o desfăcu curioasă, căci încă nu era nici desfăcută.

În scrisoare poetul care vruse să-și facă seama cu otravă din pricina ei își lua adio de la dânsa și de la viață.

„Dacă aș fi desfăcut atunci scrisoarea asta, se gândea în sine Ana Maria, nenorocitul băiat nu s-ar fi otrăvit și n-ar fi orbit din cauza asta.”

Apoi deodată-i veni în minte întrebarea: „Oare mai trăiește? Ce face? În visurile lui neluminate mă vede tot așa de frumoasă ca de mult? Ochiul lui n-o să creează nici dacă petele mele de vărsat…”

Nu se liniști până ce nu găsi pe poet, care cu orbia și pesimismul lui se retrase la țară. Într-un an îl uitaseră și pe dânsul, dar Ana Maria îl găsi și-i vorbi astfel:

— Eu sunt Ana Maria. Îți mai aduci aminte? Poetul credea că-i face cineva vreo glumă crâncenă, dar vecea era vocea cea veche, pentru care se topea și pe care n-o mai putea uita.

Mângâie mâinile și obrajii fetei și-i zise:

— Te duci de la mine?

Ana Maria îi spuse fericită:

— Nu, rămân aici pentru totdeauna… căci aici am găsit din nou tot ceea ce pierdusem. Slavă ție, Maică Precistă!

Norocul

I

În clipa când ieși pe poarta ministerului, se repezi la dânsul un pici funinginit și zdrențăros, vestindu-i desperat „ediția specială, tragerea loteriei statului”.

„îmi sare norocul în cale!” își zise Ion Mititelu, cuprins îndată de o tulburare ciudată.

— Băiete! Ia dă-ncoace…

Nu putu sfârși. Emoția îl strângea de gât, îi stinse glasul. Dădu gologanul și luă foaia, tremurând ca o fată când îi vine un pețitor. Avu atunci un moment de șovăire vrând să-și arunce ochii, să vază dacă… Dar își stăpâni repede curiozitatea, gândindu-se că se cuvine să împartă cu nevastă-sa și bucuria cea mare, precum împarte de atâția amar de ani toate mizeriile, îndoi frumos ziarul, îl vârî cu băgare de seamă în buzunar și porni spre casă cu fața strălucitoare de sudoare și de nădejde.

Era copist. Avea nouă ani de serviciu, cinci copii și multă sărăcie. Speranțe de înaintare însă nu mai avea de mult. Se mai ruga Atotputernicului seara și dimineața numai să-l scape de calicie, să-l ferească de odrasle noi și să dea sănătate celor pe care i-a hărăzit. Cel mai mult dorea totuși să se scuture de nevoi. De aceea juca la loterie cu o patimă dârză. S-a lăsat și de tutun ca să poată plăti lozurile, să nu piarză prilejul de-a pune mina pe câștigul cel mare.

A mai avut și alte presimțiri că în sfârșit, s-a procopsit, dar ca acuma niciodată. Mergând grăbit, muncit de emoție și de-o fericire caldă, mereu i se părea că-l arde ziarul în buzunar. Își pipăia haina cu teamă, ca și când în buzunarul din stânga s-ar fi înghesuit tot viitorul, toată viața lui. Își aducea aminte semnele bune și multe care i-au prevestit norocul și mai ales țigănușul pe care parcă Dumnezeu i l-a trimis cu bucuria cea mare. Era sigur, și siguranța îl mângâia și-l înălța.

Găsi pe nevastă-sa bosumflată, ceea ce iar i se păru semn bun. O chema Marieta. Durdulie, cu picioarele scurte și groase, făcută parcă înadins pentru a fi mamă fecundă. Gătise. Pe tâmple îi curgeau nădușeli unsuroase. Târnuise pe băiatul cel mare, care plângea înfundat într-un colț, în vreme ce ceilalți trei râdeau provocători, iar al cincilea țocăia cu lăcomie la sânul mamei.

Masa nu era gata. Fiindcă bărbatul de obicei înjura când nu afla mâncarea pusă, Marieta vru să i-o ia înainte și începu să-și blesteme soarta, care…

— Ia mai las-o-ncolo de masă! zise Ion Mititelu cu glasul înduioșat. De-o vrea Dumnezeu, n-ai să te mai prăjești de-acuma pe la bucătărie…

Toată fața îi zâmbea. Femeia îl privi câteva clipe uluită, apoi pricepu și se închină repede de vreo zece ori, murmurând cu ochii lăcrămați:

— Slavă ție, Doamne!… Slavă… Și îndată, cu altă voce: Cât? Cât?… Mult?… Adică ce să mai întreb?… Bine c-a dat bunul Dumnezeu… Slavă ție, Maică Precistă! bolborosi Marieta, închinându-se cu și mai mare evlavie.

— Stai, nu te pripi… Adă lozul, să vedem mai bine! zise bărbatul, stăpânindu-și firea, căci încrederea femeiei îl măgulea.

Știa dânsul numerele prea bine. Și noaptea le visa. 10 De știau și copiii toți, chiar și vecinii. Căci de vreo trei ani țineau același loz, în nădejdea că doar se va milostivi Dumnezeu… Acuma însă voia mai multă solemnitate, acuma când e sigur… Simțea nevoia să guste plăcerea toată, până-n fund…

Venind degrabă cu lozul, Marieta îl dojeni:

— Vezi, cât ți-am bătut eu capul, măi bărbate, să ținem numărul întreg… N-ai vrut. Nu și nu! Te-ai calicit… Ei, acu poftim de împarte câștigul cu cine știe cine, în loc să ne rămâie nouă toți bănișorii!

Bărbatul îi dădea dreptate în gând: „Vorbește bine femeia, am făcut prostia, de… Acuma s-a isprăvit”…

Dădură tacâmurile la o parte, și Mititelu întinse ziarul pe masă. În aceeași clipă însă simți o săgeată în inimă. Își aruncase ochii acolo unde trebuia să fie numărul lor. Și parcă nu era. Îi bătea sângele cumplit. Ceva începea să se dărâme în sufletul omului. Dar se mai agăță de carul nădejdii, înfricoșat să nu se prăbușească în prăpastia ce-l amenința.

— Vezi pe la sfârșit, că numărul nostru e mare, zise Marieta nerăbdătoare, suflând greu.

— Fă bine și nu-ți mai vârî nasul! mormăi bărbatul, cu glas schimbat.

Îndoiala îl rodea și-și înfigea unghiile din ce în ce mai adânc în sufletul lui. O nădejde cât un fir de păr însă tot îl mai îndemna să stăruie. Cine știe? Se vor fi încurcat numerele… Poate să se întâmple o minune…

Îl podidiră sudorile pe frunte și în palme.

Cu cât se apropia spre sfârșitul listei, cu atât amărăciunea îi umplea gura și inima. Apoi deodată îl cuprinse o furie năprasnică.

— Da’ ce, nu mai mâncăm? se răsti dânsul. Ce-ai înțepenit aici ca un prapur?… Mă ții flămând și frânt de trudă, parc-aș fi câinele vostru… Asta-i viața mea!

Marieta înțelese, îngălbeni, pe urmă într-o clipă o încinse mânia și pe ea și izbucni:

— Vii de la birou cu țicneli în creier, ș-acu vrei să-ți verși necazul pe mine… Oho, câte-am suferit eu de la tine… Mânca-te-ar relele și primejdiile!

— Ho! Ho! că uite-acu vezi pe dracul! sări Mititelu, cu ochii mari, cu pumnii strânși. Că numai tu m-ai făcut să-mi prăpădesc sudoarea pe lozuri, de umblu cu pantalonii peteciți, ca o haimana…

— Nu-ți ajute Dumnezeu din cer! Dare-ar ziua de azi să te văd cu mâinile pe piept, cum îți bați tu joc de mine! Că numai copilașii ăștia știu cât te-am învățat și te-am oprit să nu arunci banii pe nebunii, că nimeni nu s-a înstărit din fleacuri d-astea… Ș-acuma, iacă, pe mine mă ponegrești, ponegri-te-ar Maica Precista și sfânta zi de…

Cearta mai urmă câteva minute, apoi Ion Mititelu plezni pe nevastă-sa cu dosul palmei peste gură o dată și încă o dată. Marieta, cu copilul la piept, amuți o clipă. Ceilalți copii porniră să urle, iar femeia reîncepu afuriseniile cu amărăciune îndoită.

— Taci! gemu bărbatul, schimonosit de fiere. Taci, taci, că pe toți vă omor!

Nevasta plângea, copiii plângeau…

II

Ion Mititelu s-a jurat că nu va mai juca niciodată la loterie, și chiar în ziua aceea a dăruit lozul frizerului din colț, care, în schimb, l-a tuns și l-a ras gratuit.

Nu trecu mai mult de o lună, și Ion Mititelu, ieșind la amiazi de la minister, se pomeni iar cu țigănușul și cu „ediția specială, tragerea loteriei statului”. Vru să treacă nepăsător, dar băiatul îi întinse grăbit ziarul:

— Ia-l, boierule, că ți-a ieșit numărul!

— Ce număr, diavole? Cum să-mi iasă dacă nu joc?!

— Ți-a ieșit, boierule, zău…

Ion Mititelu zâmbi, luă jurnalul, dar nu din pricina loteriei, ci doar așa, ca să mai aibă de citit ceva după masă, la cafea. De altfel, chiar simțea o

nevoie să-și distreze puțin gândurile. A avut o zi foarte amărâtă. I-au venit în minte toate necazurile. Neavând de lucru la birou, se apucase să facă o listă de cum o să-și împartă leafa, și lista aceasta îl mohorâse de tot. Nu putea să se dumirească ce-o fi de tocmai azi îl chinuiește mai mult sărăcia…

Mergea îngândurat, oftând adânc și des. Vânzătorii de ziare țipau în toate glasurile „ediția specială”, alergând ca niște zănateci. Oamenii se opreau pe trotuare sau ieșeau în poartă și cumpărau jurnalul.

„Ce să faci dacă n-ai noroc?” își zise el, aducându-și aminte nădejdile de odinioară.

Ajunse la frizeria din colț. Strigăte vălmășite, râsete scurte, gălăgie. Mititelu se gândea că poate frizerul își bate nevasta. În aceeași clipă însă frizerul năvăli în stradă cu ziarul în mână, cu fața zgârcită de o bucurie grozavă, se repezi la dânsul, îl îmbrățișă și-l sărută cu furie, mormăind răgușit:

— Optzeci de mii… optzeci de mii…

Mititelu simți atunci că toată strada începe să se învârtească și apoi se trezi în frizerie. Vreo zece oameni îl zgâlțâiau, îi râdeau și-i povesteau în același timp că, cu lozul pe care i l-a dăruit dânsul, frizerul a câștigat optzeci de mii de lei. Îi arătau jurnalul, îi strângeau mâinile, îl pupau, îi mulțumeau.

Nu-și mai dădu seama cum a ajuns acasă. A intrat însă în odaie atât de zdrobit, încât nevasta a început să se vaite, crezând că l-au dat afară din slujbă. Bărbatul scoase ziarul din buzunar, îl întinse pe masă. Numărul lui era tipărit gros, ca o sfidare.

— Optzeci de mii! șopti dânsul frânt.

În clipa următoare Marieta izbucni:

— Ne-ai omorât, derbedeule, ne-ai calicit!… Cât ți-am spus eu și te-am rugat în genunchi să nu înstrăinezi numărul, că nu se poate să nu ne vie norocul! De trei ori l-am visat, și tu ai aruncat la gunoi optzeci de mii de lei, arunca-ți-ar Dumnezeu sufletul în bezna iadului!… Dragii mamii, dragii mamii, ne-a prăpădit tâlharul, ne-a lăsat pe drumuri…

Blestemurile femeii schimbară deodată într-o mânie sălbatecă toată amărăciunea bărbatului. Începu cu înjurături și cu imputări că ea e pricina nenorocirilor lui. Marieta bocea și blestema.

Cearta mai urmă astfel câteva minute, apoi Ion Mititelu plezni pe nevastă-sa cu dosul palmei peste gură o dată și încă o dată, răcnind ca un balaur:

— Taci! Taci, că uite-acu vă omor pe toți!…
Nevasta plângea, copiii plângeau…

Cântecul lebedei

Am iubit-o…

Era micuță, și albă, și gingașă, și blândă… Buzele ei zâmbeau mereu, mereu, dar zâmbetul îi părea adumbrit de o melancolie stranie, care-i lăcrima veșnic în ochii albaștri, gânditori. Șapte ani n-am observat tristețea sufletului ei! N-am vrut, sau n-am putut? Nu știu… Când am descoperit-o, însă, era prea târziu. Până atunci parcă umblasem cu ochii închiși, orbiți sau îmbătați de fericire… Fericire! Fericire! Cumplită e uneori îmbrățișarea fericirii!

Era tăcută și plăpândă ca o floare sfioasă, pripășită într-un pământ străin. Asculta cu ochii mari, mirați, și parcă nici nu înțelegea potopul vorbelor mele de iubire veșnic nerăbdătoare, veșnic lacomă, veșnic aceeași. Îmi era însă mai dragă așa. Uluirea și nepriceperea îi dădeau o înfățișare de naivitate feciorelnică și o nevinovăție care-mi tulburau neîncetat sufletul și simțurile. Trecuseră ani de când era nevasta mea, și mereu apărea ca o fetiță nedumerită, mereu avea farmecul noutății. Mă simțeam bărbatul cel mai iubitor din lume și cel mai fericit, fiindcă toată ființa mea n-o mai râvnea decât pe Anișoara…

De ce n-a rostit gura ei măcar o șoaptă de dragoste niciodată? în șapte ani de zile, nici o singură dată!… Ca și când i-ar fi fost frică sau rușine… Primea, sau poate suferea, sărutările mele, se cutremura uneori subt năvala lor furtunoasă, dar niciodată nu și-a pierdut cumpătul, nicio tresărire de patimă nu i-a înfiorat bătăile inimii… Niciodată! Și până azi eu totuși n-am băgat de seamă!… Atât de mult am iubit-o, atât de mult mă îngâmfase fericirea!

Am întâlnit-o întâia oară într-o zi de primăvară, într-o căsuță albă, veselă, modestă… îmi amintesc lămurit toate amănuntele. Era îmbrăcată cu o rochiță ca cerul, presărată cu floricele mărunte vinete-închise. Avea un trandafir alb în piept și altul în părul de aur, răzvrătit în cârlionți zburdalnici. Ședea pe o canapea veche, cam hodorogită, și razele soarelui, dând buzna pe fereastra mică, prin perdele scrobite de dantelă ieftină, o căutau parcă înadins pe ea, i se încurcau prin păr, îi îmbujorau obrajii bucălați, îi sărutau buzele întredeschise într-un surâs zglobiu, trandafiriu, în care nu se zărea nici urmă de melancolie…

N-am schimbat cu ea nicio vorbă, dar inima toată mi s-a umplut cu chipul ei. O priveam doar pe furiș* înfricoșat poate de frumusețea ei, de

zâmbetul ei, și pizmuiam grozav razele care o mângăiau în dragă voie și a căror mângăiere ea o sorbea ca o alintare de dragoste.

A doua zi am și cerut-o de nevastă…

Părinții ei au fost încântați. Vai de mine, câtă cinste, cât noroc! Erau doar oameni nevoiași, fata n-avea un ban zestre, pe când eu… Mi-au dat-o. Cum să nu mi-o dea? O, ce fericită va fi Anișoara când va afla!

De-abia pe urmă i-am spus și ei că o iubesc și că o vreau de soție. Pe urmă, adică după ce mă asigurasem de un sprijin puternic. Altminteri, n-aș fi îndrăznit să mă apropiu. O iubeam prea mult… atât de mult!

Glasul meu nici n-a mirat-o, nici n-a spăimântat-o. A ridicat ochii spre mine, foarte încet, și mi-a răspuns scurt, incolor:

— Da.

N-am mai avut puterea să mă stăpânesc. Într-o izbucnire de fericire, am îmbrățișat-o nebunește. Și n-am băgat de seamă că glasul i-a tremurat și că în ochi îi pâlpâia și acuma o durere înlăcrimată, care ar fi trebuit să mă neliniștească puțin… N-am fost în stare să văd nimica. Iubirea îmi înfășurase toată ființa cu un văl de mulțumire, prin care nu mai străbătea niciuna din bănuielile mărunte ce amăresc viața îndrăgostiților…

Și din clipa aceea am trăit ca într-un vis. Deseori mă miram cum de am putut trăi înainte s-o fi cunoscut pe ea. În orice caz, îmi ziceam că ceea ce a fost până atunci n-a fost viață adevărată. Numai de atunci a început viața mea. Ea este viața mea. Ea… ea… Și-mi închipuiam că în minutul când aș pierde-o, m-aș prăbuși ca o ruină sfărâmată de uragan…

Am iubit-o atât de mult, că nici prin gând nu mi-a trecut vreodată să mă întreb cât mă iubește ea pe mine sau dacă nu mă urăște… De vreme ce eu o adoram, am crezut că și ea trebuie să mă iubească. Asta e deseori iluzia amanților îmbătați de iubirea lor… Ce greșeală gravă! încrederea nu se potrivește cu iubirea. Încrederea te face egoist, îți înăsprește inima, îți turbură vederea. Iubirea adevărată însă se cuvine să fie sfioasă, umilă și fricoasă. Orice atingere o doare, orice privire o cutremură, o aruncă în zvârcolirile geloziei. Și numai gelozia te ferește de orbirea neroadă, de încrederea înșelătoare. Gelozia îți pune mereu întrebări, îți cere mereu răspunsuri… Gelozia e iubirea.

Iubirea încrezută poate că nici nu e iubire?… Sau poate că e mai mult decât iubirea? Da, probabil că e mai mult. Cel puțin uneori… Gelozia, la urma urmelor, face comerț din iubire, punând veșnic condiții: numai pe mine să mă iubești, la altul să nu râvnești… Iubirea mea însă a fost

necondiționată. Am iubit-o pentru că am iubit-o, nu pentru că m-a iubit ea sau în speranța că mă va iubi…

Caut explicații, îmi dau seama. Poate chiar scuze… De aceea mă frământ… Cu toate că iubirea, oricât de mare, nu poate fi o vină și nicio părere de rău…

Eram mândru că o iubeam. Îmi plăcea când, pe stradă, sau la teatru, toată lumea întorcea capul, când surprindeam privirile pofticioase în ochii bărbaților și invidia în privirile femeilor. Pe fața mea trebuie să fi stăpânit trufia și sfidarea. Îmi venea să strig tuturor: e numai a mea!… Căci într-adevăr numai a mea era. Pășea blândă și indiferentă alături de mine, parcă nici n-ar fi băgat de seamă că oamenii se închină în fața ei.

Numai o dată s-a dezmințit în șapte ani, o singură dată… Luasem masa la un restaurant. Ea stătea gânditoare, ca totdeauna, și puțin îmbujorată. Era parcă mai frumoasă, sau mi se părea mie? Îi vorbeam, în șoapte… Îi vorbeam, firește, de iubire, mereu de iubire, în cuvinte înflăcărate… Și atunci, i-am destăinuit întâia oară că sufletul meu nu mai e însetat decât de o dorință. După ce sorbisem din dragostea ei, îmi trebuia acuma un copil care să-mi perpetueze iubirea, care s-o înlănțuiască de mine pentru totdeauna… Mi s-a părut că tresare când mi-a înțeles dorința. Totuși, nici nu s-a uitat la mine. Ochii ei au rămas ațintiți în gol, întrebători, stranii…

Tocmai în momentele acelea ușa s-a deschis zgomotos, și în sală a intrat un grup de tineri țanțoși, spilcuiți, gălăgioși, printre care și doi ofițeri. Anișoara a întors privirea, poate fără să vrea, spre intrare. Un locotenent — înăltișor, subțire, cu părul negru lins, cu un profil uscat, mi-l amintesc foarte bine — s-a oprit brusc, cu ochii la masa noastră. O clipire a stat așa, pe urmă s-a amestecat printre ceilalți, dar cu coada ochiului mereu la Anișoara, ca și când l-ar fi fermecat. Nu m-ar fi izbit zăpăceala ofițerului; eram doar obișnuit și chiar măgulit ca bărbații să-și alinte privirile în frumusețea soției mele. Anișoara însă s-a schimbat deodată la față, parc-ar fi lovit-o un trăsnet din senin. S-a sculat drept în picioare, m-a apucat de mână și mi-a șoptit nervoasă și poruncitoare ca niciodată:

— Vino… Să plecăm… Nu mai pot…

Și, cum eu am rămas cam nedumerit, s-a răstit aproape la mine:

— Nu-nțelegi? Trebuie să plecăm, altfel…

M-am supus fără altă explicație. Era întâia oară când îmi cerea și ea ceva. Nici pe urmă n-am necăjit-o. Mă sâcâia puțin întâmplarea, mă rodea curiozitatea, dar n-am stăruit pentru lămuriri. Mi le-am închipuit singur,

zicându-mi că-n privirea ofițerului a fost vreo îndărătnicie care a supărat-o sau a plictisit-o și poate ar fi scos-o din fire dacă am mai fi stat…

A doua zi, însă, un prieten, care fusese în aceeași sală, și la altă masă, m-a întrebat, zâmbind cu înțeles:

— Ei… v-ați împăcat?

Observase gestul Anișoarei și s-a crezut dator să mi-l explice: locotenentul a iubit-o înainte de a se mărita cu mine, o mai iubește și astăzi…

Am râs cu poftă. Auzi! Un biet locotenent, care a iubit-o și o mai iubește! Ridicol! Atunci când o iubesc eu, își permite s-o iubească și el!

Râsul meu i s-o fi părut neînțeles, căci a adăogat mai serios:

— Dar și ea l-a iubit… Mult… Foarte mult…

Am râs mai tare. Ca un zevzec. Eram încredințat că omul umblă să mă facă gelos. Și mă simțeam atât de sigur! De-abia azi văd ce neroadă e siguranța în iubire!

Totuși, seara am întrebat pe Anișoara, mai mult în glumă și poate chiar puțin ironic:

— Adevărat că ai iubit un locotenent?

Mi-a răspuns, privindu-mă drept în ochi, fără șovăire, poate chiar cu îndrăzneală, ca și când ar fi așteptat de mult întrebarea mea:

— Da!

Simt și astăzi cum m-a săgetat acel „da” prin inimă. Dar numai o clipă. Mi se păruse o sfidare, un ghimpe care cearcă să se înfigă în inima fericirii mele… L-am smuls repede ghimpele, cu o sforțare hotărâtă. Adică ce-mi pasă mie acuma dacă l-a iubit atunci? Trecutul nu mă interesează. Prezentul e al meu, și viitorul. În iubire numai prezentul are însemnătate. Cel ce scormonește trecutul nu iubește cu adevărat.

Peste un ceas nu mai era nicio urmă din acel „da” supărător. În schimb, fără să-mi dau seama, am început să doresc cu mai multă îndârjire:

— Un copil!… Un copil, Anișoară!

Îi repetam necontenit cuvântul acesta, ca un papagal plictisitor. În cele din urmă, parcă nici nu-l mai auzea. Îmi răspundea doar cu surâsul ei straniu, în care puteam citi și încurajare, și nedumerire, și milă, și dispreț, și plăcere, și scârbă…

Au trecut luni și ani, și dorința mea a rămas moartă, o sărmană și zadarnică bătaie de buze, o boare rece fără urme. Cu toate acestea, nu

desperam. Printr-o voință încordată, izbutisem mereu în viață. De ce n-aș izbuti și aici?

O iubeam pe Anișoara acuma cu atât mai tare cu cât dorința mea flutura mai deșartă. Începui să-mi închipuiesc nerozii. Îmi ziceam că trebuie să fie la mijloc vreo încăpățînare de-a ei copilărească. Poate i-e teamă că aș iubi-o mai puțin, că mi-aș împărți dragostea în două, între ea și copil. Căutam să-i dovedesc cât se înșală și o copleșeam cu mai multe mărturisiri. Poate că exageram. De aceea nu mă supăram când, uneori, în ultimul timp mai des, îmi spunea verde că mărturisirile mele o cam enervează. Mă simțeam vinovat și-i ceream iertare.

Și ea tăcea mereu… Era în stare să stea zile întregi cu mine fără a scoate o vorbă. Cu ochii în gol, pierdută, cu gândul cine știe unde, sau poate fără nicio frământare în creieri, se oploșea într-un colț de canapea și tăcea. Cred că, dacă n-aș fi stârnit-o eu, ea n-ar fi deschis gura niciodată. Da, da!… Acuma sunt chiar sigur că nu mi-a adresat cuvântul niciodată. În șapte ani de zile niciodată n-a avut nimica să-mi spună! Niciodată!… Cumplit! Eu, care, când n-am cu cine palavragi, sunt în stare să vorbesc singur, numai să nu tac, îmi închipuiesc că tăcerea e cea mai grea tortură în lume. Tăcerea e dureroasă ca o rană și neagră ca moartea. Și ea a tăcut mereu!

Apoi într-o seară, când am venit acasă, am găsit-o în pat, cu fața palidă și asudată, cu ochii aprinși și speriați. Părea pe moarte… M-a cuprins o spaimă grozavă. Am mângâiat-o, am acoperit-o cu sărutări și cu întrebări. O lăsasem doar sănătoasă dimineața, iar acuma… În loc de răspuns, a închis ochii, obosită sau poate plictisită.

Dar suferea… încerca să-și înăbușe suspinele și nu mai izbutea… îmi frângeam mâinile de grije și de compătimire. Cel puțin de mi-ar fi spus ce o doare, ce-a pățit, cum s-o ajut… Tăcea ca totdeauna sau răspundea cu ochii strânși și vorbe reci: „Nimica, trece, lasă, destul”… Și-mi făcea mereu semn s-o las în pace, că-i trebuie liniște, numai liniște…

Îmi fierbeau creierii. Nu mai puteam sta nepăsător, martor indiferent al chinurilor ei. Era doar vorba de iubirea mea, de viața mea, de speranța mea…

— Să vie un doctor! Imediat un doctor!… Un doctor!… Doctor!…

Țipam ca un nebun, îngrozit de suferințele ei din ce în ce mai istovitoare. Și atunci ea, cu o sforțare crâncenă, s-a ridicat în așternut, s-a uitat lung la mine, nu mai avea spaima de adineaori în ochi, și mi-a zis rece, rar, ca și când ar fi vorbit cu un dușman:

— Dacă chemi doctorul, să știi că… mă omor!

Parcă mi-ar fi lunecat o șopârlă în sân. Ce-i asta?

Ce înseamnă asta? Să mă revolt, sau s-o compătimesc?… Nu știam ce să zic și ce să fac. Oare altul în locul meu, care n-ar fi iubit-o atât de mult, ce-ar fi făcut?… Pe urmă am privit-o înfricoșat, ca și când n-aș fi crezut-o în toate mințile, și am rămas așa un răstimp, ca un bolovan… Pe urmă am început să simt că orbitele mi s-au muiat de lacrimi, m-am așezat la picioarele ei și am plâns acolo domol, ca un copil bătut pe nedrept.

Toată noaptea am petrecut-o la picioarele ei, plângând, în vreme ce ea se silea să adoarmă și nu putea de dureri, nevoită să geamă din când în când, spre dimineață tot mai des… Nu mă privea, nu-mi cerea nimic, nu-mi lua în seamă jalea, parcă nici n-aș fi fost acolo… Uneori își îndrepta ochii spre mine, dar fără să mă vadă… Sufeream și nu îndrăzneam să nai deschid gura. Îmi era teamă că glasul meu, oricât de blând, va omorî-o… Aci ajunsesem în noaptea aceea de lacrimi!

Dimineața, buzele ei au șoptit, peste voința ei:

— Doctorul… doctorul…

Am alergat într-un suflet, l-am tras din pat, l-am adus în câteva minute… Când l-a văzut, s-a liniștit și mi-a făcut semn să-i las singuri. Am ieșit. Stăteam la ușă ca un câine credincios, ciulind urechile. Îi auzeam gemătele, acuma mai grele, mai prelungi. Dar vorba nu i-o auzeam… Mi se părea mereu că moare și mă mustram că n-am rămas lângă ea, să-i alin durerile măcar în ultimele clipe…

După o veșnicie, a ieșit doctorul. Era galben și el și avea broboane de nădușeli pe tâmple.

— A murit? strigai, gâtuit de desperare.

— Încă nu, murmură dânsul, clătinând din cap.

Și pe urmă mi-a povestit lucruri nebănuite. Anișoara avea să fie mamă… (O, fericirea mea visată!) Dar se vede că n-a vrut… Sau n-a putut… Cine să mai știe?… Și a găsit pe cineva care mi-a ucis nădejdea cea mare. A ucis-o cu precugetare, cu sânge rece și cu mână grosolană, și împreună cu ea mi-a otrăvit și iubirea, a azvârlit-o în mormânt!

Doctorul vorbea rar, mișcat puțin și el, rostind pe nas cuvinte împopoțonate, cari umblau să înfrumusețeze o putreziciune îngrozitoare. Iar eu îl ascultam, pricepând, și totuși nevrând să pricep, ca un osândit care-și aude sfârșitul și tot mai caută vreo speranță în ochii judecătorului, în mișcarea buzelor lui, în înșirarea cuvintelor… în toate nimicurile mici ce

întovărășesc o nenorocire mare. Îl ascultam, și ochii mei plângeau, și sufletul întreg îmi atârna pe buzele lui cărnoase, crăpate, uscate, care se închideau și se deschideau într-una, ca o amenințare gata să te înhațe.

— Trebuie să moară? îl întrerupsei apoi deodată, oprindu-mi respirația, rugător și zgâlțâit de spaimă.

Întreruperea îl făcu să tresară, parcă l-ar fi smuls dintr-un făgaș pe care înainta cu siguranță. Mă privi cercetător, cântărind cât de grea poate să fie lovitura ce aș putea-o înfrunta..

— Ești bărbat… Trebuie să fii tare, bolborosi pe urmă, ridicând ochii peste capul meu, în tavan. Mai are să trăiască… da, câteva ceasuri… poate câteva ceasuri…

Când apoi am îngenuncheat iar lângă patul ei de durere, m-am simțit iarăși stăpân. Pe mine. Nu mai plângeam; îmi storsesem desperarea din ochi. Să nu-și citească pe fața mea osânda.

— Curaj, Anișoaro, și încredere… Nu-i nimic grav… Nimic… Nimic…

Mințeam cu convingere, mângăindu-i mâna și brațul ce zăcea moale și greu pe așternutul alb-zăpadă. Se uita la mine cu un surâs de superioritate, care-mi spunea că ea știe tot, tot, că minciunile mele sunt de prisos… Iar în privirea ei acuma parcă licărea o milă sau ceva ce nu mai văzusem niciodată în șapte ani de zile. Surâsul ei straniu murise.

Părea că nici nu mai suferă. Nu mai ofta și nu mai gemea. Își rotea ochii prin odaie, ca și când și-ar fi luat rămas bun de la mobile, de la perdele, de la toate lucrușoarele mărunte și neînsemnate în mijlocul cărora trăise atâția ani.

— De ce, Anișoaro? De ce? o întrebai, în sfârșit, când privirea ei se opri în ochii mei, cu milă și durere.

Niciodată nu mă mai privise ca acuma. Niciodată!

Pe fereastră năvăli deodată soarele de dimineață, vesel, auriu, ștrengar, îi mângăie obrajii și se încurcă prin părul ei blond ca o primăvară. Și buzele ei parcă se aprinseră subt sărutarea razelor calde și-n ochii ei răsări o tresărire moale de speranță.

— De ce? De ce? șopteam eu într-una prostește, cu ochii scăldați în lacrimi. Copilul nostru… fericirea noastră… De ce?

Căpșorul ei se odihnea ostenit pe pernele albe, dantelate. Gâtul plin, rotunjor și alb parcă se mai lungise puțin, se mai arcuise, ca gâtul unei lebede albe… O priveam întrebător și așteptam, înfricoșat, un răspuns. Îmi trebuia un răspuns, o supremă lămurire… Era obosită. Oboseala cea mare.

Deschise anevoie ochii, în care pâlpăia chemarea morții. Câtă suferință și câtă milă cuprindeau acuma ochii ei frumoși!… Mă scrută lung, cu o privire în care gemea durerea și regretul. Apoi ochii se închiseră istoviți, nemaiputând îndura lumina vieții. Și buzele ei șoptiră nimicitor de duios:

— Nu te-am iubit niciodată…

Cuibul visurilor

Valea se strimta mereu. Dealurile se apropiau, creșteau, își îndreptau șalele înverzite de păduri, clătinându-se agale ca niște uriași bătrâni ce înfruntă bătrânețea. Someșul fugea printre picioarele lor, rostogolindu-se peste bolovanii din cale, mugind parcă l-ar fi alungat o arătare spăimântătoare.

Trenul sufla din ce în ce mai greu, pârâia din toate încheieturile, trecea mereu de pe un țărm pe cellalt, încercând să-și ușureze suișul. De uruitul roților clocoteau codrii, iar fumul negru, care gâlgâia tot mai furtunos din coșul mașinii, se întindea peste copacii speriați, agățându-se prin crengi și acoperind fața soarelui, ca un văl de doliu.

Era atât de groasă căldura în vagoane, că storcea brazde de sudori pe obrajii călătorilor care se înghesuiau resemnați, schimbând foarte rar câte-o vorbă leneșă, uitându-se unii la alții cu ochi istoviți și ferindu-se parcă înadins de lumina ce se legăna în ferestrele murdare și sparte ca de ceva sugrumător… Simțeam cum toropeala dimprejur căuta să mă ispitească, să-mi pipăie inima și să-mi înăbușe bucuria. Acuma însă sufletul meu era în stare să zdrobească orice amenințări. Atât era de plin de speranțe…

După treizeci de ani de zbuciumări deșarte, mă întorceam acolo de unde pornisem în lume. Căutasem fericirea prin toate colțurile pământului și nicăiri n-o găsisem. Nici în zgomotul orașelor, nici în iubirea oamenilor și nici chiar în inima mea. Cu cât o râvneam mai însetat, cu atât ea se ascundea mai adânc. Și viața mă gonea într-una, mă umilea, îmi reteza aripile… Apoi îndrăzneala m-a părăsit. Ochii mei nu mai priveau înainte; înfricoșați de întunerecul nepătruns, se întorceau tot mai des înapoi. Amintirea mă îmbrățișa înfrigurată, îmi dezvălea clipe care au trăit odinioară, îmbrăcate în vestminte lucitoare, mă ademenea într-o lume uitată, unde viața e un vis și sufletul nu cunoaște durerea…

Îmbulzit într-un colț al compartimentului, îmi venea în fiece minut să strig în gura mare că trecem pe pământul făgăduinții. Priveliștile îmi spuneau că ne apropiem, îmi zâmbeau ca unui tovarăș pierdut și regăsit. Din când în când, numai câte-o remușcare mă mustra c-am întârziat atâta amar de vreme. Mă feream însă cu blândețea unui păcătos care-și ispășește vina, recunoscând-o. Și sufletul îmi tremura în așteptarea sărutării fericirii.

„Un ceas măcar să retrăiesc farmecul de odinioară o singură clipă!…”

Râpele, stâncile, copacii, chiar soarele, care-mi dogorea cumplit obrajii, mi se păreau mai frumoase ca aiurea. Mă miram cum puteau sta nepăsători ceilalți oameni, și-i compătimeam. Buzele mele șopteau mereu „uite, uite”, dar atât de domol, că numai sufletul meu auzea glasul. Îmi dădeam seama că înflăcărarea mea ar putea părea ridicolă celor ce și-au încuiat în geamantane inimile, precum de râs mi s-ar fi părut și mie acum câteva zile omul care ar alerga să găsească fericirea trecuta într-un sat pierdut pe Valea Someșului.

Cu cât mă apropiam de Vărarea, cu atât emoția mă copleșea mai mult. Silit să-mi stăpânesc izbucnirile, mă închideam tot mai bine în coaja sufletului meu, ca într-un cuib cald și ferit de primejdiile nimicirii. Pe când trenul suia greu printre coastele sălbatece, gândul io meu cobora lin în lumea amintirii. Mă simțeam din ce în ce mai mititel și mai mulțumit. Vremea și locurile se îmbinau într-o ceață trandafirie, în care oamenii și lucrurile apar și dispar ca niște arătări din basme sau ca niște crâmpeie de visuri…

Uite Vărarea… Din vârful Măgurii, soarele o privește ca un ochi de foc, ocrotitor. Lumina aurie o mângăie și o leagănă… Șoseaua o taie în două, nesfârșită, iar Someșul o spală ca pe un copil răsfățat… Și totuși, cât e de mare! Nici cu închipuirea n-o poți cuprinde. Dincolo de apă, doar să ieși din sat, și îndată pășești în împărăția zmeilor… De câte ori ne avântăm până-n capul satului din jos, prin țigănime, mama ne așteaptă cu nuiaua… Mai bine să ne jucăm în fața casei noastre, în șanț, să nu ne calce căruțele… Dumitru Bocșa, Constantin Partenie! Stați! Mihoc, du-te și cheamă pe Iulian și pe Vichentie și pe Octavian!… Emil, tu rămâi cu fetele, că ești copil mic… Acu haideți s-o tulim la Someș, să ne scăldăm, dar să nu ne vadă tata, că-i vai ș-amar!… Notarul Sanjoan trece la cancelarie, ținând de mână pe Corneliu, care se uită cu jind la ceata noastră… Ni-e naș notarul, dar tata mereu se ciorovăiește cu dânsul. Corneliu e posac și umblă totdeauna încălțat. Ne și batem de câte ori ne întâlnim. Noroc că ne întâlnim cam rar, căci ei stau tocmai în capul satului dinspre Parva… Mihoc își suge degetul, uitându-se după Sanjoan și mai ales la ghetele băiatului, cu botul de aramă. Bietul Mihoc n-a avut parte de când l-a făcut mă-sa nici măcar de opinci; tatăl său e cel mai mare bețivan din Vărarea noastră… Dugheana Dihorului… în fereastră, mulțime de borcane pline de bomboane în toate culorile… Dihorul șade în prag, pe un scaun cu pernă rotundă de piele lucioasă, încruntă mereu din sprâncene… în poartă se ivește Boroiu, un

flăcău umeros, înalt, cu fața bălaie și zâmbitoare. Slujește la Dihorul și e cel mai tare om din sat. Ni-e foarte drag, pentru că ne povestește câte năzdrăvănii și mai ales pentru că e meșter mare în tot soiul de jucării. El ne-a făcut puștile de lemn cu care am pornit o vânătoare strașnică deunăzi prin grădina noastră de zarzavaturi, până ce a prins de veste tata și ne-a luat la goană… Tata se arată totdeauna foarte sever, nu râde niciodată cu copiii și e învățător. Noi am înțeles însă de mult că străşnicia dumnealui trebuie să fie prefăcută. Întâi, pentru că nu ne-a bătut niciodată. Pe urmă, când vorbea cu sătenii, spunea atâtea glume, de-ți venea să te tăvălești de râs… Mai frică ni-e de mama, care e veșnic necăjită și, cum zice, cum lovește…

Seara e blândă și înstelată, parcă nici să nu te mai culci, să nu mai curmi jocurile niciodată… Glasul mamii zbârnăie ascuțit în noapte: „Acasă, copii! Nu v-ați mai săturat de ștrengării?”… De-abia în casă simțim că ne rupe foamea și înghițim ca lupii, în vreme ce tata tăifăsuiește cu Aron, cârciumarul de alături, care la fiece vorbă trage câte un fum din pipa-i scurtă, fără capac, odihnită în barba-i mare, albă, ca într-un culcuș, de te miri cum nu-i ia foc… Nimeni în toată Vărarea nu mi-e mai drag ca jupânul Aron. De câte ori mă trimite tata să-i aduc pe datorie un sfert de drojdie, jupânul nu se lasă până nu-mi dă două-trei bomboane, adăogând cu un zâmbet trist în ochii foarte albaștri: „Ca să-ți aduci aminte de mine când n-oi mai fi”… Avea un nas gros ca un cartof, cu punctișoare negre, multe. Când îl sufla, suna ca o trâmbiță… Ar fi palavragit toată noaptea dacă nu i-ar fi fost frică de jupâneasa dumnealui, uscată, scăzută și veșnic îmbufnată, ca o zgripțoroaică… Cum întârzie moșul nițel, cum se pomenește cu baba, care, niciuna, nici alta, începe a-l afurisi, când pe jidovește, când pe românește. El tace rușinat, își îndeasă scufia neagră, pe chelia lucitoare, și pleacă bombănind, târându-și cizmele cu urechile răşchirate. Ovreica însă mai rămâne acuma să se jeluiască mamii că mai blestemat bărbat ca Aron nu se află subt soare, că nici în crâșmă nu-l mai poate lăsa, fiindcă a prins darul beției, încât mai mult rachiu strică el decât vinde mușteriilor… Azi așa, mâine așa, până ce Aron, ca să scape de gura ei, se învoiește cu tata să învețe pe fiică-sa carte românească… Estera era cam trecută și aducea cu maică-sa la față. Ne bufnește râsul când o auzim silabisind ceea ce învățăm și noi la școală, dar mai ales când greșește câte ceva… „Fală-goa-lă-traistă-moș…” „Moș” în loc de „ușoară”… Hohote și hohote… Râde și tata, îngăduitor… Și Aron, iertător. Chiar și Estera, moartă de rușine…

Nopțile trec și zilele trec… într-o seară, când ne strânge mama de pe drumuri, nu mai sosește Aron… Târziu de tot, somnul îmi apasă pleoapele. Estera, în toiul nopții, năvălește urlând: „Moare tata!” își frânge mâinile. Noi ridicăm capetele mirați de subt plapomă. Tata, alb la față și cu capul gol, iese după Estera. „Iute s-a mai prăpădit și moșneagul, săracul!” murmură mama, sfărâmând o lacrimă între gene, cârpind răbdă toare la pantalonii mei, pe care-i ferfenițisem de tot sărind atâtea garduri…

O ceată de copii nebunateci ne învârtim pe dinaintea casei lui Aron… Băiatul Cocoșelului ne spune că pe jidovi îi îngroapă înfășurați doar într-un giulgiu, fără cosciug… Prin ogradă e plin de jidovi veniți de prinprejur, câte zece și mai mulți într-o căruță… Care-o fi rabinul? Poate cel cu barba roșie?… O ploaie cu fulgere ne sperie și ne împrăștie pe-acasă. Tata însă însoțește pe Aron până la cimitir…

O, de s-ar face frumos mai curând, să vedem și noi cimitirul jidovesc!… Uite-l! Chiar în fața celui românesc, peste apă, pe coasta presărată cu copaci, împrejmuit cu gard de scânduri… Nu îndrăznim să trecem Someșul… Se vede bine însă și de dincoace, din șosea. La mijloc, păzită de o salcie bătrână, o movilă lunguiață de pământ proaspăt, cafeniu-slăninos… Începem sfatul, numărăm copacii și hotărâm că Aron trebuie să se fi urcat drept în rai, deși a fost jidov, căci toate păcatele neamului său le-a ispășit în viață, pe pământ, având o pacoste de nevastă ca baba jupâneasa… Până să lămurim bine toate lucrurile, ne apucă noaptea. Acasă mâncăm întâi bătaie. Mama desperase că ne vom fi înecat în Someș sau ne-or fi furat țiganii…

Se întunecă mereu… Parcă nici jocurile nu mai au același farmec, nici prietenii, nici casa… „Ei, babo, ne mutăm!… Iacă porunca… Leafă mai bună”… Toată casa e bucuroasă… în trei căruțe, încărcate cu vârf, încape un trecut de atâția ani… Copiii ne invidiază că avem să mergem cu căruța să ne săturăm… într-una, pe o vreme posomorită de ploaie, cotoșmănit în niște haine vechi de-ale tatii, dis-de-dimineață, cu spatele înainte, somnoros și bosumflat, văd ca prin vis cum rămân în urmă, una după alta, ograda lui Dumitru Boșca, bătătura din Arini, cancelaria, bordeiele țiganilor, căsuța Procopoaei, ascunsă între pomi, ca un lăcaș de vrăjitoare… Toate rămân în urmă, numai șoseaua vine mereu după noi, grăbită, ca un cățeluș credincios. Pădurile și dealurile se închină, parcă ne-ar face semne. Măgura, pe care noi plănuiam s-o radem când vom fi mari, ca să răsară mai devreme soarele „Măgura, cu vârful pleșuv, cu burta umflată și împădurită mă privește îngândurată, dojenitoare… Căruța aleargă „clopoțeii cailor cântă mereu la

fel… Satul meu, Vărarea mea, se strânge, se clatină, se micșorează… Apoi cotitura și…

— Biletele pentru Vărarea! strigă un glas morocănos lângă mine.

Mă cutremurai, ca și când m-aș fi deșteptat la o margine de prăpastie. Conductorul aștepta, mușcându-și mustața. Vrui să surâd și simțeam că pe buze mi-a încremenit o tristețe veche. Ridicai ochii spre fereastră. Linia tocmai cotea la stânga. Și deodată Măgura, cu capul pleșuv, se ivi în geam, privindu-mă mirată, ca pe un străin nepoftit. Și la poalele ei satul se zbârlea ca o cloșcă ce-și ferește puii de uliu.

— Sosim! Vărarea! murmurai uluit, repezindu-mă în neștire la fereastră.

Drumul-de-fier era tăiat în coastele dealurilor. Satul se arăta în vale ca un desen de copil mâzgălit pe o hârtie de împachetat… Case, grădini, pomi, toate de-a valma… Căutam nerăbdător icoanele de odinioară. Emoția îmi uscase cerul gurii…

Și deodată parcă o mână rece începu să-mi strângă inima. Vărarea aceasta era un sat ca oricare, trântit în fundul unui cazan de dealuri, speriat de uruitul trenului. Zării căsuța Procopoaei, într-un desiș de pomi bătrâni. De ce mi s-o fi părut odinioară lăcaș de vrăjitoare? Bordeiele țiganilor se înșirau la marginea uliței, ca niște cerșetori murdari, porniți veșnic pe sfadă. Cancelaria comunală se plictisea singuratecă, hodorogită, cu coperișul țuguiat plecat într-o ureche. Casa lui Dumitru Boșca era scundă și încovoiată ca un moșneag bolnav… Toate erau cum au fost odinioară, și totuși, parcă toate-mi erau străine, ca și când nu le-aș fi văzut niciodată.

Simțeam cum începea să se dărâme o lume în sufletul meu, lumea cea mai frumoasă…

Coborâi într-o gară aproape pustie… Stătui pe peron, cu geamantanul în mână, zăpăcit, neștiind încotro să apuc… în inimă mi se învârtea un cuțit: cum să găsesc fericirea într-o Vărare cu gară? Pe-atunci numai popa Grozea cel bătrân umblase cu carul de foc, despre care povestea minunății…

Stăteam în gara Vărarea și nu mai îndrăzneam să mă urnesc nici înainte și nici înapoi. Ce mai caut eu aici? De ce am mai venit pe-aici?

Un țăran desculț și roșcovan îmi luă geamantanul din mână.

— Poftim după mine!.

Pornii. Înfățișarea omului îmi stăruia în creieri> ca un semn de întrebare, în jurul căruia sclipirile de nădejde jucau nebunește.

— Cum te cheamă?

— Mihoc…

O clipă, toată lumea se îmbrăcă iar în ceață trandafirie.

— Tu ești, Mihoc?… Și nu mă cunoști? Nu-ți aduci aminte de mine?

Mă examina fără încredere, bănuitor chiar. Când îi pomenii de vremurile de altădată, avu doar o tresărire, pe urmă se încruntă, ca și când i-aș fi zgândărit o rană veche.

— Mai bine nu mai veneai, domnule! zise apoi cu glas amărât. Ce-a fost a trecut, s-a dus… S-a stricat lumea și pe-aici. Nu mai e ca pe-atunci.

— Dar Sanjoan?

Se uită la mine neînțelegător.

— Notarul cel vechi… adăogai nerăbdător.

— Aha… A murit de mult… De mult… Nici domnișorul nu mai e pe-aici. Cică s-a făcut domn mare… Dumnezeu știe pe unde-o fi…

A murit și Dihorul, și Iulian… Tovarășii de odinioară s-au risipit toți… Boroiu s-a prăpădit în război…

Mă oprii înfricoșat. Atunci, unde mă mai duc? Atunci, lumea după care alerg nu e decât o închipuire deșartă și trecută? Atunci, am picat într-o viață unde sunt mai străin ca în orice colț de lume?

Mihoc mă călăuzi până la un han: era cârciuma lui Aron, înnoită, văruită, îmbogățită. Mă întâmpină un ovrei îmbrăcat curățel, cu melonul pe ceafă, cu mustățile răsucite. Îmi vorbi ungurește și avu o fluturare de zâmbet disprețuitor când nu-l înțelesei. Unde e vremea când Estera învăța carte românească cu tata?

Amintirea bătrânului Aron îmi răsări în suflet. Stând în poarta ogrăzii, nehotărât, cu privirea goală, vedeam parcă o barbă mare albă, în care se scufunda o pipă de lut, apoi o chelie lucitoare cu o scufie neagră pe creștet… Glasul moșneagului îmi foșnea blând în urechi.

„Din toate visurile trecutului rămâne numai cimitirul!” îmi zisei plecând, singur, pe uliță în sus.

Oamenii treceau pe lângă mine, îmi dădeau binețe și mă priveau cu mirare. Îmi venea să-i opresc, să le spun că eu sunt cel ce acum treizeci de ani cunoșteam tot satul, cel care aici am cunoscut fericirea… Și mereu nu îndrăzneam. Nimeni nu mă mai cunoștea și nici eu nu mai cunoșteam pe nimeni. Mă simțeam străin de ei, cum se simțeau și ei străini de mine… Câinii mă lătrau din toate ogrăzile. Copiii se holbau la mine lung, nedumeriți, ca și când ar fi văzut o stafie. Casele, care odinioară îmi râdeau prietenos, acuma clipeau, jalnic din ochii lor mici și negri…

Îmi aruncai privirea peste Someș, spre coasta unde știam mormântul lui Aron, în mijlocul cimitirului ovreiesc, îngrădit pe atunci frumos cu scânduri. Pe coastă acuma păștea o ciurdă de vaci resfirată cât vezi cu ochii, păzită de un flăcău tolănit cu fața în sus în umbra unui măr pădureț. Inima mi se zvârcolea, încât îi auzeam limpede bătăile. „Poate că n-am nemerit locul”! îmi ziceam, deși știam bine că n-am greșit.

Trecui râul pe o punte de bârne. Mersei glonț la văcar.

— Aici e cimitirul jidovesc?

Deschise numai un ochi și numai o clipă. Răspunse nepăsător:

— Nu-i niciun cimitir jidovesc pe-aici…

— Cu toate astea, a fost, omule!… Aici a fost înmormântat acum treizeci de ani cârciumarul Aron!

Acum deschise amândoi ochii și mă privi întâi mirat, apoi batjocoritor. Înțelesei că mă credea ovrei mai ales când zise:

— Lasă, jupâne, că doar n-oi ști d-ta mai bine ca mine, care-s născut și crescut pe meleagurile astea!

Liniștea lui mă înfuria. Mă răstii la dânsul:

— Nu se poate să nu fi fost, auzi?… Gândește-te bine!… Aron!… Aron!…

— O fi, dacă zici d-ta, se înmuie omul, nedumerit. Dar eu nu-mi aduc aminte… De când am apucat eu, pe-aici e numai imaș… N-am auzit de Aronul d-tale…

— Nici n-ai auzit?

— Nici… Avem noi destule necazuri… Parcă ne mai arde de cei morți… Dumnezeu să-i odihnească, și pace bună!

Mânia mi se stinse, făcând loc unei amărăciuni supărătoare. Prin creieri îmi furnicau gânduri negre, ca niște înțepături.

— Va să zică, uitarea a înghițit și mormântul omului, până și amintirea… Și de-abia în câțiva ani de zile…

Împrejurul meu parcă fâlfâiau aripi nevăzute, înăbușindu-mă. Nimicul cenușiu mă împresura, îmi strivea sufletul, îngropându-mi toate dorurile și visurile în negură. Inima-mi era goală de orice nădejde. Un simțământ de deșertăciune mă îmbrățișa… îmi dădeam seama că uitarea îmi mângâie obrajii. Și tăcerea era atât de grea în sufletul meu, ca o piatră pe un mormânt…

Glasul văcarului răsună atunci mântuitor:

— Nu mai sta cu capul gol în soare, jupâne, că te săgeată!

Sudorile îmi curgeau pe obraji. Capul îmi ardea.

— Când pleacă trenul, flăcăule?

— Mai pe seară, jupâne…

Simțeam nevoia aprigă să plec cât mai grabnic, să scap de o mare primejdie. Uitarea îmi strângea mereu inima. Trecutul îmi ștergea urmele fără zgomot.

Trenul alerga pufnind vesel și ușor, lăsând în urmă Vărarea, peste care cobora întunerecul. La cotitură, nici nu mă uitai înapoi. Privirea mea se îndrepta acuma numai înainte. Mașina zvârlea în dreapta și în stânga mănunchiuri de scântei, ce răspândeau lumină în bezna nopții.

Răzbunarea Zeiței

Apărută în revista Brașovul literar, nr.1 din 8 iunie 1931

Mulți francezi subțiri mărturisesc, unii se și laudă, că n'au văzut Muzeul Louvre decât pe dinafară. De altfel se zice că Louvrul e o distracție duminicală gratuită pentru poporul parisian, locul de învățătură ieftină și intuitivă pentru străinii naivi, ca germanii, sau ignoranți, ca americanii, și în sfârșit, pentru lumea buna, depozitul de obiecte învechite și nevândute al marelui magazin cu același nume de peste drum.

Cu riscul de a-mi atrage ironiile românilor subțiri și chiar pe ale celor nesubțiri care, luând de-a bune butadele parisienilor, în loc să viziteze muzeul Louvre, se înfundă mai bucuroși în toate „boatele", parându-li-se că acolo ar fi Parisul — am să mărturisesc că în visurile mele despre Orașul Luminii cel mai ademenitor a fost Muzeul Louvre cu minunile-i de artă și că, râvnind sa merg la Paris, râvneam mai ales să merg la Luvru, precum râvneam să văd Londra ca să merg la British-Musem, sau Spania pentru Prado în Madrid.

Și m-am dus de multe ori, și cu cât mă duceam cu atât simțeam nevoia să mă mai duc. E o comoară atât de bogata că luni, poate ani întregi nu ți-ar ajunge ca s'o explorezi până'n amănunțime.

Cum alții se îndreaptă spre faimoasa Gioconda, eu am căutat mai întâi pe Venus de Milo. Cunoșteam din sute de reproduceri pe zeița superbă fără brațe și totuși deabia așteptam s'o vad. Consultasem de-acasă catalogul și planul. Prima vizită se cuvine celei mai frumoase.

Din vestibulul Denon am pornit, fără să mă opresc nicăieri, nici în galerie, nici în Sala Prizonierilor Barbari, nici în Rotonda lui Marte. În Sala Greacă am făcut un mic popas, s'o caut, nu să privesc altceva, ca și când n'aș fi vrut să-mi pîngăresc privirea înainte de a o fi văzut pe Ea. Departe, în fund, mi s'a părut ca îi zăresc silueta albă. Am iuțit pașii prin Sala lui Pan, a Medeei, a Hermafroditei, a lui Adonis, a Psychei…

— Însfîrșit iată-o!

E singură. Pe soclul înalt stă neclintită, mândră, cu privirea spre celelalte săli unde oameni diverși forftesc de ici-colo și se amesteca printre statui, sarcofage, capete, basoreliefuri, fragmente de marmoră … Privirea ei însă alunecă peste toți și toate, departe, nepăsătoare, rece, cu o satisfacție, parcă s'ar complace în singurătate.

Sala pătrata nu e mare. Pereții roșii foarte închiși sânt înalți. Intrarea e păzită de perdele grele de catifea roșie închisă, dată laoparte ca sa se deschidă zarea zeiței.

Stau în fața ei, descoperit, mișcat, ca înaintea unei regine care nici n’ar vrea să ia cunoștință de prezența mea. Și îmi zic într’una în neștire:

— Va să zică asta e … asta e …

Privirea ei trece peste mine. Alături, într’un colţ, pe un soclu modest acoperit cu catifea, subt o vitrina, zac fragmente de marmora, găsite mai târziu, care ar fi din brațele ei sfărâmate. Sunt la spatele zeiței, ca și când ea nici n’ar vrea să le vază, ca și când ar spune că ei nu-i lipsește nimic, că e așa cum e, perfectă.

Murmurând și privind-o îmi dau seama că întâlnirea aceasta cu zeița mi-a pricinuit totuși o decepție. Mi-am închipuit-o parcă altfel. Nu știu cum, dar altfel. Poate mai caldă, poate mai ispititoare, poate mai apropiată … Și, după ce mi-am dat seama, am început să-i caut defecte. Am ocolit soclul de câteva ori și am găsit ba că linia spatelui e prea modulată, ba că șoldul drept e prea pronunțat, ba că …

Atunci au intrat peste mine doi domni, înalți, asemănători, probabil tatăl cu fiul. Tânărul avea ochelari groși, cel bătrân o carte roșie în mână. Au înconjurat repede statuia și s’au oprit în pervazul intrării, examinând ansamblul. Erau americani. Am auzit pe bătrân, șoptind, drept explicație, cu o pronunțare strâmba:

— Venus de Milo!

Tînărul a răspuns îngâmfat nemulțumit:

— Well!

Și au plecat, fără a mai întoarce capul.

În clipa aceea m’am uitat la fața zeiței și am surprins o umbră de dispreț în surâsul ei mândru.

Am plecat și eu, rușinat ca am îndrăznit să caut defecte. Și n’am cutezat să mă uit înapoi de teamă să nu întâlnesc disprețul cu care a răspuns zeița adineauri celor doi străini nepricepuți și ireverențioși.

Rătăcind pe urmă prin alte săli, gândurile mele se întorceau neîncetat la zeița fără brațe, cu remușcări și regrete parca m’aș fi simțit vinovat de o mare greșeală.

A doua zi, revenind să continui vizitele unde trebuise să întrerup, m’am abătut întâi tot la ea, sa o văd mai bine, sa mă conving. Acum am

recunoscut-o de departe. Și, apropriindu-mă, i-am întâlnit privirea albă care nu se mira. Numai surâsul ei ciudat parcă zicea:

— Ai revenit. Am știut ca vei reveni.

Am intrat ca un pocăit. Liniștea din sala ei era plina de mistere. Marmora avea acum luciri calde și liniile corpului divin tremurau de seva vieții nemuritoare …

Pe urma, a sosit ziua plecării. Gata de drum, bagajele făcute, biletul de tren în buzunar. Dar ceva îmi lipsea. Zeița. De patru zile nu mai intrasem în Luvru. Am crezut mereu ca voi mai putea merge. Cum să plec acum fără a-mi lua rămas bun de la ea ?… Am lăsat toate balta și am alergat. Era iar singură. M'a văzut venind și mi-a zîmbit mai cald ca totdeauna. Am stat vreme lungă la picioarele ei care se conturau vii subt faldurile hainei alunecate în jos pe șolduri. În sfârșit depărtându-mă, m'am uitat mereu înapoi, murmurând ca o scuza și ca un îndemn mie însumi:

— Voi reveni…

Zeița m'a urmărit, până am dispărut, cu ochii ei tainici și mi-a dăruit, merinde pentru drum lung, surâsul ei în care se întrevăd toate bucuriile pământului.